

451 HENTZNERI (Pauli) ITINERARIUM
 GERMANIÆ ANGLIÆ, GALLIÆ, ITALIAE,
 cum indice locorum, Rerum, atque Verborum
 commemorabilium huic libro accessere nova hac
 editione I., Monita Peregrinatoria duorum
 doctissimorum Virorum. II. Incerti Auctoris
 Epitome Præcognitorum Historicorum antehac
 non edita, in 1 thick vol, small 8vo, whole
 bound green morocco, gilt edges, RARE, 1661

*

pp. 112-162 contains a description
 of London, Bedford & Cambridge as
 seen on a visit in 1598.

- 758 Hentzner (Paulus)—Gruber (D.)—Plotius (H.). Itinerarium Germaniæ, Galliae, ANGLIÆ, Italiae: cum Indice Locorum Rerum atq. Verborum commemorabilium, Huic libro accessere nova hac editione; I, Monita Peregrinatoria; II, Incerti Auctoris Epitome Præcognitorum Historicorum. 8vo, (8) ll., *one synoptic table*, 614 pp., 22 ll., 1 bl. l., 56 ll., *woodcut printer's device at end*, printed on bad paper, old red morocco, richly tooled in gold on sides, g. e.,
Abrah. Wagenmannus, Nuremberg, 1629
 A FAMOUS work on travels from 1596 to 1600. Contains, at beginning, verses by Ioach. Hossman, and at end, Dan. Gruberi Discursus de Peregrinatione Studiosorum. Tabula Peregrinationis continens capita Politica per Hugh. Plotium J. V. Doctorem. The Epitome is dedicated to J. G. Fabricius. Contains very interesting description of London and English customs of Shakespeare's time. Chapter on TOBACCO, Fr. Drake, Windsor, Oxford, Cambridge, etc. Not in Bragge. Brunet, III, 103: "Surtout ce qui se rapporte à l'Angleterre a conservé du prix à ce livre. Mar. par Lewis 3 liv. 1sh." Richter, 196. Bouchier de la Richarderie, I, 3. Graesse, III, 243. N.B.G., XXIV, 235. Paul Hentzner, German jurist and traveller, b. 1558, d. 1623. (F. 470.)
- 759 ——— [Another edition], (4) ll., 614 pp., (22) ll., (1) bl. l., (56) ll., (2) bl. ll., *folding synoptic table*, good copy, old crimson morocco, gilt, g. e.,
The heirs of Schürer and Matth. Götz, Leipzig, 1661
 Not in Richarderie. Graesse, III, 243. N.B.G., XXIV, 235. Richter, 196. Not in Br. Mus. (H. 4002.)

This book gives a curious account of England in Queen Elizabeth's time, especially the Palace of Nonsuch, Surrey; Bedford copy sold for £5 5s.

1851
BLW
r

1851

1851

2 March 1851

Tobacco

Montgomery, P.

ITINERARIUM

GERMANIÆ,
GALLIÆ;
ANGLIÆ;
ITALIÆ;

Scriptum

à

PAULO HENTZNERO J.C.

Illustrissimi

Monsterbergensium ac Olsnensium

DUCIS,

CAROLI,

Sacri Rom. Imperij PRINCIPIS,

& Supremi

Per utramq; Silesiam CAPITANEI &c.

CONSILIARIO;

Cum

Indice Locorum, Rerum atq; Verbo-
rum memorabilium.

NORINBERGÆ,

Sumtibus AUTORIS, & typis ABRAHAMI

V Vagenmanni excusum.

clō 1ō c XII.

Genes. cap. 47. versic. 9.

Vita nostra peregrinatio.

Horat. de Arte Poëtica.

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus & quæ
Ipse sibi tradit spectator, &c.

Idem Epistolarum lib. I.
Epist. IX. ad Bullatium.

V quamcunq; DEUS tibi fortuna verit horam,
Grata sume manu, nec dulcia differ in annum,
Ut quocunq; loco fueris, vixisse libenter
Te dicas; Nam si ratio, & prudentia curas
Non locus, effusi latè maris arbiter, aufert;
Cælum, non animum mutant, qui trans mare cur-
runt.

EPISTOLA DEDICATORIA

AD

Illustrissimos & Generosissimos

Principes ac Dominos, Dn. JOANNEM CHRISTIANUM & Dn. GEORGIUM RUDOLPHUM, fratres Germanos, Lignicensium ac Bregensium in Silesia Duces, &c. Nec non Dn. HENRICUM WENCESLAUM & Dn. CAROLUM FRIDERICUM, fratres Germanos, Monsterbergensium ac Olsnensium in Silesia Duces, &c. Dominos meos clementissimos ac gratiosissimos.

SEMPER IN EAEVI, Illustrissimi ac generosissimi Principes, & adhuc sum sententia, veram eruditionis & prudentia laudē non in libris tantum, sed ab usu etiam atque experientia, tanquam rerum omnium Magistra, quaerendam esse. Itaq; non y tantum sapientes judicandi, qui literis instituti scientia titulum sibi vendicant; Sed multo magis etiam illi, qui omnibus alijs posthabitis, re-

):(2

rum

rum periclitatione edocti, versatig^z in hoc mundo quasi vitæ humanæ Theatro, & diversitatem Regionum & mores hominum dissidentium, & vitæ exempla, & alia quàm plurima, quæ sese peregrinantibus offerunt, inspexere. Quid enim turpius? Quid homine literato vel Studioſo, præſertim illuſtri aut Nobili genere orto indignius? Quàm ſemper domi ſub tecto ſedere, & ita in otio omni gloria & laude carente ſeneſcere, neq^z cogitare aliquando ex hoc tanquam nimis opaco & circumſcripto domicilio, ad rerum maximarum cognitionem acquirendam, evolandum eſſe.

Ad hoc autem ſuſcipiendum, animos liberales ſumma debet invitare utilitas, quæ Nobiles & Illuſtres quidem potiſſimum exornat; illos verò qui originem ſuam à tenuibus principijs duxerunt, non ſolum clariffimis quibusve Viris commendat, ſed ſæpè etiam illis comparat. Cum enim aliquid vel audimus vel legimus de Provinciæ amœnitate & fertilitate; de benè alicujus Regni conſtituta Republica; de vera Religione & cultu divino; de hominibus literatis; de recta juventutis educatione & inſti-

institutione; de benè deniq; moratis civibus. An non jucundum & gratum, imò etiam utile est omnibus? At multo jucundius, multoq; utilius est, res ipsas, ut sunt, contemplari & inspicere. Ea enim quæ antea nobis incerta, & tanquam umbra fuerunt, mox oculorum fides spectataq; veritas, certissima reddit, maximamq; & voluptatem & admirationem in nobis mirifice excitat. Non igitur audiendi sunt, qui argumento maximorum & immensorum laborum, quos peregrinantes perferre oportet, moti, peregrinationes omninò omittendas esse censent. Sed quid ejusmodi idiotis respondendum putemus? Equidem homines ad laborandum, veluti aves ad volandum, natos esse existimo. Quid? Nonne Abraham itinera maxima confecit mandante & jubente DEO? At, inquiunt, filius meus, quem unicum habeo, si occumbat, omne tunc mihi sublatum est in hac vita solatium. Quid? Si tibi mors etiam domi, quæ totum terrarum Orbem perustrare solet, eum auferat? Aut quis erit qui pro sapiam tuam conservabit? Quis tibi deinceps eum restituet? Cogitandum itaq; est, mortem generi hu-

mano communem, nihilq̄ perpetuum esse in hac vi-
ta, miseria & calamitatis plena. Sin autem domi fi-
lius tuus immortalis existeret, facile tibi concede-
rem, imò persuaderem etiam, eum non modò non
peregrè mittendum, sed semper apud te domi reti-
nendum esse. Quod verò, quoniam non sit, melius
& multo laudabilius est, te talem habere filium, qui
simul cum industria & eruditione, maximarum rer-
um cognitionem & experientiam conjunxerit. Id
autem peregrinatione solum effici posse, quis quaso
peritorum hominum est, q̄ non testetur? Placuit igitur
ante biennium successivis horis, quaedam de Ger-
mania, Gallia, Anglia, & Italia, in peregrinatio-
ne nostra observata ac codicillis itinerarijs inserta,
clarissimorū virorum et amicorum hortatu, pro in-
genij mediocritate perscribere, idq̄ Illustriss. Celsi-
tudinum Vestrarum potissimum nomines quibus, si
placuerit DEO præpotenti, videre aliquando Re-
giones istas, hæc consignatio qualiscunq̄ usus esse
posset, & non in itinere solum, sed in ipsis etiam Re-
gionibus tanquam typo quodam admoneretur ista-
rum rerum, quæ peregrinantibus præcipuè obser-
vanda & notanda sunt.

Nihil

Nihil præterea nunc adfero, nisi ut Celsitudi-
nes Vestras demissè cohorter, quia, quàm sint & u-
tiles & necessaria, cum omnibus alijs, tum verò illu-
stri, nobiliq; natis loco, literæ atq; peregrinationes,
intelligunt, constanter propositum suum urgeant, &
quantum alijs ludis, quantum convicijs intempesti-
vis, quantum sodalitijs pravis, quantum volupta-
tibus tribuunt, tantum sibi ad pietatis, artium, lin-
guarum excolenda studia sumant; Deinde assiduis
à DEO Opt. Max. precibus contendant, ut ipse
susceptis peregrinationibus clementer benedicat, iti-
neris socios sanctos Angelos addat, largiri dignetur,
ut quæ honesta, utilia, fausta Celsitud. Vestris sese of-
ferant, absint procul quæ animæ vel corpori nocent,
efficiat deniq; ut, si ve in aulis, si ve in castris, vivere
Celsitud. Vestras velit, præclare honesteq; stare pos-
sint, neq; temporis acti unquam eas aut pudeat, aut
pæniteat. B. V. Olsnæ Silesior. 12. Maij An. 1612.

Illustriff. Celsitud. V.

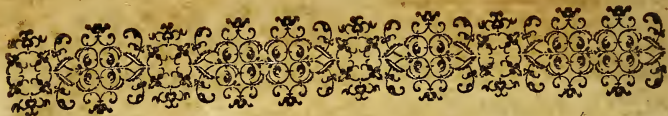
Humilimus ac devotiss.

Servus

Paulus Hentzner

Illustriff. Monsterberg. ac Olsnens. Duc.
Consiliarius.

A V T O R
LECTORI BENEVOLO
& candido. S.

Notum est omnibus, amice Lector, peregrinationes ad sapientiam multasq; res alias parandas, ponderis plurimum momentiq; adferre. Neq; enim, quia ad exteras Nationes nonnulli nimis præproperè & sine judicio proficiscuntur; quia peregrios mores induunt; quia pro virtutibus vitia sæpè arripiunt, aut magnis itineribus, sumtibus immensis, labore summo alia quædam parant, quæ Majores nostri sunt detestati; idcirco damnandæ prorsus atq; rejiciendæ sunt peregrinationes. Potest etiam domi aliquis corrumpi, & fortasse citius quàm apud exteros. Istud te mihi concessurum minimè dubito; ad informandos hominum mores & humanitatem, nihil peregrina-

grinationibus, modò piè & cum iudicio illæ
instituantur, aut utilius aut necessarium magis
esse.

Sunt enim revera superbi, insolentes, inhu-
mani, alieni ab hospitalitate, sui suorumque ad-
miratores, impatientes & laborum & injuria-
rum, qui cochlearum instar domi semper hæ-
rent, aut, si quando limine paterno pedem extu-
lerint, perituros illicò sese opinantur, ubi fu-
mum paternum ex oculis amiserint; Cum inte-
rim peregrinatores modesti sint, & toleranter la-
bores, molestiasque omnes ferant, & non ignari
malorum, etiam ultrò & libenter miseris succur-
rere didicerint.

Non ex peregrinationibus vestitus insolentia;
Non vitæ morumque dissolutio; non impietas;
non fastidium rerum in patria præclararum;
non alia quæ ubivis & sine sumtibus magnis
inveniuntur, sed variarum linguarum, artiumq;
pulcherrimarum cognitio, cum pietate probatisque
moribus domum reportanda,

):( ): (atque

atque exempla plurimorum imitanda, qui do-
mum, studijs atq; peregrinationibus feliciter ab-
solutis, reversi, & sibi ipsis honori; & voluptati
parentibus ac cognatis, & emolumento præsi-
dioq; Patriæ extiterunt. B. V.

N O T A:

- In hoc Itinerario continet Annus
1596. *Iter Argentinense, Badense & Fribur-
gense.*
1579. *Iter Helveticum & Genevense.*
1598. *Iter Gallicum & Anglicum.*
1599. *Iter Francofurtense Cambij causa.*
1600. *Iter Italicum per Alpes Reticas; &
Reditum in Patriam per Comi-
tatum Tirolensem.*

IN HODOEPORICON

Clarissimi & Consultissimi Viri

PAULI HENTZNERI, Illustrissimo
ac Celsiss. Principi ac Domino, Dn. CARO-
LO, Duci Monstberg: & Olsnensi in Silesia, Comiti Glacen-
si, Domino Sternbergæ & Iaischvits Marcomannorum, & Su-
premo per utramq; Silesiam Præfesto meritissi-
mo Domino, à Consilijs.

Diversos diversa juvant, sua quemq; voluptas
Dum trahit, & pulcrum cuiq; suum esse solet.
Sunt, qui prægnantes titulos venantur honorum,
Et cupide primis passibus ire volunt.
Sunt, quos argenti splendor percellit & auri,
Magnarumq; vigil cura fatigat opum.
Sunt, quibus adrident magè desidis ocia vitæ,
Qui Veneri & Baccho dulcia liba ferunt.
Qui benè curata cute, crassi abdomine ventris,
De grege se porcos dant, Epicure, tuo;
Quorum multa videt postremi hæc temporis ætas
Agmina, dum pecudum more licenter agunt.
Rectius his vivunt, quibus est sapientia cordi,
Qua nihil in toto pulcrius orbe viget.
Quos non ambitio, nec opum malefuada cupido,
Nec trahit in casses spurca Volupta suos.

Sed va-

Sed varios populos, multasq; invifere terras,
Fert animus, Sophiæ ductus amore bonæ.
Hinc sibi turpe putant larius latitare paternis,
Et nunquam Cœlo liberiore frui,
Ergò animum inducunt, per inhospita tesqua viarum,
Per mare, per montes, longum iter indigredi.
Utq; viatores, infracta mente, neceffum est
Multa pati, & magnis dedoluisse malis:
Sic neq; qui Sophien peregrino quæritat orbe,
Ærumnas pigeat, duraq; multa pati.
Nam quia non uno invenias sub climate Cœli
Omnia, sunt doctis multa videnda Viris.
Non igitur, si quando opus est tolerare recusant
Cum pluvijis æstus, atq; famem atq; sitim.
Aut si fortè etiam plura & graviora ferenda,
Optatæ Sophies omnia vincit amor.
Ut varios hominum mores & noscere ritus,
Et scita, & leges, priscaq; jura queant.
Magnorumq; domos Ducum, & alta palatia Regum
Inspicere, & multis recta superba Viris;
Urbesq; egregias & mœnia turribus ampla,
Quæ fossis aditus aggeribusq; negant.
Quin & templa oculo passim follerte tueri
Et loca culturæ structa, juvena, tuæ.
Scilicet hæc, magnæ decus est sapientiæ & artis,
Vidisse, & celeri quæq; notasse manu.
Ut quia non oculis, saltim auribus omnia captent,
Qui pedibus nequeunt ex terra regna sequi.
Egregiam quare laudem & decora ampla merentur,
Nomen & à docta posteritate ferunt.
Qui, quæ viderunt ipsi, dum regna peragrant
Extera, sed nostris, dissita, pulcra plagis

Non

Non dubitant alijs spectanda offerre tabellis
Expressâ, & cultis arte notata libris.
HENTZNERE egregiam hanclaudem & decora ampla mereris
Nomen & à docta posteritate feres;
Quod quæ vidisti, loca dum peregrina petisti,
Nunc profers celeri quæq; notata manu.
Vir bonus est, alijs bona qui communicat ultrò,
Quæ tenet, & soli non sibi servat iners.
Tu quia non dubitas, alijs tua promere in usus,
Vir bonus es, seruet T E B O N U S ipse bonum.
I liber, & linguam Momi dentesq; Theonis
Ne metue, isto nam vulnere liber eris.
Livor abi, terrasq; prius procul adspice plures,
Postea si redeas, his meliora dato.

Melchior Eccardus
Chemnicensis.

XXX 3

In Ho-

IN HOD OE P O-

ricon

PAULI HENTZNERI,
ILLUSTRISS. DUCIS MONSTERBERG.
CONSILIARII.

PLena venenatis quae pendet aranea succis,
Roscida quaeq; farvis mellare condit apis.
*Vtraq; sugendo detondent florida tempe,
Hinc mel nectareum haec, Virus at illa bibit.*
Praestat idem, extremis qui com meat impiger oris,
Atq; plagas varias pervolitare studet:
Huic virtus, illi virus cura esse videtur,
Hic ibi virtutes, toxica at ille notat.
O quam felicem hunc & laudum munere dignum,
Qui bona sectatur, qui nocitura fugit.
Nec minus (Autorem hoc quod suppeditare libello
Conspicis) hic laudum munera digna capit.
Excurrens qui quod vidit, non invidet, ad par
Excitat, ast alios sedulitatis opus.
Est decus ad celebrem virtutis tendere metam,
Majus at est, plures hanc docuisse viam.

Joachimus Hofsmann P. L.
manu p.

TABEL

TABELLA DELINEANS IN PEREGRINATIONIBUS POTISSIMUM OBSERVANDA.

I. *DEVS* imprimis invocandus, quod nullus possit itineris esse comes expeditior & securior; atq; pia huic devotioni inter alia vota precēsq; plurimum inservient *Psal.* 91. 126. 127. & 139.

II. *REGIO*, in qua consideranda nomina { *Vetera,*
Recentia;
Sapè mutata.

III. Nomen *VRBIS*, & ratio nominis si extet, item *Conditor, Amplificator* aut *Instaurator* alicuius loci.

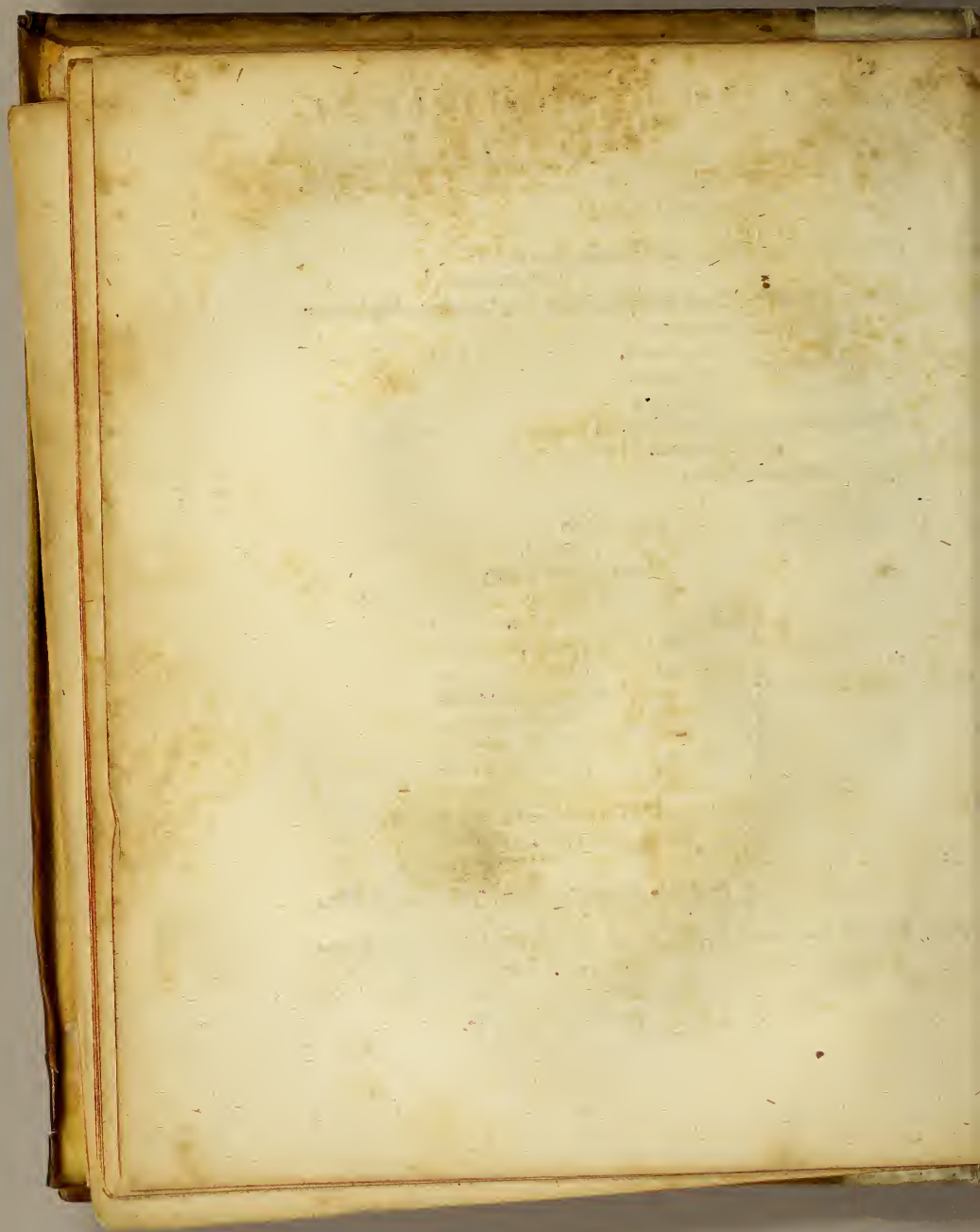
IV. *Conditio hominum* { *Superiorum,*
Inferiorum.
 1. *Flumina, caq; aut* { *Allabentia,*
Propè distantia;
Deducta.

V. { 2. *Mare alluens, aut Portus.*
 3. *Montes.*
 4. *Sylvæ, Nemora, vel si quid aliud insigne.*

VI. *Opera, & hac vel* { *Publica* { *Sacra* { *Basilica,*
Monasteria;
Templa.
Profana { *Palatia,*
Arces,
Fora,
Armamentaria,
Propugnacula,
Turres; &
Ratio munitionis.

{ *Privata, ut quæ in Civium adibus* { *Horti,*
sunt insignia, veluti { *Pictura,*
Fontes,
Statue.

VII. *Ratio Gubernationis, ad quam pertinent* { 1. *Curia, in qua Senatores, & Familia Civium honestiores.*
 2. *Schola, ut ratio educandi & instituendi pueros; Item Viri docti & Bibliotheca.*
 3. *Vulgi mores, quo pertinet ratio Victus & Vestitus; Item Opificia.*

ITER ARGENTINENSE.

Vm Nobilissimus CHRISTOPHORUS à REHDIGER de Strisa, Nobilissimo patre, *Jacobo à Rehdiger* de Strisa in Zedlitz &c. (qui Año Christi 1579. Generoso & Magnifico Domino, Dn. *Philippo Pernstemio*, Imperiali in Moscoviam Legato, comes itineris fuit) ortus, *Avium* habuerit *Nicolaum à Rehdiger* de Schlisa & Strisa &c. *seniorem*, in cluti Ducatus Vratislaviensis in Silesia *Capitaneum*, de Repub. optimè meritum; in Superiori & Inferiori Germania probè cognitum: *Patruos magnos Thomam à Rehdiger* de Schlisa, ob insignem Bibliothecam, varijs selectis, Manuscriptorum & magnifico sumtu comparatorum libris referatam, apud literatos celebrem; *Ioannem à Rehdiger* de Schlisa, Cæsareum Pragæ in Aulâ Augustâ Consiliarium, domi fori q; conspicuum; *Patruos* habeat *Nicolaum à Rehdiger* de Schlisa & Strisa in Sponsbergk & Ruckes &c. juniorem, ob rarissimas animi corporisq; dotes & singularem multarum rerum experientiam, apud exteros æquè atq; apud incolas clarum; *Andream à Rehdiger* de Strisa in Schebitz & Campern &c. peregrinationis & omni virtutum laude eximium.

Cum, inquam, supranominatus *Christophorus à Rehdiger*, tot laudatissimis Nobilissimorum *Progenitorum ac Majorum* exemplis, ab ineunte statim ætate, veluti stimulis quibusdam ad virtutem incitatus, Olsnensi primùm, dein Vratislaviensi in Scholâ, diligenti Nobiliss. & Strenuorum Virorum, Dn. *Nicolai à Rehdiger* de Schlisa & Strisa junioris Patruï; & Dn. *Henrici à Roskych* de Panthè in Marchovitz &c. utpote *Tutorum* curâ; & sedulâ *Præceptorum*, potissimum autem Clarissimi Viri Dn. *M. Martini Weinrichij* privatâ & publicâ operâ, per aliquot annos in doctrina Christiana & bonis artibus fideliter institutus, &

ætate grandior ac XIX. annorum Adolefcens iam factus, uberioris cultura gratiâ peregrè mittenduseffet, & prædicti *Tutores* comitem itineris, cui simul inspectio morum ac disciplinæ demandaretur, sollicitè quærerent, tandem maturè habito consilio *Paulum Hentznerum* certis conditionibus ei adjungunt.

Rebus itaq; omnibus ad iter necessarijs, ritè compositis, antedicti *REHDIGERUS* & *HENTZNERUS*, nomine *DEI*, votis pijs & ardentibus invocato, sine cuius numine nihil est in homine, nihil est innoxium, Anno Christi 1596. Ipsa Dominicâ Iubilatè die 5. Mensis Maij coniunctim discedunt

S.

I. *VRATISLAVIA*, quæ totius *Silesiæ* Metropolis, ad *via Silesiæ Metropolis*, dritripam condita, Anno Christi 1041. sub *Casimiro* Poloniæ Rege nomen suum exernit, ita ut in eam, frequentia hominum & ædificijs iam auctam, Collegium Episcopi, quod paucos annos propter clades bellicas in oppidulo *Bizinâ* fuerat, transtulerit Anno 1052. illudq; pluribus redivibus donaverit. Post hunc verò, per seditionem è Regno Poloniæ eiectum, verisimile est, *Vratislaum* Bohemiæ Principem, cui *Conradus* Imperator *Silesiam* sub conditione tributum numerandi adiudicaverat, huic urbi nomen dedisse. Cæterùm, cum Anno Christi 1341. tota conflagrasset, & in cinerem versa fuisset, ex lapide in eam formam ædificari cœpta est, ut hoc tempore per paucis Urbibus Germaniæ, ordine, elegantia ædificiorum & amplitudine platearum cedat.

Templa habet primaria: 1. *Cathedrale* *D. Ioannis in Insulâ cum adiunctâ Scholâ*. 2. *S. Crucis in Insulâ*. 3. *D. Elisabethæ cum Scholâ*. 4. *D. Mariæ Magdalena, cum Scholâ*. 5. *D. Bernhârdini, cum Scholâ*.

Monasteria: 1. *S. Adalberti*. 2. *S. Vincentij*. 3. *S. Mariæ in arenâ*.

Virginum Cœnobia: 1. *S. Clarae*. 2. *S. Catharinæ*.

Floret Rep. optimè constitutâ, Reipub. *Norinbergensis* æmulâ, *Xenodochia*, *Nosocomia* & *Orphanotrophia* habet aliquot. Item, *Armamentaria*, & *Grânaria* rebus necessarijs instructissimâ. Portæ

- Portæ ibi sunt : 1. *D. Nicolai.* 2. *Suidnicensis.* 3. *Olaviensis.* 4. *Lateritia sive Laterum.* 5. *Inarenâ.* 6. *Cæsaris.* 7. *Viadri.* 8. *Molendinaria.*
- Prandij. 2. *Novoform.* Silesiæ oppidum in agro fertili, & Ducatu Vratislavienfi Situm. 4.
- Cœnæ. 3. *LIGNICUM;* vetustum Silesiæ oppidû, muris, fossis ac propugnaculis, unâ cum *Arce* benè munitum, à *Lygys* primis eius conditoribus & incolis sic denominatum, sub Lignicensium ac Bregensium Ducum imperio. 4.
6. 4. *Hannovia,* Silesiæ oppidum in Ducatu Lignicensi. 2.
- Prandij. 5. *Boleslavia,* Silesiæ Inferioris oppidum, ad *Boberam* fluvium in Ducatu Suidnicensi situm. (limes est. 3.
6. Ad pagum *Seyffersdorff* *Queissa* fluvius Silesiæ & Lusatiae
- Cœnæ. 7. *HoheKrich* / pagus. 4.
7. 8. *GORLICUM,* Lusatiae superioris oppidum elegans ad *Nissam* fluvium situm, *Gymnasio* clarum; Meminit eius *Ioachimus Curæus* in *Annalib. Siles.* mihi pag. 50. his verbis : *Ætate Boleslai Tertij, Anno 1131. Sobieslaus Princeps Bohemorum,* qui Lusatiae magnâ partem occupaverat, instauravit & munivit celebrem Urbem *Gorlicium*, quæ prius sæpè fuerat vastata. Monstratur hîc peregrinantibus extra oppidum, sepulchri *Salvatoris nostri Hierosolymitani simulachrum*, quod *Henricus ab Emmerich* Eques autatus magnis impensis fieri curavit. Mons non procul hinc distans, Lusatiae quasi specula, vocatur, *Die Sandis Cron.* 1.
- Prandij. 9. *Molendinum,* Vulgò *die Grube.* 3.
- Cœnæ. 10. *BUDISSINA,* egregium Lusatiae superioris oppidum, ad *Suevum* fluvium, qui vulgò *Sprea* dicitur, situm. Templum hic primarium æquè Catholicis Romanis atq; Augustanæ confessionis hominibus seruit. 3.
8. 11. *Virginum Cœnobiium Morgen Stern*, à sinistra parte relictum.
12. *Garnicium,* Lusatiae superioris oppidum, satis excultum.

Prandij.	13.	<i>New Kirch</i> / pagus.	5.
	14.	<i>Künsberga</i> , Lulatiæ superioris oppidulum, in Misniæ finibus sub Baronis à <i>Schellendorff</i> potestate.	
Cœnz.	15.	<i>Schönfeldt</i> / pagus.	3.
9.	16.	<i>Haganao</i> , Misniæ oppidum à sinistra relictum.	
	17.	<i>Sirela</i> , Misniæ oppidulum ad Albim fluvium. Suggestus hic, ad concionandum destinatus in templo ex argilla factus, monstratur.	4.
Prandij.			
Cœnz.	18.	<i>Wurcena</i> , Misniæ oppidum Episcopale ad Myldá fluvium.	3.
10.	19.	LIPSIÆ, Misniæ Metropolis, ad Elstheram fluvium sita, Academiâ & Mercaturâ celebris, nomen habens à Tiliâ, quemadmodum pagus, non procul inde distans, & Germanicam appellationem à tiliâ adhuc retinens, indicat.	3.
Prandij.			
		Templa primaria habet: 1. <i>D. Thoma.</i> 2. <i>D. Nicolai.</i>	
		Collegia aliquot, <i>Theologorum</i> , <i>Philosophorum</i> , <i>Iurisconsultorum</i> & <i>Medicorum</i> Professioni destinata.	
		Arx præterea ibi est munitissima.	
		Cum Rhedigerus hic solenni depositionis ritu in numerum studiosorum esset receptus, & Matriculæ Academicæ, præstito Iuramento insertus, post sex dierum lapsum, comitibus Christophoro à <i>Kreckowitz</i> &c. Silesio, Mauritio à <i>Iasmund</i> , Pomerano ex <i>Rugiâ Insulâ</i> &c. & Bartholomæo <i>Speccero</i> itidè Pomerano &c. <i>Francofurtum</i> versus, quod est ad <i>Mœnum Imperij</i> oppidum, iter rursus susceptum.	
16.			
Calend.			
Gregor.			
6.			
Calend.			
Iuliani.			
	20.	<i>Lucena</i> , <i>Lißen</i> / Misniæ Oppidulum.	
Prandij.	21.	<i>Leucopetra</i> , <i>Weissenfels</i> / Misniæ oppidulum.	4.
	22.	<i>Schellenburg</i> / à dextrâ relictum.	
Cœnz.	23.	NAUMBURGUM, Misniæ oppidum <i>Nondinis</i> & <i>Mercaturâ</i> celebre, ad <i>Salam</i> fluvium, Misniæ & <i>Thuringiæ</i> ibi limitum. situm. Non procul inde abest <i>Monasterium</i> , <i>Porta</i> nomine, <i>Illustri Scholæ</i> <i>Electoralis</i> nunc destinatum, prætereuntibus unâ cum arce <i>Eckersbergâ</i> à sinistra conspicuum.	2.
7.			
Prandij.	24.	<i>Rodersdorff</i> / pagus, aliâ die <i>Langespißen</i> .	4.
Cœnz.	25.	ERPHORDIA, <i>Thuringiæ</i> Metropolis, & Imperij vrbs amplif.	3.

- amplissima. Academiâ & *Campana magna* illustris, in agro fœcundissimo, qui herbam Isatidem tinctoræ lanarum aptam, Dioscoridi lib. 2. cap. 180. glastum dictam, in magnâ copiâ producit, tempore Theodosij & Arcadij Imperatorû condita, ad fluvium Geram, cuius etiam riuii ferè undiq; per Vibem se diffundunt
8. 26. *Gorba*, Thuringiæ oppidum, circa annum Christi 923. à Gothis, ut quidam autumant, conditum, per celebri murorum ambitu, propugnaculis firmis & fossis profundis, superioribus temporibus benè munitum. Admirandæ fortitudinis castrum habuit Grimmenstein, quod solo æquatatum est Anno 1567. Imperatoris & Ordinum Imperij mandato, capitali supplicio affectis Nobilibus quibusdam, illud vi retinentibus.
- Coenz. 27. *Isenacum*, Thuringiæ oppidum, sub imperio Ducum Saxonix Coburgensium. Hic olim fuisse veterum Thuringiæ Landgravorum sedem dicit Münsterus.
9. 28. *Berga*, Thuringiæ oppidulum, ad Werram fluvium situm.
- Prandij. 29. *Syllen See*/ pagus ad limites Thuringiæ & Hasiæ.
30. *Nadelsthy*/ est lapsus perforatus, in locum arboris olim excavatæ in mediâ sylvâ, venationibus ob ferarum sylvestrium copiam frequente, à Mauritio Hasiæ Landgravio, ad viam positus, per quem prætereuntes ioci & vexationis gratiâ, proni per-repere solent.
- Coenz. 31. *Heersfelde*/ Hasiæ oppidulum.
- Prandij. 32. *Engelbach*/ pagus.
10. 33. *Elmerode*/ pagus, multæ ibi auratæ.
- Coenz. 34. *Gruneberga*, Hasiæ oppidulum.
11. 35. *Möste*/ Domus Hasiæ Landgravij venatoria. (deroviæ.)
- Prandij. 36. *Neurode* oder *Neuweherberge*/ pagus ad limites Hasiæ & We-
37. *Hungen*/ *Wederoviæ* oppidum, cum adiuncta arce.
- Coenz. 38. *Fridberga*, *Wederoviæ* oppidum Imperiale. Fons est ibi extra mœnia acetosus, saporis grati & salubris.
12. 39. FRANCOFORDIA SEU FRANCOFURTUM, Impe-
rij op-

rij oppidum, in Franconia aut potius in extremitate eius ad *Mœnum* fluvium situm, nobilissimum totius Germaniæ Emporium, ad quod bis in anno, Veris nempe & Autumni tempore, ex Italia, Gallia, Polonia, & alijs etiam remotioribus Provincijs Mercatores confluere solent. Quidam Helenopolin aliquando dictum putant, ab Helena Imperatrice. Constantini magni matre. Prætorium habet illustre, vulgò *Römer* dictum, in quo sæpè Principes Electores, seu VII viri conveniunt, de rebus acturi communibus, & cum vacat Imperium, Romanorum Regem sive Cæsarem eligunt. Huic Urbis, lapideo elegantiq; ponte, haud vulgaris magnificentiæ oppidum *Saxenhausen*, id est, Saxonum domus coniungitur, propugnaculis, mœnibus, vallis & fossis, ad defensionem idoneis & necessarijs, egregiè circumdatum.

16.

40. *Höchst* / oppidulum Archiepiscopi Moguntini.41. *Nâhdt* / Archiepiscopi Moguntinensis oppidulum, à fluvio *Nâhdt* / præterlabente, nomen habens.Frantij.
&
Cœnz.42. *MOGUNTIA* sive *Moguntia*, Urbis vetusta, una ex Metropolitanis Germaniæ Civitatibus, Variâ clade insignis, templorum magnificentia, privatis ac publicis ædificijs exornata, nihil habet, quod reprehendi queat, nisi vicorum arctitudinem: nomen sortita à *Mogano* fluvio; Condidisse hanc fertur *Moguntius* Troianus quidam; Olim hic Romanorum munimenta fuerunt contra Alemannos ad ipsam Rheni ripam.

4.

Moguntia vetus paulo remotior à Rheno fuit, quemadmodum adhuc ruinæ testantur; In loco admodum amœno iacet, ubi *Mœnus* fluvius, quem alij *Moganum* vocant, ex Franconia descendens, Rheno commiscetur. Agrum habet ab utraq; Rheni ripâ fecundum & præstantissimo vino luxuriantem. Magna est, benè munita, populosa, ex parte quam Rhenus alluit, immensa longitudinis. Ædes ibi amplissimæ sunt Romanorum more. Nulla est in Rheni tractu Ciuitas, quæ plura quàm *Moguntia* antiquitatis monumenta ostendat. Archiepiscopum ex Septemviratus ordine, qui aulam ibi suam habet

Mœni &
Rheni
confluentia.

cum

cum adiuncto sacello splendidissime exornato, Dominum agnoscit. *Academia & Artis Typographicæ* inventionem, quam circa annum Christi 1440. initium suum habuisse plerique opinantur, claret.

17. 43. *Oppenheimum*, Palatinatus oppidum, ad Rhenum in colle positum, sub imperio Comitum Palatinorum. Quidam situm huius, cum urbis Hierosolymæ situ comparant. 3.

Frantij. 44. *WORMATIÆ*, vetustissima & amœnissima Vangionum Civitas olim, nunc libera Imperij Vrbs, ad Rhenum sita, originem sumens, uti scribitur, à Trevirensibus, quibus aliquando etiam annuum tributum pendit, deinde Romanis ad *Attilam* usque subdita, ab eo, cum multis alijs Rheni urbibus subversa, iterum à Galliarum Rege Clodoveo instaurari cœpta, à Brunichilde Regina, venuste illustrata, ac Galliarum Regum sedes effecta est, qui castrum Regium ibidem construxerunt, eâ parte ubi nunc nova Wormatiensis Curia conspicitur, quod tempore Caroli Magni flamma in cineres redegit. Archiepiscopus inde Moguntiam translatus est, Anno Christi 779. 5.

45. *Francenthal* / Electoris Palatini oppidum, cuius incolæ maxima ex parte hodie sunt Belgæ exules, huc tanquam coloniarum Anno Christi 1576. à Friderico Palatinatus Electore deductæ. Fuerunt hic olim duo Cœnobia, unum Monachorum, alterum virginum, ab Eckenberto Camerario cive Wormatiensi, nobilissimæ Camerariorum à Dalberg familiarum auctore, circa Annum Christi 1119. tempore Henrici V Imperatoris cõdita. 2.

Cœnæ. 46. *SPIRA*, celebris admodum Imperij & Episcopalis in Germania Civitas, cuius incolæ Nemetes olim, & Vrbs ipsa Nemetum dicebatur, ad Rhenum sita, & toti Christianorum Orbi, ob supremum Cameræ Imperialis Iudicium nota, de qua paucula hæc *Enæ Sylvi* de moribus Germaniarum placuit adscribere verba: Nec Spiram quisquam contemserit, populo plenam & magnificis ædibus ornatam: Cuius nobile templum, quamvis Anno Iubilæo conflagraverit, ita tamen postea restauratum est, ut felix incendium illud fuisse videatur. In hoc templo non pauci

panci iacent Cæsares, inter quos & Rudolphus est, qui Austriae familiae Author habetur. Haecenus ille. De Spira Nemetum plura infra.

- Frändij. 47. HEIDELBERGA, ad Neccarum fluvium situm Palatinatus oppidum primum, Comitum Palatinorum Rheni sedes, Ptolomæo, uti putatur, Budoris. Nomen oppido datum quidam existimant, à Gentium Colonia, quæ ante multos annos hic habitasse multis indicijs convincitur. Vocant enim Germani, Gentilem hominem Heyden/ vel à nigrorum vacciniarum Teutonicè Heydelbeer/ multitudine; vel deniq; à montibus, quibus undiq; ferè est occultatum, quasi Endelberg. Olim Vangionum imperio subditum fuit. Solum habet omnium rerum ferax. Est & ibi florentissimum Gymnasium, à Ruperto Comite Palatino, multis privilegijs, Anno 1346. donatum, cuius Cancellarium olim obtinuit Aeneas Sylvius, uti ipsemet refert de
- Coerz. 48. Neysingen/ pagus. (morib, Germ. 2.
19. 49. Graben, Marchiæ Badensis oppidulum.
- Frändij. 50. Eincenaw/ pagus ad Rhenum. 3.
51. Mühlberg/ Marchiæ Badensis oppidulum.
- Coenæ. 52. Kastadt/ Marchiæ Badensis oppidulum. 3.
20. 53. Stollhofen/ Marchiæ Badensis oppidulum.
- Frändij. 54. Eichtenaw/ Comitum de Hanau oppidulum. 3.
- Coenæ. 55. ARGENTINA seu Argenteratum, cuius ob antiquitatem Ptolomæus. lib. 2. Eutropius, Marcellinus, & alij meminere; Civitas est vetustissima simul & magnificentissima, Argentaria dicta, Altiæ Metropolis, propè Rhenum sita, quam Trevi-rorum dominio prius subditam, Cæsar postea, cum universam provinciam Helvetiorum & Heduarum perdomisset, traiecto Rheno fluvio sibi subiecit, subiectæ Consulè & Questorem dedit, qui in eâ Vibe Cameram Romanorum, pro tributis solvendis exererunt, (unde Argentariæ sive Argentiæ nomen ei inditum est) & usq; ad Imperij inclinationem ibidem perstiterunt. Tandem Attila, è Sicambrorum finibus egressus, primùm Illyricos invasiss, deinde omni penè Germaniâ peragrata, Argētinam

tinam expugnasse, & diruto eius muro, propter viarum multitudinem quas in muro fecerat, *Strassburg* vocari iussisse dicitur. Vtūq; nomen hodie retinet, inter Imperij liberas Civitates prima, Meminit eius *Aeneas Sylvius* his verbis: *Argentina* verò tant^o splendor, tantum decus, ut non abs re id nomen ei inditum fuerit; Quæ similitudinem Venetiarum exhibet, multiplicibus divisa canalibus, quæ naves in omnes fermè plateas vehunt; eò salubrior, atq; amœnior, quod Venetias salæ & graveolentes: *Argentina* & dulces & perspicuæ percurrunt aquæ; hinc *Rheni* brachio, indè tribus alijs fluminibus Urbem intrantibus & triplicem murorum ordinem ambientibus. *Ecclesia Pontificalis*, cui *Monasterio* nomen est, secto lapide magnificè constructa, in amplissimam fabricam assurrexit, duabus ornata turribus, quarum altera, quæ perfecta est, mirabile opus, caput inter nubila condit. Sunt & alia Sanctorum delubra, & Monachorum *Cœnobia*, & amplitudine & ornatu splendidissima. *Prætorium* excellens, & civium ac sacerdotum ædes, quas nec Reges incoluisse piguerit. Hactenus *Sylvius*. Quandoquidem verò in hac Nobilissima Urbe, studiorum gratiâ per integrum annum nobis commorandum fuerit, placet eiusdem *Reip.* formam Administrationis raram & laudabilem hîc paucis subijcere.

I.

Magistratus primarius ita deligitur, ut eius tertia pars ex Forma Nobilibus; duæ reliquæ partes ex Civibus tam Reipub. Patritijs quàm Argentiniensis. Plebeis consentent.

Sunt *Tribus XX*, quarum singulæ suum habent *Tribunum*, cui adiunguntur *Scabini* quatuordecim; quorum consilio de rebus propriè ad suam *Tribum* pertinentibus, cognoscat atq; decernat.

Tribunus quotannis mutatur, ut & *Scabinorum* pars dimidia; in quorum locum surrogantur totidem alij; reliquis interea in suo munere perseverantibus, donec anno insequenti proximo & ipsi functione suâ liberentur, ipsiq; ut prioribus, septem alij succedant.

B

Ex

Ex Tribunitijs autem Scabinis eligitur aliquis *Senator*, qui *Senatum*, quem vocant *Maiorem*, per biennium frequentet; ita tamen, ut quarum Tribuum *Senatores* decem, hoc anno *Magistratu* abeunt; novi totidem ex earundem *Scabinis* delecti sufficiantur; Reliquarum Tribuum decem *Senatores*, qui hoc anno in *functione*, donec biennium completeretur, perseverarunt, confimiliter *Magistratu* abeunt, & novos è suis Tribubus relinquunt *successores*. Sic namq; fit, ut quotannis deni *Senatores* *Tribunitij* aut suâ *functione* liberentur, suffectis totidem alijs, aut in sequentem porro annum, in suo munere, donec biennium compleatur, maneant. His XX. *Tribunitijs* *Senatoribus* adiunguntur X. ex *Nobilibus*, & sic totus *Maior Senatus* constat ex XXX. *Senatoribus*, quibus præsidet *Prætor*, qui ex *Nobilibus* deligitur, & *Consul*, qui ex *Patritijs* vel *Plebeis* constituitur; scilicet *suffragijs* maioris *Senatus*. Penes hunc *Senatū* versatur *tractatio rerū* *iudicialium*, tam *criminalium*, quàm *civilium*, modò *civiles causæ* summam 600. *florenorum* excedant. *Consul* primum dicit *suffragium* & reliqui *Senatores* reliqua, *interrogati* *singuli à Prætoris*. *Consules* habentur sex, quorum *singuli* eo *ordine*, quo *delecti fuère*, annum *integrum* suo munere *funguntur*, *immunes* deinde per *annos* *quinq;* donec unumquemq; *ordo* ad *munus* *Consulare*, si *superfit*, *revocet*. Si quis verò *Consul* *interea* *diem* *obierit* *supremum*, *furrogatur* in *eius* *locum* *alius*, sive ex *Tredecevirorum*, sive ex *Quindecevirorum* *ordine*, & *quidem* à *Senatu*, ut dixi, *Maiore*. *Prætores* quoq; ex *Nobilibus* sunt sex, quorum *singuli* *Trimestres* sunt; ita *quidem*, ut *intra* *menses* XVIII. *unusquisq;* ad *munus* *suum* *re-*
deat.

II.

De Quindeceviris.

Magistratus *Quindecevirorū* *curam* *gerit* *rerum* *Vrbana-*
rum; *Sicubi* *fit* *opus* *alijs* *atq;* *alijs* *stauris*, *de* *ponderibus*, *men-*
suris, *contractibus* *rerum* *ad* *rationem* *Oeconomica* *pertinenti-*
bus,

bus, vectigalibus, singulorum civium censu quotannis perfolvendo Magistratu, re frumentaria, vinaria, diversotij &c. His præest unus quidam ex ipsis circulari ordine constitutus, qui alios, quotiescunq; opus est, convocat, & in Senatu, quâ de re agendum sit, proponit, suffragiaq; exquirit. Horum decem, vel ex Præritijs, vel ex Plebeis, sine discrimine, modò ad hanc functionem iudicentur idonei, deliguntur; Quinq; reliqui ex Nobilibus. Si quis eorum vitâ excedat, eligitur ex ipsis alius, qui defuncto sive Nobili sive Plebeio succedat, idq; fit intra octiduum; Neq; consideratur, an is in Senatu antè fuerit, vel in sua tantum Tribu Scabini munere functus sit,

III.

De Tredecemviris.

Tredecemvirorum Magistratus propriè tractat negotia aliunde ab Imp. Regibus, Principibus profecta; Item quæ ad negotia bellica spectant vel ad Armamentariû pertinent, & similia plura alia secretiora. Sunt in hoc ordine *quatuor Prætores, & Consules toridè*; qui reliquis binis in sua functione fuerunt priores; quibus adiunguntur quatuor alij ex Civibus, qui consilio & rerum usu præstare iudicantur, atq; illi ex *Quindecemviris* deligi solent.

His omnibus præest in consilio Consul, qui pro tempore est in officio; sive is ex senioribus quatuor, sive ex duobus junioribus sit Cofs, Ter in hebdomadè conveniunt tres illi Ordines Magistratus in Palatio, diebus Lunæ, Mercurij, Sabbathi. Tractantur ab ijs negotia, ad Urbem & Civitatem in commune pertinentia, civium etiam itemq; extraneorum audiuntur libelli supplices, querelæ, petitiones, & cuiuscunq; generis propofita, quæ ad forum Iudiciale nondum pervenère,

IV.

De Senatu Minore.

Est & *Minor Senatus Iudicialis*, qui Senatores habet benè multos

multos, quorum tertia pars iudem ut in Maiori constat ex Nobilibus, reliquæ duæ tertiæ ex Plebeis; atq; hi deliguntur ex Tribuum Scabinis. Tractantur in hoc Senatu causæ Testamentariæ, Hereditatum, Possessionum Urbanarum & Rusticarum, Contractuum, Debitorum, Fideiussionum &c. Quæ si 600 florenorum summam excedant, pertinent propriè ad Senatum *Ma-* *jo-* *re-* *m;* Sin autem summa X. florenos non superet, pertinent ad iudicium aliud Inferius Septemvirorum, ubi iniuriæ & rixæ vi- *li-* *o-* *r-* *e-* *s;* ac tenviores componuntur, præsertim verbales; qui sunt homines Ordinis privati seu Plebei, ex Civibus prudentioribus *de-* *le-* *ct-* *i.*

Est & aliud *iudicium infimum*, ubi de *debitis exiguis* tantum- *modò* dijudicatur, cui præest unus ex Civibus, quem Scultetum *vulgò* nuncupant.

Notandum hîc prætereà, quod Senatus Argentinenfis *quotannis* 3. Eid. Ianuarij publicè in pegmate iuxta Cathedralè *templum* erecto, Iuramentum universo populo, & populus *vi-* *c-* *is-* *s-* *i-* *m-* *u-* *m* in areâ stans ipsi solet præstare.

Academia illic celeberrima est, à Iacobo Sturmio prima- *rio* Senatore Anno 1538. instituta, quæ doctissimis plerumq; *viris* ornata, in qua privata & publica exercitia vigent, ita ut eti- *am* ex remotissimis locis studiorum gratiâ multi eò se conferant.

Est hæc urbs undiquaq; validè munita, in primis autem *ortum* versus, ubi triplici fossa cingitur; *Armamentarium* habet *instru-* *ct-* *is-* *s-* *i-* *m-* *u-* *m*, vario machinarum bellicarum apparatu, ita ut *hâc* in parte vix ulli in Germaniâ cedat. Monstratur in eo in- *ter* cætera Tripos æneus, capacitatis haud exiguæ, quem Tigurini, *pulte* calidâ plenum, spatio unius diei, Argentinam usq; *na-* *ve* devexerunt, undè de confæderatorum utriq; succursu, im- *mi-* *n-* *e-* *n-* *t-* *i-* *s* ab hoste periculi & necessitatis tempore, iudicari pos- *set.* Distat autè Tigurum ab Argentinâ XXII. miliaribus Ger- *man-* *ic-* *i-* *s* magnis. *Granaria* & *Cellaria* habet publica, frumento *&* *vino* refertissima. *Pritaneum* locus hic est, in quo Prator No- *b-* *i-* *l-* *i-* *s*, & Consul Patritius sive Plebeius, qui Reip. clauum tenent, *quoti-*

quotidiè prædant; Ad istud prandium omnibus & incolis & peregrinis pro certo pretio accedere licet. In areâ, quam vulgò *Barfusserplatz* vocant, *Turris* quædam est, ærario publico destinata, inde *Numaria* dicta, quòd in eam singulis hebdomadis census inferri solent. Non procul hinc abest Monasterium Ordini Prædicatorum olim, nunc Collegio Academico deputatum, cui adiuncta est area satis ampla, in quâ, ceu in Theatro, Comædiæ & Trægiæ quotannis exhibentur. In porticu templi Cathedralis cernitur *machina horaria* stupendi operis, quam Magistratus Vrbanus magnis impensis, autoribus Dn. Cunrado Dasypodio Argentinensi, & Dn. Davide Wolckenstenio Silesio, Mathematicis excellentibus, fieri curavit.

Portæ Urbis sunt IX.

Ortum respiciunt: { 1. *Iudeorum* } *Porta.*
 { 2. *Piscatorum* }

Austrum: { 3. *Nova* } *Porta.*
 { 4. *Laniorum* }
 { 5. *Hospitalis* }

Occasum: { 6. *D. Elisabethæ* } *Porta.*

{ 7. *Turris Alba* } Cuius muris & fossæ inclusum est molendinum, habens 9. rotas.

Aquilonem: { 8. *Corona Regia* } *Porta.*
 { 9. *Via Lapidea* }

Pons, qui extra Urbem Rheno, in formam propæmodum literæ S. impositus, & ultimus pontium Rhenensium est, LXVII. jugis sustinetur, quorum quodlibet XXII. aut XXIII. pedes ab altero distat; Atq; constans est fama, totum illud vectigal & pedagium, quod à Publicanis in eo quotannis colligitur, non sufficere ad annuas expensas in eundem conservandum faciendas, &c.

ITER BADENSE ET FRIBVRGENSE.

- A**rgentinâ non procul absunt Thermarum & Acidularum fontes, magni non solum in Germaniâ, sed etiam apud Exteros nominis; Istarum potissimum videndum causa, antequam aliud migrandum esset, hoc iter susceptum.
- Frändij. 56. *Etschenau* Comitum ab Hanau oppidulum, de quo supra. 3.
7. 57. *Stollhofen* / oppidulum in Marchiâ Badensi, de quo supra. 1.
58. *Schwarzhach* / Virginum Vestalium Cœnobium à dextris relicum.
- Cœnz. 59. *BADENA*, Marchiæ Badensis Metropolis est, à Thermis ita Germanicè nuncupata, & undiq; ferè montibus occultata; 2.
3. Arcem in editiore loco magnificè constructam habet adiunctam, in cuius penetralibus visu digna sunt Marchionum Badensium *Genealogia*, & depictæ effigies, quorum primus Hermannus Marchio Veronensis & Badensis, Anno Christi 1153. eum Friderico primo Romanorum Imperatore ex Italiâ in Germaniam veniens, hanc Marchiam in feudum Imperij obtinuit & ad posteros transtulit. In Cellario huius arcis subterranco peregrè advenientibus, solet porrigi haustus vini, quod Anno Christi 1472. natū esse perhibetur. Sed præ reliquis *fons thermarum* hîc confideratione & contemplatione dignissimus est, cuius aquæ calidissimæ & saluberrimæ, sulphur, sal & alumen secum trahentes, per tubos & fistulas non solum ad publica balnea, sed in plerasq; privatorum aedes deductæ, magno Oppidanis sunt usus & quaestui.
- Cœnz. 60. *Bihelum*, vicus Marchiæ Badensis. 2.
9. 61. *Reheren*
62. *Sapach* } pagi Imperiales.
63. *Rechen* }
- Frändij. 64. *Ipergracia*, vulgò *Oberkirch* / Episcopatus Argentinensis oppidulum ad radices sylvæ Martianæ situm. Hic in turri quadam portæ superinfluctâ verba sequentia mausculis literis inscripta legantur: *Christo Redemptori, S.* Re-

Reverendissimo ac verè inclyto Dn. Ioanni IV. Argentorat. Praesuli, Comiti Provinciali Alsatia, Moderatori optimo, clementissimo, prudentissimo & suo auctori &c.

QVòd municipia eorum, unà cum adhærente tractu, nexibus alienis planè libera fecerit, suoq; nitore restituta excoluerit & adornarit, quodq; Maiorum immunitates novis additis Iuribus confirmarit ac conservarit, insignibus Virtutibus eiusdem domesticis publicisq;

Respubl. Ypergræcia, cū sociâ communitate Nopenavio- rum humilimè D D. Anno Salutiferi partus M, D. LXXXVI.

Nescit stare loco virtus.

65. Sauterbach/ pagus.

66. Nopenavium, oppidulum à sinistra relictum.

Cœnæ. 67. *Aque Acidula* in valle D. Petri, ubi duo fontes exiguo
& intervallo à se invicem distiti, tantæ ob medendi vim sunt cele-
Prandij. 10. britatis, ut ex diversis, & remotioribus locis, magnus ad eos hominum ægrotorum, Veris & Autumni tempore fiat concursus: qui istâ aquâ partim bibendo, partim lauando utentes, à varijs morbis liberantur. 2.

Cœnæ. 68. *Offenburgum*, Impetij oppidum, ab Offone Anglo ex Regiâ familiâ oriundo, Anno Christi 600. ædificatum. 3.

11. 69. Ruppenen/ pagus.

70. Eitenheim/ oppidulū, ubi vectigal exigunt Argentineses.

Prandij. 71. Rensingen/ Archiducum Austriæ oppidulum. 4.

72. Eichteneck/ Arx Comitum à Tubingen.

73. Hochberg/ Marchionum Badensium Arx unâ cum subiacente territorio.

Cœnæ. 74. Gundelfingen/ pagus. 2.

Prandij. 75. FRIBURGUM Brisgoiæ sub ditione Archiducum Austriæ oppidum, à Berchtoldo Principe Zaringense, Anno Christi 1112. tempore Henrici V. Romanorum Imperatoris conditum, Academia, in quâ Erasmus Roterodamus olim vixit & docuit, clarum. 1.

12.

In Choro Templi primarij, quod *Monasterium* vocant, præteraquas salientes per tubos eò deductas, cernere licet Epitaphium Clarissimi Icti. Vdalrici Zasij, quod sic habet:

Huldricio Zasjo Icto. suorum temporum toto Orbe celeberrimo, huius Academix ornamento singulari, & Reipub. Friburgensi in restaurando Iure municipali jam olim strenuam operam navanti, alijsq; multis nominibus de se bene merito, Magistratus officij memor fieri iussit: Concessit naturæ, Anno Salutis M.D. XXXV. VIII. Kal. Decemb.

Ex adverso est Epitaphium *Henrici Glareani*, Poëtæ Laureati.

Visu dignæ quoq; hîc sunt *Officina polionum*, in quibus CrySTALLINUS lapis, laspis, & id genus alij pretiosiores purgari & expoliri solent.

- Coenæ. 76. *Brissacum*, Archiducum Austriæ oppidum munitis: ad Rhenum fluvium in colle positum; *Fontem* habet in medio foro ad eò *profundum*, ut amphora aquæ vix dimidiæ horæ spatio inde possit extrahi: In primario templo *Altare ligneum* artificiosissimè sculptum cernitur.
13. Hinc Rheno secundo, nave Argentoratum descendimus, & ibi per octiduum substitimus, antequam Genevam versus iter ingressi sumus.

ITER HELVETICVM ET GENEVENSE.

22. 77. *Chusteln*/ Vicus Germaniæ in *Alsatiâ*.
- Brandij. 78. *Wakenheim*/ pagus *Alsatiæ* in Germaniâ.
79. *Wenseldt*/ oppidum in Episcopatu *Argentinenfi* munitis, à sinistra parte relictum;
- Coenæ. 80. SELESTADIUM, Imperij in *Alsatiâ* oppidum, Prolo-mæo Elcebus, Anno Christi 1216. sub Friderico II. Romanorum Imperatore muris cinctū, hodie vallis & fossis benè munitum,
23. 81. *Betsen*/ oppidulum & tres arces uni colli inpositæ à dextris relictæ.

Non procul abhinc oppidulum *Reichenweyer*/ vino gene-
roso

roso nobile conspicitur, in cuius Cœmeterio tria templa vel Sacella structa esse dicuntur, unde sequentes Rythmi ab antiquis facti:

Drey Schlöffer auff einem Berge/
Drey Kirchen auff einem Kirchhofe/
Drey Städte in einem Thalle/
Ist das ganz Elsas überall.

Frantij. 82. COLMARIA, Alsatix & Imperij oppidum, in fecundissimo solo, vino & frumentis abundante situm, olim Argentuaria, sive Argentarina dicta, ut quidam existimant. 3.

83. Vicus S. Crucis.

Cœnz. 84. Panzertaro/ pagus.

24. 85. Ottmarschen/ Archiducum Austriae vicus, fano Ethnico rotundo celebris, in cuius centro desuper suspensum fuisse olim Martis simulachrum seu Idolum, & inde huic loco nomen inditum, quasi dicas, Gottmartisheim/ fama est. In eodem fano sive templo XII. sunt arcus, quorum singuli supernè laqueati, in medio annexum habent anulum ferreum, & XII. signis Zodiaci putantur fuisse destinati. 3 1/2.

Frantij. 86. Camberis vicus, vulgò Großtombh.

Cœnz. 87. BASILEA Rauracorum Augusta, Germaniæ nobilis Vrbs, ad Rheni utramq; ripam bipartita; Maiore in littore Gallico; Minore verò in Germanico sita; Maior vallem occupat à Meridie versus Septentrionem, inter duos colles ad Rhenum definitentes extensam, fluvioloq; Byrsa irrigatam; Minor verò fundum habet planum. Liberrimo recreatur aëre, solum habet fecundum, scaturigines multorum fontium, concursus multorum amnium, Pio II. Pontifice Romano Institutore, celebri gaudet Academiâ. 2.

Gymnasia duo sunt, Superius & Inferius. In superiori Galii suas conciones habere solent, stipendiarij in illo aluntur, & pro pytanæo in inaugurationibus Doctor. servit. Inferius fruitur amœnissimo prospectu, ponti & summi templi areæ vicinum, Rheno imminens, Aula promotionibus nova anno 1573.

data, sceletro virili, muliebri, puerili, simiæq; exornata; And. Vesaliensis Bruxellensis primùm, deinde Felici Plateri Basiliensis munifica industria. Videtur quoq; insignis Bibliotheca, varijs libris manuscriptis ornata, inter quos *Compendium Grammatices*, sua magnitudine, quodlibet volumen excedit. Theologi in templo Cathedrali profitentur. In hac Academia nostro tempore hæc duo rara, & omnibus professorib. alijsq; inaudita acciderunt: primum ut quidam *Burgundo-Gallus*, nomine *Jacobus Cornuus*, qui nondum quatuor lustra excefferat, in utriusq; Juris & Medicinæ Doctorem, summa cum laude promoverit; secundo, quod *Martino Pratorio Silesio*, qui per sedecim annos Præceptor Marchionum Brandeburgensium fuerat, in publico actu catena aurea, à Marchione missa & donata fuerit.

In Helueticis fœderis societatem recepta est Anno Christi M. D. I. & nonum inter pagos Helueticos locum obtinet. In hac urbe quondam propter ipsius amplitudinem, & magnam multitudinem Nobilium, duæ fuere societates Nobilium, quæ etiam nonnunquam hostiles inimicitias inter se exercuerunt; penes hos fuit summa autoritas, atq; ex una societate *Consul*, ex altera *Tribunus*, primæ post Consules auctoritatis deligebatur; postea tamen Nobilitas à gubernaculis Reipub. amota est, seu potius ea spontè deseruit; Et primus Petrus Offenburgius absq; dignitate Equestri Consularem dignitatem obtinuit, Anno 1502. Hodie civitas in XV. tribus divisa est, è quibus quatuor, alijs nobiliores habentur, quas *Dominorum tribus* nominant. Præcipuæ dignitates perpetuæ sunt, *Consularis*, *Tribunitia*, *Senatoria*, nisi quod alternis annis nomen administrationis accipiant & Novi appellentur; Reliquæ variant. Nam cum Senatus totus è LXIV. viris constet, alternis annis vacationem muneris habent, ut scilicet XXXII. illi, quorum annus est, *Novum Senatum*, reliqui *Senatum veterem* dicantur constituere: Vetus in posterioribus Subsellijs, ea quæ Novo Senatui proponuntur audit; Subinde de rebus gravioribus seorsim deliberrat, sententias latas Novus examinat, suaq; auctoritate vel ratas

tas facit, vel irritas. In toto Senatu raro aliquem inuenies, qui doctrinâ & literis imbutus fuerit, & ut docti in Senatum accipiuntur, minimè consultum Reipub. putant. Iudicia criminalia sub dio habentur, & reum Procurator Criminalis urbis, coram Consule & Senatu accusat, ubi cum Consul omnia suffragia & vota intellexerit, definitivam fert sententiam: De corpore interfecto semper particula aliqua reservatur, quæ deinde in publicum, dum causa tractatur, loco interfecti ponitur.

In Curia sub columna est statua L. Munatij Plancj, cum hac inscriptione:

HONORI ET VIRTUTI

L. MUNATI P. F. L. N. L. Pron. Plancus Cofs. Cens. Imp. ter VIIvir Epulonum, qui triumph. ex Rhætis, Aedem Saturni F. ex manubijs agros divisit, in Italia Benevent. In Galliam Colonias ded. Lugdunum & Rauricum: Civitas Basiliensis, ex bellicos. gente Alemannorum in Rauracorum fines transducta, simulacrum, ex Senatus auct. dicandum statuendumq; curavit, Anno Salutis humanæ LXXX.

Videtur quoq; inscriptio inundationis Birsæ in ænea tabula.

Horarum hic magna varietas; cum diem duodecim horis, noctem totidem discriminent, à meridie & media nocte exorssi, horarum tamen numero anticipant, ita ut prima sit Basileæ, quæ vicinis est duodecima. Id vulgus ad incertam historiam refert; Cum coniurati quidam hora XII. noctis, urbis invadendæ consilium cepissent, & divino numine horologia omnia hora unâ anticipassent, tanquam facinore detecto, animis concidère & à pistorum pueris proditi pœnas dedère. Sed alij has quoq; Concilij reliquias esse putant, quasi patrum conventum, horarum numero anticipando, maturare voluerint.

Concilia in hac urbe *tria* fuerunt: Primum ab Henrico I. Imp. indictum, Anno 1061. XXV. Octobris. Eligitur in PP. Cadolus Parmensis, Honorius dictus; Sed Alexander II. armis Pontificatum sibi vendicavit, Alterum Anno 1431. prima

Sept. à Martino V. PP. contra Hussitas cæptum, per Iulianum Cardinalem. Eo mortuo, cum Eugenius IV. quibus posset modis Concilium turbare vellet, neq; citatus compareret; procerum consensu Amadeus Sabaudia Dux sub nomine Felicis V. Pontifex creatus est, Anno 1439. Mortuo Eugenio, Nicolaus VI. Concilij Laufannam transferendi Anno 1448. auctor, Felici persuasit, ut abdicaret. Tertium Andreas Archiepiscopus Carnensis contra Sixtum IV. moliebatur; Eum, multum licet fremente PP. Romam Basilienses mittere noluere, liberali tantum custodia septum, Friderici III. Imp. auctoritate ad causam dicendam servavere. Cæterum in vinculis laqueo collum in-nexus, mortuus manè inventus, & cognitioni se subtraxit, & magna cura Pontificem liberavit. Fontes per totam urbem frequenter inveniuntur.

Cathedrale D. Mariae virginis templum, in fundamentis ar-cis everfa, ab incolis sub Henrico I. ædificari cæptum. Quod cum terramotu ob Rheni viciniam gravius concussum esset, ab Henrico II. reparatum. Sensim turres geminae additæ, maior D. Georgio, minor D. Martino sacra, quarum statua lapidea additæ, anno vix demum 1490. absoluta. Anno nunc 1598. to-tum hoc templum sumptib. Magistratus colore rubro renova-tum videtur, & ex dicta S. Martini statua, Politicam personam, Regem referentem, fecerunt: mendicum, qui S. Martino aderat, in arboris truncum commutarunt, vulgò appellatur: Der Nit-ter zum durren aste. S. verò Georgij statua intacta mansit, nolentibus vel volentibus Theologis.

In primario templo, veluti & in reliquis, plurima sunt Epithaphia, visu & notatu digna, ex quibus hæc tantum hic as-cribere placuit;

I. CHRISTO SERVATORI. S.

Des. Erasmo Roterodamo, Viro omnibus modis maximo, cuius incomparabilem in omni disciplinarum genere eruditi-onem, pari coniunctam prudentiã, posterì & admirabuntur & prædicabunt; Bonifacius Amerbachius, Hieronymus Frobenius,

nius, Nicolaus Episcopus, hæres, & nuncupati supremæ suæ voluntatis vindices, Patrono optimo, non memoriæ, (quam immortalem sibi ediris lucubrationibus comparavit, ijs tantisper, dum Orbis terrarū stabit super futuro, ac eruditis ubiq; gentium collocuturo) sed corporis mortalis, quo reconditum sit ergo, hoc Saxum posuere. Mortuus est IV. Eid. Iulij, jam septuagenarius, Anno à Christo nato. M. D. XXXXVI.

Saxo sepulchrali hæc insunt:

Def. Erasmus Roterodamum amici sub hoc saxo condebant.

Hæc tria sequentia Epitaphia coniuncta & unico lapidi inscripta sunt, hisce verbis:

II. DEO OPT. MAX. ET CHRISTO SERVATORI.

1. DN. *Jacobum Meierum* huius inclytæ urbis consulem prudentissimum, consultissimumq; , pietatis sanè cultorem ac Promotorè primarium; omnis honestatis, quod in ipso fuit, instauratorem diligentissimum, lapis subiectus contegit.

2. DN. *Io. Oecolampadius*, Professione Theologus, trium linguar. peritiss. auctor Euangelicæ doctrinæ in hac urbe primus; & templi huius verus Episcopus; ut doctrina, sic vitæ sanctimonia pollentissimus, sub breve saxum hoc reconditus est.

3. DN. *Simoni Grynao*, almæ huius Academiæ Reçtori, & laude & memoria sempiterna, ob linguarum Latinæ, Græcæ, & Ebraicæ peritiam, omnisq; Philosophiæ ad miraculum usq; cognitionem, ob Theologiæ veræ scientiam, & usum, digno, monumentum hoc dicatum est. Anno Sal. M. D. XLII.

Sub his tribus monumentis talis rythmus legitur:

So Ehr/Gut/Kunst/hülffen auß Noht/
Wer keinr von diesen Dreyen todt.

III. TRINUNI. S.

Franciscus Hottomannus ex antiq. & nobil.
Ottomannorum famil. apud Siles. German. popul.
Lutet. Parisior. natus,

Pius, integerq; Iuris Iustitiâq; Antistes
 Ius, C. Rom. Script. illust. Valent. Cavar. Avarici Bitur.
 Ann. mult. docuit,
 De Summâ Repub. consultus sap. respondit,
 Legation. German.
 Sub Karolo IX. Franc. Reg. prosperè gess.
 Patriam ob civile bell. spontè liqu.
 In patria ceu patr. alt. concess.
 Principibus ob scienc. & prob. acceptis.
 B. A. L X V. M. V. D. XX.
 O. A. c I o I o X c. Eid. Febr.
 c I o I o. X c. Id. Febr.
 Ioan. f. amiciq; Basileæ.

IV Videtur postea antiquum Sepulchrum hac in scriptioe:

Hic iacet arte Plato, Cato vita, Tullius ore:

Vermes corpus alit, Spiritus astra colit.

1. In *Maiore Basilea*, inter cætera, visu digna quòq; est *Domus Domus Martia*, amplâ magnificâq; structurâ; inferiore loco tormentis Martia: bellicis asservandis; superiore autè Annonæ accumulandæ usibus serviens; quò ingravescente necessitate tenuioris fortunæ cives, inopsq; plebecula sublevari possit; undè non immeritò necineptè *Martis & Cereris contubernium* dici meretur.
2. Huic contiguus est *Lucus Sancto Petrinus*, plano & gramineo solo, prati instar undiq; virens, tilijs elegantî ordine, binisq; Sancto Petrinus: fontibus irriguus, iugerum circiter tritum, æstivo tempore amœnitate suâ mirificè blandiens; Quò fit, ut festis potissimum diebus atq; vespertinis horis, quibus à laboribus missio datur, tam viri quàm adolescentes eò confluant, deambulandi, saltandi, ludendi, vel alijs modis corporis exercendi gratiâ. Ibidem etiam viri atq; juvenes, quibus sagittas impellere neruo volupe est, locum designatum habent.
3. Quin etiam *Quercus* illic *annosissima* spectatur, ex cuius vasto robore, trunci decem, singuli justæ arboris magnitudine, non memorabilis. in altum erecti, sed in latum undiquaq; diducti, ita explicantur, ut tri-

ut triplici columnarum sustentaculo egeant, quarum initima series hexagonum, media octogonum, extrema fedecagonum representat, peripheriâ 112. gressuum, tam parulo ramorum frondiumq; tegmine, ut naturæ simul & humanæ industriæ spectabile opus oculis obijciat, quanquam ante pauculos annos Ædiliū incuria damni nonnihil acceperit.

4. In Cœmeterio Cœnobij Dominicanorum, quos notiore nomine Prædicatores appellant, elegans pictura spectanda proponitur, vulgò *chorea mortuorum* dicta, universi humani generis, Chorea mortuorum. cum Morte colluctantis fragilem sortem, longâ seriè representans, quæ lege ipsa omnis sexus, ætatis & cõditionis personas avocet, deducat, volentes nolentesq; sub umbras trahat, sceptraq; ligonibus æquet. Ei haud multò ante hæc inscriptio adiecta est;

A. O. C.

Sebastiano Doppenkenio,

Casparo Clugio Cofs.

Bonaventurâ à Bruno, Iacobo Rudio Tribb. Pl.

Hunc mortalis chorū Fabulæ, temporis injuriâ vitiatum.

Lucas Gebhart, Iodoc. Pfister,

Georgius Sporlinus,

Huius Loci Ædiles,

Integritati suæ restituendum Curavãre,

Vt qui Vocalis Picturæ Divina Monita securi audiunt;

Mutæ saltem Poëseos miserab. Spectaculo

Ad Seriam Philosophiam excitentur.

5. *Ambitus Basileæ Maioris* est à Portâ D. Ioannis, ad portam D. Albani, *ad duo millia passuum*, perpetuo muro semicirculi instar, & portâ habet: Ambitum Maioris Basileæ.

I. *Albanam*, qua itur ad domum rubram, das Nothe Haus vel Nothhaus; vulgò enim receptaculum Prædonum extitisse perhibent.

II. *Cineream*;

III. *Lapideam*, ex qua parte Rudolphus Habsburgensis olim Civitatem obsedit. Sunt ibi Cataractæ Byrsæ, & locus supplicij eorum, qui gladio puniuntur. Spale-

IV. Spaleam; Circa hanc est domus Bombardariorum cum piscinâ, item alueolus è piscinâ Urbem intrans, sordibus abluendis inferviens:

V. D. Iohannis, quâ ad Cambetas via est, pagum ab Antonino quoq; celebratum, vulgò Rembß.

A porta D. Iohannis usq; ad Lapidream cervi in fossis exterioribus aluntur.

In *Minore Basileâ*, quæ Maiori ponte Rheni sublicio, DC. De Basileæ septem lapideis, toridemq; ligneis pilis innitente, jun- lea Mi-
gitur, multa quoq; spectatu digna sunt, utpote templa, Cœno- nore.
bia, illustrium hominum memoria, & id genus alia. Verùm in-
ter cætera, *Carthusianorum Monasterium*, amplum magnifi-
cumq; sumtuosis structuris facile primum locum obtinet;

In quo claustra tam venustè & artificiosè ædificata sunt; ut quilibet monachus hortos & alia necessaria illis adiuncta habeat. In hypocausto illic, lacunar ligneum unico clavo ferreo suspensum est. Templum varijs sepulchris magnorum virorum exornatum est, qui in Concilio Basiliensi peste absumpti, sunt sepulti illic:

Alfonsus de Curilla Card. Anno 1434.

Ludovicus Patriarcha Aquileiensis Anno 1439.

Thomas Vigorniensis Episcopus Anglus Anno 1433.

Snederus Traiectensis Episcopus.

Joannes Langdon Rossensis Episcopus aliq.

Ambitus Basileæ Minoris Tetragonus oblongus est, pas-
sum circiter trium millium.

Portas habet duas: *I. D. Blasij. II. Riechemian.*

27- 88. *Augusta*, Rauracorum quondam caput & Metropolis, nunc verò in pagum ignobilem conversa, vetus nomen Augst retinet; Vestigia eius, quæ in campis undiq; supersunt, Urbem hanc minimè exilem fuisse docent. Nam ad utriusq; amnis & Aergitiæ & Rheni ripam, amplo circuitu terra effossa, rudera, murosq; ostentat, ita ut non solùm numismata multa, sed aliæ etiam antiqui operis res quandoq; inveniantur, possentq; mul-
tò plu-

tò plura Romanæ Antiquitatis in lucem proferri, si quibus aliis terram scrutari liberet, quæ alioqui sepulta latent. *Montes*, qui à Basilea Genevam usq; pertingunt, *Iura sive Iurasti montes* generali vocabulo appellantur, licet pluribus in locis, varia fortiantur nomina.

89. *Rhinfeldia*, Archiducum Austriæ elegans oppidulum, cui supra veteris Augustæ ruinas, uno milliario distanti, eius nominis Comites aliquando inperasse notum est, è quibus Rodolphus Sueviæ Dux, contra Henricum IV. in Romanorum Regem electus prodijt.

90. *Sacconium*, vulgò *Seefingen* / proximum supra Rhinfeldiam oppidum, sub Archiducum Austriæ patrocinio, in sulâ Rheni occupat, unde nomen fortè suum, quasi in sacco situm, traxit.

Frändij. 91. *Lausfenberg*, Archiducum Austriæ, ad Rheni ripam, oppidum cum arce munitis, monti impositâ, quam tractus illius Præses Austriacus incolit. Nomen idem quod Cataractæ sive Castrum, siue Montem sonat, Rhenus enim eo loci inter saxa conclusus multisq; scopulis impeditus, ingenti murmure de rupe cadès mirè tumultuatur, adeò ut naves superiore loco exonerare, vacuasq; funibus demittere necesse sit; ijs tamen aliquando nonnulli, vitam nihili facientes, sese committunt, unde idiomate nostro *Waghâls* appellantur. *Sacellum* ibi in *Ponte Rheni* est, per quod via regia peregrinantes ducit.

92. *Hohensfeg* / Arx à sinistra conspicitur.

Cœnz. 93. *Waldshut* / Archiducum Austriæ oppidum, in extremis Rauracorum finibus ultra Rhenum sub Hercyniâ Sylvâ situm. Nomen à custodiâ duxisse videtur, cuius illic contra sylvam constituendæ magna est opportunitas.

Frändij. 94. *Wettmetsingen* / pagus in loco salebroso & valdè impedito.

28. 95. *Willingen* / Archiducum Austriæ oppidum, in *Abnobæ* siue Danubij valle à Berchtoldo IV. Principe Zaringensi conditum. Nomen à Villâ factum plarisq; videtur, quamvis alij aliter sentiant.

Cœnz. 96. *Viem Eschingiacus*, quem vulgò *Doneschingen* vocant, sub
D
ditione

ditione Comitum Furstenbergicorum, ubi propius ad a cem
fontem Danubij spectari res ipsa comprobat. Terra unde fons il- Danubij
 le profluit, plana est neq; montibus iugosa, nisi Cœmetetium, fons.
 sub quo exit, clivum leniter sese attollentem non præruptè re-
 prælentat; Sed fontanæ illius aquæ rivus, non admodum lon-
 gè infra vicum è quo prolabitur, rivum alium se paulò maiorem,
 quem accolæ *Brygen* vocant, eidemq; alterum, magnitudine
 planè comparem *Pregenam* excipit, utrumq; sanè ex Herciniæ
 sive *Mariana* Sylvæ, quam Nigram, & idiomate nostro *Hart-
 waldt* sive *Schwarzwaldt* dicimus, iugis delabentem. Tractus
 iste, & viciniore quædam convalles. *Barij* sive *Borij*, prout ac-
 colis pronuntiandi mos est, vulgò in *der Bar* eder *Dor*, hoc est,
 Bariensis tractus appellatur.

29. 97. *Wartenberg/* } Arces Comitum Furstenberg. à d. extrâ
 98. *Furstenberg/* } conspectæ.
 99. *Grosz Nohr/* pagus, ibi primus pons Danubio impositus est.
 100. *Geiffingen/* Comitum Furstenbergicorum oppidulum.
 101. *Hoheshebe/* Arx à dextris conspecta.
 102. *Ehingen/* oppidulum, quondam Comitum *Hohenber-
 gensium*, nunc *Archiducum Austria*.
 103. *Hohesvnd* }
 104. *Nieder* } *Stofflen/* arces à dextrâ.
 105. *Hohes Aach/* oppidulum à sinistra relictum, ad quod *Aa*
 fluviolus oritur, valdè piscosus, ab ipso statim fonte, qui postea
 in lacum *Cellensem* vel *Venerum* influit.
 106. *Hohen Ewiel/* latine *Duellium*, Arx Ducum *Wirtenber-
 gensium*, natura & arte munitis, monti celsissimo ac vino &
 frumentis fertilissimo imposita, à dextris relictâ.
 30. 107. *Dihren/* pagus. 3.
 30. 108. *Mühdingen/* arx à dextris conspecta.
 109. *Zell/* Latine *Cella Ratolfi*, *Archiducum Austria* oppidum,
 ad lacum inferiorem sive *Venerum* situm.
 110. *Menspach/* Vicus *Abbatis Reichenavienfis*.
 Frandij. III. CONSTANTIA, Imperij quondam, nunc *Austria* *Ar-
 chiducum* 3.

chiducum oppidum, ad *lacum Acronium* omnium amœnis. quem Rhenus fluviorum nostrorum Rex transiens sincero cursu, uti fertur, undasq; suas virides, easq; integras retinens; neq; auctus nivibus vel imbribus, crassiores materiam relinquens prope urbem, hic lætabundus, magnâ festinatione, ad destinatum cursum, longè lateq; perficiendum (qui 140. milliaribus Germanicis à scaturigine usq; ad Oceanum excedit) erumpit. Hunc lacum *Ammianus Marcellinus* appellat *Brigantiæ* lib. 15. Sic inquit; Inter montium cellorum anfractus, impulsu immani Rhenus discurrens, extenditur per Lepontios, perq; deciduas Cataractas inclinatione pernici funditur, ut Nilus torrente, ab ortu protinus primo genio copijs aquarum proprijs, irrudenti cursu simplici: tamq; adiutus nivibus liquatis ac solutis, aliq; divortia riparum adradens, lacum invadit rotundum & vastum, quem *Brigantium* accola Rhetus appellat, perq; quadringenta, & sexaginta stadia longam, pariq; penè spatio latè diffusum, horrore sylvarum squallentium inaccessum (nisi quâ vetus illa Romana virtus & sobria, iter composuit latum) Barbaris & naturâ locorum, & cœli inclementiâ refragante, Hanc ergo paludem spumosis strepido vorticibus amnis irrumpens, & undarum quietem permeans pigram, mediam velut finali intersecat libramento; & tanquam elementum perenni discordiâ separatum, nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & viribus absolvitur integris, nec contagia deinde ulla perpetiens, Oceani gurgitibus intumatur. Quodq; est impendio mirum, nec stagnum aquarum rapido transcurtu movetur nec limosa sublevie tardatur properans flumen, & confusum misceri non potest corpus; quod nisi ita agi doceret ipse aspectus, nullâ vi credebatur posse discerni. Hactenus *Ammianus*. Hic *lacus* etiam *Podamicus* ducitur, fortassis ab *arce Podman*, ut pleriq; putant, unde cum Germani *Podmen See* vel *Poden See* paucis quibusdam literis mutatis appellant. Visu dignus hic est, intra portas *Felsinger* & *Beltinger Thor* qua parte ad *Heluetios* iter, in prato *Wris* nominato, locus, in quo, durante *Concilio*

Constantiensi, Anno Christi 1414. sub Sigismundo Romanorum Imperatore, *Ioannes Huss & Hieronymus Pragensis Bohemi*, hæretici per sententiam declarati, combusti fuerunt, gramine profusius carens; quod ceu ominosum alij aliter interpretari solent. Tractus iste inter Constantiam & Tigurum; à Turio amne *Turgavinum* nuncupatur, Germanicè *das Turgaw*.

112. *Reichau/ sive Reichenau/ Monasteriū dives*, in Angiā maiore, Rheni insulā, à *S. Priminio* Episcopo; & *Carolo Martello*, circa annum Christi 724. conditum; à dextris conspicitur.

113. *Narwerck*.

114. *Sallenstein*. } Arces à sinistra conspicuæ.

115. *Sandeck*.

Cœnz. 116. *Steckböhren*. Abbatis *Reichenaviensis* oppidulum.

I. 117. *Feldbach/ Monasterium* à dextrā relictum.

118. *Nienburg/ arx* à sinistra conspecta.

119. *Stett/ oppidulum*, sub *Tigurinorum* Iurisdictione; *Arx* vicina monti imposita *Rlingen* appellatur.

120. *Wisthofen/ Monasterium* ad *Rhenum* à sinistra conspicuum.

Prandij. & Cœnz. 121. *SCAPHUSIA*, quondam, regnante *Friderico II. Romanorum Imperatore*, Imperij oppidum, ab *Ariete* aut *Scapha*, ut quidam volunt, ita denominatum, ad dextrum *Rheni* latus in Germanico solo situm, tertio *Rheni* ponte *Heluetiorum* terræ coniungitur. Rebus omnibus necessarijs, & limpidiſſimis abundat fontibus; Ad *Heluetici* fœderis perpetui societatem receptum est Anno Christi *M. D. I.* & duodecimum inter pagos *Helueticos* obtinet locum. Temporibus *Henrici III. Imperatoris* à *Nellenburgijs* Comitibus Cœnobium eo loco conditum, huic oppido primam originem dedisse creditur, sicut multa alia Germaniæ oppida, Cœnobijs suam originem acceptam ferunt. Alteram occasionem & causam incrementi præbuit ei *Rhenus*, qui aliquot millia passuum infra per ingentia saxa maximo impetu fertur, & tandem ex altissimis rupibus horrendo sonitu & spænis nebulæ instar, in altum sparsis, præcipitatur, ita ut nulli prope

2.
Catara-
ctæ Rhe-
ni prope
hinc

lius generis naves illic transire possunt, quare omnes quæ ex ^{Scaphu-} Acronio & Veneto lacu secundo Rheno descendunt, hinc ex- ^{siam.} nerari necesse est, & ob hanc causam creditur huic oppido nomen impositum, ut vel à scapha Scaphusia, vel etiam à navis Germanico nomine Schiffhusia nominaretur.

1. *Propugnaculum* habet fortiss, ex quo tota Civitas facillè defendi potest.

2. *Templi primarij molem* XII. columnæ lapideæ sustinent, Apostolorum nominibus insignitæ, quarum quælibet 17. pedes alta, vel longa, & 9. pedes rotunda est, inter quas ea quæ Iudæ proditori assignata perhibetur, rimosa & scissâ conspicitur.

3. Eò loci, ubi cives diebus feriatis sagittas nervo impellere solent, aqua per tubos, supra *tiliam explicatam*, & ad eò *amplam*, ut 17. mensas capiat, deducta, aspectu jucundissima est.

122. *Rheinau* Monasterium ditissimum, quod Rhenus ter circumfluit, à sinistra conspicuum.

123. *Eglisau* Tigurinorum oppidulum, in angustijs & faucibus montium, ad *Arolam* fluvium positum, difficilimi transitus.

124. TIGURUM, *Aeneæ Sylvio* de *Moribus Germaniæ*, mihi pag. 1053. Turegum, unum ex antiquissimis Helvetiæ oppidis, sedecim annis post Trevirorum Urbem, ut domesticianaales tradunt, ad lacum, quem *Limagus fluvius* efficit, conditum, principem locum inter pagos Helveticos obtinet, in Comitijs, Legationibus, alijsq; publicis actionibus, licet quinto demum loco Helvetico fœderi accesserit, Anno Christi 1351. Mense Aprili: Tigurinorum celebris mentio est in Romanis historijs, quia & cum Cimbris adversus Romanos militarunt, & Cassium Consulem prostrigarunt, & postea à Julio Cæsare bello Gallico victi ac cæsi sunt, & ab eo tempore usq; ad *Alemannorum* irruptionem, sub Romano Imperio fuerunt, pòst in Francorum Regum potestatem, & inde ad Imperium Germanorum pervenerunt. Sunt à Regibus Francis duo *Collegia, virorum unum, alterum feminarum*, Tiguri instituta, penes hæc olim maxima ex parte oppidi imperium fuit: In arce quæ ad *Limagum*

edito loco sita aliquando fuit, Francicorum Regum Præfecti habitabant, qui Collegiorum & Urbis advocati erant, post sub Germanis imperatoribus, iidem Præfecti dari sunt, non tamen qui in Arce habitarent. Ceterum illis temporibus, Civitas nihilominus suum consilium habebat virorum XXXVI è quibus duodecim quadimestri tempore imperabant; Fuit hæc forma Reip. circa Annum Christi 1100. & duravit usq; ad Annum 1336. quo tempore mutata est, quæ res multorum motuum causa & præcipua occasio fuit, se Helueticis pagis scedere iungendi.

In Templo primario structura vetustiss. tale, sine Anno & die legitur Epitaphium;

Hic est sepultus Petrus Medici Sacerdos & huius Ecclesie vicarius.

Turris, quæ ibi specula instar in introitu Limagi posita sola videtur Wtellenberg nomine, publici carceri locus, adiunctum habet pontem sublicium, quem nullus eques transire audet, sub pœna amissionis equi.

3. 125. Wettengen Monasterium, prope quod hippagone Limagus traicitur.

Frantij. 126. BADA sive Badena, oppidum ad Limagum fluvium, non en habet à calidis aquis, quarum illic plures sunt fontes, ad quos plurimi mortales utriusq; sexus confluere solent ex varijs locis, inde quidam Thermopolin, alij Castellum Thermarum alij aquas Helueticas veterum consuetudine nominant, quibus motis fuit, huiusmodi loca, in quibus calidi fontes sunt, Aquarum nomine appellare. Habuit antiquitus duas Arces; alteram in edita rupe sitam valgò den Etemja Baden dictam, hodie in ruinis jacentem; alteram ad pontem positam, quam nostrâ ætate Præfecti ab Helueticis edmissi incolunt. Ab Austria Principibus ad Helueticos Bada per venit Cōstanziensis Concilij tempore.

Porro, publicus & legitimus pagorum Senatus, quotannis Senatus more Maiorum circa Solstitium Bada habetur. Oppidum enim pagorum hoc multa comoditates ad publicos conventus illic peragendos habet.

habet; nam ædificijs optime excultum & diversiorijs lautissimis corum, ubi & referuntur; situs loci amœnus, & salubris, vicini deinde fontes calidarum aquarum non tantum voluptatem præbent, sed quo ordine, quot magnam hominum frequentiam ex diversis, Regionibus huc annis ha attractant; Itaq; vicini, lucri & quæstus studiosi, omnis generis annonam magnâ copiâ advehunt, unde fit, ut rebus ad victum necessarijs abundet. Postremò in mediâ ferè Helvetiâ situm est, ut ferè pati itineris spatio extimi quiq; pagi hac convenire possint.

Ordo agendi in publicis conventibus hic servatur: Vbi constituta dies venerit, quo Senatus legitimus haberi debet, pridie eius, Legatus Tigurini pagi apparitorem publicum, quem Subpræfectum Badensem vocant, in singula diversoria mittit, seiscitatum quorum pagorum Legati venerint, & hic publico nomine Legatos salutatur & excipit, ac in crastinum in Senatoriam domum seu Curiam Badensis oppidi illos convocat. Quod si omnium pagorum Legati venerint, omnes convocantur & causa communes, quæ ad universos spectant, tractantur; At, si constituta die aliqui, ut plerumq; fit, è pagis recentioribus, ut Basilienses aut Scaphusiani aut Salodori, vel Friburgij absint, septem vel octo pagi conveniunt, & causæ duntaxat ad hos pertinentes aguntur. Constat autem Legati in Senatu juxta Pagorum ordinem & numerum, ita ut primum locum teneat Tigurini pagi Legatus, editiore subsellio Mensæ assidens, proximum locum Berna. habet, post hunc Lucerna, & deinceps reliqui juxta pagorum ordinem. Vbi confedere, tum Tigurini pagi Legatus, salutatur alijs, & de se ex more pauca præfatus, exponit, quid proximo conventu Legati in Recessibus deliberandum acceperint; plerumq; enim Conventus his de causis indicuntur: quòd si alia fuerit causa Senatus habendi, eandem similiter proponit, addit postea, quid de eo capite, quod propositum est, à Magistratu suo in mandatis acceperit; idem faciunt ordine reliqui Legati, & suorum Magistratum mandata exponunt. Postquam verò ex ordine singuli Senatores, quid in mandatis habeant ex-

ant exposuerint, Præfectus Badensis, ex quocunq; pago is fuerit, sententias ex ordine rogat; Primus sententiam dicit Tigurini pagi Legatus, & post hunc reliqui, singuli suo loco & ordine; Sententijs dictis ab eodem suffragia numerantur, idq; juxta pagorum, non autem Senatorum numerum; Nam pagi nonnulli duos Legatos mittunt, quibus Senatui quidem interesse & sententiam dicere licet, sed unum tantum suffragium habent; Et hæc quidem agendi ratio est in publicis causis.

In privatis autem eadem ratio est sententiæ rogandæ & suffragij ferendi; Sed hi qui causas habent, quas coram Senatu agant, primùm à Tigurini pagi Legato petunt, sibi Senatum dari, is diem illis constituit; ac nomina eorum in *Albo Curie* annotat. Cæterùm ubi coram Senatu causæ agendæ sunt, alij quidem ipsi causas suas agunt, alij Causidicis utuntur. Discipulantur autem ab his causæ, non ex Romano Iure & Responis Iure consultorum, sed ex æquo & bono, & Legibus atq; consuetudinibus singulorum pagorum.

127. *Mellingen/ Mellinga*, exiguum Helvetiæ ad *Rusam fluvium* oppidulum, *Austriæ* quondam Principibus paruit, nunc octo veterum pagorum imperium agnoscit.

128. *Braunet/ Arx Bernatum*, à dextro latere conspicua.

129. *Lentzburgum*, vulgò *Lenkschburg/ Bernatum oppidulum unà cum Arce*.

Cœnæ.	130.	<i>Arovium</i> , vulgò <i>Arav/ Bernatum oppidulum ad Arolam fluvium</i> situm.	2.
	131.	<i>Olten/ Solothurensum oppidulum</i> .	
Prandij.	132.	<i>Herchingen/ pagus</i> .	2.
4.	133.	<i>Wittelsbach/ vicus</i> .	
Cœnæ.	134.	<i>SOLOTHURUM</i> , vulgò <i>Solothurn/ unum ex præclaris & verustissimis Helvetiæ oppidis, ad Arolam fluvium auriferum, in agro plano, culto, & fertili situm, paulò post Treuerim constructum, in Itinerario Antonini sic dictum, ab antiquâ turri, quæ adhuc in medio Civitatis conspicitur, ut sit idem, quod <i>Solis turris</i>.</i>	2.

Dieser Thurn gebawt ward ohngefahr/
Vor Christi Geburt fünffthalhundert Jahr.

Cæterum sub Germanis Imperatoribus, semper fuit in numero Urbium Imperij; Sic tamen ut præcipuis privilegij & immunitatibus fruereetur Collegium Canonicorum, cuius eadem, pariaq; cum Tigurino privilegia esse traduntur.

Anno 1351. cum Bernatibus fœdus perpetuum fecit, cæterorum etiam confœderatorum amicitiam magnâ fide coluit; Itaq; bello Austriaco, quo Leopoldus cæsus est, finito, paribus conditionibus accæteri confœderati, pacem & fœdus cum Austrijs fecit, & in tabulis fœderis confœderatis coniungitur, & cum iisdem communi consilio, leges militares statuit, & iureiurando sancivit. Demum verò finito Burgundico bello, in quo fortiter & strenvè omnium iudicio se gessit, unâ cum Friburgo in pagorum numerum ascriptum, & à confœderatis Civitate quasi donatum est, Anno Christi 1481. undecimum inter confœderatos locum obtinens.

*In Celtis nihil est Soloduro antiquius, unis
Exceptis Treviris, quorum ego dicta Soror.*

Kein Etr Plaz in Gallien ist/
Dann Solothurn zu dieser frist/
Aufgenommen Frier allein/

Drumb nennt man sie Schwestern gemein.

135. Frauenbrunn/ Monasterium à sinistra relictum.
136. BERNA, Civitas Heluetiorum celeberrima, à Berchtoldo Zaringæ Duce, eius nominis V. & ultimo, in longitudinem secundum loci oportunitatem constructa, & ab Urso in venatione capto sic denominata, ad Helueticum fœdus, Anno Christi 1352. vel 1353. ut quidam volunt, admissa, secundum inter pagos Helueticos locum obtinet. Situs eius quasi peninsula est, quam facit Arola fluvius. Ab obitu Zaringij Principis, qui Anno Christi 1218. mortuus est, Fridericus II. Imperator, nomine Imperij Præfectum ei dedit Otthonem Ravenspurgium, sed aliquot annis post, propter fortem & fidelem operam, quam Ci-

ves huius Imperatori navarant, à lure Praefecti exemta, & multis privilegijs ac immunitatibus donata est. Porro ex eo tempore, quo in libertatē se vindicavit, ita fines suos ampliavit, ut *quadraginta circiter oppida* & 60. *Praefecturas* imperio suo subiecerit, unde de potentia ipsius facile iudicari potest; Neq; mirum sit, quod de eā, Aeneas Sylvius de situ & moribus Germaniæ, jam suo tempore scripserit his verbis: Est memorabile oppidum in Helvetijs, quod Bernam vocant, cuius Consulatus, quoties in bellum progreditur, facile in armis *viginti millia pugnatorum* exhibet. Hactenus Sylvius.

6.	137.	<i>Silschberg</i> Xenodochium Bernatum.	
Prandij.	138.	<i>Arberg</i> lat. <i>Arburgum</i> , Bernatum oppidulum.	1 1/2.
	139.	<i>S. Blasij</i> Monasterium à dextrâ conspicitur.	
Cœnz.	140.	NEOCOMUM, German. <i>Newburg</i> Gall. <i>Neuchâstel</i> , oppidum in Aventicis jacet ad lacum, qui inde nomen habet, & Neocomensis dicitur. Adjunctus Oppido est Comitatus, qui à Neocomensibus Comitibus hereditate pervenit ad Hochbergios Comites, Rotelini Dominos, ab his ad Longovillanos Duces in Galliâ. Bello autem exorto, inter Ludovicum XII. Galliarum Regem & Helvetios, Bernates communi Helvetiorum nomine Neocomum, totumq; Comitatum occupavêre, & Praefectum huic imposuêre, idem fecêre cæteri ordine, exceptis Tigrurinjs, qui cum primùm præteriti fuissent, debebant, ubi vices ad ipsos redijissent, duplici annorum spatio imperare. Sed ubi tempus id venisset, Ioanna Hochbergia Longovillani Ducis vidua, per internuncios tantum effecit, ut sibi Comitatus ab Helvetijs, certis pactionibus restitueretur, Anno Christi 1529. Cæterum ante hoc tempus, Comitatus certis conditionibus & partibus conjunctus fuit Bernatibus, Lucernatibus, Friburgensibus, & Solothurensibus, quæ in hac restitutione confirmata sunt; & Domini huius Comitatus nostrâ ætate Bernatibus peculiari fœdere obstricti sunt.	3.

Non proculab hoc oppido, in Vico quem vulgò Gallicè, *La Serriere*, appellant, est scaturigo ad radices montis, tantam aquæ

aquæ copiam ebulliens, ut exiguo intervallo, alijs quibusdam aquis aucta, non modò officinæ ferrariæ, sed etiam varijs generis molendinis abundè satisficiat : Totum autem spatium ab hoc fonte, ad lacum usq; Neocomensem, in quem devoluitur, globo sclopetario facilè superari potest. *Hic incola linguâ Gallicâ uti incipiunt.*

- IO. 141. *Gransonium*, vulgò *Gransen*, Bernatum oppidum, navigantibus in lacu Neocomensi Ebrodunum versus, à dextra conspicuum, & ob cladem, quam Carolus Audax Burgundiæ Dux ab Helvetijsibi accepit, clarum.
- Prandij. & Genz. 142. *Ebrodunum*, vulgò *Yverdon*, vel *Yfferdon*/ Bernatum oppidum, ad caput lacus Neocomensis positum; Fluvius qui in lacum hic influit, La Courfisse vulgò appellatur; Cum ibi effemus temporis fallendi gratia, extra oppidum exspatiati sumus, comitante nos quodam nobili, nomine Monsieur du Prè, qui ostendebat nobis, in loco planè declivi, fontem aquâ sulphureâ scatentem, ubi olim thermas fuisse perhibetur.
- II. Prandij. & Genz. 143. *Morsee*, Bernatum oppidum, ad lacum Lemannum, in quem Rhodanus fluvius influit, in illoq; veluti delitescit, donec ad Genevam, celeri cursu egrediatur. De hoc Solinus cap. 8. Amnis hic, inquit, præcipitatus Alpibus, primò per Helvetios ruit, occurrentium aquarum agmina secum trahens, auctaq; magno, ipso, quod invadit, freto turbulentior, nisi cum freterum ventis excitatur. Meminit eius etiam Ammianus Marcellinus lib. 15. Gallis dicitur Morges.
12. 144. *Semprij*,
145. *Nyon*, Lat. *Noviodunum*: Oppida Bernatum, Gene-
146. *Coupet*. vam versus navigantibus, à dextrâ in conspectu sunt.
- Genz. & Decales. 147. In sinistro lacus littore, ad *Dunovium* Gallis *Thonon*, vulgò *Dunoy*.
Multa præterea oppida vidimus, partim à Sabaudis, partim à Genevensibus diruta.
- I. Prandij. 148. GENEVA, extremum oppidum est *Allobrogum*, cuius
E 2 inter

6.

5.

7.

&
Cœnz.

inter veteres Iulius Cæsar meminit lib. 1. de bello Gallico, magni hodie nominis & sui Iuris, proximum Helvetiorum finibus, in editiore loco ad lacum Lemannum situm, quâ is flumen Rhodanum emittit. Antiquitatem eius non tantum Iulij Cæsaris verba, sed vetusta quoq; monumenta, quæ plurima illic reperiuntur, indicant. Ac plura invenirentur, si non sæpè ab hostibus vastatum fuisset, postea etiam gravibus incendijs penè periisset. Etenim in veteribus Chronicis traditur, Hellogabali tempore, tantum incendium Genevæ exortum, ut nulla ferè domus illius expers fuerit: Aurelianus item Imperatorem eam vastatam instaurasse, iura & privilegia magna concessisse, & propter situm oportunitatem Ius Nundinarum atq; Imperij ei tribuisse, Aurelianam quoq; suo nomine appellasse, verùm illo mortuo vetus nomen retinuisse. Postea barbaris nationibus in Galliam irrupentibus, easdem calamitates cum alijs Urbibus passa est, quibus maxima pars eius perijt. Episcopatus huius amplis, privilegia & immunitates habuit: Civitas nihilominus proprias libertates, & pacta perpetua cum Episcopis, à Maioribus accepta, studiose conservavit. Fuère autem libertati eius graves Sabaudia Principes, contra quos fortiter sua Iura & Privilegia asseruit; Atq; Anno M. CCCC. XX, cum *Amedeus Sabaudia Dux*, Ius Superioritatis, ut vocant, in Civitatem Genevensem à Papâ Martino, permutatione quadam impetrare conaretur, *Ioannes à Petra scissâ Episcopus*, cum Civibus pactus est pro se & suis successoribus, se nunquam ulli permutationi aut alienationi libertatis Genevensis consensurum; si secus aut ipse, aut aliquis ex successoribus faciat, tum civibus Ius fore illos in proditorum & perduellium numero habendi. Postea verò cum *Maximilianus I. Imperator* Philibertum Sabaudia Ducem generum suum, Vicarium Imperij in illis Regionibus declarasset, denuò ipse ac frater eius *Carolus Genevam* novi huius Iuris titulo sibi subijcere conati sunt, prætendentes Privilegia Vicariatus, à *Carolo IV.* olim Principibus Sabaudis data, qui tamen omnem actionem, potestatem, jurisdictionem, præminentiam in Civitate Gene-

Genevensi, & eius territorio, Amedeo Comiti ademerat. Inter has igitur insidias & odia vicinorum Principum, Genevenses Helvetiorum amicitiam studiosè coluerunt, & fœdera nonnunquam in certos annos cum Bernatibus & Friburgensibus fecerunt. Postremò perpetuum fœdus seu Ius Civitatis cum Bernatibus pepigerunt, idq; arctius firmârunt Anno Christi M. D. XXXVI, quo tempore propter mutatam Religionem Sabaudia Princeps, & Episcopus Genevensis eos bello persequerentur, Bernatibus illis auxilium ferentibus; Idem tæd⁹ postea quoq; denuò renovatum est, & aliquoties actum, ut Geneva publico fœdere pagis Helvetiorum jungatur, quod tamen hæcenus confici non potuit.

Cæterùm *forma Reipub. Genevensis Aristocratica* est, in Forma Reipubli-
cæ Gene-
vensis. qua Optimates ex virtute creantur, & quàmprimum aliquis ex Optimatibus moritur, alius Optimatum suffragio creatur, modò domicilium originis hîc habeat. Nam si Senator Sanctioris vel Secretioris consilij XXV. Virorum, qui cum perpetuâ potestate totius Reip. arcana tractant, occubuerit, is qui ordine & antiquitate prior est, in Senatu LX. virorum demortui locum occupat, ac vicissim antiquissimus reliquorum Optimatum Concilij CC. Virorû, migrat in Senatum LX. Virorum; Deniq; ex Plebe unus suffragijs in CC. Collegium cooptatur, qui aut virtute aut dignitate præset, aut certè qui nulla sit vitæ turpitudine infamis; id enim potissimum spectatur. Atq; hæc est verissima Aristocrætia, quæ optimos quosq; ad imperium accersere consuevit, sive tenues, sive locupletes, sive Plebeij, sive Nobiles sint, quo fit, ut, cum honorum ac imperij aditus interclusus sit nemini, præterquam ei, qui dignitatem suam ac decus turpitudine aliquâ violarit, nullæ Plebi cum Optimatibus de honoribus & imperio contentiones existere possint; Præter eâ isto modo, legibus optimis ac virtutibus erit in Reipb. locus. Hoc item optimum, quod in eâ Republicâ censura fit Patrum singulis annis, ne aut ij qui simulatione virtutis, ad honores provecti suat, diu latere possint, aut qui fiducia potestatis impotenter se

gesserint, cum dedecore ac infamiâ sempiternâ deijciantur. Verum istud *observatione* hîc *dignum est*, quod populus jubendæ legis, ac Maiorum Magistratuum creandorum, ut sunt Quatuor-Viri, sive Syndici, qui Magistratus annuos gerunt, præter eos, qui privatis ac publicis iudicijs præsunt, tum etiam Pacis ac Belli luis sibi reservavit, quæ propriè ad lura Majeſtatis pertinent.

Portò cum nulla Resp. bene constituta, sine *cenſura morum*, diu consistere queat, Genevenſes pro Cenſoribus, Decem-Viros, quos ipsi Antiquos appellant, quatuor quidem ex Senatu LX. Virorum, reliquos ex Senatu CC. Virorum creare solent, quasi Magistratos morum, qui tantâ severitate vitia castigant, ut vix ullum scelus tam occultum sit, quod inultum reperiatur; Nec dubitandum est, quin Rempublicam, si non armis & opibus, certè virtutibus ac pietate florentem habituri sint, quam diu Decemvirorum potestatem tuebuntur. His autem Decemviris & Collegio sacro (*consistorium vulgò nuncupant*) Morum Præfecturam sine censu, sine imperio, sine Iurisdictione mandant; Cenſorum tamen coëctio illa gravis est admodum & efficax; Nam qui Collegij Sacri decreto non paruerit, huic omninò interdicitur sacris; interdictiones aspernantem persequitur apud Iudices Religionum Procurator; Vnde fit, ut rara ibi Ebietas, rara fornicatio, raræ saltationes sive choreæ, imò nullæ, rari mendici, rarissimi otiosi. Videas enim puellas sex aut septem annorum, tam eleganter, tamq; artificiosè acu pingere, ut in admirationem sui te rapiant; adultiores in ducendis filis fericis, & te xendis telis sunt occupatæ.

In Curia conspiciuntur appensi Crocodilus cum Ichneumone, item duodecim urnæ cinerum, quas invenerunt, cum fossas urbis amplificarent.

Templa sunt in Maiori Geneva:

I. *Summum, sive primarium D. Petri* vetustissimum, ad quod fulciendum, cum ruinam fortè minaretur, Anno Christi 1510. Antes facti sunt ex materiâ pontis saxei Rhodano olim impositi & à Iulio Cæsare rescissi, ut idem Cæsar refert lib. 1. de bello Gallico, mihi pag. 5.

In

Censura
morum
apud Ge-
nevenſes.

In hoc templo prope suggestum tale Epitaphium legitur:

Parce precor lachrymis, fatum, Germane, quod urges;
 Omnibus hic solido est scripta Adamante dies.
 Pulvis & umbra sumus, tantum post funera Virtus
 Nomen inextinctum sola superstes habet.
 Nil aurum, nil pompa juvat, nil sanguis avorum,
 Excipe Virtutem, cætera mortis erunt.
 Hanc cole & ante oculos imitanda exempla Parentum
 Pone; sed interdum sit tibi cura mei.

2. *D. Magdalena.*

In Minori Geneva:

3. *S. Gervasij.*

Portas habet Maior Geneva:

1. *Novam*, vulgò *la porte Neuve*, Meridiem versus, Curia contiguam.
2. *Ripalem*, vulgò *la porte de la rive*, Ortum & Septentrionem versus.

Minor Geneva:

3. *Ad S. Gervasium*, Occidentem versus, *la porte de Cornevi*, vulgò dictam, quæ in Helvetiam & Burgundiam iter est. Et circa has, muris, fossis ac propugnaculis optimè munita est; Ac licet reliquum latus munimentis nudatum sit: Lacus tamen Lemanno, omnis generis piscibus optimi saporis abundante, & limpi dissimulo tanquam validissimo muro cingitur, ut hinc non faciliè ei hostile quid metuendum sit.

Cum piscium Lacus Lemanni hic facta sit mentio, observatu dignum, quod Piscatores, *nullos pisces vivos*, sed omnes enectos in forum venales deferunt, solis truttis vel auratis exceptis, quas in vivaria recondere solent; Atq; docet experientia, pisces eo modo necatos, & per unum atq; alterum diem, in Cellarijs Genevæ asservatos, multò sapidiores & friabiliore esse ijs, qui ex aquâ vix allati statim coquuntur. *Trutte*, quas in hoc lacu capiunt interdum ultra triginta libras ponderant.

Arma-

Armamentarium habent Genevenſes ſatis amplum, armis, vexillis & ſpolijs Sabaudo detractis abundè reſertum, quamvis ipſi quoq; non diffiteri poſſint, multa id genus durante bello ſibi erepta.

Exercitia hæc habent; quæ ſunt Sphæriſteria & ludus, ubi malleolis globuli lignei verberantur, quæ *pallemale* vocant; Item exercitium equeſtre omnium elegantiffimum, cui Rehdigerus per aliquot meſes operam dedit; In nundinis poſtea ſolent Cives tractare & ſe mirum in modum exercere in armis, ubi per totam urbem ſingulis in plateis militari ordine, cum Capitaneis & vexillis incedunt, poſtea in campo illo quem *plaimpalais* vocant, velitarem pugnam exercent; Et per cuiusmodi exercitia ita animoſi redduntur, ut nullo modo hoſtem timeant vel expaveſcant.

ANTIQUITATES GENEVENSES.

In Templo D. Petro Sacro;

1. Q. Iulio Sergio Memorix eius F. VI. Lon. Iuſtinus & Terentia Bejatur Læti Vi Macrinus Patrono Heredi faciendum curavere.

Ante portam Novam, in muro Oppidi & Curia.

2. Imp. Cæſ. M. Aurelio Antonino; Pio; Felic. Aug. Pont. Max. Trib. Poſteſt. Coſ. Civitas Equeſtrium.

In Collegio;

3. Sexto Attio Carpophoro III. Vir. Auc. Eria Coſtu.
4. Memorix Eternæ Colus Aſtutus Verrutruæ Conjug. incomparabili F. C. Et Sub Alce DEO.

In Caſtro S. Gervafij.

5. Senuccio Secundo Abus Frater D. S. D.

Ad portam veterem S. Gervafij:

D. M.

Antiquitates Genevenſes.

Papiria

6. Papiſiæ Poleræ, quæ vixit Annos VIII. Menſ. II. Dies XII.
Magna Frequentia, LeG. XIII. El. Eſt

L. Papiſius C. F. Probus Trib. Milit.

Ælia,

Par.

Fil.

Æliana,

Moer.

Mer.

P. C.

7. C. Valerio T. F. An. Tr. Mil. Leg. II. Patrono Optumo Genevenſ. Provincia B. M. P. Vixit An. LX. M. II. Dies XVII.

8. Vixi ut Vivis; Morieris ut ſum mortuus; Sic Vita truditur;
Vale Viator, & abi in rem tuam.

9. T. Iul. Tit. Fil. Corn. Valeriano Patrono Colon. II Vir. Ær.
VII Vir. Locor. Perſequendor. Trib. Milit. LEG. VI. Viſt. Præſ.
Ær. V. Flam. Aug. Pontifici.

Iulia T. F. Vera Patri optimo.

D. M. S.

10. Veturiæ C. F. Bellæ,

Heu Poſitæ Gnata Triftes poſuere Parentes,

C. Veturius Q. F. C. N.

OVF, Iuliana J. F. Scapr.

Libb. Ner.

D. M. S.

11. C. Iulius Cæſar Longinus,

D. Cil. C. Iuli Leibertus.

Perruptis Montibus huc tandem veni, ut hic locus meos conſegeter Cineres, Apollo tuam fidem;

Vixit Annos XLI. Menſ. III. Dies XII. Hor. Nu. T. Fulvius D. D. L. Commilito Commilit. Vale Longine Æter.

S. T. T. L.

Ultra fluvium Arvæ, videntur adhuc ruderæ & foſſe cuiuſdam propugnaculi, ex quo ſe Genevenſes viriliter adverſus Carolum Emanuelem Ducem Sabaudiz Anno 1589. defendunt,

F

ITER

ITER GALLICVM ET ANGLICVM.

21. **C**omites huius Itineris nobis fuere Nobilis Bohemus *David Stzrela à Rockitz*, cum Præceptore suo *Thobia Salandro M. D.*
- Coenæ. 149. *Gaium Sabaudia* oppidulum, vulgò *Gez*, in bello Genevensi planè dirutum. 2.
Hinc per salebrosam & difficilimam *Montis Iuræ* viam ad vicum
22. 150. *Sancto Claudium*, in Comitatu Burgundia situm, transcendendum fuit; Ubi veram effigiem Sancti Claudij exsculptam Frandij. eiusdemq; reliquias in arcula quadam argentea inclusas, videre licet; ad hunc locum Reges Gallia, magna quondam devotione, ut patet ex *Cominæo*, accessere. 4.
- Coenæ. 151. *Moirant*, Comitatus Burgundia oppidulum. 3.
23. 152. *Vire Chasteau*, Arx ad sinistram conspecta, ubi *Dayim* fluvius trajicitur. Frandij. 3.
153. *ORGELIUM*, Comitatus Burgundia elegans oppidum, mercimonijs florens; Incolæ sunt industrij & negotiosi, lanificio operam dantes; *Ager* minimè ferax, quia assiduis collibus & rupibus asper. 3.
- Coenæ. 154. *Leon le Saulnier*, q. d. *Lugdunum Salinarium*, Principatus *Vrania* oppidum, ad Ducatus & Comitatus Burgundia fines. 3.
24. 155. *LOVANIVM*, Ducatus Burgundia oppidum, vulgò *Lovan*, ad fluvium *Seilam* positum. Hinc cum tumto prandio, Frandij. & bis ulterius progredi constitutum omninò esset, à Gubernatoris Coenæ. Vxore, cuius maritus peregrè tum fortè aberat, per Locum tenentem, in medià vià revocati, atq; in oppidum reducti, insidias Latronum (qui in vicino castro *Cusferye* in prædijis erant) quas ipsi nobis jam struxerant, per DE I gratiam effugimus. 4.
25. 156 *Tornovium*, vulgò *Tornu*, Ducatus Burgundia oppidum, Frandij. & ad *Ararim* fluvium situm. Huc antequam ventum esset, duo Coenæ. Equites ex latronum numero, qui pridie nos spoliaturi erant, Capitaneum Provinciale, equo insidentem, nobis à Gubernatoris

toris Lovaniensis Uxore adjunctum, & istu sclopeti nos antecedentem, adoriuntur ex improvîso, quærentes, quinam & unde essemus? Cumq; re exploratâ intelligerent, nos scholares ut vocant, & Germanos esse, atq; Comites itineris habere Arcibusarios 18. & duos Capitaneos Provinciales, unâ cum Gubernatoris Lovaniensis Locumtenente, ipsi causâ diffidentes nos intactos dimiserunt. Salvi itaq; & incolumes DE I beneficio, ad oppidum Tornu pervenimus, quamvis Comitatu admodum charo; Ultra 50. enim Coronatos, uno die in illos impendere opus fuit, Postridiè igitur consultius esse duximus, unâ cum equis navem conscendere, ubi ad utramq; Araris ripam hæc visu fuere digna.

26. Prandij. 157. *Maiscona*, Cæsari quondam Æduorum Civitas, Ducatus Burgundiæ oppidum, vulgò *Mascon*, ad dextram Araris ripam, pontem habet XII. arcuum ex secto lapide structum.
158. *Toisy*, oppidum & *Aix Sabaudia* Ducis egregiè munita, in territorio, quod vulgò *La Bresse* vocatur (Lat. *Sebusiani* & *Segusiani*) à sinistra conspecta.
- Cœnæ. 159. *Belle Ville*, oppidulum ad dextram Araris Ripam. 9.
27. 160. *Beau Regard*, arx à sinistra conspicua.
161. *Ville Franche*, oppidum à dextrâ.
162. *Trevou*, Regionis *Donbes* in Galliâ Metropolis, ad Ducem *Mompenserium* pertinens, à sinistra Araris parte.
163. *Vimry*, oppidulum à sinistra.
164. *Cuson*, pagus à dextrâ conspicuus.
165. *Insula*, in medio Araris flumine unâ cum *Abbatia*, vulgò *l' Isle*.
- Prandij. & Cœnæ. 166. Hic nave egressi & conscensis equis **LUGDUNUM**, vulgò *Lyon*, totius Galliæ Celticæ Emporium longè celeberrimum ingressi sumus, à quo ista pars Galliæ *Lugdunensis* dicta est, à *L. Munatio Planco*, dum Galliæ Comata præfesset, conditum in colle supra confluentem *Rhodani* & *Araris* imminente, ubi etiam hodie non obscura antiquæ Urbis extant vestigia. Habuit hæc Urbis *Templum insigne*, communi Galliæ totius

totius impensâ extructum, & Cæsari Augusto consecratum eâ parte, ante Urbem, ubi amnes confluunt; ibiq; ara dignitatis eximie erat, gentium LX titulo insignis, dicatis ibi totidem gentium Simulacris. Ad hanc aram à Caligulâ Cæsare (ut in Vitâ eius cap. 20. testatur Suetonius) institutum fuit certamen Latinæ Græcæq; facundiæ, idq; eâ lege, ut victoribus victi præmia conferrent, eorumq; laudes componere cogerentur; Qui verò maximè displicuissent, scripta sua spongia, linguâve delere cogebantur, nisi ferulis verberari, aut flumine proximo mergi maluissent. Quamobrem falsè Iuvenalis Satyra 1. eorum metum irrisit, dum inquit:

*Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anquem,
Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.*

Hæc autem Urbs, tam insignibus, totq; egregijs ornamentis nobilitata, teste Senecâ in Epistolis, sub imperio Neronis, centesimo Anno, à quo fuerat condita, unâ nocte conflagravit. Hodiè in plano sita est, magnâ sui parte Rhodano & Arari fluminibus inclusa; Ac postquam ab Amadæo 1. Sabaudie Duce, per testamentum ex Legato Franciæ Regibus cessit, Gubernator ei præficitur, qui & Urbem & eius Provinciam, quæ satis latè patet, administrat. *Ferax solum & amœnum*, commodumq; situm habet.

Nam fructiferis duobus collibus, quibus Castella sive propugnacula fortissima imposita, ab unâ parte cingitur; alteram *duo præstantes fluvij* supradicti alluunt; *Araris*, qui quàm lenissimè ex Sequanis defluens, mediam interfecat, & ponte lapideo IX. arcuum utramq; eius ripam jungit; Et *Rhodanus*, qui rapidissimo cursu ex Alpibus per Allobroges ad ortum mœnia Urbis adlabitur, *ponte* quoq; *lapideo XIX.* arcuum insignis. *Adium elegantia*, tum structurâ, tum horris præstat. *Opibus* autè sic floret, ut nulli alij facillè cedat, quarum causam nonnulli fluvij illis præcipuam tribuunt; Quia cum multas Urbes isti obeant, seq; in Ligustici Maris sinum exonerent; hæc verò Urbs, Europâ prope in mediâ, sita sit, & quasi Francia cor putetur, facultatem quæcumq;

quâ

quæ libeat, exponendi, tum etiam importandi præbent, etiam ex præcipuis Europæ Nationibus, haud procul distitis. Sola enim Sabaudia interposita, hæc Urbs & Italiam & Germaniam attingit. Ed' accedit, quod quater in anno Mercatores undiq; gentium ed' commeant, publicarum nundinarum, quæ varijs ad negotiationem firmandam privilegijs insigniuntur, gratiâ. Quæ res ab extetis incredibile lucrum atq; decus, non solum huic Urbi, sed etiam toti eius tractui, reliquæq; Galliæ conciliat, & eam insuper hominibus replet, omnis generis artificiorum peritis. Neq; facîle alia Urbs reperietur, Trapezitis, librarijsq; officinis refertior.

Habuit hæc Urbs clarissimos in literis Viros; Nam *L. L. Plotius Plorius*, in eâ natus est, is, qui Suetonio de Claris Oratoribus teste, Romæ primus, Rhetoricam Latinam docuit, longævusq; fuit; Ab hoc, Cicero se puerum cum *Q. fratre*, primùm esse institutum commorat.

Susceptâ demùm in hac Urbe, sub Antonino Vero Imperatore, Christianâ Religione *Irenæus Polycarpi Martyris* auditor hîc Evangelium Christi docuit; Sed secutâ persecutione martyrio coronatur is Anno Christi 175.

Templa habet multa & egregia, inter quæ *Cathedrale* sive primarium ad *D. Ioannem*, quatuor turribus inclusum est, atq; in hoc est chorus marmoreus cum hac inscriptione:

Quod Bell. Civil. Licentiâ fœdè disiectum fuerat, D. O. M. Propitio Can. & Com. Lug. Rest. CC. An. M. D. LXXXV.

Est inter Ararim & Rhodanum in ipsa Urbe, *area* quædam aspectu jucundis. & amplis, vulgò *Belle Couit*, appellata, in quâ tam à viris, quàm adolescentibus, varij corporis exercentur lusus, vespertinò potissimum tempore.

Extra Urbem visu dignus est *hortus Itali* cuiusdam amœnissimus, cum fonte salientis aquæ, cui hoc distichon inscriptum;

*Hæc ornans clarâ, claram clarissimus undâ,
Cuncta facit clarus, quò sua clara forent.*

- In Armamentario optime instructo, videbantur fortetum temporis, præparationes quædam ignium missilium, factæ, propter pacem inter Henricum IV. Galliarum Regem, & Philippum II. Hispaniarum, paulo post publicandam. Propugnacula duo sunt, alterum nominatur Pierre scite, alterum Bastillon S. Iean, & hoc præfertur alteri.
28. 167. Ad secundum ab hac Urbe lapidem, est oppidulum S. Gemi vulgò dictum, ubi horti aureis & citreis pomis insignes & statuarum ex candidissimo marmore sculptarum ac magno pretio æstimatarum, præter alia multa visu digna, monstrantur. 2.
- Iunij. Lugduno nave discessimus, ubi notatu dignum, quod paulum infra oppidum, Araris cum Rhodano se miscet, incredibili lenitate, ita ut oculis, in utram partem fluat Araris, judicari non possit. Araris & Rhodani confluentia.
- Conz. 168. Vienna in Gallia, antiquum & illustre Delphinatus oppidum, cuius Mela meminit lib. 2. *Vienna en Dauphiné* vulgò. Conspicitur ibidem extra oppidum *Pyramis* antiquissima, quam Pilatum, Iudæarum Procuratorem à Romanis constitutum, Lucæ 3. qui Christum morti adjudicavit, Matthæi 27. & Lucæ 3. construxisse fama est. 5.
12. 169. S. Valoir, oppidulum Delphinatus. 170. *Turnonium* vulgò *Tournon*, Delphinatus oppidum, Collegio Iesuitarum celebre. Obviam hic fit navigantibus, domus Domus *Pulati*, structuræ antiquissimæ; item lapis in medio Rhodani *Pilati* eminentis, quem tabulam Regis vulgò appellant.
- Conz. 171. *Valentia*, vulgò *Valence*, Delphinatus oppidum, Episcopatu & Academia clarum. 12.
13. 172. *La Voulie*; } oppida ab utraq; Rhodani ripa.
173. *Monte Limar*;
174. *Viviers*,
- In hoc tractu circa montes plurima conspiciuntur Oliveta.
- Fransj & Conz. 175. *Pons S. Spiritus*, vulgò *Pont. du S. Esprit*, elegans Aquitaniarum oppidum, sic à ponte denominatum, qui ex taxo quadratis 14.

tis rectâ quasi ad regulam perpendiculararem Rhodano imposi-
tus est, habens arcus XXII. passus, M. & IX.

14. 176. *Ludun*, Aquitaniæ oppidulum.
177. *Rockemauro* }
178. *Castel à l'air*, } Arces in insulis & rupibus Rhodani.

Ad arces Rockemauro & Castel à l'air, ob fluminis angustiam, præternavigantes facilimè transitu prohiberi possunt.

179. *Castrum Papæ*, vulgò *Chasteau du Pape*, in Comitatu Avenionensi.

180. *Castellum S. Andrea*, vulgò *S. André* in rupe excelsâ Avenioni rectâ oppositum, & ad Regem Galliæ pertinens; Monstratur in eo templum vel Sacellum potius, à Carolo Magno olim conditum.

181. Non procul abhinc abest oppidulum *Ville neuve* vulgò dictum, quasi novum oppidum, in paululùm depressiore loco situm.

Francij.
&
Cœnz. 182. A V E N I O, vulgò *Avignon*, in Galliâ Provinciæ oppidum, quod Ioanna Siciliæ Regina, Clementi VI. Pontifici Romano vendidit, miras habet vetustates; In eo etenim *septem Palatia*, *septem Parochia*, *septem Hospitalia*, sive Xenodochia, *septem Sacrarum Virginum Monasteria*, *septem Collegia*, *septem Monachorum conventus*, & *septem Porta*. Vnde apparet, primos eius Conditores, ad optimum eius statum respexisse, qui tanto studio septenarium in eo numerum observarunt, ut perfectiss. quia ex toto impari & ex toto pari constat. Sedem Pontifici Romano septuaginta annos præbuit, quæ cum pro receptâ consuetudine Romaniterum esset translata, perpetuus ab eo tempore Legatus ibi resedit, ipsam Pontificis auctoritatem repræsentans. Eius est penes Cardinalium Consistorium collatio, ad quam præcipuæ dignitatis Virum, qui reliquos auctoritate, experientiâ, doctrina & pietate præluceat, evehere solent.

8.

Agri bonitate gaudet, pannorum & byssi tincturâ, papyraceis quoq; molis; Nam aquis eiuscemodi negotiationi opportunis est dives. Univeritate deinceps inclarescit, quæ olim quando

quando Romani Pontifices ibi residebant, florentissima fuit, optimisq; privilegijs ornata.

Huic multum splendoris attulit *Paulus Castrensis* I Crus, ut Paulus Castrensis, eius commentaria in Ius civile, quæ prælectiones *Avenionicae* vocantur, declarant.

Andreas quoq; *Alciatus*, cum propter bella in Galliam Andreas Alciatus, venisset, sexcentorum aureorum stipendio conductus docuit, ut in Oratione ad Ticinensis *Academiae* alumnos profitetur.

Præter jam enumerata, commemoratione dignum est, quòd uno eodemq; pretio æstimantur hæc tria subsequenta:

1. *Pons supra Rhodanum* ultimus arcuum XXII. maioris tamen altitudinis & latitudinis, quàm Pons S. Spiritus.
2. *Muri circa oppidum* elegantis. ordine structi, turribus hinc, inde pari intervallo dispositis.
3. *Palatium Pontificis*, quatuor turribus inclusum, cum templo D. Virginis Mariæ: Atq; hæc omnia ex quadrato lapide sumptuosissimè extracta sunt.

In templo ad D. Magdalenam tale legitur
Epitaphium:

Unser Leben / vnd Ende/
Steht alles in Gottes Hãnde.

D. O. M.

Hic iacet Clarus & Nobilis *Wilelmus Theodorus Nothaff* de Homberg, ex Nobili illustriq; Nothaffor. de Homberg Germanorum familiã ortus, cui summo quodam desiderio, Gallorum Vrbes ac mores cognoscere cupienti, cum propè *Maros Avenionenses*, inopinata æstuantis Rhodani & funesta inundatio, supremum diem infeliciter attulisset, incredibile reliquit sui desiderium, & acerbum dolorem suis omnibus, præsertim cum peregrè extincto posse iusta persolvere, pro sua piã voluntate diffiderent; Veruntamen defuncti, pietatis & Nobilitatis inprimis conspicuæ, atq; etiam Patriæ dulcis memor, Nobilis *Bartholomæus Soligbofferus* Sancto Gallensis, suus popularis, postremum

stremum illi amicitia officium & funis curavit, atq; in S. Stephani ad D. Magdalenam templo, hoc monumentum familia insignitum stemmatis, parentum impensis posuit, & F. F.

Obijt Anno Domini M. D. XCVI. die XI. Iunij. *Ætatis verò suæ XX* In templo D. Augustino consecrato, *muri absq; columnis* laquearia sustinent.

Bombycum, qui sericum texunt, in hoc tractu magna est copia.

Deniq; à *Iudæis*, quorum hinc multi sunt, & magnis privilegijs gaudent, *bene est cavendum*.

17. 183. RIMON, pagus. Vno milliari abhinc aspectu & consi- 4.
 deratione dignus, est *Pons Gardius*, vulgò *Le Pont du Gar.* à flu- Pons
 vio Gardon nomen habens, antiqui & stupendi operis, triplici Gardius.
 serie, mirà industrià fornicatus, quarum prima eaq; superior arcuum XXXV. latis & quadratis saxis tecta, Aquæductum sustinet. Altera arcuum XI. Tertia & infima arcuum VI. hominibusq; transitum præbet. Atq; in hoc opere vero Romanæ magnificentia simulachro, mirum quod lapides quadrati, molis immensæ, nullâ calce compacti, tamen cohæreant. Prope hanc molem, in Monte excavato, Spelunca est, centum equorum capax, in qua Henricus IV. Gallia Rex modernus, præfusus esse dicitur.

Th. Beza de hoc ponte ita cecinit :

*Montibus impositos cantavit Græcia montes,
 Pyramidum ostentat barbara Memphis opus :
 Plus est quod cernis, triplicis conjungere pontis
 Formicibus, montes sic potuisse duos.
 Et plus est, (victam quo se natura fatetur)
 Imposuisse ipsis flumina fluminibus.
 Et rursus hoc plus est, contempto laudis honore,
 Artificem nomen subicuisse suum.
 Mirè opifex, quod tu fecisti, sit licet ingens,
 Quod non fecisti, plus ego miror opus.*

G

NEMAU-

184. NEMAUSUM, vulgò *Nismos*, Gallia Narbonensis oppidum, olim florentissimum, urputa quæ IV. & XX. Vicorum fuerit Metropolis, nomen atq; originem à Nemauso, Herculis filio habere perhibetur. Eo est situ, quo ex Italia, in Hispaniam itur, miram undiq; vetustatem redolens. Aliquot siquidem per vetustæ in eo videntur statua & pulcherrima summorum hominum Epitaphia; *Amphitheatrum* spaciosum, antiquissimi operis, ex quadratis lapidibus, sine calce compactis, extructum, cuius Arca ab oppidanis, ita habitabilis est reddita, ut vicum jam referat.

D. *Hadriani Basilica*, quam vulgò *la maison quarrée* vocant, alij Capitolium ex lapidibus, magna arte & industria sculptis.

In plateâ quadam *statua virilis* conspicitur, magnæ altitudinis, habens quatuor pedes, & *aquilas* ex marmore, sed *abscissis capitibus*, quod in despectum Romanorum Gotthos fecisse pleriq; arbitrantur. Tametsi verò plurima vetustæ Antiquitatis ibi reperiantur monumenta, tamen ob exiguum temporis spacium hæc saltem describere licuit.

1. L. Julio. Q. F. Vol. Nigro; Aurelio Servato, Omnibus Honoribus in Colonia sua Functo IIII VIRI. Corporat; Nemaufenses Patrono, Ex Postulatione Populi;

L. D. D. D.

D. M.

2. D. Passon; Paterni; Sex; Passon Paternus Patri Optime & Servia Serverina Marito Ratissimo.

D. M.

3. Valeri; Primi LT: Iun. Triphosæ Vivæ Fec.

D. M.

4. Valeriæ; Munatiæ. L. Munatius Titullus, Sorori; & Munatia Marcella Aulæ.

Manibus,

Sex.

5. Sex. Spuril; Sex. Fruol, SilvInl.
Eucharistus & Germanus Lib: IIIIIVir. Aug.
D. M.
6. Vlpia M. Fil, Theodote, C. Pantuleius Anatellon.
Et M. Vlpus Succellus Heredes Fœminæ Raris. Exempti.
Floret Nemausum nunc Academiâ celebri sub primo Re-
ctore *Inlio Pacio* ICTO excellentissimo.

Est & *templum* hîc *Cathedrale* D. Virgini sacrum, in quo pavimentum vermiculato Emblemate tessellatum, mirâ suavitate videndi sensum oblectat.

Extra oppidum in colle videtur *turris* quædam *vetustissima*, quam aliqui turrim magnam, aliqui verò Romanam nominant, in quâ præsidium olim habuerunt Romani. Ad radicem huius Collis sunt rudera Templi Dianæ, inter quæ columnæ tantum aliquæ hodiè sunt residuæ; Contigua huic est *Abyssus*, sive Aqua perennis & limpidissima, quam specum aut lacum haud ineptè dixeris, cuius fundum nemo mortalium invenit, oppido sufficientem aquam per tubos, eò deductam subministrans; Putant nonnulli istum fontem per subterraneum mearum ex Rhodano originem habere; Verum hac de re cuilibet liberum esto iudicium.

Porrò, testantur veterum murorum ruinæ, oppidum hoc olim fuisse satis amplum & magnum.

Oliva & *Ficus*, in hoc & vicino territorio, adeo sunt frequentes, ut earundem ramis ad mulcas ab equis nostris abigendas, sæpissimè uteremur;

Incolæ Regionis huius, ob summum solis ardorem, & graminis inopiam boves & vaccas alunt perpaucas, unde *lacticinij* ferè carent, sed *oleo abundant*. In campo odoriferæ herbæ multæ, Rosmarinus videlicet, Nardus & id genus similes. *Imbres* hic *rari*; Verùm noctu pluvia quædam tenuis vel ros decidit, qui fructus herbasq; humectat, & refrigerat. Hortulani fervente Sole, propter siccitatem immensam ita solent irrigare hortos; ^{Hortos} *Alinus* tympanum trahit, quod circumactum aquam modulis ^{irrigandi} ^{modis} haurit.

haurit & erogat, quæ aqua ex vasculis decidens per aquagium, fulcum ei contigium implet; isto impleto hortulanus terram ligone obrudit, ut illa aqua, ad alterum se vertat, & hoc impleto ceteros eodem modo implet.

19.
Prandij.
Cœnæ.

187. *Lunell.* Gallia Narbonensis oppidulum, 4.
186. **MONS PESSULANUS**, Gallia Narbonensis oppidum; 4.
Agatho quondam, sive Agathopolis, nunc vulgò *Montpellier* dicitur; In agro admodum fertili positum, decem milliaribus à Mari Mediterraneo distat. *Episcopatu & universitate* celebratur; in qua olim Iurisprudentia, nunc Medicinæ studium floret. Amplissimo Medicorum Collegio nitet, quod ab Urbano V. Romano Pontifice, Anno Christi 1196. fundatum, & copiosissimis est exornatum redditibus. Aliud etiam non minus elegans atq; præclarum Collegium Regium ab Henrico Gallorum Rege erectum, ibidem cernitur. *Quin & tertium Collegium* est, *Duvergier* vulgò dictum, quod optimæ spei adolescentibus, studiorum victusq; necessaria in decennium præbet. Scribit Petrus Rebuffus, in tractatu de Privilegijs Scholarium, tantam Rectoris in hac universitate esse auctoritatem, ut studiosi honoris gratiâ egredientem comitari teneantur. Ante bella Religionis causâ in Gallia excitata, templum hic fuit, D. Petro sacrum, magnificè extructum, cum adjunctâ sede Episcopali, cuius ruderâ hodiè tantum supersunt.

Vinum gignit hæc terra valdè *generosum* in magnâ copiâ, cuius haustum, si quis in diversorijs poscat, primâ vice ei aqua limpidissima in vitro porrigitur de quâ quantum lubet, effundit, refervans reliquum ad vinum diluendum sive miscendum; quod si totum non ebibatur, residuum in aquarium vel terram projicitur. Frequentius autem vinum rubrum quam album apponitur.

Frumentum hic non in horreis, sed sub dio, non flagellis, sed Mulis & Bobus, mergetibus in circulum positum *trivivatur*.

Perdicum & Coturnicum, tanta in hac Provinciâ est abundantia, ut quotidie & in prandio & Cœnâ assæ convivis apponantur.

Trituratio Frumenti in Gallia Narbonensi.
Perdicum & Coturnicum abundantia.
Scor-dantia.

Scorpiones hic adeò sunt frequentes, præsertim campe-
stres, ut pueri in usum Pharmacopolarum ex horum collectio-
ne quæstum faciant. Scorpio-
nū mul-
tiduto.

187. Duobus à Monte Pessulano milliaribus fuit olim *Magalonen-
sium Civitas*, Episcopi Montis Pessulani sedes, nunc domus
tantum cum templo in medijs stagnis, vulgò *Magelone*. 2.

Hic vidimus lacertas prægrandes & mirè virides, quæ ob-
liquato capite homines contemplari solent, vehementerq; de-
lectantur eorum adpectu.

25. 188. *Gigean*, Galliæ Narbonensis oppidulum à dextris con-
spicuum.

Prandij. 189. *Loupiam*, Galliæ Narbonensis oppidulum, ad quod *Mons
Setius* conspicitur, & à sinistra relinquitur. 5.
Mons Se-
tius.

190. *BOETERRÆ*, Galliæ Narbonensis oppidum, *Septima-
norum olim* (à legionis scilicet Romanæ numero) Colonia;
Hòc; esse verum nomen, vel ex Elogio, Marmori quod illic
visitur, insculpto apparet, hisce verbis; *M. Iunio Philippo No-
biliss. Casari Principi Iuventutis Septimanorum Baterr.* 6.

Quare illa *Bætira*, *Bißteræ*, *Bleteræ* &c. tanquam cor-
rupta quorundam iudicio sunt reiicienda, vulgò *Besiers*.

26. *Atax*, Galliæ Narbonensis fluvius, hic traiiciendus, ex
Pyrenæis montibus descendit, & in mare Mediterraneum se ef-
fundit, atq; Narbonem perfluit, vulgò *Aude*; Lucan. lib. 1. Atax
Galliæ
Narbo-
nensis
fluvius.

Nitis Atax gaudet, latias non ferre Carinas.

Prandij. 191. *Narbo* sive *Narbona*, vulgò *Narbone*. Galliæ Narbo-
nensis oppidum primarium, cognomento Martium, olim
amplissimum fuit Galliæ Braccatæ Emporium, teste Strabone,
lib. 4. hodie tutissimum Galliarum adversus Hispanos propug-
naculum à quo tota ea pars Galliarum, quæ olim Romanorum
fuit Provincia, nomen accipit. Martia autem Narbona ex eo
dicta putatur, quod eò Cæsar ex Martia Legione colonos de-
duxerit. Martianus Narbonensiam vocat. 4.

In Templo Cathedrali, structuræ Eximiæ, præter multo-
rum

rum loci istius ArchiEpiscoporum monumenta magna, se-
quens hoc saltem ob temporis angustiam notatu dignum vi-
sum est;

Sepultura Bona Memoria Philippi quondam Francorum
Regis Filij Beati Ludovici, qui Parpigiani calidâ febre ab hac
luce migravit III. Non. Octob. Anno M. CC. LXXI. Tabulæ
Curie affixæ versiculi hi inscripti leguntur.

*Nata Genevensi, nutritaq; bellua stagno,
Te Duce & his armis colla secunda dabit.
Sedibus æthereis posthac Astræa redibit,
Almaq; pax terras Relligioq; colet.*

Circa muros urbis multæ antiquitates visuntur, sed lecturæ
difficilimæ.

Cenæ.	192.	<i>Lesignan</i> Gallie Narbonensis oppidulum.	3.
	27.	<i>Douzel</i> , Gallie Narbonensis oppidulum.	3.
Prandij.	194.	<i>Carcassum</i> sive <i>Carcasso</i> , Gallie Narbonensis oppidum	2.
Cenæ.		Episcopale, hodiè Carcassonam vocant, vulgò <i>Carcassonne</i> ; Di-	

viditur per Atacem fluvium in duas partes, quarum altera pro-
pugnaculum habens munitissimum, vocatur, Civitas vulgò *La
Cité*, altera *Carcassonne*; Populus hic lingua non purè Gallicâ,
neq; purè Hispanicâ utitur, ob Regni Hispanicæ vicinitatem;
cuius limites Vix quinq; milliariibus hinc distat: e dicuntur.

Sunt hic in propinquo *Montes Pyrenæi* qui Hispanicam à ^{Montes}
Gallijs dirimunt; Hispani vulgò, *Los Pirenos* vocant, à Pyrene ^{Pyrenæi.}
Sobricis Regis filia, ijs in montibus ab Hercule compressa, ac pos-
tea à feris laniatâ, ibidemq; sepulta, sic dicti; Alij tamen, *ἐν τῷ πυρός*, hoc est, ab igne, nomen hoc deducere malunt; sive
quod crebris fulminum ignibus feriuntur, sive quod horum
sylvæ, injecto à Pastoribus igne, olim universæ conflagraverint,
Strabo lib. 3. Diodorus lib. 6.

28.	195.	<i>Alfonne</i> , Gallie Narbonensis oppidulum. Mortuus	3.
Prandij.		hic fortè efferebatur, magno cum clamore, & planctu, Ethnico planè, ut nobis visum est, more, quem omnibus in funeribus in- colæ observare solent.	

Ville

196. *Ville Peniche*, Gallia Narbonensis oppidulum, à dextrâ conspectum.
- Cœnz. 197. *Castel Novo d' Ari*, Gallia Narbonensis oppidulum. Hic virgines hinc inde per plateas, miris gesticulationibus saltabant. 3.
198. *Ville Franche*, Gallia Narbonensis oppidulum, transeundum.
29. 199. *Vasege*, pagus. 5.
- Prandij. 200. *Castanet*, Gallia Narbonensis oppidulum transeundum.
- Cœnz. 201. **T O L O S A**. Gallia Narbonensis oppidum primarium, quod alij, totius Aquitaniae vel Occitaniae, quae Gallis vulgò, *Languedoc* appellatur, Metropolin constituunt, vulgò *Toulou- se*, dictum, aliquando quoq; *Tectosagum*, unde *Tolosates*, *Tolosani*, & *Tectosagi*. Tradunt nonnulli, *Tolosam*, ante bellum Troianum ædificatam fuisse; alij, *Deboræ* prudentis illius scæminæ Iudaicæ temporibus conditam volunt; Vt ut sit, multa supersunt hic vestigia Romanæ Antiquitatis, & Gothicorum Regum. Ager Suburbanus, opimus est ac fertilis, abundans frumento, vino, fructibus, lacto & Isaride, Gallis vulgò *Pastel*, lanâ & alijs rebus multis ad victum humanum necessarijs. Nobilis est hæc Civitas supremo Senatu, quem *Parlamentum* vocant, nec non Archi Episcopatu, & senescalli Curiam tum Gymnasio, quod habet totâ Europâ celeberrimum; Cavendum tamen diligenter à studiosis, qui peregrè eò venientes mirè vexant, ac sæpe numero minis pecuniam pro pauperû Eleemosynâ, & faciendis Misis, ab ijs extorquent, quam postea convivijs, vulgò *Morsle* nuncupatis impendunt. Gladijs utuntur adeò longis, ut justam viri altitudinem excedant.

In Capitolio sive Curia Vrbana, distichon hoc, picturæ VIII Virorum, qui vulgò *Capitouls* appellantur subscriptum est.

Eligit octoviros Urbi Catharina quotannis,

Et stringit nodi, Religione sacri.

Templa sunt hic multa, & magnifica, inter quæ *S. Stephani*, & *D. Serini*, sunt præcipua, & hoc quidem posterius, ob Sanctorum

etorum Reliquias, ibi asservari solitas, cæteris omnibus præfer-
tur, in quo tabulæ cuidam sequentia leguntur inscripta :

*Omnia si lustres aliena climata terræ,
Non est in toto Sanctior orbe locus.*

Precatio vel Oratio.

Propitiare quæso Domine nobis famulis tuis, per San-
ctorum tuorum, Iacobi, Simonis & Iudæ, Philippi & Iacobi,
Barnabæ & Bartholomæi, Saturnini & Exuperij, Papputij &
Ægidij, Georgij, Claudij Nicostrati, Simphoriani, Castoris,
Circi & Iulitæ, Asciseli, & Victoriz Simplicij, Hilarij, Syluij,
Honorati, Gilberti, Aimondi, Honesti, Susannæ & Catharinæ,
aliorumq; Sanctorum tuorum, quorum corpora & reliquiæ in
præsenti Ecclesiâ habentur, merita gloriosa, ut eorum piâ inter-
cessione, ab omnibus semper protegamur adversis, per Chri-
stum Dominum nostrum Amen.

*Ædes privatorum ex lateribus coctis ut plurimum hic con-
structæ sunt, tectis humilioribus.*

Habentur hic singularis artificij *Molendina*, in quibus, vi Molendi-
fluminis Garumnæ, (quod in Pyrenæis montibus nascens, Cel- na Tole-
tasq; ab Aquitanis dividens & per Santonum fines in Oceanum sana.
influens) rotæ nostris multò minores capsulis unicum tantum Garum-
orificium habentibus inclusæ, per transversum circumvolvun- na flu-
tur velocissimè: Vbi farina, non ex loculis decedit, sed faminæ vius.
pastillorum impulsione contra arcam molitoriam eam exigunt,
ac postea cribratione sedulâ purgant. Non longè abhinc fun-
damenta Pontis Lapidei jacta jam erant, supra *Garumnam* flu-
vium, vulgò *La Garonne*, qui ad ipsam Urbem incipit esse na-
vigabilis.

Rustici in hoc tractu *Calopodia* gestant, quæ vulgò *Sabottes* Rustico-
appellantur; Et Ricina sive pallia Hispanica, ex albo sago filis rum Ha-
versicoloribus intermixtis ab Opilionibus plerunq; texta. bitus.

Porro silentio prætereundum non est; *Aurum habet To- Aurû ha-
losanum*, Proverbium in eum, qui magnis ac fatalibus afficitur bet To-
malis, losanum.

malis, natum ex direptione templi Tolosani, quemadmodum refert A. Gell. lib. 3. Noct. Atticar. cap. 9. Sed & hodie experientia testatur, certis eos sese immergere malis & periculis, qui à bonis ecclesiasticis manus suas non abstinunt.

Hic si quem conspexerint peregrinæ gentis, qui cultu dignitatis non nihil præ se ferat, in hunc intenti sunt omnes, defixis oculis contemplantes, quasi novum aliquod animantis genus adductum sit ex Africâ; adeò ut postquam mensæ adcubuerint, reflexo in tergum vultu, continenter adspiciant, nec dimoveant oculos, cibi immemores.

5. Hinc nave constricta discessuri, Garumnæ fluvio nos commisimus, qui propter adjacentes, in utraq; ripa vicos, oppida, nemora & prata est amœnissimus.

202. *Castellum S. Michaelis*, ad sinistram relictum.

203. *Blaignack* oppidulum ad dextram.

204. *Granada*, oppidum ad sinistram.

Prandij. 205. *Berdun* pagus.

Cœnæ. 206. *La Poniète de Musagk*, pagus.

4.

5.

Hic fluvius *Tarne* Garumnæ se jungit; & in propinquo est Territorium *Querey*.

Tarnæ
fluvius.

6. 207. *La Magistère* Vicus in Gasconia.

Prandij. 208. *Clairmont, Clarentonium superius*, Gasconia sive Vasconia oppidum à dextrâ conspectum.

3.

209. *Agenna*, sive *Aginum*, vulgò *Agen*, oppidum Episcopale in Gasconia egregium; Rudera pontis lapidei ibi conspiciuntur.

210. *Clarentonium inferius*, vulgò *Clairmont*, Gasconia oppidum in colle situm à dextrâ relictum.

Cœnæ. 211. *Portus S. Mariæ*, vulgò *Port du S. Mariæ*, Gasconia oppidulum.

5.

7. 212. *Aquillon*, quasi dicas Latine Stimulus sive Aculeus, oppidulum Gasconia, in planitie situm à dextrâ conspectum.

213. *Tbounneius*, Gasconia oppidulum.

2.

214. *Le Mas ou Marr d' Ageois*, q. d. Malus Agednæ Provin-

H.

ciæ

- cia in Gallia Aquitanica Anglis olim concessa, oppidulum Gasconia à sinistra relictum.
215. *Comum*, vulgò *Comont*. Arx egregia Gasconia in Colle sita, à sinistra conspecta.
216. *Marmande*, Gasconia oppidulum, à dextra quoq; relictum.
217. *La Reole*, Gasconia oppidulum à dextra quoq; relictum.
218. *Castois*, Arx Gasconia egregia à sinistra conspecta.
219. *S. Macaire*, q. d. S. Macarij oppidum, in Gasconia Collegio Iesuitarum celebre. Hac usq; naves onerariae perveniunt, propter Maris Aquitanici refluxum, qui Gallis vulgò *Flus & Reflus*, vel *la Marè* dicitur.
- Coenæ. 220. *Lingon*, Gasconia oppidulum.
8. 221. *Cadillac*, Gasconia oppidulum à dextra conspectum.
- Prandij. 222. *Saborthe*, pagus. Visu dignum hic est *Sacellum Eremitæ* cum adiuncta ædiculâ in rupem incisum, in quo Altaria, Suggestus, gradus, fenestræ, Ianuæ, & reliqua omnia tam affabrè elaborata conspiciuntur, ut quemvis in admirationem facillè trahant. §. Sacellum Eremitæ.
223. Ex opposito huius, *Insula* quædam est *D. Georgio sacra*, in qua Cæmeterium fere totum, feralibus Urnis lapideis repletum est, in quas cadavera mortuorum imponere, easq; calce firmiter obturare solent, ne fœtor aliquis inde oriri, & quo citius cadavera consumi possint. I. Insula D. Georgij in Gasconia.
- Coenæ. 224. BURDEGALA alias Burdigala, vel Burdigalia, vulgò Burdeaux oppidum vetustum & egregium, in paludibus, quas exundans Garumna efficit situm, meritò univèrsæ Gasconia constituitur caput, tum quia miram vetustatem ostentat, tum quia ædibus est decoratum magnificis, tum deniq; quia situ munitum, Arx & propugnaculum Gallia habetur. Fatebuntur hoc Angli, qui gravi obsidione illud presserunt, hæc spe, ut fortissimâ Gallia Arce expugnata, reliquarum Urbium paruo negotio victores fierent; Quorum conatus fortis magnusq; indigenarum animus & bene munita Civitatis mœnia frequenter everterunt.

terunt eosq; in Insulam suam, quo marinis cincti limitibus suâ sorte contenti viverent, remiserunt. Primam eius formam quadrangularem fuisse ex muris antiquis conspici potest. Amplificato deinde, ob hominum frequentiam oppido, eam quam nunc habet, consecutum est faciem.

Duo *templa* sunt h'c primaria; Alterum *D. Andreae*, ex quadratis lapidibus, ab Anglis Provinciæ quondam huius Dominis, nitidè & mundè in crucis formam extractum; Alterum *D. Michaeli* sacrum, in cuius Cœmeterio turris ex quadratis faxis, à templo, per exiguum quoddam spatium sejuncta, conspicitur. *Æramenta* bona templis h'c defunt; Nam Anno Christi 1543. Rebellionis causa, factæ propter Vectigalium exactio-nes ipsis inter cætera jussu Regis omnes Campanæ à Connestablio ablatae sunt.

Floret *ArchiEpiscopatu & Parlamento* hoc oppidum celeberrimo & *insigni Academiâ*, in qua omnium artium & scientiarum Professores Iuventutem instituunt ita ut verè dici possit Musarum domus, aut potius bonorum omnium Copiæ cornu; Nihil enim est in cæteris Urbibus Commendatione dignum, quod Burdegala non abundè possideat, sive Annonæ vilitatem spectes, sive armorum gloriam, seu Negotiationis ac mercaturæ frequentiam ac imprimis literarum studia.

In Cutiâ Civitatis, *tres statuae marmoreae* videntur, quarum media cum capite & sine manibus, reliquæ verò duæ absq; capitibus & manibus conspiciuntur, his inscriptionibus superadditis.

Druso Cæsa — Russi, F. nici Cæsaris Ca; Augusto. Aug. N. Divia Aug. Pont. Max; Praefect. Urbis; o. II. P. P. Gustal. C. Iulij s.

Ex alterâ parte in columna quædam talis est inscriptio;

Augusto Sacrum & Genio Civitatis Bit. Vir.

Ad portam Curia Vir & uxor exsculpti videntur cum hâc inscriptione; D. M.

Tarquinia Fastina, M. Calluen. Sabinianus Viv. Sibi & conjugi.

Extant isthic adhuc præclara antiquitatis monumenta, in quibus est *Tutela Palatium*, quod Belleforestus Urbis Genio Tutelæ Divisq; Tutelaribus, olim dedicatum fuisse arbitratur; Ex cu. Palatium. ius reliquijs, hodie ad dexteram septem ingentes columnæ saxæ conspiciuntur, quibus sex arcus impositi; ad sinistram octo columnæ & septem arcus, Antrorsum vero tres columnæ cum duobus arcibus. Præterea sunt in eodem loco & viriles & fœmineæ statuæ *columnis omnibus* striatis supradictis insculptæ, quarum quidem XV. intra Palatium, extra verò XVI. tantum conspicuæ, reliquas ædiculæ contiguæ occultant. Fama est vulgata, ædificium istud ob hanc causam fuisse conditum ut obæratum ad illud, tanquam ad sacram anchoram, confugerent, ne quod aliàs fieri solebat, eorundem uxores & liberi, à Creditoribus captivi, in perpetuam servitutem abducerentur.

Portus multarum navium capax negotiationi idoneam, Bordegala-
opibusq; florentem Bordegalam efficit, quæ etiam ortu Aufonij-
Poë. æ nobilitatur, qui ita de sua Burdegala loquitur. Cle-
mentia (hic) cæli Mitis & irriguæ larga indulgentia terræ &c. *Aufonij*
Poëtæ
Patria.

Anglis non licet in hunc portum appellere cum tormentis, sed illa in arce Blaye relinquere coguntur.

Ad portam S. Germani extra oppidum cernuntur *religiosa Amphitheatri* ovali figurâ ex coctis lateribus intermixtis quadratis saxis constructi, quod Galieni Palatium vocant. La-
ter coctus in longitudine duas habet spatias, cum digiti arti-
culo; in latitudine spatiam unam cum articulo; in crassitie
duos digitos. In hoc Amphitheatro duæ sunt Portæ, quarum
quælibet arcus quinque habet, alterum altero semper demissio-
rem; A dextro latere ubi rectâ ex oppido est ingressus, sunt
XXXII. arcus, qui mediam tantummodo Amphitheatri par-
tem constituunt; Nam à sinistro latere omnia funditus everfa
& diruta sunt.

Non procul hinc abest templum D. Severini, in cuius Cœ-
meterio

meterio *tumba lapidea* cernitur aquâ repleta, quæ secundum Lunam augmentum vel decrementum, crescit & decrescit; ita autem obferata est ferramentis, ut aperiri nequeat, sed per rimam se quidigito latam. culmo vel virgulâ insertâ mensurari oportet, quantum aquæ nifit.

Tumba
lapidea
Lunaris.

Due huc sunt *Arces*, quarum Altera *Ha*, altera *Frompette* vulgò dicitur.

Aedes hic ferè Germanico more constructæ, cum tectis pectinatis.

Allium in Gasconia in magnâ copiâ & in delicijs habetur.

II. 225. Nave conscensa, discedentibus obrulit se primùm *Blage*, Arx à dextris Santonum promontorium.

Cœnæ. 226. *Rocque de Than*, pagus.

Cum noctu ulterius obliquato cursu progressi essemus, orti sunt ex improvîso maximi turbines ita, ut per aliquot horas in anchoris stare cogere mur; postea tamen ad portum Vici

12. 227. *Maiche*, pervenimus, navemq; istam reliquimus.

17.

Cœnæ. 228. Equis hinc conducticij, ad pagum *Ribero* profecti sumus,

2.

& 229. videntes à dext. à arcem *Songen* ad fluvium *Sudre* sitam.

Nave rursum conductâ cum refluxu Maris hinc discessum, &

13. 230. *Morniack* Castellum egregium à sinistra visum.

Hic inter navigandum *Delphini*, (Gallis Porcilles dicti, Delphini propterea, quod Porcellorum instar in aquâ circumvolventur) Pisces conspecti sunt in magnâ copiâ, singulari cum voluptate quidam, sed qui procellas & tempestatem denunciabant, quemadmodum paulò post experientia docuit; Etenim post horam vix elapsam, tanti fluctus exoriebantur, ut maximo cum labore, & non sine discrimine ad litus adniteremur, ubi per XVIII. horas anchoris insistere coacti, cum nos fames admodum urgeret, tandem ex casulis quibusdam proximis, ægrè panem furfuraceum, Vinum subacidum & fordidum, & cochleas marinas obtinimus. Cœnâ hâc paupertinâ absolutâ, alius in hunc, alius in alium se conjiciebat angulum, & Neptunum placidiorem expectabamus; Deniq; magnâ cum difficultate ad oppiduli

Marini.

14. 231. *Marene* portum appulimus, ubi copiosè Dracones & 4.
 Cœnæ. Afelli marini capiuntur; Dracones isti valde venenatum habent
 aculeum, quo icti, ac si venenum lethale hausissent, mori co-
 guntur.
15. 232. Equis conductitijs usi sumus usq; ad pagum *Chastein*. I.
 Prandij. Hic *Afacum*, sive gammarum marinum duos pedes longum Astacus
 & comedimus, qui patinam haud exiguam, solâ carne replebat sive Gam-
 Cœnæ. integram, vulgò *l'escrevisse de la Mer*. Est & aliud genus can-
 maris
 crorum marinorum, qui sub lapidibus latere solent, quos Galli marinus.
 chancre, nos *Weerspinnen* appellamus.

Portò sunt in hoc tractu plurimæ *Salinae*, in quibus sal hæc *Salinae* in
 ferè ratione conficitur: Fiunt foveæ quadrangulares, pedum *Santonibus*,
 trium altitudine, in quas per aquæ ductus aquæ marinæ, quan-
 tum sat est, immititur, quæ sic inclusa per sex aut septem dies in-
 solari & inde sal conficitur; De Salinis in Italiâ circa Cerviam
 oppidulum, vide infra.

16. Postquam hic integrum diem commorati essemus, ven-
 tum nocti secundiorum, etiâ vice Rupellam versus, noctu na-
 vem conscendimus, usi Nauclero gnaro & gnavo, qui nos intra
 spatium septem horarum, ad portum Rupellentem ferè dedux-
 it, quem tamen propter ventum contrarium diu ingredi ne-
 quivimus, sed obliquo cursu, per quatuor horas & ultrâ hinc
 inde fluctuavimus, donec tandem aurâ flente superiore, & di-
 vinâ adiuti gratiâ, salvi & incolumes cum refluxu maris appu-
 limus.

12. 233. RUPELLA, vulgò *Rochelle*, in Santonibus oppidum,
 Prandij. Maris Vicinitate nobile, quod pleriq; Prolomæo Santonium
 & fuisse existimant, quasi solum totius Santoniæ Provinciæ Portus
 Cœnæ. magnâ opportunitate conspicuus, asylum & *propugnaculum*,
 viribus humanis *inexpugnabile* existat. Altero latere Ma-
 ri, altero paludibus & uliginosis locis, tertio muris, fossis, & tur-
 ribus, ad hostiles insultus propulsandos, idoneis, firmum. Ad-
 mirabile sanè ac mirum, quanto robore ac fortitudine præter,
 quàm validis sit munitioibus vallisq; firmatum, quam com-
 moda

moda loci, situsque ratio, pro dignitate expendi dicique satis non potest. Nam præter reliquam eius felicitatem, ipsum Mare pulchrè collatum est juxta oppidum, illique sinum mirum in modum commodum facit, & tranquillam portus protectionem navigantibus exhibet; Adeò quidem, ut etiam pleræque in Gallia inveniuntur Urbes magnitudine celebriores, paucæ tamen imò nullæ situræ sunt, situs, munitio, & propugnaculorum robore præstantiores. A Galliarum Regibus excitatum videtur hoc oppidum, vel ob commodam portus conditionem, vel, ut eorum hinc frangerentur furores, qui pyratam in Mari exercebant. Vnde magnificis Regum Privilegijs & immunitatibus, præ cæteris Galliarum Urbibus & oppidis ornatum est; Etenim Civibus ea data est facultas, ut ex suorum ordine Maiorem atque scabinos deligant, qui eo modo Politia præsent, ut nullam unquam Gubernationem externam, nulla militaria præsidia, imò ne castrum quidem ad sui defensionem aut tutelam admittant, præter unicam illam turrim, quæ armorum custodia destinatur. Alijs insuper gaudet Privilegijs, rei maritimæ permultum indulgentibus, quibus à Carolo Galliarum Rege eius Nominis V. Anno partæ salutis, M. CCC. LXII. auctum fuit; Cum nimirum Rupellani effrenatam Anglorum evitantes Tyrannidem, pulso eorum ac profligato præsidio, Præfectis etiam contumeliose ejectis, Regi suo se submiserunt, certis pactis & conditionibus, quibus tantam Privilegiorum immunitatem sunt consecuti.

Circa Annum Christi M. D. LXXII. & LXXIII. Rupella, Religionis causâ, à Carolo IX. Galliarum Regis fratre Andegavensium Duce, per IX. menses oblecta & graviter oppugnata est, sed cum fortissimè se defenderent oppidani, tandem pace factâ Privilegia & immunitates suas, salvas & integras retinuerunt.

Templa sunt hic aliquot, sed nunquam ferè aperta; Concioniones enim & Religionis Ceremoniæ Ecclesiasticæ, in ædibus privatorum, ad hanc rem deputatis haberi consueverunt: Pla-
teæ

teæ & angiportus oppidi omnium sordium genere adeò inquinati, & fetentes, ut vix ullo in alio Gallia loco.

Forum piscarium piscibus marinis, salamentis & cochleis est refertissimum.

In solo sita est Rupella valdè salebrosa, ita ut multi existiment, à rupibus ei nomen esse inditum.

Ad introitum Portus oppidani duæ turres sunt fortissimæ quarum una ab alterâ navis unius onerariæ duxtaxat latitudine distat, ita ut hostes copiâ navali instructi propius accedere nequeant.

Mola alata sive pneumaticæ, in hac provinciâ sunt frequentes, Hydromylæ verò seu aquaticæ raræ, ob aquæ fluviatilis penuriam; Invenunt tamen Rupellani modum, quo aquâ marinâ ad farinam pinsendam commodè utantur. Extructa habent prope Molas, ex saxis quadratis, diverticula, seu receptacula quædam satis ampla, in quæ, quoties Mare reciprocatur, quod interdum unâ vice, noctu alterâ, quotidie contingere solet, ianuis patefactis, aquam marinam immittunt, ac postea decrefcente Mari Molis impendunt, & ita naturæ beneficium artis adminiculo dextrè juvant.

Ex opposito Rupellæ, duæ conspiciuntur *Insulae*, quarum altera, Regis Insula, vulgo *l'Isle du Roy*, appellatur, quæ vini ferax est, altera vulgò *Oleron*, Uharus Plinio, lib. 4. Natural. hist. cap. 19.

Equis conductitijs Rupellâ discessimus.

19.	234.	<i>La Nivoire</i> pagus, <i>al Neufoire</i> .	5.	
Prandij.	235.	<i>Nyort</i> , Gallia oppidulum in tractu Pictaviensi.	5.	
Cœnæ.	236.	<i>S. Maixant</i> , sive <i>Maxene</i> Gallia oppidulum in tractu Pictaviensi. Hic ante portam, murum ex lapidibus tam appositè struere & lapides conjungere juxta regulam vidimus, ac si Calx fuisset adhibita, quæ tamen non aderat.	4.	
20.				
Prandij.	Cœnæ.	237.	<i>Lussignan</i> oppidulum Gallia in tractu Pictaviensi, hic ante diversorium propè erat fons salientis aquæ limpidissimus.	4.
	21.	238.	P I C T A V I S sive <i>Pictavia</i> , Ptolomæo <i>Augustorium</i> , vulgò.	4.
	Prandij.			

vulgò *Poictiers*, Pictavorum seu Pictonũ Metropolis, summam antiquitatis laudem meretur. Sunt qui Agathiris atq; Gelonis filiorum Herculis successoribus (qui Picti à Poëtis vocantur) eius fundationem, attribuunt; Hi etenim ob concitatas seditiones domesticas patriã pulsi in Angliam devenerunt, inde numero & multitudine aucti, novis quærendis sedibus, in Galliam traicere, ubi à suo nomine Pictones populos, hanc quoq; Civitatem condidisse feruntur. Aliter alij scribunt, cum ex Pomponio Melâ & Plinio constet multò ante quàm hi ex Angliã venerint, Pictonum extitisse memoriam. Alluit hanc Clanius fluvius, vulgò *Clain*, qui ex propinquo stagno promanat, & in Viennam delabitur. Episcopatus eam commendabilem reddidit, cui maximã cum laude præfuit *D. Hilarius*, doctrinã ac pietate singulari Antistes, qui Arianæ factioni invictum se Antagonistam opposuit, ac præclaros illos & nunquam intermorituros de S. Trinitate libros XII. magno tùm ingenio tùm eloquentiã conscripsit.

Universtatem etiam Pictavia habet, in quã non solummodo humaniores disciplinæ, sed etiam Jurisprudentiæ studia vigent. Cui Sebast. Münst. lib. 2. suæ Cosmograph. cap. 49. secundum ab Academiã Parisiensi locum attribuit.

Templa sunt hic duo primaria; alterum D. Petro Apostolo sacrum, cui domus Episcopi adjuncta; alterum ad S. Mariam, quod priore vetustius esse, statua Constantini Imperatoris lapidea coronata, equo insidens atq; gladium in manu gerens, cum hac inscriptione docet.

Quam Constantino Pietas erexerat olim. 340.

Ast hostis rabies straverat Effigiem. 1562.

Restituit Veteres cupiens imitariet huius

Vidus Eques Templi Cœnobiarcha pius. 1592.

Ad templum *Monternu* vulgò, pyramis conspicitur sexangularis, in immensitate concava.

Episcopus huius loci ArchiEpiscopo Tolosano subest.

Sunt in hac Provincia Pictaviensi, 1200. *Dioceses*, aut potius

tius Paroecia, sub tribus Episcopatibus, Pictaviensi nempe, Lucionij, & Maillezis, ut vulgò sonant.

Præterea Pictavis omnium Gallia Urbium post Lutetiam, quò ad ambitum amplissima censetur, licet magnà ex parte, pratis, agris, & hortis referta, ac non admodum populosa nunc sit, ut olim, forsitan ob recentiores Religionis causà excitata turbas, & Civium dissensiones, in quibus etiam D. Hilarii manuscripta, thesauri loco hic recondita, mutilata atq; corrupta esse dicuntur.

Antiquitatem huius satis testantur. *Theatrum*, vulgò Arenas, Palatium Galieni & *Aqueductum fornices*, quæ superfunt, Imperii Romanorum in hoc loco vestigia, quamvis ante horum adventum, alibi oppidi huius aream fuisse ex Ammoinij & Adonis scriptis quis suspicari possit; Hi enim loci veteris Pictavi dicti meminere, in quo, inter Carolomannum & Pipinum Reges Francorum Regnum divisum fuisse narrant.

Ad dextram Portæ, *S. Ladre* vulgò dictam, vestigia Arcis ab Oppidanis dirutæ conspiciuntur, ex quibus tres adhuc turres, murorum munitioni inservientes superfunt.

Porro Provincia Pictaviensis hodiè in Inferiorem & superiorem dividitur; Inferiorem appellant, quæ versus occasum in Oceanum Aquitanicum definit; Superiorem quæ orientem respicit, ad Turones usq; & Bituriges.

Tellus est frugum, pecorisq; fertilissima vino, frumentoq; dives, & piscium abundans. Sed *avium & ferarum* imprimis hic *ingens est copia*, eoq; venatio & aucupium frequens. Epit. Theatri. Ortel. in descript. Pictavia.

Antequam Pictavià discederemus, ab hospite & Gallis convivis, qui eodem diverforio, tum fortè utebantur, consilium de ulteriori profectioe instituendâ expetivimus; Ibi quot capita, tot sententiæ. Res ea admodum mira nobis est visa, præsertim cum nobiscum reputarem, nobis peregrinis multò fore difficilius statuere eà de re, de quâ ne quidem inter incolas, & ijs in locis natos conveniret; sepositâ tamè hac curâ, & sumptâ
in ma-

- in manus chartâ chorographicâ, ipsimet consilium ex tempore
 23. capientes, progressi sumus ratione subsequenti; Equo conducti-
 tio, quem vix obtinuimus, sarcinas nostras imposuimus, atq; ipsi
 pedites eum comitantes, in magno æstu Viâ sabulosa & impedi-
 Cœnz. tâ, sudando & anhelando usq; ad oppidum *Chastelerant* ægrè
 vesperi pervenimus. Situm est hoc oppidum in tractu Picta-
 viensi ad Viennam fluvium, vulgò Vienne, qui illud quidem di-
 vidit, sed ponte rursus lapideo, ex quadratis saxis novè constru-
 cto IX. arcus habente, jungitur; Celebre est, propter cultorum
 fabricam; Urceolos hic, quemadmodum & in toto confinio
 in coronis tectorum affigere solent, in quibus passeris nidifica-
 re possunt, tecta enim scandalaria, in quibus aliàs nidos struere
 solent, non sunt frequentia in Galliâ. Adjacentem habet sylvam
 valdè amœnam.
24. Bigis hic & duobus mulis conductis, Turones usq; iter
 institutum persecuti sumus.
- Prandij. 240. *Port de Pisles*, pagus in tractu Pictaviensi, fluvio Viennâ
 ad sinistram relicto. 4.
- Cœnz. 241. *S. Maure*, oppidulum in tractu Pictaviensi. *Nux juglans*
 in hac provinciâ in omnibus fermè agris ad Turones usq; est
frequentissima. 3.
25. 242. *Montbazan*, Provinciæ Turonensis oppidum, ad fluvium
 Prandij. *l. Vndre* vulgò, situm. 4.
- Cœnz. 243. T U R O, vulgari idiomate *Tours*, Provinciæ Turonensis,
 vulgò *Touraine*, in Galliâ Metropolis, non modo opibus ædifi-
 ciorumq; præstantiâ, verum etiam *Ligeris* nobilissimi fluvij vi-
 cinitate celebris, qui in Avernorum finibus oritur, Heduosq;
 à Biturigibus dividit, & ab Oceano sursum navigabilis, varias
 merces humanæ Vitæ necessarias in hanc Civitatem invehit, ac
 non procul à Pictonibus in Oceanum Britannicum delabitur,
 vulgò *Loire*. Mercaturâ, serico & lanificio claret; cumq; rerum
 multarum opulentissima sit habita, tum vel maxime ob incredi-
 bilem Regionis amœnitatem, & ob placidissimam aëris benigni
 constitutionis, totius *Gallia hortus & pomarium vocatur*. Agrum
 etenim

etenim fertilem habet atq; jucundum, varijs herbarum & latifimiarum arborum generibus perornatum, qui non tantum ea, quæ hominum brutorumq; usui, sed ea, quæ delicatulis satisfaciunt ex se largissimè fundit. Huius foundationem Britannorum Chronica Trojanis ascribit.

ArchiEpiscopalis in ea sedes XI. Suffraganeos habet; in quâ complures Antistites doctrinâ ac sanctitate præstantes vixere; inter quos *S. Martinus* unicum Ecclesiasticorum decus, lumen atq; exemplar fuit, quemadmodum Severus Sulpitius tribus de eo libris testatur; Celebris quoq; pietatis fuit alter eiusdem Urbis Antistes Perpetuus.

Duo olim in hoc oppido fuerunt habitu *Concilia*; I. *Oecumenicum* sub Alexandro III. Romano Pontifice, qui Fridericum Barbarossam Imperatorem excommunicavit; II. *Provinciale*, in quo tempore Papæ Nicolai Berengarij de Cœnâ Domini error damnatus est, ut traditur in cap. Ego Berengarius 42. de consecratione distinct. 2. Catalogo Testium veritatis Tom. 2.

Templa sunt hic primaria I. *Cathedrale* D. Martino sacrum in cuius honorem quoq; ex quadrato lapide extructum & quatuor turribus inclusum est, ad quod magnâ cum devotione, certis anni temporibus, magnus est hominum concursus. Fama est, posteros Pharamondi Regis, si vel de pace vel matrimonio certi quid tractare & statuere vellent, ad D. huius tumulum & reliquias, quæ tamen in proximis bellis civilibus, ab Hugonotis crematæ esse feruntur id confecisse & obsignasse.

II. *S. Gratiani*, vulgò au S. Gartian, cui duæ turres adjunctæ cum eleganti horologio.

III. *S. Saturnini* templum cum una turri, quæ cæteris formâ & pulchritudine planè correspondet; Vnde pleriq; existimant à multitudine turrium huic oppido nomen esse datum.

Porro Ligeri, cui paulò infra oppidum, *Cher* fluviolus se conjungit, hic pons lapideus impositus est; arcuum XII. exiguâ tamen latitudinis.

S. Martinus Episcopus Turo-nensis.

Perperus Turo-nensis Episcopus.

Fridericus Barbarossa

excom-municatus.

Berengarius error damnatus.

26. Hinc nave conductâ Ligeri ad verso, commodè usi sumus, & ad utramq; ripam magno numero vidimus ædículas, in ipsas rupes litorales incisas & excavatas, ac undiq; vitibus quasi coopertas.

244. АМБАЦИУМ seu *Ambasum*, oppidum Gallix in Turonensi Provincia, quod Ligeris amnis alluit, propter summam loci amœnitatem, est Francorum Regum Basilica, præsidij munitis. vulgò *Amboise*, educationi & disciplinæ Iuventutis Regiæ plærunq; destinata, Gregor. Turonensis lib. 10. cap. 31.

Pons hic supra Ligerim est *XIV. arcuum* cum molis aliquibus.

27. 245. *Mare* pagus in Turonensi provincia.

Conæ. 246. *Chaumont*. q. d. Calvus mons, arx à dextris conspecta.

9.

247. *Escue*, pagus à sinistrâ relictus.

Prandij. 248. *Seru* pagus.

4.

Conæ. 249. *BL O E S Æ*, vulgò *Bloys*, elegans Gallix & celeberrimi nominis oppidum, cum propter vetustatem, tum quod augustis, multorum Principum & Illustrium virorum procreatrix fuerit. Ligeris fluminis ripam situ partim collibus in æquali partim plano exornant; quâ de causâ plærisq; in locis deambulandi quandam difficultatem præbet, quam tamen incommoditatem gratis, foli, ærisq; felicitas, non mitigat modò sed & infinitis parasangis superat. Tanta siquidem ex suaviss. æris temperamento, huius loci, omnium & iudicio & experientiâ, salubritas nascitur, ut permulti summæ dignitatis homines, in eo sibi tutioris & diuturnioris vitæ gratiâ domicilia deligant.

4.

Agrum habet tam amœnum, vitibus pulcherrimis, omni frumentorum genere, fructiferisq; arboribus Luxuriantem, ut nulli in universâ Galliâ uberrimo tritici, ac præstantis. vini proventu cedat. Est etenim locus universus, ob miram elegantiam, spectatu jucundissimus, in quo nihil eorum desideres, quæ vel necessitas, vel ultra eam voluptas requirat. Ea est amœnitas, & aquarum dulcissimorumq; fontium, hoc situ erumpentium, rivulorum item sinuosis flexibus gratissimo murmure delabentium,

tium, ut maxima hic aëris oritur salubritas, quem permollem & placidissimum universa hæc regio habet, ad eò quidem, ut magnifici potentesq; homines, sanitatis amissa recuperanda gratiâ, huc ex Medicorum consilio, sese recipiant. Quare *Regum Ducumq; filij*, hæc in Urbe & Ambasij, ut plurimum *educantur*, & ipsi etiam Gallia Reges in eâ potissimum resident, unde Civitas Regia vulgò cognominatur. Et quanquam tanta sit Urbis, agriq; vicini venustas, non est tamen Urbs ipsa veterum historicorum monumentis celebrata, qui de ijs potissimum generibus & Civitatibus scripserunt, quæ ipsis armorum prædijs restiterunt, quas aut obsidione cingere aut expugnare cogebantur. In ipsâ porrò Civitate castrum in rupe, eleganti situ, & ab oppido separatum conspicitur, sedem Regi præbens, unde prospectus est suavissimus, cum in ipsam Urbem, tum in agrum vicinum amœnum atq; compascuum. *Dux hic magnifica iunt Ecclesia*; Altera in ipso Castro S. Salvatori dicata, & à comitibus & qui his successerunt Regibus, amplissimis dotata redditibus; Altera D. Iacobo sacra. *Dux item Abbatie*; Altera S. Lomerij. Anno Salutis 927. à Rudolpho Burgundione, Gallia Rege dotata & constructa; Altera, Nostræ Dame de Bourgmoyne, vulgò dicitur. Sunt insuper passim in hoc oppido *Aquaductus varij*, qui effossis magno spatio intimis terræ visceribus, structisq; opere lateritio fornicibus, magno quoq; fastu visendos se præbent, idq; tanto spatio & altitudine, ut tribus equitibus iunctis facillè transitum concedant. Cives porrò & incolæ, suavi quadam & politicâ sympathiâ, cum miti aëris clementiâ agriq; bonitate conveniunt. Iungitur huic Urbi per pontem lapideum *oppidulum* quoddam, *Vienne* vulgò dictum. In ponte leguntur hæc;

Utilitati publicæ bellorum Civilium injuriâ collapsum, magnâ ex parte, seu potius dirutum pontem, Henr. III. Rex opt, instaurari ac restitui voluit, Anno M. D. LXXXIV. Philip. Huralt. Chevennio Provinciæ Munus Proregis gerente.

Propè hunc pontem est *font* limpidissima & frigidissima aquæ,

aquæ, ex octo fistulis ebulliens, aspectu jucundo. Anno Christi 1588. regnante Henrico III. Galliarum Rege in arce sive Castro Blœnsi, de quo supra facta est mentio, duo Guisij, Dux & Cardinalis, fratres, miserè periêre.

Notandum præterea est hic, quod in Blœnsis oppidi agro, terra sigillata effoditur, quæ hætenus in solâ insulâ Lemno inveniebatur eiusdem planè conditionis & naturæ, cuius est Lemniaca ab Eruditissimo Viro, & rerum abstrusarum summo admiratore D. Francisco Guerino primum observata & inventa, unde non immeritò vel à loco Blœsiaca, vel ab Inventore *Guerinensis* vocatur, quo perpetua tanti beneficij, apud posteros perseveret memoria. Theat. Urbium.

38.

250. *Bogensi* Galliæ oppidum in dextrâ Ligeris ripâ. Pons hic est lapideus XXII. arcuum.

251. *Meun*, Galliæ oppidum in dextrâ Ligeris ripâ, nobis adverso flumine ascendentibus à sinistrâ conspicuum.

29.
Coenæ.
Grandij.

252. *La Capelle saint Momeing* pagus.

16.

1.

253. AURELIA, vel ut alij *Aurelianum*, vulgò *Orleans* Civitas est, omnium Galliæ Celticæ nobilissima, quondam *Genabum* dicta, ad fluvium Ligerim sita. Qui eam condiderit certò affirmari non potest. A multis creditum est, ab Aureliano Imperatore fundatam esse, atq; inde nomen sortitam, sed cum constet, eam multò antè, quam Aurelianus esset, extitisse Genabi nomine, fieri non potest, ut ab eo fundata sit, Genabum verò de quo Cæsar meminit Commentariorum suorum de bello Gall. lib. 7. ipsam Aureliam esse, cum ex ipsâ Cæsar's & Strabonis lib. 6. eius descriptione, colligi faciliè, tum ex Aimonis historiâ, & aliorum scriptis apertè demonstrari potest. Quapropter *Franciscus Belleforestus*, in novâ suâ Galliæ descriptione, ait, verisimile videri ab Aureliano Imperatore, ei nomen inditum, qui vel auxerit eam, vel Genabenses, Aurelianenses à se vocari voluerit, quòd apud eos per Druydes, de imperio suo prædictum fuerit. Ligeris fluvius totâ Galliâ nobilissimus hanc præterlabens magnam illi commoditatem ad mercaturam faciendam præ-

præstat; Vnde non sine causâ etiam olim unicum quasi Carnutum forum fuit. Agrum circumquaq; fertilissimum habet omniumq; rerum abundantissimum, ut non minus pro horreo totius Galliæ habeatur, quàm quondam Sicilia Romæ. *Vina* eius territorium præstat *nobilissima*, quæ inde & in Galliæ, & in alias Europæ partes, magnâ copiâ exportantur, nomen ab Urbe consecuta, Vin d' orleans vulgò, Quapropter mirum non est, Cives ei magno numero opulentissimos & ditissimos esse, cum & merces naturæ benignitate habeant, & ad eas aliò exportari curandas, egregiam commoditatem. Loco est paulò editiore ædificata, eâ maximè parte, qua Lutetiam Parisiorum respicit, atq; unde se Templum S. Crucis, quod olim fuit omniù magnificentissimum, non ita pridem per sectarios dirutum ostentat. Aère gaudet puro atq; salubri. Peropportunos certè & maximè idoneus Universitati locus, quæ isthic, inter ceteras Galliæ Academiâs clarissima Anno Christi M. CCC. XII à Philippo pulchro Galliæ Rege erecta est, Iurisprudentiæ imprimis alumna & conservatrix. Nam cum *Philippus Rex* in animo haberet, hoc loco, totius Provinciæ summo Senatui, sedem figere, qui etiamnum isthic est, necessitatem postulare facillè iudicavit, esse oportere, unde veluti ex Equo Troiano, prudentes ad Ius populo dicendum atq; administrandum, rem omni mortalium societati, uti maximè necessariam, ita dignis, evocari haberiq; possent; quam ad rem nihil erat Academiâ tali commodatius. Lingua hic utuntur vernaculâ ad eò purâ ut Gallis Aurelianissimum esse adfirmant, quod Græcis quondam fuit Atticissimus. Quare profectò multæ sunt causæ, cur externi homines huc frequentes confluunt. Alij enim mercandi causâ, alij studendi, alij linguæ addiscendæ gratiâ, multi proculdubio, utramq; ob causam, ut videlicet & studia prosequantur & linguam simul purè discant. Vnde Germanis inprimis moris est, huc filios suos domo paternâ ablegare, qui multis hîc gaudent privilegijs; Proprium enim habent Procuratorem, cuius dignitas trimestris est. Coram eo componuntur omnes controversiæ inter Germanos

ortæ; Pertinet ad ipsum inspectio Bibliothecæ & Erarij Nationis, item inscriptio novè adventientium, qui semper honorarij aliquid hoc nomine pendere solent, in Bibliothecæ autionem & alios Nationi necessarios usus. Ex ista Bibliothecâ cuilibet Germano, libros, quamdiu commoratur, utendos mutuo sumere licet. Habet *Natio Germanica* vexillum, in quo Aquila Sacri Romani Imperij insigne, depicta est, quo singulis ferè annis, festum Collegij celebrans, & ordine militari incedens uti, & peractâ hac soleanni pompa ac Mîsâ in Templo auditâ convivia agitare solet.

Qua ratione inde ab origine Aurelia gubernata sit, cum nemo scriptorum quod sciam posteritati mandarit, non est facile dictu; Colligere tamen licet, ad Leges Druydum ab initio sub indigenâ Principe istic Remp, administratam; Postea Romanis rerum potitis eorum imperio, uti præscriptum fuit, haud dubiè paruisse; Iis inde vel ejectis, vel conventione factâ, in Italiam reversis, tandem ad Regni titulum evecta est, eo scilicet tempore, quo Clodoici filij Galliam inter se partierunt, *primusq; Rex eius Clodomirus* fuit; Hoc & prole suâ mortuis, *Chlotarius* in Regno successit, qui idem etiâ Gallia universæ Monarchiam fratribus omnib⁹ absq; prole extinctis adeptus est. Postea Gallia Coronæ restituta, ab eâ usq; ad imperij Valesiorum initium, non est divulsa. *Ioannes enim Valesius Rex*, ut erat à Philippo patre iussus, eam Ducatus titulo ac perpetuo quasi Regni feudo, cum omni ditione ei adhærente, fratri Philippo, tum Comiti Valesio, contulit; Vnde deinceps Ducatus titulum retinuit. Eo iterum sine masculâ prole An. Christi M. CCC. XCI. Vita defuncto, secundo ad Gallicum Regnum redijt; Nec enim in huiusmodi feudam, præter mares, quisquam succedit, non magis quam in ipsum Gallia Regnum. Postremo *Carolus*, eius nominis *Quintus*, Gallia Rex, qui *sapiens* cognominatus fuit, perpetuâ lege sanxisse videtur, ut semper Aurelianensis Ducatus, Galliarum Regis filio secundogenito, quemadmodum primum genito Delphinatus cedat. Quondam ab Attilâ, qui se D E I

Iulij. Locus.

flagellum appellabat, oblecta legitur, verum strenuâ civium defensione repulsum, irrito conatu referre pedem oportuisse.

Ædificia habet Aurelia privatorum elegantia, *canacula* in ijs munda, stramineis stragulis vestita; *Plateas* amplas & nitidas, parvis quadratis lapidibus constratas.

Ligeri fluvio, pons lapideus hic est impositus satis latus, in quo visu dignissimum est monumentum memorabilis obsidionis eius, quâ Carolo VI. ejus nominis Galliarum Rege, Anno Christi 1428. Aurelia ab Anglis cincta fuit, & miraculosè ab *Ioannâ Lotharingâ Virgine* belli Duce liberata, vulgò La pucelle d' Orleans; in cuius honorem & rei præclaræ gestæ perpetuam memoriam, octavo die Maij, quotannis, totus Urbis Magistratus, universa plebs, & omnes Ecclesiasticorum ordines, generali processione gratulabundi civitatem obire consuevêre, & hoc trophæum ex solido ære erexêre; *Virgo* calcaribus cincta, tota armata, crinibus passis & genibus flexis culcitra impositis *conspicitur*; Cui ex adverso Carolus est Rex Galliarum cataphractus in genua quoq; procumbens; In harum statuarum medio est *imago Christi Crucifixi*, cum effigie *Mariæ Virginis*, eum vulneratum & sepulturæ jam destinatum in gremio gerentis.

Ligeris amnis licet ubiq; ferè, tamen hic potissimum, maximâ molendinorum sive molarum navalium abundat copia.

Episcopum quoq; Aurelia habet peculiarem, quem de suo nomine Aurelianensem nun cupat.

Augusti. Aurelia conductitijs equis digressi fluvium, Olivet vulgò, qui se Ligeri hic jungit, ponte transivimus.

Prandij. 1. 254. *Monteveau* pagus, abundat hic tractus, qui *Sollogne* vulgò dicitur, pecoribus & sylvis, vino verò caret. 5.

Cœnz. 255. *Pierre sille*, pagus ad fluvium Sudre. 5.

Prandij. 2. 256. *Neufuoij* pagus. Hinc magna fuit transeunda sylva, vulgò 6.

Cœnz. 257. BITURIGES, vulgò *Bourges*, Galliarum Aquitanicæ oppidum nobilissimum quondam ab Eurâ flumine Avaricum appellatum, totius Ducatus Bituricensis Metropolis, Archiepiscopatu 6.

patu insignis: Situm est in agro plano & amœno, ac non modò
 omnium ferè frumentorum atq; leguminum, verum etiam vi-
 norum præstantissimorum, pecorum, piscium fluuiatilium, Vo-
 lucrurq; & quorum vis penè fructuum, victui humano accom-
 modatorum feracissimo. A quo primò conditum sit, non satis
 constat, tametsi sint, qui Græcis eius originem attribuant. Ve-
 teris Urbis situs, quæ *Avaricum* olim nominata fuit, ad paludes
 vergit, cuius etiamnum muri propemodum integri, hinc inde
 extant; Extenduntur à turri, quam ab insolitâ crassitudine mag-
 nam vocârunt, vulgò *la grosse tour*, per medium D. Stephani
 templum & plateam D. Ioannis campestris portamq; Gordia-
 nam usq; ad portam novam, olim S. Andrea dictam, inde per
 plateam Amphitheatri, vulgò *des arenes*, nuncupatam, ad por-
 tam Turonensem usq; hinc porrecto ambitu versus portam D.
 Pauli paulatim magnam turrim repetunt. Porrò hoc oppidum
 postea aliquoties auctum est, *Carolus Magnus* XXIII. Franco-
 rum Rex, & Romanorum Imperator, cuius Regni initium inci-
 dit in Annum à Natò Christo D. CC. LXXIX. idem amplifica-
 tum novis muris cinxit, à portâ videlicet Borboniâ, anguloq;
 ArchiEpiscopalis Curia, usq; ad eam, quam *Carolestam*, Galli-
 co diminutivo, ex Caroli nomine factò, denominârunt; inde
 continuato muro, qui adhuc dum videri potest, ad ingressum
 usq; in Urbem *Euræ* minoris fluvij, qui unum est ex tribus *Euræ*
 fluminis brachijs, vulgò quoq; Gallico diminutivo *Eurette* vel
Aurette vocati, mœnibus inclusit, totum S. Fulgensij suburbi-
 um, item magnam illam plateam, quam vulgò, d' *Auron* vo-
 cant; aliamq; vulgari nomine *Montcheurij* dictam, quâ ad Ab-
 batiam S. Sulpitij iter est, usq; ad *Clementiam* turrim; unde
 porrò ad exitum eiusdem *Euræ* minoris, eadem mœnia perti-
 gisse, adhuc dum videri potest. Necessè verò fuit ad hunc mœ-
 nium ambitum constituendum, multis fossis aggeribusq; pa-
 ludum, aquas à consueto cursu detorquere, quo flumen *Arioni-*
um, vernaculè, d' *Auron* dictum, quod Urbis mœnia ab occasu
 lambit, isthuc allaberetur. Eâ enim ratione studuit firmior

hoſtibusq; acceſſu difficiliorem reddere. Poſtea muris etiam incluſa ſunt Suburbia D. Ambroſij, ac D. Laurentij, item quicquid eſt inter Clementiam turrim quæ proximè à Porta S. Sulpitij abeſt, & portam Caroletam, partim communi civium, partim Abbatis cuiusdam D. Ambroſij ſumptu, adeò ut hæc Urbs, noſtro ævo, una ſit ex maximis Galliarum Civitatibus, munitiſſima & ferè inexpugnabilis, quod undiq; fluminibus & paludibus, quæ, aquâ ex terrâ copioſè ſcaturiente perpetuò abundant, ſiccariq; non poſſunt, circumſepa ſit: Qua propter etiam unâ tantum parte adiri poteſt, eâ videlicet quâ *Euronotum* ex cipit, unde etiam hoſtis ei, non facile metum incuſſerit, quia iſtic & muris validiſſimis, & altiſſimis aggeribus, obvallata eſt, latiſſimè inde proſpectu patente. Ab hac enim parte, magna turriſt, unde ad quatuor uſq; milliaria circumſpici poteſt; ab inſolita magnitudine, ut ſupra dictum eſt, nomen adepta, alijs undiq; minoribus turribus, 80. numero cincta, & muro ſoſâq; profundiſſimâ, quæ ſolidis ab utraq; parte muris, terræ obiectis diſtinetur, etiam circumdata, Id quod Philippus Auguſtus, ſecundus eo nomine, & XLI. Galliarum Rex, Anno ferè à Nato Chriſto 1190. fieri curavit, quo eam quoq; antea acceſſu facilimam, quippe in plano conſtitutam, neq; ſoſâ neq; aggere munitam faceret firmiorem. *Septem* habet portas præter minores hinc inde ad neceſſitatem factas; *ſeptem* item *Suburbia*, proximè portis adiuncta. Si quis eſt forte de hoſte metus, quatuor tantum portæ aperiri ſolent, *Borbonia* nempe, *S. Privatij*, *S. Sulpitij*, & *Aronia*. Porro *ſeptem* ſunt hic *Collegiata*, quas vocant, *Eccleſia ſeptemdecim Parochia*, quatuor *mendicantium ordines*, *duæ Virorum Abbatia*; altera *S. Sulpitij* olim, *Noſtre dame de la nef*, appellata, ordines *D. Benediicti*, opulenta & prædives, in Suburbio *Montcheurij* ſita jam ab eâ mutato nomine *S. Sulpitij* dicta, aquâ tota fere cincta, probè munita, murisq; undiq; clauſa, quos intra varios habet hortos diverſiſimarum arborum herbarum ac quorumvis fructuum abundantis. item per opportuna *Varia*, quibus ex *Eura* fluvio *Abbatiam* ipſam præterlabente, aquâ,

aquâ, quantâ opus est, subministrari potest; In his Monachi tantum possunt piscium alere, quantum ipsis, quibus ex Regulâ, non nisi piscibus vesci licet, ad victum sufficit; Altera est D. Ambrosij, ordinis S. Augustini, intra ipsos Urbis muros, in loco per amœno sita, intus etiâ Vivaria & Viridaria sua cultissima habens, nemini non aspectu jucundissima, & ipsa profectò amplissimis redditibus, liberalissimè dotata; Sunt hic potro *tres femini sexus Abbatis*, quarum una, quæ vulgò Nunciade dicta, in honorem beatissimæ Virginis Mariæ, olim ab Illustrissimâ Ioannâ Biturigum Ducissâ constructa ac dotata est; Altera D. Laurentij, à Carolo Magno instituta, utriq; harum sunt amplissimi redditus; Tertia est sororum mendicantium D. Claræ, ordinis Fratrum minorum. A Portâ S. Privati, versus Septentrionem longè lateq; sese vineta ostentant optimi vini feracissima. Mercatura hic imprimis pannaria viget, ob lanæ nobilioris abundantiam. Quinquies aut sexies bello expugnata, tota diruta est, toties & jam incendio absumpta, nihilominus tamen hoc nostro tempore, insigni ædificiorum magnificentiâ satis superbit, eâ plurimarum domorum commoditate, atq; amplitudine, ut Heroibus convenire magis quam civibus dicas.

Cæterum Biturigum Metropolis, antiquitus multa privilegia atq; immunitates, item monetæ percutiendæ jus habuit, tum videlicet, cum per Indigenas administraretur, universaq; Regioni imperaret, posteaq; Principum permisso, in quorum potestatem vel variante rerum vicissitudine, vel successione hereditatis, devenit, retinuit, hæctenusq; etiam retinet. Omnium vero maximè hanc Urbem illustrat celeberrima & nobilissima, quæ istic est, Academia; Ea primò quidem parvis ab incidijs hic cepta, sæpius interrupta fuit, item deleta; Sed tandem à Carolo Principe, filio & fratre Regis, Biturigum Duce, instaurata est, & Auctoritate Pauli II. Pontificis Maximi, non modò comprobata, sed amplius etiam omnibus facultatibus aucta, à quo tempore ita à doctissimis Viris exulta & continuata est, ut nunc meritiò literarum decus & domicilium quoddam literatissimo-

rum, totâ Europâ, Virorum dici possit. Verùm ante omnia floret hic *Iurisprudencia studium*, ad eò ut eo ferè cæteras Academicas superet; Eius quoniam hic, & fuere semper, & jam adhuc sunt celeberrimi omnium, totâ Europâ, Professores; huc discendi causâ certatim ex omnibus undiq; Nationibus Adollescentes confluunt. Patrum & nostrâ memoriâ claruere hic Servatius *Ferdinandus Portugallensis*, Andreas *Alciatus* Mediolanensis, *Eguinarivus* Baro, qui hic etiam sepultus est, Petrus Loriorus, Franciscus *Duarenius* Antonius *Contius*, Iacobus *Cujacius*, qui unâ cum Contio & Duareno, in templo S. Petri Gilliard, vulgò nominato, hic quoq; sepultus est nullis additis Elogijs sive Epitaphijs, nisi quod studiosus quidam Germanus, Carmen in honorem Dn. Cuiacij Præceptoris, conscriptum ibi parieti affixerit, cuius reliquiæ vix adhuc apparent. Franciscus item *Baldwinus*, Hugo *Donellus*, *Claudius Ronsardus* indigena, Petrus *Rebuffus* Præles & Rector Universitatis, omnes *Iurisprudencia Professores*.

Templum hic primarium, cuius superius quoq; facta est mentio D. Stephano sacrum, una cum duabus turribus adjunctis sumptuosissimè extructum est, in cuius Sacello D. Stephani caput, auro argento & gemmis ornatum, & summa cum veneratione asservatum conspicitur. Est deinde hic sacellum Regium vulgò *la chapelle du Roy*, in quo videntur reliquiæ Crucis cuiusdam Gigantis; neq; procul inde abest sculptura Cervi, quem nos *dahnhirsch* appellamus, extra oppidum capri, ingentis magnitudinis. Huic sacello contiguum est opus Palatij Regij magnificentissimè extrui cepti, sed non absoluti.

Magistratus in hoc oppido talis est; Primum omnium locum, summamq; auctoritatem habet Prætor, cuius est; adhibitis Maiere & Scabinis Urbis, de omnibus, tam publicis quam privatis causis cognoscere & decidere; Id primitus erat Maioris & Senatus, qui jam tantum retinent civilium & criminalium cognitionem. Prætura illa non in Cives solum, sed in Universam Civitatis territorium sese extendit.

Secundum locam obtinet Biturigum Nomarchia, quem vulgò *le Bailly de Berry*, vocant, eiusve Vicarius in summo Bituricensi tribunali, Ad hunc devolvuntur omnes Appellationes, tum à Pratore Urbano, tum ab omnibus Magistratibus circum vicinis, item eà causà, quæ Regem concernunt, ut de læsâ Majestate &c. Præterea hic sedem habet Præfectura totius Ducatus, quam *Siege præsidual*, vocant vernaculè.

Porrò silentio præterire hic non possum vetustissimi Grammatici, de hoc oppido versum, qui tatis est;

Turribus à binis inde vocor Bituris.

Vnde plerisque persuasum est, à duabus turribus huic Urbis nomen esse inditum, quarum una adhuc fortissima in angulo oppidi posita conspicitur, *la grosse tour*, ut supra quoq; dictum, vulgò appellata, & à Julio Cæsare, quemadmodum putant Incolæ, ædificata, quæ hodiè validissimæ arcis sive propugnaculi instar est; In hac visu digna est *Balista valdè longa*, quæ antiqui ad lapidum & jaculorum missilium ejaculationes in Urbium obsidionibus aliquandò usi sunt; Item Carcer ex ligno & ferro Caveæ instar fabricatus, in quo Ludovicus XII. Dux Aurelianensis ed quod Caroli VIII. Galliarum Regis Sororem in uxorem ducere nollet, inclusus, ac postea ad Regnum, mirabili metamorphosi inde evocatus est.

Sphæristeria sunt hic duo, pilæ exercitio destinata, pellucida & ampla.

4. Prandij. 258. *Saint Cauls*. q. d. S. Celsi pagus latinè. Inter hunc pagum & oppidum Sancerre, est quidam colliculus, terræ rubræ, ex quo, ut in hoc tractu altissimo videri possunt oppida Bourges, Nevers, & Sancerre cum circumjacentibus pagis. 5.

Cœnz. 259. SACRUM CÆSARIS, vel *Sacrum Cereris*, Galliarum Celticæ oppidum, vulgò *Sancerre* in monte celsissimo, undiq; vitibus confitro, & nobilissimum vinum gignente, non procul à Ligero fluvio situm, naturâ loci Castrum inexpugnabile esse videtur. Caroli IX. Galliarum Regis tempore, tam diu reformatæ Religionis causâ obsidionem sustinuit, donec fame tandem adedi- 5.

- deditionem cogere tur, quæ tanta fuit, ut obfessi non solum modò Canes, feles, mures, talpas, coria, pelles, pergamenas chartas, sive membranas, capistra, antilenasq; equorum comederint; Verum eò etiam deventum est, ut hortulanus quidam unâ cum Uxore, propriæ suæ filiæ mactatæ caput, ilia, & cerebrum devoraverit, qui tamen propter hoc horrendum facinus, postea capitali supplicio affectus est.
- Prandij: 260. *Chaſtillon sur Loyre*, oppidulum Galliæ Celticæ. Antequam huc ventum esset Castanetum, spaciosum satis & longum, erat prius transeundum. 7.
- Cœnz. 261. *Genabum*, vulgò *Gijen*, oppidum Galliæ elegans, ad Ligerim fluvium, unâ cum ponte lapideo. In foro Crux hic conspicitur deaurata pyramidi imposita. 3.
6. 262. *Chasteau neuf*. q. d. Latinè, Castrum novum, arx cum pag. 10.
- Prandij: 263. *Gergeau*, Galliæ oppidum, à sinistrâ conspectum. 7.
- Cœnz. *Aurelia*, de qua vide supra pag. 69. cum seqq. Hinc equis conductitijs discessimus. 7.
8. 264. *Maladerie*, Latinè Nosocomium sive valetudinarium, Prandij: pagus in Bœotia Galliæ, vulgò *Beausse*, quæ Regio plana absq; sylvis ferè est frumenti feracissima unde non immeritò à quibusdam horreum Parisiorum vocatur. 8.
- Cœnz. 265. CARNUTES, populi & oppidi nomen, quod Prolemæo Autricum, in Galliæ Bœotiâ situm, vulgò *chartres*, Episcopatu clarum est. 8.
- Templum hic splendidissimè extructum, statuis & sculpturis internè & externè magnificè politum cernitur, ad eò ut vix simile quid in Galliâ reperias, D. Mariæ Virginis sacrum, & quatuor turribus inclusum est, quarum duæ in justam altitudinem exurgunt, reliquæ verò duæ, ad initia recti templi se tantum extendunt.
9. 266. *Aumeau*, Galliæ oppidum à dextrâ relictum, ad quod milites Germani, Duce Fabiano, Burggravio & Barone à Dhonâ, Borusso, noctu magnam cladem à Guiso acceperunt. 8.

Augu: Locu:

Prandij. 267: *Ably*. Gallia oppidulum,
 Cona. 268: CHASTRES, Gallia oppidum, hic tum fortè Viri muli-
 eribus mixti, facibus sub crepuculum vespertinum accensis, per
 totum oppidum discurrentes, choreas in plateis ducebant, &
 festum absolutæ vindemiæ tripudiantes celebrabant.

7.
6.

10. Non procul ab hoc oppido. dimidio nempe vix milliari
 Gallico, sunt *horri, Domini de Chantelon*, totius Gallia, uti fama
 percubuit, ob exquisitam amœnitatem celeberrimi in quibus
 Antiquitates plurimæ, ex arborum & fruticum ramusculis for-
 mata, & quasi ad vivum repræsentata sunt, ex quarum nûme-
 ro, propter temporis angustiam, has saltem annotare licuit.
 1. Ad introitum statim se offert *lucus amœnissimus*, varijs
 ambulacris distinctus quæ diversis exercitijs & lusibus inservi-
 unt. Porta est inscriptum.

Horti to-
 ra Gallia
 amœniss-
 simi &
 celebra-
 rimi.

Apertæ Musarum Porta.

2. *Fortuna effigies* cum hac inscriptione;

Fortuna Virtutis Comes.

3. *Hercules Prodicus* virtutis viam eligens in hortos amœ-
 nos ingreditur, relicta à tergo vitiorum sylva, admodum spi-
 nosa.

4. *Scamna*; Sacra Apollo Sedilia.

5. *Judicium Paridis*; Cui oppositum est stabulum, ex quo
 boves unâ cum Pastoribus egrediuntur.

6. *Janus bifrons* in bivio collocatus.

7. *Tres Gratia*; Thalia, Aglaia & Euphrosyne.

8. *Trophaum Hercules*, ad quod ipse Hercules, post exantla-
 ros labores, qui ibi adumbrati sunt, pronus in terrâ requiescit.

9. *Jupiter, Neptunus, & Pluto* in triangulo, his additis ver-
 ficulis;

Jupiter astra, fretum Neptunus, tartara Pluto;

Regna paterna tenent, tres tria, quisque suum.

10. *Copia Cornu*.

L

Leffiter

11. *Lectifernia* DEORUM orbicularim collocata; Iovis, Veneris, Vulcani, Vestæ, Mercurij, Cereris, Apollinis, Dianæ, Neptuni, Minervæ, Martis, Iunonis, in quorum medio Iupiter est, qui sacrificat munera Deorum. Hortulanus, qui nobis aderat, & hæc omnia monstrabat, clavum terræ absconditum pede calcabat, quo facto, Iupiter hinc inde se commovebat, postea tacto quodam aculeo, Vulcanus, cum suis socijs seu fabris fetarijs incudem malleis feriebant.
12. *Hercules* clavum manu tenens, omnes secum trahit.
13. *Maris Specula*, cui addit;
Lumina noctivagæ tollit Pharos æmula linguæ.
14. *Luna defectus, & augmenta*, in arboribus concameratis observata.
15. *Lotis* in arbore loton conversa, & Cortijci ruina. Vide hac de re, Natal. Comit. Mytholog. lib. cap. 3. mihi pag. 198. cum seq. & lib. 5. cap. 15. mihi pag. 527. cum seq.
16. *Theatrum* cum tribus Comædijs, hoc addito;
Comæditres sunt, sed amat tua Paula Luperce,
Quatuor & Cophon Paulla Prosopon amat.
17. *Satyri* & Hercules cubans.
18. *Circe* Procos suos in bestias convertens.
19. *Triclinium* cum gladiatoribus, octo signa capiens; *Biclinia* duorum lectorum pelvis, & alia multa, ex fruticum ramusculis effigiata.
20. *Bustum*, in quo olim corpora demortuorum comburebantur, cum imagine rogo impositâ, cui hoc distichon ascriptum.
Ter circum accensos, subjectisq; ignibus attri
Decurrere rogos, constituere pyras.
21. *Castra Romana* cum fossis & Imperatoris tentorio; Aderant etiam arietes, quibus aliquando Romani in bellis usi sunt.
22. *Peridromus*, ubi erant, qui cursu certabant, præsentibus Iudicibus.

23. *Avis in sublimi posita*, ad quam collimabatur sagittis arcubusemissis.
24. *Entellus & Dares* pugnantes, de quibus Virgil. lib. 5. *Aeneid.*
25. *Antheus sedens* de quo Virgil. 2. *Aeneid.* cui hoc ascriptū; Amabit sapiens, cupient ceteri.
26. *Orci adumbratio* ex Virgilio desumpta & *adventus Aeneæ* ad Cerberum hoc addito;
Umbrarum hic locus est, somni, noctisq; soporæ.
27. *Manlius* ad portam Capenam, ubi magnus erat lapis.
28. *Porta Nummentana*; ad quam D. Voluptatis fanum fuit, qua de re Plin. lib. 2. cap. 5. m. hi pag. 107. cui subscriptum; In aræ Voluptatis simulachrum Angenoræ.
29. *Orator* orationem suam, ad populum recitans de Cathedra; cui hoc inscriptum; In Concione pecus ovilium confidet. Ex opposito Imperator cum suis consiliarijs deliberat.
30. *Effigies Aulici*, cum hoc disticho;
Vanæ Palatinos dam educat Aula clientes,
Dicitur auratis ne cetera compedibus.
31. *Mulierum stultitia*, quarum Principissa Moria, omnes auriculis asininis & varijs gesticationibus repræsentatæ.
32. *Arma Romanorum* clypei, pharetræ, hastæ & alia in Castris suspensa.
33. Typus Bonitatis; & lusus digitorum, Italis usitatissimus; par & impar dictus, vulgò dell' amore, Cicero, in lib. de Divinatione, Micare digitis.
34. *Circus maximus*, in quo bigis certatur, ubi Iudex vexillum album, manū tenens adest; Sunt quoq; addita templa & palatia propè adjacentia.
35. *Confus*, Deus consilij, digito os premeus, & cogitabundus quidnam dicere velit.
36. *Castor & Pollux* exclusi per Delphinum.

37. *Bacchus in cursu*, quem Elephantes trahunt, antecedentibus & subsequenter Bacchidibus.
38. *Coniugium fratrum & sororum* ex ligno sculptum & sepi impositum.
39. *Tibicen Vapularis & coquus delinquens*, hoc adscripto; Peccat Coquus, Vapulat Tibicen; Explica.
40. *Mezentij Trophaum*, de quo Virgil. lib. 10. *Aeneid.*
41. *Pugna Caesaris* eleganter sculpta, cum milibus inter se pugnantibus & tormenta explodentibus, motu artificiali.
42. *Trophaum Marij.*
43. *Triumphus Romanorum*, eo ordine observato, quem quondam in triumphis suis observarunt.
44. *Stagnum*, in quo Insula Delos.
45. *Occasio* ex fruticum ramusculis formata.
46. *Tres Sapientes*, primum tanquam Adolescentes, & pilam tractantes efformati, quibus hoc additum.

Nos erimus his praestantiores plurimum,
Postea Viri effecti, strictos gladios, in manu tenentes, hoc
adjuncto.

Fortes sumus nos, fac si vis periculum.

Tandem aetate confecti, & scipionibus se fulciantes, hoc
adscripto;

Olim nos Iuventutem strenuam egimus.

47. *Fons aquae salientis*, quae in Vivarium parvum decurrit,
hoc addito.

Ad dextram;
Assate Refrigerium.

Ad sinistram;
Hyeme Aprincatio.

48. *Amphitheatrum*, in quo hominum & bestiarum pugna, atq; conflictatio.

Spolia-

47. *Spoliarium*, in quod gladiatores interfecti olim proieci-
bantur.

50. Est ibi *fons salientis aquæ* artificiosissimè factus. in quo *glo-
bus terræ*, unâ cum Mari, & insulis in eo jacentibus adumbratur,
quem Sphæra Cœli cum XII. Zodiaci signis ambit.

51. *Janua*, per quam exirus patet, istud est *inscriptum*; Homi-
ni diligenti semper aliquid deest.

Horulanorum in his horris septem vivunt, qui omnia
sarta tecta; conservant, & peregrè eo venientes, quorum Ver-
ris præsertim & Autumnitempore, maximus solet esse concur-
sus circumducunt, unde non exiguum quæstum faciunt.

Frantijs.
Cœnæ. 269. *Linæ*, Galliæ oppidulum.

270. *LUTELIA Parisorum* vulgò *Paris*, fertilissimi Regni
Francici caput atq; Metropolis, magnitudine incredibili Nobi-
lium, Mercatorum, Civium & studiosorum frequentia, ædifi-
ciorum & publicorum & privatorum splendore, non modò uni-
versæ Galliæ, sed maximis etiam totius Europæ Civitatibus an-
teferenda, à *Paride*, qui à *Iaphet*, filio *Noë* successive descendit,
& *XIIX. Celticæ Galliæ Rex*, historiarum monumentis decla-
ratur, primùm fundata, à quo & nomen sortita fuit. Postea-
quàm verò plateæ lapidum pavimento, strata non essent, has
autem ingens multitudo hominum contereret, ob incredibilem
luti copiam, quâ etiamnum hodie non caret, *Luteria* de nomina-
ta dicitur; Alij tamen ab albedine murorum, quam *λευκοτιαν*
Græci *Luteriam* vocari existimant. Eam *Julius Cæsar* usq; ad
ædificijs auxit, tamq; fortiter mœnibus cinxit, ut *Iulij Civitas* à
Boëtio, lib. de discipl. schol. vocetur. Celebratissimam hanc Ci-
vitatem *Sequana*, duplici amne dividens, tripartitam constituit,
quarum prior Universitas, altera Civitas, tertia Urbs nomina-
tur; Illam, Austrum & occidentem versus in editiore loco sitam,
vulgò, *l'Université*, *Carolus Magnus*, *Alcuini* Præceptoris sui Univer-
sitate fundavit, Anno Christi 796. ex Romanâ fundavit, permultis
prærogativis, privilegijs & immunitatibus splendidissimè exor-
navit;

navit; Quæ Musarum, disciplinarumq; liberalium, & humanitatis, quasi domicilium, fons & origo omnium scientiarum mater & seminarium doctissimorum Virorum semper fuit. Quatuor verò firmissimis columnis innititur; Theologiæ, Medicinæ, Iuris & Artium facultatibus, quarum priores Decanum, & Pedellos binos, sive ostiarios habent; Postrema autem Magnificum Dn. Rectorem; tertio quoq; mense, circa festum Nativitatis Christi, Annuntiationis Mariæ, S. Ioannis Baptistæ, & D. Dionysij eligit, cui facultates omnes reliquæ, tanquam, superno Capiti, parent. In hac Univerſitate quatuor hominum Nationibus, singulares designantur Patroni, Franciæ, Picardiæ, Normandiæ; atq; Germaniæ cui Natio Scotica, Anglicana, Hybernica, Danica, & Svetica jungitur. *Univerſitas*; rei sacræ dicatas ædes continet XVII. *Monasteria* XIV. *Xenodochia* IV. *Sacella* III. *Collegia publica* XX. *Privata*, (quæ amplissimorum hominum fundationibus; certis quibusdam Musarum cultoribus, victus & studiorum necessaria elargiuntur) XXX; Portas habet septem. I. *Porta D. Victoris*, Suburbium cum Cœnobio amplissimo, per magnam plateam S. Victoris, ad cuius dextram latus, versus Sequanam est, Turris Nella superior, Sequana imminens, Collegium Cardinalis, S. Remigij fanum, Collegium Honorum puerorum, S. Nicolai Cardonneti, Bernardinorum Collegium atq; templum, Domus Lotharinga, Area Maubertina, D. Blasij, D. Iuliani pauperis, Sc holæ quatuor Nationum magnæ, Forum piscarium fluviatilium, Castellum cum ponte Parvo; Sinistram latus plateas habet transversales multas, usq; ad Crucem.

II. *Porta D. Marcelli*, cuius Suburbium habet, S. Marcelli S. Hippolyti, Minoritas, Hospitale S. Medardi, S. Medardi fanum. Intrans & per montem S. Genovefæ descendens ad Maubertinam aream, à dextrâ habet Collegium Turnonium, Collegium Alemannorum, Collegium Navarræum, Collegium Marchicum, Collegium Laudunense; A sinistrâ D. Stephani templum, D. Genovefæ Cœnobium, in quo sepultus jacet Clodovæus Rex, cuius

cuis sepulchrum altum est duorum pedum, effigie ipsius imposta hac inscriptione:

HIC EST ILLUSTRISSIMUS REX LUDOVICUS,
 Qui & Clodoveus, ante baptismum est dictus, Francorum Rex Quintus, sed verus Christianus, qui ab Anastasio Imperatore, consul & Augustus est creatus. Hunc S. Remigius baptisavit, & in baptisate eius, angelus ampullam sacri chrysmatis detulit. Hic ex Aquitania Arianos expulit, ac totam illam terram, usq; ad montes Pyreneos subjugavit. Hiuc per Viënnam fluvium, cervus miræ magnitudinis viam ostendit; Postquam Rex & milites vadum transiverunt, & in eius adventu muri Angelismæ Civitatis corruerunt, Alemanniam, Toringiam, & Burgundiam tributarias fecit terram adjacentem Sequanæ, & Ligeri acquisivit: Parisijs sedem Regni constituit, Ecclesiam istam fuudavit in honorem Apostolorum Petri & Pauli, monitis S. Clotildis uxoris suæ, & Beatæ Genovesæ, quam Beatus Remigius dedicavit, in qua post laudabilia opera Rex sepultus est à quatuor filijs suis Regibus, Theodorico, Clodomete, Childeberto, & Clotario, Anno Domini D. XIII. Regni sui XXX. I sub ipsius tumulo est Regina Clotildis sepultura quæ mortua est anno D. XXXVII. & ipsius filia, quæ fuit uxor Almarici Regis Gotthorum, & duo filij Clodomiri Regis Aureliacensis, quos Clotarius ipsorum patruus, propria manu interfecit Macellum D. Genovesæ, Domum Albertiam, Collegium Lombardorum, Carmelitarum Cœnobium, Collegium Prellæum, P. Rami Philosophi acutissimi, & oratoris celeberrimi, Præfecturâ ac cæde nobilitatum.

Cum S. Genovesæ hic mentio fiat, hæc paucula de eâ annotare placuit; Colitur ista Lutetiæ propè supra omnes alios Divos; Eius simulachrum nunquam, nisi durissimo tempore circumgestatur, ut potè cum expiatur ira, vel ultio divina, vel cum summis copijs præliandum est, vel cum sterilitas aut inopia metuitur; Tunc enim ad hanc, vel ut ad supremam anchoram, & portum salutis unicum confugitur; Et vulgò persuasum est, frustra nunquam huius auxilium implorari. Gestatur autem à
 lanijs

lanijs veteri consuetudine; qui dies aliquot ante, jeunijs atq; precibus ad eam rem se præparant.

III. *Porta D. Jacobi.* Ante portam Suburbium, in quo sunt S. Jacobi de alto passu Monasterium & Hospitale; S. Mariæ Campestris Monasterium & Hospitale: Ingresso per plateam D. Jacobi, ad dextram primùm occurrit S. Stephani Græcorum, Collegium Lexoviense, Collegium S. Michaëlis seu Cenale Collegium montis acuti, Collegium S. Barbaræ, Collegium Remense Fortereticum Coquereticum, Cœnomanum, D. Hilarij templum, Schola Decretorum, Collegium Bellovacense, D. Ioannis Laterani, Collegium Triqueticum, Collegium Cameracense, in quo tabulæ antæ hæc inscripta leguntur.

Lex Professoris Mathematicæ ex Testamento Petri Rami.

E vectigali meo DCC. libellarum lego $\bar{L}$. in stipendium Mathematici Professoris, qui triennio Arithmet; Music; Geomet; Optic; Mechan; Astronom; Geograph; non ad hominum opinionem, sed ad logicam veritatem, in regîa Cathedrâ doceat.

Electionem à Professoribus Regijs sic institui volo.

Professoris examen, omnibus cuiuscunq; Nationis, Mathematicarum studiosis, à Collegij Regij Decano, in tertium Mensem promulgator.

Ad examen nemo, nisi Latinis Græcisq; literis & ingenijs artibus, præter Mathematicas, reliquis, instructus admittitor; Trimestri promulgationis præterito, Candidati, præsentibus, aut certè rogatis, atq; invitatis Senatus Præsidi; primo; primoq; Oratore Regio, Merentor; Præfecto, deinde Professoribus Regijs, omnibusq; omninò, quibus interesse libuerit, publicum examen subeunte, prælegendo septem diebus, horam unam de præcipuis singulorum Mathematicarum capitibus, Octavo die respondetur.

spondendo, & satisfaciendo problematis & Theorematis omnibus, quæ contra à quolibet proposita fuerint. Ex omnibus examinatis, qui iudicio Professor. Regini, omniumq; Matheseos Professor. peritorum; aptissimus videbatur, ad Mathematic. Professionem deligitur, primaq; prælectione Mathematicum laudibus juventutem, ad capeffendum laudatæ scientiæ studium exhortatur.

Triennio quoquo; novum examen consimile esto, ut tamen Professor, qui antè fuerit, cæteris vel paribus Candidatis anteponatur.

Si quo tempore, unicus omnium Mathematic. partium peritus inveniri non possit, stipendium duobus dividitur, qui festo qui anno descriptum Profess. æquis partibus exequantur. Præfectum Mercator; & Ædiles, in quorum custodia Basilica Urbis posita est, oro, ut in perpetuam Parisiensis Academ; gloriam, vestigal illud perpetuum esse velint, ut si forte redimatur pecunia, in alium reditum collocatur.

D. O. M. Et M. Æt. V. C. P. Rami Gymnasij Prælearchi Eloq. & Philosophiæ Professor Reginus, Nicol. Bergeronius & Anton; Iselus in Senatu Parisiensi Advocati, Testamenti Procuratores has Professionis Mathematic. leges Cænotaphij vice posuerunt, ex SC. VII. Iulij M. D. LXXXVI.

Labor omnia vincit improbus.

Collegium Cornovallensium, Pons parvus.

Ad sinistram, Iacobitarum seu Dominicanorum Cœnobium; fuit hoc cœnobium quondam arx Dominorum de Haubefueille, in illo tot tantq; marmorea monumenta & effigies Regum & Principum videntur, inter quæ: Ludovici de Francia Comitis d' Euvreux; frater Philippi pulchri moritur Anno M. CCC. XIX. die Maij 19.

Cor Regis Philippi, Regis Navarræ & Comitis d' Euvreux, qui mortuus est in obsidione Arsegille in Regno Grenade Anno 13. 14. die 16. Sep. Clemence, Regina Franciæ, & Navarræ
M. uxor.

uxor Regis Ludovici, filij Regis Philippi pulchri, & illa fuit filia Regis Hungariæ, moritur Anno 1323. Febr. 11. Quatuor postea inõnumenta Ducum Borbonior. & Beatricæ de Borbonia Reginæ Bohemiæ & Comitissæ de Luxemburg, quæ fuit filia Ludovici Ducis Borbonij & Mariæ de Henoat, uxor defuncti Regis Bohemiæ Iohannis moritur anno 1383. Decemb. 25. Collegium Calvorum, Collegium Sorbonæ S. Benedicti, Cænobium. *D. Maturini*, in hoc habentur Conventus totius universitatis Parisiensis, elegitur quoq; Rector in illo. Et nullus inter Pontificios Minister appellatur, quam hic, qui Cænobio præest, Odiosum enim est Ministri nomen, vulgò un Ministre dicitur, propter Orthodoxos qui suos concionatores ita nominant, in illo tale Epitaphium saxo incisum legitur.

CVI IACI?

Balduinus hic jacet; hoc tecum reputa & vale: Mortuis vobis Iurisprudentiam corripier gravis sopor. Franciscus Balduinus Iuris C. obiit anno ætatis LIII. IX. Cal. Novembr. à partu virginis M. D. LXXIII. Pappirius Massonus IC. Balduini auditor tamulum posuit. *D. Iudæ*, Collegium Magistri Gervasij Christiani. *S. Severini*, in quo multa egregia monumenta videntur, sed præ cæteris hoc annotavi, quod fuit in cæmeterio. Nobilis Germani ex orientali Frisia, nomine Ennon de Embda.

Collegium Plexoviense, Collegium Marmontense, parvus Pons.

IV. *Porta S. Michaëlis*, ante quam Carthusiensium Cænobium est, omnium ditissimum, ob proventus & reditus annuos, quos post domum Urbanam Luretiæ habet maximos. In alterâ huius Monasterij porta, Henricus III. Galliæ Rex, genibus flexis, ante D. Virginis Mariæ effigiem, cum magna Religiosorum turbâ depictus cernitur, hoc addito;

Hanc rogo quisquis ades, non admireris Eremum,

Nec dicas, hac sunt recta superba nimis.

Regia sunt etenim virides fundamina Vallis,

Francorum, jecit, quæ Ludovicus horos!

*Rex primum instituit; Regnum Rex auxit & auget,
Servabitq, suam tempus in omne domum.*

Ingressi per magnam plateam Citharæ; à dextris apparet Collegium Cluniacensium, Palatium Thermarum, Collegium Octodecim, Domus, Haricuriæ Domus Cluniacensis; Pons D. Michaelis; à sinistra, Collegium Haricuriæ, Collegium Iustitiæ, Collegium Theaurariorum, Collegium Baonium; Collegium Seense, Collegium Turonense, Pons D. Michaelis.

V. *Porta S. Germani*, ante quam Suburbium amplum; in quo S. Sulpitij, S. Patris Sacellum Forum D. Germani, Nosocomium, *D. Germani Cœnobium*, in quo multa antiqua & illustria monumenta videntur, inter quæ Childeberti Regis Franciæ & fundatoris huius Cœnobij, It. Chilperiti Regis monumentum, septentrionem versus positum; statua ipsius representatur, quomodo sceptrum una manu, altera gulum tenear quasi testaretur prodicionem faminiæ suæ mœcha, Fredegonde nomine, quæ & in illo ipso monasterio sepulta est, occidi enim illum curavit per suum adulterum Anno; 87. M. Sept. Circa tumultum hæc verba incisa sunt:

CHILPERICUS HOC TEGITUR LAPIDE.
Sub effigie Mariæ Matris Jesum in brachijs tenentem hi versus leguntur:

*Effigiem Christi dum transis semper honoras,
Non tamen effigiem, sed quem designat honora.
Nam Deus est quod imago docet, sed non Deus Ipsa;
Hanc vides & mente colas, quod cernis in illa.*

Intranti ad dextram; Minoritæ, Collegium Boissiacum, D. Cosmæ, & Damiani fanum; Ad sinistram; Domus Rothomagensis Collegium Burgundicum, Domus Remensis Collegium Mignonium, Collegium Præmonstratensium, Collegium Danivillæum.

VI. *Porta Bussia*, per plateam S. Andreæ ad dextram; Cœmeterium S. Andreæ Mechanicorum, Collegium Authymense; ad

sinistram Domus Dionysiana, Domus Niverensis, Pons Michaelis.

VII. *Porta Nella*, ante quam Pratum clericorum. Ingresso, ad dextram; Domus Nella, *Augustinianorum Cœnobium*, in quo vera effigies est Philippi Cominæ, Argentonij domini, & Historici Gallia excellens. cum statua uxoris suæ. In peristylio huius templi videtur S. Bernhardus stigmatifatus, statua certè supra modû egregia & visu jucundissima, Collegium S. Dionysij; ad sinistram; Turtis Nella Lupariæ opposita, Ripa Sequanæ.

Civitas Lutetia, vulgò *la Cité*, inter Universitatem, & *Urbem media*; huic quidem tribus, I. Ponte nimirum D. Virginis rectâ in plateam D. Martini ducente: II. Ponte Trapezitarum sive Aurifabrorum medio. III. Ponte Molitorum inferiore (cuius maxima pars, Anno Christi 1597. nocte corruit, ubi ultra trecenti homines periêre) quo ad Castellum hinc in plateam Dionysianam itur; Illi verò duobus conjungitur pontibus, I. Ponte videlicet parvo, cuius caput sinistrorsum ad Castellum parvum, rectâ in viam D. Iacobi Academici ducit, dextrorsum ad pontem Virginis. II. Ponte D. Michaëlis; dextrâ ad D. Bartholomæum, Pontem Trapezitarum, sive Aurifabrorum; sinistrâ per plateam Citharæ in Academiam; qui pontes omnes utrinq; ædium constructione, non pontium sed platearum formam referunt. In hac Parisiorum parte maximè notatu digna sunt; I. *Templum Cathedrale* sive primarium, D. Virgini sacrum, à Philippo Augusto (jactis multò ante fundamentis incerto Authore) Anno Christi 1257. ædificari ceptum, quod quidem ob formæ elegantiam, magnitudinem, & artificiosiss. signorum præstantiam, totius Gallia miraculum habetur; Centum viginti columnis sustinetur, inter quas CII. à saxo solido, sed minores, XII. maximæ. Chorus in medio templi; longitudo passuum 174. Latitudo, 60. Altitudo, 100. Chorus lapide cinctus, historiis à veteri & novo testamento insculptis, Anno Christi 1351. absolutis, in ambitu habet facella 45. ferreis clathris munita. In fronte, tres portæ bifores, statuis XXII. Regum insignes. Ad latera

Civitas
Parisiensis.

Augu: Locus.

latera quatuor turres seu moles verius campanariæ, altitudine 34. cubitorum. *Campana maxima Maria* dicta, XX. Viros requirit, dum pulsatur, tonitus eius sereno cælo per septem leucas exauditur. Inserviunt huic templo, Episcopus cum Vicario; Canonici L. inter quos Rex Galliarum primus est; VI. magni Vicarij; Canonici X. S. Dionysij, de passu; VI. Canonici, & II. Curati S. Ioannis rotundi; II. Canonici & totidem Vicarij S. Agnani; XII. pueri chorales; Matutini Clerici CXL. Capellarij XLV. Sacellis ministrantes, vestibus sacris laneis tantum induti, & barbæ rasæ. In hoc templo videtur quoq; D. Christophori gigantea ex saxo statua, Anno 1413. ab Antonio d' Elcars Equite erecta. Est postea statua Petri Eugnerij iuxta Chorum in angulo portæ per ludibrium eò posita, quam cereolis accensis urunt, propterea quod Regio nomine bona Ecclesiastica in fiscum redigere tentabat, sub Philippo Valesio.

II. *Palatium Parlamenti* Regium, opere magno extructum, imperio, ut pleriq; affirmant, Regis Ludovici Hutini, vel, ut nonnulli disputant, Regis Philippi Pulchri, circiter Annum Christi M. CCXCIV. areis, hortis, Xystis, deambulatorijs & Cameris egregijs, mirum in modum exornatum; in quo, præter alia multa vitu digna, omnes Galliarum Reges, depicti conspiciuntur, quidam manibus elevatis, in regnando felices, quidam demissis, infelices. In Cameras secretiores, ubi consilia haberi solent, nemo calcaribus & gladio cincto intrare audet, nisi multam pecuniariam solvere velit. Crocodilus vivus, in Palatij fundamento inventus fuit, cuius exuvium hodierno quoq; die, in magna Palatij aula exhibetur.

Porrò Senatus Parlamenti Parisiensis, ex C. Senatoribus constat; Inter eos connumerantur XII. Pares Franciæ, ad quorum arbitrium & iudicium, redit omnium rerum & consiliorum summa, & constituendi Regis, cum de successione est controversia, potestatem isti habent. Instituti sunt autem antiquitus, ut ipsorum imprimis consilio Reges uterentur, quemadmodum in Germaniâ sunt Principes Electores, dignitate & gradu

cæteris potiores. Ex ijs tres sunt Duces; Burgundus, Norman-
 nus, Guiennus, sive Aquitanicus; Comites totidem; Flandriæ,
 Campaniæ, Tholosæ; VI. Episcopi; Rhemenfis; Laudunenfis,
 Noviodunus, Lingonenfis, Bellovacus, & Catalanus. Cæterum
 tametsi nulli ex priori ordine extant Pares, tamen, cum aliquid
 solemniter peragendum est, evocari solent alij Principes, qui
 sint ipsorum loco; Reliqui, quoniam sunt Ecclesiastici manent
 immoti. Sunt præterea II. Præfecti libellorum supplicum;
 XXC. Consiliarij. XL. Clerici Cinter quos Episcopus Parisiensis
 & Abbas S. Dionysij) totidem Laici; Duo adduntur Advocati,
 & Procurator Generalis Regius, purpurati omnes, sed lanea non
 sericâ purpurâ. Serviunt his IV. Notarij; Scriba Civilis & cri-
 minalis, atq; Repræsentationum; Item ostiarij. Præsides togâ
 rubrâ, pellibus plærunq; Ermelinis suffulta sunt induti; pileo
 holoserico, cum spirâ aureâ tecti. Cancellarius Regis, princi-
 pem locum inter togatos obtinet & eligitur vel ex Magistris
 supplicum libellorum, vel ex Præsidentibus. Qui plura desiderat,
 videat Ægidium Corrozet, de Antiquitatibus Parisiens. lib. 1.
 cap. 15. & Franciscum Hotomannum, in Francogalliâ, de Par-
 lamentis luridicialib. cap. 21 per tot.

Ante hoc Parlamenti Palatium, Pyramis structuræ magni-
 ficæ videtur, in eum ipsum locum erecta, ubi antea fuerunt ædes
 Petri Castelli, patris Ioannis Castelli parricidæ, qui Henricum
 IV. Galliz ac Navarræ Regem, ausu nefando, interficere cona-
 tus fuerat.

Ad quatuor huius Pyramidis latera, in marmor nigrum,
 aureis literis incisa leguntur.

I. Sententia Parlamenti, de Castello parricidâ lata, vulgari
 idiomate Gallico.

II. Quod sacrum votumq; sit Memoriz, Perennitati, Lon-
 gevitati, Salutiq; Maximi, fortissimi & clementissimi Princi-
 pis, Henrici IV. Galliz & Navarræ Regis Christianissimi.

Audi

*Audi Viator, siue sis extraneus,
 Siue Incola Urbis, cui Paris nomen dedit;
 Hic alta quæsto Pyramis, domus fui
 Castella, sed quam diruendam funditus
 Frequens Senatus crimen ultus censuit;
 Huc me redegit tandem herilis filius,
 Malis Magistris usus, & Scholâ impiâ
 Sotericum, eheu nomen usurpantibus,
 Incestus & mox parricida in Principem,
 Qui nuper Urbem perditam seruaerat,
 Et qui fauente sæpè victor numine
 Deflexit ictum audaculi sicarij,
 Punctusq; tantum est dentium septotenus.
 Abi Viator, plura me verat loqui
 Nostra stupendum Civitatis dedecus.*

In Pyramidem eandem.

*Quæ trahit à puro, sua nomina, Pyramis, igne
 Ardua barbaricas olim decoraverat Urbes,
 Nunc decori non est, sed criminis ara piatrix,
 Omnia nam flammis pariter purgantur & undis,
 Hic tamen esse pius monumentum insigne Senatus,
 Principis incolentis statuit, quo sospite, casum
 Nec metuet pietas, nec Res grave Publica damnum.*

III.

D. O. M.

Pro salute Henrici IV. clementissimi ac fortissimi Regis, quem nefandus parricida, pernicios. factionis hæresi pestiferâ imbutus, quæ nuper abominandis sceleribus, pietatis nomen obtendens, unctos Domini, vivasq; Majestatis ipsius imagines occidere populariter docuit, dum confodere tentat, cœlesti numine sceleratam manum inhihente, cultro in labrum superius delato, & dentium occurfu feliciter retuso, violare ausus est. Ordo amplissimus, ut vel conatus tam nefarij pœnæ terror, simul & præ-

& præsentissimi, in Opt. Principem ac Regnum, cuius salus, in eius Salute posita est, divini favoris apud posteros memoria extaret, monstro illo admissis equis membratim discerpro, & flammis ultricibus consumpto, Ædes etiam, unde prodierat, hic sitas, funditus evehi, & in earum locum, Salutis omnium ac gloria signum erigi decrevit IV. Non Ianuar. Anno Christi M. D. XCV.

EX SC.

*Heic domus, immani quondam fuit hospita monstro,
Cux ubi nunc celsum, tollit in astra caput.
Sancijt in miseros pœnam hanc, sacer ordo, Penates,
Regibus, ut scires sanctius esse nihil,*

IV. D. O. M.

Sacrum.

Quum Henricus Christianis. Francorum & Navarorum Rex, bono Reipub. natus, inter cætera victoriarum exempla quibus tam de Tyrannide Hispanicâ, quam de eius factione priscam Regni huius Majestatem, justis ultus est armis, etiam, hanc Urbem & reliquas Regni huius penè omnes recepisset; ac deniq; felicitate eius, intestinorum Franciæ nominis hostium, furorem provocante, Ioannes, Petri F. Castellus, ab illis submissus, sacrum Regis caput, cultro petere ausus esset, præsentiore temeritate, quam feliciore sceleris successu. Ob eam rem, ex amplissimo Ordinis Consulto, vindicato perduellione, diruta Petri Castelli domo, in quâ Ioannes cuius F. inexpiable nefas designatum, Patri communicaverat, in aræ æquatâ, hoc perenne monumentum erectum est, in memoriam eius diei in quo seculi felicitas, inter vota & motus Urbis, liberatorem Regni, fundatoremq; publicæ quietis, à temeratoris infando incepto, Regni autem huius opes adtrititas, ab extremo interitu vindicavit, pulso præterea totâ Galliâ hominum genere novæ ac maleficæ superstitionis, qui Rempub. turbabant, quorum instinctu piacularis adolescens dirum facinus instituerat.

S. P. Q. P.

S. P. Q. P.

Extinctori pestiferæ factionis Hispanicæ, incolumitate eius
& vindicta parricidi læti Majestatiq; eius devotiss.

*Duplex potestas ista factorum fuit,
Gallis saluti, quod foret, Gallis dare;
Servare Gallis, quod dedissent, optimum.*

Fin.

III. Sanctum Sacellum in Regio Parlamenti Palatio, à D. Ludovico Galliarum Rege extructum. Edificium audacissimum inter omnia Cismontana, cum sacellum sacello fornicato incubat, nullis columnis medijs sed lateralibus tantum suffultum. Porta inferior, veram imaginem D. Virginis; Superior Iesu Christi continet. A Balduino Imperatore Constantinopolitano, sacra reliquiæ Venetis oppignoratæ, & à Gallo redemptæ illic repositæ; Corona spinea, toga purpurea, arundo, spongia, sudarium, mappa cœnæ ultimæ, Anno Christi 1247. Præterea asservantur in hoc sacello, cuspis lanceæ, quæ Christus, in cruce transfixus fuisse perhibetur, sanguinis ipsius reliquiæ, Sepulchri Salvatoris portio, & lac D. Virginis. Conspicitur quoq; ibidem in supremo Sacelli laqueari, Gryphis ungula suspensa.

IV. Templum D. Bartholomæi famosissimum, ob feralium matutinarum sonum, quo ipso Bartholomæi die, Anno Christi 1572. Regem Christianissimum, contra Hugonotos, excitatum esse aiunt. A Rege Lothario corpus S. Maglorij, à Britonibus allatum, in Regio sacello depositum, ibiq; cœnobium institutum. Anno Christi 975, Maglorio inde extra Urbem translato, in Parochiam abiit; cuius primus parochialis est Rex ipse, propter Vicinum Palatium. Reliqua Civitatis templa numerantur XIX. Xenodochium I, Sacella V.

Tertia, quæ & maxima Parisiorum pars, Urbis sive Villæ Urbis sive nomen obtinet, habitatoribus & pulcherrimis ædificijs ad eod. sic Villa Paquens, ut ea sola maximis totius Gallie Civitatibus annumerari censentis.

N

queat,

queat, *Templa* habet XXXI. *Monasteria* X. *Xenodochia* IV. *Sacella* VI. Quam plurima autem tam Civitatis, quam universitatis & Urbis sive Villæ sana, Regum ac Ducum ornatissimis sepulturis & Epithaphijs, præstantissimisq; Sanctorum reliquijs nitent; Quæ tam accuratè *Egidius Corrozet*; in suo de hac Civitate libro annotavit, nihil ut studiosus lector amplius desiderare queat.

Portas habet septem; A Superiore ad Sequanam, quæ D. Antonij est, ad inferiorem Novam Sequanæ proximam, lineis ad Insulæ Pontes tanquam ad centrum deductis.

I. Porta D. Antonij, cui subsequencia vulgari idiomate inscripta leguntur.

Un Dieu; Une Foy;

Un Roy; Une Loy;

Du Regne du Chrestien Henrij III. Roy de France & de Pologne, & de la Prevoste de Messire Estienne de Nully conseiller, de sa Ma^{te}. en son Conseil d' Estat & privé, & premier President en la Cour des aydes, & de l' Eschevinage de Mos. Hector Gedoyñ & Jaques de la fa. Sires Pierre le Goyx, & Remon Bourgeois l' An. M. D. LXXXV.

Ingredienti, in plateâ latâ & amplâ, (in quâ Anno Christi M. D. LVIII. Henricus II. Galliarum Rex, in nuptijs Elisabethæ filiarum suarum, in Equestri certamine, à Comite Montgomerij Præfidiariorum Capitaneo, lanceâ in thorace ferreo ruptâ, & assulâ inde in oculum Regis insiliente, lethaliter vulneratus est) ad sinistram apparet, *Bastilia Arx*, ex quadrato lapide, octo turribus inclusa & fossis profundis circumdata Anno Christi 1369. *Arx*. sub Carolo V. Galliarum Rege per Hugonem Aubriottum Præfectum Parisiensem, qui postea propter hæresin, in carcerem detrusus est, regijs impensis ædificari cepta; In hac Principes & Magnates incarcerari solent.

Officina tormentaria, cuius portæ sive Ianuæ superius in marmoreâ tabulâ hæc inscripta leguntur;

*Ætna hac Henrico Vulcania tela ministrat,
Tela Giganteos debellatura furores.*

Phildebert de la Guiche, Grand M. de l' art. de France,

1584.

In hoc templo multa illustria & magnifica videntur monumenta, ex quibus hæc adijcere libuit, in medio Choro sepulta est Iohanna Borbona, sponsa Regis Caroli V. It tumulus ex nigro statua marmore albo cuiusdam Principis, qui fuit Quintus Rex Latinus Regni Armeniæ: Sunt quoq; tres virtutum statuæ ab Henrico II. erectæ ex marmore albo hac inscriptione:

Cor junctum amorum longum testatur amorem.

Ante homines junctus, Spiritus ante DEUM.

Videtur postea magnificum sepulchrum Connestablij Moumorantij, cui columna ex marmore albo & rubro erecta est, adjunctis tribus virtutibus ex orichalco conflatis. Cor verò Regis & ipsius apud statuam sepultum est inscriptionibus Latinis & Gallicis Rythmis additis, sed propter brevitatem temporis describere hæc saltem potui:

*Adista viator non leve pretium mora
Hic grande parvo cor duplex jacet loco,
Regis Ducisq; Regis Henrici Ducis
Moumorantij Anna per gradus qui singulos
Ad militaris ordinis fastigium
Pervenit & res maximas sub maximis
Domi forisq; Regibus gessit tribus
Francisco & Henrico ultimog; Carolo
Sed præcipua quo, singularis & fides
Inter Ducentq; Regem & Henrici cum fores
Testata, corda iussit amorum simul
Rex ipse poni, pignus hæc dubitabile
Quod juncta eorum vita perpetuo fuit
Hic juncta quorum mors habet vitalia.*

Calestinorum Monasterium; Sequanæ ripa; Domus Briannia; D. Pauli Templum; Domus Reginae; Domus Praefecti Parisiorum; Ave Maria; Porta Badesia cum Cruce; S. Gervasij templum; Eiusdem Hospitale; S. Spiritus; Domus Publica Parisiensium seu Curia, in qua sub porticu aureis literis hæc inscripta sunt;

Senatui, Populo, Equitibusq; Parisiens. piè de se meritis, Franciscus I. Francorum Rex potentiss. has ædes à fundamentis exstruendas mandavit, ac curavit, cogendisq; publicè Consilij & administrandæ Reipub. dicavit, Anno à Salute condita M. D. XX XIII. Idib. Iulij incisum: M. D. XXX III. Idib. Septembris. Petro Viola Praefecto Decurionum, Claudio Daniele, Ioanne Bartholomæo, Martino Bragelonio, Ioanne Curtino, Decurionibus.

Dominico Cortonensi Architectanti. Area Grevenfis; Fullonia sublicia in Sequanam extenta; Pons D. Virginis. Ad dextram; Domus Engolismensis; Hyppodromus, Turnelles vulgò; *D. Catharina*, videntur multa egregia sepulchra, inter alia verò hoc omnium magnificentissimum, ex marmore, albo & nigro, æneisq; statuis elaboratum hoc fuit, cuius inscriptionem addere libuit.

RENATO BIRAGO PATRITIO MEDIOLAN. multis & summis dignitat. functo, tum Franc. Cancellario, ac demum S. R. Eccle. Cardin. Francisca F. unica & Caf. Birag. Agnat. mæstiss. non memoriæ sed desiderij perpet. monum.

H. P. C.

*Quid tibi opus statua satis est statuisse Birage,
Virtutis passim tot monumenta tua.*

I. Mereus. R. S.

Vallis Scholarium; D. Antonij; Cœmeterium D. Ioannis; Hospitale D. Gervasij.

In plateâ D. Antonij vidimus in publico diversorio, apud Ursum nigrum hominem, mediocris staturæ, vultu plerumq; demisso,

demisso, Franciscum Trouillu nomine, cornu, arietino simile in fronte, & calvitie gerentem, in Provinciâ du Mayne reper-
tum, & pelle lupinâ coopertum; Hic à teneris annis semper in
Sylvis habitasse, & usq; ad septimum ætatis annum absq; cornu
fuisse, postea verò id instar fabæ, in dextro frontis latere promi-
nere cepisse, ferebatur; quod tractu temporis, in eam magnitu-
dinem excreverit, ut partem posteriorem acuminatam & re-
flexam, abscindere necessum fuerit, ne capiti incommodaret.
Si quis illud attingere vellet, valdè metuebat ob recentem do-
lorem.

Homo
Cornu-
tus.

II. Porta Templi. Ante illam agger, le Bastillon dictus, Ingre-
dientem per magnâ plateam Templi, occurrit ad sinistram; Tem-
pliorum sanum Orphanotrophium Puerorum rubeorum;
Milites S. Gulielmi, cum albis tunicis; *Billetarum Templum*; &
Domus Iudæj, qui hostiam à Christiana fœmina mercatus, cul-
tro confossam, igni & aqua frustra tentarat perdere, anno sala-
tis 1290. à Philippo Pulchro Rege in templum conversa, & mo-
nialib. certis donata.

S. Spiritus; Domus Publica. Ad dextram descedendo;
S. Marri Cœnobium, vel potius Audomari; S. Boni Templum;
Platea D. Martini.

III. Porta D. Martini. Ante illam suburbium D. Laurentij
à templo eiusdem nominis. Ingresso per magnam plateam S.
Martini ad sinistram; S. Nicolai campestris sanum; S. Martini
Campestris sanum; S. Nicolai Cœmeterium; Hospitale S. Iulia-
ni; S. Marri templum; Pons Virginis. Ad dextram; Crux; Leæ-
narum *Ἰλμ*; *D. Iacobi Laniorum* pone chorum in tabella ænea
sæle Epitaphium legitur:

D. immort: opt. max. & Christo Iesu hominum
salvatori sacrum.

Ioanni Fernelio Ambianensi, Henrici II. Galliarum Regis,
Consiliario & primo Medico, Nobilissimo atq; optimo, condi-
sarum & penitus abditarum rerum scrutatori & explicatori
N 3 subti-

tubulifimo, multorum salutarum medicamentorum inventor, veræ germanæq; Medicinæ restitutori, summo ingenio, exquisitaq; doctrina Mathematico, omni in genere Philosophiæ claro, omnibus ingenuis artibus instructo, temperatissimis sanctissimisq; moribus prædito, socero suo pientissimo Philibertus Beriotius supplicum libellorum in Regia Magister, Magniq; Regis Consilij præses, affinitate Gener, pietate filius mærens posuit. Anno à salute mortalibus restituta M. D. LVIII, vixit annos LII, Area vitulorum; Pons Virginis.

IV. Porta D. Dionysij. Ante eam S. Lazari Nosocomium & Mons Falconius. Per plateam magnam D. Dionysij, ad sinistram; Fons; Cœmiterium Trinitatis; S. Ægydij sacellum; S. Maglorij templum; Sepulchrum Christi; Hospitale D. Catharinæ; Macellum majus; Castellum majus; S. Leofredi templum; Pons Trapezitarum; Pons Virginis; Ad dextram; Filiarum Dei Cœnobium; S. Salvatoris templum; Hospitale S. Iacobi S. Innocentium templum & cœmiterium; muris à Philippo Augusto circumdatum, sepulchrorum numero & sceletis admirandum, Cadavera novem dierum spatio consumi dicuntur. In illo legitur tale Epitaphium cuiusdam fœminæ octogenariæ & ultra, quæ videre potuit 295. posteros ipsius.

Cy gift Yoland Bailly, qui trespassal' an mill cinq cents quatorze, le quatre vingthuietième an de son aage, le 42. an de son veuvage, laquelle à veu; ou peu voir devant son tres pas deux cents, quatre vingts & quinze enfans issus d' elle D. opportunæ fanum; Pons Molitorum.

V. Porta *Montis Martyrum*. Ingrediendi ad sinistram; Forum, cum Pila Maleficiozum. Ad dextram; S. Eustachij templum; Forum; S. Innocentium.

VI. Porta *S. Honorij* è Suburbio, ubi forum porcarium est, ad sinistram; Bonorum Puerorum; S. Honorij templum; Pœnitentium D. Magdalena; Crux du Tiroir, ubi Fredegundim Reginam equis discerptam aiunt. Ad dextram CCC. Cæcorum & tochodochium proximum portæ.

Porta

VII. Porta nova; Ad sinistram, Turris sylvæ Sequanæ imminens; D. Thomæ; *Arx Luparia* in qua hodie Reges domicilium habent, vulgò *L' Ovore* dicta, quadrangularis per se, sine appendicibus, IX. quadrato lapide structa, columnis & sculptis imaginibus hinc inde exornata, & quatuor turribus inclusa est, supra portam aureis literis in marmore nigro, talis legitur inscriptio.

Henricus Rex Christianis, vetustate collapsum refici cepit, à Pat. Francisco I. R. Christianis. Mortui Sanctis, parentis memor. pientis. filius absolvit.

In loco superiore talis est inscriptio;

Absolut. Anno Salut. M. D. LVI.

Circa fenestras hoc symbolum crescenti Lunæ est, adpositum.

Donec totum impleat orbem.

Ceptus est prope Lupariam arcem ædificari, pons novus ex quadratis lapidibus, regnante Henrico III. qui primum lapidem posuit, subtus quem in rei memoriam hæc incisa videntur.

Anno à salute re-
stit.
Hen. III, Fr. & Pol. Rex Potentis. Ausp. Cath. Ma. Lud. M. D. XXXX.
coniuget Augustis. ob C. Vtil. Pub. Fav. Fund. Pont. Jac. S. Et. V.III.
Divers. Urb. Nobilis Parr. Mag. Viat. Comp. M. Rer. om. Q.
Imp. & Ex pub. com. Per Divor. Aq. Con. Prid. Cal. Iun. 1578.

In atrio Lupariæ duo sunt Colossi lapidei; Inde est ascensus ad Cameras Regiæ, partim picturis, partim tapetis versicoloribus & preciosis ornatas, in quarum unâ Regia solet instrui mensa; cui pueri, non nobiles, sed plebeij in culinâ à teneris educati, cibos inde allatos imponunt; Mox tres Prægustatores eos ordine disponunt; Quo factò, Rex, qui nunc rerum potitur, Henricus IV. veste serica, cinerei coloris indutus, insignia, ordinis Equitum S. Spiritus, de collo dependentia gerens sellæ rubro holoserico coopertæ insidens, mense accubuit solus; Astant ab utroq; latere Satellites Scoti hastis inauratis, & sagis auro atq; argëto intertextis, armati & amicti, more antiquitus observato.

servato, Custodes Regij Corporis, numero XXIV. per vices si-
ve alternatim Regi inservientes, atq; ita ipsi adhaerentes, ut nun-
quam recedant, nec ulli cuiuscunq; conditionis iste sit, cedant,
nisi à Rege iussi. Aderant forte tum temporis mensæ Regiæ
astantes; Comes Sueffionum, vulgò Contè de Soiffon, Mom-
penserius, Dux de Namur, Princeps Vranæ adolescentulus,
Connestablius, Marefchallus Bironius, Equites aliquot ordinis
S. Michaëlis, & S. Spiritus, Comites Barones, Nobiles, & alij
magno numero: Rex inter prandendum, hilari vultu, de vena-
tionibus & alijs rebus ludicris, atq; jocosis, cum circumstanti-
bus conferebat; Absoluto prandio, in vicinum cubiculum, ta-
petis pulcherrimis, Scipionis pugnæ adumbrantibus, ornatum
secessit, in quo lectum & mensa rubro holoserico erat instrata.

Cepit Rex ad hanc arcem Lupariam novum ædificium,
Xysti instar duarum tantum contignationum, exstruere, quod
ad hortum usq; extra Urbis mcenia se extendet, & cum domo
voluptuariâ à Regina matre ædificari cepta, continuabitur, ad
cuius portam erectæ sunt duæ columnæ marmoreæ, rubræ, &
eotidem nigræ, cum hac inscriptione.

*Perennitati Invictiss. Principis de
Bello & Pace Triumphantis.*

Portæ verò Sequanam versus, marmori nigro, aëreis litte-
ris hoc est incisum,

Rex Christianiss. Henricus IV. Gallicus Augustus, artium
& scientiarum Custos, Hispanis ab Urbe expulsis, Civibus ser-
vatis, ad publicam commoditatem, & Urbis ornamentum à
fundamentis erexit.

Portæ veteri Arci, propinquæ, hoc est inscriptum;
Henricus IV. Gallorum & Navarr. Rex Christianiss. Por-
ticum hanc à Carolo IX. altâ olim pace ceptam, inter graves bel-
lorum civilium æstus, feliciter absolvit An. Salutis c10. 10. XCV.

Circa fenestras & sub Caminis in Arce, qui marmoreis ala-
bastrinisq; statujs & colonis ornati sunt, legitur hoc symbolum
Henrici IV, Galliarum Regis.

Duo Protegit Vnus.

Cum Rex ex Arce Luparia, in Sacellum vicinum, ad sacra vel preces ire vult, milites custodiæ Regiæ destinati, Helvetij & Galli, ab arce ad sacellum usq; ex utroq; latere dispositi stant, vexillis explicatis, & armis instructi, inter quos Rex medius ad sacra procedit, indeq; redit; Præferuntur duo scepra & gladius; Sequuntur Principes qui ad sunt. Fortè tum inter alios sequebatur Cæsar Monsieur, filius Regis Nothus, ex Gabrieliâ concubinâ natus, in ulnis à quodam gestatus.

Domus Alenconia; Domus Borbonia; *S. Germani Auxerratis Templum*, in quo eiusmodi Epitaph. prope altare literis aureis in marmor pictis, legitur:

FRANCISCO CARNEVENE, Armorico Nobili, ac strenuo viro, cui ob eximiam virtutem & morum integritatem, Henricus II. Galliarum Rex & Catharina conjux charissimi filij Henrici, puerilem ætatem informandam, commiserunt; Qui belli pacisq; artibus egregiè instructus, fortitudinis & prudentiæ fama, supra omnem invidiam claruit; Quique (quod rarior) inter pessima ævi sui exempla, probitatem coluit. Inter maximas augendæ rei familiaris opportunitates, opes neglexit, & sui semper similis vixit. Philippus Huraltus, Chevernus, diuturna & arcta necessitudine, conjunctissimo amico, Iustus peractis, benevolentiam ergò, mærens, pientissimè posuit Anno M. D. LXXI.

Et Collegium; Monetæ locus & Sacellum; Forum Episcopi; Sacellum Aurifabrorum; Vallis miseriam. Ad dextram; Sequanzæ ripa; Mola monetariæ sublicia; Pons molitorum.

Cum superius Domus Regiæ facta sit mentio, hæc paucula, de eâ, hic notare placuit; ^{Domus} Dono dedit eam Rex Catharina ^{Reginæ} Regiæ forori, quæ, antequam Marchioni Lotharingiæ nupisset, pro lubitu vel in hacaulâ vel in Arce Lupariâ esse fuit solita, & ubicunq; ista fuerit, ibi reformata congregabatur Ecclesia, conciones & preces habebantur, ad quas etiam omnes sine discrimine admissi fuerunt. Cæterum in hacaulâ, in quadam Camera, ^{petis}

petis alijsq; ornamentis probè decoratâ, vidimus Catharinam Regis foretem prandentem; Orbes & patinæ erant argenteæ; qui cibos adferebant, & Mensæ imponebant, honestius erant vestiti, quam Regij, de quibus supra pag. 103. Duo aderant prægustatores, qui cibos disponebant; Ipsa, in sellâ holoserico rubro cooperta sola accumbebat, veste sericâ albâ amicta, facie candidâ, naso paululum inflexo, mediocri staturâ, & gracili corpore; inter prandendum semper cum ministris colloquebatur; Bibenti, prægustatorum alter, operculum argenteum deauratum, inter bibendum, vitro eius submittebat, ne gutrula, vel in vestes, vel alio decideret. Absoluto plane prandio, post mensas secundas, alter prægustatorum vitrum cum vino ei porrigebat, pelvi argenteâ cum operculo clathrato simul oppositâ in quam Vinum, quo dentes purgaverat, expuebat; In arçâ huius aulae, columna rotunda concava, turri similis, conspicitur, altitudinis haud exiguæ, ad cuius fastigium, per gradus intrinsecus ascenditur. In huius summitate, multi sunt circuli spherici, quibus aliquando Catharina Medicea, & Mathematicus ipsius usus esse dicitur.

Longitudo Lutetia Parisiorum est à Portâ S. Iacobi, ad portam usq; D. Martini; Latitudo, à Porta D. Honorij, ad portam usq; D. Antonij.

Porro undiq; in hanc Civitatem tanta annonæ defertur copia, nihil ut hic infinitæ hominum multitudini ad vitæ necessariâ defit. Maxima & lata Lutetia habet Suburbia, ut pleræq; cum magnis Franciæ Civitatibus certent, S. Dionysius, D. Pauli discipulus, primus Parisienses Christianâ doctrinâ imbuat, quam non modò sermone, sed & sanguinis effusione fortissimè confirmavit. Irrigata innocentissimi Viri sanguine Civitas, jucundissimos fidei fructus cepit proferre. Pharamundus Galliæ Rex Christianam fidem professus, inclytis & augustissimis fanis, ingenti sumptu constructis, Parisiensem Civitatem illustravit.

Anno Christi M. D. LXXII. die XXIV. Mensis Augusti, maxima Hugonotarum strages hæc in Urbe est edita, quan-

17.
Prandij.

quæ dignitas in Gallia Regno, quæ reliquis ampliffima eſt; videatur Franciſci Hotomanni Francogallia, cap. 14.

271. SANCTO DIONYSIUM, in territorio Pariſienſi celebre oppidum, vulgò *S. Demis*, quo, ſi quis Lutetiâ rectâ vult ire, Montem Martyrum, vulgò Mont Martre, à ſiniſtra relinquit, in quo Dionyſius Areopagita, unâ cum Ruſtico & Eleutherio, Mercurio ſacrificare, nolens, ſub Imperatore Domitiano capite plexus eſſe dicitur; Acceſſit miraculum; Capita quiſq; ſua in vicinum pagum, Catulum nomine deportârunt, ubi pòſt Cœnobium D. Dionyſio conſecratum fuit, Montis Martyrum Monafterium, Eliſa Ludoyici Craſſi uxor extruxit.

Intra Lutetiam, & Sancto Dionyſium, propter ceremonias funebres, in funere S. Ludovici IX, Regis Galliarum celebratas, erectæ ſunt VI. columnæ, pari intervallo invicem diſtantes, tribus ſtatuis regijſ inſignes, cum Cruce in parte anteriori, quas Montyoes vulgò appellant: Ad has in funeribus Regum, ſtationes & commoratiões, fieri atq; haberi conſuevere.

Cæterum D. Dionyſij & ſociorum, in pago *Catulo* ſepulchra, à S. Cœnoveſa, primum illuſtrata ſunt, lateritiâ æde conditâ, in quâ extruendâ, operarijſ de vino miraculoſè proſpectum eſſe fertur. Magnificentius inde D. Dionyſij Monafterium, ibidem à Dagoberto Rege ædificatum, Corporibus Dionyſij, Ruſtici, & Eleutherij Martyrum & Regum Theſauro nobile, cum duabus turribus quadratis, & Campanis ex puriſſimo metallo; Portis ex ære inaurato; Aris maximis; *Menſâ aureâ*; Cruce aureâ, à Dagoberto oblatâ, S. Eligij Epifcopi Noviodunenſis inſigni opere. In parte templi poſteriori, Ara aurea, ubi corpora Martyrum conduntur; *Tectum* templi eâ in parte *argenteum*, à Dagoberto Rege factum; Ante Aram *Cruce aurea* cum Crucifixo. Sepulchra ibi multorum Franciæ Regum; De quibus Egidius Corrozet. de Antiquitat. Pariſienſ. lib. 1. cap. 5. & alibi per tot.

Ad dexteram poſtea latus templi aſcenditur in cubiculum quoddam, in quo ſervatur *Theſaurus Eccleſiæ, & Regum*, & hæc quæ

2.

quæ à mystagogo nobis monstrabantur, annotavi. Est ibi repositorium in quatuor cistis divisum, quæ repletæ fuerunt thesauro, una verò à Catharina Regina matre planè evacuata est: Supra repositorium sunt effigies, Henrici II. Caroli IX. & Ducis Alenconii. Et in primaci ista hæc vidimus.

1. *Caput D. Benedicti*, argento auro gemmisq; decoratum cum effigie Tiberij Cæsaris in pectore gerens.
2. *Brachium ipsius D. Benedicti*.
3. *Reliquia D. Nicolai* argento aurato circumdata.
4. *Corona Henrici IV.* qua coronatus fuit.
5. *Calix D. Dionysij*.
6. *Reliquia Esaiæ Prophetæ*.
7. *Imago D. Dionysij* gemmis pretiosis ornata.
8. *Sceptrum Henrici IV.*
9. *Sceptrum magnæ Iustitiæ*.
10. *Alia corona Henrici IV.*
11. *Libri Evangeliorum* gemmis ornati.
12. *Lignum de Sancta Cruce* inclusum auro, & ornatum pretiosissimis gemmis, habens in medio laminam, qua sublevata, lignum ipsum conspicitur.
13. *Digitus D. Thomæ Apostoli*, quem immisit in latus Domini.
14. *Corona Regina Navarræ*.
15. *Baculus Cantoris* ex argento aurato gemmisq;
16. *Baculus pastoralis D. Dionysij*.
17. *Mithra Episcopalis*, margaritis alijsq; nobilibus gemmis ornata.
18. *Lapis Asuræ*.
19. *Fibula Capparum* cum gemmis.
20. *Vas ex Porphyrio lapide*.
21. *Reliquia D. Catharinæ*.
22. *Panniculi*, in quibus Christus involvebatur infans.
23. *Reliquia D. Ludovici Massiliensis Episcopi*.
24. *Vas ex Agathæ lapide*.
25. *Brachium D. Eustachij*.
26. *Ludovici IX. Regis sceptrum Iustitiæ*.
27. *Vas ex Perylli lapide*.
28. *Reliquia D. Georgij, Theodori & Apollinaris*.
29. *Corona Ludovici Regis*, in qua *Carbunculus*, instar nucis Italicæ, æstimatus XXX. millibus coronatorum.
30. *Crater Salomonis* ex auro puro gemmisq; decoratus.
31. *Calcaria Regum* quando coronantur.
32. *Effigies Neronis ex lapide pretioso*.
33. *Sceptrum Regium* quando inaugurantur.
34. *Vas potatorium ex Agathæ lapide*, æstimatum XXV. millibus coronatorum.
35. *Maxilla inferior Ludovici Regis*, auro argentoq; circumdata.
36. *Iesus crucifixus* fabricatus ex ligno S. Crucis.
37. *Ensis & Sceptrum Iustitiæ Henrici II.*
38. *Rubinus X.* millibus coronatorum æstimatus.

matus. 39. *CruX ex integro auro Caroli Calvi.* 40. *Fibula pallij Henrici II.* 41. *Corona qua coronantur Regina Francorum.* 42. *Cristallinum vas.* 43. *Scrinium Caroli Magni.* Alia postea nobis monstrabatur cista à latere, in qua fuerunt *vestes Regiæ*, quibus vestiri solent Reges in ipsa inauguratione; & sunt magni pretij, margaritis undiquaq; flore liliorum instar affixis. Propè hoc templum est *domus Regiæ*, in quam Rex divertere solet cum eò venit.

22. Lutetiâ Rothomagum versus, nave profecti sumus, Sequanâ fluvio quidem secundo, sed valde sinuoso, ad cuius utramq; ripam, loca conspiciuntur sequentia.

272. S. CLAVI oppidulum vulgò *S. Clou*, in Parisiensi territorio, à sinistrâ relictum, in quo Henricus III. Galliæ Rex, cultro venenato à Monacho quodam læsus, ac postea extinctus est.

Cœna. 273. *Argentueil*, Galliæ oppidulum in territorio Parisiensium.

23. 274. *S. Germain*, Arx Regiæ, ad sinistram amœnissima propter adjunctum vivarium, loci situm & structuræ magnificentiam. 50

Frantiij. 275. *Poissy* Galliæ oppidulum in tractu Parisiensi, ubi Claustrum Regium Virginum Vestalium, & pons supra Sequanara lapideus, atq; campus spaciosus, propter Henrici IV. Galliarum Regis cum Duce Maynio conflictum celebris. 50

276. *Moulau*, Galliæ oppidulum, cum ponte lapideo à dextrâ relictum.

277. *Mante*, Galliæ oppidulum, à sinistrâ conspicuum; Antehoc CruX lapidea, cum duabus statuis est erecta; quarum altera, Regem Galliæ, Lutetiam versus, faciem dirigentem, altera Angliæ Regem Londinum versus respicientem, representat; quare veteres notare voluerunt, quod Angliæ & Galliæ Reges, aliquando post diuturna & cruenta bella, hoc in loco pace inita atq; firmata alter alteri valedixerit.

Cœna. 278. *Bonnchiere*, pagus. 70

279. *Vernon* Galliæ oppidulum à dextrâ cum ponte lapideo conspectum. Hic incipiunt Normandiæ limites.

Frantiij. 280. *Le Pont lugeois* Vicus Normandiæ, 70

281. *La Maison rouge*, q. d. Domus rubra, à dextris relicta.
 282. *Pont de l' Arche*, q. d. Pons Arcæ, Normandiæ oppidulum cum Arce & ponte lapideo, ad sinistram relictum.
 283. *S. Hadriani Sacellum* à dextra in petram excisum, quo pestis grassantis tempore, magnus solet esse hominum concursus, tanquam ad portum salutis.

Cœnz. 284. ROTHOMAGUS, vulgò *Rouan*, Normandiæ Metropolis, ArchiEpiscopatu & Parlamento, à Ludovico XII. Galliarum Rege primum instituto, insignis; Ab eâ parte, quâ Orientem respicit, jucundissimis irrigatur rivulis duobus; Meridie versus, eam, Sequana celebre & navigabile Galliæ flumen, propinquitate suâ decorat; Iuxta Septentrionem, altos habet montes, qui igni fomenta suppeditare solent. Nomen habet à Mago II, Galliæ Rege fundatore, & *Roth*, idolo, cuius simulacrum Mello primus huius Civitatis Episcopus evertit, circa Annum Christi CCLX. Agro gaudet optimo, sæcundo & herbido, ita ut Julius Cæsar opportunitate loci adductus, validis hanc urbem muris cinxerit, & Romanorum præsidium, ad totius provinciæ defensionem, in eâ reliquerit. *Pons* hic est ex quadrato lapide, supra Sequanam ingeniosè constructus.

7.

In templo D. Virginis cathedrali, sive primario, plumbo cooperto, & tribus turribus incluso, Tumulus est ad dextrum latus. R. D. Georgij de Amboysia Cardinalis, in Franciâ Legati, Neustriæ Moderatoris, atq; Archipræsulis Rothomagensis, ex Patrio marmore magnificè extructus, his additis versiculis.

Pastor eram Cleri populi pater, aurea sese

Lilia subdebant, quercus & ipsa mihi.

Mortuus en jaceo, morte extinguuntur honores,

At virtus mortis nescia, morte vires.

Ex opposito est aliud Epitaphium marmoreum, cum hac inscriptione.

Hoc Lodoice tibi posuit Bresare sepulchrum,

Pictonis amisso, maesta Diana, Viro;

Indi.

*Indivulsa tibi quondam & fidiſſima conjunx
Vt fuit in thalamo. ſic erit in tumulo.*

Ex tranſverſo ſunt appenſa vexilla, & arma Admiralij Gallia. Chorus ſumptuoſe ſeptus eſt clathris ex Orichaleo, atq; in eius medittullo ſepultum eſt. Cor Caroli V. Gallia Regis, ubi & aliquot alia Regum Galliarum monumenta, ſine inſcriptio- nibus tamen, viſuntur.

Non longè ab hoc eſt *Sacellum S. Romani*, qui interfecit *Sacellum* Serpentem, & monſtrum illud horrendum, cuius imago ibi de- *S. Ro-* picta conſpicitur. Et cum Sanctus iſte Vir, unà cum adjuncto *mani.* ſuo, qui ad mortem condemnatus erat, Urbem ex ſummo peri- culo liberaffet, in eius memoriã, nunc quotannis incolæ, XV. diebus ante Paſchæ feſtum, incarceratos quosdam, nefandorum criminum, & mortis reos, planè liberos dimittere, & magnã cum ſolemnitate, in Urbe circumducere, atq; Convivium lau- tum inſtituere ſolent, quibus menſæ accumbentibus, etiam pri- marij Urbis Senatores inſerviunt. Ante hoc templum, Occi- dentem verſus, Porta quædam eſt erecta, cui tres Gratiarum ſta- tuæ impoſitæ ſunt, in honorem Henrici IV. Galliarum Regis, qui devictis hoſtibus triumphans, Urbem hanc ingreſſus eſt.

Cæterum Normandia Provincia, marinis & fluvialibus piſcibus dives eſt, armento, pecore, & frugibus abundans, arbo- rumq; pomiferarum, tanta ibi copia, ut *ex pomis* conficiatur *po- tus*, quem *Sydre* vulgò appellant; ſolo Vino caret; quod ibi com- munitè non creſcit.

Equis conductitijs hinc diſceſſimus.

26. Prandij. 285. *Dotes*, pagus in Normandiã. 6.
Cenæ. 286. DEPA, vulgò *Dieppe*, Normandia oppidum, cum Arce 6.
munitiſſimã, in editiore loco poſitã, ad oceanum Britannicum ſitum, portu tuto & capaci, nec non ſtatione Regiarum navium celebre, & mercumonijs dives.

28. Secundum naſti ventum, navim Anglicanam conſcendi- Naviga-
mus, in quã miram nautarum agilitatem admirati ſumus, qui *tio ex-*
lub

sub antennis & ceruchis ipsarum sine periculo versabantur; Postea cum in medio Mari essemus, & fluctus decumani magna Galliam in Angliam.

cum tempestate orientur, Vix deducere acatium, sive majus velum, & reliqua vela, substringere nautæ poterant, ne ventus iste impetuosis navem subverteret; Cumq; ita per unam atq; alteram horam hæc illac tranassemus, tandem turbulentâ tempestate sedatâ, salvi & incolumes, Dei beneficio, exceptâ tantum nausâ, cum quâ per aliquot horas conflictandum erat,

Coenæ. 287. ad oppidulum *Rye*, ubi portus est Angliæ, pervenimus. 24.

Quam primùm hic nave essemus egressi, Notario loci nomina nostra dedimus, prius tamen interrogati, quid negotij nobis in hoc Regno futurum? Ubi responsum esset, nos Inlulæ perlustrandæ gratiâ, solummodò huc advenisse, in diversorium ducti, & pro Regionis more, benè & lautè fuimus habiti.

30. Equis cursorijs Londinum profecti sumus. Mira horum celeritas; Levibus reguntur frenis; Ehippijs utuntur, ultra spithamam, vix medium digitum latis.

Prandij. 288. *Flimvoolt*, pagus in Angliâ. Hic prioribus equis dimissis, 13. alios conscendimus.

289. *Tumbri*, Angliæ pagum transivimus.

Coenæ. 290. *Chepsted*, Angliæ pagus, in quo secundâ Vice priores 18. equi dimittuntur, & novi conducuntur.

31. Prandij. 291. LONDINUM, totius Angliæ caput, atq; Metropolis, 15. Cornelio Tacito; *Londinium*. Ptolomæo, *Longidinium*; Ammiano Marcellino; *Lundinium*; exteris *Londra*; & *Londres*; incolis *Londen*, dicitur; Britannici Imperij sedes Regumq; Angliæ Camera; Urbs est antiquissima, in Comitatu *Middlesexia*, Regione totius Angliæ feracissima & saluberrimâ, ad flumen Thamesim LX. passuum millia ab Oceano sita; Cuius quidem primùm omnium fundatorem, *Brutum* fuisse, constanti historiarum lectione perhibetur; Is ex Italiâ in Græciam, inde in Africam, tum in Gallias, ac demùm in Britanniam deveniens, ad Thamesim fluvium, situ & oportunitate loci adductus Urbem condidit, *Troiamq; novam* appellavit, quæ tandem per corruptionem

Trinovantum fuit appellata. At, postquam Lud, frater Cassibellani, sive Cassivellauni, qui cum Iulio Cæsare dimicavit, cuius ipsemet Cæsar meminit. lib. 5. de bell. Gall. Regni gubernacula adeptus est, cinxit eam nobilissimis muris, & turribus, arte mirè fabricatis, & de nomine suo iussit eum dici, *Cæsar Lud.* id est, Civitas Lud; Deinde per corruptionem nominis *Carlynda*; & succedente tempore, per commutationem linguarum *Lundene*, ac postea *Lundres* dicta fuit. Mortuus tandem Lud, in hac Urbe sepultus est, juxta portam illam, quæ hoc etiam tempore, *Por Lud*, Britanicè, Saxonicè verò *Ludsgate* nuncupatur.

Nobilis ille fluvius *Thamesis*, primò *Isis* nominatus, paulò supra *Vinchelcombiam* Vicum oritur, deinde rivis passim auctus, citra *Oxonium*, cum flumine Thami, junctis aquis, nomen quoq; conjungit; Ad extremum immani Maris æstu (qui bis, ut ait Gemma Frisius XXV. horarum spatio amplius LXXX. passuum millibus fluit ac refluit, Polydorus Vergilius Urbinas lib. 1. Angl. Hist. scribit, Themefim fluvium XXIY. horarum spatio, bis fluere atq; refluxere. amplius LX. passuum millibus) excipitur, atq; navigabilis ac vastus, permagno mortalium commodo, ipsam Urbem alluens, in Oceanum influit.

Porro *Urbs Londinensis*, & per se maxima est, & Suburbia habet, amplissima, nec non Arcem Turrim appellatam, pulcherrimè extructam.

Ædificijs verò atq; templis, magnificè ornatur, Vicenis supra centenas sacris ædib; quas Parrochiales vocat, venerabilis.

Meridiem versus *pontem* habet lapideum, 800. *pedes longum*, opus certè mirabile; Etenim XX. stant ex lapide quadrato pilæ, altæ pedes LX. latæ XXX. distantq; inter se circiter pedes XX. fornicibus conjunctæ, super cuius dorso, domicilia utriq; eadem dispositione & ordine cernuntur, ut perpetui ferè Vici spectentur, non pontis exhibeant.

Ponti Londinensi turris inædificata est, in cuius summitate, reorum læsæ Majestatis, & Patriæ Proditorum capita, periculis ferreis affixa conspiciuntur, ultra triginta nos horum numeravimus,

Thamesis fluvij descriptio.

Pontis Londinensis in Angliâ descriptio.

Paulus Iovius clarissimas Britannia Urbes describens; Harum omnium, inquit, famam, *Londinum* penitus obscurat, Trinobantum, ut plures existimant, Civitas, C. Julio Caesari nuncupata, totius Britannia Regia, multarum gentium commercio nobilitata, exulta domibus, ornata templis, excelsa arcibus, & deniq; rerum omnium copia; atq; opum affluentia, valde mirabilis. Invehit in eam totius orbis opes ipse Thamesis, stans horis, Oceani aestibus superbus & tumidus, onerarijs navibus ab ostio per LX. millia passuum, ad Urbem, tuto semper & praesto alveo, navigabilis. Ripas undiq; peramena Villae, praedijs atq; nemoribus distincta passim exornant. Ab inferiore scilicet parte *Regia Domus, Grinuvicia*, ita Anglicè à Viridarijs appellata; Et in superiore, *Pratorium*, nomine *Ricemundum*, in medio autem nobilis structurae exurgit *Westmonasterium*, ab occidentua Urbis parte, Foro Iudiciali, sive Parlamento, ac D. Petri Templo, Regum sepulchris exornato, longè clarissimum. Atq; item Vigesimo lapide à Londino, Regium Castrum, *Vindoseria*, secedentis Regis peramena sede, aliquotq; Regum sepulchris & Garetteriorum sodalium ceremoniam percelebre. *Olores* autem agminatim, lato ocurso, & festivis cantibus subeuntes classes excipiunt, ac undiq; retia siluris atq; salmonibus expanduntur. Iungitur ad Urbem lapideo ponte structura mirifici operis, nec ullis imbribus augetur, cum unis tantum aestibus innumescat. Hactenus Paulus Iovius.

Potò Londinum, Teste Polydoro Vergilio lib. 4. Anglicae histor. ab Archenini, sive Erchenvini Regis usq; temporibus, Regia Civitas est, & Regni caput, civibus & alienigenis frequentissima, divitijs atq; opibus affluens, emporio celeberrima. In ea Reges diademate regio insigniuntur, Regnoq; caeremonijs splendidissimis inaugurantur; In ea Consilium sive *Parlamentum*, celebratur; Administratur autem antiquo Britannorum Regum privilegio à XXI V. Civibus, quos Angli *Aldermannos* quasi *Seniores* vocant; Ex quorum numero *Pratorem Urbanum*, *Majorem eorum* lingua appellatum, Tribunosq; duos, *Scervios*

Parlam.
tum in
Anglia.

vocatos, ipsimet annuâ commutatione eligunt, qui in Iure dicundo legibus municipalibus utuntur. Mira eruditissimorum Virorum, cum in Vniuersâ Britannia, tum in hac potissimum Urbe semper extitit fertilitas, qui inter Scriptores celebratissimi enituerunt.

Patent Urbis mœnia sex portis, quæ novatæ nova etiam ^{Portæ} assumserunt nomina. Ad Occasum duæ sunt. ^{Urbis}

I. *Ludgate*, à Luddo Rege omnium antiquissima, cuius nomen etiamnum hodie, supra portam incisum extat; sive Flutgate, quorundam opinione, à fluviolo subiecto, ut Porta Fluenta (Romæ) nunc à Regina Elisabethâ renovata, cuius statua, ab alterâ quoq; parte videtur. ^{Londinensis,}

II. *Nevigate*, omnium pulcherrima, à novitate sic appellata, prius Chamberlangate, dicta, quæ publicum est Ergastulum.

Ad septentrionem Quatuor.

I. *Aldersgate* ab Alnetis, vel ab Aldricio Saxone, ut alijs placet.

II. *Creplegate*, à claudorum hospitio.

III. *Moregate*, à palude adjunctâ nunc in agrum conversâ, primum à Francetio Prætoris, Anno Christi M. CCCCXIV. patefacta.

IV. *Bischopsgate*, ab Episcopo, quam Germani Hansiaticæ Societatis Mercatores, & instaurare, & difficilioribus temporibus propugnare ex pacto tenebantur, atq; ad istam & aperientem & claudendam clavem habebant, quo necessitate sic postulante, & ingredi, & egredi, noctu atq; interdiu possent.

Ad Ortum una sola est; I. *Aldgate* à veritate sic dicta, vel *Elbegate*, ut alij volunt.

Ad Thamesim, duas etiam Portas, præter illam ad pontem, extitisse nonnulli credunt.

I. *Behnigsgate*, nunc Cothon, sive Portus artificialis, ad recipiendas naves.

II. *Dourgate*, id est, Aquaria porta, vulgò *Devvgate*.

Templum cathedrale D. Paulo sacrum, ab Ethelberto Anglo Saxonum Rege conditum est, quod subinde restauratum, in maximum & magnificentissimum excrevit, redditibusq; opulentum, unde præter Episcopum, Decanum, Præcentor, Cancellarium, Thesaurarium, Archidiaconi quatuor, Præbendarij XXIX. & alij prolixè aluntur. Tectum huius, quemadmodum & omnia ferè templa per totam Angliam, unâ cum adjunctâ turri, plumbo obtectum est.

Ad dextrum Chori latus, est Epitaphium ex marmore, Nicolai Ne Baron cum uxore. Non longè ab isto videtur Monumentum magnificum, alabastrinis, marmoreisq; pyramidibus ornatum, cum hæc inscriptione;

Sacrum Memoriae.

D. Chr. Hattoni Gu. Fil. Iô. Nepos antiquis. Hattonorum gente oriundi; Regiæ Matris. D. Eliz. ex Nobilibus stipatoribus Viri; Sacratioris Camerae Generosorum unius; Prætorianorum militum Ducis; Regij Procamerarij; Sanctioris Consilij Senatoris; summi Angliæ ac Oxon. Acad. Cancellarij; Ordinis Nobiliss. San. Georgiani de Periscelide Equitis; Maximo Principis, omniumq; bonorum mœrore (cum LI. annos cœlebs vixisset) XX. Novemb. Anno Christi M. D. XCI. in ædibus suis Holburniæ, piè fato functi;

Guliel. Hattonius Eques auratus, eius e sorore nepos, adoptione filius achæres mœstiss. Pietatis ergò posuit.

A sinistro latere Epitaphium est marmoreum, Guliel. Horberti, Pembranchiæ Comitis & conjugis ipsius, cum hæc inscriptione,

Hic in Domino obdormivit Ioannes Grandavenensis, vulgò de Gant à Gandavo Flandriæ Urbe loco natali, ita denominatus, Edvardi III. Regis Angliæ filius; quartus à patre, Comitis Richmondiæ titulo ornatus; Tres sibi Vxores in matrimonium duxit; Primam Blancheam, filiam & Hæredem Henrici Ducis Lancastræ, per quam ampliss. adiit hæreditatem, nec solum

lum Dux Lancastræ, sed etiam Lycestriæ, Lincolniæ, & Derpiæ, Comes effectus, è cuius sobole, Imperatores, Reges, Principes, & Proceres propagati sunt plurimi. Alteram habuit uxorem Constantiam, quæ hic contumulatur, filiam & hæredem Petri Regis Castiliæ, & Legionis, cuius jure optimo titulo Regis Catharinam ex quâ, ab Henrico Reges Hispaniæ sunt prognati. Tertiam verò duxit uxorem Catharinam, ex Equestri familiâ, & eximiâ pulchritudine fœminam, ex quâ numerosam suscepit prolem, unde genus ex matre duxit Henricus VII. Angliæ Rex prudentissimus, cuius felicissimo conjugio, cum Elisabetha Edvardi IV. Regis filiâ, è stripe Eboracensi. Regiæ illæ Lancastrensem & Eboracensem familiæ, ad exoptatissimam Angliæ pacem coaluerunt.

Illustrissimus hic Princeps Ioannes cognomento Plantagenet. Rex Castiliæ & Legionis, Dux Lancastræ, Comes Richmondiæ, Leycestriæ, Lincolniæ & Derbiæ, locum tenens Aquitaniæ, magnus Seneschallus Angliæ; Obijt Anno Regni Regis Richardi Secundi XXI. Annoq; Christi M. CCC. XCIII. Duæ postea arcule saxeæ, in concavo quodam loco, prope choziferè introitum videntur, additâ tabellâ, cum hac inscriptione;

Hic jacet Seba Rex Orientalium Saxonum, qui conversus fuit ad fidem, per S. Erckenvvaldum, Londinensem Episcopum, Anno Christi DC. LXXVII.

Altera inscriptio est talis;

Hic jacet Etheldredus Anglorum Rex filius Edgari Regis, cui in die consecrationis suæ, post impositam coronam fertur S. Dunstanus Cantuar; ArchiEpiscopus dira prædixisse his verbis;

✠. Quoniam aspirasti ad Regnum per mortem fratris tui, in cuius sanguine conspiraverunt Angli, cum ignominiosa matre tuâ, non deficiet gladius de domo tuâ sæviens in te omnibus diebus Vitæ tuæ, inficiens de semine tuo, quousq; Regnum tuum transferatur in alienum, cuius ritum & linguam gens tui præsi-

præsidis non novit, nec expiabitur, nisi longâ vindictâ peccatum tuum, & peccatum matris tuæ, & peccatum virorum, qui insuere consilio tuo nequam; Quæ sicut à Viro Sancto prædicta erant, evenerunt. Nam Etheldredus varijs prælijs, per Suenonem Danorum Regem, filiumq; suum Canutum, fatigatus & fugatus, ac tandem Londini arctâ obsidione conclusus miserè diem obiit, Anno Domini M. XV II. postquam annis XXXVI, in magna tribulatione regnasset.

Monumentum postea in medio templi ex Orichalco est, cuiusdam Episcopi Londinensis Gulielmi, qui Eduardo Regi Angliæ familiaris, & paulò post Gulielmi Regis Angliæ consiliarius factus, sedit annos XVI. Mortuus An. Christi M. LXXVII.

Vivit post funera Virtus;

Et sub isto hæc;

Thomæ Linacro clariss. Medico, Ioannes Caius posuit. M. D. LVII. M. Augusto Postea talis inscriptio, literis aureis, in inferiori parte, posita legitur.

Thomas Linacrus, Regis Henrici VIII. Medicus, Vir & Græcæ & Latinæ artis, in re medicâ longè eruditissimus, multos ætate suâ Languentes & qui jam animum desponderant, Vitæ restituit, multa Galeni opera, in Latinam linguam, mirâ & singulari facundiâ vertit, egregium opus de emendatâ structurâ Latini sermonis, amicorum rogatu, paulò ante mortem edidit, Medicinæ studiosis Oxoniæ publicas lectiones duas, Cantabrigiæ unam in perpetuum stabilivit; In hac Urbe Collegium Medicorum fieri, suâ industriâ curavit, cuius & præsidens primus electus est, fraudes dolosq; mirè perosus fidusq; amicis omnibus, Ordinibus juxta charus, aliquot annos, antequam obiret presbyter factus, plenus annis ex hac vitâ migravit, multum desideratus, Anno Domini M. D. XXIV. die XX. Octobris.

Sunt & alia plura in hoc templo Epitaphia sed absq; inscriptionibus. *Organum* postea *pneumaticum* habet egregium, & horis vespertinis, alijs adjunctis instrumentis, excellens musica auditur.

In

In Suburbio, Occidentem versus, quod continuatis adibus, & superbis secundum Thamesim Procerum habitationibus, Westmonasterium oppidulum plus mill. pass. adjunctum Urbi addidit, Thorney olim à spinis, nunc Westmunster ab occiduo situ & Monasterio dictum, Templum est inauguratione Regum Angliæ, & regiâ sepulturâ in primis insigne; Apollinis delubrum eò loci extitisse olim fama est, & Antonino Pio imperante terramotu corruisse; ex cuius reliquiis, Sebertus Rex orientalium Saxonum alterum D. Petro erexit, quod à Danis dejectum renovavit & pauculis Monachis Dunstanus Episcopus concessit. Sed postea Eduardus Rex, cognomento Confessor, sibi in sepulturam & Benedictinis Monachis in monasterium, ex decimis omnium suorum reddituum de integro construxit, & patrimonijs totâ Angliâ dispersis ditavit.

In hoc templo, notatu digna sunt sequentiâ;

In primo choro est *tumulus Annae Clivensis uxoris Henrici* Chorus. I.
VIII. absq; inscriptione.

Ex opposito sunt sepulchra duo lapidea; I. Edmundi Comitis Lancastræ, fratris Edvardi I. II. Ademeri de Valentia, Comitis Benbrochiæ, filij Gulielmi, de Valentia. His adjunctum est III. ex marmore albo; Avelinæ Comitissæ Lancastræ.

In secundo choro videtur *Sella*, in quâ Reges inaugurationis tempore sedent; huic inclusus esse dicitur *lapis Patriarchæ Iacobi*, supra quem dormiens recumbebat, cum haberet somnium de scalâ ad cælum usq; pertingente; adjectæ tabellæ hi verbas sunt inscripti; Chorus. II.

Si quid habent veri, vel chronica cana, fides ve;

Clauditur hæc cathedrâ nobilis ecce lapis.

Ad caput ex imis Iacob quondam Patriarcha,

Quem posuit cernens numina mira poli.

Quem tulit ex Scottis spolians quasi victor honoris,

Edvardus primus, Mars velut omnipotens.

Scottorum domitor noster validissimus Hector,

Anglorum decus & gloria militiæ.

Richardi II. monumentum cum uxore ex Orichalco deaurato; his versibus in circuitu ascriptis;

*Prudens & mundus Richardus jure Secundus
Per factum victus jacet hic sub marmore pictus;
Verax sermone fuit & plenus ratione,
Corpore procerus, prudens animo ut Homerus
Ecclesie favit, elatos suppeditavit,
Quemvis prostravit, Regalia qui violavit.*

Extra tumulum talis est inscriptio;

*Hic jacet immitti consumptus morte Richardus.
Anno 1369. Fuisse felicem miserrimum.
Huic adjunctus est tumulus conjugis ipsius
Qua fuit filia Wenceslai Imperatoris.*

Ad latus sinistrum est Eduvardi I. sepulchrum cum hac inscriptione;

Eduvardus primus Scottorum malleus hic est. 1308. *Patrum serva.* Regnavit An. 46. Eduvardi III. monumentum ex cupro deaurato cum hac inscriptione;

*Hic decus Anglorum, flos Regum praeitorum,
Forma futurorum, Rex clemens pax populorum,
Tertius Eduvardus Regni complens jubileum.*

Extra tumulum hoc legitur.

Tertius Eduvardus famam super aethera notus. Anno 1377. *Pugna pro Patria.* Videtur ibidem gladius ipsius, quo Gallos domasse & vicisse dicitur, longitudine octo pedum.

*Conjugis eius Philippa Epitaphium est tale;
Conjunct Eduvardi jacet hic Regina Philippa.
Disce vivere. Anno 1369.*

Henrici V. monumentum paululum hinc est remotum, cum inscriptione tali;

Gallorum mastix jacet hic Henricus in Vrna. Anno 1422. *Domat omnia virtus.*

Q

Haic

Huic vicinum est monumentum Catharinæ, quæ ad huc insepulta jacet, ita ut arcula vel urna, à quolibet possit aperi-
ri, hæc inscriptione exterius addita:

Pulchra virumq; suum sociat tandem Catharina.

Anno 1437. *Orium fuge.*

Henrici III. Epitaphium ex ære deaurato cum hac inscri-
ptione.

Tertius Henricus est Templi conditor huius.

Anno 1273. *Dulce bellum inexpertis.*

Hic Henricus post 160. annum, hanc Edvvardi fabricam subvertit, novamq; Ecclesiam speciosâ structurâ, multiplici marmorearum columnarum ordine, tecto laminis plumbeis convestito, quinquaginta annorum opere exædificavit, quam Abbates ad occasum plurimum auxerunt. Expulsis postea Monachis, ad varias subinde vices revoluta fuit; primum Decanum habuit & Præbendarios, mox Episcopum, qui patrimonio dilapidato cessit, & Decano reliquit; statim Monachi, cum suo Abbate, à Mariâ Reginâ reducti, quibus paulo post, autoritate Parlamentariâ ejectis in collegiatam Ecclesiam, imò Ecclesiæ plantarium convertit Serenissima Diva *Elisabetha*, Præbendarios instituit duodecim, tot emeritos milites, scholasticos quadraginta (alumni Regij dicuntur) qui suo tempore, ad Academiâs promoventur, & in Ecclesiam & Rempublicam transferuntur.

Videtur postea tumulus Aleonoræ filiæ Alphonfi Regis Hispaniæ, conjugis Eduvardi I. Regis Angliæ cum hæc inscri-
ptione.

Consors Edvvardi Primi fuit hæc Aleonora.

Anno 1298. *Disce mori.*

Elisabethæ filiæ Henrici VII. Regis Angliæ Epitaphium.

In medio chori huius sepultus est S. Eduvardus, qui fuit ultimus Rex Saxonum. Monumentum est ex marmore Mo-
saici operis, hæc, in circuitu aureis literis, inscriptione addita;

Omnibus insignis Virtutum laudibus Heros

Sanctus

Sanctus Eduvardus, Confessor, Rex venerandus
Quinto die Iani moriens 1067. super æthera scandit.

Sursum Corda.

Tertium Chorum, admirandi splendoris & elegantiz Hen- Chorus
III
ricus VII. Angliæ Rex, in suam & suæ posteritatis sepulturam, ad
ortum adiecit, in quo sepulchrum ipsius magnificentissimum, ex
ære & marmore fabricatum cernitur cum inscriptione tali;

Hic jacet Henricus huius nominis VII. Angliæ quondam
Rex, Edmundi Richemundiæ Comitis filius, qui die XXII.
Aug. Rex creatus, statim post apud Westmonasterium XXX.
Octob. coronatur, Anno Domini M. CCCC. LXXXV. Mo-
ratur deinde XXI. April. An. Æt. LIII. Regnavit annos XXII:
Menses VIII. minus uno die.

Monumentum clathris ex Orichalco circumdatum est, in
quod hi versus incili;

Septimus Henricus tumulo requiescit in isto.

Qui Regum splendor, lumen & Orbis erat.

Rex Vigil & sapiens, comis, virtutis amator,

Egregius forma, strenuus aq. potens:

Qui peperit pacem Regno, qui bella peregit

Plurima, qui victo semper ab hoste redit.

Qui natus binis conjunxit Regibus ambas,

Regibus & cunctis fœdere junctus erat.

Qui sacrum hoc struxit Templum statuitq. sepulchrum.

Pro se, proq. suâ coniuge, prole, domo.

Lustra decem tres & vivus compleverat annos,

Jam tribus octenis, regia sceptratulit.

Quindecies Domini, centenus fluxerat annus,

Currebat nonus cum venit atra dies.

Septima ter Mensis lux tum fulgebat Aprilis

Cum clausit summum tanta corona diem.

Sub eodem tumulo, sepultus jacet Eduvardus VI. Angliæ
Rex, Henrici VIII. ex Icanna Semeria filius, qui postea successit
patri.

patri, natus annos novem. Obijt Anno M. D. LIII. VI. Julij
Æt. XVI. Regni VII. non absq; veneni suspicione.

Maria salutatur Regina Angliæ à populo, XIX. Julij: An-
no postea M. D. L V. moritur Maria XVII. Novembris, & in
eodem choro, in quodam angulo sepulta jacet, absq; inscriptio-
ne tamen.

Regina Elisabetha.

Hic jacet Regina Elisabetha, Edvvardi I V. quondam Re-
gis filia. Edvvardi V. quondam Regis, nominata soror; Henrici
VII. olim conjunx, & quæ Henrici VIII. Regis mater inclytâ.
Obijt diem suum, in Turri Londinensi, die XI. Febr. An. Domi-
ni 1502. XXXVII. An. Æt.

Intra secundum & tertium chorum, in Sacellis lateralibus,
hæc Epitaphia leguntur;

Seberti Regis Orientalium Saxonum, fundatoris templi
ex saxo.

Margarethæ Ritschmundiæ Septimi Henrici matri, Octa-
vi aviæ, quæ stipendia constituit, tribuit hoc Cœnobium Mo-
nachis, & Doctoribus Grammatices, apud *Werbrun*, perq; An-
gliam totam, divini verbi præconibus; duobus item interpreti-
bus literarum sacrarum, alteri Oxonijs, alteri Cantabrigiæ, ubi
& Collegia duo, Christo & Ioanni discipulo eius struxit; Mori-
tur Anno Domini M. CCCC. LX. III. Cal. Julij.

Margaretha Comitissa Levenoscæ avia Iacobi VI. Regis
Scottorum, Wilhelmus de valenciâ, frater uterinus Hen-
rici III.

Comes Cornubiæ frater Regis Eduvardi III.

In tumulo quodam talis inscriptio legitur;

In Clarissimæ Domine Franciscæ Suffolciæ quondam Du-
cissæ Epicedion.

*Nil decus aut splendor, nil regia nomina prosunt,
Splendida divitijs, nil juvat ampla domus.*

*Omnia fluxerunt, virtutis sola remansit
Gloria, tartareis non abolenda rogis.
Nupta Duci prius est, uxor post arma gerentis
Funere nunc Stoe, confociata DEO.*

In conspectu deinde est Epitaphium Domini Russac filij
Comitis Bethfordia, cuius uxor hos Latinos & Græcos versus
composuit, & in marmor incidi curavit.

*Mens mea crudeli laniatur saucia, morsu,
Cum subit oblata mortis imago tua
Hæres Vere novo Comitis tu floris ad istar
Vsq; cadens miseræ, meq; meaq; facis.
Quippe decor vultus, lingua, morisq; probati
Tum doctrina perit, sed viget alma fides.*

Νυνὼ ψυχῆς γλυρυτερπνὸν ἐμῆς οἰκτε Φαεινῶν
Πάσιδ' ἠδὲ πόθον, τῆδε κεκευθε κόνις
Φεῦ μὲν οὐτιροὶ χήρη ἀσῦρατε θυραβὲς
Τερπωλὴν Ζωῆς, αἰς πρεῖλε θανάων
Ευσεβίης ἐνεκα πλεῖν ὀλβου σεμνὸς ἐπιυρεῖ
Ουρανίς, μετόχης συγγενέας καλεῶν
Εἰς θάνατον Φιλπίτης καὶ λαμπροτάτης αὐτῆς ἀνδρός
Κυρίε Ρισσελίς τὸ πρὸς τῆς Ελισαβήτης Ρισσελίος
γεγφέν ἐπιπάφιν.

*Quod licuit feci, vellem mihi plura licere.
Anna Coniugis Somersetenensis ex marmore.*

Anna Comitissa Oxon. filia Gulielmi Cæcilij, Baronis de
Burgthley, Thesaurarij Regis.

Philippa filia, & cohæres Ioannis Domini Mehun de Dun-
ster, uxor Eduvardi Ducis Eboracensis, Anno Domini 1434.

Françisca Comitissa de Suffex, ex antiquâ Seidneiorum
familia oriund.

Thomas Bromley Cancellarius Reginae Elisabethæ.

Comes de Brizevatter, Doni, Dabne Camerarius Henrici Septimi cum uxore.

Et hucusq; de Westmonasterio.

Sunt & alia templa, in hac Urbe plurima, sed propter sepulturas, & illustrium monumenta, non ita celebra.

Cæterum sub hoc *Westmunster Hall* sive Prætorium est, in Prætorio fora præter comitia Parliamentaria, quæ ibi sæpissimè habentur, um Londinense. scuntur, cum Iuris tum patrimonij Regij, & etiam Cancellariæ, quæ ex æquo & bono summum Ius moderatur, cum ante Henrici I. tempora, primæ Iustitiæ forum vagum esset, atlamq; regiam comitaretur. Verum ille, ut in chartâ magnâ habetur, legem tulit in hæc verba; *Communia placita non sequantur Curiam nostram, sed teneantur in aliquo certo loco.* Hoc quod nunc est, Prætorium, Richardus II. Angliæ Rex, diruto vetustiori extruxit, suæq; habitationi dicavit (tunc enim Reges ipsi causas audiebant) Palatiumq; ab Edvvardi Confessoris tempore adjunctum habuerunt, quo autem sexaginta annos igne absumto, Henricus VIII. sedem Regiam, ad ædes vicinas non ita pridem Cardinalis Wolfæi transtulit, quas *Wittheball* vulgò vocant, id est, Aula alba. Domus hæc est verè regia, hinc Vivario, quod & alteram Regiam conjungit S. Iames dictam, illinc Tamisî conclusa.

In Camerâ, ubi Parliamentum congregari & haberi solet, *sella* & *parietes ex ligno Hybernico* fabricati sunt, quod occultâ hæc qualitate præditum esse dicitur, ut id omnia animalia venenata fugiant, vel potius, quod lignum istud cuncta venenata abigat, & occultâ quadam vi, à se longè repellat. Etenim pro certo affirmatur, nullos serpentes, nullos araneos, nullaq; alia venenata, per totam Hyberniam reperiri animalia. Propè hæc regias ædes Cygni conspiciuntur plurimi, & fere innumerabiles, qui hinc inde furtum & deorsum, per aliquot milliaria, in Thamefi fluvio liberè vagantur; Nemini enim hos turbare multò minus occidere, sine grandi multa licet.

In

In Aula albâ, *Witthehall* vulgò nuncupata, visu digna sunt sequentia.

I. Bibliotheca Regina, Græcis, Latinis, Italicis & Gallicis libris referta, inter quos libellus erat Gallicus, propriâ Reginae Angliæ Elisabethæ adhuc viventis, manu in membrana scriptus, & Henrico VIII. Angliæ Regi parenti sic dedicatus;

A Treshaut & Trespuisant & Redoubte Prince. Henry VIII. de ce nom, Roy d' Angleterre, de France, & d' Irlande, defenseur de la foy;

Elisabeth sa Treshumble fille rend Salut & Obedience.

Omnes isti libri, holoserico varij & diversi coloris, potissimum tamen rubri, laminis & clausuris argenteis ac aureis, margaritis item, alijsq; gemmis preciosis ornati, atq; vestiti erant.

II. Cista due sive arcule *argentea* magnâ arte elaborata, in quas Regina papyrum reponere, & ijs ceu atramentarijs, uti solet.

III. Thorus Regina ex ligno versicolore artificiosissimè compositus, tegumentis sericis, holosericis, aureis & argenteis acu pictis ditissimè instratus.

IV. Cista, margaritis undiq; exornata, in quam armillas in-aures & id genus alias res preciosiores, Regina reponere solet.

V. Passio Christi, in vitreis tabellis adumbrata.

VI. Pictura, inter quas vera Regina Elisabethæ imago, cum XVI. annos nata esset; Henrici; Richardi; Eduvardi; Angliæ Regum; Rosimundæ Anglæ & Lucretiæ Græcæ sponsæ in habitu nuptiali, & aliarum; In tabella quadam Angliæ Regum Genealogia; Edvardi VI. Angliæ Regis effigies, primo intuitu monstruosum quid repræsentans, sed si quis per foramen operculi vel tabellæ, quâ pictura tegitur, effigiem rectâ intueatur, tum vera depræhenditur; ingeniosum Artificis inventum; Caroli V. Rom. Imperatoris; Caroli Emanuelis Sabaudicæ Ducis, & Catharinæ Hispanæ conjugis ipsius; Ferdinandi Florentiæ Ducis cum filiabus; Philippici Regis Hispaniæ, cum veniret in Angliam,

giam, & matrimonio sibi jungeret, Mariam Angliæ Reginam, Henrici VII. Henrici VIII. matris eiusdem, item aliorum, aliarumq; illustrium imagines quam plurimæ; Pictura obsidionis Insulæ Melites, sive Malthæ.

VII. *Ædicula cuiusdam Eremitæ*, elegantissimè ex ligno sculpta, inter saxa quasi delitescens.

VIII. *Emblemata varia papyracea*, clypei formam habentia, quibus, adjectis symbolis, Nobiles in exercitijs equestribus & gladiatorijs uti sunt soliti, hic memoriæ causâ suspensa.

IX. *Varia instrumenta Musica*, & inter ea unum, in quo duo simul & unâ vice ludere possunt.

X. *Machina horaria*, in qua Rhinoceros cum Æthiopo ei infidente conspicitur, quatuor alijs veluti ministris ad latera astantibus, Regemq; portantibus, ac ad nolæ sonitum capita inflectentibus; hæc omnia moventur ubi rotæ intenduntur.

Porro in adjuncti huic Aulæ Vivarij introitu, talis legitur inscriptio; Ictus piscator tandem sapit, sed infelix Actæon semper præceps; Casta Virgo facillè miseretur, sed potens Dea scelus ulciscitur, præda canibus, exemplum Iuvenibus, suis decus; Pereat Actæon, cura cœlitibus, chara mortalibus, suis securitas; Vivat Diana,

In vivario videntur *damae*, magno numero.

In alio quodam horto, huic arci contiguo est *fons salientis aquæ*, cum horologio solari, quod dum peregre advenientes contemplantur, aqua ex fistulis copiosè erumpit, & circumstantes largissimè aspergit, hortulano à longinquo rotam quandam circum agente, quâ aqua ista propellitur.

Domus Senatoria vel publica quæ *Guilthal* vulgò vocatur; Domus à Thomæ Knovvles pulcherrimè constructa est, in quâ duorum Senatorum Gygantum statuæ videntur, qui Anglis auxilio fuisse dicuntur, cum Romani eos bello persequerentur; Istorum nomina sunt; Corinius Britannus; Cæmagott Albionus; Subest in tabulâ quadam titulus Caroli V. Imperatoris, aureis literis scriptus,

Senatus

semper adhaerens Anglus ita ingeniosè subtraxerat, ut Salander
ne minimum quidem perentisceret.

Arx sive *Turris Londinensis*, Britannicè ab albedine *Arx* sive
Bringvvin & *Tourgvvin*, appellata, fossà admodum profundà & *Turris*
latà, ac muro duplici & alto probè cinctà est, in huius centro, *Londi-*
nenfis.
turris illa antiquissima & fortissima, quatuor alijs turribus in-
clusa, & à Julio Cæsare, quorundam opinione, condita cernitur.
Hanc arcem cum ingrederemur, gladij ad portam deponendi,
& satellitibus tradendi erant; Postea à quodam introducti,
monstrabantur nobis *tapetia Regia* ultra centum, *aurea*, *argen-*
tea, & *serica*; *Sella regia*, holoserico varij coloris cooperta; ma-
gnus lectisterniorum apparatus, veluti Conopœa, & id genus a-
lia margaritis ditissimè exornata, tum *vestimenta regia magnifi-*
centissima, quæ omnia propter impensas maximas facillè quem-
vis in sui admirationem trahere poterant. Inde in *Armamenta-*
rium ducti; in quo hæc peculiaria; *Hasta* ex quibus ejaculari po-
test; Clypei ex quibus quater ejaculatur; *Hastæ* aliæ multæ, &
splendidæ, quas *Parriisan* vulgò appellant, & quibus ad defen-
sionem Regij corporis in bello satellites utuntur; *Lanceæ* holo-
serico rubro, & viridi tectæ, cum Henrici VIII. Angliæ Regis ar-
maturâ; *Arma* multa & egregia, tam pro viris, quàm pro equis
in equestri pugnâ; *Lancea Caroli* Branden Suffolciæ, quæ tres
spitamos crassa erat; *Tormenta duo*, ex quorum altero tres, ex
altero septem globi possunt explodi. Duo tormenta *lignea* mag-
nitudinis immensæ, quibus Angli in oppugnatione Bononiæ,
Galliæ oppidi, aliquando sunt uti; quo stratagemate, cum alias
impossibile fuisset, cum eiusmodi tormentis appropinquare
ad oppidum, Bononienses territi, sese sub certis conditionibus
dederunt; XIX. Tormenta crassiora, & XXXVI. quodam
modo minora, erant in Camerâ peculiari, Alia item tormenta,
ex quibus catenæ, globuliq; frangendis navium malis apti ex-
ploduntur.

Balista, *arcus*, *sagitta*, quibus etiamnum hodie in exerci-
tjjs uti solent Angli magno numero. Et quis omnia referre
queat.

queat. Expolitioni autem rerum harum bellicarum omnium, Vix octo vel novem Viri quotannis sufficiunt. *Officina* præterea est in hac arce *monetaria*, cudendis regijs nummis occupata.

Notandum hic, quod si quis ex illustriore familiâ facinus aliquod magnum perpetret morte dignum, Crimen nimirum læsæ Majestatis, aut simile quid, is huic arci includitur, & rarissimum est, ut inde liberetur, & salvus dimittatur. Hic *decapitata* fuit *Anna Bolonia* Henrici II X. Angliæ Regis Conjux, ibidemq; in Sacello sepulta, sed absq; inscriptione; Regina quoq; *Elisabetha*, in hoc Ergastulo captiva fuit dedita, à sorore *Mariâ* Angliæ Reginâ, quâ tandem vitâ defunctâ, inde liberata; atq; ad Regni gubernationem legitimè fuit evocata.

Egressi ex hac Arce in domunculam propinquam concessimus, in quâ diversigenis aluntur animalia, tres videlicet *leona*, & *Leo unus* ingentis magnitudinis, quem *Eduvardum* sexum vocitant, eo quod Regis istius tempore natus hic sit, *Tigris*, *Lynx*; *Lupus valde annosus* quod rarissimum in Angliâ animal, unde etiam numerosi ovium greges & armenta hinc inde absq; custodibus impunè oberrant, item *histrix*; *Aquila*; Atq; hæc animalia omnia in loco remotiori, & ad hanc rem designato, clathris ligneis circum septa, Reginæ sumptibus aluntur.

Prope hanc Arcem, Area est satis ampla, in cuius eminentiore loco contabulatio lignea, crecta est, supplicijs Illustrium destinata, super quâ tres Angliæ Principes, suæ familiæ ultimos, læsæ Majestatis reos, decollatos esse fertur; *In ripâ* *Thamesis* fluvij huic arci contiguâ, *plurima* videntur *vormenta*, & ænea, & ferrea, quorum præcipuus in Mari est usus.

Visu deinde & notatu dignum quoq; est in hac Urbe *Peristylum* sive Ianum medium, *Bursam* vulgus, Regina *Elisabetha* *Excambium Regium* dixit, ad negotiatorum usum & Urbis ornamentum, à *Thoma Greshamo* Equestris ordinis cive positum; magnificum illud quidem, sive ædificij structuram, sive gentium frequentiam, sive mercium copiam spectes; ut etiam *Manfiaticæ societatis* domum omittam, & aquas, subterraneas

cuniculis, & syphonibus, in omnes Urbis regiones derivatas, illisq; recipiendis elegantissima castella seu labra; novum etiam Aquæductum, quo Hydragogi Germani solers industria, rotâ è Thamefi aquas in magnam Urbis partem, tubulis certo libramine dispositis, ante paucos annos deduxit.

Britvvel, Correctionis domus hodiè quondam in Caroli V. Rom. Imperatoris gratiam, intra spatium sex hebdomadarum extructa.

Brittve.
Corre-
ctionis
domus
Londini.
Ahall
Londini.

Ahall domus, à futore quodam ædificata, Reip. Londinensi donata, in quâ singulis septimanis ter venduntur merceres variæ, ut pote frumentum, lana, panni, fructus, & alia.

Sunt porrò Londini extra Urbem *Theatra* aliquot, in quibus Histriones Angli Comœdias & Tragœdias singulis ferè diebus, in magnâ hominum frequentia agunt, quas varijs etiam saltationibus, suavissimâ adhibitâ Musicâ, magno cum populi applausu finire solent. Non longè ab uno horum theatrorum, quæ omnia lignea sunt, ad Thamefim *navis est regia*, quæ duo egregia habet conclavia, fenestris pellucidis, picturis & sculpturis eleganter exornata, in sicco & quidem sub tectò collocata, propterea, ut à pluvijs & cœli injuriâ immunis sit. Est & alius postea *locus* Theatri quoq; formam habens, *Vrsorum & Taurorum venationibus destinatus*, qui à posticâ parte alligati à magnis illis canibus & molossis Anglicis, quos linguâ vernaculâ *Doggen* appellant, mirè exagitantur, ita tamen, ut sæpè canes isti ab Uris vel Tauris, dentibus arrepti, vel cornibus impetiti, de vitâ periclitari, aliquando etiam animam exhalare soleant, quibus sic vel faucijs vel lassis statim substituuntur alij recentes & magis alacres. Accedit aliquando in fine huius spectaculi, Uris planè excæcati flagellatio, ubi quinq; vel sex, in circulo constituti, Urisum flagellis miserè excipiunt, qui licet alligatus, assurgere nequeat, alacriter tamen se defendit, circumstantes, & nimium appropinquantés, nisi rectè & providè sibi caveant, prosternit, ac flagella è manibus cædentium eripit atq; confingit. Vtuntur in hisce spectaculis sicut & alibi, ubicunq; locorum sint Angli,

berbâ

herbâ Nicotiana, quam Americano idiomate *Tabacam* nuncupant (*Parum* alij dicunt) hoc modo frequentissimè; Fistulâ in hunc finem ex argillâ factâ, orificio posteriori, dictam herbam probe exiccatam, ita ut in pulverem facillè redigi possit, immittunt, & igne admoto accendunt, undè fumus ab anteriori parte ore attrahitur, qui per nares rursus, tanquam per infurnibulum exit, & phlegma ac capitis defluxiones magnâ copiâ secum educit. Circumferuntur insuper in hisce theatris varij fructus venales, ut poma, pyra, nuces & pro ratione temporis, etiam vinum & cerevisia.

Collegia intra & extra Urbem *quindecim* hic numerantur, *Collegia Londini* magnificè structurâ, adjunctis ubiq; hortis amœnissimis, quorum præcipua sunt hæc tria; 1. *Templum*, vulgò *Tempel*, in quo olim Templarij, dictum, uti videtur, à templo antiquissimo, cui turris rotunda addita, sub quâ est sepultura Regum *Danorum*, qui olim in Angliâ regnarunt.

2. *Grezi* &

3. *Lyconsin*.

In hisce Collegijs aluntur Adolescentes & Nobiles & plebeij magno numero, Philosophiâ, Theologiâ, & Medicinâ potissimum operam dantes, (paucissimi enim ad sitium diu liris animum adijciunt) lautè vivunt, & poculis argenteis utuntur, quod cum aliquando, illustri quidam Vir vidisset, admirans magnam poculorum argenteorum numerum, in hæc verba prorupisse fertur; Convenire potius scholasticis, ex testaceis & vitreis quam argenteis vasculis bibere; Responsum ei à Collegio; Se omnia sua pocula, ipsi velle tradere, si conditionem accipiat, & vicissim sibi de testaceis & vitreis vasculis sufficienter prospiciat; Frequentissimam enim horum contractionem posse forsassis aliquando longè superare æstimationem argent eorum.

Plateas habet Urbs ista *niditas* & *mundas*; Præ reliquis ta- *Plateæ Londini* men excellit, quæ ab aurifabris nomen habet; In hac turris deaurata cernitur, cum fonte salientis aquæ, cui adjectæ sunt ab altero latere ædes satis splendidæ, ab aurifabro quodam olim con-

structæ, & Reipub. donatæ; *Videntur* præterea in hac potissimum plateâ, licet idem quoq; sit in alijs ubi aurifabri habitant, aurea & argentea Vasa propalam exposita, item antiqua & recentia numismata, in tantâ copîa, ut quemlibet peregre advenientem, & ista contemplantem facîle in admirationem trahant.

Fitz. Stephanus Anglicæ historiæ scriptor suo tempore, 127. Ecclesiâs Parochiales & 13. Conventuales Londini numeravit, & factâ hominum armigerorum ostensione, quadraginta millia pedum, equitum Viginti millia, sub signis Londinenses eduxisse literis prodidit; Guilhel. Cambot. in Britannia sub tit. Midlesex.

Ostrea delicatissimi esus hic magno in numero venalia circumferuntur. Ostrea
Anglica-
na.

Notissimum est & illud, pannos Anglicos ob materiæ bonitatem valdè commendari, & in omnia Europæ regna & Provincias importari. Panni
Anglici.

Vidimus in *Leonardi Fabri sartoris* Londinensis ædibus speculum excellentissimum, margaritis, auro, argento, & holoserico ita exornatum, ut quingentis coronatis solaribus æstimaretur. Habebat idem hippocampum & Aëthitem lapidem, quæ ut rara & visu digna libenter apeximus. Atq; hæc de Londino Angliæ Metropoli;

Septemb.

VI.

Styl. no.

Londino postea expatiandi causâ Thameſi flumine secundo digressis, primum nobis occurrit *Navis* Nobilissimi istius Navis
Franciæ
Draci. *pyrate Francisci Draci*, quâ totum terrarum orbem (sive per utrumq; hemisphærium) circum navigasse dicitur, cuius reliquiæ memoriæ causâ adhuc ibi asservantur; Ad sinistram est suburbium satis magnum, *Rattelevv*, dictum, cui in altera ripâ opposita est *peritica* quædam lignea, cum cornibus arietinis superius affixis; quæ vulgò significare dicitur, ita puniri eum, qui scitè sic in adulterium consentiendo.

Prandij.

292. Venimus deinde, ad Arcem Regiam, *Grünwidge* seu *Grünwidge*, vulgò dictam, quæ Arx Latinis saltum viridem denotat; 3.

notat; Hanc Humfradum Glocestriæ Ducem ædificare cepisse, & Henricum VII. Angliæ Regem magnificè adauxisse, fama est. Nata est in eadem, Scenissima Angliæ Regina Elisabetha, quæ adhuc rerum potitur, & in hæc libentissimè præsertim tempore ætivo, ob summam loci amœnitatem, esse solet. Postquam hanc arcem ingressi sumus, ex mandato summi Cubiculariorum Præfecti, quod Dn. Daniel Rogerius impetraverat, in Cameram Præsentationis, undiquaq; tapetis preciosis exornatam, (Pavimentum vero, uti in Angliâ moris est, scæno erat constratum) quam Regina, quando in sacellum ad preces ire vult, transire solet; Ad Ianuam stabat nobilis quidam vestibus holosericis amictus, & catenâ aureâ cinctus, qui Comites, Barones, Nobiles & alios utriusq; sexus, Reginam adire cupientes, ad eandem deducebat; (erat tùm fortè dies Dominicus, quo Magnates plerumq; Reginam invisere solent) in Camerâ, quam dixi, præstolabantur Reginam, Episcopi, Cantuariensis & Londinensis, Consiliarij, Officiarij, & nobiles magno numero. Postea cum hora precum instaret, Regina ex suo conclavi prodijt, tali cum comitatu; Præibant Nobiles, Barones, Comites, & Equites Ordinis Periscelidis, omnes splendidè vestiti, & capite detecto; Proximè antecedeabant duo, alter qui sceptrum Regni, alter qui gladium in vaginâ rubrâ aureis lilijs distinctâ, reconditum cuspide sursum verâ portabat, inter quos medius procedebat, Magnus Angliæ Cancellarius, sigillum Regni in marsupio holoserico rubro gerens; Hos sequebatur Regina, ætatis, uti rumor erat, LXV. annorum, magnâ cum Majestate, facie oblongâ & candidâ, sed rugosâ, oculis parvis, sed nigris & gratiosis, naso paululum inflexo, labijs compressis, dentibus fuliginosis (quod vitium ex nimio sacchari usu, Anglos contrahere verisimile est) in aures habens duas margaritis nobilissimis appensis, crinem fulvum ted factitium; Capiti imposita, erat parva quædam corona, quæ ex particulâ auri celeberrimæ illius tabulæ Lunæ-burgensis, facta esse perhibetur; pectore erat nuda, quod Virginitatis apud Anglos Nobiles signum est; Nam maritatæ sunt

rectæ;

rectæ; Collum torques gemmis nobilissimis refertus circumdabat; manus erant graciles, digiti longiusculi, statura corporis mediocris, in incessu magnifica, verbis blanda & humanissima; induta forte tum temporis erat veste sericâ albâ, cuius oram margaritâ preciosissimâ fabarum magnitudine decorabant, togâ superinjectâ ex serico nigro, cui argentea fila admista, cum eandâ longissimâ, quam Marchionissâ pone sequensâ posteriori parte elevatam gestabat; Collare habebat oblongum, vice catenâ, gemmis & auro fulgens; Tum, cum tali in pompâ & magnificentiâ incederet, nunc cum hoc, mox cum alio loquebatur, perhumaniter, qui vel legationis vel alterius rei causâ eò venerant utens nunc materno, nunc Gallico, nunc Italico idiomate; Nam præterquam quod Græcè, & Latine elegantur est doctus, tenet ultra jam commemorata idiomata, etiam Hispanicû, Sæoticum, & Belgicum; Omnes illam alloquentes, pedibus flexis id faciunt, quorum aliquos interdum manu elevare solet; Hos inter fortè tum erat, *Baro* quidam *Bohemus*, *Gulielmus Slavovatz* nomine, Reginæ literas offerens, cui manum dextram chirothecâ detractâ, annulis & lapidibus preciosissimis splendenter porrexit osculandam, quod maximum insignis clementiæ signum est; In transitu, quocumq; faciem vertit, omnes in genua procidunt; Sequebatur Gynæceum ex Comitissis, Baronissis, & Nobilibus tæminis; summâ pulchritudine & formâ excellentibus constans, & maximâ ex parte, vestimentis albicans; Ab utroq; latere comitabantur eam Satellites nobiles cum hastis deauratis, quorum quinquaginta sunt numero; In præambulo Sacelli, quod huic atrio contiguum est, porriguntur ipsi libelli supplices, quos benignissimè accipit, unde tales fiunt acclamationes; *God save the quene Elisabeth*, hoc est, *Deus salvet Reginam Elisabetham*; Ad quâ populo sic ipsa respondet; *I thanke you myn good pepel*, id est; *Ago tibi gratias popule mi bone*; In sacello habebatur excellens Musica, quâ finitâ unâ cum precibus, quæ vix ultra dimidiam horam durabant, Regina eadem magnificentiâ & ordine, quo antea discesserat, redibat & ad præn-

prandium se conferebat. Interea vero dum sacris intererat, vidimus illi apparari mensam hac adhibitâ solemnitate; Primo Nobilis quidam atrium ingressus, sceptrum manu tenebat, adjunctum sibi habens alium quendam Nobilem cum mappâ, qui ambo cum ter summâ cum veneratione genua flexissent, alter ad mensam propius accedens, eam mappâ insisternebat; quo facto, rursus poplite flexo discedebant; veniebant post hos alij duo, quorum alter rursus cum sceptro, alter cum salino, orbe & pane aderat, qui cum, uti priores, ter genua incurvassent, & res modò dictæ mensæ impostæ essent, eadem omninò cum ceremoniâ abivère. Venit tandem Virgo quædam Comitissa, uti affirmabatur, eximie pulchritudinis, vestita veste sericâ albâ, cui erat adjuncta nobilis matrona, cultrum prægustatorium ferens, quæ ter summo cum decore in pedes provoluta, postea ad mensam accessit, orbes sale & pane absterxit, tantâ cum veneratione, ac si Regina ipsa præsens fuisset; cumq; paululum commemorata ad mensam esset, venerunt satellites Regij, omnes capite nudis, sagis rubris induti, quibus in posticâ parte erant affixæ rosæ aureæ, singulis vicibus XXIV. missus ferculorum, in patinis argenteis & maximâ ex parte deauratis, adferentes; Ab his Nobilibus quidam, ordine cibos accepit, & mensæ imposuit; Prægustatrix verò, cuilibet satelliti, ex eadem, quam ipsemet attulerat, patinâ, buccellam degustandam præbuit, ne aliqua veneni tubesset suspicio; Dum satellites isti, qui centum numero proæra corporis staturâ, & omnium robustissimi ex toto Angliæ Regno, ad hoc munus summâ curâ deliguntur, supradictos cibos adportarent, erant in Aulæ aræ XII. Tubicines, & duo Tympanistæ, qui tubis, buccinis, & tympanis magno sonitu per sesqui horam clangebant; Cæremonijs autem, modò commemoratis, circa mensam absolutis, aderant illicò virgines aliquot nobiles, quæ singulari cum veneratione, cibos de mensâ auferebant, & in interioribus & secretius Reginæ cubiculum asportabant; Eligere ibi Regina solet quos vult, cæteri pro Gynaceo servantur; Prandet & cœnat sola paucis astantibus, atq; nullus admit-

admittitur, neq; peregrinus, neq; Regni quodq; incola, nisi rarissimè, & quidem ex singulari magnatis alicuius intercessione. Cæterum propè hanc arcem videtur *Regina Vivarium*, in quo variæ aluntur feræ; quemadmodum & per totam ferè Angliam, eiuscemodi vivaria valdè sunt frequentia, inter nobiliores & ditiores potissimum. In istius umbilico *turris* est *quadrata* antiqua colliculo imposita, *Mirefleur* nomine, cuius Amadisium illum Gallicum, in figmentis suis mentionem facere, quidam volunt; Huic contigua est planities Equestribus exercitijs destinata, in quâ statis & festivis temporibus Equites, aliq; nobiles convenire solent.

Londino curru discessimus loca vicina & celebriora visendi gratiâ.

8. 293. Vidimus primo Arcem *Thebal*, vulgò *Thibaulds*, pertinentem, ad Dn. *Burghley* Angliæ Regni Thesaurarium; In Xysto depicta erat Angliæ Regum Genealogia; Huic contiguus est hortus, quem fossa aquâ plena fere undiquaq; claudit, ita ut quis navigio magnâ cum voluptate, inter fruticeta hinc inde spatari possit; Varias ibi reperias arbores & herbas, labyrinthos magnâ industriâ factos, fontem ex marmore candido salientis aquæ, columnas item & pyramides, tum ex ligno tum ex aliâ materiâ passim in horto positas; Introducti postea ab Hortulano in domum æstivam, vidimus in inferiore eius parte, quæ semicirculari formâ constructa est, XII Imperatores Romanos ex marmore candido, & mensam ex lydio lapide; Superioris partitis utrumq; latus cingunt labra plumbea, in quæ aqua per canales est deducta, ut in illis pisces servari, & æstivo tempore in frigidâ commodè lavari possit; In alio cœnaculo, huic planè vicino, & per ponticulum conjuncto, erat mensa, ex marmore rubro figurâ ovali; Ad Arcis huius penetralia non sumus admitti propter absentiam familiæ, quæ eodem die funere Domini sui Londini interfuit.

Prandij. 294. *Hartzan* pagus.

295. Ware, vicus.

Cœnz. 296. *Bockrisch*, pagus; lectos à servis in hâc provinciâ sterni & præparari hic primum observavimus.

8. *Papirides*

9. **CAMBORIUM, Cantabrigium, & Cantabrigia** Latinis; *Cambridge* celeberrimum Angliæ Regni oppidum, sic dictum à Camo fluvio, qui cum Occidentale eius latus infulis ludens perferit, ad ortum conversus, in partes dispersit duas, pontem; conjungitur, unde recentius hoc nomen Cambridge enatum, cum Saxonico vocabulo olim *Granbridge* appellatum fuerit. Ultra pontem cernitur Castellum amplum & vetustum in colle situm, quod à Danis constructum fuisse perhibetur. Cis pontem, ubi U. bis pars longe maxima jacet, platearum descriptione, templorum frequentia, & pulcherrimis Mularum sacrijs sive Collegijs omnia nitent; in quibus eruditissimi Viri magno numero aluntur, omniumq; bonarum artium scientia, & linguarum cognitio florent.

19.

De fundatione *Academia* huius oppidi & de Collegijs hæc Fundatio paucula annotare placuit; Cantabrum Hispanum, Anno ante *Academia* Christum natum 375. *Academia* hanc primum instituisse, & *tabrigi-* Sebertum Orientalium Anglorum Regem, Anno post Christum 630. restituisse perhibetur. Postea Danicis procellis subinde everfa, diu neglecta jacuit, donec sub Normannico Imperio *ensis.*

1. omnia dilulescere inceperint; Iam inde literarum diversoria, Collegia hospitia, & Aulæ studiosis excitata fuerunt, sed nullis possessionibus dotata. *Primum* vero Collegium, quod *S. Petri domus* vocatur, Hugo Balsham Episcopus Eliensis, Anno Christi 1280. extruxit & doravit, quem secuti & imitati Richardus Badevv, ab Elisabethâ Clarâ Ultoniæ Comitissâ adiutus, Anno Christi 1326. *Aulam Clarensem*; Maria de S. Paulo Penbrochiæ Comitissâ Anno Christi 1343. *Aulam Penbrochiensem*; Societas fratrum Corporis Christi Anno Christi 1344. *Collegium Corporis Christi*, quod & S. Benedicti dicitur; Ioannes Grandensis Anno Christi 1354. *Aulam Trinitatis*; Edmundus Gonevile, Anno Christi

Collegia
scholasticæ
Cantabrigiæ,

6. Christi 1348. & Ioannes Caius Medicus nostro tempore *Genovilli, & Caij Collegium*; Henricus VI. Rex Angliæ, *Collegium Regium*, Anno Christi 1441. (cui sacellum adianxit, quod inter pulcherrima Orbis ædificia suo iure locum sibi vendicat, habens ad latus dextrum Bibliothecam insignem, in quâ librum Psalmorum in membranâ scriptum, quatuor spithamas longum, & tres latum vidimus, Hispanis in oppugnatione Gadum ereptum, & inter alia opima spolia in Angliam deportatum) Margaretha Andegavensis eius uxor, Anno Christi 1448. *Collegium Reginale*; Eodemq; tempore Ioannes Alcockus Episcopus Eliensis, *Collegium Iesu*; Robertus Woodlacke, Anno Christi 1459.
10. *S. Catharina Aulam*; Margaretha Richmundia, Henrici VII.
11. Angliæ Regis mater, *Christi & S. Ioannis Collegia*, circiter Annum Christi 1506. Thomas Avdley Angliæ Cancellarius, *Collegium Magdalena*, quod Clarissimus Vir. Dn. Christophorus Wrey, summus Angliæ Iustitiarius, & ædificijs & possessionibus adauxit; Et potentissimus Rex Henricus VIII. *S. Trinitatis Collegium*, Anno Salutis 1546. Religioni & bonis literis exædificavit, in cuius Sacello Withackeri Theologi Epitaphium est, aureis literis marmoris inscriptum; *Collegium Emanuelis*, quod bonis studijs honoratissimus & prudentissimus Vir. Dn. Gualterus Mildmaius Eques Auratus, & Regiæ Majestati ab intimis consilijs nostrâ ætate extruxit; Et *Collegium Seidnei* quod novum Seidneius Eques Auratus nunc molitur.

Notandum hic, quod in Angliâ quædam est secta, quæ Puritanorum vocatur; Hi ex opinione Ecclesiæ Genevensis omnes ferè cæremonias ab antiquis usurpatas, organa item & Epitaphia è templis eijciunt, disparitatem officiorum inter Ecclesiasticos, ut sunt Episcopatus, Abbatia &c. tollunt, & eiuscemodi dignitates omninò respuunt, hoc nomine primum appellati à *Iesuità Sandes*; Non vivunt isti seorsum, sed reliquos hinc inde in Collegijs sunt immisti.

Septem: Locus.

10. 293. *Botton*, pag s. *Hotton* }
 Prandij. 299. *Anthel*, vicus; Hic infinitam multitudinem cuniculo- }
 Cœnæ. rum vidimus, qui loco leporum habentur, & saporis sunt op- }
 timi. } 11.
 10.

11. 300. *Obern* }
 Prandij. 301. *Leitten* } Vicos transivimus.
 Cœnæ. 302. *Elsberg*, vicus. }
 303. *Welleff*, vicus. } 12.

12. 304. OXONIUM, vulgò *Oxenford*, Athenæ Anglicæ nobilissi- }
 Prandij. mæ, literarum & sapientiæ clarissima officina, unde Religio, hu- }
 manitas, & doctrina in omnes Regni partes uberrimè distri- }
 buuntur; Oppidum egregium & nitidum est, sive privatorum }
 ædificiorum elegantiam, sive publicorum dignitatem, sive situs }
 salubritatem & amœnitatem spectes; Planitiem enim ita ob- }
 vallant nemorosi colles, ut hinc pestilenti Austro, illinc tempe- }
 stuoso Zephyro excluso, tantum serenantem Euram & Aquilo- }
 nem corruptionis vindicem admittant, unde ab hoc situ *Bellofi-* }
tum quondam dictum fuisse produunt nonnulli; Alluunt hoc }
 oppidam duo fluvij *Cherivel*, & *Isis*, vulgò *Onse*, qui licet in u- }
 num alveum aquas confocient, *Isis* tamen solidus & concitator }
 in Austrum fertur, & nomen retinet, donec fluvium Tamam }
 quem diu quæsierat inveniat, & ad vicum *Wallengdorff* in fere- }
 cipiat, unde postea fluviorum Britannicorum regnator compo- }
 sito vocabulo *Thamesis* appellatur, de quo non immeritò dicere }
 liceat, eum & terere Britanniam & rigare, quod de Euphrate in }
 Oriente dixerunt veteres.

Cæterum Collegia in hac celebri universitate hæc sunt. Collegia

Henrico III. Anglorum Rege adhuc regnante Gualterus Academia
 Merton Episcopus Rossensis, Collegium quod in agro Surriensi
 posuerat Anno Christi 1274. Oxonium transfudit, locupletavit,
 & *Mertonense Collegium* dixit; statimq; Gulielmus Archidia-

1. conus Dunetensis, opus illud Alfredi, quod *Universitatis* nun-
 2. vocant *Collegium*, novis operibus restauravit; Edvardo I. An-
 gliæ Rege, regnante, Ioannes Belliolus Rex Scotiæ, vel ut ali-
 volunt

3. volunt eius parentes, *Belliolense Collegium* fundarunt; Sub Edvardo II. Anglorum Rege Gualterus Stapletonus Episcopus Exoniensis, *Exoniense Collegium*, *Aulamq;* *Cervinam*, & ipse Rex hunc imitatus, *Collegium Regium*, vulgò *Oriab*, & *Aulam S. Mariae* posuit; Postea Philippa Regina, Edvvardi III. Angliae Regis uxor, *Collegium Reginae*, sive *Reginale*, ut vocant; Et Simon Islep ArchiEpiscopus Cantuariensis, *Cantuariense Collegium* extruxit; Gulielmus Wiccamus Episcopus Wintonienfis, *Collegium magnificum*, quod *Novum* dicitur, excitavit; *Collegium Mariae Magdalene* Gulielmus Wainflectus Episcopus Wintonienfis erexit, quod opere eximium, situ percommodum, & ambulacris admodum amœnum est; Eodemq; tempore Humfredus Dux Glocestriae bonarum literarum admirator maximus, Scholam Theologicam magnificè extruxit, & in ejus superiori parte Bibliothecam instituit, centumq; viginti novem selectissimis libris, quos magnis impensis ex Italiâ comparavit, exornavit, sed hos quorundam privata avaritia publico usui iam pridem invidit; *Collegium Lincolnense*; *Collegium omnium animarum*; *Collegium D. Bernhardi*; *Collegium Aenei Nasi* à Gulielmo Smith Episcopo Lincolnienfi, regnante Henrico VII. Anglorum Rege conditum, & ab Alexandro Novvello S^{ci}. Pauli Londini Decano proventibus auctum; Supra portam huius Collegij, *Aeneus Nasus* est affixus; *Collegium Corporis Christi*, à Richardo Fox Episcopo Wintonienfi ædificatum, sub cuius effigie in Sacello Collegij hileguntur versiculi.

Clarus Wintonia Praesul cognomine Foxus,
Qui primus hoc olim nobile struxit opus.
Talis erat formâ, talis dum vixit amictu,
Qualem spectanti picta tabella refert.

37. *Collegium Christi*, Thomas VVolsæus, Cardinalis Eboracensis (ubi Fridesvidæ Monasterium erat) omnium amplissimum & elegantissimum inchoavit, quod Henricus VIII. Angliae Rex, adjuncto Cantuariensi Collegio, magnis redditibus ditavit.

18. ditavit, & Ædem Christi dixit; Potentissimusq; item Princeps pecuniâ è suo Erario depromtâ, ad oppidi dignitatem Episcopum & ad Academiæ ornamentum publicos Professores instituit; *Collegium Iesu*, ab Hugone Priso Legum Doctore ex ædificatum. Maria etiam Regina publicas scholas bellè à fundamentis ædificavit his additis inscriptionibus;

Scholæ
publicæ
Oxonien-
ses.

Septem Artes liberales.

1. Grammatica;	<i>Literas discite;</i>
2. Dialectica;	<i>Imposturas fuge;</i>
3. Rhetorica;	<i>Persuadet mores;</i>
4. Arithmetica;	<i>Numeris omnia constans;</i>
5. Musica;	<i>Ne tibi disideas;</i>
6. Geometria;	<i>Cura que domi sunt;</i>
7. Astronomia;	<i>Aliora te ne quaesieris;</i>

Sequuntur virtutes scholasticæ;

1. Patientia;	<i>Patientia vincit ferendo;</i>
2. Humilitas;	<i>Modestia amicitibus;</i>
3. Fortitudo;	<i>Fortis est qui omnem fortunam de- vincit;</i>
4. Spes;	<i>Spe vivimus omnes; sed omnis fidu- cia sine DEO vana est;</i>
5. Cautio;	<i>Cautus vincit omnia;</i>

Hactenus de Collegijs & Aulis, quæ eleganti structura, opimis redditibus, & instructis Bibliothecis ita florent, ut reliquas orbis Christiani Academias superent omnes; Nunc de personis Academicis ibi viventibus pauca subijcienda.

Studiosi vitam ferè Monasticam degunt; Sicut enim in Vita stu-
Monasterijs olim Monachi, nullis alijs rebus, erant intenti & dioso-
occupati, quàm ut statis horis, precibus ad DEUM fuis, reli-
quum tempus, bonis artibus, & studijs honestis impenderent, rum in
ita & hos facere oportet; *Dividuntur* porrò in tres *Mensas*; Ad Anglia.
primam, quæ sociorum mensa dicitur, admittuntur Comites,
Baro-

Barones, Nobiles; Doctores & Magistri, sed horum paucissimi, lautiusq; & liberalius, quam reliqui tractantur; Secunda Mensa, est Magistrorum, Baccalaureorum; nobilium quoq; & Civium honoratiorum; Tertia Plebeiorum, & inferioris conditionis hominum; Dum reliqui prandent vel cœnant (quod fit in cœnaculo satis amplo, ubi omnes simul congregantur) quidam ex studiosis, in sacris Biblijs legit, quæ pulpito in centro ferè cœnaculi collocato sunt imposita: Atq; hoc lecturæ onus subire solent studiosi omnes vicibus alternis; Gratijs, sumto prandio, vel cœnâ absolutâ, actis, quilibet in suum Mutæum vel cubiculum se confert, aut in hortos adjunctos, exspatiatur, quos ad omnia Collegia habent amœnissimos; *Vestitus* cum leſuitarum fermè congruit: Etenim togis sunt induti longis ad talos usq; demissis, aliquando pellibus suffultis, pileos, gerunt quadrangulares; Doctores verò Magistri, & illi, qui Præceptorum aut Professorum munere funguntur, peculiaribus utuntur togis, ut à reliquis dignoscantur; Ad *Bibliothecam* in unoquoq; Collegio, quilibet studiosus perfectioris ætatis habet clavem. Conſpiciuntur in angulo quodam oppidi rudera arcis satis amplæ, sed penitus diruta. In cœnâ fuimus excepti, Musicâ excellentissimâ, varijs & diversis ex instrumentis concinnatâ.

13.

307. Postridie exspatiati fuimus ad Arcem Regiam *Woodstocke*, ubi Erhelredus Angliæ Rex olim Ordinum conventum habuit & leges tulit; Est hæc Arx magnificentiæ plena, ab Henrico I. Angliæ Rege constructa, qui etiam *vivarium* amplissimum, *saxeo muro cinctum*, adjunxit, quod primum in Angliâ vivarium fuisse scribit Ioannes Rossus. In hæc ipsâ arce, Regina Angliæ Elisaberha, quæ nuncrerum potitur, antequam turri Londinensi includeretur, à Mariâ sorore captiva fuit detenta, quæ cum in maximo vitæ versaretur discrimine, carbone rithmos hos Anglicos à se compositos, fenestræ lignæ, propriâ manu inscripsit, quos hic subingere placuit;

*Oh fortune thy Wrestling wavering state,
Hath franght vwith Cares my troubled vwith;*

Whese

Whese vittnes this present prison late,
 Could beare where once was Ioy stoune quit,
 Thon causedst the guiltle to be losed,
 From bandes vvehre innocents vvehre indosed,
 And confed the guiltles, to be referned.
 And freed these that death had Vwell desernd.
 Butt allhereni canbe nothing Vwronghle,
 So God send to my foes althey have tonghle.

Elisabethe the Prisonner.

1555.

Sensus horum in subsequentibus versiculis utcumq;
 videtur expressus;

*O fortuna tuum semper variabile numen,
 Implevit curis animum mordacibus agrum;
 Carcer hic est testis, qui gaudia cuncta removit;
 Sapè tetricis miseros tentasti solvere vinculis
 Et servare tibi innocuos justissima cura;
 Sed tamen inde tuo fallaci fidere vento
 Nulli consultum puto; Nam mutaris in horas;
 Tandem Iova Pater, qui servantissimus equi,
 Et scelerum vindex es justus, vela retunde,
 In me missa, meis inimicis lance repende
 Equâ, fac videam proprijs contraria votis.*

Elisabetha captiva. Pt.

Non procul ab hâc Arce videntur rudera adium cum fonte scaturientis aquæ purissimo, *Rosamunda Cliffordia*, quam Henricus II. Rex Angliæ propter eximiam & liberalem formam adeò deperijt, ut eius pulchritudo omnes alias ex ipsius animo deleteret mulieres; quæ tandem enecata fuisse dicitur veneno à Regis uxore;

Tumuli reliquie ex lapide, characteribus penè corruptis, sunt hæc;

—————
 adorem;

T.

Vtq;

Vig, tibi detur requies Rosamunda precamur.

Monachus quidam hoc rhythmicum ei fecit Epitaphium;

Hic jacet in tumbâ Rosamundi non Rosamunda,

Non redolet sed olet, qua redolere solet.

Rosa-
munda
Epita-
phium.

Reversi hinc Oxonium, à prandio iter nostrum ulterius

Prandij. 306. sumus profecuti, & *Newhelm*, Arcem Regiam, in quâ
pauperes ex regiâ liberalitate sustentantur, transivimus.

I4. 307. *Nittelbett*, pagus.

Cœnæ. 308. *Henley*, oppidulum transivimus. Hic colles Chilterni-
ci perpetuo dorso, in Aquilonem procurunt, & Oxoniensem
agrum à Buchinghamiensi determinant,

309. *Madenhood*, vicum transivimus.

Prandij. 310. VINDESORIUM, vulgò *Vindsore* Regium in Angliâ
& Cœnæ. 15. Castrum, Arturi Regis tempore primâ fundatione constru-
ctum putatur, ac deinde ab Edvardo III. multis ædificijs adau-
ctum, situ gaudet peramœno, ut certè amœniores sedes Regia
vix habere possit. Clementer enim ex ædito colle jucundissi-
mo, in agrum planum atq; compascuum, fruitur conspectu; A
fronte vallem despectat, longè lateq; procurrentem, arvis di-
stinctam, pratis viridantem, nemoribus hinc inde vestitam, &
placidissimo Thamesi irriguâ; A tergo, colles passim assurgunt,
nec asperi nec præalti, saltibus coronati, & venationi à natura
ipsâ, quasi dicati.

Hâc loci amœnitate pellecti Reges sapissimè huc secedunt;
Et hic ad Galliam vincendam natus est Edvardus III. Angliæ
Rex potentissimus, qui hoc castrum quasi Urbis æmulum, fossis
& propugnaculis ex quadrato saxo munitissimum de integro
construxit, statimq; debellato Gallo & Scoto, Ioannem Regem
Galliæ, & Davidem Scotiæ in hoc captivos, uno eodemq; tem-
pore detinuit. Porro *Castrum* hoc præter Regiam sedem, &
magnifica Regum sepulchra, Garretteriorum sodalium cæremoni-
â celeberrimum est. Hæc autem Equestris societas, ab Edvvar-
do II. qui à Ioanne Gallorum Rege capto, speciosissimè tri-
umphas

tumphavit; est instituta. Sunt verò *Garretterij Equites*, bellicâ Garrette-
 virtute vetustateq; Natalium lectissimi Duces, qui solemnî sa-
 cramento adacti, mutuæ, perpetuæq; amicitia se devovent, nec
 ad tuendum Collegij decus, nobili conspiratione quodvis
 periculum adire, nec subire mortem reculant. *Garretterij* au-
 tem *Sodales* ob id appellantur, quod sinistri cruris suram fibulâ
 baltheolo, vel caruleâ periscelide (unde & *Equestris Perisce-* Equestris
lidis Ordo dicitur) aureis literis Gallicè inscripta; *Honi Soit qui* Perisceli-
mal ij pense, h. e. ignominia afficiatur, qui malè cogitat, fini-
 stram tibiam substringunt, in memoriam caligariæ fasciolaræ, quæ
 illustri fœminæ; ab Edyvardo flagranter adamatæ, dum ea cho-
 ream saltaret, soluto fortè nodo deciderat, eamq; Rex ipse re-
 pentè sustulerat, ut in honorem mulieris, non amatoriâ vanita-
 te, sed gravi & maximè honestâ ratione, insignium Procœrum
 tibijs dicaretur. Eius autem Collegij, cœremonia, Vindefortij
 quotannis, stato die D. Georgio Cappadoci, Equitum tutelari
 dedicatõ; præsidente Rege, celebratur, mosq; est, ut Sodales
 galeam & scutum, cum gentilitijs insignibus, conspicuo templi
 loco, suspendant.

Tres præcipuas áreas latas & amplas Castrum hoc Vindiso-
 rium, non sine gratâ spectantium voluptate ostentat. Quia Vindiso-
 rum *priori* nitidissimis ex candido saxo, supernè planis, plum-
 boq; contectis ædificijs cinctâ, *Garretterijs* Equitibus hospitia
 præbet; habetq; insularem in medio domum, præcellâ turri con-
 spicuum, quam Gubernator Præfectusq; Castri inhabitat; In
 eâ publica est culina, suppellectili, rebusq; culinarijs atq; do-
 mesticis instructa, & spaciosum triclinium, in quo Equites, com-
 muni quotidie mensâ utuntur. Ad hanc autem *Garretteriam*
 societatem Angliæ Rex & Gubernator, idoneas pro voluntate
 suâ personas deligit, quas nobili ex parentelâ tertio propinqui-
 tvtis gradu esse oportet, quiq; ob graviores ætatem, rei; fami-
 liaris angustias, precibus Deo offerendi, quam bellicis tumultu-
 ribus magis habentur idonei; Singulis pensionis annuæ XVIII.
 libræ, denarij V. assignantur, & vestis. Huius autem tam magni-

ficæ foundationis, præcipuum institutum eſt, ut pro incolumitate Regis, & pro felici adminiſtratione Regni; quotidianas ad DEUM preces fundant, hinc rebus divinis vacant, & bis quotidie ad Sacellum, orationis gratiâ conveniunt; Hæc etiam area ad lævam magnificâ ſtructurâ exornatur, Sacello perauguſto CXXXIII. paſſus longo, & XVI. lato; in quo pro Equitum numero XIX. Subſellia à temporibus Edvardi III. parata habentur. Eſtq; ædícula hæc ſacra, magnificis Regum monumentis, decorata, Edvardi IV. Henrici VI. & VIII. eiſq; Conjugis Reginae Ioannæ. Sacellum hoc Regiâ liberalitate dotatum 2000. libras annuatim habet, qui quidẽ proventus Edvardi III. & Henrici VII. Regum munificentia, plurimum ſunt adaucti. Cæterum in hanc Perifcelidis ordinis ſocietatem, potentiſſimi quiq; Orbis Chriſtiani Principes cooptati, inſtar maximi honoris duxerunt, & jam à primâ inſtitutione; in hunc ordinem, qui è XXVI. Equitibus conſtat, Reges aſcripti fuerunt, plus minus XX. præter Angliæ Reges, qui eiſdem Præſides habentur, ut Duceſ & alij maximi nominis taceantur plurimi.

In choro Sacelli interiore videntur *inſignia, gladij & vexilla* XVI. *ſuſpenſa*, inter quæ ſunt Caroli V. & Rudolphi II. Impèratorum, Philippi Hiſpaniarum, Henrici III. Galliarum, & Frederici II. Daniæ Regum &c. Caſimiri Palatini Comitit ad Rhenum &c. aliorumq; Orbis Chriſtiani Principum; qui in hunc Perifcelidis Ordinem ſunt cooptati.

In choro poſteriore vel appendice huius Sacelli, monſtrantur nobis præparamenta quædam ad *ſepulchrum* magnificentiſſimum *Cardinalis Wolfæi* poſteâ capite plexi. Sunt in ambitu IIX. magnæ columnæ ex Orichalco; propius ad tumulum IV. in formam candelaborum factæ; Tumulus ipſe ex marmore candido & nigro &c. quæ omnia, uti fama eſt, in ſepulturam Reginae Eliſabethæ aſervantur; Sumtus in hanc rem jam facti æſtimantur, *ultra 60000. auri libras*. Conſpicitur deinde in Sacello toga equeſtris Edvardi III. Item Epitaphium Edvardi Finij Lincolnæ Comitit Clintoniæ & Saix Baronis, inclyti Perifcelidis

lidis Ordinis militis & summi quondam Angliæ Admiralij.

Altera editiore in loco Arcis VVindesorij Area validissimam cinctâ muris, turri & magnificis ædificijs clara, vetus quondam castrum fuit, de quo hunc in modum veterum Annales; Anno Domini 1359. Rex Edvvardus incipit novum ædificium in Castello de VViadefore, ubi natus fuerat, ob quam causam illum locum amplioribus ædificijs & splendidioribus decorare præ cæteris procuravit. In hac Castri Regione, Ioannes Gallia Rex, & David Rex Scotiæ, de quibus uno eodemq; tempore, Edvvardus III. magnificè triumphavit, tenebantur captivi; Quorum consilio, ob jucundam loci amœnitatem, & sumtibus ob sui redemptionem hoc castrum in eam magnificentiam paulatim excrevit, ut non arx, sed justæ magnitudinis & humanis præsidij inexpugnabile oppidum videatur. Et hæc quidem castri regio, solius Scotiæ Regis, unica exceptâ turri sumtibus constructa est, quam, quia VVinchestoriæ Episcopus Sodalitij equestris Prælatus condidit, VVinchestriæ turrim appellant. Hæc gradus habet C. eâ opificum industriâ perfectos, ut facilem equis ascensum præbeant; CL. passus in ambitu continet. In eâ omne armorum genus, ad Arcis defensionem necessarium, aservatur.

Area
II.

Tertia demum celeberrimæ VVindesorij Castri area longè amplissima, captivi Gallorum Regis impensarum sumtibus ædificata, ut editiore situ, ita elegantia atq; nitore priores longè superat. Ea CXLVIII. passuum longitudine, & XCVII. passibus in latum protenditur. In medio fontem limpidissimæ aquæ, per occultos terræ meatus, quatuor milliarium spatio, maximis sumtibus deductum, ostentat; Sumtuosissimis insuper ædificijs clausæ, qua orientem spectat, Regiæ nobilitati tecta præbet; Meridie versus Sphæritarium habet aulicæ recreationi destinatum; Septentrionale verò latus decenter exornat domus regia, magnificis cænaculis, aulis & hypocauftis, privatoq; Sacello, cuius concameratio superior rosæ & lilijs deauratis est distincta; In eo quoq; amplissima illa cœnatio conspicitur LXXVIII.

Area
III.

T 3

passus

passus longa, lata verò XXX. in quâ solemni & peringenti sacrorum pompâ, annuam D. Georgij tutelaris, memoriana, Garetterij Equites celebrant.

Inde CCCLXXX. passus longa, septem verò lata ambulatorio incredibili venustate se offert fulcimentis ligneis undiquaque concepta, quæ nobilibus magnificisque Viris, sustentacula præbet, ut inde Venationes, & falconum aucupia, in areâ admodum latâ conspiciant. Nam prata ac pascua vario herbarum ac florum genere, vestita, perenni viriditate collibus ad castrum usque leniter intumescunt, deinde in libratam planitiem, maximâ spectantium voluptate, sese ostendunt.

Præter jam commemorata, notatu quoque digna sunt; 1. *Hypocausta* duo, speculis constrata, & incrustata; 2. *Cubiculum* in quo natus est Henricus VI. Angliæ Rex; 3. *Cubiculum Reginae Elisabethæ*, in quo Mensa est, marmore rubro candidis fibris asperso; 4. *Xystus* figuris & emblematis gypso impressis undiquaque ornatus; 5. *Cubiculum*, in quo Regij lecti cubiculares sunt, Henrici VII. & uxoris ipsius, Edvardi VI. Henrici VIII. Annæ Boleniæ, qui omnes in longitudinem & latitudinem XI. ferè habent pedes, tapetis auro & argento fulgentibus instrati, Elisabethæ quoque Reginae lectus, varijs tegumentis, & stragulis acu pictis adornatus, sed non tam longus & largus ut cæteri *Tapetum* in quo repræsentatur Clodoveus Galliarum Rex cum Angelo florem liliorum ipsi porrigente, ut eo pro insignijs uteretur; Etenim Galliarum Reges antea tres in scuto habebant bufones, in quorum iocum, tria lilia aurei coloris, in campo cæruleo, reposuerunt; Atque hoc tapetum vetustissimum Regi Galliarum ereptum esse dicitur, tum temporis, cum Angli Galliam potirentur. Monstratur hic inter cætera nobis *Monocerotis cornu*, in longitudine $8\frac{1}{2}$. spithamas excedens, valoris 100000. librarum auri; *Avis Paradisi* tres spithamas longa, tres verò digitos crassa, rostrum habens cæruleum, sesquiarticulum digiti longum; Superior capitis pars, coloris lutei; inferior autem optici; inferiorius

eptem: Locus.

rius sub gulâ plumæ utrinq; exerta, coloris subrubei sunt, quem-rij in An-
admodum & in dorso & reliquo corpore: alarum longitudo co-
loris lutei, duplo maior est, ipsâ ave; Supra dorsum eminent-
juxta avis longitudinem, duæ utrinq; fibræ aut nervi, quorum
extremitas maior, sili crassioris formam habet, coloris plumbei,
& ad nigredinem vergentis, quibus, cum pedibus careat, quies-
cere volens arboribus inhaerere dicitur; *Pulvinar* à Regina Eli-
sabetha, artificiosissimè propriâ manu contextum.

E. regione Vindisforij trans Thamesim, cujus utraq; ripa
ponte ligneo hic conjungitur, *Ætona* cernitur, Collegium ni-
ridum, & literarum humaniorum celebre Gymnasium, ab Hen-
rico VI. constructum, in quo præter Præfectum, Socios VIII. &
Cantores, pueri sexaginta gratuito aluntur; Grammaticam do-
centur, & tamdiu in hoc Gymnasio commorantur, donec ex-
ploratâ ingeniorum sagacitate, & factò in studijs progressu in
Academiam Cantabrigiensẽ mittantur.

Cum hinc ad diversoriũ nostrum reverteremur, fortè fortu-
nâ incidimus in *rusticos spicilegia sua celebrantes*, qui ultimam fru-
gum vehem, floribus coronant, additâ imagine splendide vesti-
ta, quâ Cererem forsitan significare volentes, eam hinc inde mo-
vent, & magno cum clamore Viri juxta ac mulieres, servi atq;
ancillæ, curru insidentes per plateas vociferantur, donec ad
horreum deveniant; Agricola fruges hic non in manipulos, uti
apud nos fieri consuevit, colligunt, sed statim, quamprimum re-
fectæ vel demessæ sunt, carris imponunt, & in horrea sua con-
vehunt.

311. *Stanes*, vicum transivimus.

312. HAMPTONCOURT, Arx Regia, ex coctis lateribus à
Thomâ Wolfæo Cardinale ad opes suas ostentandas magnificè
constructa, quæ quinq; per amplas areas, cultissimis ædificijs cin-
ctas, opere admodum specioso includit. Ad portam secundæ
areæ est *auræ Rosa*, cum Symbolo Reginae; Dieu est mon droist;
Ex alterâ parte, interiore nempe, hujus portæ, sunt XII. Impe-
ratorum

ratorum Romanorum effigies ex gyplo. Area ipsa primaria, lapide quadrato constrata est, in cuius centro fons salientis aquæ, coronâ deauratâ statvæ justitiæ subpositâ tectus conspicitur, quam columnæ ex marmore albo & nigro sustinent. *Sacellum Arcis splendidissimum* est, in cuius superiori parte, Regia sedes tota transparet & pellucet à fenestris cristallinis. Ducti fuimus in Cameras Duas, quas præsentationem vel audientiam vocant splendentes tapetis aureis, argenteis & sericis diversi coloris; Sub Regio, sive Majestate ex margaritis hæ voces erant consutæ; *Vivat Rex Henricus VIII.* Est ibi quoq; parvum Sacellum tapetis splendide ornatum, in quo Regina sacra tractare solet; In cubiculo Reginæ lectus, preciosissimis stragulis sericis erat coopertus; Non procul abhinc vidimus lectum, cuius conopoea Anna Bolonia texuit, & Henrico VII. Angliæ Regi marito suo donavit. Omnia reliqua conclavia, quorum sunt plurima, tapetis artificiosissimè ex holoserico diversi coloris, auro & argento textis, quibus ex parte historiæ sunt impressæ, ex parte habitus Turcici & Americani ad vivum repræsentati, erant adornata.

In atrio hæc visu digna;

Speculum pellucidum, imagunculis & columnis ex alabastro factis ornatum; *Effigies Edvardi VI.* Regis Angliæ fratris Elisabethæ Reginæ; *Vera Lucretia effigies* cum pugna Papiensi depicta; *Historia Passionis Christi* ex cochleis margaritarum sculpta; *Vera Maria Stuartæ Scotia Regina* securi percussæ, eiusdemq; filix imago; *Effigies Ferdinandi Principis Hispaniarum*, Philippi filij, & *Henrici VII.* Angliæ Regis, sub cuius pictura *Biblia sacra* eleganter in membranam scripta erant collocata; *Sphæra artificialis*; *Varia instrumenta Musica*; *Tapetia* in quibus *Æthiopes Elephantib⁹* insidentes repræsentantur; *Lectus* in quo natus perhibetur Edvardus VI. matre puerperâ Smeriâ in eodem morte extincta; In cubiculo quodam *tapetia* erant *diversim*, quæ parietibus affigebant, quando legati peregrini, ad Regi-

nam admittuntur. Multa ibidem *Pulviaria*, auro & argento decorata, multæ vestes stragulæ, & tegumenta lectorum, pellibus Ermelinis suffulta; Omnia deniq; tabulatâ per totam arcem auro argento & fulgëntia. Porro est quoddam in hâc Arce *conclave*, quod *Paradisus* appellatur, in quo præterquam quod omnia & auro argento utq; gemmis ita resplendent, ut oculos hebetent, est *Instrumentum Musicum* totum *vitreum*, solis chordis aut setis exceptis. Introducti postea in hortos amœnissimos, vidimus Rosmarinum ita parietibus implantatum & applicatum, ut eos omnès penè contegeret; Estq; hæc Rosmarini fructibus plantatiõ in Angliâ frequentissima.

313. *Kingston*, vicus.

andij.

314. NONESUCH aut *Noneſſſch*, ut nos pronunciamus, Secessus Regius, quem magnificentissimus Rex Henricus VIII. in loco saluberrimo, prius *Cuddington* dicto, delirij & otio suo destinavit, tantâq; magnificentiâ & elegantia extruxit, ut ad ostentationis arcem aspiret; & omnem Architectonicæ peritiâ, in uno hoc opere coærvatam existimes; Tot sunt ubiq; spirantia signa, tot absolutæ Arcis miracula & Romanæ antiquitatis æmula opera ex gypso affabrè factâ, ut optimo jure hoc suum nomen habeat & tueatur, quod Latine ut nonnullis placet, *Nulli secunda*, sonat, vel ut alius cecinit;

II.

4.

Hanc, quia non habeat similem, laudare Britanni

Sape solent, Nulli, parem, cognomine dicunt.

Ædes verò ipsas sic circumcingunt vivaria, damis referta, horti delicati, luci topiario opere exornati, areolæ & ambulacra sic arboribus obumbrata, ut non aliam sibi sedem ipsa Amœnitas, ubi cum Salubritatè unâ cohabitaret, delegisse videatur.

In hortis voluptuarijs & artificialibus, multæ sunt columnæ & pyramides marmoreæ; *fontes* itidem salientis aquæ duo, alter formâ rotundâ, alter pyramidis instar, cui aviculæ insident aquam expuentes; In luco Dianæ, in quo fons artificialis est visu admodum jucundus. Actæon aspersione DE ARUM in ceru-
rum transmutatur, hæc inscriptiõ additâ.

V

Actæon

Actæon..

*Splene opus humano, capiti si Pictor equinas
Iungere cervices aut canis ora velit;
Cervinum Diana caput, cervibus istis
Addit, in iniusto, viscera iusta rogo.*

Diana..

*Mente opus humanâ, ne feros in corpore mores,
Parrhasius pingat, Praxiteles vè dolet.
Cervina Actæon tua sunt præcordia, quidni
Cornua sint? prudens pectora stulta queror.*

Videtur postea alia quoq; pyramis marmorea, ex qua undiquaq; fistulæ exeunt; quæ obviantes aspergunt.

Cœnæ.

Londinum.

Brevis Angliæ Descriptio.

BRITANNIA, quæ hodie *Anglia* & *Scotia* duplici nomine appellatur, & duo in se Regna continet totius nostri Orbis Insula maxima est, & oceano, Mari Germanico & Gallico ambitur; Pars huius maxima & Australior nunc *Anglia*, ab Anglis, qui ex Provinciâ Regni Daniæ, quæ hodiè *Angel* nuncupatur, progressæam occuparunt, sic denominatæ, proprium habet Regem, qui præter *DEUM*, superiorem non agnoscit. Divisa est Regio in *XXXIX. Comitatus*, quibus *XIII.* in *Walliâ* adjunxit *Henricus VIII.* Angliæ Rex, qui primus eam Regionem, in Comitatus distribuit; In hisce Comitatibus difficilioribus temporibus, Præfectus Regius, quem *Lieutenant* vocant, ne quid detrimenti capiat Respublica, constituitur. Singulis verò annis Nobilis quidam ex Incolis præficitur, quem *Vice Comitem*, quasi Comitum Vicarium vocant; Eius est publicas pecunias Provinciæ suæ conquirere, multas irrogatas, vel captis pignoribus colligere & Aerario inferre; Iudicibus præsto adesse, & eorum mandata exequi; Duodecim Viros cogere, qui in causis de facto cognoscunt, & ad Iudices referunt (*Iudices* enim in *Anglia*,

Anglia, *Iuris solum, non facti* sunt Iudices) condemnatos ad supplicium ducere & in minoribus litibus cognoscere; In majoribus autem jus dicunt *Iusticiarij*, quos olim Itinerantes, nunc Iustitiariorum ad *Assisas* vocant, qui quotannis hos Comitatus bis obeunt, ut de causis cognoscant, & de incarceratis sententiam ferunt.

Quod ad Ecclesiasticam Iurisdictionem attinet; Cum Romani Pontifices Ecclesias singulas singulis presbyteris assignassent, & Parochias eis divisissent, Honorius ArchiEpiscopus, Cantuariensis, circa Annum à salute reparatà 636. Angliam prius in Parochias distribuere cepit. Quemadmodum autem *Duas nunc Anglia habet Provincias*, sic *ArchiEpiscopos duos, Cantuariensem* nimirum, totius Angliæ Primatem & Metropolitanum; & *Eboracensem*; Quibus subsunt *XXV. Episcopi*; Cantuariensi *XXII. Eboracensi* tres reliqui.

Terra est frugifera, pecore maximè abundans, quo fit, ut incolæ quasi plures pecuarij, quàm aratores sint; quod magis ferè pabulo quam arvo colendo studeant; sic ut tertia propemodum terræ pars tantum pecori relicta sit inculta. Regio est, quocunq; Anni tempore temperatissima, atq; cœli nulla gravitas, adeo ut *rari sint morbi*, & inde minor Medicinæ usus quàm alibi. *Fulmina* hic admodum *rara*. Solum est *fœcundum*, sed *vinum tellus non gignit*; verum aliunde nobilissima vina importantur, uti sunt, Aurelianensis, Gasconica, Rhenana, Hispanica. *Cerevisia* quæ ex hordeo coquitur *maximo in usu est, optimiq; saporis*, sed fortis, & quæ facillè eos inebriat. Colles passim multi, nullis arboribus confiti, neq; aquarum fontibus irrigui, quæ herbam tenuissimam atq; brevissimam producant, quæ tamen omnibus abundè pabulum suppeditat; per eos ovium greges candidissimi vagantur, quæ sive cœli, seu bonitate terræ, mollia, & longè omnium aliarum Regionum tenuissima ferunt vellera. Hoc *vellus verè aureum* est, in quo potissimum Insulanorum divitiæ consistunt; nam magna & auri & argenti copia à negotiatoribus eiusmodi in primis coemendi mercis gratia, in Insulam

quorannis importatur. *Canes* præstantissimos habet. Fert *aurum, argentum, stannum* (ex quo vasa domestica ducta, apud omnes Europæos, in mensarum usu, argenteis fulgore comparantur) *plumbum & ferrum*, sed eius exigua copia *Equos* parvos, sed celeres habet; *Vivaria officina* permulta.

De moribus Anglorum.

Sunt Angli graves ut Germani, magnifici domi forisq; magna affectantium famulorum agmini secum trahunt, quibus in sinistro brachio scuta ex argento facta appendunt, & non immeritò vexantur, illos caudas à tergo habere; In saltationibus & arte Musicâ excellunt; Sunt enim agiles & alacres, licet crassiores corporibus quam Galli; mediam capitis partem capillos detondent, utroq; latere illæso; sunt boni nautæ & insignes pyratæ, astuti, fallaces, & furaces; Londini singulis annis, ultra 300. sicuti vulgò ferrur, suspenduntur; Decapitatio minoris apud ipsos est infamiæ, quam strangulatio; Ire prope murum honoratior eis locus; Frequens falconum & accipitrum apud Nobiles in Venationibus usus; In edendo civiliores Gallis, parcius utuntur pane, carnibus verò largius, quas optimè assant; In potum copiosè immittunt saccharum; Tegumenta lectorum sunt tapetia, etiam apud Rusticos; laborant frequenter leprâ, albâ vulgò dictâ, quam primis Normannorum temporibus in Angliam irrepsisse, fama est; In ædibus duas plarunq; contignationes habent, excepto Londino, ubi tres rarò quatuor reperiuntur; Ædificant ex ligno, vel, qui lautioris sunt fortunæ, ex coctis lateribus, recta habent depressiora, quæ ditiores plumbo regunt.

Sunt potentes in prælijs, undiquaq; debellant adversarios, nullumq; penitus patiuntur jugum servitutis. Delectantur quoq; valdè sonitibus, qui ipsis aures implent, uti explosionibus tormentorum, tympanis & campanarum boatu, ita ut Londin; multi qui se inebriaverint turrem unam aut alteram, exercitij causa ascendunt, & per horas aliquot, campanis signum dent.

dent. Si quem exterum egregia formâ & Itaturâ ornatum vident dolore dicunt, quod non sit homo Anglicus, vulgò *Englishmen*,

Familia illustres in Anglia hæ habentur, & quæ deserunt cruce notavi.

✠ Th. Hovvard, Dux Norfolciæ, & Comes Surriæ, hæreditarius Marechallus Angliæ; Ducatus desijt ob perduellionem, ille capite truncatus. ✠ Cray Dux Suffulciæ, sublatus titulo sub Maria. ✠ Phil. Howard Co. Arundell jure materno, & Surriæ paterno, filius superioris Ducis Norfolciæ, damnatus lætæ Majestatis & amisit dignitates. Edwardus Vere Comes Oxonij, est hereditarius Camerarius Angliæ. Percy. Co. Northumbriæ, ortus à Ducibus Brabantia. ✠ Carolus Nevill Comes Westmerland exulat in Belgio, bonis & dignitate exutus ob rebellionem. Talbott Comes Saiopiæ Anglice, Shrofsbury. Gray Comes Cantij exiguus habet reditus. Stanly Comes Derbiæ & Regulus Maunæ. Mannors Comes Rutlandiæ. Sommerfet Comes Worcestriæ, ortus à spurio Sommerf. familia, quæ stirps est è Regia Plantaginalorum familia. Clifford Comes Cumberland. Rareliff Comes Sassexiæ. Hasting⁹ Comes Hunligton, è familia Eboracensi per feminam, Bouchier Comes Bath. ✠ Ambrosius Sutton alias Dudley Comes Warwici obiit *à ways* ante aliquot annos. Wriolhesly Comes Sonthampton. Russel Comes Bedford. Herbert Comes Rembroke. ✠ Edwardus Seymour Comes Hertford, filius Ducis Sommerfetti capite multatus sub Edwardo VI. ✠ Robertus Sutton vel Dudley Comes Leycestriæ frater Warwicensis, obiit ante aliquot annos. Robertus d' Euvreux Comes Essexius & Eslianus in Norm. creatus hereditarius Marechallus Angliæ, 1598. Carolus Howard è familia Ducum Narfolciæ, creatus Comes Northingam 1597. Angliæ Ammiralleus & Consiliarius Regius. Fiesnes Comes Lincolnæ. Broune Vicecomes Montis acuti. Howard è familia Ducum Narfolciæ, Vicecomes Bindon. Novill Abogareny Baro; de hac Baronia jam controversitur. Touchet Baro Andley.

Zouch Baro Zouch. Peregrinus Berty Baro Willonghby de Ertby & Beake, Præfectus Berwick. Barckley Baro. Barckley ex antiqua familia Regum Dania. Parcker Baro Marley. ✠ Dacre Baro Dacre, de Gyllesland; vacat hæc Baronia. ✠ Baro Dacre ad Austrum, obiit ante quatuor annos, Baronia ad filiam pervenit. Brofze Baro Cobham, Guardianus quinq; portuum. Stafford: Baro Stafford. ad inopiam redactus, Heres est familia Ducum Buckinghamei; qui hereditarij erant Connestabilis Angliæ. Gray: Baro Gray de VVilton. Sorvpe: Baro Sorvpe de Boulton. Subton Baro Dudley. Sturton: Baro Sturton. ✠ Nevill Baro Lalimer, obiit ante aliquot annos sine masculis heredibus, de Baronia controvertitur. Lumley Baro Lumley. Blunt Baro Montioy. Ogle Baro Ogle. Darcy Baro Darci. Parcker Baro Mounbegle, filius & hæres Baronis Morley, Hanc Baroniã habet jure matris è familia Stanley. Sandes Baro Sandes. Vaux Baro Vaux. VVindfor Baro VVindfor. VVentvorth Baro VVentvorth. Borough Baro Borough ad inopiam redactus. Baro Mordant. Baro Evers. Baro Rich. Baro Sheffield. Baro North Consiliarius Regius & Thesaurarius hospitij Regij. Baro Hundsdon Consiliarius Regius & Cubicularius hospitij Regij. Sackvill Baro Buckhurst Consiliarius Regius. Tho. Sicil: Baro Burghley filius Thesaurarij Angliæ. Cicil Baro Rosse Burghley è filio nepos Thesaurarij pronepos. Adhuc puer habet Boroniam jure matris, filia Comitiss Rutlandiæ. ✠ Howvard de Matravers, filius Comitiss Arundell, adhuc natalibus non restituitur. ✠ Baro Cheyny. Baro Cromvvel. Baro VVhar-ton: Baro VVillonghby de Parham. ✠ Baro Pâgett exulat dignitate exutus. Baro Chandois. Baro St Iohn. Baro de la Ware, ipsius majores ceperunt Regem Gallia: Baro Compton penè omnia disspavit. Baro Norris. Tho. Howvard filius secundogenitus Ducis Norfolciæ. Baro Andley de Saffronvalden jure materno. ✠ Guilielmus tertius Norfolcij filius neq; Baro est, neq; adhuc natalibus restitutus. Hactenus de familijs illustribus.

22. Navigio Thamesi secundo Londino discessimus & *Græneviciam*, Arcem Regiam à dextra reliquimus de qua supra.
315. *Barcking*, vicus à sinistrâ conspectus.
23. *Gravefendo*, Angliæ oppidulum portu commodo celebre, ad quod maximæ naves ex Belgio appellere solent. Hinc cum postridiè cymbâ progredemur ulterius, prius Nobiliss. Davidi Strzielæ Bøëmo, & Thobiaz Salandro Inspectori ipsius, nostris per Galliam & Angliam Comitibus indivisis, qui per Belgium in patriam redire cogitabant, ultimum vale diximus, nobis rursum in Galliam contendentibus; Deus autem ter maximus voluntati ipsorum restitit; Nam adhuc præsentibus nobis, optimum Strzielam diarrhæâ correptum, paucis post discessum nostrum diebus, uti ex literis Salandri postea percepimus, Londini febris ardens extinxit.
317. *Quinckburg*, Castellum à dextrâ vidimus; Inde cum paulò ulterius essemus progressi, ostrea in ipso Mari in nostro conspectu capiebantur, quæ alibi non delicatiora nec plura, teste Ortelio in Epitome Theatri Orbis terrarum in Angliâ.
318. *Witzstessel*, pagus, hic navigio egressi.
319. CANTUARIUM, ubi sedes ArchiEpiscopi & Primatis Angliæ est, oppidum pervetustum, Romanoq; sæculo proculdubio, illastre, quod alias etiam *Cantuaria*, vulgò *Canterbury* dicitur, pedites venimus. Duo sunt hic *Monasteria* penè contigua, Christi scilicet, & D. Augustini, utrumq; aliquando Monachis ordinis D. Benedicti repletum; quorum alterum, Christi nomine oblitterato, temporibus subsequētib; D. Thomæ dedicatum est, situm quasi in medio oppidi sinu, & tantâ Majestare, cum decibus ingentibus turribus in cælum se erigens, ut procul etiam intuentibus, quemadmodum Erasmus inquit, religionem incutiat.
- In choro templi istius, cuius ingressum cancelli ferrei prohibent monumenta videntur sequentiâ;
- Henrici IV. Regis Angliæ cum uxore suâ Navarraâ ex marmore candido.

22.

35.

4.

Nico-

Nicolai V Voltronis, qui fuit confiliarius, Henrici VIII. Edvardi VI. Mariæ & Elifabethæ, Angliæ Regum & Reginarum.

Edvardi Principis quondam tertij in Aquitaniâ, Ducis de Corne Kolle & Comitis Ceftriz.

Reginaldi Poli cum hæc infcriptione;

Depositum Reginaldi Poli Cardinalis & ArchiEpiscopi Cantuariensis. Cardinalis Chastillon.

Sellam deinde vidimus, in quam collocari solent Episcopi, quando investiuntur. In vestibulo templi, quod est ad Austrum, in saxum incisi sunt tres armati, qui Thomam Becketum ArchiEpiscopum Cantuariensem, ob martyrium inter Divos relatam, trucidarunt, additis his cognominibus.

TUSCI; FUSCI; BERRI;

Hic cum ambulando defessi, nos pane & cerevisiâ aliquantulum refecissemus, postea statim equos cursorios cõscendimus, 320. & secundâ aut tertiâ noctis horâ, in oppidum *Dubrim*, vulgò *Dover*, venimus. In viâ, quæ satis erat aspera & periculosa, tale quid nobis accedit; Dux viæ, vulgò *Postillon*, adolescens, ad globuli felopetarij ictum, cum duobus ex nostris comitibus præcesserat, nos tardius insequendo socios nostros in tenebris è conspectu nostro amittimus; Reperimus postea bivium; ad dextram locus erat declivis & palustris; ad sinistram colliculus; Hic dum dubij, utra harum viarum eligenda sit consultamus; ecce derepentè videmus à dextro latere equites quosdam, nostris quoad equos, quoad vestitum & staturam corporis omninò similes; quapropter lætabundi illos sequi statuimus. Sed accidit, ut isti, Deo ita nos protegente, nobis inclamantibus, nihil responderent, sed viam suam palustrem persequerentur. ad eò strenuè, ut singulus pedum positus & ictus multæ comitarentur flammæ ignæ; quæ res non immeritò nobis suspiciõnem movit de latronibus, de quibus eramus admoniti, vel de spectris nocturnis potius, quæ, sicuti postea nobis quoq; relatam est, in istis locis

Cogn.

12.

locis solent esse frequentia; Accedebant ignes fatui magnonumero, ita ut horrore vel stupore quodammodo concuteremur; Verum factum est, ut paulò post *Via Dux* cornu signum daret, quo indicio, nos ad sinistram convertimus, & sic ad comites nostros salvi pervenimus; qui à nobis interrogati, num obvios habuissent istos, quos videramus equites; Responderunt; Se neminem vidisse; Variæ deinceps hæc de re ut fieri solet, latæ sunt sententiæ; Quicquid autem sit, certum profectò nobis imminabat periculum, à quo, quod simus liberati, soli D E O tribuendum & ascribendum est.

Porro Dubris Angliæ oppidum, quod inter cautes confidet (ubi portus ipse olim fuit, cum Mare se insinuaret, uti ex anchoris, & navium tabulis erutis colligitur) portus opportunitate, quæ jam ferè nulla est, & in Galliam trajectu magis celebratur, quam suâ vel elegantia vel frequentia. Celeberrimus enim & brevissimus hic est trajectus XXX. millium passuum, qui spatium quinq; vel sex horarum secundo spirante vento, potest absolvi, sicut nosmetipsi sumus experti; Numerant hinc nonnulli *Calerum* usq; Octodecim, *Boloniam* verò sedecim millia Anglica, quæ Italicis longiora dicit esse Ortelius, in suo Theatro. Templum habuit Martino sacrum, à Victredo Cantij Rege fundatum, militum etiam Templariorum ædes, quæ jam disparuerunt, sedemq; præbet Archiepiscopi Cantuariensis Suffraganeo; qui cum gravioribus Archiepiscopus negotijs districtus sit, quæ ordinis sunt, non quæ Iurisdictionis Episcopalis, gerit. E colle seu potius rupe, quæ à dextra omni ex parte ferè confregosa, in admirandam altitudinem exurgit *Castellum amplissimum*, instar Urbiculæ, opere munitissimum, & turribus frequentissimum, subjecto freto quodammodo minatur: *Clavem* & *Repagulum Angliæ* vocat Matthæus Parisiensis; Vulgus hominum à Julio Cæsare constructum somniat; A Romanis autem primò conditum, ex lateribus illis Britannicis in Sacello, quibus usi sunt in suis substructionibus, verisimile est, Gulielm. Camden. in Britannia.

24
Prandij.

Hic sumto prandio, & relicta Angliâ, Caletum nave contendimus; Erant in nostro comitatu, Generosus Dominus *Gulielmus Slavvata Baro Boemus*, cum suo ministro, *Corfuius Rudth*, Nobilis Danus; *Gulielmus & Adolphus ab Eynatten*, Iuliacenses fratres, & *Henricus Hoen* cognatus ipsorum. Antequam hinc solveremus, quilibet nomen suum dare, quâ de causâ in Angliâ fuisset, & quonam tendere vellet, rationem reddere cogebatur; quo factò, & veniâ discedendi concessâ, Vallisiâ prius & arculæ nostræ, ab ijs, qui ad hanc rem sunt deputati, aperiebantur, & pecuniâ indigenæ causâ diligentissimè perquirebantur; Etenim ultra decem libras Anglicas nulli licet ex Angliâ secum efferre; aliâs id, quod superest, aufertur & fisco regio inferitur.

Cœnæ.

321. CALETUM, Galliæ oppidum, vulgò *Calais*, Gessoriacum navale veteribus dictum, ad portum *Scium* situm, ex quo brevissimus est in Britanniam trajectus, cuius Cæsar in Comment. frequenter meminit. Hodie portu gaudet insigni, ad cuius defensionem, in ipso quasi ingressu, *arx* quædam, *Richeban* vulgò dicta, fuit, nunc planè diruta, quam cum Hispani, in proximâ obfidione ex improvise occupassent, inde multum damni & oppido & arci, alioquin munitissimâ, intulerunt, ita quidem, ut intra breve temporis spatium, cum terrestris etiam accessisset oppugnatio, utroq; sint potiti. Habet oppidum tres portas, fossas amplas & profundas, quæ aquâ marinâ implentur; muri tum temporis quibusdam in locis adhuc erant dejecti, quamvis sedulo reficerentur à Galliæ Rege Henrico IV, in cuius potestatem, jam pace cum Hispaniarum Rege factâ paulò ante redierat.

18.

Cum hinc discedere vellemus, ab hospite petimus bombardas nostras, quas illi servandas dederamus; is verò curru qui nos præcesserat illas impositas esse dicebat: *Rhedigerus & Eynatten*, rem certò exploraturi, sequimur currum, verum nullas ibi bombardas invenire potuimus; inde facilè collegimus, hospitem tantum hoc facere ad impediendum iter nostrum; Redimus rursus in hospitium, & multò acrius hoc nomine illum

illum compellamus, nihil tamen impetravimus. Defertur res postea ad *Gubernatorem* oppidi, *Fick*, nomine, qui cum nos Germanos esse perciperet, humaniter nos excipiebat, ob benevolentiam sibi in Germania exhibitam summopere commendabat, & adjugebat nobis quendam ex satelliticibus, qui nobiscum ad hospitem ibat, illo viso perterrefactus quidem est, sed rursus bombardas denegabat, & ad Prætozem nobiscum contendere volebat, qui jam non aderat. Nos cum videremus hanc moram, ex proposito, nequi, curtus quoq; per duas serè horas ante portam nos expectasset, insuper audiremus, omnibus bombardas per totam Galliam sine exceptione interdictas esse, sub pœna suspendij: egimus satelliti gratias, & ut nos Domino Gubernatori commendaret, rogavimus, atq; ut bombardæ si adhuc invenirentur, satelliticibus darentur, ut qui his magis digni essent, & ne hospes illas, qui furtim eas nobis subtraxerat, retineret. Ita apud hunc hospitem nequam amissimus bombardas nostras, quas Genevæ carè emeramus, & jam sæpius probatas carè quoq; habebamus.

25. 322. *Marguise,*
323. *Huict mille,* } vicos transivimus.

Ad dextram reliquimus Oceanum Britannicum; & albicantes illas rupes, propter quas Anglia *Albion* olim dicta fuisse videtur, serè semper in conspectu nostro habuimus, celo sado & sereno.

canz. 324. BONONIA, sive *Bolonia*, vulgò *Boulougne* Galliarum oppidum haud ignobile, in duas partes divisum; quarum altera *Bolonia* superior in colle mœnibus validissimis & fossis præaltis cincta, templum habet D. Mariæ sacrum, ad quod devotionis ergò magnus est hominum concursus; Vendantur ibi *lamine argentea*, quibus impressa est imago Virginis Mariæ, quas peregrinantes ad templi foreshic emere, pileisq; affigere solent: Altera *Bolonia* inferior ad radices montis sita, vicus non septus ante Anglorum tempora, & in Gallias Adventura; Ibi sanum D. Nicolao sacratum & aliud Franciscanorum Sodalium; Mare

Anglicum vicum alluens, portum hic inter duos montes efficit amplissimum, qui Plinio portus Morinorum dicitur; Propè fanum Sodalium, quod non longè abest à mari, facilimus est trajectus in Angliam; Distat à Bolognia superiore centum ferè passus & eo quid fortè amplius; Totus ille locus sabulosus, ex eo genere, quod *sabulum fervens* homines maritimi vocant; Vnde Bologniæ nomen à ferventi sabulo, Gallico nomine inditum putant. Ex opposito Oppidi *pharus* est, vel *specule* structuræ vetustissimæ, fossâ ac muro aliquando cinctâ, ut indicant ruina, quæ nocturno tempore navigantibus ignes ostendit; Constructam hanc à Romanis & longo post tempore à Carolo Magno restauratam fuisse Reginus testatur; Vulgus verò existimat, ab Anglis esse conditam, cum Gallias obsiderent, dicitur Gallicè *Tour d' Ordre*; Huic turri vicinum est propugnaculum, cuius muri per vallem ad superiorem usq; oppidi partem se dilatantes inferiorem quoq; partem cingunt.

A Caleto seu Calesto ad Bologniam usq; omnes agros aliquin fertilissimos vastatos vidimus; Vocatur nunc totus hic tractus, vulgò, *le pais conquis*, eo quod hunc Rex bello jam acquisiverit, & recuperaverit.

Terrestri itinere hinc discedere latronum causâ non potuimus, sed mari, cui nos valedixisse jam putabamus, rursus committere coacti, totam noctem, quam luna illustrabat, navigando transegimus, & die sequente salvi atq; incolumes, D E I beneficio, *Depam* Normandiæ in Galliâ oppidum, de quo supra, appulimus; Verùm non diu hic commorati, sed sumto prandio conductitios equos conscendimus, & Ambianum versus iter suscepimus. Conspicitur ad dextram propugnaculum quoddam omninò destructum, unde Angli postremò pulsi esse dicuntur, ita ut deinceps in suum se recipere Regnum sint coacti.

Coenz. 325. Hæc oppidulum Guisiorum in Normandiâ; Ibi in templo quod D. Laurentio sacrum est, multa videntur illustria monumenta, & inter alia hæc;

Ex marmore candido Philippi Principis Artesiæ, Comitis quon-

27.
Prandij.

24.

7.

quondam d' Eu, & Connestabilis Franciæ qui mortuus est Micolice in Turciâ XVI. Iunij, Anno Christi, M. CCC. XVI. Caroli de Arthesia, Comitis de Eu, & Paris Franciæ.

Simonis de Ivar, & Ioannis Comitissæ de Dreux. M. CCC. XLIX.

Est ibidem Arx egregia, cum hortis amœnissimis.

28. Prandij. & Cenæ. 326. *Abbatis Villa* vulgò *Abbeville*, oppidum Picardiæ ad Sommam flumen situm, in Comitatu Ponthieu, qui à multitudine pontium nomen ducit; Regio enim paludosa admodum, & stagnis in via multis in locis est. Cæpit ab Abbatia, veluti nomen indicat, quæ postea in oppidi magnitudinem & formam excrevit. Templâ sunt hic aliquot egregia, inter quæ S. Oltrandi, cuius ibi reliquiæ asservantur, præ reliquis excellit. Soleæ & Passeres pisces venduntur hic in magnâ copia, & ad Solem siccantur. 7.
29. Prandij. Cenæ. 327. *Picquigni*, Picardiæ in Gallia oppidulum, cui in colle munitissima Arx adiacet. 7.
328. AMBIANUM, vulgò *Amiens*, ab ambitu aquarum, ut quidam volunt, sic nuncupatum, totius Picardiæ Metropolis est, antiquitate & Episcopali sede clara, munitissima, vallo & fossis ex uno quidem latere siccis, valdè tamen profundis, ab altero vero aquâ plenis; Quatuor habet portas; 1. *Montrescu*; 2. *Noyon*; 3. *Beauvais*, & 4. *D. Hantoy*. Per portam Montrescu ingressi sunt Hispani, hoc usi stratagemate; Quidam rusticum se simulans, in carro nuces, pyra, poma, & alios id genus fructus, advexit, cumq; ad portam venisset, carrum subvertit, & nuces ac fructus reliquos hinc inde disperfit; Milites ad portam excubias agentes, & nihil mali suspicantes eos colligunt, & dum nimis intenti in hanc rem sunt, ab Hispanis peditibus, qui carrum statim sunt secuti, opprimuntur, & trucidantur; Factum id hœmis tempore, circa horam quartam matutinam; Postea mox dato signo cæteri Hispani ex insidijs accurrunt, & duo millia Equitum intrant, Urbem occupant, prædantur, & omnia diripiunt: Platea per quam hostes sunt ingressi, plus quam duodecies, à *Somâ* flumine est intersecta, cui quoq; totidem pontes sunt im-

impositi, ex quibus, si oppidani, unum saltem, vel duos deiecerissent, tam subito Urbe potiri non potuissent; Henricus IV. Gallia & Navarra Rex, in nuperima Oppidi huius obsidione, ab eâ parte, qua Hispani introgressi sunt, idem oppugnavit, & semel atq; iterum promotis castris, ea tandem ad fossas usq; Urbis, instar Lunæ falcata protulit; Inclusa fuit Castris Regijs in exigua valle, quædam Abbatia D. Magdalena consecrata, ad quam Rex tentorium suum posuit; Hunc locum Hispani in Urbe adhuc obsessi, creberrimè tormentis petierunt, ita ut Rex ibi in magno versaretur periculo; Nam pro certo nobis affirmatum, imò monstratus etiam locus est, ubi arbor sub quâ fortè Rex stabat, globo tormentario tacta, Regi interitum minata fuerit, nisi Deus hoc malum clementer avertisset. Ad vicum *Lomprée* castra locaverat Albertus Austriacus Cardinalis, globuli sclopetarij tantum jactu a primis regijs castris distantia, ita ut Regi à tergo esset; & sicuti is Regem, sic Rex Urbem obsidere videbatur, quâ & tandem potius est, quemadmodum videre licet in Emanuelis Materani Belgicâ hist. univers. lib. 17. Nunc in locû portæ Monstrescu, quæ in editiore oppidi parte sita, & Castello fortissimo novè extracto (ex quo Rex & Urbem defendere, & ut imperata quoq; faciat, cogere potest) tota penitus oclusa est alia à latere dextro, quæ à D. Petro nomen habet, est aperta.

Sunt magnifica in hac Urbe templa, quorum primarium, sive Cathedrale D. Virgini Mariæ sacrum, ex quadratis lapidibus sub Philippo Sapiente Gallia Rege, Anno Christi M. CC. **XX.** in tantam altitudinem erectum est, ut alibi vix altius reperiat; in oculis argenteis, summo altari impositis, reliquæ Sanctorum asservantur; Firminij Martyris; Firminij Confessoris; Domicij Ecclesiæ huius quondam Canonici; Sanctæ Ulfæ; Fulciani; Gentiani; Vorlufij; Luxoris; Afchij; & Afchioli &c. Caput item D. Ioannis.

Conspicitur ad altare tumulus cuiusdam Hispani de quo in tractatione pacis actum, ne Vexilla suspensa deicerentur, nec inscriptiones delerentur, sed ista destructa sunt omnia, tumulo saltem intacto conservato.

In templo Cordigerorum legitur Epitaphium Petri
Bultelli, Ioannis Bultelli, Civis Ambianensis filij.

*Vt tener occumbit curvo flos tactus aratro;
Immaturo perit grandine quassa seges;
Sic fera mors Iuvenem rapuit florentibus annis,
Invida me raptum sic tulit ante diem;
Vix mihi jam primo vernabat flore Iuventus,
Binag³ vix fuerant lustra peracta mihi;
Cum mea fatales ruperunt pensa sorores,
Et rupit vitam mors violenta meam.
O sevam Lachesis, quod nunc rapis, heu brevis est flos,
Qui poterat Verni temporis esse decus;
Quid fraudare iuvat prima lanuginis annos,
Et celeri mortis facta cedere manu?
Parcere te decuit viridi florentibus aeo
Ingenij meritis gratia si qua foret.
Sed quid ego varijs manes infesto querelis,
Incusans subita fata severa necis?
Nulli certus adest vita status; Omnibus horis,
Omnia Vidtricis sub juga mortis erunt.
Non vita aeternum, non est fortuna perennis,
Mors semper rapido captat avara pede.
Heu nihil est ullis Parcas urgere querelis,
Reijciunt surda quaslibet aure preces.
O quoties, multos sibi qui promiserat annos,
Illius in primo flore juventa perit.
Ergo quid est, viri longè quod passumus esse,
Vndiq³ cum miseris certa ruina petat?
Cum propevè pereant ipso placitura sub ortu
Ceu cadit in tenero candida flore Rosa:
Est melius nobis, quod sit brevis exitus aevi;
Quid iuvat ad paucos tradita vita dies?*

Gratia

Gratia magna DEO, primis qui protinus annis,
 Luminis aspexit me meliore notâ.
 Mortis eram vivus, morieis ago tempora vita;
 Felix in Christo qui cupit esse puer.
 O nimium felix, ò terq; quaterq; beatus,
 Cuius in hunc ætas incidit ipsa diem.
 Nam bene cum pueris agitur, quos limine Vite
 In misera raptos Christus ad astra vocat.
 Quid cupidi vitæ seros inhiamus in annos?
 Est Vita Virtus maxima, posse mori.
 Obijt die XVI. M. Novemb. Anno Christi
 M. D. LXXXVI.

Epitaphio versus hi literis aureis subscripti
 leguntur..

Corpora pulvis erunt, Et mens pia floret in avis,
 Nullus in hoc expers funeris Orbe fuit.
 Sed tamen iste cinis putridiq; cadaveris ossa
 Paulo anima post sunt restituenda sua.

Cæterum Picardiæ Regio frumenti & omnium frugum
 ferax est, non tamen vini; Verum id potius incolarum ignaviæ,
 fœcundiæq; quàm soli intemperiei aut Cæli injuriæ imputan-
 dum, sunt qui censeant.

		Ambiano Kal. Octobris in rhedâ Ambianensî Lutetiam	
Octobr.	I.	Parisiſorum proficiſcentes, hæc vidimus.	
Cœnz.	329.	Brentelle, Picardiæ oppidulum.	7.
	2.	330. Clairmont, oppidum Galliæ.	7.
Prandij.	331.	S. Len, oppidulum transivimus.	
	3.	332. Lsſarche, Galliæ oppidulum.	7.
Cœnz.	333.	Equan, Arcem Connestabilis Mommorrançij in Galliâ, à Dextrâ reliquimus.	
		Lutetia Parisiorum, de quâ supra.	
	7.	Hic equis conductitijs exspatiari sumus, ad arcem Regiam,	7.
Cœnz.	334.	vulgari idiomate Font en belan nuncupatam, quæ jacer in cœrri-	14.

territorio Gassinois, arenoso, malè habitato, & sylvis ut plurimum referto; Quòd autem Reges hanc arcem in istis desertis (quæ appellatio hodiè etiam ipsi in subscriptionibus literarum ibi daturum tribuitur, videlicet; *Donne es nos deserts*) extruxerint, propter nullam aliam causam factum crediderim, quam propter venationes. Habet *Arc* hæc nomen ab aquâ bellâ q. d. Fons in bellâ aquâ; Nam sunt ibi propè arcem scaturigines plures; Et in stagno quodam aræ incluso videtur fons limpidissimus aquæ salientis, à quo tanquam præcipuo nomen hoc dedumisse fertur; Muris & fossis est circumdata, multorumq; iudicio censetur omnium in tota Gallia pulcherrima, & magnificentissima.

Placuit in istâ hæc notare;

1. *In cubiculo quodam* Henricus IV. Gallia & Navarra Rex, totus armatus, equo insidens ad vivum depictus cernitur.
2. *In Sacello* duæ columnæ marmoreæ, cinerei coloris Xystum fulciunt, sub quo machina horaria Astronomica est.
3. *Atrium* varijs picturis illustratum & valdè pellucidum.
4. *Xystus*, ex quo amœnissimus in hortos prospectus est XI. statuis pectoralibus ornatus.
5. *Atrium amplum*, choreis & saltationibus destinatum CCXV. pedes longum.
6. *Horti* arboribus confiti, amœnitatisq; causâ parati ibi sunt plurimi; Quocunq; enim ex arce respicis hortos vides; In uno horum, statuas à Regina Matre Catharina Mediceâ eò translatas ex Italia vidimus; Cleopatram ex Orichalco;

Statuam virilem æneam, ossa in manibus tenentem, ad cuius pedes lupa Romulum & Remum lætat; Romæ & Tyberis fluvij adumbratio.

Dianam Ephesinam ex saxo antiquissimi operis, & quidem illam ipsam, quam adorarunt Ephesij, & propter quam periclitatus est D. Paulus Apostolus, Actor. 19. cap.

Abelis & Caini fratrum statuas.

Y

Postea

Postea in alio quodam horto, stagno undiquaq; circumdato, statuam Herculis.

8. Postridiè hinc rursus discessimus, & in vico quodam prandio sumto, Lutetiam Parisiorum vesperi reversi sumus. 14.

In reditu ad sinistram reliquimus Palatium & Arcem 335. *Bisart*, vulgò nuncupatum, maxima ex parte nunc dirutum, in quo olim *Dæmona Necromantiam* professum esse, multi sunt qui confirmare non dubitant. Audivimus pro certo, plærosq; qui videndi saltè causâ, locum accedunt, hodiè etiam horrore quodam concuti, unde facillè conijcere licet, qualis olim schola fuerit.

15. *Lutetiâ* curru discessimus & hæc loca vidimus.

336. *Vie sainte*, q. d. *Lucus vitæ sanæ*, Arx Regia ad sinistram relicta.

337. *Charenton*, Gallia oppidulum transivimus, ubi *Matrona* fluvius, vulgò *la Marne*, Sequana jungitur, & fines Insulæ Franciæ constituit.

338. *S. Maur*, de fosses Regia Arx, ad sinistram relicta.

339. *Brye Conte Robert*, vicus. 6.

Prandij. 340. *La Grange*, ædes egregias à sinistra reliquimus. 3.

Cœnæ. 341. *Cygnus*, pagus. 10.

16. 342. *Agendicum*, vulgò *Provvins*. Gallia oppidum antiquissimum, quod testatur turris ibi fortissima à Julio Cæsare condita. Meminit huius Cæsar Comment. de bello Gall. lib. 6. & lib. 7. Multi situm huius oppidi cum Urbe Hierosolymâ comparant; & demonstrant rudera murorum, multo amplius hoc aliquando fuisse.

Cœnæ. 343. *Noviomagus*, Gallia oppidulum, vulgò Mogen, ad Sequanam in Campania situm. 4.

17. 344. *Bavillon*, pagus. Incolæ ex creta hic ædificant, quam in magna copiâ fodiunt. 8.

Prandij. Cœnæ. 345. *TRECÆ*, vulgò *Trois*, Campania Gallicana Metropolis, Episcopatu & mercaturâ nobilis, adeò, ut à quibusdam *Lutetia filia* appelletur, ad Sequanam posita & benè munita est. In templo 5.

templo D. Petri primario videntur antiqua monumenta saxea, Comitum Campaniæ. Campus circumquaq; est fertilissimus, gaudens pratis & pascuis quàm plurimis.

18. Hinc carro discessimus, viâ, propter crebriores pluvias valdè lubricâ & periculosâ, unde factum, ut in Suburbijis, rota fractâ, per aliquot horas, donec reficeretur, subsistere cogeremur.
19. 346. *Sanct Bar.* pagus. 4.
 Coenæ. 347. *Bar sur Seigne.* Campaniæ oppidulum transivimus.
- Prandij. 348. *Chy.* vicus in Campania. 5.
 Coenæ. 349. *Aubutre,* pagus. Inter hunc pagum & sequens oppidum Chastillon, sunt limites Campaniæ & Ducatus Burgundiæ. 3.
20. 350. *Chastillon,* oppidum Ducatus Burgundiæ in Galliâ. 1.
 Prandij. 351. *Baigne.* Vicus in Ducatu Burgundiæ. Hic omnes fere vicici & pagi muris includuntur. 7.
 Coenæ.
21. 352. *Sanct Seigne.* Monasterium, cum vico Ducatus Burgundiæ. Hic ad montem, cui templum Sancti Martini impositum est, *Scaturigo* fluvij *Sequana* tam magna est, ut uni rotæ Molendini sufficiat. 5.
 Prandij.
- Cæterum Burgundiæ Provincia, in hac viciniâ tota montosa & petrosa est, gignens quidem præter frumentum etiam Vinum, sed ætatem planè fugiens & ultra annum non durable.
353. *Chanseau,* Galliæ Vicus in Ducatu Burgundiæ, ad sterilem montem positus.
354. *Tallon,* Galliæ oppidulum fortissimum in Ducatu Burgundiæ, colli impositum, à dextra relictum.
- Coenæ. 355. *DIVIO,* quasi *Diviopolis*, id est, Divorum seu DEORUM 4.
 civitas, vulgò *Dijon*, Burgundiæ Ducatus in Galliâ Metropolis, naturâ & arte contra omnem impetum hostilem, satis munita, ad Oscarum fluvium, vulgò *Ousche*, valdè piscosum; ab Aureliano Imperatore quorundam opinionioni condita, licet eam alij multò antiquiorem esse asserant, Parlamento celebris, in solo plano, frumenti & vini feracissimo sita, à quo tamen non procul absunt montes, Vinum quoq; nobilissimum gignentis; à Rege Galliæ Governatorem recipit, qui ipsius nomine, toti Ducatui
 Y 2. impet.

imperat; fortè tum temporis, dum ibi commorarentur, Mareschallum de Biron, magni nominis Virum, Gubernatorem accepit.

In Capellâ Sanctâ, vulgò la sainte Chapelle videtur monumentum marmoreum Calparis de Saulx, Mareschalli quondam & Admiralii Franciæ; deinde in sellis ibidem multorum Principum & Comitum, qui Velleris Aurei fuerunt Equites, vulgò les chevaliers de Toison, insignia sunt depicta; Contiguum est Palatium Regium, in quo Ducatus, sive Provinciæ Gubernatores residere solent.

23. Discessimus hinc equis conductitijs, aëre valdè nubiloso & pluvioso.
- Prandij. 356. *Ansonne*, Galliæ oppidum in Ducatu Burgundiæ, ad Ararim fluvium. Inter hoc & Dolam est rivulus quidam cum Molendino, Ducatus & Comitatus Burgundiæ limes. 6.
- Cœnz. 357. *Dola*, vulgò *Dole*, Burgundiæ Comitatus oppidum, fortissimum, ad *Dubin* fluvium, vulgò *le Doubs* positum, Academia & Parlamento claret, & Regi Hispaniarum paret. 3.
24. 358. *Rochefort*. Arx Regis Hispaniæ, in Comitatu Burgundiæ à dextris relicta.
- Prandij. 359. *Sanct Veit*. pagus in Comitatu Burgundiæ. 4.
- Cœnz. 360. *VESUNTIO*, *Visantium*, nunc *Bisontium*, vulgò *Besançon*, Oppidum Sequanorum maximum inter Celtas, sive Gallos, naturâ loci munitû, nunc comitatu Burgundiæ circumseptum; Civitas est Imperialis ac utriusq; Burgundiæ Metropolis, nomen antiquum retinens, mutatâ saltem literâ, V. in B. ut Romanis & Vasconibus pronuntiandi mos est; Situm habet, qualem Cæsar in Commentarijs de bello Gallico lib. 1. descripsit, amœnissimum, in Valle frumenti & Vini feracissimâ, quam *Dubis* fluvius, intra duos montes maximâ ex parte etiam Vitiferos, calcei equini instar ambit, & nunc quibusdam in locis quoq; intersecat; Claret Archiepiscopatu & Academia, quæ Anno Christi M. D. XL. tempore Iulij III. Romani Pontificis, & Caroli V. Romanorum Imperatoris ibidem est instituta. 3.

Ad Urbis Curiam magnificè extractam, cuius portæ imposita est *Aquila*, Sacri Rom. Imperij insigne, unâ cum statuâ Caroli V. Imperatoris, est *fons aquæ salientis*, eximij operis.

In templo Cathedrali D. Stephano dicato, monstrabantur nobis ab *Ædituo*, ornamenta, *Insulæ* & vestes Sacerdotales, auro, argento & gemmis graves, magni pretij; In Altaris summi medio, sive Centro videbatur *Rosa*, in lapidem incisâ, quam circumdabat hic versiculus;

Hoc signum præstat populis cœlestia Regna.

Post Altare est *phiale*, sanguine D. Stephani impleta; In choro conspicitur egregium *Candelabrum* ex ære heptagonon, quod Hierosolymitano correspondere affirmatur; In Capellâ Sancti *Soire* sunt reliquiæ quædam involucrorum sive Linteaminum, quibus Christus sepeliendus fuit involutus; In mediâ templi parte, summo Altari oppositâ, sunt antiqua monumenta faxea, Comitum Burgundiæ, à quibus non procul absunt eorundem effigies, in muro depictæ, hisce subscriptionibus additis;

Gerardus Comes Viennensis & Dominus de Salius;

Gualterus Comes Burgundiæ & Viennensis.

Reginaldus Comes Burgundiæ Viennensisq; & Matisconen-
sis;

Otho Comes Burgundiæ & Dux Meraniæ;

Stephanus de Burgundiâ, electus Bisunt; frater Ortho-
nis Comitum;

Otto Comes Burgundiæ, qui instituit duos Capellanos
ad Altare S. Theodari;

Reginaldus Comes Burgundiæ, pater Beatricis Impera-
tricis;

Wilfernus Comes Burgundiæ, Matisconenfisq; Vien-
nensis;

Guillernus Magnus Comes Burgundiæ, Viennensisq; Ma-
tisconenfisq; ;

Versiculi sequentes ibidem sunt subiecti;

*Bis quater hic Comitum sunt corpora, quæis dedit istum.
Mors, & ibi Solitum nobis solvere tributum;*

Sepultura prudentum Burgundiæ Comitum;

Spiritus in cælis horum, manibus Michaelis;

Sunt sancti, portate in altam sedem Lares;

Nobilium turba, quos Mors subduxit acerba,

Osito jacent Comites, ut patet, ipse vides;

Istis parce DEUS, dic lector voce benignus,

Vt tibi post mortem conferat alter idem. Amen.

Ab hoc templo, quod in summitate Montis positum, descenditur ad aliud D. Ioanni sacrum, cui vicina est porta antiquissimæ structuræ, C. Iulij Cælaris, figuris & characteribus hieroglyphicis insignita, vulgò *la porte noire*, dicta.

Vesortione equis conductitijs discessimus, in maximis pluvijs & aquarum inundationibus.

26. 361. *Montsaucon*, Arx in monte à dextris conspecta.

362. *Baume les nonnes*, oppidulum Comitatus Burgundiæ transivimus.

Frandij. 363. *Clairvaux*, q. d. *Clara vallis*, Wirtembergici Ducis oppidulum ad Dubim fluvium situm. Hinc propter imbrium copiam, qui per integrum octiduum duraverant ulterius hoc die progredi nequivimus.

& 364. *L' Isle*, Oppidulum ad sinistram reliquimus.

Cœnzæ. 365. *Pont Joinr*, Hic pons unâ cum turri, à Duce Wirtembergico ad Dubim fluvium positus est, quo omnes ex Burgundiâ venientes transitu prohiberi possunt.

Frandij. 366. *MONS BELIGARDI*, vulgò Gall. *Montbeliard*, Germ. *Mumpelgartt* / totius Comitatus ad Ducem Wirtembergensem pertinentis, oppidum primarium sive præcipuum est, duabus arcibus ornatum, quarum altera in oppido elegantissima, altera verò extra oppidum in Colle fortissimâ vulgò *La Crotte*, tormentis & alijs ad defensionem necessarijs rebus benè instructa est. Ad radices huius Collis ædificatur hodiè Collegium, su-

turæ:

turæ Academiæ, ut quidam volunt, initium, Germanis & Gal-
lis non incommodum; Vtraq; enim linguâ hic utuntur incolæ;
Totus iste tractus sylvis & montibus est inclusus.

367. *Tel*, oppidulum Comitatus Montis Beligardi transvi-
mus. Arx huic adjuncta.

Cœnz. 368. *Fleurmont*, Austriacæ domus oppidulum in Helvetiâ. 3.

28. 369. *Waldteuffe*, pagus Austriacæ domus. 2.

Prandij. *Basilea Rauracorum Augustâ*; 2.

Cœnz. Cum huius Urbis superius facta sit mentio, libuit hæc pau-
cula saltem hic adijcere;

In ædibus *D. Felicis Blateri*, Archiatri Basiliensis, in Majo-
re Basileâ sitis, sunt inter alia naturæ miracula, quæ habet pluri-
ma, duo *Skeleta* humanorum corporum integra, unum pollicis,
alterum spithamæ longitudinem habens; *Scacchia* item *lusus*,
qui propter summam subtilitatem, calamo anserino potest in-
cludi; omnis generis *gemma*, *metalla*, *planta*, *pisces marini* sicca-
ti, & alia innumerabilia.

In minore Basileâ sunt ædes magni illius Viti Amerbachij,
quas nunc incolit Dn. Ludovicus Iselius Iureconsultus; In his
visu dignissimus est, egregius antiquissimorum *numismatum*
thesaurus, ex auro, argento, cupro, ære, plumbo &c. omnium
ferè Romanorum imperatorum, usq; ad Carolum magnum
magno studio, ab ipso Amerbachio collectus.

Reliqua quare suprâ.

ITER.

ITER FRANCOFVRTENSE CAM-
BII CAUSA.

Styl. vet.			
17.	B	<i>Asleā</i> navigio Rheno secundo discessimus.	
Conz.	370.	<i>Nienburg</i> / oppidulum à dextrā contpectum.	6.
		<i>Brissacum</i> , Archiducum Austriae oppidum, de quo supra.	
18.		<i>Argentina</i> , libera Imperij Romani Urbs, de qua supra.	9.
Prandij.		Inde Francofurtum quadrigis profecti sumus.	
22.		<i>Eiechtenaw</i> / Comitum de Hanau oppidulum, de quo	3.
Conz.	supra.		
23.		<i>Nastadi</i> / Marchionum Badensium oppidulum, de quo	3.
Prandij.	supra.		
		<i>Musiberg</i> / Marchiae Badensis oppidulum, de quo supra.	
Conz.		<i>Sinckenaw</i> sive <i>Sinckenheim</i> / pagus uq ad Rhenum de quo	3.
	supra.		
24.		<i>Graben</i> , Marchiae Badensis oppidulum, ubi limes Mar-	
		chiae Badensis & Episcopatus Spirentis est.	
Prandij.		<i>Spira Nemetum</i> , Imperij Civitas, vulgò <i>Spener</i> ; de qua	3.
	supra.	Antequam huc veniremus Rhenus erat trajiciendus.	
	371.	<i>Die Hütte</i> / pagus ad dextram relictus.	
		Incipit hic Palatini Electoris ditio.	
	372.	<i>Oberschen</i> / Palatinatus oppidulum transivimus.	
		<i>Frankenthal</i> / Palatinatus oppidulum quoq; transivimus;	
		de hoc vide supra.	
Conz.		<i>Wormatia</i> , Sacri Romani Imperij Civitas, Comitij ali-	6.
		quoties ibi celebratis, clara, vulgò <i>Wormbs</i> / de qua supra.	
25.	373.	<i>Nenhausen</i> / Electoris Palatini oppidulum Padagogio	
		celebre, à sinistra relictum.	
	374.	<i>Börligheim</i> / Vicus; Hic Rhenus trajicitur.	
	375.	<i>Hennichen</i> / pagum transivimus.	
Prandij.	376.	<i>Iselsbruck</i> / pagus Hassiae Landgravij.	3.
Conz.		<i>Francofurtum</i> , ad Mœnum, Imperij oppidum de quo	3.
	supra.	Quibus hic adde, quod Pipinus Caroli Magni Pater, in	
		hoc oppido Sacrum Salvatori <i>templum</i> , & Canonicorum Colle-	
		gium.	

gium, hodiè ad *S. Bartholomæum* vocatum, ædificavit; quod postea Carolus Magnus, paternæ pietatis, & singularis erga hanc Urbem affectionis, insecutus vestigia, compluribus villis, censibus annuis, prædijs, decimis, & iuribus, magnificè dotavit; quem pari pietate, & posteri aliquot Imperatores. & Reges Romani deinde sunt imitati.

Carmelitarum sanum præstantissima nobilitatur tabulâ, D. Virginem Mariam, in cœlum emigrantem repræsentante, quam Magni illius Alberti Dureri immortalitate dignissima manus, summo artificio delineavit; Eam optimi quiq; pictores, non sine admiratione frequentissimè sunt contemplati. Providit etiam huic Urbi Carolus IV. Romanorum Imperator, in Aurèâ bullâ, ut nullo alio in loco Rex Romanorum, vel Imperij Successor, quam hic, eligeretur. Nam antea quantum ad ipsum Electionis locum, variè observatum erat, licet etiam prius. plurimum, Electio Francofurti fuerit celebrata; Vnde è mos inolevit, ut, cum in dissensione Electorum duo pariter Rom. Reges nominarentur, alter in agro Francofurtensi iusto exercitu consideret, alterumq; sesquimensis spatio, cum eo confisturus, expectare consueverit; qui, cum vel prælio, vel alias cedente adversario superior extabat, tum demû in Urbem recipiebatur, & pro Rege agnoscebatur; Ita accidit Henrico Thuringiæ Landtgravo, & Conrado Friderici II. Imperatoris filio; Ludovico Bavaro & Friderico Austro; Similiter Gunthero Comiti Schwartzenburgensi, & Carolo IV. Porro in Nundinis Francofurtensibus, illi qui in arte gladiatoria excellunt, Magistri titulo, si id ambiant, à Magistris ejusdem artis, civibus tamen huius Urbis, ex speciali Romanorum Imperatorum & Regum Privilegio insigniuntur; Id quod alibi non licet.

Frankofurto Heidelbergam curru ivimus.

Aprilis. 377. Springlingen pagum transivimus. Inter hunc & Frankofurtum, duæ columnæ lapideæ propè viam sunt erectæ, satis amplo spacio à se invicem distantes, quibus *Cervi salus*, à canibus agitati, notatus esse dicitur.

Z

Eugen.

378. Langenheim/ Vicum transivimus.
- Cenar. 379. Alshenligen/ Vicus.
3. 380. Darmstadt/ Oppidulum cum Arce Landtgravorum 2½.
Hassia transivimus.
381. Eberstadt/ Vicum transivimus. Hic incipit Via, qua Heidelbergam ducit, vulgò die Bergstrasse, propter vitiferos colles, campos fertiles, opaca nemora, & prata Virentia, omnium amoenissima, ita ut pleriq; affirmant, Italum aliquando hâc profectum, in hæc verba prorupisse; *O Germania, Germania quam libenter velles esse Italia.*
382. Zwingenberg/ Oppidulum cum Arce.
383. Bensheim/ Oppidulum; Hic incipit Electoris Palatini ditio.
384. Heppenheim/ Oppidulum cum Arce.
- Prandij. 385. Weinheim/ Oppidulum. 5.
386. Ladenburg/ Episcopi Wormatiensis oppidum, à dextra conspectum.
387. Ettenheim/ Vicum transivimus. 3.
Heidelberg, Palatinatus Metropolis, de qua supra.
Adde hic aliquot Illustrium virorum Monumenta
In templo cathedrali ad S. Spiritum:
- I. *Orthonis Henrici* ex marmore albo & nigro, alabastrinis simulachris hincinde exornatum.
- II. *Ioannis Casimiri*, ex alabastrite & pario marmore cum hâc inscriptione.
- Ioanni Casimiro;
Frid; III. Elector; F;
Comit; Palatin; ad Rhenum;
Duci Bavariae;
Pro Septem Viris;
- Qui sibi vixit nunquam, Reipub. Christ. semper, quam domi militiaeq; strenuè iuvit atq; ornavit; Religione Orthodoxâ, scholisq; bonarum artium instauratis; Galliâ & Belgiâ à gravissi-

gravissimis periculis vindicata; curaq; perpetuâ in hoc evigilavit, ut concors Patria, à vi fraudeq; externâ tutior stabili quiete cum dignitate frueretur; Omni deniq; officio Principis laudatissimi constanter & sincerè perfunctus, autoritatis suæ & virtutis summæ humanitati conjunctæ, triste desiderium, bonis reliquit omnibus; Fridericus IV. Elector Patrui, Tutoriq; de se optimè merito; Obijt postridiè P. Non. Ianuar. clō. 10 x cii.

III. Ludovici Palatini in tabulâ ex orichalco, qui obiit XVI. die Martij Anno Christi M. D. XLIV. Ætatis suæ LXVI.

IV. Friderici III. qui obdormivit XXVI. Octob: sub horam quartam pomeridianam, Anno Christi M. D. LXXVI. annum agens LXII. cuius Epitaphium integrum habetur in delictijs Nathanis Chytræi; Et uxoris ipsius, quæ fuit Maria Brandeburgica ex Alabastrite lapide.

V. Friderici II. qui mortuus est, Anno Christi M. D. LVI. XXVI. Februar. Ætatis LXXIV. Alezæ, & uxoris suæ Dorotheæ ex Regiâ stirpe Daniæ Regum prognatæ.

VI. Ludovici Comitis Palatini, & uxoris suæ, quæ fuit filia Philippi Landtgravij Hassiæ, ex marmore, sine inscriptione.

VII. Roberti Imperatoris ex saxo cum inscriptione tali;

Robertus Baviaræ Dux Comes Rheni Palatinus, Romanorum Rex, justus, pacis & Religionis amator, dignus Deo visus, qui pro justitiâ pateretur; Huius sacræ ædis, & Collegij institutor, qui cum castissimâ Conjuge Elisabethâ, Norici Montis Burggraviâ quiescit; Vitâ functus Anno Christi M. CCCCX. Kal. Iun. XV.

VIII. Tabula ex orichalco cum hac inscriptione;

Freulin Elisabeth Psaltgräffin bey Rhein-Herzogin in Beyernd. wardt geboren den XV. Junij; Starb den XI. IXbris Anno Christi M. D. LXII.

IX. Sub monumento Philippi, cuius etiam statua ad latus erecta videtur, talis legitur inscriptio;

Philips von Gottes gnaden Pfalzgraf bey Rhein / Herzog in
Nieder vnd Ober-Bayern ic. ist alhier zu Heydelberg den XVI. Tag
Julij Anno Christi *M. D. XLVIII.* begraben worden.

X. Illustrissimi Principis *Wolffgangi* cum hac inscriptione.
Illustrissimo Principi ac Domino, Domino *Wolffgango*,
Comiti Palatino Rheni Duci Bavariz &c. Philippi Electoris
filio, inter eos, qui ad justam ætatem pervenerunt natu minimo,
Principi bonitate ingenij, honestâ frugalitate, avitisq; moribus
servandis præstanti, & sorte suâ mediocri, per omnem vitam
contento; Illustrissimus Princeps *Frider. III.* Elector, hoc mo-
numentum consanguineo charissimo fieri curavit.

Natus est Anno *M. CCCC. XCIV.* VI. Octob. Exem-
tus rebus humanis *XI.* Aprilis Anno Christi *M. D. LVIII.*

XI. Tumulus ex saxo *Anna Comitissa Frisa*, quæ mortua est
Anno Christi nati *M. D. LII.* *XII.* Maij.

XII. Exulum Susceptori

S.

Huldrico Fuggero,

Raymundi F. Georg. N. Iacobi Pron. Kirchbergæ &
Weissenhorni Domino; Qui in Pauli *III.* P. R. Cubiculo, veri-
tatis lumen ex familiâ primus & solus agnovit; Vitamq; priva-
tam amplissimis dignitatibus antefere didicit; Dum veterum
scriptis liberali sumtu comparandis & evulgandis intentus, à
patrimonij administ: profusioris prætextu, deijcitur;

Apud *Fridericum III.* Electorem Palat: fortunam Con-
stantiâ & æquanim: superavit;

Suis intereâ restitutus, fraternis quinetiam bonis auctor,
eundem in re lautâ, quem in afflictâ, cultum animumq; reti-
nuit;

Annua pauperibus quingenta legavit;

Sex liter: Studiosis stipendia constituit;

Bibliothecam pij Exilij unicam Comitum

Palatini moriens donavit;

elo. Io. *XXCIV.*

Obijt

Obijt XVIII. Kal. Iulij.
Ætatis LIIIX.

Heredes & Legatarij gratæ memoriæ ergò Confanguineo
& Hospiti B. M. hocce Mon. P.

In superiore huius templi parte est *Bibliotheca*, Electorum
Palatinatus *instructissima*, in quâ manuscripti saltem libri, ultra
80000. coronat. æstimantur.

In Templo Petrino hoclegitur Epitaphium;

Exercituum Ductori

S.

Petrus Beutrichius
Monbelgardenfis,

Cum gentis suæ hon. tenuitatem, Virtutis & Erudit:
fama illustrasset;

Prud. & integritatis laudem ex varijs Legationibus
retulisset;

Francotum Regem liberas voces ferre ac perferre
docuisset;

Helvetium militem industriè conscripisset;

Gallorum cohortem per hostes infestos Bonnam
perduxisset;

Apertis occultisq; inimicorum machinis invictus,
Sub ipsâ Navarrea expeditionis,

Contra

Impiæ conjurationis Tyrannos susceptæ initia,

A ter max; Imp; lectuse migravit;

clo. Io. XXCVIII.

Prid. Eid. Febr. Ætat. Anno XLII.

Ioannes Casimirus; C. & Administ. Palat; Bavariæ Dux;

Consiliario, legato; Tribunoq;

Meritis. P.

In cœmeterio huic templo adjuncto;
Sequentia extant monumenta;

I. DEO IMM. S.

Et virtuti ac memoriæ Olympiæ Moratæ, *Fulvii Morati Ferrariensis Philosophi filia; Andreæ Gruntleri Medici Coniugis lectissimæ; Fæminæ, cuius ingenium, ac singularis utriusq; linguæ cognitio, in moribus autem probitas, summumq; pietatis studium, supra communem modum semper existimata sunt, quod de eius Vitâ hominum iudicium, beata mors sanctissimè ac pacatissimè ab eâ obita, divino quoq; confirmavit testimonio. Obijt mutato solo Anno Salutis D. LVI. supra millesimum; Ætat; XXIX. hic cum Marito & Æmilio fratre sepulta. Gulielmus Rascalonus M. D. B. B. PP.*

II. Siste gradum quisquis transis hâc forte viator;
Ut discas mortis tristia fata meâ.

Ego *Ioannes Ranzovius* infelix puer, *Henrici Ranzovii*, Regis Daniæ, tam in Ducatu Holsatiæ & Slesuicensi, quam Ditiariensis, Gubernatoris filius, in hanc Urbem literarum gratiâ, cum Ducibus Holsatiæ, D. Friderico, & D. Philippo missus, peste correptus, & paulò post, in verâ invocatione DEI, Anno M. D. LXXXII. Octob. XVII. mortuus; ac sine cæremonijs vespere eodem die hic Sepulturæ datus, & sic humanâ ope destitutus; à DEO autem ex hâc mortali Vitâ, ad perpetuam immortalitalem evocatus, in patriam cœlestem locatus, & à parente tristissimo hoc monumento donatus, resurrectionem mortuorum, & repetitionem omnium rerum expecto.

Durum est extra patriam mori.

*Hic ego Ranzoâ prognatus stirpe Ioannes
Mortuus humanâ conditione cubo;
Cimbria me genuit, sed non post fata recepit;
Sicq; peregrinâ sum tumulatus humo.
Hanc me pertraxit studiorum fervor ad Urbem
Principibusq; Comes, Nobilibusq; fui.*

Hic

*His licuit cunctis ad patria rura reverti,
 Vnum me reducem noluit esse DEUS.
 Sed bene; mens etenim caelesti sede recepta
 Visitat aeterna docta Lycæa schola.
 Corpus humus tegit exanimus, dum suscipiet illud
 Extremi Christus tempore Iudicij.*

III. Epitaphium lectissimæ fæminæ *Mariæ Covetæ* Pa-
 risiensi, Conjugi D. Danielis Tossani, positum à fami-
 liâ cum lachrymis.

*Si virtus dira posset fera spicula mortis
 Effugere & mæstas funeris exequias.
 Musica si dulcis, morum si mira venustas,
 Et pietas casta juncta pudicitia.
 Non hoc tu mater tumulo contecta jaceres
 Conjuge deserto, pignoribusq; tuis.
 Sed qui in te Vita, morumq; exemplar habebant
 Exemplar sanctæ nunc quoq; mortis habent.
 Obijt in Christo XXVIII. Martij Anno Christi
 M. D. LXXXVII. Etat. XLIII. vixit cum Marito
 XXII. annos.*

Præter Arcem Electoralem, & alia huius oppidi orna-
 menta, est hic quoq; Academiâ celeberrima à Ruperto II. Co-
 mite Palatino Rheni & Bavarix Duce Anno Christi 1346. vel
 ut alijs placet 1387. 17. IXbris fundata; quam Principes subse-
 quentes, & magnificis ædificijs, & liberalibus beneficijs auxere
 plurimum.

In introitu Collegij Casimiriani, characteribus aureis in
 marmor hæc inscriptio incisa legitur.

Ingenuo labori & Solertix.

D. D.

Collegium hocce Casimirianum Religionis Orthodoxæ,
 Doctrinæ exquisitæ, Facundiæ singularis, artiumq;
 liberalium fontem & seminarium;

Poste-

Posteris Principibus Æmulationis exemplum, sui studij in Academicos, munificentia in studiosos, auctuarij conlati in egenos testimonium;

In æternitatem Palatini nominis; A fundamento extrui fecit, absolvitq; Princeps providentissimus Eruditorumq; amantissimus.

Ioannes Casimirus

Palatinus ad Rhenum Comes, Dux Bojorum
Friderici IV.

Tutor ac Reipub. Administrator.

Anno Christi clo. Io. XCI.

Cæterum non longè à templo Petrino, sunt *horti Electorales* amœnissimi, in quibus arbores & plantæ exoticæ sunt plurimæ, salientes item aquæ, & Cancelli, intra quos aliquando solente equestria haberi exercitia; Nec procul ab hinc ad manum sinistram conspicitur turris fortissima, quæ vulgò dicitur *der Treß Rey*, sic dicitur, spatio XXIV. horarum extructa.

Est alia quædam turris in ipsâ arce, quasi in Angulo constituta, in quâ vidimus atrium, tantæ amplitudinis, ut centum mensæ ibi commodè locum habere possint;

In cellâ Arcis, peregrè advenientibus propinatur *vinum Lindenfelsj*, Anno Christi 1343. natum; videtur ibidem *Vas* tantæ capacitatis, ut in illo Vir hastatus stare possit erectus, *capiens 132. Vini Vehes*, vulgò *Suder* / *Es tres amphoras cum triente*, vel amphoræ unius quartâ parte; Ad ferramenta & vincula quibus dolium hoc est religatum, adhibita sunt 122. ferri pond. centenaria.

8. Sexto Eid. April. qui erat festus dies Paschæ à Dn. Abrahamo Colbingero Augustano, Consiliario & Secretario Electorali, in Aulam ad prandium iatroducti sumus ubi Electorem ipsum unâ cum Coniuge, Mauritiij Nassovij sorore; unico filio, & duabus filiabus, sorore item Electoris germanâ, atq; Electricis sorore Nassoviâ vidimus; Dn. Wolffgangum Zundelium

num quoq; compellavimus, ac postridiè, cum rheda ordinariâ
Spiram profecti sumus.

9. *Spira Nemetum*, vulgò *Spey*; v. Sacri Romani Imperij op-
dena. pidum, Episcopatu & supremo Camera Imperialis Iudicio à
3. Carolo V. Roman. Imperatore instituto, celebre, de quo supra.

Placuit hic adijcere, monumenta quædam antiquissima.

In templo Cathedrali;

AVus Hic;

✠. Anno D. Incarn. M. LVI. Henricus III. Niger, III. Non.
Octob. θ. ✠.

Pater hic;

✠. Anno D. Incarn. M. CVI. Henricus IV. Senior VII. Idus
Augusti θ. ✠.

Filius hic;

✠. Anno D. Incarn. M. C. XXV. Henricus V. Junior. X.
KA. Maij θ. ✠.

Reliquorum monumenta in tabellâ propè sepulchra affixâ
sibi leguntur;

Conradus Rex Romanorum II. & Imperator I. huius no-
minis, origine Dux Franconiæ, habuit conjugem nomine Gise-
lam, de antiquo sanguine Regum Franciæ ortam; Hic Conra-
dus, Ecclesiam Nemetensem, sive Spirensis, antiquitus con-
structam, in honorem Sancti Stephani Papæ & Martyris, diruit
& amovit; Et Ecclesiam quæ nunc cernitur, gloriose ædificare
cepit, primarium ponendo lapidem, in profesto Sanctæ Mar-
garethæ Virginis, Anno Domini M. XXX. in honorem Sanctis-
simæ DEI Genitricis, Mariæ Virginis superbenedictissimæ con-
secratum; Et hoc Reginbaldo Spirensium Episcopo præfiden-
te; Et obiit idem Conradus II. Non. Iul. Anno Dominicæ
Incarnationis, M. XXXIX. sepultus cum Gisela Vxore suâ præ-
notatâ in hoc choro Regum.

Henricus III. Romanorum Rex & secundus Romano-
rum

rum Imperator, pius ac niger appellatus, filius præfatorum Conradi & Gisela, uxorem habuit Agnetem, quæ fuit filia Regis Angliæ; Obijt Anno Dominicæ Incarnationis *M. LVI. III. Non. Octob.* præfidente Episcopo Conrado. Idem Henricus crucem præciosam, in summo altari reconditam, huic Ecclesiæ largiter donavit.

Henricus *IV.* Romanorum Rex, & tertius Romanorum Imperator, filius præfati Henrici, habens Vxorem Bertham nomine, hic sepultus cum eadem, Anno Dominicæ Incarnationis, *M. C. VI. VII. Id. Aug.* & à filio suo Successore in Imperio incarceratus, & in Vinculis mortuus. Rudigero Episcopo præfidente.

Henricus *V.* Romanorum Rex, quartus Imperator, præfati Henrici *IV.* filius Spiræ sepultus; Obijt Anno Domini *M. C. XXII. X. Kl. Maij;* Horum duorum, Patris & Filij in Porticu Spirensis Ecclesiæ supra januam sculptæ sunt imagines; Hic sine liberis discessit.

Philippus Dux Sueviæ, Romanorum Rex electus, in discordiâ contra Ducem Brunswicensem hic sepultus, Bambergæ occisus; Obijt Anno Dominicæ Incarnationis *M. CC. VIII. XI. Kl. Iulij* præfidente Ioanne Episcopo in Monasterio Dunheim.

Rudolphus Romanorum Rex, origine Comes de Habspurgk; Obijt Anno Domini *M. CC. XCI.* hic sepultus.

Adolphus de genere Comitum de Nassau Romanorum Rex, tempore FridERICI de Hollandiâ Episcopi Spirensis, in hoc choro Regum sepultus; Obijt Anno Domini *M. CC. XCVIII. VI. Non. Iulij,* & occisus per Albertum Ducem Austriæ, successorem in Regno.

Albertus Romanorum Rex, Dux Austriæ, filius Rudolphi Romanorum Regis, Anno Domini *M. CCC. VIII. IV. Kl. VIIbris;* Obijt à fratre patris sui Rudolphi Regis occisus, & hic sepultus.

Gisela, Bertha, & Agnes, cum præfatis octo Imperatoribus &

bua & Regibus, & Beatrix in crypta Ecclesie, Imperatrices gloriosè requiescunt; Et Conradus & tres Henrici præfati, non modò Ecclesiam conservando sed magnis & superabundantissimis privilegijs, clemencijs, muneribus & donis honorarunt;

Animabus eorum propitiatur Altissimus.

In quodam Altari hoc Epigramma, & Græco in Latinum traductum, & sepulchro Christi, characteribus aureis, ut nonnulli putant, inscriptum, hoc tenore legitur;

*Vita mori voluit, & in hoc tumulo requievit;
Mors quia victa fuit, nostram victrix abolevit;
Nam qui confregit inferna sibi, subegit;
Fide suos ducendo fuit Dux, ipse cohortis;
Tartarus inde gemit, & mors lugens superatur,
Atq; Triumphator hinc Surrexit leo fortis.*

Monumentum cum statuâ ex saxo, Georgij Comitæ Palatini ad Rhenum, Episcopi Spirensis &c. qui sudore Anglico extinctus; obiit Anno Christi 1529. 21. VIIbris.

Porro Spirensium Agri, optimo vino rubeo, quod *Ause-*
rum pedes vocant, frumento & amygdalis abundant.

Memorabilem hanc Urbem reddit incomparabile *Olive-*
ri fanum in ambitu Maioris Basilicæ constructum.

Spirâ curru discessimus, quod curruam genus vulgò dicitur

Huderni appellant.

388. *Salgenheim*/ pagum. Et

389. *Bernerheim*/ oppidulum Palatini transivimus.

390. *Rhein Zabern*/ oppidulum. Hic in cæmeterio videntur
Antiquitates aliquot, sed absq; inscriptionibus. 4.

391. *Sauterberg*/ oppidulum Episcopi Spirensis. Et

392. *Salz*/ oppidulum Palatini transivimus.

393. *Beinheim*/ oppidulum in Marchiâ Badensi transivimus.

394. *Rembsheim*/ pagus.

Argentina, libera Imperij Urbis, de quâ supra.

Hinc Basileam curru profecti sumus.

Aprilis. Locus.

ANNO 1599.

Milliar

Frantij.	395.	Poffen/ pagus. Hic incipit tractus, quem vulgò den Schtedt appellant.	4.
	396.	Marctelsheim/oppidulum Episcopi Argentinensis transi- vimus.	
Cœnæ.	397.	Stessen/ Vicus Alfatiz in Germaniâ.	4.
14.	398.	Badenwylter/ oppidulum Marchionum Badensium, à si- nistrà conspectum; Sunt tibi thermæ artificiales, eò nempè de- ductæ. Pertinent ad Georgium Fridericum March. Badensem. Ditmarschen sive Ditmarschheim/ Vicus de quo suprâ.	3.
		<i>Cambetas</i> vulgò <i>Großtembs.</i> Vicum transivimus; de quo suprà.	
Cœnæ.		<i>Basilea, Rauracorum Augusta.</i> de quâ suprâ.	3.

§(o)§

ITER

Aprillis
25.
Styl. vet.
Maij. 5.
Styl. Nov.

ITER ITALICVM PER ALPES RHOETI-
CAS, ET REDITUS IN PATRIAM, PER CO-
MITATUM TIROLENSEM.

CVM per aliquot dies Basileæ substitissemus, par-
tim reficiendi nos causâ, partim ut ad iter Italicum nos
præpararemus, tandem nomine DEI invocato, ut pro in-
mentâ suâ misericordiâ huic itineri periculosissimo, clementer
quoq; benedicere dignaretur, inde valedicentes Nobilissimo &
doctissimo viro Domino Iacobo Coveto, Parisiensi, hospiti no-
stro amantissimo, Equis conductitijs discessimus.

Augustam Rauracorum vulgò *Augst*. Et Rhinfeldiam
Oppidum, de quibus supra, transivimus.

- Prandij. 399. *Memyss*/ pagus. 2.
400. *Habsburg*, Arcem in Helvetiâ, Comitum Habspurgen-
sium olim sedem à dextrâ reliquimus.
- Cœnz. 401. *Bruck*, Helvetiæ oppidulum, ad Arulam fluvium situm. 2.
6. 402. *Königsfelden*, Monasterium dives Bernatum in cuius
templo sepultus est Leopoldus Austriæ Dux, à Subditis suis Sem-
pachij occisus, unâ cum Magnatibus & Nobilibus suis, quorum
effigies ibidem depictæ videntur hâc inscriptione additâ;

*Dit ist die Abcon rosetung Herhogs Eupoldes von Osterreich/
der zu Sempach mit dieser seiner Ritterschafft / Adel vünd mit Rahe
erschlagen wardt / vff dem sinen / in dem sinen / vnd vmb dat sine / vff
Sanct Cyrill. ntag / im dreynzehnhundert vnd achtzigsten Jahre.*

Videntur ibidem in conclavi quodam *galea* magni pon-
deris, tum temporis usitatæ, Item duæ *urnæ cinerum defunctorum*;
Inter occisos fuit etiam quidam ex nobili Schellendorffi-
orum familiâ.

Limagus fluvius hic hippagone traicitur.

Badam sive *Badenam*, oppidum transivimus de quo supra.

Wettingen Monasterium, ad quod secundâ vice Lima-
gam traicimus, de quo supra.

Prandij. & Coenaz. 7. *Tigurum*, primum Helvetiorum oppidum, de quo supra. 3.
 Hincalij Equis conductis, & testimonio sanitatis petito atq; impetrato, quod Itali *La fede* vulgò appellant, discessimus, sine quo nemo, nisi in omnibus ferè diversis sub signatum, & à personâ publicâ, Notario videlicet confirmatum fuerit, nullibi intronittitur.

403. *Dolchen* pagum. } transivimus.

404. *Difinoch* vicum. }

405. *Mullen* ad dextram reliquimus.

Brandij. 406. *RAPESVILA*, vulgò *Rapperswill* / Helvetiorum oppidum, quondam sedes Comitum à *Rapersvilâ*; quorum successores *Habsburgij* deinde in his locis dominati sunt. In Helvetiorum potestatem pervenit Anno Christi 1458. Duæ factiones *Rapersvilâ* fuerunt; Austriorum una; Helvetiorum altera; Ex hac *Sigismundus* Dux quosdam captivos *Oenipontem* abduxerat; alii eo facto territi, ad Helvetios confugerunt; Verùm omnes Patriæ restituti sunt Helvetiorum intercessione, qui palmam præ se ferebant bellum illaturos oppido nisi victi liberentur, & exules restituantur. Accidit autem proximo anno, ut Helvetii à Constantiensibus contumeliis affecti, bellum illis inferrent; Ex eo bello, cum pace factâ, *Vrii*, *Svitii*, *Vnderwaldii*, & *Glaronenses* domum redirent, à *Rapersvilensibus* transitum per eorum Urbem ac comitatum suis militibus petiêre, atq; operâ eorum qui Helveticæ factionis erant, facile impetravêre; Cæterum in Oppidum admissi, cum numero ac viribus cives superarent, & maior quoq; Civium pars tota Helvetiorum esset, Cives sibi Sacramentum dicere coegerunt, itaq; ab hoc tempore *Rapersvila* in horum quatuor pagorum potestate permansit, Servatâ tamen Civibus eâ, quam sub Austriis habuerunt, libertate.

Est hic *Arx antiquissima*, & *pons ligneus*, supra *Limagum flavium*, qui lacum *Tigurinum* limpidissimum optimis piscibus abundantem ingreditur, longissimus, vulgò, *der Zurichher See*.

Mercen

407. Mercken/ pagum, }
 408. Bhnach/ oppidulum, } transivimus.
 409. Schémist/ Monasterium. }
 Coenz. 410. Wessen/ Helvetiorum oppidulum; opus nobis fuit ad 2.
 conficienda quatuor hæc, itineris unius diei, milliaria, tredecim
 horis & ultra.

Lacui Wallenstetensi, propter summam angustiam, in-
 ter altissimas rupes & scopulos, periculossissimo nos commisi-
 mus, & divino freti auxilio, feliciter eum superavimus.

- Prandij. 411. Wallenstett/ Helvetiorum oppidulum. Non procul ab 2.
 hinc oritur *Limagus* fluvius, qui lacum Wallenstetensem efficit,
 & appellatur vulgò *dte Êndt/* retinetq; nomen illud *Rapersvi-*
lam usq; ubi alium lacum, *Figurinum* videlicet, ingreditur, &
 aliud simul nomen assumit, vulgò *dte Êmmadt/* quo etiamnum
 gaudet, usq; dum in *Rhenum* se exonerat.

412. SARUNEGANS, vulgò *Sargans*, q. d. *Saræ* anserem,
 Helvetiorum oppidum transivimus; quæ appellatio à *Sarunetum*
 nomine, haud dubiè deducta est. Quoniam verò *Sarunetum*
sedes est ad ortum *Oeni* fluminis, qui *populi* hodiè *Engadini* di-
 cuntur, hi nostri *Sarunetes*, aut *Sarunegansii*, superiorem fortè
 coloni sunt, aut suum nomen non ab illis, sed à *Sarà* fluvio lo oppi-
 dum hoc præterfluente acceperunt: Paruit olim *Sarunetum*
 regio, Comitibus *Werdenbergiis*, qui proptereâ *Sarunetum*
 Comites dicti sunt: Ac aliquando *Regio* hæc *Austriis* *Principi-*
bus, & postea Comitibus *Toggiis* oppignerata; rursus tamèn à
 Comitibus *Sarunetiis*, redempta ac possessa est, donec Anno
 Christi 1483. *Georgius* *Werdenbergensium* Comes eam sep-
 tem pagis *Helvetiorum* venderet. Ab his præfecti ordine mit-
 tuntur, qui in *Arce* olim Comitum domo, habitantes, *Sarune-*
tibus imperant: Sunt autem hi pagi septem veteres, ad quos &
Turgea, & *Liberæ* *Provinciæ* pertinent. Oppidum ipsum *Saru-*
netum, quamvis *Helvetiis* pareat, suis tamen privilegiis frui-
 tur: proprios Magistratus sibi creat, qui Civibus *Ius* dicunt, &
 causas civiles cognoscunt.

Rega-

413. Regatium *Ragatz*, Vicum ad fluvium *Menner* situm, transivimus, unde non procul absunt fines Helvetiorum & *Rhætorum*.

Halbdenstein / arcem ad dextram reliquimus ad *Rhenum* fluvium.

Cœnz.

414. CURIA, *Rhœtiæ* oppidum vulgè *Chur*, *Fœderis* *Domus* *DEI*, desj *Gottshuspundts* caput, *Episcopatu* celebre; licet is qui nunc est eò loci *Episcopus*, omni in *Subditos* & *territorium* potestate exutus, vix habeat unde secum uno atq; altero famulo honestè sustentet. Habet autem *Curienfis Civitas*, peculiarem *Republicam*, non dissimilem *Tigurinæ*, & alijs eiusdem generis: Primum enim cives omnes in quinq; tribus distincti sunt; Ex singulis tribubus, Viri *XIV.* publicis consiliis intersunt, ita utrumq; consilium homines *LXX.* habet: Ex his è singulis tribubus quinq; in *Minus consilium* deliguntur, quibus adduntur quinq; *Magistri* tribuum anni superioris, atq; ita *Confessus* virorum *XXX.* conficitur; horum pars media Viri *XV.* *Senatores* vocantur, qui *Republicam* administrant; *Senatui* præsentur duo *Consules*, quorum annum per *Vices* est imperium; *Senatus* verò & *Magistratus Urbis* quotannis *Novembri* *Mense*, die *D. Martino* sacro deliguntur. Porro Viri *XXX.* quorum paulò ante mentio facta, causas criminales iudicant; & huic iudicio præsidet *Præfectus Urbis*, der *Stadtyoggt*; duo autem hoc munere alternis annis funguntur, sicut & *Consules*. Alter deinde est *confessus* iudicum, cui præest *Prætor Urbanus*, der *Stadtyrichter* / ac *XV.* *Assessores* habet, *V.* tribuum *Magistros* & *X.* ex consilio *XXX.* Virorum, qui propterea *Iudices* vocantur; In hoc iudicio controversiæ *Civiles* & actiones pecuniariæ de debitis solent dijudicari. Causas matrimoniales, *Senatus* sive *Minus consilium* dijudicat.

Cæterum gentes ferè omnes, qui in hoc confinio habitant, hodiè ab *Italis* *Grisones* appellantur, olim *Cani dicti*, quam Vocis *Etymologiam* quoq; *Germanis* retinuisse videntur, qui eos *Graupundter* / h. e. *Canos fœderatos* nominant.

Hic

9. Hic alios Equos conduximus.
 415. Zurgundt/ Vicum transivimus.
 416. Padus/ Pagum Rhœtiæ quoq; transivimus.
 417. Nax/ Rhœtiæ Vicum transivimus.
 randij. 418. *Tusiana*, vulgò *Thossee*. Rhœtiæ Oppidulum, ad quod 2.
 incipit iter difficilimum, & periculosissimum, propter rupes im-
 mentas, summas Viarum angustias, & continuos quasi pontes, in
 alto supra cataraclas Rheni suspensas, quos dum necessariò,
 tremebundus tamen transis, semper metuens, ne infra se con-
 cidant; Vix etiam fieri potest, quin horrore summo quis concu-
 riat, ob ineffabile murmur Rheni, intra scopulos, & quasi in
 abisso se volutantis.
- Cœnæ. 419. SPELUGA, vulgò *Spluge*, celebris vicus, in summis Rhœ- 2.
 tiæ Alpibus situs, à quo mons nomen accepit; Rhœti vocant,
Colmen del orso; Germani, den *Berschler vund den Splugerberg*.
 Non procul abhinc, dimidio vix, ut relatum nobis est ab incol-
 lis, milliari, *Rhenus oritur*; de cuius fontibus Cæsar comment. de ^{Rheni}
 bello Gallico lib. 4. fontes.
10. Postridiè montem *Spelugani*, vulgò *Splugerberg*, ob sum-
 mas difficultates nobilem, totum nivibus altissimis rectum as-
 cendimus, in maximo gelu, & tanto cum labore, ut quamvis
 quatuor uteremur viæ ducibus, qui præbant, & palis ac rutris
 viam aperiebant, propter frequentes tamen lapsus, in gravi cum
 nostris equis versaremur discrimine, ita ut in huius montis
 ascensu & descensu, plus quam VI. horas insumserimus.
- randij. & Cœnæ. 420. *Gambolschin*, pagus Rhœtiæ; Hic incolæ idiomate Ita- 2.
 lico uti incipiunt, sed corruptè.
11. 421. *S. Iacomo*, vulgò; Latine *S. Iacobi* fanum sive templum
 ad dextram reliquimus.
- randij. 422. CLAVENA, Rhœtiæ oppidum, vulgò *Cleven*/ Ital. *Chia-* 1 1/2.
venna, ad fluvium *Mairam* situm, qui non procul abhinc, in la-
 cum Comensem, olim Larium nuncupatum se effundit.
- Hic alios Equos conduximus.
423. *Nouva*, Rhœtiæ vicus. Hic cum nimium difficilis ascen-
 su mons

su mons effret, partem Lacus Comensis ad usq; pagum *Pocadado*,
424. ubi *Telinia Vallis*, vulgò *Bälstin initium* est, nave trajecimus, & rursus equos conscendimus.

Vallis
Telinia,
seu Voltu-
turena.

425. *Dubin*, pagum Vallis Telinix sive Volturenæ transivimus; Ponsibi ligneus *Abdua* fluvio impositus est, qui tùm temporis fortè exundans difficiliorem & periculosiorem nobis reddidit viam.

Cœnæ. 426. *Kyais*, Volturenæ pagus; Hecalem hîc cœnam habuimus. 18½

12. 427. *Morbenium*, Volturenæ sive Telinix Vallis oppidulo Vicinum, per quem Bergomum versus in Italiam iter est, propter nivium copiam transire nequivimus. 2.

Prandij. 428. **SONDRIUM**, vulgò *Sonders* celeberrimum totius Volturenæ sive Vallis Telinix oppidum, *Præfecturâ* nobile, quæ dignitate & potestate reliquas omnes præcedit, & qui eam tenet, non *Præfectus* aut *Potestas* nominatur, sed *Capitaneus*. Nam præter Sondriensem Præfecturam, pacem & tranquillitatem totius Vallis tuetur, & si quod periculum immineat, Imperatoris munere fungitur. Capitaneo additus est Vicarius, qui unâ cum Capitaneo civiles controversias Sondriensis Præfecturæ cognoscit; Præterea ius dicit in criminalibus & capitalibus causis, quæ extorâ Valle ad eius tribunal deferuntur, ac in consilio habet Viros doctos & Iurisconsultos, ac juxta leges & statuta *Volturenæ Vallis* sententiam fert, quam tamen in singulis Præfecturis, hi quos Potestates vocant, moderari & mitigare possunt. Præterea in omnibus causis provocare licet ad Senatum Dominorum Rhætorum, vel ad eos, quos illi *Commissarios*, (ut vocant) Iudices ordinârunt & miserint; aut deniq; ad *communitates*, quæ *summa* penes Rhætos potestas est. 15.

Cæteram fluvius *Abdua*, cuius paulò ante ad pagum *Dubin*, facta est mentio, per mediam quasi *Volturenam* fluit, ita ut Vallem istam in duas æquales portiones secare videatur; quarum una in collibus *Vinum generosum* producit, altera fert *Caneas*

stercas nuces in magnâ copîâ; Ad utramq; fluminis ripam sunt campi fertiles, & prata amœnissima.

Alij hic rursum conducti sunt Equi.

Coenæ. 429. *Villa*, Volturenæ vicus. Hic primum vidimus currus in quibusdam Italiae locis usitatos, cum parvis & depressioribus rotis. 4.

13. randij. 430. *Edelo*, oppidum Venetorum, quorum Iurisdictio hic incipit. 16.

Mutandi hic vicissim fuerunt equi.

431. *Zem*, pagus Venetæ ditionis. 12.

14. Coenæ. 432. *Breno*, Venetorum vicum transivimus.

randij. 433. *Civita*, Venetorum vicus. 8.

434. *Lovero*, Oppidulum Venetæ Iurisditionis ad dextram reliquimus.

435. *Bisogna*, Venetorum oppidulum. Hic lacum nave trajecimus, qui ab hoc oppidulo nomen habet. 14.

Coenæ. 436. *Eselo*, Oppidulum Venetorum, ubi Brixiam usq; equos alios conduximus. 15.

15. randij. 437. *BRIXIA*, vulgò *Brescia*, sub Venetorum Imperio, oppidum nobile ad radices montis positum, antiquitate amplitudineq; ædificiorum, cum multis Italiae Urbibus certans; De hoc autem Epigramma non inelegans tale prodidit Iulius Cæsar Scalliger, nostri sæculi Poëta præclarus:

Quæ pingues scatebras speculâ despectat ab altâ,

Postulat Imperij Brixia magna Vices.

Cælum hilarum, frons lata Urbis, gens nescia fraudis,

Atq; modum ignorat divitiis Vber agri.

Si regetur patrias animis concordibus oras,

Tunc poterat Dominis ipsâ jubere suis.

Propter dissensiones etenim Gallorum, ac Insubrum vicinorum, jugo olim oppressum, varias passum est calamitates; nunctandem sub Venetorum Imperio, quietum florere opibus ac mercaturâ frequenti, rebus omnibus affluens, solertis ingenij

populo, ac Nobilitate magna abundans; Agro item olei, vini, frumentorum, fructuumq; omnis generis excellentissimorum, fertilissimo locuples; habetq; *metallorum venas* fecundas, in primis *ferri & eris*, unde ex sclopetorum, & bombardarum optimarum fabricatione, maximus Civitati redit quaestus. T. Livius, aliq; magni auctores tradunt, Brixiam Regum Romanorum tempore, à Gallis Cenomannis esse conditam, quam postea Romani, *Transpadanà Gallià*, in potestatem redactà, suæ ditioris etiam fecerunt; Constat ex Livio, fidem populo Romano constantissimè quondam præstitisse, atq; præcipuè difficilimis Hannibalis belli temporibus. Coloniam Romanorum factam esse volunt bello sociali confecto, cum Veronam & alia trans Padum oppida, Cn. Pompejus Strabo, Pompeij Magni Pater colonias deduceret. Nec diu postea C. Cæsaris auspicijs, simul cum alijs Transpadanis Ius Romanæ Civitatis accepit, atq; sub Imperatoribus Romanis deinde, quamdiu Imperium in Italia stetit, admodum floruisse constat. Testimonio sunt antiquitatis monumenta varia, quæ adhuc in eadem Urbe vicinoq; territorio passim reperiuntur; nimirum pulcherrimæ marmorum inscriptiones, statuæ, statuarumq; tituli, atq; illustrium hominum Epitaphia plurima; ex quibus Urbis illius amplitudo prisca facile colligi potest.

Porrò visu & notatu digna hic sunt;

- I. Summum *Templum Mariæ Gratiarum*;
- II. *Conventus Faustini*;
- III. *Episcopi Palatinum*, statujs ornamentisq; varijs opulentum.
- IV. *Forum* porticibus ac Prætorio superbo conspicuum.
- V. *Castrum* munitissimum, in quod ex peregrinis Germani potissimum, magno tamen cum delectu intromittuntur; Gallis, & alijs plarisq; minus notis, penitus exclusis; Quinimò *Præfectus*, cui cura & custodia istius loci commissa est, iuramento obstrictus prohibetur, pedem extra Castris portas unquam efferre, vel in-

vel inde exire, priusquam successorem acceperit; In editiore loco positum est, ita ut oppidum, à quo dimidij circuli instar ambitur, inde commodè defendi, & in officio quoq; contineri possit;

Propugnacula habet duo, alterum altero superius, ut si inferius fortè occupatum sit, à superiore se defendere possint obsessi; Porta postica servit eò, ut si fortean in Oppidum jam ab hoste interceptum non pateat aditus, aliundè militi de commætu prospiciatur; *Cisternæ* sunt ibi *quatuor*, quarum unaquæq; per integrum annum præbet aquam; Ex propugnaculis transitur in *Armamentarium*, in quo tormenta bellica, tela & jacula omnis generis, quibus hostes arceri solent, ostenduntur; *Monstræ* ibidem & *stabulum* tam amplum, ut 300. Equis sufficiat.

Rebus hisce omnibus singulatim perlustratis, quadrigis hinc discessimus.

438. *Lonado*, vicum transivimus.

439. *Defenzano*, Insubriæ sive Galliæ Cisalpinæ aut Transpadanæ Oppidulum, ad lacum Benacum situm, sub Imperio Venetorum. 18.

16. 440. *Rivoltellam*, Insubriæ sive Galliæ Cisalpinæ oppidulum, sub Venetorum imperio transivimus; Quemadmodum & 441. *PE SCHIERAM*, Venetorum in Galliâ Cisalpinâ Oppidum, naturâ & arte fortissimum, ad Lacum Benacum, vulgò *Lacus go di Garda*, Germ. *der Gard See* situm; qui sicut omnium Italiæ lacuum censeatur amœnissimus, si tranquillus est; ita navigantibus periculosissimus, si tempestate commoveatur; id quod hodiè notum est, & olim fuisse, à Virgilio, in illius descriptione his verbis notatur, lib. 2. Georg;

Fluctibus & fremitu assurgens Benace marino.

Etsi autem multi Auctores Benaci laudes & utilitates, prolixâ descriptione decantarunt; tamen Sabellicus, lib. 2. decad. 3. paucis verbis multas comprehendit, sic scribens; Est *Benacus* amœnissimus Italiæ Lacus, omninò longior quam latus; Longitudo illi, ab occasu brumali ad Aquilonem XXX. circiter millia

passuum excurrens, quantum illi Mincius ad Meridiem aufert, tantum Sarca fluvius & Ponalis à Boreâ & septentrione reponunt. Ipsius aqua ita perspicua, ut si non omninò medium, ubi constat immentæ esse altitudinis, naviges, ima ferè stagna perspicere liceat; Sed vix ram amœnus est, dum nullo agitur vento, quam violentus est mirax, ubi turbari cepit; Vnus ex omnibus Italiæ lacubus, si eminentissimo Poëtæ credimus, cum vehementer concitus est, marino affurgit fluctu. Pisces alit optimos, in quibus *Carpiones* principatum obtinent; eorum captura ab extremo Autumno in Vernum tempus extenditur; ex profundis stagnis summo piscantium labore eruuntur. Vtramq; ripam cultissima oliveta vestiunt; his horti passim interjecti, felicibus consti arboribus, quæ *citrea, medica, punica,* & quæ accolæ ipsi *Adamia* vocant, habent mala; Ora illa, quæ ad Veronensem agrum spectat, ad dextram, post Pitcariam, Lagisium habet, Bardolinum, Gardam, undè postea lacus nomen accepit; Turre, Masecinum, (quam & malam silicem audio à quibusdam appellatam) contra verò in ipsis aquis Sirmio est, Catulli Poëtæ venustissimi patria, cum vestigio vetustatis saxo, quod lacui imminet imposito Brixianorum; Post Sirmionem Rivoltella (sive ut alijs placere audio) Rivaltella, Minerbium, Felicianum, Portoësum; extremo loco *Salodium* totius Regionis caput; Montes inde asperrimi Boream versus ad Ripam usq; is locus cum Penetrâ, quæ non procul inde vivo saxo affurgit, Tridentini olim agri fuere, Penetræ Arci *Nacus* prominet vicus, unde Benacum vetusto nomine lacum appellatum suspicari libet, ut quem mutatâ literâ, Benacum dicimus, quia penes Nacum esset, prisca accolæ Penacum dixerint. Hacten. s. Sabellicus.

Brandij. 442. VERONA, vulgò *Bern* / quibusdam etiam *Diet rich*, *Bern* / quasi Verona Theodorici Ostrogorthorum Regis, Galliæ Cisalpinæ sive Insubriæ oppidum, sub Imperio hodiè Venetorum, à Gallis Cenomannis conditum, Duce Brenno. à quo *Bregona* primò, deinde mutatis literis Verona dicta est, ut Iustinus lib. 20

lib. 20. circa fin. refert. Hi enim cum novas sedes quarere ob intestinas discordias, & assiduas dissensiones cogerentur, in Italiam venere, expulsisque; inde cultoribus Toscanis, Mediolanum, Comum, Brixiam, Bergomum, Tridentum, Vicentiam, & Veronam condiderunt ad Athesim fluvium amœnissimum, qui ex Tridentinis Alpis ortus, non longè à fossâ Clodiâ Padô miscetur. Ex hoc oppido Plinium naturalis historix scriptorem, & Catullum Poëtam originem traxisse, quidam existimant, Ovid;

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo.

Ceterum visu & notatu digna hic sunt;

I. *Ædes Cathedralis* pervetusta & sumptuosa;
 II. *Templum Sanctæ Mariæ* antiquæ, in quo Tumulus est Comitum de Negarolis, Anno Christi M. CC. X. erectus; Item monumentum Scaligerorum magnificentix plenum, aequilâ scalam scandente insignitum.

III. *Forum;*

IV. *Curia;*

V. *Theodorici*, aliorumq; Gotthorum, longobardorumq; Regum, *Arces & Castella;*

VI. Plurimorum Principum veterum *alta palatia, ac domus* nobilium excelstæ;

VII. In foro boatio, vetustissima, & è quadrato saxo peramplissima *Amphitheatri moles*, quam *Arenam Cives* appellant; Cuius exterior paries, quatuor Zonis pulcherrimis cinctus, totidem columnarum, arcuum ac fenestrarum ordinibus, quadruplici opere, Dorico, videlicet, Ionico, Corynthio, & composito in admirandam extollebatur altitudinem; quemadmodum ex dicti parietis quatuor arcuum parte colligi potest, quæ sola reliqua manet erecta; Torum enim exteriorem Amphitheatri circulum, Barbari posterioris sæculi sublati ad alia ædificia marmoribus, usq; ad fundamenta sunt demoliti; atq; tantæ Majestatis opus, non secus ac formosam, adornatam & longè conspicuam

Amphi-
theatrum
Veronens-

spiciam Spartam quandam, discerptâ pulcherrimâ veste turpiter admodum denudârunt: Ex reliquis tamen, veluti ex vnguibus Leo, totius structuræ magnitudo faciliè cognoscitur, ac quantitas eius ars & pulchritudo fuerit. Ordinem enim unumquemq; parietis exterioris LXXII. portas, vel arcus, totidemq; columnas habuisse, docet ipsâ circularis proportio, & Architectica dimensio: Tertium autem operis Corinthiaci CLXIV. statuis Collossais, inter arcus & columnas redimitum fuisse, loculi & vestigia demonstrant. Introducti in porticus triplices interiores concameratas, totam machinam circumambientes, vehementer admirati sumus, Viarum & graduum labyrinthos sibi invicem occurrentium undequaq; quibus populus scandere in porticus superiores, & in ipsa caveæ interioris sedilia, vel descendere & exire, sine turbæ obviantis impedimento, quàm commodissimè poterat. Ingressi Arenam mediam vidimus planitiem, ovatâ specie extensam, in longum decempedas XXXIX. in latum verò decempedas XXII. cum dimidiâ, circumseptam undiq; sedelium ordinibus quadraginta duobus, gradatim, declivis tecti in modum supra porticus interiores ascendentibus in altum; Quæ tanta sunt capacitatis, ut supra viginti tria hominum millia, per circuitum in ijs commodè sedere potuerint: Spoliata quidem jam olim fuit à Barbaris interior hæc amphitheatri cavea marmoreis suis subfellijs; Sed nunc Equestris ordo, Nobilitasq; Veronenfis eandem suis impensis restauravit, marmoribusq; vestivit: Quæ festivis quibusdam diebus populo Venationes, ludos equestres, ac pedestria certamina publice in eadem Arenâ Majorum more solet edere.

Cæterùm de tantî operis authore, cum apud Veteres nullam huius mentionem inveniamus, cuilibet suum sit iudicium; Moles ac magnificentia insignis eius ædificij, nec non artificum & Architecturæ perfectio, unicuiq; faciliè persuadent, non rudi & impolito, & ad Romani nominis æternitatem florentissimo sæculo Imperij, cuius potentiam repræsentant, tantam machinam excitatam fuisse.

VIII. Alia præterea *Antiquitates* oppidi monstrantur; *Theatri veteris ruina*; *Pontes lapidei* in Athesi, qui fluxu tortuoso medium secat oppidum; Item *porticus*, partim combustæ partim dejectæ, nec non Iani quadrifrontes, & Arcus marmorei sculpturis pulcherrimis elaborati, atq; titulis eorum, quorum ob merita publicè fuerunt erecti, insigniti.

IX. Videntur *nove* munitioum urbis *structura*, quibus Veneti maximis operibus & sumptibus, continuoq; studio eam inexpugnabilem reddere contendunt; immanes aggeres, spississimi muri, turres ac propugnacula, tormentis bellicis armata, fossæ profundæ atq; latæ, quas Athesis intromissus redimpler; item portæ Urbis novæ, non tantum artificio & operibus admodum munitæ, sed etiam sculpturis, statuis & marmoreis columnis adornatæ.

X. Est quoq; non procul ab hoc oppido, in Valle quadam *Policella* dicta, locus Negarina nomine, ubi *saxum durissimum* visitur, in quo *mamma* ad justam muliebriam formam, sculptæ sunt, ex quarum papillis perpetuæ *stillant aquæ*; quibus si lactans mulier papillas asperserit, & laverit, exsiccatus aliquo, ut fit vel morbo vel alio casu, illi lacteus humor revocatur.

XI. Veronæ vicinum *templum*, novum & *rotundum* D. Virgini *Deiparae Mariae* sacrum, quod & structuræ magnificentia & crebris miraculis valde est celebre, etiam visu dignum est.

Porro vecti hinc quadrigis per incultos & lapidosos Veronensium campos, qui ante Veronam in collibus positam, millia passuum viginti patent, & celebres sunt, maximis summorum Ducum aliquot victorijs aut cladibus, in memoriam nobis revocavimus; Sabinum, Italianum, Imperium invadentem, à Carino Cæsare in iisdem campis victum & occisum fuisse, atq; Odovacrum Herulorum & Turcilingorum Regem, qui Augustulo depulso, Italiæ Regnum per vim occupaverat, & aliquot per annos, eam tyrannide oppresserat, à Theodorico Ostrogothorum Rege triduanò prælio debellatum fuisse; cælum item postea Lambertum Guidonis Spoletani Regis filium, cum qua-

tuordecim Hungarorum millibus à Berengario; nec multos post annos ab Hugone Arelatenſi Arnoldum Bavariz Ducem, cum paratiſſimo Germanorum exercitu, quem Veronenſes primi Regem Italiae contra Hugonem appellatum, ſpecie triumphantis intra moenia receperant; Deſictum in ijsdem campis etiam à Rudolpho Burgundo Berengarium alteru, Italiae q; Regno privatum; Avorum deniq; patrumq; memoria, magnis ſepe praelijs, in illo camporum tractu, de Italiae Principatu fortuna varia certatum fuiſſe &c.

443. *Soave*, Caſtellum Venetorum cum oppidulo à ſiniſtra reliquimus.

Coaz. 444. *Villanuova*, pagus Venetae ditionis.

17. Prandij. 445. VICENTIA, ut nunc appellant, veteres tamen Romani *Vicetiam* dixere, veluti antiqua marmora demonſtrant, vulgò *Vicenza*, Galliae Ciſalpinae ſive Inſubriae oppidum, ſub imperio Venetorum, antiquitate cum caeteris eius tractus oppidis certans, conditum, quemadmodum Sex. Pompeius Trogus affirmat à Gallis cum Mediolano, Como, Verona, Brixia, Bergamo, quos Tarquinij Prisci Rom. Regis temporibus, Tuſcos ex ijs Regionibus pepuliſſe. Livius lib. 5. Decad. 1. memorat.

Notatu & viſu digna hic ſunt;

I. *Prædicatorum fratrum Cœnobium*, in cuius ornatiffimo templo, monſtratur ſacra illa ſpina, ex coronâ Chriſti Servatoris noſtri, quam à D. Ludovico Francorum Rege dono acceptam, Bartholomæus Vicentinus ejuſdem Urbis Epifcopus, atq; ordinis Prædicatorum, huic olim templo dedicavit, ubi cum magna Religione ſervatur.

II. *Templum* primarium ſive *Cathedrale*.

III. *Forum* ædificijs ſplendidum & rerum venalium copiâ abundans.

IV. *Prætorium* magnificentiffimum.

V. *Situs Oppidi*, quod à duobus amnibus, Bacchiglione & Rerone ibidem confluentibus irrigatur, habetq; mercium rerumq;

rumq; omnium inferendarum magnam commoditatem, ex agro illo Gallico circumqua; frumenti, Vini, olei, fructuumq; quæ terra producit, omnium feracissimo.

VI. Sericum Bombycinum, bonitate præstantius alio.

446. *Artesgam*, Vicum Venetorum transivimus, ubi magnificum Contareni videtur Palatium.

447. **PATAVIUM**, vulgò *Padua*, Gallia Cisalpina; sive Infabria oppidum, antiquissimum Carrariensium quondam Principum, nunc sub Venetorum Imperio, olim *Antenorea*, ab Antenore Troianorum Duce, eius conditore, vetustissimorum scriptorum testimonio dictum; qui captâ jam Troiâ, unâ cum Hænetis & Paphlagonibus, in intimum Maris Adriatici sinum, sese contulerat; in plano sitam, undiq; amnis irriguum; latis & profundis fossis, aquâ repletis, validissimisq; muris cinctum, populo frequens, Episcopatu & Academia clarum; in quo visu & notatu digna sunt:

I. Templum Cathedrale, propter structuræ magnificentiam percelebre, sub se habens XXI. Basilicas.

H. D. Iustina templum cum Monasterio, ubi instauratio Religionis D. Benedicti cepit, olim Concordiæ sacrum, hodie planè novum, è quadrato saxo, magnis impensis, & architecturâ mirificâ extractum; Viginti duo millia aureorum reditus superare dicitur; Monstrantur ibidem D. Lucæ Evangelistæ reliquiæ & ossâ, in monumento Alabastrico anriquo, nec non aliorum Divorum Martyrum. Volunt etiam T. Livij sepulchrum & reliquias ibidem inventas esse.

In choro illo subterraneo, arcuato opere facto in lapidem hoc distichon incisum legitur:

Iustina vetus hac Diva pretiosa sepulchrum

Claudebant nostris saxa reperta viris.

In perytilio deniq; huius monasterij, videntur egregiæ & variæ picturæ, item effigies quorundam Imperatorum, qui

derelicto Imperio monachi facti sunt, & aliquot Monachorum, qui ex monachis Pontifices electi fuerunt.

III. *Templum D. Antonij* Ulyssiponenſis Confessoris, cum Monasterio Franciscanorum, magnificentia cetera vincens, Iunonſolim, inde B. Mariæ, tandem Antonij, ob frequentia miracula, quinq; testudinibus altissimis plumbo tectis, & duabus turribus confurgit, pavimento marmoreo. Absolutum Anno Christi 1307. Duumviri cives Præfæcti Ærario D. Antonij elemosynas & oblationes custodiunt.

Interius contemplatione digna est *Capella D. Antonij*, unâ cum eiusdem sepulchro, ex marmore candido; Item *tabula aenea* circa chorum ex veteri Testamento.

In marmore lydio aureis literis incisis hæc inscriptio videtur:

HANC Alexandri Contareni Venetæ Classis cum summâ potestate fortissimi Legati, D. Marci Procuratoris, quem nec venti in periculosissimis Reipub. temporibus retardarunt unquam, & Hariadenus Barbarossa Othomannicæ Classis Imperator potentis, sæpè timuit: tam admirabili artificio ductam effigiem, magni indicem animi, præclarumq; totius maritimæ disciplinæ simulacrum, ut posteritas haberet, quod instar immortalitatis ac gloriæ unicæ coleret; nec quicquam Patavino splendori deesset: Petrus & Raudolphus frat. Op. P. Vixit Ann. LXXVII, dies VIII. Obijt Kal. Apr. M. D. LIV.

Ex opposito huius Epitaphij.

PETRI Bembi Card. imaginem Hieronymus Quirinus Ismeril F. in publico ponendam curavit.

Vt cuius ingenij monumenta æterna sint, eius corporis quoq; memoria, ne à posteritate desideretur. Vix. ann. LXXVI. M. VII. D. XXIX. Obijt XV. Cal. Febr. M. D. XLVII. Tumulus ex marmore albo, hac inscriptione: Monarcha sapientiæ, Antonius de Roycellis, M. CCCC. LXVI.

Sub

Sub effigie D. Antonij, protectoris Paduæ,
hi versus extant;

*Sit tua te facies, tua te commendat imago,
Hæc tua si paries oblita numen habet.*

*Sancle quid Antoni, confessor regula vita
Efficeret quondam religiosa tua?*

*Clara quid efficerent tua tot miracula totus
Quid faceres :: m spiritualis homo?*

*Quid facerent animi dotes, redolentia Paulum
Quid facerent oris verba diserta tui?*

*O decus Antoni Lusitanæ gentis adepto,
Pelle patrocinio crimina nostra tuo.*

*Adsumus ecce tuum Lusitani invisere corpus
Da redditum, ô patrios da tetigisse lares.*

Tumulus Annibalis Saviolæ I. V. D. qui mortuus est
Anno M. CCCC. XXIX.

*Fama, fides, gravitas, celebres in honore labores,
Archetypus post hunc sollicitate viros.*

*Blandus is orator, vates, doctor, quoq, legum
In cunctis Fabius maximus omnis erat.*

*Virgo mater capias animam, DEUS optime parce
Sic mentem calo, reddimus ossa solo.*

D. M. S.

Carolus Comes in Ortenburg, ex antiquis Baviaræ Regu-
lis oriundus, juvenis ingenio peramabili, industria præcellenti,
modestia ac vitæ innocentia omnibus retro memorabilis, heic
situsest, qui à primo jam ætatis flore, in præclaris Germaniæ, &
Galliæ Gymnasijs optimis moribus & artibus doctus & erudi-
tus, cum uberioris doctrinæ causa Italiam adisset, in primo
eius introitu præmaturè denascitur, cui amantissimus frater Ge-
orgius unâ cum agnatis merentes H. M. P. C.

Obijt anno M. D. XCII. IV. Kal. Januarij, cum vixisset
C c 3 annos

annos XIX. M. II. D. XVI. L. F. D. C. Nicolaus Regensdorff.

Amat victoria Curam.

D. O. M.

Eberwino Wiricio ex antiquissima augustaq; Comitiu
in Bentheim, Teckelburg, & Steinfurt, Dominorumq; in Rhe-
da & Whevelinghaven &c. familia oriundo, juveni illustri, ge-
neroso, & omnibus tam animi quam corporis bonis ita. absolu-
ro, ut si victoria immortalis mortalem (ad quam pius per con-
tinuas equestrium, palestrium, studiorumq; liberalium curas,
Regionum variarumq; linguarum exercitia & mores quotidie
properabat, anhelabat) non pravenisset, suis magno imperio,
ornamento maximo fuisset futurus, animam DEO, corpus huic
loco, sui desiderium bonis omnibus reddant, parentes mœstissimi,
pietissimè poni fecere, Anno Christi, M. D. XCVIII. Obe-
unt, M. D. XCV. X. Iunij, VI. matutina Etatis XXI.

Videntur deniq; monumenta, Reineri Arfendi qui fuit
Bartoli Præceptor, Philippi de Gregorijs Siculi, Ulysijs Ventu-
rij, Antonij Ursati, aliorumq; præclarorum virorum.

Exterius Gattæ Malatæ statua in arcæ Equestris ex ære,
Donati Florentini opus.

Apud Eremitanos, ubi inclytæ Nationis Germanicæ se-
pulchrteum est, hæc Epitaphia videntur:

○ S S A

Ill. quod & generi Adol. Geor. Eber. Bar: ab Aversperg,
Camer. Hered. Carn. & Slavon. X. Iul: piè defuncti, Anno M.
D. XCI, Etatis suæ XI V.

I A C O B I.

*Intus adest cortex olim bonitatis imago,
Vita etenim cælo est lucida juncta Iovi:*

V E C E L L I I.

*Ne lanceam in cælum referres duplicem
Casto priorem cum nequiverisset Venu*

Anfer.

*Auferre, candidate Iuris alteram,
Iam jam paratam invidit atropos tibi.*

D. O. M.

Noſtitio Caſpar de ſanguine natus equeſtri.

Hicubi Pruteni ſuccina odor a legunt.

*Quum procul a patria peregrinis hoſtes in oris,
Fatali jaceo contumelatus humo?*

*Si pietas, virtus, ſi nobile ſtemma parentum,
Si doctrina necis frangere jura queant:*

Invida non ulla me tempore fata tuſſent,

Vixiſſem Pylus Neſtoreosq; dies.

Sed quia laudatos ſera mors intercipit auſos,

Nequaquam poterant parcere fata mihi.

Annis maior erat mihi docta ſcientia legum

Et vera duxi nil pietate prius.

In medio curſu virtutis ad ardua tendens

Culmina, fata meos præripuere dies.

Patria me luget, fratres meſtig, parentes

Queis deſiderium triſte relinquo mei.

Transiit athereas anima immortalis ad auras,

Terrenum corpus terra caduca regit.

Cum tuba terribilem ſonitum dabit athere ſurgam,

Semper & æternum glorificabo D e u m.

Obijt Anno Salutis M. D. LXIV. XXXVI. Ianuarij vixit annos circiter XXIII. Fridericus à Noſtiz frater, extremi amoris ergo F. & P. Anno M. D. LXXXIX.

IACOBO BELLEGHERIO ALEX. F. PATAV. Pont. Cæſ. q. IVR. Coronâ inſignito, in cauſis verò forenſ. tuend. nulli ſecundo, ſimulachrum hoc æneum ad vivam effigiem ductum, ut illius memoria poſteris aſſervetur: Franciſca & Antonia ſores fratri B. M. una cum monumento F. C. M. D. LXXXIX.

Ad fenestram hæc inſcriptio:

An.

An. Christi *M. D. LXXI.* festo D. Iustinae die, Selimus Ottomannus, superbus Orientis regnator, inhians Italiae, quadringentis validissimis triremibus, victricia arma circumferebat. Veneta Respublica impari quidem ope, sed Christi insignibus exultans, hosti ruenti, extremaque; militanti, obviam est facta; Vicit Christus, qui classe hostili disiecta, barbarica feritate contrita, anxique; piorum metu depulso, gravi Christianorum iugo aeternitatem promisit.

In templo Servorum Mariae, est tumulus Pauli de Castro IC. disertissimi.

In templo S. Sophiae, ubi Germanorum Artistarum sepulchretum est, prope portam sub Aquila Romani Imperij haec leguntur:

D. S.

Germanorum Theol. Phil. ac Med. Collegium, qui de gratioso suo ordine scientiarum ac virtutis ardore, à dulci suorum complexu avulsi, vitam hic cum morte commutarunt, ut eeu vivos prosequeretur amore, sic piè demortuis pietatis cuncta praestaret officia, bonae eor. memoriae hoc monumentum

P. C.

Anno Christi *M. D. LXXXII.*

Consiliario Thoma Finckio Flensburgensi, Procuratoribus Roberto Kenchemo Iuliacensi, Petro Paulo Hochstettero Tub.

*Este Salutati manes certissima caeli
Nunc postliminia atq; indigetes anima
Et vestrorum hoc infausto gaudete nepotum
Ac sero officio pristinae amicitiae
Quod Germani homines vestrae donavimus urnae.
Custodem cinerum pervigilem hanc aquilam
Et desiderio & lachrymis pia lavimus ossa:
Ossa, etiam ignoto non male nota solo.*

Exornatum absolutumque; Consiliarijs Antonio Batto Cimbri,

Cimbro, Ioh. Spinglin Vien. Procuratoribus Wolph. Schiltero
Stuck. Ioh. Bachovio Echt. Colon. *M. D. XL.*

In hoc templo sepultus est Ludovicus Cortusius, Iuris C.
Patavinus, qui obiit *M. CCCC. XVIII. XVI. Kal. August:*
Hic moriens contra communem mortalium morem ex testa-
mento interdixit suis propinquis lachrymas, & solitas funerum
lamentationes, & quæcunq; lugubria solent ad mœstitiã parari,
abesse prorsus voluit, addita etiam ex legato gravi mulctatione
hæredi, si id facere neglexisset. Contra verò pro his acciri iussit
Musicos, Cantores, & Cytharados, & tibicines omnis generis,
qui vario conicentu unã cum Clero, funeris pompam partim
præirent, partim sequerentur usq; ad quinquaginta, quibus sin-
gulis mercedem dimidij aurei nummi dandam statuit. Et quod
duodecim puellæ innuptæ, a nixilla viridibus pannis feretro sub-
irent, usq; ad templum ubi se sepeliendum mandaverit, quæ
omnes pariter de more lætantium, quæcunq; vellent, modu-
lantes alta voce concinerent, relicta singulis certa pecuniæ
quantitate, dotis causã. Huic funeri universus Clerus Patavi-
nus, & omnis cucullatorum conventus adfuit, exceptis Eremitis,
quos testamento cavet, ne funeri suo ullo pacto interes-
sent, ne sua fortassis illa nimia cucullarum nigredine hilarita-
tem exequiarum interim funestarent. In mentem ita posterita-
ti voluit dubiam, incertam, fluxam, ac miseram humanæ vitæ
conditionem.

IV. D. Francisci Minoriarum &c. videntur monumenta Hie-
ronymi Cagnoli Vercellenfis IC. & Christophori Longolij, cui
Bembus monumentum posuit.

V. Gymnasium: Guizzolus Maltraversus Comes Baonis, Lu-
cij & Castri Novi, è Regione Sancti Martini, hic ædes habuit,
quæ nunc in Gymnasium sunt conversæ magnificentissimum.
Caterum quia eò loci olim diversorium fuerat, sub Bovis signo,
etiamnum hodiè Bovis nomen locus retinet.

Promotionum locus est aula Episcopalis prope templum
Cathedrale, si qui verò publicè promoveri nolunt, promoven-
tur in

tar in adibus privatis cuiusdam Comitis Palatini, uti ex hac inscriptione apparet, quæ sub cavædio est.

D. O. M.

Quod Invidiis, Rom. Imp. Carolus IV. Anno, M. CCC. LXIII. virum perillustrem eundemq; Consiliarium eius secretum, ac de sacro Rom. Imperio, optimè meritum, Ioannem de Amatis universosq; descendentes perpetuis & quam amplissimis dignitatibus ac Privilegijs decoraverit, Ferrandus Comes & Eques, cum ea magnificè exsequi, tum hoc monumentum memoriz & gratitudinis ergò extrui curavit, M. D. XCII.

Plura vide apud Anton. Riccobonum de Gymnasio Patravino,

VI. *Ambitus murorum Duplex.*

Exterior 6200. passus continet cum sex portis magnificis; Interior 3000. pass. ambitu altissimus, supernè deambulatorium habet perpetuum duorum hominum capax, cum pinnaculis Coronæ instar, à casu prohibentibus, flumine vulgò *Brenta* undiquaq; circumdatus; XIV. portis, & totidem pontibus lapideis pervius, à Marfilio II. & Vbertino III. & Francisco VI. Carrariensibus magnâ ex parte ædificatus.

VII. *Forum iudiciale* pulcherrimum, amplissimum, Sublime, contignatione pensili, nullis suffultum columnis, plumbo tectû, picturis exornatum à Zoro pictore, restitutis imaginibus supra CD. Vitæ humanæ actiones cœlestibus signis accommodatas exprimentibus; Petri Aponensis inventione. Ad id quatuor gradibus altis, latis, marmoreis ascenditur; ubi monstrantur Virorum illustrium Patavinorum effigies, qui suis Virtutibus, immortalæ famam nacti, Civitatem hanc vel nativitate, vel morte suâ decorârunt; Ut T. Livij Romanæ historiæ Principis, cuius etiam ossa perhonorificè ibidem marmoreo in sepulchro, antiquâ & recentiori inscriptione addita, conditâ esse affirmantur; ut Imperatorum quorundam; item Afconij Padiani Oratoris, Arruntij Stellæ & Valerij Flacci Poëtarum, Iulij Pauli Iuriconsulti,

sulti, qui Alexandro Severo Imperatori à consilijs fuit; eos breviter elegantis Poëta Germani versibus perstringere lubet, qui de hâc Urbe celeberrima sic cecinit:

*Salve Vrbs doctiloquis sedes amplissima Musis,
Magna loco, spatiosa foris, placidissima cæli
Temperie, muroq; triplex, latissima fossis,
Et magnis celebrata Vr̄is: Hâc Livius ille
Historia pater est genitus, servantur eodem;
Filius ossa loco, statuis, tituloq; superbo;
Hic ubi juncta foro, nullis fulcra columnis,
Plumbea marmorei pulchrè stant recta Palat;
Hic etiam Paulus Iuris Legumq; peritus,
Et statuas aliq̄ meruerunt Vr̄bis alumni.
Hâc quoq; Valerio patria est, qui Iasona laudat.
Hâc patria Asconio & Stella; Prætoris in Arce
Effigies quorum & titulos spectare licebit,
Ætria Romanum referunt ubi picta Senatum.
Hic quoq; supremâ Longoli conderis urnâ,
Inscriptuq; tua Bembus tria carmina tumba.
Te juvenem rapuere Dea fatalia nentes
Stamina, cum scirent moriturum tempore nullo
Longoli, tibi si cænos seniumq; dedissent.*

Docta & ingeniosa ibidem Epigrammata plura notata digna sunt.

Poriò in atrio huius Prætorij amplissimo prope januam, quâ in conclave Præfecti itur, lapis est rotundus cum hâc inscriptione: *Lapis ignominie & cessionis bonorum,* in quem ære alieno obstricti, qui non sunt solvendo, clunetenus nudi in magnâ populi frequentia & omnium conspectu confidere coguntur.

Supra fores Prætorij, non longè à gradibus, ubi in conclave Prætoris ascenditur, hæc leguntur:

*Dant Bernarde tibi duo mûnera Teutones: horum
Quod patet è saxo, quod later ex anitro est.*

D d 2

Movr

*Mors saxis venit, haud animis licet ergo fatiscat.
Hac nota, mens semper grata superstes erit.*

Palatium Præfæcti vel Capitanei nunc à frontispicio re-
novatum est Xystis & Capitaneorum insignibus decoratum.

Domorum quatuor millia suo ambitu complecti aliqui
volunt, inter quashæ visendæ sunt:

Capilitarum, ubi equus Troianus, maxima machina li-
gnea est. ICorum, ubi antiquitates omnis generis.

In pervetusta T. Livij domo, quæ in via Sancti Ioannis
est, hæc annotavi:

D. M.

Flaviæ Quintillæ P. Q. F. & L. Curullo conjugii impati-
entissimo una H. superstiti P. Quintillus. Vixit dolore IV. &
S. H. M. I.

C. LEMONIUS	M. AVRELIO MAR-
C. F. MOLLO SI-	CELLINO Conju-
BI ET FREMAN-	gi Dulcissimo Saufeia
TIONI UXORI.	Crispina conjunx.

3. Sub quibusdam imaginibus hæc erant.

C. Luscius Qua-	L. Luscius	Luscia Quadratil-
dratus sibi & Inste-	VENs. H. S. E.	la H. S. Elt, Ann.
iz Maximæ uxori	AN. XIX. M. II.	XXV. M. IX. D.
& filiis V. F.	D. XIII.	XXII.

In basi quadra hæc legi.

Π Ε Ρ Α Σ	D. M.
Α Ε Ν Ε Ι Ο Τ	BASSANUM
Τ Ο Ι	Α Β Α Σ Σ Α
Τ Ο Ι	Δ Ι Κ Τ Υ Μ
Α Α Ο Τ Σ Η Σ	Α Β
Δ Τ Α Β Α Ι	HANTHENORE
Ν Ο Ν Τ Ο Σ	TROYANO
	Constructum.

Plateæ

Plateæ silice stratae sunt ab Uberto Carrariense Duci III. viâ porticibus utrinq; instructæ, ut nec pluvius nec serenus lupiter incommodare queat, aqua pluvia extra porticus libera defluente. Pontes lapideos fornicatos multos habet, inter quos pons Corvi nobilitatus est, ab Itabella Navigaria rustica, quæ confugientibus in Urbem agrestibus ob Maximiliani Imp. excursiones, ubi à via deflexisset, in Venetor. milites incidit, & quia ludibrio suam pudicitiam illis fore intelligebat, cum alia ratione non posset, de ponte in flumen sese præcipitem dedit. Arcem; quæ est è regione portæ Sarafinechæ Brenta alluit, ibiq; turris Ezzelini tyranni videtur, cum profundissima fovea, in quam interfektorû Civium cadavera dejecisse nobis narrabant. Turres privatorum plurimæ, seditionibus Guelforum, & Gibellinorum excitatæ, quarum factionum origo hæc esse dicitur: Anno 1240. cum Fridericus II. Imp. in Italiam proficisceretur; excommunicatus est, à summo Pontifice; Iustrans verò singulas civitates, facilè deprehendit, qui propensum ergà se habent animum. Qui igitur ei favebant, Germanico nomine Ghibellinos, eos verò qui adversum à se habuerunt animum, appellavit Guelfos. Horum vocabulorum ratio est incerta. Hinc tandem varia & multiplicia scelerum genera in plurima sunt subsecuta secula.

IIIX. Curia publici consilij cum porticu Pratorio adhærens, columnis marmoreis suffulta laxo constructa, plumbo tecta.

IX. Hortus Sphæricus, amplus, irriguus, inter duo templa augustissima D. Antonij Confessoris & D. Iustinae, omni genere herbarum medicinalium refertus, ad studiosos Medicinæ in re herbariâ erudiendos, Sebastiani Fuscareni & Nicolai Theupoli auspicijs ceptus, suadente id Clarissimo Medico Francisco Bonafidio Patavino; Anton. Riccobon. de Gymnasio Patavino lib. 1. cap. 5.

X. Castellum Antenoris antiquissimum, in quo quidem est Armamentarium, sed armis planè vacuum, eò quod Veneti, ne rebellionis ansam præberent, ea Arsenali suo intulerint.

XI. Antenoris Sepulchrum, dum fundamenta Xenodochij domus Dei jacerentur, repertum. Arca marmorea ad D. Laurentij Basilicam translata, & Lovati tetrasticho exornata:

*Inclutus Antenor, patriam voce nisi quietem
Transtulit huc Henetum Dardaniumq, fugas.
Expulit Euganeos, Patavinam condidit Urbem,
Quem tenet hic humili marmore casa domus.*

Reinerus Reineccius in historia Iulia sive syntagmate Historico, Monarchia i. sub tit. Regni Troian.

Ensis in ea repertus *deauratus*, versibus Latinis barbaris, factalem interitum Urbi denuncians sub Aliteræ principatu; Id quod sub Attila Hunno, Agilulfo Gotho, Acciolino tyranno & Anledisio eius Nepote & Præfeto, sub Alberto item Scaligero, post Canis Scaligeri mortem (cui dotis nomine cum Thaddæa Carrariense Patavium obtigerat) Urbem tenente (qui eum enssem ad se recepit) & Andræ Nerio Prætoro Carrariensium, re ipsa experta est civitas.

XII. Situs Patavij, ante Attilæ excidium ad lavam Medoaci fluminis Orientem versus erat, ubi Vicus Ruthenæ olim extabat, corrupta voce hodiè Ruina dictus. Post excidium verò in opposita fluminis ripa, ædificari cœptum palustri solo, ubi nunc forum est. Hodierno tempore citra & ultra Medoacum exterioris murorum ambitu, sex millia & ducentos passus adæquat. Distat ab Euganeis collibus sex passuum millibus, à Mari M. X. IX. Itaq; propter vicinas Venetias in totius terrarum Orbis meditullio, positum videri potest. Medoaci utriusq; opportuno affluxu totius agri sui divitias recipere, deficientia importare, abundantia in æstuaria exportare, & paucarum horarum spatio, Nobilissimo Venetorum Emporio & sua communicare & peregrina ex eodem subvehere potest.

XIII. Ager Patavinus (quæ Marchiæ Trevisanæ portio) olim latius, nunc his terminis continetur; A Meridie Athesis fluvius progurrit; A Septentrione Muso parvus amnis dilabitur; Ab oriente-

Oriente aſtuaria Veneticarum; Ab Occidente autem colles Euganei, & Ager Vicentinus; Vnde hic verſus perveteri Urbis Patavinæ ſigillo inſculptus legitur;

Mæſo, Mons, Atheſis, Mare, cerros dant mihi fines.

Paret omnis hic circuitus, centum & octoginta paſſuum millia; in quo ſpatio ſunt tercentum, & quadraginta ſeptem Villæ ſeu pagi. Patavio municipali jure hoc tempore ſubiacent ſeptem inſignia oppida, quæ ſunt; *Montimanum, Caſtrum Baldum, Atheſe, Mons Silicis, Sacci oppidum, Campus S. Petri, & Cittadella*; Item ſex vici; Miranum, Oriacum, Titalum & Livianum, Arquadum Franciſci Petrachæ ſepulchro celeberrimum, Conſylvium & Anguillaria. Sunt prætereâ in hoc territorio Euganei Colles Poëtris decantati; & juxta hos Aponus Vicus & fons thermarum, cuius Claudianus & Martialis meminere; Item Caſſiodorus in Epiftolis lib. 2. Epift. 39.

Huius agri Patavini tanta eſt fertilitas, ut ex abundantî frugum copiâ, vicinis quoq; Civitatibus, abſq; ullâ civium ſuorum inopiâ, quæ ad uſum vitæ neceſſaria ſunt, largiſſimè multa ſuppeditet. Generoſitas Vini magna eſt; Venationes, Aucupia, & piſcationes frequentes. Adeo fluminibus irrigatur, ut, maximo incolarum commodo & utilitate, nullus agreſtis vicus ultra quinq; paſſuum millia diſtet à flumine. Hanc omnium rerum mirabilem copiam atq; abundantiam, triviali proverbio demonſtrant Itali dicentes; *Bononia la graſſa, Padua la paſſa*, ac ſi Latine dicas; Patavium fertilitate Bononiam (quæ fertiliſſima eſt) ſuperare.

Quinq; milliaribus à Patavio ſunt balnea Aponi, vulgò *Bagni d' Abano*, nominata, quæ *therme* ijs, quia duplici tertiana afficiuntur, reſtitutionem, auxilio Dei, adferunt: Inter utrumq; humili clivo, in medio agro, crater vivo ſaxo ſub dio extat, aqua fervidiſſima perpetuo canale, duas molas farinarias verſat. Antequam huc veniremus, ad latus ſiniſtrum prope templum vidimus Epitaphium cuiuſdam Germani, hac inſcriptione;

Et ma-

Et manibus DITHMARI KISLEBEN, nobilis Germani, è Saxonibus oriundi, qui cum ab ineunte ætate præclarum virtutis atq; ingenij specimen dedisset, ita ut magnam apud omnes sui admirationem excitaret, peste, cuius vitandæ gratiâ Patavio huc concesserat, absumptus est; Si ætatem spectes minus perpropere pro eo vero virtutis & gloriæ fructu, quem jam percipiebat, haud immaturè die XV. Augusti Anno LXXVI. supra M. D. Æt. XXIII. Ex mandato Andreæ parentis mœstissimi, & jam Nonagenarij, Adrianus à Wisberg cognatus, qui non solum vivo omnia officia præstitit, verùm mortuum etiam proprijs manibus humavit, & Iohan. Brandis popularis, & amico olim suo incomparabili, P. C. H. M. D. A.

*Aspera quem terris mors, & fera pestis ademit,
Hæc sua Kislebius ossa reliquit humo.*

*Huic jam Nobilitas jam cœperat inclita virtus.
Et magnum ingenij fama parare decus.*

*Invida sed rerum quæ semper culmina carpunt,
Illum etiam ante suos fata tulere dies.*

*Huc igitur quicumq; citò virtutis & alti
Ingenij tantas spes perijsse doles;*

*Huic mœsti lachrymas & odores spargite flores,
Flos modo qui docta nobilitatis erat.*

Non longè à balneis distat templum S. Mariae di Monte' orono, quod propter miracula à vicinis populis diligenter visitatur, videntur ibi varia votorum genera appensa, inter quæ tale descripsi:

Tristis eram, longo tenuit me Gallia bello,

Nulla erat in Medico spes neq; multa DEO.

Corripuit custos andacter me mens; heus tu

Collige te, & mentem volve nefande tuam.

Virgo tuis poterit succurrere maxima votis,

Cur dubitas tennes fundere dure preces?

Filia, sponsa patris, mater spes unica nostra,

Oranti priscam restituit faciem.

*Tunc ego singula Et lachrymis pia vota resolvi
Suscepit voces Diva Virago meas.*

*Latus ago ingentes pro tanto munere grates
Virgo tibi, virga sola medela mea.*

Prope hoc templum est scaturigo saluberrimæ aquæ; & inde Patavium usq; portatur, quam multi pro medicina bibunt, vulgò appellatur L'acqua della Madonna. Vicino huic loco est monasterium sumptuosissimum, Monastero di Praja nominatum, & inhabitatur à Monachis S. Benedicti.

Hinc ad *Medoaci* fluminis, vulgò Brentæ, ostium profectus sumus, obstructum olim à Venetis, ne fluvius ibidem stagnis illabens, eius lacunas & euripos oppleret, suâq; alluvione sensim terrestrem accessum ad Urbem faceret; Appellant nunc locum 448. *Leuca officinam*, ubi navigia mercibus onusta, rotarum volubili machinâ, ex aquis sublatâ per aggerem hinc inde transferuntur vel è stagnis in fluvij fossam, vel ex fluvio in ipsa stagna. Luzze
Fufina
vulgò.

449. **VENETIÆ**, Urbs in intimo Maris Adriatici sinu, nostro ævo omnium celeberrima opulentissimaq; cuius tanta magnificentia ac dignitas, ut etiam illi, qui hanc perlustrârunt, admirari eam potius, quàm dignis laudum elogijs celebrare queant; Cui quidem *Urbium Regine ac Domine*, jure datur optimo ac merito, quod Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 24. de Marone his verbis scribit; Eius, inquit, gloria hæc est, ut nullius laudibus crescat, nullius vituperatione minuatur. 25.

De primis eius initijs diversa Historiographi tradunt; Sabellico Fr. Læand. subscribit prima huius inçlytæ Urbis initia, in Annum Christi 421. incidere, quo tempore fama iam erat sparsa, transgressuros Danubium Hunnos, Italiæ invadendæ causâ. Itaq; Aquileienses & Patavini, sævissimi hostis terrore, & ob Urbium suarum interitû, Adriatici Maris Insulas fugâ occupârunt, & initio in Rivum altum se recipientes, prima Venetiarum Urbis fundamenta jecêre in intimo sinus Adriatici recessu, Insulas ferè LX. (adicet standem alijs duodenis) parvo in-

Ee ter Ge

ter se spatio disjunctas, intercurrentibus Euripis, continente; Quas à vehementiori Maris impetu, agger tenuis, litus vocant, artificio providæ naturæ, prætentus tuetur; Is curvus, instar arcus, & ostijs quinis interruptus, quæ singula modicum portum efficiunt, navigijs & aquis marinis, aditum in æstuaria præbent; Opportuna habet flumina, quibus res omnes, cum ad hominum usum, necessitatemq; tum ad delicias & voluptates utiles, invehuntur, ut, (quod dictu mirabile) in quâ Urbe nihil fermè gignitur, in eâ omnium maxima & incredibilis exuberet copia. Quare non immeritò à Iafone in l. si insulam 84. ff. de verbor. obligat. *Paradisus deliciarum* appellatur. Quid de piscium abundantia, de ædificiorum splendore, de sacratissimarum ædium ornamentis, de venerandorum Patrum prudentiâ, referam? non immeritò fatentur omnes ingenuè, tam potentem, tam nobilem, tam illustrem, tam opulentam Remp. Deorum immortalium nutu fundatam, eorumq; providentiâ, in hodieum usq; diem moderatam esse.

Leges antiquas suæ civitatis colunt, in quo non minima laus inest; hoc etiam magna laude dignum, quod socios & inquilinos, summâ juris æquabilitate fovent, peregrinos quoq; summâ prosequuntur humanitate. In Consilijs de Repub. capiendis, atq; omninò in bellis suscipiendis, in percutiendis fœderibus, in tuendâ pace magnâ prudentiâ utuntur, quæ cum maxima sint, maius tamen est ad Imperium retinendum, quod loci opportunitas, aditus omnes facillimè prohibere potest.

Notatu & visu digna hic sunt;

- I. *Innumera* hic mortalium varijs ex Orbis partibus, corporum vario cultu, *multitudo* negotiatur;
- II. *Civitas* tota *triplici ordine* populi constat; Patricijs, Civibus, & plebe artificum; Imperij, ac Reipub. auctoritas, apud Patritios consistit, qui cum ipsam Urbem, tum Civitates, oppidaq; ditionis Venetæ moderantur, de quâ re videndus Caspar Contarenus, de Magistratibus & Republicâ Venetor. & Ioannes Bodianus de Repub.

Urbs

III. *Vrbs in Regiones est diuifa senas, proinde Sextaria vocant.*

IV. *Plebanicas congregationes habet LXXII.*

V. *Cænobia XLI. quorum decem & septem conventus Monachorum sunt; XXIIV. Virginum.*

VI. *Fora habet conjuncta tria: In capite, quod littus spectat, columnæ peringentes binæ cernuntur; quarum una D. Marci Leoninum alatum signum; altera D. Theodori statuam sustinet; In ipso intercolumnio, supplicia de condemnatis sumuntur; Allatas simul tres columnas eiusdem magnitudinis ferunt onerarijs navibus, è Græciâ Sebastiano Ciano Duce, earumq; unam vi ponderis, dum è navib⁹ extraherentur in terram, ruptis architectorum instrumentis, in aquas decidisse & in fundo adhuc sub fereno dio cerni posse tradunt.*

Binæ hæ columnæ ingenio & industria Longebardi cuiusdam Architecti erectæ fuere, qui non aliud industriae præmium à Republ. postulasse dicunt, quam ut aleatoribus in eo intercolumnio ludendi impunè semper libertas esset, & constat hodiè, *scholam nebulonum aleatoriam*, sub ijs columnis assiduam, & frequentem videri.

VII. *Augustum D. Marci templum, sumtu & artificio mirabile; quod quidem amplissimum, ac ex marmore nobili constructum est. Pavimentum ex Porphyreticis, Laconicis, Thasijs, Ophiticis, aliorumq; præciosiorum marmorum lapillis tessellatum, ac varietate colorum resplendens, picturas egregias, & insignia emblemata repræsentat ubiq; spectantiũ oculis, quæ curiosa ingenia diversis conjecturis exercent; Inter quæ nonnulla esse dicuntur Ioachimi Abbatis Sanflorij inventa, vaticinijs olim ante aliquot secula clari, quibus rerum Italicarum mutationes quasdam prænunciatas fuisse volunt quidam; quemadmodum interperantur duos cristatos gallos, vulpem dilaniantes significasse duorum Regum Gallia victorias, de Ludovico Sfortia Mediolanensium Principe. Præterea per Leones opimos & pingues ex aquis prodeuntes; rursus per alios macilentos in*

terrá procumbentes, ipsum significasse tradunt Venetæ Reip. (*cuius in signe leo est*) fatum atq; conditionem; Maritumis videlicet commercijs opulentiam, bellisq; navalibus potètem ac felicem; è contrâ relicto mari, ad continentis dominatum, terrestre; q; expeditiones conversam, infelicem ac imbecillem mox futuram; Parietes templi seu Basilicæ, marmoreis tabulis, varietate colorum pulcherrimis sunt incrustari; Testudinem templi sculpturis ac picturis ornatam sustinent XXXVI. solidæ columnæ ex vario marmore, & plures ex Phrygio pulcherrimæ, crassæ per diametrum pedes duos. Tectum quinq; hemispherijs plumbo vestitis constat; frons autem quâ parte ex foro quinque arci, portis patet aditus in Templum, à solo ad fastigium usq; Græcanico opere cum emblematis inaurata est, crebræq; per ordines eminent Divorum statuæ ex marmore per insignes, in huius frontis supercilio, supra mediam portam maiorem miræ venustatis, *quatuor Equi ex ære Corinthio inaurati* unius quadrigæ antiquæ iustâ staturâ ac magnitudine vivorum equorum exornant ingressum. Ad hoc augustum D. Marci templum, quod integro D. Marci Corpore exornatur, asservari aiunt Cardinalis Bessarionis Nicæni Bibliothecam, optimis Græcis libris referatam, ex quâ multa præclara opera exierunt. Ascenditur hic per gradus aliquot marmoreos, in summi delubri penetralia, *Chorum* nunc vocant, quòd ibi sacerdotum multitudo canentium, dum res divinæ peraguntur, conveniat, & in primis hic spectanda aræ maioris tabula Constantinopoli delata olim, & ex auro puro, argentoq; fabricata, ac artificiosâ figurarum cælaturâ, multisq; inestimabilis pretij gemmis & margaritis exornata, quam nemo non vehementer admiratur. Aram istam tegit testudo, quaquâ versum in crucem fornicata, atq; tota ex marmore Ophitico pulcherrimo Tiberiano, fulcita quaternis columnis ex Pario marmore, quæ circumquaq; cælatæ veteris ac novi Testamenti historias repræsentant. Post aram, apud sacratissimi Corporis Christi ædiculam, quatuor nobilissimæ columnæ ex alabastrite, vitri ferè instar, pellucidæ mirum in modum resplendent.

dent. Hæc aliaq; rara ad iubitum in templo hoc considerantur.

In sacratio D. Marci *Theſaurus* custoditur, quo ingredi datur, à dextera Basilicæ parte per portam sublimem opere tessellato elaboratam auro coloribusq;, vitunturq; ibidem effigies Divorum Dominici atq; Francisci, quas fama est, Ioachimum Abbatem prædictum, multis annis, antequam hi sancti viri in terris nascerentur, in eo opere effingi curavisset; Aperitur deinde *Theſaurus ingens, stupendæq; provsus opes divitiarum;* atq; ostenduntur Divorum imprimis imagines, *corona ex auro plurimæ,* atq; capita cum pectoribus humanæ magnitudinis ex auro item puro fabricata, gemmis ac margaritis preciosissimis exornata. Videntur *Carbunculi, adamantes, Smaragdi, topasij, Chrysolithi, hyacinthi,* ac *unione;* mira magnitudinis & pretij incredibilis. Itæ cochleæ, cymbæ, pateræ, ac vasa potoria, ex onyche, Iaspide, & achate multiplicia. Monstrantur donaria magnorum Principum excellentissima, *monocerotum duo cornua* procera, & unum brevius, *pyropus seu carbunculus ingens,* à Dominico Grimano Cardinale Theſauro huic illatus; item *urceus ex preciosissimis gemmis,* quem olim Vscassanes Perſarum Rex Venetis dono militi Spectatur etiam mitra solemnibus, quæ novi Ducis capiti, cum inauguratur, solet imponi, quamq; festis maioribus in publicum prodians gestat; Est autem valdè conspicua limbi & clavis aureis gemmisq; nobilissimis plena, habens in apice precij inestimabilis carbunculum. Quid referam sine numero videndos ex auro argentoq; celato calices, cantharos, thuribula, candelabra, guttos & pelves, aliaq; vasa rei divinæ in usum pulcherrimè fabricata? Longum esset enumerare singula. Poëtæ igitur non indocti versibus finem his imponere satius est.

*Innumeros calices hic, aurea vasaq; cerno,
Apta ministerijs, usibus apta pijs;
Ac plures chlamydes gemmis auroq; rigentes,
Quam quot luciferos integer annus habet.*

*Mollia pratereo, qua Seres vellera quondam
Nere, sed Ansonides iam didicere nurus.
Nec refero tinctas concha Sydonide vestes,
Nemo sacerdotum quas numerare potest.*

IIIX. Iuxta Basilicam S. Marci, ex quadrato lapide extracta est ^{Turris} *Turris aquilætera*, quâ quâ versus lata pedes amplius quadraginta, non Basilicæ contigua, sed intervallo pedum LXXX. separata; Eius fundamenta subterranea pluris, quàm turrim ipsam à solo constituisse Sabellicus auctor est. Sublime fastigium tegulis æneis inauratis tectum est, quod Sole splendente quàm longissimè ab Istriâ Liburniâq; navigantibus conspicitur; Ascenditur per scalas lapideas concameratas, quæ per interiores turris parietes cochleatim, circumambiendo exurgunt sensim ad cacumen usq;. Pulcherrimus est è turre summâ undequaq; prospectus, primum in Urbem ipsam ex multis insulis constitam, & pontibus magnâ ex parte connexam; Monstrantur hic VI. Urbis Regiones, Vici, forâ, templa, Cœnobîa, & alia ædificia publica insignia; Item Insulæ exiguæ circum Urbem in ipso stagno sparsim iacentes per multâ; quæ Monasterijs, Templis, Ædificijs ac hortis pulcherrimis excultæ sunt; In nonnullis etiam oppida quædam & coloniæ vetustæ Aquileiënsum, Vicentinorum Opiterginorum, Concordiensum, Atestinorum, Altinatû, aliorum; vicinorum populorum, qui Hunniacis temporibus, sæviente per Italiam Attilâ, in hæc æstuarîa, veluti in loca tuta commigrârunt. Apparet à fronte *litus incurvum* instar arcus ^{Littus} per XXXV. circiter milia, pelagus Adriaticum excludens, & ^{Adriaticum} beneficio naturæ stagnis præstructum ad tutelam Urbis atq; tot insularum contra fluctus & furibundi Maris violentiam; Ostijs quinis tamen exiguis interruptum est, quæ parvis navigijs, ac aquis marinis viam ac aditum in stagna præbent; Visuntur portus profundissimi, *Clodianus ac Medoacus*, castellis ac propugnaculis ita muniti, ut classes ingentes, cum volunt, excludant facillè; Patefcunt ultra pelagus à fronte & à sinistris Carnorum Alpes & Istriæ promontoria; à dextris Apennini ante juga Galliæ ^{Cisalpi-}

Cisalpinæ plana fructifera, Euganeiq; colles nobilissimi-cum
Athesis & Eridani ostijs. Deniq; à tergo rursus Noricorum ac
Rhætorum Alpes nivosa.

In huius turris quatuor cardinibus hæc incisa leguntur:

✠ X R S R E X
V E N I T I N P A C E
E T D E U S H O M O
F A C T U S E S T ✠.

IX. Visu dignum est *Ducis Venetorum Palatium*, Regijs opi-^{Palatium}
bus & Asiatico luxu refertum; in quo præter alia celebratur *ma-*^{Ducis}
gna porticus Armamentarij Palatini, quæ non nisi magnis princi-^{Venetorum.}
pibus Viris & Advenis aperiri ac ostendi solet; Est autem telo-
rum ac armorû omnis generis ornatissimum, copiâ plenum atq;
opulentiâ summâ mirabile. Videns tot thoraces, galeas, scuta,
cassides, ocreas, clypeos; item Baltheos, gladios, hastas, lanceas,
multipliciaq; tela picturis encausticis, auro, argento, gemmisq;
splendida, & insigni calaturâ decora, non gregariorum mili-
tum, sed Imperatorum, Ducum, & Præfectorum Centurias ali-
quot ex illo Armamentario instrui dignè, & armari posse dixeris.

Videntur ibi quoq; Venerij & Barbarigi Ducum, adversus
classe[m] Turcicam victores, statua[m] pectorales ex Orichalco. Lu-
dovici Vrsini arma, qui Patavij capite plexus est. *Cista*, si illam
aperire velis, per quatuor cardines globulos emittere potest,
Instrumentû instar balestæ, quo sagitta aliquem occidere potes,
nequis animadvertat; Arma Cata Melatti. Tormentum ex soli-
do elaboratum & effossum.

Hic spectantur Comitia, & concilium publicum, quod in
atrio magno & spatioso ibidè haberi solet. Utq; cognoscas rati-
ones suffragiorum, quibus inter Patritios creantur Magistratus,
& dispensantur Reipublicæ beneficia; apud Ducem utrinq;
in lateribus sedent primores Magistratum Xviri, præcognito-
res, quos *Sapientes magnos* appellant, & qui Ducia consilij sunt;
Reliqua Patriciorum multitudo in subsellij per totum atrij spa-
tium.

cium. *Consilium magnum* vocant hæc *Comitia*, ad quæ nemo admittitur, nisi genere Patricius, & qui ætatis annum XXV. exceperit. Taciti ineunt suffragia cum calculis & globulis argenteis, quos discurrentes per subsellia distributores singulis dividunt, alij deinde collectores, in vasculis ligneis uno ore angusto, quo manus inferi potest, & inferius in binos loculos divisos colligunt. Quo fit ut ipsi ignorent collectores, an in dextram vel sinistrum loculum ponat calculum suum, & an probe vel improbe Magistratum creandum suffragator. De hæc verò Comitiarum ratione vide latius Caspar. Contaren. lib. 1. de Magistratibus & Republicâ Venetorum.

Hoc atrium Maioris Consilij, picturis elegantissimis, imprimis verò, omnium Ducum, qui principio, ad hodiernum usque diem regnarunt, ipsorum imaginibus & effigibus decoratum est, ubi etiam videtur locus, in quo sella cum velo nigro depicta est, quæ significat locum *Marini Falerij Ducis*, qui cum de patria malè meritus esset, capite plexus fuit, & in locum ipsius effigii, hoc inscriptum:

Q V E S T O E I L L V O G O
D I M A R I N O F A L I E R O
A C U I P E R S E N T E N Z A
D E L S E N A T O F U P E R
S U O G R A V E E R R O R E
T A G L I A T A L A T E S T A .

Videtur postea talis inscriptio :

Andreas Contareni Dux, qui Clodianæ classis imperator, servata patria, atrocissimos hostes felicissimè debellavit. M. CCC. LXIII. vixit postea annos XIV. Hic Dux tali modestia fuit, qua testamento cavuit, ne sepulchro suo Ducis insignia aut gentilitia familiæ suæ arma, affigerentur. Videtur quoque pictura quædam artificiosissimè facta, ubi cum eam inspexeris, sinistrorsum vè te flexeris, videbis caput Asininum depictum, cum verò ad dextram te verteris, caput vel faciem Hispanicam : Cætera denique.

deniq; conclavia egregijs ac magnificentissimis tabulatis, picturis alijsq; ornamentis, decora sunt. Cernitur quoq; in lapidea tabula deaurata inscriptio adventus Henrici III. Regis Galliarum.

X. Quædam alia magnifica Urbis ædificia visenda, non adeo procul distita, nempe *Xenodochia* sumtuosa; *ædesq; sacra*, marmoreis parietibus, columnis, statuis atq; picturis pulcherrimis opulenter admodum instructæ; *Nobilium familiarum & Principum, Senatorum* ornatissima *Palatia*; quæ ingentes huius Urbis opes testantur, & eandem non minus quàm raræ & pretiosæ gemmæ regiam coronam auream decorant.

XI. Spectandæ sunt illustrium Civium *statuæ equestres* & *pedestres*, publico sumtu positæ diversis in locis, eorum videlicet, qui vel domi prudenter, vel militiæ fortiter cū potestate Republicam administrarunt; inter quas est celebris illa *colossæa* equestris inaurata *Bartholomæi Coleonij*, militari gloriâ pernobilis ac Imperatoris sui temporis primi, quam Veneti publicâ impensâ, meritorum virtutis ac fidei singularis ergo ante ædem Divorum Ioannis & Pauli in aræ cum elogio rerum ab ipso benè gestarum in altâ basi erexerunt, hac inscriptione:

BARTOLOMEO COLEONIO Bergomeni ob Militare imperium S. C. Iohanne Mauro & Marino Venereo Curatoribus, Anno Sal. M. CCCC. LXXXV.

In templo *S. Petri* quod *antiquissimum* est, videtur Cathedra marmorea Petri Pini Episcopi: & hæc monumenta:

Beatus Laurentius Iustinianus, Primus Venetiæ Patriarcha, Die VIII. Ianuarij, 1455. Ibidem.

Bernhardus Iustinianus, Leonardi Procuratoris filius, Beati Laurentij Patriarchæ nepos, Miles, Orator, & Procurator.

In templo *S. Francisci della Vigna* tale monumentum legitur: M. Ant. Mauroceno Equit. & Procuratori, viro eloquentiâ, rerum doctrina, civilibus negotijs & bellica virtute claro; Qui cum omnia ornamenta, quæ in Repub. sunt amplissima, sua virtute adeptus esset, maioribus tamen dignis, semper est iudicatus, legationes innumeras, maximasq; sapienter fortiterq; gessit, re-

fit, repressa præsertim apud Maximilianum Imp. quorundam Legatorum temeritate, Legatus in castris, Imperatoria omnia munia feliciter obiit. Insubrico bello Magister Eq. designatus, mira celeritate transmissis Abduca se Gallor. Regi conjunxit & Ludovicum Sfortiam, victoriæ spe jam exultantem, armis Regnoq; spoliavit.

Ex altera parte:

CREMONA capta, Mediolani Principis insignibus positus, ea suis ædibus affixit. Quæ ut suæ virtutis & præclaræ victoriæ posteris monumenta essent, exacta iam ætate, dum videt totam Europam armari contra Rempub. & luctuosi belli causam præcidere cõtendit, divino cõsilio è vita discedit, ne urbem, quam auctam Imperio & florentem opibus reliquerat, paulo post multis cladibus afflictam videret. Obiit Anno Salutis M. D. IX. Sext. Id. Aprilis, omnium ferè suorum bonorum Sylvestro Mauroceno Ioan. F. Q. S. M. & ab eo uni semper ex eadem familia usu fructu legato. Vix An; LXXV.

S. sepulchro, monasterium, ubi videtur sepulchrum Christi, in formam illius, quod Hierosolymis est, fabricati, ibiq; hæc inscriptio legitur:

Hoc mirum spectetur opus compagibus auctum

Rupibus, artifice saxa revulsa manu.

Gens mausoleum sileat vesana sepulchrum

Quod fuit & Domini, Martia Roma sui.

Illæ duo congestæ viris, monumenta fuere,

Hoc Christo tanta mole paratur opus.

Quanto homini superum præstat Rex, summus & auctor,

Tanto hoc est alijs, clarius & melius.

Inferius.

Quis jacet hic? Rex Dominus, cur morsus acerbo

Funere? quo lectis gentibus astra daret.

S. Georgio de Greci Templum, in quo Græci cæremonijs suis sacra sua peragunt, Ea quæ ipsorum sacerdos ex sacra scriptura prælegit aut decantat, optimâ & purâ Græcâ linguâ, & non illâ, quam in familiari sermone & conversatione utuntur, tra-
ctare

etate solet. Cæremoniarum ipsorum sacrorum, à Catholicis sunt differentes, differens etiam administratio Cænæ Dominicæ à Missa.

S. Charità. Ibi tale monumentum legitur:

Nicolaò de Ponte Principi, qui ad Reipubl. administratiònem præter nobilissima scientiarum ornamenta, singularem quoq; sapientiam atq; innocentiam cum attulisset, amplis honoribus & legationibus apud omnes Europæ Principes, præclaris. functus, illisq; potiss. duabus, altera ad Tridentinam synodum, altera exacta jam ætate, ad Gregorium XIII. Pont. M. suscepta, optimè de Patria meritis, ad Principatùm evectus, Reipubl. gravissimo ære alieno liberata, Urbe plurimis belli subsidijs & pacis ornamentis aucta, discessit, memorabile suis civibus Exemplum. Anno M. D. LXXV. III. Kal. Sextil.

Santa Maria gloriosa, overo de i Frati, splendidissimum ac magnificum fratrum B. Francisci monasterium, in quo multa egregia & illustria monumenta, inter quæ hæc annotare placuit:

ACCIPITE CIVES Francisci Fofcari, vestri Ducis imaginem, ingenio, memoria, eloquentia, adhæc Iustitia, fortitudine animi, si nihil amplius, certè summorum Principum gloriam æmulari contendit. Pietati erga Patriam meam satisfeci nunquam. Maxima bella pro vestra salute & dignitate, terra, mariq; per annos plusquam triginta gessi, summa felicitate confeci, labantem suffulsi Italiæ libertatem, Turbatores quietis compescui, Brixiam, Bergamum, Ravennam, Cremam imperio adiunxi vestro. Omnibus ornamentis Patriam auxi. Pace vobis parta, Italia in tranquillum fœdere redacta, post tot labores exhaustos, ætatis anno LXXXIV. Ducatus quarto supra tricesimum, salutisq; M. CCCC. LVII. Kal. Novemb. ad æternam requiem commigravi.

VOS IUSTITIAM, ET CONCORDIAM quò sempiternum hoc sit Imperium, Conservate.

Ibidem: Benedictus Pisaurus, V. Clariss. Imp. Turcarum Clafs. altera ex Ionio in Hellespontum fugata, altera in Ambraçio sinu capta, Leucade & Cephalenia expugnatis, aliisque recu-

peratis Insulis, Nauplia obsidione liberata, Richio sævis. Pirata interfecto, Divi Marci Procurator creatus, pace composita; Gorgira obijt.

In templo *S. Sebastiani* hæc inscriptio legitur :

Nicolaus Crassus forum primum, navigationem deinde secutus, adversa fortuna, fortunis omnibus spoliatus, ad forum iterum reversus, hunc postremò locum laborum omnium, & miseriarum quietem, sibi & posteris P. M. D. LXIII.

S. Salvatore, ubi Cornariorum aliquot monumenta.

S. Bartholomeo, ubi tempore Quadragesimali conciones Germanicæ habentur, suntq; ibidem sepulturæ Germanorum Opificum præcipuorum.

S. Nicolao delitto, ubi egregia & abundans scaturigo aquæ dulcis est.

Intra tot Ecclesias, templa & monasteria, reperiuntur quoq; *septem schola*, vel conventus, Fraternitates aliàs vocant, in quibus ceu in Academia vel Gymnasio, imparantur & exercentur operationes Christianæ, in beneficium animarum, fratrum tum defunctorum tum vivorum, & hisce nominibus insigniuntur:

Scuola della Carità.

Scuola di san Giovanni Evangelista.

Scuola della Misericordia.

Scuola di san Marco

Scuola di S. Rocco, in qua talis inscriptio legitur :

M. D. LXXXVI.

ALOYSIO MOCENIGO

PRINCIPE VENET.

Sæviebat pestifera lues, qua nulla unquam vel diuturnior vel perniciosior exitit, nostrorum criminum ultrix, passim urbetorà Cadavera jacere prostrata, carbunculis, maculis, bubonibusq; horrentibus oblecta, iisdem ædibus, eadem hora funera funeribus continuari, ubiq; lachrymæ, suspiria, singultus, ubiq; totius Civitatis miserabilis aspectus; Civibus repente vel obeyn-

obeuntibus, vel metu perterritis, dulcem Patriam deferentibus; demum aliquando Deiparæ Virgini, ac Beatissimo Rocco deprecatoribus, visa est hæc Erynnis adeo tristis ac dira, extremo mense Decembris, cum Martio cæpisset grassari ac furere, vim ferè omnem amisisse, quo quidem temporis intervallo cum societatis nostræ, Quadringenti plus minus Fratres intercidissent, iisdem ipsis Fratribus, eorumq; Familijs, Præstantissimi Viri Dominici Ferro, Magnæ societatis Magistro, studium, diligentia, benignitas, charitas nunquam sanè defuit, qui quidem tandem cladem, hoc ipso monumento testatam voluit, utq; legens posteritas admiretur, ingentemq; Venetorum multitudinem, peccatis crudelitate absumptam pientis, lachrymis prosequitur.

*Scuola di san Theodoro &
Scuola della passione.*

Hæ sunt deniq; *solemnitates annuæ*, quibus Dux cum purpuratis Senatoribus, certa Urbis loca visitare solet, more Maiorum, in alicuius rei gestæ aut alicuius facinoris, Veluti:

1. Die Ascensionis. 2. Invisitate solet Dux 2. Februarij templum S. Mariæ formosæ, à præcessorib⁹ viris religiosi ita institutum, videlicet ut clerus, ac populus, in unoquoq; anno, in purificationis S. Mariæ festo, ad honorem & laudem DEI, & Beatæ Mariæ semper Virginis, DEI genetricis, processio solularum fieret propter recuperatas virgines. 3. Templum S. Mariæ XVII. Iulij propter recuperatum patavium. 4. Invisitat templum S. Iulianæ, propter victoriam contra Turcas obrentam, anno 1571. 5. In festo Corporis Christi, solennissima processione totius Cleri, & omnium Fraternitatum Dux cum splendido Procerum comitatu in area D. Marci circumire solet, Senatori cuivis, peregrino adjuncto, qui iter Hierosolomytanum suscipere cogitant. 6. Alla Giudeca propter liberationem pestis. 7. Al Palazzo Giovedi Grasso, ad spectacula publica, venationes & mastationes Taurorum.

Princeps qui tum regnabat, & has Cæremonias continuabat, fuit Marinus Grimanus, ex Illustri genere natus, &

maximo iam senio confectus, & ornatu corporis planè Regio incedebat, & purpurea veste vel aurea plerumq; uti solet, capite gestabat velamen linteum pro Regio Diademate, id supra gestat capitium purpureum, limbo aureo ornatum, cuius pars quæ occiput tegit, in cornu formam assurgit, vulgò *Corno Ducale*.

XII. Vicos rivi dividunt, at transitus ubiq; pontibus conjungitur, vel ligneis vel lapideis, quorum in universum, tam publici, quàm privati CCCC. censentur; inter quos præcipuus & consideratione dignissimus est *Pons Rivi alti*.

XIII. *Navicularum numerus*, quibus civitas peragrat, VIII. millium amplior esse putatur.

XIV. *Navale* locus est intra Urbis ambitum, mœnibus undiq; validis munitus, & cum opportunis ad custodiam turribus, quem *Arsenale* nominant; in quo perpetuo CCCC. occupantur Arsenale
Venetijs. homines, triremibus, ijsq; rebus, quæ ad navigationem requiruntur, conficiendis intenti, quorum stipendia M. CC. in hebdomadam aureorum nummum sunt; In ipso Navali, navium longarum, quæ in pontibus, ad omnem occasionem semper paratæ sunt, numerus ad CC. est, præter alia navigia minoræ.

Est deniq; officina, ubi salpetrum conficiunt, item fabricarum ferrariorum officina, in qua gyganteas tormentorum moles, graves æneas fistulas & prælongas, tubos vastos, atq; immanes globos ferreos, cudi vidimus. Monstrabantur nobis quoq; quatuor cameræ, quæ telorum omnis generis plenæ fuere, & ex illis 30000. homines, ad triremes apti, armari possunt. Balista ingentis longitudinis cum sagitta, & sellæ antiquæ, quibus se muniebant adversus iactum sagittarum. Cernuntur etiam varia arma, utpote thoraces ferrei, bombardæ, hastæ, & inter reliqua 600. thoraces ferrei, quibus deest brachius dexter, cuius vice annulos lorice habuerunt, quibus armati fuerunt, in conspiratione illa, quam Tieboli adversus Rempub. excitavit, qui cum illam conspirationem perficere vellent, quædam anus ex strepitu illo, commota fuit ex lecto surgere, cumq; hostes esse animadverteret, consternatione quadam mortarium ex fenestra de-

stra deiecit, & Tieboli huius conspirationis Principem interfecit &c. Item manubiæ & spolia Turcica permulta conspiciuntur.

Unde Vires opesq; & amplitudo rei Venetæ, quæ profectò nunc Italici nominis gloria decusq; sola est, facile possunt intelligi. Monstratur hic inter cætera *Thalamegus* inaurata, & sculpturis picturisq; insignibus exornata Dacis Veneti, quam *Bucentaurum* propter magnitudinem nominant, quâ festivis Bucentaurus diebus evehitur, ac in primis Dominicæ Ascensionis solemnium die, quando magnâ cum pompâ, splendidoq; Procerum comitatu ex Urbe, ad Adriatici Maris præcipuum portum, vulgò *al' Lyon* dictum, proficiscitur, ubi certis cum cæremonijs Theridi sponsaliorum arram, annulo aureo Mari injecto, solvit, totidem ferè verbis annexis, se eo annulo mare desponsare, in signum veri perpetuiq; Imperij.

His omnibus visis, ex quibus poten. Naumachia instrui facile posset, in Quæstorium introducti fuimus, ubi indies operæ singulis hebdomadibus solvuntur, in cænaculo quodam, optimo & nobili vino nos quippiam degustando, refecimus.

XV. Navigio proficisci hinc licet *Muranum*, ad videndum officinas vitrarias: quæ Insula distat ab Urbe, passu. plus minus mille; Eam verò tradunt Altinates & Opiterginos Hunnicis temporibus primùm occupasse; Nunc autem oppidum in formam exculpta est, civili populo frequens, atq; templis pluribus ædificiorumq; splendore nitens, Hortorum deniq; cultissimorum amœnitate cuius oppido neutrquam cedit. In D. *Petri Martyris Cænobio*, luculentè ædificatò, perlustrandæ sunt picturæ elegantes, *Bibliotheca* præclara, voluminibus multis referta; Atq; etiam horti sumtuosi Nobilium Venetorum artificiosis fontium scaturiginibus elaborati, & excellentium rarorumq; fructuum plantis varijs pleni; In *tabernis vitrarjjs* videtur, qua ratione candens materia, è fornacibus deprompta, ferreis fistulis adhærens, ab artificibus, vel uno vel altero flatu, in calices, pateras, aut in quam velint poculi formam magnitudinemve mira dexteritate reduca-

Muranum
Insula in
sinu Venetico.

Tabernæ
vitrariæ
Muran.

reducatur; Varietate profectò, tum artificio ac materiâ exquisitâ exuperant hæc Muranensia quàm longissimè cætera totius Orbis vasa vitrea; atq; imitantur tam claritate perspicuâ quàm splendore crystallum naturale, ut meritò crystallina vocentur.

XVI. Transiri hinc potest in *Insulam D. Georgij*, quingentis circiter ab Urbe passibus; è regione D. Marci positam, ubi videndum sumtuosissimum eius loci *Monasterium*, templo marmoreo, elegantissimâq; ædificiorum structurâ celebre; atq; ædis sacræ tabulas ibi contemplari licet, statuas, donaria amplissima, sepulchra Ducum ac Principum; item Cœnobij longissimas porticus, atria, cœnacula, Bibliothecam instructam, nec non hortos excultos, & admodum spatiosos.

In hoc Monasterio hæc monumenta vidimus:

Ossa Divi Stephani Protomartyris, quum adhuc in vestusta æde conderentur, Gallo Equiti oranti, ibidem ab Angelo Cælesti Oraculo manifestata, petentibus Vilhelmo atq; Alberto Austriæ Ducibus, Senatus Conf. reserrata sunt; Cal. Sept. M. CCC. LXXIX. sed novo hoc templo in D. Georgij & ipsius Protomartyris honorem, à Monachis in augustiorem formam restituito, veteri æde solo æquata, quo aræ maximæ fundamenta jacerentur, universæ ferè civitatis in hanc Insulam concursu Deiparæ assumptionis festo die, Ioanne Trivisano Patriarcha Venetiarum, prætereuntibus Abbate & Monachis, hymnosq; & laudes canentibus, Nicolai de Ponte, Venetiarum Principis, & Senatus præsentia, veteri protomartyris monumento demolito, venerabundi Monachi, eadem in hoc ipsum sub vesperam suppliciter intulere, atq; intra aram constituere. Gregorij XIII. Pontificatus anno VIII. Rudolpho II. Romanor. Imp. XVIII. Cal. Sept. M. D. LXXXI.

Summa alterius tabulæ hæc est:

Eius ossa Honorij Cæsaris tempore, Luciano Prebytero divino monitu patefacta, & ex Sione Constantinopolim, A-pia muliere Iuliana, Constantino Heraclij Imperante, in Constantinianam primum Basilicam translata, Venetias inde navi per Petrum

Petrum Venetum Monachum transvecta, Anno M. CXVIII. Cal. Iulij. Tale postea Epitaphium in pariete versus Meridiem legitur:

Dominico Bollano, Senatori gravissimo, Brixianam præturam difficilissimis temporibus gerenti, ab ea, ad eiusdem Civitatis Episcopatum divinitus vocato, viginti & amplius annis, in eius administratione singulari vigilantia, & sanctitate consumptis, illius ossibus Brixie conditis, hoc in patria monumentum, quod posteri sequantur, Ant. & Vinc. Iacobi fratris filij, piè posuerunt. Decessit Anno Domini M. D. LXXIX. Pr. Id. Aug. Annos natus LXV. Mens. VI. D. II.

Patavium, de quo supra. Hic studiorum & linguæ Italianæ addiscendæ gratiâ per aliquot menses viximus. 25.

Venetia, de quibus supra.

450. *Malamocco* vulgò, oppidulum & portus Maris Adriatici ad sinum Veneticum literatis Mathamacum, teste Fr. Leand. in descriptione Ital. mihi pag. 466. 10.

Patavium, de quo paulò antè.

XXIII. Augusti, Animum recreandi gratiâ curru discessimus & hæc loca vidimus. 25.

S. Martino castelli ad Bacchilionem è dextris reliquimus.

451. *Costozza*, Latine *Custodia*, vicus in agro Vicentino sub Venetorum Imperio, propè quem sunt Cavernæ subterraneæ magnæ lapidibus olim secandis designatæ, ut vult Fr. Leand. in descriptione Ital. in testimonium adducens Plinium lib. 36. cap. 22. sic scribentem:

In Liguriâ, Umbriâ, & Venetiâ *albus lapis dentatâ serrâ sectatur*; Hi tractabiles in opere laborem quoq; tolerant, sub telio duntaxat; Aspergine & gelu prainisq; rumpuntur in testas, nec contra humores & auram Maris robusti.

Visu digna hic est *Æolia* in ædibus Francisci Tridentei *Æolia* Nobilis Vicentini. prope Vicentiam.

Æolus hic clauso ventorum carcere regnat.

Gg

Non

Non procul inde sequentia verba lapidi quadrato incisa leguntur:

Franciscus Tridenteus Vicent; IC. Hierosolymitani Equitum filius, gelidi ventiflatum in Caverna *Cabulâ* nuncupata spirantem, in aedes proprias, per hanc cryptoporticum deduxit ad temperandum ardentem & æstivos calores, tum cohibendo, tum relaxando, novo atq; mirabili artificio, per cubicula quæq; ducendo, quæ pro libitu suo refrigerare & calefacere valet, ita ut eius villa ingenio, diligentia, impensa ac æmulatione ornatio-
rior effecta, inter regia ornamenta connumerari posset. 1560.
Ætatis suæ 32.

Duobus ni fallor ab hinc milliaribus lastravimus elegans & magnificum *Palatium Comitis Capreae*, quod situ, ædificij symmetria, & pulchritudine, multa Palatia huius Provinciæ superat.
S. Maria Berica montis monasterium ad sinistram reliquimus.

Vicentia, de qua supra.

Vicentiæ hortum amœnissimum vidimus Comitis Val-
læ marinæ, in quo tot mala citria, aliq; præstantissimi fructus,
piscinæ, labyrinthi & alia oblectamenta reperiuntur.

Coenæ. *Verona*, de qua supra. 18.

Coenæ. Veronæ hortum Comitis Augustini iusti perlustravimus, 32.
24. in quo egregia crypta & perspectus elegans in Urbem est: Cap-
paris quoq; crescentem fructum vidimus.

Bonfigo pagus: Ibi Athesim fl. trajecimus.

Coenæ. 452. MONTAGNANA, egregium Longobardiæ sive Insu- 20.
26. briæ oppidulum, ditionis Venetæ.

Castellum ibi nobile & amplum, mœnibus cinctum, tribus
portis pervium.

La Torre Castellum ad sinistram reliquimus.

27. 453. ATESTE vulgo *Este* Venetorum in Longobardiâ sive 12.
Prandij. Intubriâ oppidulum satis elegans, mœnibus cinctum, cum
arce,

arce, Circuitus olim IV. M. passuum, cum lapideo ponte & portu, eversum ab Attila. Principes Ferrarienses vel Modenæ oppido huic originem debent, & Estenses hodiè adhuc nominantur. In templo S. Martini, ubi curva turris videtur, tale monumentum legitur:

*Gentis Adestinæ legumq; peritus
Alumnus Lazarus hic Baldus corpora
Doct̃or habet cœlum animum & totum
Mundum, sua fama perennis, namq; aliter
Nostro tempore Baldus erat. M. D. VI. XXII. Julij.
Monte celle castellum transivimus
Cataio vicus, ubi magnificum Obiciorum Palatium.
Non longè ab hinc vidimus venistunt.
Aqua pendentis Medici Palatium.*

Paraviim de quo supra.

Ferrariam curru per hæc loca migravimus.

Lacogniola, ibi pons supra Brentam.

Consilve pagum transivimus.

Ad vicum Anguillam Athesum traiecimus.

454. *Rodigium, vulgò Rovigo, oppidum Romaniolæ Transpadanæ elegans, sub potentia Venerorum, nativitate clarissimorum quorundam Virorum satis celebre.*

In Cœnobio D. Francisci hæc monumenta sunt:

Antonius Maria Fulgineus, Iurisconsultus, qui nunquam quievit, hic quiescit, vix. ann: 72. obiit 1570.

In circuitu huius cœnobij sub humili sepultura hæc inscriptio legitur:

HIC IACET CŒLIUS SPLENDORQ; RHODIGI.

455. *Francolino, pagus in Ducatu Ferrariensi. Hic Padum fluvium hippagone trajecimus.*

456. *FERRARIA, vulgò Ferrara, primarium Ducatus Ferrariensis in Romaniolâ Transpadanâ oppidum, sub Pontificis Romani*

Gg 2

manj

mani nunc imperio, resplendens, Padi ad ripam ab Oriente & Meridie positum, pulchris & egregijs ædificijs, peramplis & apertis plateis, quarum præcipuas Leonellus Marchio primùm coctis lateribus stravit; Magnâ nunc temporis pollet Nobilitate familiarum opulentia, atq; civium locupletum frequentia; nec non celebre est *Gymnasio literario* publico disciplinarum omnium à Friderico II. Imperatore, Bononienfium in contumeliam instituto.

Quamvis igitur, non fumosis aut cariosis Troianorum, Græcorum, aut Romanorum imaginibus superbiat, (nondum enim mille sunt anni, quòd primùm cingi muro ceperit, Imperatoris Mauritij auspicijs, ab eius Exarcho Smaragdo, uti Blondus & Volaterranus afferunt) tantâ tamen in hunc usq; diem incrementa, Principum suorum curâ sumfit, tantisq; ornamentis expolitum est, ut inter principes Italiæ Civitates meritò non postremum locum obtineat. Crevit enim mirificè sub inclytâ gente Marchionum Atestinorum, maximè Nicolao III. Hercule I. tam opibus quàm publicis ædificijs; adeò ut de huius oppidi laudibus, non fictè neq; ineptè Pœta egregius Iulius Cæsar Scalliger cecinerit.

*Inclyta qua patulo fruitur Ferraria celo,
Reginas rerum limine ditat aquas;
Aurea Nobilitas, studiorum nobilis otij
Ingenia, audaci pectore promta manus;
Magnanimiq; Duces, genus alto à sanguine Divum.*

Sed hæc de Ferraria fatis, cum de hâc alij multò plura fauendè & curiosè scripserint. Nuper Anno Christi, 1598. Clementis VII. Pont. Rom. operâ, sedi Apostolicæ ditio ista est restituta.

Visu & notatu digna hic sunt.

I. *Carthusianorum* celebre *cœnobium* in septis; quod quidem sumtuosissimum ædificium ante annos plus centum struxit & dotavit Borfius Nicolai filius Atestinus Marchio & Ferrariæ regulus,

gulus, ubi & sepulturam sibi instituit, inscriptionibus pluviâ ferè absumptis.

Item *Cathedrale templum*, quod ex saxo quadrato ad forum, exædificatum est, in quo ad chori sinistrum larus, tumulus marmoreus videtur hac inscriptione:

Hic jacet sacræ memoriæ Urbanus Papa III. nomine, Mediolanensis, ex genere Cribellarum, sepultus M. C. LXXXV. Mensis Augusti IX. Indi&. III. temporibus fratris Vindonis Ferrariensis Episcopi, Iohannis Archipresbyteri, & bonæ gratiæ præpositi. Propè organum pneumaticum, videntur septendecim rotta navium muro affixa, quæ Venetis ab Hyppolito Estensi, Cardinali, anno 1509. adempta fuere. S. Pauli templum, Germanorum est. Tempia S. Angeli, S. Iohannis, & Francisci, terræ motu ferè ceciderunt, sed nunc rursus reparantur.

II. Spectari imprimis merentur *Palatii insignia* atq; *regalia ornamenta*; Item *novi Castellii structura* magnificæ & sumtuosæ.

In quo olim Duces Ferrarienses habitarunt, nunc Legatus Pontificis ibi residet. Quatuor turribus inclusum est, portæ verò hæc lapidi incisa sunt:

CLEMENS VIII. Pontifex Opt. Max. Petri Aldobrandini Card. fratri. filij, Exercitus Ecclesiastici supremi Moderatoris opera, Ferrariam nobilissimam Urbem, nulla hominum patrata cæde, nulla vi hostili adhibita, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ feliciter restituit Anno salutis M. D. IIC. ineunte.

In area deniq; omnes effigies Ducum depictæ sunt, ultimi verò qui fuit Alphonfus, Hercules II. filius, planè deleta cernitur, quod ipso vivente & volente factum fuit; uti nobis satellites Germanus narrabat. Effigiebus cæteris hæc inscripta sunt:

ATIÆ gentis Principum ab Atio Pob. genus ducentium, gentilium & agnatorum suorum, quorum perpetua ferie in Italia supra M. CC. annos & Germania ex Welphorum hereditate, novoq; imperio latè dominantium res gestas historia ad memoriam sempiternam explicari fecerat, has etiam imagines unâ

cum insignibus, quibus illi utebantur, in hoc arcis a se restaurata, atrio suscipiendas proposuit serenissimus Alphonfus I. Ferratiæ Dux, Anno Domini *M. D. LXXXVII.* Turrim postea ascendim⁹, in qua scalæ cochlites ita accommodatæ sunt, ut equo quis ad quintam vel sextam contignationem usq; faciliè ascendere possit.

Bibliotheca nova præparamenta eximia, magna videlicet veterum Manuscriptorum librorum copia, atq; rarissimæ Antiquitatum reliquiæ, nimirum statuæ marmoreæ artificij singularis, signa, tabulæ, sigilla ærea ac marmorea; Item nummorum antiquissimorum & elegantissimorum, ex auro, argento, & ære omnis generis; Item gemmarum cælatarum capsula plurima, quæ toto quatruido exactè perlustrari non possent. Inter cætera Instrumentum hîc est, Longebardicis literis peregrinis exaratum, ex antiquissimo volumine papyraceo descriptum, venditionis fundi cuiusdam, cum designatis mansoribus, (ut instrumenti ipsius verbis utar) eorumq; peculio, finibus, terminis, limitibusq; suis omnibus, & cum omni generaliter iure, instructu, instrumentoq; suo Macinijs temporibus per æs & libram factæ cum subscriptionibus testium; Ex quo Iuris antiqui formulæ & vetustæ Latinitatis phrasæ haud contempnendæ animadverti poterant; E nummorum atq; gemmarum argumentis, quædam singularia & Epigrammata pauca, è marmoreis æneisq; tabellis excerpta, studioforum antiquitatis in gratiam, hic adijcere non pigebit;

1. In æneâ tabellâ, ab arâ & signo Iovis detractâ *utitur;*

Pro Salute
Imp. Cæsaris
M. Aureli. Seve-
ri, Alexandri,
Pij, Felicis, Aug.
Iovi, Optimo Maximo.

2. In aliâ tabulâ hæc obscura Epigraphæ;

Gen:

Gen; Genialis, Spei, Helpidis.

3. In basi simulachri Bacchici;

Liberi Aug; Signum,

Sileni, & Saturni.

M. Vlpus, Onesiphorus &

Appuleia, D. D. Marcella.

4. Est & Iuvenis laureâ coronati signum æneum pulcherrimum & vetustissimum, in cuius collo torques in sinistro superiore brachio armillæ bullis dependentibus plenæ, rotundis alternatim, & humani cordis specie factis; diceris Apollinis bullati signum esse, qui & ἘλλήφορϞ, vel ἘλλείϞ, appellatus est propter oracula; & à Ἐλλή bullam dictam Sextus Pompeius Festus auctor est, quæ à collo in pectore prætextatorum dependebat Nobilium, auræ & humani cordis figurâ, teste Macrobio lib. 1. Saturnal. cap. 6. ut ita demum se homines cogitent, si corde præstarent & consilio uterentur; In fœmore quidem signi sinistro antiquissimis characteribus insculpta est inscriptio Etrusca, quæ à paucis legi, à nemine ferè intelligi potest.

Inter reliqua deniq; Palatia illud visu dignum est, quod vulgò *Il Palazzo del don Cesare* dicitur, moderni Mutinensium Ducis, ex lapidibus quadratis, adamantino more acuminatis, magnificè exstructum.

III. *Vivarium la montagnola* vulgò dictum, in quo Cervi & aliæ feræ bestiæ solent asservari.

IV. *Horti*, cum domo voluptuariâ, vulgò *Bel vedere* nuncupatâ, ubi piscina, in qua pisces affluunt, ad sonitum Campanæ scæ adsunt.

Stabula equorum tria vidimus: in uno 120. in altero 102. in tertio 40. equorûm capaces fuere, sed hodiè absq; equis cernuntur, siquidem & multa alia quæ viventibus Ducibus, benè visenda & notanda fuere, hodiè prorsus sub hoc novo Domino concidere.

In foro novo *basis* quædam erecta est, cui columna, quæ propè

propè jacens conspicitur, imponi decretum fuit, quod tamen nondum factum: basidis autem prædictæ hæc, ab omnibus quatuor lateribus incisa leguntur:

1. Memoria D. Herculis Estensis, Ducis secundi, Hic Alfonso Neapolitanorum Regi, ob egregiam indolem carissimus, cum Galeatio Pandono, Viro Illustri ac fortissimo, vix dum adolescens, non sine maxima laude, singulari certamine depugnavit:
2. Ad *Molinellam* Venetorum Exercitum, hostili impetu graviter laborantem, virtute sua conservavit, neq; prius acriter pugnam destitit, quam repulsis hostibus, plumbea glande, dextrum pedem faucibus ex prælio discedere coactus est.
3. Multa, Imperium adeptus, ad Urbis ornamentum excogitavit, perfecitque. Aulam regiam commodiorem, pulchrioremq; reddidit: innumeras domos, nova fora, publicas porticus, marmoreis columnis insignes, castelli veteris molem iam pridem inchoatam, celeriter & exactè consummavit.
4. Belligaardi palatium auxit, atq; exornavit. Belflorem incendio consumptum, restituit; Arcem novam ad Eridanum positam, meliore structura, & amœnis hortis additis, multò decentiorem refecit; Aqua ex Padi alveo plumbeis fistulis, in Urbem traducta, perennes fontes instituit.
5. Templis fermè omnibus instauratis, atq; ad ampliorem, augustioremq; formam reductis, nova posuit; & ea omnia præclaris muneribus ditavit; Palustres agros ad culturam redegit; antiquorum comœdias, ac veteres scenæ modos, actusq; retulit; plurimaq; ad spectatorum hilaritatem, inusitato sumptuosoq; paratu, actibus interposuit.
6. Hunc novum Urbis ambitum, in Septentrionem vergentem, antiquæ Urbi addidit, crebrisq; propugnaculis turratis, & inexpugnabilibus muris, lata ac præcipiti fossa, lateritijs pontibus super constructis, celerrimè communivit.
7. Tot magnificis operibus, brevi perfectis, tot publicè privatumq; collatis beneficijs, tot clarissimarum virtutum ratione habitata,

bita, Augusti & P. P. nomen merenti, S. P. Q. Ferrariensis, hanc equestrem statuam viventi posuere, ad quam si quis intra ambitum XX. P. confugientibus vim attulerit, se læsæ Majestatis crimen incurrisse, non ignoret.

V. *Armamentarium* Palatio vicinum.

13. 457. BONONIA, Urbs amplissima est, ædificijs publicis atq; 36. privatissimis sumtuosa & permagnifica, quam Plin. lib. 3. Natural. Bologna histor. cap. 15. Hetruriæ principem, Felsinam vocitatum in octa- vulgò. vâ Italiæ regione collocat; Sub Exarchorum quondam, nunc sub Pontificum Romanorum Imperio.

Qui illic Legatum constituunt, cui XV. viri ex nobilitate, qui singulis duobus mensibus creantur, & primarius inter illos, *Gonfaloniero della Giustizia* appellatur, qualicumq; libertatis specie.

Antiquitus in hanc Urbem *Colonia Latina* à Romanis deducta fuit M. Fulvio Nobiliore. Cn. Manlio Vulsone Consulibus, Anno post Romam conditam, DLXIV.

Nobilitata deinde bellis civilibus, cum non procul inde, apud confluentes Rheni atq; Labinij amnium, in Insulâ quadam exiguâ & secreta, tres Romanorum Exercituum Duces; M. Antonius, M. Lepidus, & C. Octavius, convenientes junctis manibus conjurationem inierint, institutaq; crudeli proscriptio, Imperium populi Romani inter se dividerint. Crevit admodum struaturis, ac mœnium ambitu posterioribus sæculis, quamvis hostium barbarorum incursum atq; vi bellicâ sæpius destructa fuerit.

Visu & notatu digna hic sunt;

I. *Vetusta Longobardorum* ac vasta *ædificia*, turres quadratæ & spissæ, in summam altitudinem Obeliscorum quasi formâ erectæ, inter quas celsissima, quæ *Asinellorum* vulgò vocatur, & vicina *Garisenda*, inclinata non nihil; arte ne, an casu dubium est; Quidam Architectum ingenij ostentandi causâ studiose sic eam

Hh

excitasse

excitasse obliquè volunt: Alij terræmotu levi concussam fundamentis salvis non nihil subsidisse iudicant.

II. Templum Dominicanorum, in quo marmoreum eximij operis est sepulchrum D. Dominici, eiusdem caput sacrum tholo precioso inclusum. In sacrario sanctiore servatur una ex spinis aculeatæ coronæ, quâ Christi Servatoris nostri caput cinctum fuit, Item *Biblia vetustissima*, ab *Esdrâ Prophetâ* in albo corio descripta. Diversis in locis templi insignium Iuris Consultorum & Orationum plurima monumeta extant, aliorumq; qui ingenij Virtute, scriptisq; suis famam immortalem nacti esse videntur.

Inter qua hæc addere libuit:

D. O. M.

Viator quisquis es,

Siste gradum, & quod scriptum est perlege; ubi perlegeris pensita; hoc is, cuius causa hoc scriptum est, fieri rogat. Orto inter Bononienses ac Mutinenses bello, Cæsar Fridericus II. Rom. Imperator, filium Henlium Sardinie ac Corsicæ Insularum, Regem, Mutinensibus suppetias ferre iubet.

Qui

Inito apud D. Ambrosij pontem, certamine, à Bononiensibus capitur, nullaq; re ut dimittatur, impetrat; licet pater minis, deinde pretio deprecatoribus uteretur, cum tantum auri pro redimendo filio polliceretur, quantum ad mœnia Bononiz circulo aureo cingenda, sufficeret. Sic captivus annos XXII. menses IX. dies XVI. tenetur, aliturq; Regio more publica Bononiensium impensa; Sic defunctus magnificentis. ac pientis. funeratus, hic tumulatur: Præterea simulachrum hoc in perpetuum monumentum & hosti & captivo.

S. P. Q. B. P.

Anno sal. M. CCC. LXXII. II. Idus Mart. hoc volebam ut scires, abi & vale.

Monumen-

Monumentum hocce vetustate collapsum Senatus Bononiensis iussu instauratum fuit, M. D. LXXXVI.

Infra hoc monumentum in tabula marmorea hoc legitur:

Senatus Bononiensis pietate ac liberalitate ossa Regis Henlij, & hostis & captivi, hic jacent, humanæ sortis memor, pijs manibus benè precare.

In choro supremo hæc vetustissima inscriptio legitur:

*Hoc tumulto legalis apex, dulcissimus oris
Et patria lux alma sua, pietatis amator,
Iustitiæq; sacra clypeus, baculusq; cadentium
Qui juvenis, multoq; etiam venerabilis ævo
Edocuit, superavit eum nec pana laboris
Scribendo & pariter juris regulando tenebras,
De SALICETO requiescit BARTHOLOMÆUS.*

In tabula quadam sub effigie Thomæ Aquinatis:

*Hæc vera est Thoma facies expressaq; Divi
Qui scriptis toto lumen in Orbe dedit.
Hoc meritò sibi nomen erat, quin gratus & altus
Incomprehensibilis: magnus abyssus erat.
Splendida Dominici fuit iste lucerna parentis
Ordine sub sacro claraq; semper erit:
Discite vos omnes leges & sacra colentes
Sectari tantè, dogmata sancta viri.*

ΣΗΜΕΙΩΣΑΙ ΟΔΙΤΗΣ ΑΓΙΟΥ ΤΟΥ ΘΩΜΑ
ΑΡΧΕΤΥΠΟΝ ΕΙΚΟΝΑ.

Ex opposito est Epitome Privilegij Theodosij
Imp. lapidi incisa.

*Sub quodam altari hi versus extant;
Hoc tibi sacrarunt, quorumq; Polonus alter
Slesius est alter, juris uterq; cliens,*

Hb 2

Etua

*li tua conquarunt cunctis suffragia rebus
Vt pater & Dominus fidus adesse velis.*

Chorus tam mirifico sculpturæ opere exornatus est, ut Carolus V. sculpturam credere nolens, pugione experimentum fecerit.

In monasterij ambitu sunt sepulturæ externarum Nationum, Germanorum, Cimbrorum, Anglorum & aliorum.

Sub aquila Rom. Imperij in deaurato lapide hæc leguntur.:

*Siste gradum monumentum hoc quaso viator,
Quod pia, quod cultrix legum Germana iuventus
Condidi: ut genti pateat commune sepulchrum,
Vt Germanorum manes post fata quiescant,
Sacra parentali capientes annuaritu.*

M. D. I.

Restauratum Consiliarijs Iohanne Warmundo de Preysing in alten Preysing, & Sixto Wernero Vogt, de alten Sumerau à Presberg.

Marini Socini Iunioris, Senensis, & Iohannis de Smola Pont. Cæs. juris C. monumenta ibidem videntur.

Insignes picturæ præterea, & artificiosæ Divorum statuar, aliaq; excellentium artificum opera, uti in templo, sic & in ipso Monasterio spectantur; Sed hic insuper *Bibliotheca*, copiâ & varietate librorum, omnis generis plena, paucis Europæ Bibliothecis postponenda visitur.

III. *Templum D. Stephani*, plurimis Sanctorum reliquijs clarû.

Olim Isidi & Serapidi dicatum, & secundum, quod ab Urbe condita est exstructum, cui Iulius Cæsar facellum adjecit, quod inscriptio vetus sub porta testatur: CÆSARE IN-
CH O A N T E.

Hodiè lex templa huic conjuncta sunt, & inter hæc in uno videtur vera longitudo & latitudo S. Crucis.

Tem-

IV. *Templum D. Francisci* artificio constiuctum nobili.

In quo hæc Epitaphia descripsi:

Summus Pontifex Alexander Quintus, & omnis scripturæ lumén, Sanctissimus Ordo Minorum, quem edidit, & PPO. Cretensis nomine Petrus, migravit. M. CCCC. X.

Ante templum est Accursij tumulus hac inscriptione:

ACCURSI Glossatoris Legum, Francisci eius filij,
M. CC. LX.

Epitaphium etiam Buccaferri & Odofredi in eodem templo videntur:

V. *Templum D. Petronij* magnificum ac sumtuosum ex vario marmore, juxta forum atq; vice legati Palatium.

Cuius ædificij finem fore, qui & mundi, Leander credit. In choro supremo est locus, ubi Carolus V. coronatus fuit, sepultus quoq; in hoc templo fuit quidam Dux Bavarix, cuius tumuli hæc inscriptio:

IOANNI E GENERE Ducum Bavarix.

Pontificum Rom. ac Cæsarum Imperator. rebus benè prospereq; gestis; virtus & felicitas huic immortale monumentum extruere vix. ann. *LXVII. M. D. XXXVII.* Cal. Sept:

Templum Cathedrale, ubi etiam Episcopi sedes D. Petro consecratum, ibiq; splendidissimum sacellum Cardinalis Paleotti.

In templo *de i servi* magnificum monumentum videtur, hac inscriptione:

Ludovico Gozadino, insigni Legum interpreti Senæ, Bon. Vixit Ann. *LVII.* Obijt ann. *M. D. XXXVI.*

D. O. M.

Roberto Machiavellio, viro omnibus belli pacisq; artibus prædito, qui Ascanio Columnæ, Regni Neapolitani Conestabulo præfectus Cohortis Prætorix, Carolo V. Cæsaris peditum Centurio fuit, & Francisco atq; Henrico Francorum Regibus, Herculiq; Ferrariæ Duci in scødere Pauli *IV.* Pont. atq; eiusdem Henrici, primariam in instituendis aciebus operam præstitit, Hh 3 tit, III.

tic, Ulpiani expugnationi præfuit, ac demum custodum Romanæ arcis à Gregorio XIII. Pont. constitutus, in eo munere Romanæ, mortem iam propectæ ætatis oppetijt. Vix. Ann. LXXXIII. M. I. D. XXVII. Obijt anno M. D. LXXVIII. XI. Cal. Maij.

In templo *Madonna di Gatero*, videtur lignea statua Ludovici Ma. Mediolani Ducis.

Ante templum *D. Proculi* in quodam lapide hoc Distichon legitur:

*Si procul à Proculo, Proculi campana fuisset,
Ngn procul à Proculo, Proculus ipse foret.*

Hoc de *Studio* quodam dicitur, qui quam subito sonitum campanæ *D. Proculi* audivisset, è lecto surrexit, literisq; sedulo operam dedit, adeò in hac nimia diligentia obierit.

In cænobio Corporis Christi, monstratur *cadaver S. Catharina Bononiensis*, sellæ impositum, & nondum adhuc in cineres redactum, de cuius vitæ sanctitate libellum ediderunt.

Extra templum *S. Gervasij* hoc legitur:

T R I N I T A T I

Azoni Iurisconsultorum numini, anno gratiæ *M. CC.* hic tumulato, in sepulchro vetustate collapsò, ac inter rudera vix agnito, Ioh. Franciscus Aldrovandus Dictator, Et Consules Bononienses *P.* impensa, Concivi suo *B. M.* memoriam *Po. Anno Salutis M. CCCC. XCVI.*

VI. Academia schola publica, ædificium per amplum ante aliquot annos magnis impensis extructum ex saxo quadrato, quod Architectonicâ symmetria pulcherrimum est.

In quo hæ inscriptiones leguntur:

In Exc^{um} Doc. D. Camillum

Baldum P R O T.

Si patria & virtus generosaq; nomina præsit.

Parta viris, morum si sine labe decem.

Si Sophiam ac Logicen, longos docuisse per annos

Emeritos tandem sœdera ad alta ferunt.

Non hac pro magno tibi nunc redduntur honore

Balde, jaces meritis gloria victa tuis.

Sed si grati animi nostra hæc ut signa probantur

Accipe pro magno munere, parva domus.

Ann^{te}. M^{co} ac Gen^o utr. un^{ti} AR^m & Med^x Priore, D.
Flaminio Masellio Matinensi, M. Xbris M. D. LXXXVIII.

D. O. M.

Gaspari Taliacotio Bononiensi, Theorico Ordinario, ob humani corporis anatomen omnibus partibus absolutissimam, admirabili methodo, perspicuitate summa, acumiq̃ ingenij, doctrinæ soliditate, eloquentiæ splendore incredibili, reclusis Philosophiæ fontibus, Medicinæ oraculis illustratis, naturæ ipsius arcanis patefactis, plenissimè & planissimè explicatam. Pompilio Taliastero Parmensi, ob eandem singulari industria ac fertia peritissimè administratam, benignitate & diligentia maxima pulcherrimè demonstratam, Æternæ memoriæ & hoc grati animi monumen^t est. & syn. M. LL. Q. PP.

In conclavi quodam, ubi Consilium Universitatis habetur, parietibus hæc inscripta sunt: *Este pares, & ob hoc Concordes, cum vos & decor & studium & munus sociant & ætas.*

Collegium *Campegij*, quod à quibusdam nominatur, *Peccata Germanorum*, ex quadrato saxo magnificè exstructum est. Collegium *Marchiacum*. Collegium *Hispanicum*. Studiosi illi qui in his duobus Collegijs vivunt, togas cum liripijijs gestare coguntur.

Germanicæ Nationis Consiliarij duo sunt, & fiunt *Palatini Comites*, cum in officio sunt.

In *Palatio Cœviatis* vel Vicelegati, videntur aliquot statuæ pectorales ex arte Pontificum, uti Clementis VIII. Innocentij IX. & Gregorij XIII. Statua Herculis clavam tenentis ex lapide affabrè facta est. In *conclavi* ubi Senatores Urbis comedere solent,

lent, cernuntur insignia regni Gallia, his verbis subscriptis:
 VEXILLUM aureæ flammæ à Carolo Francorum Rege Bononiensi populo donatum Anno Domini *M. CCC. LXXXIX.*

In hoc Palatio *Vicelegatus* centum satellites Helvetios in præsidio habet.

Sub porta Palatij est statua Pontificalis ex ære conflata Gregorij *XIII.* Et non longè ab hinc Bonifacij *VIII.* statua cernitur.

In monumentis duobus deauratis hæc inscriptiones leguntur:

CLEMENS VII. PONT. MAX.

Ut Christianæ Reipubl. statum reformaret, cum Carolo V. Cæsare Imp. Bononiæ congressus est. In hanc Urbem Cæsar No. Novembris anno à Christi natali *M. D. XXIX.* introit, pro templi foribus de more Pont. Max. adoravit, eius hortatu & consilio cum restituto in Mediolani avitum regnum Francisco Sfortia, ac Venetis pace data, cunctæ Italiae otium ac tranquillitatem diu optatam reddidisset, Imperij coronam hoc pompæ ordine accepit; Fenestra hæc ad dextram fuit porta Prætoria, ea egressus Cæsar per Pontem sublicium, in ædem D. Petronij deductus, sacris ritè peractis à Pont. Max. auream coronam, & Imperij cætera insignia accepit, inde cum eo triumphans exercitu ornatissimo præeunte, Urbem perlustravit. Cum ambro in eodem Prætorio totam hyemem conjunctis de summorum deliberantes, egissent: Cæsar post suum adventum mense V. in Germaniam, ad tumultus impiorum civium sedandos, & bellum Turcicum cum Ferdinando fratre Pannoniæ Rege apparandum, profectus est. Huius rei monumentum hoc, Innocentio Cibo Card. Legato auctore, Uberto Gambora Urb. præf. referente SPQB. extare voluit. Nonis Novembr. *M. D. XXX.*

CLEMENTI VIII. PONT. MAX.

Qui postquam summa ope & prudentia, avitam in Gallia alter. bellis civilibus oppressa, religionem confirmasset, atq; in Panno-

Pannonia Inferiore missis sæpius auxiliariis copijs, Turcarum impetum compressisset, cum Ducatus Ferrar. ad S. sedem Apostolicam lege rediret, conscripto incredibili celeritate exercitu, amplissimo Card. Petri Aldobrandini fratris eius F. ductu & auspicijs, eoq; recuperato clarissimum innoxio Marte triumphum egit, quibus rebus felicissimè gestis, Italiaq; metu liberata, quod oprandum potius, quam sperandum videbatur, Ferrariam venit, nuntioq; allato, de pace inter Gallia & Hispaniarum Reges eo autore confecta, post suum inde discessum hic quam diu licuit, Romam properanti, commoratus, magnum abiens suis desiderium cunctis reliquit, Principi Clementissimo, deq; hac civitate optimè meritò, Alex. Card. M. Alto Legato, Horatio Spinula Prolegato SP. Q. B. P. C. Anno Salutis c10. 10. XCVIII.

Ex opposito huius Palatij fuit carcer *Henlij*, Friderici Imperatoris filii, in quo mortuus.

Reliqua Palatia hæc sunt, visu digna.

Palatium { *Laurentij Maganini*
Bentivolij,
Hercularii,
Pepoli & Marchionis Malevrij.

In Palatio *Camilli Bolagnini*, multæ egregiæ antiquitates videntur, nummisq; aureis tum argenteis Imperatorum & Pontificum, ad hæc ferè sæcula valdè illustratum est. Effigies Socratis in pretiosissimam gemmam scisa fuit. Iani quoq; statua artificiosissimè sculpta aderat hisce versiculis subscriptis:

Respicit, aspicio tu prospice, nam sapere hoc est,

Qua fuerint, qua sunt, quaq; futura sient.

Tabula ex vario marmore incrustata. Instrumentum musicum cum campanulis canentibus, varios sonos edens. In Studiolo vel Musæo *Ulyssis Aldrovandi*, viri perhumanissimi, multæ res raræ & notabiles inveniuntur: plantarum, avium, animalium quadrupedum, reptilium, icones ad vivum depictas habet, &

bet, & indies in usum humanum, libros de his rebus luculentissimè scriptos, in lucem profert.

Hortus Poëtarum, ad familiam eiusdem nominis pertinet, fontibus salientis aquæ & vijs quibusdam egregijs exornatus est.

Palatium *Bentivogliorum*, qui olim Bononiæ Dominatores fuère, à fundamentis destructum est, hodièq; *Il Guasto* vocatur, quo in loco nunc Nobiles equitando se exercent.

In *Montibus Pietatis*, vestes venales habentur.

Ante portam S. Mammelo ad manum dextram situm est *pradium Germanorum*, in quo Studiosi se variis ludis exercere & honestis exercitijs oblectare solent.

VII. Extra Urbem ad Apennini colles fructiferos, hortis, vineis, olivetis, atq; pomarijs undiquaq; vestitos, in Monte S. Michaëlis, *Monasterium* locupletissimum in *sylvâ* nuncupatum visitur, novis & vetustis ædificijs sumtuosissimum; cuius templum atq; sacraria cuncta, marmorum nobilium omnis generis columnis, trabibus atq; cælaturâ præclarâ renitent. *Altaria* reliquijs Divum raris atq; donarijs preciosis augusta resplendent statuis, signis, tabulisq; pictis artificio ad miraculum usq; excellentibus. *Sedilia & subsellia* sacrificum, in lateribus templi disposita, ex secamentis & scandulis variorum lignorum studiose commissa, picturam quandam elegantissimam repræsentant; uti castella, turres, arbores, animalia, campi, montes, ac Regionum plagæ, nec non herbarum ac florum minutia, suis coloribus vix penicillo possent à perito pictore diligentius exprimi; oculos, animosq; mirifice delectant Monasterij ipsius sumtuosa ac magnifica ædificia; Inprimis *Bibliotheca*, librorum & tabularum omnis generis plena; *horti*, & *pomaria* exculatissima; nec non fontes & piscinæ Apennini rivulis limpidissimis exundantes, & piscium saxatilium copiâ scatentes. Hæc omnia visu pulcherrima. Sed inprimis ex hoc Monasterio veluti è speculâ contemplari jucundum est, non solum Urbis situm, fora, templa, vias, turres, ac ædificia cætera magna; Verum etiam Galliæ Cisalpinae

alpinae subjacentem amoenissimam planiciem, summè laudatam à Polybio lib. 2. histor. ubi eam triangularem dipingit. Ostendit etiam sese à sinistris Apenninus, Occidentem ac Sardoum Mare versus excurrentem; Hinc Alpium juga, nivosa nubium specie à cælo dependentia prospectantur, à fronte in Septentrionem ac Orientem; à dextris autem ad Meridiem, nebulis obductum pelagus à longè viderur Alpes & Apenninum attingere, ubi Italiæ latitudinem à tergo hic obliq; transcurrit Senogalliam & Anconam usq;. Hisce tribus limitibus decem milium, ut Polybius asserit, stadiorum conclusi Galliæ Cisalpinæ Campi, regis fluviot. Eridani, amniumq; plurium ramis atq; mæandris intersecti & irrigati, mirificum ex alto præbeant spectaculum; Nam Ferrariam, Mantuam, Imolam, Mirandulam, aliasq; circumjacentes Urbes celebres multas prospicere hinc licet, quibus subjecti campi, tanquam rosis aut floribus pulchris, sparsim distinguuntur, & ornantur.

VIII. Conspicitur etiam, extra Urbem ante portam *Marschalla*, seu *Marscharella* dictam, in horto Nobilis cuiusdam primarij, *Antonij, de la volta* Patricij, *Enigma* muro inscriptum subsequenter tenoris, super cuius enodatione haud pauci hactenus desudaverunt;

D. M.

Ælia, Lælia, Crispis, nec vir, nec mulier, nec androgyna, nec puella, nec luvenis, nec anus, nec casta, nec meretrix, nec pudica, sed omnia; sublata neq; fame, neq; ferro, neq; veneno, sed omnibus; nec cælo, nec aquis, nec terris, sed ubiq; jacet. Lucius Agatho Pulcius, nec maritus, nec amator, nec necessarius, neq; mœrens, neq; gaudens, neq; flens, hanc neq; molem, nec pyramidem, nec sepulchrum, sed omnia; scit & nescit, cui potuerit.

IX. *Possessio Nationis Germanica* quæ vinetum & domum voluptuariam extra Urbem complectitur.

20.
randij

458. *Imola*, oppidum in *Emiliâ*, quod olim *Forum Corselij* dicebatur.

li 2.

18.

dicebatur, teste Ptolomæo lib. 3, cap. 1. Pontificiæ nunc Iurisdictionis,

Coenæ. 459. *Faventia*, sub Pontificis Romani dominatu Civitas, in Italiae octavâ regione, quam hodiè Itali suâ linguâ vocant *Faenza*; Eius incolæ appellantur Faventini, Fidentinis finitimi. 20.

21. 460. *RAVENNA*, Oppidum Sabinorum, in octavâ Italiae regione, CGII. M. pass. ab Anconâ, teste Plin. lib. 3. Natur. hist. cap. 15. palustris in loco situm, aëre tamen innoxio; propterea quod crebris, cum fluviorum, tum Maris Adriatici inundationibus sordes abluantur; unde gladiatoribus educandis exercendisq; locum hunc veteres præcipuè delegerunt; Antiquitate magis, quam ædificiorum pulchritudine nunc celebre, à Thessalis, uti Strabo lib. 7. memoriæ prodidit, primum conditum; sed postea ab *Vmbri*s atq; *Sabinis* possessum, cum Tuscorum injuriis vexati Græci, ultrò his Coloniam inhabitandam cessissent in Græciam redeuntes, Vmbros postea Galli Boij, Boios demum Romani expulerunt; in quorum ditione ac fœdere ad finem usq; Imperio stante, permansit, donec ab Odovacre & Herulis illæ provinciæ subigerentur; quem debellatum Theodericus Ostrogothorum Rex cepit, atq; Ravennam sibi sedem Regni constituit; tenueruntq; deinceps illam Ostrogothi ultra annos LXX. donec à Narsete Iustiniani Imperatoris Præfecto Italiâ pellerentur. Post Narsetem tenuerunt eam Exarchi Imperatorum Byzantinorum, per annos amplius CLXX. quibus assidua cum Longobardis à Narsete in Italiam adversus Romanum Imperium accitis, bella fuerunt. Quorum potentia tandem intercidit Exarchatus, cum Astulphus Rex Ravennam bello cepisset; Verùm is postea Francorum viribus, ac Pupini Regis ductu victus, Urbe eadem atq; toto Exarchatu, Romano Pontifici, Ecclesiæq; Apostolicæ cedere coactus fuit; Cuius Successor Desiderius post discessum Pupini ex Italiâ, pastorum fide spreta, cum Exarchatum rursus occupasset, Caroli Magni atq; Francorum armis, is etiam victus & captus, Italiae Regnum simul cum Raven-

Ravennâ & Exarchatu, Longobardis ubiq; pulsâ, amisit. Sic itaq; hoc oppidum, fortunæ temporumq; varietates, atq; plures bellorum clades, ab initio perpeſſum fuit: Nunc sub' dominatu Romani Pontificis tranquillore fruitur aurâ.

Roncône, qui olim Vitis, Montoneq; fluminibus alluitur; Castellum habet vetustum, quod *la Rocca* appellatur.

Visu & notatu digna sunt Ravennæ:

I. *Titulus portæ marmorea*, quam speciosam vel Auream nunc vulgus, ob Architecturæ vel artificij pulchritudinem appellat, ab antiquo insculptus, qui talis est:

Ti. *Claudius*, Drusi F, Cæsar, Aug. Germanicus, Pont. Max. Fr, Pot. Cos, II Def. III. Imp. III. P. P. dedit.

Iste titulus indicio est, Claudium Imperatorem, Ravennam portis ac muris novis munisse.

II. Circa forum *D. Mariæ* in porticu per amplum *Cenobium*, Dantis & Dantis Aldigerij Etrusci, Poëtæ Nobilis, *sepulchrum marmoreum* excitatum magnificentissimè à Bernardo Bembo Veneto, Poëtæ *se-* pulchrû.

III. *ArchiEpiscoporum sedes*.

IV. *Templum Urbis maximum* ac *sumtuosissimum* quatuor columnarum preciosissimi marmoris ordinibus suffultum; supra cuius altare summum visebatur ante annos circiter octuaginta, quatuor innixum pulcherrimis columnis marmoreis, cœlum argenteum, triginta sex millium aureorum, cum limbis fastigiorumq; sigillis, atq; parergis inauratis & elegantissimis; quod sacrilegæ Ludovici XII. Gallorum Regis cohortes simul cum Urbe, sacris, profanisq; rebus omnibus nefandissimè diripuerunt; cuius noxæ non diu post, pœnas atroces, justâ Numinis Divini vindictâ dedere, pralio vel ad interneccionem cæsi, vel in Padi, Ticiniq; gurgites demersi ac suffocati.

V. *Aureum cœlum* Theodorici Regis Ostrogothorum, ab eo quondam splendidissimè ædificatum, quod D. Martino prius, nunc D. Apollinari sacratum est sanum & grandium columnarum so-

rum solidarum rari & exotici marmoris, quas Byzantio Rex adferri curaverat, binis ordinibus, varijsq; aliis marmoribus nobilissimis ditissimè exornatur, quæ Româ, & ex aliis Italiae locis transtulerat.

VI. Templum D. Vitalis rotundum, cuius summa testudo, & tholus aræ maioris, columnis item marmoribus nobilissimè sustinetur. Quin totum fuit olim cum pavimento ac parietibus, tabulis marmoreis opereq; tessellato, cum Emblematis circumquaq; vestitum atq; incrustatum, veluti ex reliquijs operum, quæ adhuc supersunt colligitur.

Videntur quoq; ibi marmora, in quibus *duo Angeli*, habitus cuiusdam Monachi, pedes hominis, non arte, sed natura ludente & ductrice ita representantur. Item Locus quidam, qui forma circulari marmore rubro subductus est, quem nemo nisi Pontifex aperire licet, in quo sanguinem quorundam Martyrum videri posse, nobis relatum est. Vicinum huic templo est *VII. Fanum Divorum Gervasii atq; Prothasii* opulentissimè à Placidia Gallâ constructum, & marmoribus nobilissimis excultum; in quo etiam Gallæ, duorumq; eius filiorum sepulchra marmorea, pulcherrimè exculpta visuntur.

Sub altari *S. Vitalis*, ubi olim sepultus fuit, nunc fons reperitur, cuius aquam adversus omnes capitis dolores optimam medicinam esse, dicunt.

VIII. D. Ioannis Evangelista templum, ab eadem Placidia, Honorii, Arcadijque Imperatorum torore structum; in cuius testudine Imperatorum imagines opere musciario tessellato effigiatæ sunt, qui de profapia conditricis fuere.

In crypta legitur inscriptio vetusta, ex qua apparet, quo tempore sit conditum hoc templum, & quomodo ab ipso Divo Evangelista Ioanne, mirabiliter apparente consecratum fuerit.

IX. Ruina ingentis Palatii, quod Theodorici Ostrogothorum Regis fuisse volunt, ibiq; adhuc locus quidam cernitur, ubi *Pa-*
pa Iohan-

pa Iohannes in carceratus fuit, & fame, liti, caterisq; carceris incommodis, à Theodorico necatus XV. Kal. Julij Anno Domini 526.

Turris Viçlena quadrata, curva cernitur.

X. *Herculis Horarii vel Astrologi statua marmorea in cratere fontis, selectam Epigrammatum, Epitaphiorum ac inscriptionum antiquarum, quæ passim inveniuntur, silvam offerens, Antiquitatum studiosis.*

XI. *Pinetum, vulgò La Pigneda, spatiosissimus tractus non procul ab oppido Ravennâ Ferrariam versus, pinis arboribus fructiferi occupatus;*

XII. *Ante Ravennam ades D. Virginis Mariæ rotunda, antiquissima & pulcherrima, ædificium est eximium, opere reticulato, è spisso quadrati saxi muro, cuius interior circulus amplitudine per diametrum XXV. pedum est; Pavimentum ex varij coloris lapillis ingeniosè tessellatum, bellis renitet Emblematis; Tectum totum ex uno solido saxo granoso, sed præduro formâ hemisphæricâ concavo, in cuius umbilico medio, foramen rotundum diem ac solis radios immittit: Miraculum apparet & hæsitant cuncti spectatores, divinare nequeunt, quânam industriâ, quibusve instrumentis, tanta saxi moles, in ædificij illius culmen evehi potuerit: Cuius amplitudo rotunda per diametrum X XXV. plus minus pedum esse conijcitur, considerato nimirum exteriori ædis circulo, atq; murorum, quos tegit illa moles; & crassitudine mensâ cû cymatio, coronicibus, Zophoris atq; epistylis columnarum, quæ forinsecus ædem exornant. In fastigio tecti, supra foramen in columellis steterat olim Theoderici Ostrogothorum Regis Somatotheca nobilis, ex lapide Numidico porphyreo leucosticto solida; longa pedes octonos, alta quaternos, theca cum operculo ex ære Corinthio inaurato, signis, parergis & emblematis elaborato quàm opulentissimè; Quod monumentum, uti plures scribunt, Amalafunta Ostrogothorum Regina patri posuerat; sed bello Gallico Ludovici XII. barbari milites prædæ*

prædæ spe, sarcophagum illum tormentorum ictibus dejecere, cuius reliquiæ quædam visuntur adhuc.

In foro ad S. *Sebastianum*, hac inscriptione addita:

V A s hoc Porphyriacum olim Theodorici Gothor. Imp. Cineres in rotunda apice recondens, huc Petro Donato Cæsionar. nien. præfule favente translatum, ad perennem memoriara sapientes Reip. Rau. P. P. C. M. D. LXIV.

Non longè ab hinc videtur Herculis Horarij vel Astrologi statua marmorea in cratere fontis.

Ad fores deniq; dicti templi rotundi, videtur antiqua inscriptio, quæ hæc est:

Duo inviant Lupi, & Apinna Invidia domus

Hos produxit alumnos, libertatis opus contulit una dies

Naufrago mors pariter rapuit quos iunxerat ante

Et duplices luctus sic per iniqua dedit.

Huic templo olim mare vicinum fuit, claviq; adhuc videntur, ad quos naves alligarunt, eoq; in loco hi aquis periere: Hodiè verò mare prorsus recessit, & eo ipso in loco horti amœnissimi & agri fertilissimi cernuntur.

Hac in provincia utuntur patinis pro orbibus: Montes Apennini Bononiâ, usq; huc ad dextram habuimus.

XIII. Inter Ravennam & Cæsenam, circa oppidulum Cervinam, quod transivimus, plurima sunt *Salinae*, in quibus ex aquâ marinâ coagulata tempore æstatis, simili planè formâ & modo sal conficitur, quemadmodum supra apud *Sanctones* in Galliâ fieri diximus.

22. 461. CÆSENA, vulgò *Cesena*, oppidum Flaminiaë provinciae Prandij. à cædendo dicta, quod exiguo amne cæsa, id est, divisa sit, vel quod eius ager, duobus fluminibus *Sapi & Rubicone* sit divisus. Hinc incolæ Cæsennates dicti, & Cæsennatia Vina, quæ inter generosa numerantur.

Hic ad mare Hadriaticum venimus, ad cuius littora Ariminum usq; mansimus.

Conf-

Consideratione dignus in transitu hic est *fluvius Rubico*, Rubico perduellione C. Iulij Cæsaris famosus, qui florente Imperio, præcipuam Urbis Romæ Provinciam Italiam eò loci inter Apenninum & Adriaticum Mare determinavit à Galliâ Cisalpinâ Provinciâ; ad quem C. Cæsar spreto Maiorum legibus, quibus vetabatur omnis Imperator, extra Provinciæ suæ limites, injussu Senatus, populiq; Romani Legiones ducere, per nefas bello petiturus patriam, exercitum eò traduxit, & vanis ostenti Panici superstitionibus militem ad civile bellum impulit, moxq; Urbem Romam atq; Italiam infestis armis occupavit.

Verba legis antiquæ, marmoreæ tabulæ inscripta hæcerant:

Iussu mandatvè P. R. Cos. Imp. Trib. Mil. Tiron. Comiliton. Arma quisquis es Manipulariæve Centurio turmæve legionariæ hic sistito, vexillum finito, arma deponito, nec citra hunc amnem Rubiconem signa, ductum Exercitum, commeatumve traducito. Si quis ergò huiusce jussionis adversus præcepta ierit feceritve, adiudicatus esto hostis. P. R. ac si contra patriam arma tulerit, penatesq; ex sacris penetralibus asportaverit, S. P. Q. R. Sanctio Plebesciti Senatusve Consulti, ultra hos fines arma ac signa proferre liceat nemini. Adde Lucani lib. I. versiculos sequentes:

Jam gelidas Cæsar cursu superaverat Alpes,

Ingenesq; animo motus bellumq; futurum

Ceperat, ut ventum est parvi Rubiconis ad undas &c.

462. ARIMINUM, vulgò *Rimini*, oppidum in Flaminîâ, juxta Rubiconem fluvium, ditionis Pontificiæ sicuti & antecedens Cæsena; *Antiquitatum* haud contemnenda est ibidem copia, cum antiquissima sit Civitas, quam Augustus Cæsar & Imperatores Romani plures publicis ædificijs sumtuosis ac splendidis, exornârunt, quemadmodum reliquiæ adhuc demonstrant. Coloniam quidem Romanorum factam tradunt Livius, Strabo, Velleius, & Eutropius, simul cum Benevento ante bellum Punicum

nicum primum, P. Sempronio Sopho, & Ap. Claudio cæci F. Cofs. Anno post R. C. CDXXCV. Habitaq; deinceps est ea Colonia, velut propugnaculum adversus Gallos, in eo limite: quo etiam plærunq; Romani Duces, qui Galliam aut ulteriorem aliquam Provinciam sortiti fuerant, diem conveniendi ad signa militibus post delectum dicere, Legionesq; inde in Provinciam ducere solebant, ut ex Liviana historiâ manifestum sit. *Nomi- nis Etymon* à Leone, vel Hercule, aut Marte qui deducere vo- lant, Annij Viterbini somnia sequuntur: mihi potior viderur sententia, quâ plures opinantur à flumine quo alluitur Arimi- no nomen traxisse, cuius Strabo & Plinius mentionem faciunt. Ab initio Picentium fuit, postea his devictis & ab Ap. Claudio triumphatis, cum ab Æli ad Rubiconem protulissent Imperij fines, Urbs Umbris attribui cepit; Quæ in planicie sita fœcundissima, ab ortu & occasu frumentarios habet campos: à meridie hortorum, olivetorum, vinearumq; plenos Apennini colles; A Septentrione Adriaticum Mare; Quare rerum omni- um ad usum hominum abundans est. Ædificijs novis est pul- chra & commoda.

In templo S. *Francisci* supra portam hoc legitur: Sigis- mundus Spandulæus Malatesta Pandulfi F. V. fecit anno gratiæ M. CCCC. L. In capella videntur octo Elephantum marmorei, ferrei coloris, columnas sustententes. *Sepulchrum Christi* in tem- plo S. *Crucis* est.

Capella S. *Anthony* in foro cernitur, cui vicina spira quæ- dam est, locum denotans ubi Iulius Cæsar ad milites suos peroraret, cum hac inscriptione:

C. CÆSAR Dictator, Rubicone superato Civili bella committentes suo. hic in foro Arimino allocutus est,

In altera facie hoc scriptum:

Suggestum hunc vetustate collapsum,
Consules Ariminensium Novemb. &
Decemb. M. D. LV, restitit,

Visu & notatu digna hic sunt :

I. Palatia quædam sumtuosa maiori ex parte à Malatestis, Urbis olim Principibus condita.

II. Fons in foro marmoreo cratere ac parergis omnibus ornatissimus atq; siphunculis pluribus, dulces ac limpidas evomens aquas.

III. Castrum.

IV. CURIA, ubi in cænaculo, sub antiquissimis historicis picture hæc leguntur :

1. Ariminum à Comitibus Herculis conditum, Cato de Originibus.

2. Asponius bon⁹ Civis deduxit Coloniam Ariminum. 3. Annibale victore, imperium P. R. stetit Ariminensium subsidio.

4. Lucius Sempronius Cons. compositis Siciliae rebus oram Italiae legens, Ariminum pervenit. 5. Augustus Cæsar quo Urbs facilius adiretur, Arimino: enus Flaminiam munivit. 6. Vespasianus & Titus Cæsar. Arimini invenerunt M. Appium Consulem & L. Tertulliam, C. XXXVII. annos vixisse.

7. In Ariminesi agro in villa Gallei locutus est gallus gallinacens. 8. Concilium, cui B. Hieronymus interfuit, Arimini est celebratum.

9. Ariminum à Gothis obsessum per Bellisarium & Narsetem Iustiniani Ducis liberatur.

V. Theatri lateritij antiqui reliquia ingentes versus mare :

VI. Pons marmoreus, ex quadratis saxis grandibus in Arimino flumine constructus, ab Augusto Cæsar, qui Flaminiam viam Æmiliae, Urbemq; Suburbio jungit; in longum CC. pedes arcubus quinque innititur, in latum pedes XV. habet. Ab utroq; lateris pondis marmoreis opere Dorico pulcherrimè laboratis munitus est, in quarum una, magnis literis insculpti leguntur tituli Imp. Cæs. Augusti; hisce verbis :

IMP. CÆSAR. DIVI F. AVGVSTVS.

PONTIF. MAXIM. COS. XIII.

Kk 2

IMP.

IMP. XX. TRIBVNITIAE P O T E S T .
XXXVII. P. P.

Ex altera regione hæc:

TI. CÆSARDIVI AVGVSTI F.
DIVI IVLII N. AVGVSTI PONTI-
F. MAX. COS. IIII. TRIB. P O T E S T .
XXII. D E D E R E .

Ex quibus colligitur, Anno post Urbem conditam DCC
LXXVIII. C. Calvisio, Cn. Lentulo Cos. opus hoc absolutum
fuisse, quod Augusti auctoritate Flaminiam sumtuosissimè mu-
nientis inchoatum ante fuerat.

VII. *Antiqui portus vestigia*, qui modicis quidem nunc navi-
giis aptus, & arenis oppletus; sed quàm splendidus & amplus
olim fuerit, cognoscitur ex structurâ magnificentissimâ templi
D. Francisci, quod ex marmorib⁹ antiqui portus Ariminensis, Si-
gismundus Malatesta, eius Urbis Princeps quondam extruxit:

Ad mare videtur *facellum*, ubi S. *Anthonium*, cum Ethni-
ci eum delussissent; *piscibus predicasse* dicunt.

Ad portam S. Bartholomæi videtur elegans *arcus marmo-
reus* Augusto Cæsari in viâ positus, cum quadam inscriptione,
quæ difficilimè legitur.

Catolica vicum transivimus, ibiq; mare ad sinistram reliqui-
mus, Paulo ulterius sunt fines territorij Pontificis & Ducis Urbi-
natis, quæ per fossam *Davolo*, appellatam, discernuntur:

Gradara arcem in monte ad dextram reliquimus.

Hinc cum montes Apennini descendissemus, rursus ad 28
mare pervenimus.

23.
Frandij.
&
Cœnz.
431. PISAURUM, vulgò *Pesaro*, Oppidum Umbriæ sub
Urbinatium Ducis imperio, ædificijs atq; plateis perelegans,
mercimonijs dives, Emporiumq; Italiæ celebre, ad cuius nun-
dinas frequens Mercatorum sit concursus ex varijs provin-
cijs, statim anni temporibus; Portus tamen illius propter vada
& arenas, onusta & maiora navigia non admittit, ut ab aga-
sonibus & mulionibus, qui merces invehunt, magis quam à
nautis

nautis frequentetur. Colonia Romanorum simul cum Pollentia, Civitas hæc facta est, Anno post Urbem conditam DLXIX. P. Claudio Pulchro, L. Porcio Licino Cofs. quadriennio post Bononiam deductam, uti Livius & Velleius Paterculus auctores sunt. Eandem paulò ante bellum Actiacum, cum eò M. Antonius III Vir colonos rursus deduxisset, terræ hiatu absorptam petiisse, Plutarchus in Antonij vitâ memoriæ prodidit.

Visu & notatu digna hic sunt :

I. *Ædes sacræ, ac Monasteria.*

In templo *al Corpo Christo*, hoc legitur :

Offa Beatæ Seraphinæ Romanæ de Columnensibus uxori Alex. Sforciæ, & istius Monasterii Abbatissæ.

II. *Arx ad littus* à Ioanne Sfortiâ Principe condita.

III. *Munitiones ac propugnacula*, à Francisco Mariâ, & Guidobaldo constructa :

IV. *Palatium Ducis*, in quo præter reliqua Bibliotheca insignis. In qua cernitur *Breviarium* in membranâ delicatam, vulgò *Zunfranpergament* scriptum, quod multis artificiosissimis picturis, ad stupendum exornatum est, & æstimabatur pro 12000. coronatis. *Librum* etiam nobis monstrabant *in corticem arboris scriptum lingua Syriaca*, multosq; alios libros Arabico & Turcico idiomate scriptos, vidimus. Non longè à Bibliotheca est conclave quoddam, in quo multæ ad vivum effigies Magnorum & Illustrium virorum, Urbium, provinciarumq; delineationes: *In arca Palatij* est statua ex albo marmore perelegans, cum hac inscriptione:

FRANC. MARIÆ DUCI

OPT.

S. ROM. ECCLESIAE FLO-
RENTINÆ REIP. VENETI
SENATUS FOEDERATOR.
PRINCIPUM. IN TURCAS ET

KK 3

IPSI-

IPSIUS EXERCITUM DUCTORI
 VICTORI
 EXPUGNATORI
 DITIONUM SERVATORI
 DOMI FORISQ.
 FR. MARIA II. DUX EIUS NEP.
 FACIUND.

In eadem area prope portam saxis hæc incisa
 leguntur.:

HERCULI AVG.	VICTORIÆ
CONSORTI	ÆTERNÆ
D. N.	AVRELIANÆ
AURELIANI	AVG: N. RESPVB.
INVICT. AVGV.S.	PIS. CVRAM AGEN.
RESPVB. PIS.	C. IVLIO PRISCIANO
CVR. AGENTE	DVCE N.P. CVR.
C. IVLIO PRISCIANO	R. P. PISAVR. ET
VE. DVC. CVR. R. P.	FAN.
PVS. ET FAN. P. M.	P. P. M.

In foro ornatissimus fons ex marmore incrustato videtur,
 siphunculis pluribus dulces & limpidas evomens aquas, ubi hæc
 antiqua inscriptio legitur:

C. TITIO C. F. CAM. VALENTINO ÆDILIQ.
 II VIR. QUI TESTAMENTO COLONIS COLONIÆ
 Jul. Felic. Pisau. decies centena millia NV M. dedit, ita ut per sin-
 gulos annos ex Sesterterioꝝ CCCC. VS VRS populo Epulum die
 Natali Titi Maximi IV. eius divideretur, & ex Sesterteriorum DC.
 usutis quinto quoq; anno munus gladiatorium ederetur.
 Plebs Urbana.

V. *Armamentarium* bellicorum instrumentorum, armorumq;
 elegantissimorum copiâ ac varietate sumtuosissimum.

Stabn-

VI. *Stabulum Equorum* satis elegans & amplum.

VII. *Villa extra muros* sumtuosissima.

Hortus *Merefore* dictus, spatiosus & amœnissimus est, in eoq; vivarium animalium.

24.

Hinc rectâ ad Maris Adriatici littus amœnissimum Seno-
464. galliam versus iter est per *Fanum Fortuna*, nobile Piceni seu *Vmbriæ* in Viâ *Flaminia*, Romani Pontificis oppidum, haud longè à *Metauro* amne (cui duo pontes supra instructi CCC. pass. quilibet longus) in agro bono, fertiliq; oleo persuavi, frumento, vinoq; præstantissimo abundante situm, sic dictum, quod in eo pulcherrimum *Fortunæ fanum*, hoc est, templum fuerit.

andj.

465. SENOGALLIA, *Vmbriæ* seu Piceni in viâ *Flaminia* oppidum celebre & perverustum, sub *Urbinatum Ducis* imperio, Sena prius à conditoribus *Gallis Senonibus*, deinde ad differentiam alterius eiusdem nominis quæ in *Hetruria* est, Sena *Gallia* nuncupata, cum adhuc *Ælis* fluvius *Italiam* à *Gallia Cisalpinâ* discerneret. Hinc *P. Dolabella* Consule *Senonibus* ad internecionem extinctis eorumq; agris occupatis, Romanorum est colonia facta, simul cum *Castro & Hadriâ*; quo ferè tempore inclusis *Umbris*, *Italiæ* limes ab *Æsi* ad *Rubiconē* usq; productus est. *Marcum Livium Salinatorem* Consulem cum exercitu adversus *Aldrubalem Italiæ* ingruentem *Senæ* confedisse, & quingentos inde ferè passus hostem abfuisse constat, cum *C. Nero* *Colliga* maximis itineribus profectus à *Lucanis* cum expedito sex milium peditum & mille equitum exercitu, nocte veniret illi auxilio; Tunc junctis viribus altero mox die, fugam ultra *Meraucum* fluvium molientem, *Aldrubalem* cum toto exercitu trucidarunt, ut *Titus Livius* pulcherrimè circa finem lib. 7. *Decadis 3. tizæ* narrat.

Castellum *Finesivo* ad sinistram reliquimus, ibiq; tertius pons, qui ligneus est, transitur:

Falconera Castellum ad dextram in monte reliquimus. Hinc montem *Anconitanum* ascendimus, olivetis alijsq; fructiferis arboribus refertum.

ANCO-

18.

Coenz. 466. ANCONA, vel *Ancon*, Oppidum totius Piceni ut anti- 26.
 quitate, sic & opibus, pulchritudine atq; Emporio, propter por-
 tus commoditatem celeberrimo, famosum & insigne, ideoq;
 Græcorum, Illyricorum, & Pannonum, immò totius Europæ
 gentium mercaturâ continuâ frequentatur. De eius origine
 consentiunt auctores vetusti ac fide digni, Strabo, Plinius, atq;
 Solinus, Græcam Urbem esse, eamq; Syracusos ob Dionysii Sicu-
 li tyrannidem profugos condidisse; Nomen habet à situ, qui
 cubiti flexuram refert; Nam Græci & cubitum & locum cubi-
 ti modo sinuosum ἀγκώνα appellant. Colonia Romanorum
 quando facta fuerit, non planè liquet. Verisimile est, post Ta-
 rentinum bellum, circa annum Urbis conditæ DXXCV. devi-
 ctis à Publio Sempronio Consule Picentibus, & Italiæ finibus,
 ad Æsim amnem usq; prolatis, Anconem in limitibus colonos
 fuisse deductos. Constat quidem ex Plinio, Coloniam Siculo-
 rum primùm fuisse, qui lib. 3. Natur. histor. cap. 13. in Piceno
 Numanam à Siculis conditam scribit, & ab iisdem Coloniam
 Anconam, appositam promontorio Cumeri, in ipso flectentis
 se oræ cubito. Hinc *Ancon*, ut supra memini, Græcâ voce dicta
 fuit, quod & Urbs & promontorium formâ cubiti se incurvent,
 & portus stationem tutam faciant. Porrò oppidum hoc præcipuum
 Italorum & Gallorum discrimen est habitum. Etenim ut Mela
 tradit, Italia hic finiebatur, incipiebantq; Galli Senones cum
 Galliâ Togatâ.

Visu & notatu digna hic sunt:

I. *Portus* in littore Adriatici maris capacissimus, cum naturâ
 & promontorij situ, tum opere atq; arte veterum clausus, atq;
 adeò tutus, ut inter primos atq; pulcherrimos Orbis terrarum
 adhuc celebretur, ac non immerito tritum vetustate habeatur
 proverbium; *Vnicus Petrus Romæ; Vnica turris Cremonæ, Vni-
 cus portus Anconæ.* Extant adhuc magnâ ex parte marmorea
 septa, quibus undiq; vestitus fuit; item suis interstitijs columnæ,
 ad quas naves alligabantur, gradus item perampli, per quos ad
 aquas

aquas descenditur, nec non onera ac merces extrahi è navibus, evehiq; in terram solent. Habuisse spatiosas porticus multis columnis innixas, cognoscitur ex nummis antiquis in honorem Traiani excusis; in quibus portus eiusdem forma effigiata visitur, & qualis olim fuerit, cum Neptuni signo arundine coronati in undis ante fauces decumbentis iuxta Delphinum cum navis gubernaculo in dextrâ. Apparent *catena duplices*, quibus fauces occludebantur, & in ipso portu quinqueremis prætoria, celoces, triremes phaseli, aliæq; naves multæ. In eius medio inter porticus noscitur arcus ille sublimis, quadrigis & trophæis in fastigio onustus, à Senatu, Populoq; Romano, in eius beneficij memoriam Traiano ibidem erectus & adhuc temporis extans; qui licet quadrigis, trophæis, imaginibus, signis, literisq; æneis inauratis, omnibusq; suis ornamentis sit spoliatus, (quemadmodum ex vestigijs in quibus ænea signa, literæ, paterga, aliaq; sigilla marmorea, operi suis locis plumbo ferroq; infixâ fuere, colligitur) non minus tamen quasi nudæ *Veneris simulacrum*, quoddam eximium, spectantium oculos in admirationem rapit atq; detinet, dum scilicet accuratè considerant eius molis artificium, pulchritudinem ac justam symmetriam partium. Quandoquidem numeris omnibus absolutissimum corpus, illud marmoreum paucis immanium lapidum corijs, id est, ordinibus in altum æqua crassitudine evehitur; atq; tam frontis quam laterum undiq; scenographiam perfectissimam, venustâ cum quadam eorhythmia repræsentat. Elogium, quod detractis æreis inauratis literis, in arcus fronte supra apsidem extat, causam declarat, cureo loci Traiano Aug. eiusdemq; conjugi Plotinæ A 1g. & sorori Marcianæ, iam tum inter Divas relatæ, in honorem constructus fuerit: Id ipsum hic subtexere placuit correctius exscriptum, quàm à quibusdam alijs scriptoribus publicatum fuit:

Imp. Cæsari, Divi Nervæ, F. Nervæ Traiano, Optimo, In latere
 Aug. Germanic. Dacico, Pont. Max. Tr. Pot. XVIII. Imp. IX. sinistro.
 Col. VI. P. P. Providentissimo Principi, S. P. Q. R. Quod Acceffum Divæ
 sum Italix, hoc etiam addito, ex Pecuniâ suâ Portum tutiorem Marcianæ Soror
 Navigantibus reddiderit. In ri Aug.

In umbilico Portus . est egregium Propugnaculum, quod *Revellino* appellabant.

II. *Arx* Anconitana, Anno Christi M. D. XXXII. contra Civitatis libertatem, Bernardini Barbæ Cafalensis Episcopi, ac Ludovici Gonzagæ. Clement. VII. Pont. Legionum Præfetti, artibus extructa, tanquam propugnaculo ac præsidio Urbi futura.

III. *Porta ac propugnacula*, quibus adversus piratarum Turcarum impetus ac invidias Urbs illa munita fuit, primum Clementis VII. dein Pauli III. atq; successorum Pont. Rom. sub quorum potentiâ adhuc est, auspicijs atq; maximis impensis.

IV. *Cumerum* sive Cimeriæ promontorium, *Monte d' Ancona*, vulgò.

V. *Cathedrale* D. *Cyriaci* fanum antiquum, marmoribus raris atq; structurâ sumtuosâ per amplum, & eximium, in cuius templi sacrijs quam plurimæ Divorum reliquiæ ac donaria preciosa, pietatis ergò conservantur; Præsertim D. Anthonij huius Urbis Episcopi ossa adhuc integra; item S. *Marcellini*, S. *Olivæ* & S. *Palaxij reliquiæ*. Huic templo contigua est sedes Episcopalis, ubi aliquot artificiales & amœnissimi horti inveniuntur.

Ex alto ibidem volupe est, contemplari spatiosa Maris æquora, Urbis atq; portus curvaturam ac situm; per continentem Apennini juga, cui promontorium hoc ita cohæret, ut nonnulli eum illic finiri memoriæ prodiderint. Ramum quidem Apennini esse, credi facilius potest, qui hinc ad Garganum per oram Adriatici Maris, atq; inde in Meridiem ad Leucopetram Bruttiorum promontorium perpetuis jugis, in Epiroticum Mare procurrat, ac veluti spina dorû totius Italiæ continentem roborat ac firmat.

VI. Monstrantur hinc *vicina Civitates*, atq; circumjacentia Castella & oppida; sub promontorio ad litus Siroolum, nobili nunc etiam vino celebre, quod etiam à Plinio Anconitanum vocatur, & inter generosa numeratur.

Notan-

VII. Notandum præterea, quod hæc Italiæ regio, quæ olim Picenum dicta fuit, hodie *Marchia Anconitana*, vulgò *Marca Anconitana* appellata, ab Isauro flumine usq; Druentum amenem, inter Adriaticum Mare & Apenninum montem exporrigitur. Picanos, Umbros, & Senones hunc tractum quondam incoluisse literarum monumentis constat; habet agrum fertilem, omnis generis frugum copiam producentem, sed lignarijs quam frumentarijs fructibus longè est præstantior.

Palatium Signoria, varijs artificiosissimis picturis ornatum, quibus honorantur in triumpho Clementem VIII. P. Max.

Domus itidem *Mercatorum* picturis elegantissimis & quibusdam statuis in angulis domus positis, valdè decoratum est, ut diligentem aspectatorem faciat. Vicelegati Palatium perlustratione quoq; dignum fuit.

Arx Anconitana munitissima est, ex qua adversus Pyratum Turcarum impetus ac insidias, oppidum se munire potest, primum Clementis VII. dein Pauli III. atq; successorum Pontificum auspicijs atq; maximis impensis captum. Gregorius XIII. aliud huic arci propugnaculum adijcere voluit, sed imperfectum mansit. Ex aduerso huius arcis videtur mons quidam, cui turris vel specula inædificata, in qua vigiles aluntur, qui quamprimum Prædones in Marianum advertunt, igni accenso signum dant, quo viso, cæteri vigiles qui die nocteq; in alijs speculis se continent, sequuntur, ita ut ab uno atq; altero, igne accenso, in tribus horis Venetias usq; promoveatur, qui illico navigijs prædantes persequuntur, & mare Adriaticum à Piratis ita tutum reddunt.

Osimo & Ficardo castella ad dextram in monte sita, reliquimus.

467. LAURETUM, ubi inclutum religione sanum Divæ Mariæ Deiparæ Virginis visitur, peregrinatorum concursu, ab universis orbis Christiani regionibus, veris & autumnis temporibus imprimis, eò confluentium, mirificè frequentatum, pietatis & vo-

torum causâ, sub Pont. Rom. clientelâ. *Silva* olim *Laurea* in colle ad Musionis amnem inter Ricinetum & Mare, à qua Laureti nomen; in eodemq; colle sunt qui opinentur, *Cupram* Tuscorum oppidum, cum antiquissimo Iunonis Cupranæ delubro fuisse. Nunc vicus vel potius oppidulum, muro, fossis & turribus cinctum atq; propulsat orijs armis instructum abundè, ne piratis ac Turcis, impiove militi, ut antea, ad direptionem pateat; utq; rutò, commodeq; nunc habitetur, & advenas hospites lautè mundeq; in diversorijs excipiat & tractet.

Templum ipsum ex quadrato saxo, sumtu atq; magnificentiâ sublime & per amplum est; in cuius medio sacrosanctum illud Divæ Virginis conclave per summam religionem ab advenis aditur, conclusum *facello marmoreo quadrato*, sculpturis artificiosissimis extrinsecus elaborato, tam laxè tamen, ut novum hoc opus veteres illos sacri Conclavis muros nusquam contingat. Atqui opinione prorsus receptum & re ipsa constare tradunt, divini Numinis hoc fieri nutu, ut parietes illi, intra quos nata educataq; fuit Maria semper Virgo, & intra quos ipsa Deum ac hominem concepit, Archangelo Gabriele nunciante, operarias hominum manus non admittant, renovari ac ornamentis ullis vestiri nolint.

Fores habet *quatuor*, quibus hæc subscripta leguntur:

1. Intrantes cum armis sint excommunicati.
2. Sanctior hæc adeò quidni sacra Principe Petre,
Verbum ubi conceptum nataq; Virgo parens.
3. Nullus in orbe locus præluceat, sanctior isto,
Quaq; cadit Titan, quaq; resurgit aquis.
4. Allotus timeat, quicumq; intrare sacellum,
In terris nullum sanctius orbis habet.

Ostenduntur ibi singulatim pretiosa & rara Principum atq; Magnatum donaria, quæ Religionis ac voti causa, Divæ Virginis matri, cuius vera effigies ab Luca Evangelista sculpta sub altari

tari videre est, in illo delabro dedicata fuere; Item in sacratio vestes ac vasa sanctiora ex auro & argento, gemmis & unionibus onusta.

In Columnis cernuntur multarum gentium vota, & huius *adis translatio* in tabulis cuiuscunq; gentis materna lingua descripta est. Veluti in *Græca, Latina, Germanica, Gallica Hispanica, Italica, Arabica & Polonica*. Antè fores templi est statua Pontificalis Sixti V. Per oppidulum tot coronas vulgò *Pater noster*, & imagines argenteas D. Virginis venales habent, ut ad admirationem quemlibet trahat.

26. 458. RICINETVM vulgò *Recanato*, Umbriæ sive Piceni, in viâ Flaminîâ & Marca Anconitanâ oppidum, atq; Emporium, recens ex vetustâ Urbis Helviæ Ricinæ reliquijs excitatum; ex 469. cuius interitu ac ruinis etiam *Maceratam* eiusdem regionis oppidum, *Academiâ* nobile exurrexisse volunt.

Hic mare Hadriaticum ad sinistram reliquimus.

Montecagiano oppidulum ad dextram reliquimus.

Macerata oppidum in monte situm transivimus, in foro est Palatium, in quo Cancellaria totius Marchiæ. Hisce in locis multa Oliveta sunt.

- andij. 470. TALENTINVM, Umbriæ seu Piceni oppidulum, sub potentiâ Romani Pontificis, sicut & antecedentia, aliàs *Tolentum* quoq; nuncupatum, à quo Tolentimates populi dicti. 26.

Philosophi *Muccia Patria*: In templo D. Nicolai reconduntur sub altari eius reliquiæ, hac inscriptione addita:

Hoc quod cernis opus posuit *Milina propago*

Petrus Romani gloria prima fori.

Scilicet ut digna staret *Nicolaus in urna,*

Ture pio possent cultus ossa coli. 1474.

Propè oppidum incipiunt montes *Umbriae*.

Belforte oppidulum ad dextram } reliquimus.
Galerole arcem ad sinistram }

Hic viæ salebroſæ quodammodo & lapidioſiores ſunt, ut etiam ſi continuæ pluviæ ſint, peregrinari tamen commodè quis poteſt.

Cœnz. 471. *Porverino*, Vicus Umbriæ ignobilis. 14.

Muca & Saravalle oppidula tranſivimus.

27. Frandij. 472. *La caſa nuova*, diverſorium, in quo peregrinantes hoſpitio excipi ſolent. 27.

473. **FULIGENTUM**, alias *Fulcinium, Fulginium, Fulginia*, vulgò *Fuligno*, Umbriæ oppidum mercaturâ dives in planitie ſitum, agris, vinetis, hortis, olivetis, amygdaliſq; nitet; Pontificiæ Iurisdictionis ex Fori Flaminij viciniſ ruinis, ut quidam autumant, eſt constructum à Fulginatibus, ex agro Tudertino ſedem eò tranſferentibus, cum Flaminij forum Langebardi deleviſſent.

Hic Ducatum Spoletanum reliquimus, & per hæc loca Peruſium contendimus.

Spello ad dextram oppidulum

Aſiſi oppidum egregium ad dextram } reliquimus.

Cœnz. 474. *Alla Madonna de gli Angeli*, Monasterium ſatis elegans, prope quod fons ſalientis aquæ eſt limpidiſſimus. 20

La baſte oppidulum ad ſiniſtram reliquimus, ibiq; tranſiunt pons lateritiuſ.

28. Frandij. 475. **PERUSIA** vel *Peruſium*, vulgò *Perugia*, Hetruriæ oppidum Iurisdictionis Pontificiæ, in colle, vineis, olivetis, & frumentis varij generis fertili, ædificijs altis & magnificis decoratum, plateis laterib. ſtratis, ab Achæis conditum, in quo L. Antonius ab Auguſto obſeſſus, cum extrema fame laboraret, coactus eſt deditionem facere: Situm eſt ad lacum Peruſinum inde dictum, qui *inauditâ piſcium copiâ* cæteros Italiæ lacus antecellit, & cuius piſcationes toto ſunt anno, etiam ipſo Brumæ tempore, quo piſces hi ad Hetruſcos, Umbros, Picentes advehuntur; Romam quoq; plurima quotidie jumenta comportant; Claret celebri Academia, & Sepultura magni illius Bartoli de Saxo-

ferrato, Ictorum quondam facilè Principis, Sub cuius statua pectorali, hoc saltem majusculis literis incisum est:

O S S A B A R T O L I.

In sacristia templi Cathedralis sepulti sunt Martinus IV. Innocentius III. & Urbanus IV. Pontifices. Ante templum cernitur statua ex Orichalco Iulij II. PP. Item fons egregius ex lapide structus.

Collegium hic habet *elegantissimum*, ad cuius fores saxea statua Sixti V. PP. posita est, & valdè frequentatur à Germanis & Gallis, qui invicem se immatriculare solent: *Rectores* ipsorum *Priores* appellantur, & nullibi invenies ubi Germani cum Gallis conjuncti sunt.

Huic vicinum est Collegium Iesuitarum.

Claret item castello fortissimo, à Paulo III. exadificato, ex quo Civitas defendi & quoq; in officio contineri potest.

Fulgino Perusum in amœnissimâ & fertilissima valle iter 476. facienti à dextra apparet *Assisium* patria Francisci Seraphici, *Assis* oppidum elegantissimum à monte qui huic imminet seu fluvio vulgò. *Assi* præterlabente sic nuncupatum, & colli impositum, Pontificiæ etiam Iurisdictionis; Hinc *Assinates* eius oppidi incolæ.

477. *Pantalo*, Domus Solitaria, in hunc saltem usum extructa, ut ibi peregrè proficiscentes hospitio excipiantur. 18.

478. T U P E R N U M Ptolomæo, Plinio *Tuder* appellatum, vulgò *Todi*, Umbriæ oppidum mediterraneum, Pontificiæ ditionis, quemadmodum & totus iste tractus Romam usq; 20.

In hoc tractu plurima castella antiquissima montibus imposita ruinata conspiciuntur, quæ contra Barbarorum incurSIONES & devastationes, quondam extructa fuisse verisimile est.

479. I N T E R A M N A M, vulgò *Terani*, Umbriæ in Viâ Flaminia oppidum, sic appellatum à veteribus, quod inter ramos *Naris* fluminis, velut duos inter amnes positum sit, à sinistra videmus: Olim structuris & amplitudine maius fuisse quam nunc est, veterum ædificiorum ruinæ, quæ in viciniâ circumquaq; visuntur,

visuntur, docent; & decrevisse non parum intestinis odijs atq; civium discordijs, maiorum memoriâ recompactum est.

Cœna. 480. NARNIA, vulgò *Narni*; Umbriæ oppidum in Viâ Flaminîâ, sub Romani Pontificis dominatu, in aspero, difficiliq; monte, & magnâ ex parte abrupto, positum, cuius imas radices, abruptosq; scopulos *Nar* fluvius magno cum fragore lavat, à quo Narniâ appellatam Livius & Stephanus Grammaticus, in Urbium Lexico testantur. Eius situm ita Martialis Poëta depingit, lib. 7. Epigrammatum;

*Narniâ, sulphureo quam gurgite candidus amnis
Circuit, ancipiti vix adæunda iugo.*

Nequinum prius nominatum fuisse, incolasq; Nequinates, cum à Romanis subjugarentur, idem Livius affirmat: Infamissimè scilicet nomine ob inertiam & pravos oppidanorum mores, ut volunt quidam, vel à loci iniquitate; Aspernari tamen postea nomen, Romanorum Coloni, cum eò deducerentur adversus Umbros, & Narnienses à Nare flumine appellari maluerunt. Samnitibus tum Nequinates confederatos fuisse, Triumpho Capitolini demonstrant, cum quibus victi, triumphatiq; fuere per M. Fulvium Prætinum Consulem Anno Urbis CDLIV. quo tempore & colonia eo deducta est. Nunc oppidum oblongum, ædificijs satis elegans est, rerum copiâ lautum ob agri vicini fertilitatem; licet aliquando bellorum calamitatibus involutum, clades ingentes patrum memoriâ acceperit. Prætergredientibus oppidum apparent à dextris supra Narem admirandi ac longè conspicui pontis fornices ac minæ ingentes, qui duos præaltos & abruptos montes subterlabète flumine solebat conjungere, ut æquali viâ transitus ab oppido Narniâ pateret in montem adverstum, Ex manubijs Sicambrijs extructum sub Augusto quidam autumant, & Procopius Augustum eius auctorem memorat, haud unquam pontis arcus celsiores à se visos scribens. Quæ adhuc eius reliquiæ supersunt, ex lapide quadrato prægrandi, pilis vastissimis sublimes arcus impositi, meherclè, demonstrant

monstrant florentis impetij maximum & infani sumtus opus hoc fuisse; nec de alio ponte loqui Martialem puto, Epigrammate iam ante citato ad Narniam;

*Sed iam parce mihi, nec abutere Narnia Quinto;
Perpetuo liceat sic tibi ponte frui.*

Bis pecudes in anno.

30. 481. O C R I C U L U M, quamvis alij scribant *Otriculum*, sed corruptè, ut docti putant, vulgò *Orriculo*, Umbriæ in Italia in viâ Flaminia oppidum, ubi in transitu videntur ædificiorum publicorum reliquiæ ingentes; templa videlicet; thermæ; aquæductus, & aquarum castella subterranea; item porticus, theatrum & amphitheatrum; quæ mole suâ testantur amplitudinem & magnificentiam summam eius municipij, cum florente adhuc Imperio staret & vigeret; & non Ocreæ vel Interocreæ, sed Otricoli ruinas illas esse apertè demonstrant statuarum antiquæ inscriptiones duæ, patris atq; filiæ, propter thermas privato sumtus ibidem extractas ac Reip. donatas, publicè locatarum; quas hæc subijcere visum est:

Ticuli sunt isti.

L. Iulio L. F. Pal.	Iuliæ Luciliæ
Iuliano.	L. Iulij Iuliani Fil.
III. Vir. Aed.	Patroni Municipi
III. Vir. I. D.	Cuius Pater.
III. Vir. Quinq.	Thermas otricula-
Quinq. II. Dest.	nis A Solo Extractas
Patrono	Sua pecunia dona-
Municipi.	vit;
Plebs ob merita	Dec. Aug. Plebs
L. D. D. D.	L. D. D. D.

Borchette ad dextram reliquimus.

Hinc *Tiberis*, vulgò *Tevere*, in duos ramos divisus, bis
trajiciendus, unâ vice supra pontem ex navibus compactum, al-

M m

terâ

terâ per lapideum, quem Clemens VII. Pont. Max. cum temporis extrui curabat.

Est autem *Tiberis*, qui & *Thybris*, celeberrimus Italiae fluvius, à mediâ ferè longitudine Apennini, per Aretinorum fines defluens, qui multis deinde fluminibus auctus, ab Hetruria *Latium*, *Ianiculumq;* ipsum ab Urbe Roma dividit, tandemq; XV. ab Urbe lapide, duobus ostijs, modico intervallo dicentis in Mare evolvitur, eâ in parte, quâ Ancus Martius Ostium extruxit. Livius à Tiberino Albanorum Rege dictum existimat, in trajectu eius submerso, cum antea Albula diceretur; in qua sententia Ovidius quoq; fuit. Fastor. Servius, Tiberis nomen ipsâ etiam Albâ vetustius esse contendit: ideoq; nominis eius originem ad Thybrim potius Hetruscorum Regem referendam existimat, qui Latium crebris latrocinijs infestans, tandem circa hunc fluvium est occisus; quod & Virgilius asserit *Æneid.* 8. Alij non tam à Regis huius nomine, quàm ab injurijs & contumelijs, quibus in obvium quemq; circa hunc fluvium grassabarur, appellationem hanc tractam existimant, unde Thybrim scribendum contendunt, quasi *θη ὕβερν*.

Hic *sylvam quercinam* transivimus, *Stappia* villam transivimus, & montem *Oresto*, ubi Pontifex quidam pœnitentiam egit, ad sinistram reliquimus.

Frändij. 482. *Arinianum* vulgò *Arignano*, vel *Ariano*, oppidulum ad Soractis montis radices. Hic incipiunt rudera viæ Flaminiae. 28.

Inde per pontem Milvium vel Mulvium, vulgò *Ponte Molle*, progressi, in suburbij, ubi pauca viatoribus & non valde commoda diversoria nunc temporis supersunt, noctem transegi-mus sequentem.

Octobr. 483. ROMA, Domina ac Regina Urbium, totiusq; propemodum Orbis olim caput, quem fortissimorum virorum rebus præstantissimè gestis, tuo imperio subegerat. De primis eius conditoribus, tam multa & variaz sententia, quàm diversi scriptores inveniuntur. Sunt qui existimant, Evandrum ex Arcadia fugientem, 22.

Frändij.
&
Coena.

gientem, ea occupasse loca, ubi nunc Roma conspicitur, ibidemq; oppidulum invenisse aliquod, Valentiniana sive Valentia dictum, quod ab ipso amplificatum, Romæ nomen deinde sit consecutum. Alij tradunt, Remum & Romulum Æneæ filios, Urbis huius conditores fuisse, quos tamen alij Æneæ nepotes ex filiâ dicunt. Verùm Dionysius Halicarnassæus ante Troianorum & Æneæ in Italiam adventum, Romam extitisse ex antiquo scriptore Antiocho Syracæ sano docens, hæc eius verba recenset. lib. 1. Antiq. Romanar. Postquam *Italus* consenuit, *Morges* regnavit. Hoc autem regnante, Vir quidam nomine Siculus, Romam profugus ad eum venit. Hæc oratione satis indicavit, Romam aliam excidio Troiano superiorem extitisse. Communior ferè omnium sententia est, Romam à Romulo dici; Quippe cum is Romam viribus & robore juvenum affatim à se munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, si eandem consilij ope fulcisset, ex venerandæ senectutis civibus, qui tunc aderant, centum elegerit, quos ob honorem, Patres, ob arantem Senatores appellavit, portas designaverit, tribus dividerit, præsidarios convocaverit, Tribunos scelerum creavit, & novam deniq; Reip. formam instituerit; ita ut Romulus inelytæ huius Urbis, augustissimum felicissimumq; principium collocasse videatur; Quæ temporum deinde successu, tot Senatores eximios, tot clarissimos fortissimosq; Duces, tot egregios Imperatores, universi propemodum Orbis domitores tulit, ut jure, Mundi caput, & à Cicerone in Oratione pro Syllâ, Arx Regum & Nationum exterarum, lumen gentium & Imperij Domicilium, sit appellata. Eius ambitum Plinius ex traditione Augusti scribit milia passus viginti. Flavius Vopiscus Aurelianum Imperatorem, ambitum Urbis ad triginta milia passuum auxisse refert. Tota deinde eius area ad tantam amplitudinem devenit, ut in circuitu collegisse dicatur, viginti millia passuum, quæ quinque ferè miliaria Germanica efficiunt.

Vifu & notatu digna hic sunt:

- I. *Situs Urbis* in Lario propè Tiberim seu Thybrim amnem.
- II. *Ambius*, qui, si Urbem ad nostræ ætatis consuetudinem metiri voluerimus, vix passuû milia quatuordecim implebit.
- III. *Portæ* quæ ad præsens extant hæ sunt;

Ab occidente.

1. *Flaminia*, hodiè Popularis vel Porta populi.
2. *Collatina*, hodiè Pinciana.
3. *Quirinalis* vel collina, hodiè Agonia, item Salaria.

Ab ortu solis æstivo.

1. *Viminalis*, Figulensis etiam, tum & Nomentana olim, hodiè S. Agnetis, vel Pia Ostiensis vel Trigemina S. Pauli.
2. *Esquilina*, hodiè S. Laurentij.
3. *Tiburтина*, & Taurina olim, hodiè D. Laurentij, nuuc clausa.
4. *Navia*, hodiè Porta major.

Ab hyberno Solis ortu;

1. *Cælimontana*, hodiè S. Ioannis;
2. *Gabinsa*, hodiè S. Methodij;
3. *Ferentina*, hodiè Latina.

Ad Meridiem.

1. *Capena*, vel Appia, hodiè S. Sebastiani;

Ad occasum vernum.

1. *Portuensis*, hodiè Ripensis, vel Porta ripæ;
2. *Aurelia*, hodiè S. Pancratij;

Ad Septentrionem.

1. *Fontinalis*, hodiè Septimiana.
2. *Vaticana*, in ripa Tiberis;

Suburbanæ atq; recentes Sex;

1. *Turrionis*;

2. *Porta Julia;*
3. *Porta Subjecta;*
4. *Porta Castell;*
5. *S. Petri;*
6. *S. Spiritus, olim Triumphalis, quam nullus Rusticus intra-re poterat.*

IV. *Vias olim habuit XXXIX. quarum hodiè vestigia non obscura.*

1. Appia;	2. Latina;	3. Labicana;
4. Campana;	5. Prænestina;	6. Cimina;
7. Valeria;	8. Ostiensis;	9. Flaminia;
10. Cælia;	11. Laurentina;	12. Ardentina;
13. Tyburtina;	14. Collatina;	15. Gallicana;
16. Tyberina;	17. Nomentana;	18. Salaria;
19. Setina;	20. Quinctia;	21. Æmilia;
22. Portuenfis;	23. Prætoriana;	24. Triumphalis;
25. Cornelia;	26. Claudia;	27. Aurelia;
28. Laticulensis;		

Erant & in Urbe;

1. Alta femita in dorso Quirinalis;
2. Via lata, juxta septa Campi Martij;
3. Suburra, juxta radices Exquiliarum;
4. Via sacra, juxta arcum Constantini;
5. Via nova, ad thermas Antoninianas;
6. Triumphalis, prope Portam Vaticanam;
7. Vitellia, ad laniculum;
8. Recta, in campo Martio;
9. Fornicata, juxta Flaminiam;

V. *Turres in murorū ambitu circiter CCCIX. olim DCCXI.*

VI. *Pontes lapidei supra Tiberim Sex;*

1. *Mulvius, vulgò Ponte Molle, extra Urbem & portam Flaminiam ad duo miliaria;*
2. *Ælius, nunc S. Angeli vel Castell;*

Mm 3

3. Fabri-

3. Fabricius, nunc quatuor Caputum;
4. Ianiculensis, qui hoc tempore Pons Sixti est;
5. Cæstius, nunc S. Bartholomæi;
6. Senatorius vel Palatinus, nunc S. Mariæ Ægyptiacæ;

Sublicius & Triumphalis hodiè non extant; utriusq; pilæ aquâ tenui apparent; huius ad S. Spiritum, illius ad radices Aventini;

VII. Colles hodiè manibus inclusi;

1. Capitolinus vel Tarpeius, qui tempore Regis Tarquinij, ultra LX. delubra, ædes sacras, & sacella, cum altissimis curribus habuit & muris cinctus, domicilium Deorum dictus fuit;
2. Palatinus, subterraneis meatibus ferè totus pensilis, hortis occupatus, & ruinis deformis, in quo sedes Regia fuit, & magnifica ædes Augusti Imp. Ciceronis, Hortensij & Catilinæ;
3. Aventinus, hodiè S. Sabinæ, prima Pontificum sedes;
4. Cælius, ubi hodiè templum Lateranense, & S. Crucis in Hierusalem; habuit præclara templa multa Ethnicorum, & Aquæ ductus insignes;
5. Esquilinus, ubi hodiè S. Petrus ad vincula, clarus domibus Virgilij & Propertij, Item hortis Mecænatidis;
6. Viminalis, ubi hodiè S. Prudentiana & Laurentius in pansperna, in eo Crassi domus fuit;
7. Quirinalis, hodiè *Monte Cavallo*, clarus domibus Salustij, Catuli, Aquilij, foro & hortis Salustij;

Hi Septem olim Colles Romani unde Septemgeminæ Urbs dicta.

Accesserunt;

8. Hortulorum, vel Pincius, hodiè S. Trinitatis, in quo templum Solis eo loci fuit, ubi illa rotunda moles cum puteo profundissimo.
9. Vaticanus, ubi hodiè S. Petri Basilica & Palatiû Pontificis;
10. Ianiculum, ubi hodiè templa S. Onofrij & Petri montis aurei, ab arenis, vulgò *de montorio*;

Testa-

II. Teltaceus ad portam Oitieniem.

VIII. *Templa Divorum* supra CCC. quorum Septem Religio-
nis causâ maximè frequentantur;

I. S. Petrus in Vaticano, sumtu, magnificentiâ, marmoribus &
opere superans omnia Orbis Christiani templa; In templi arâ,
quæ *Paradisus* nominatur, *ingens nux* est *pineâ*, alta quinq; ulna-
rum, quæ posita fuit supra sepulchrum Hadriani Imp. Ex oppo-
sito est historia piscationis Petri opere muscario accuratissimè
elaborata; à latere tumulus Othonis II. Imp. ex porphyridi lapi-
de: Et duo *arei pavones*, translati è mole seu Pyramide Scipio-
nis Africani, quæ olim in valle Vaticanâ fuisse dicitur.

Sub summo altari requiescit *dimidium corpus S. Petri*, &
S. *Pauli*; à latere dextro est egregium monumentum ex vario
marmore, duabus statuis adpositis, quarum altera *senectutem*,
denotat, *per anum rugosam* & deformem ibi exsculptam, altera
juventutem, per *simulachrum virginis nude*, designat, quod
membris & compagibus corporis tam artificiose elaboratum
est, ut aliquos Italos adeo ad amorem attraxerit, ne loco se di-
movere potuerint, nunc verò ære ductili membra quædam sub-
ducta sunt, ut cupidinem illam faciliè avertere possint.

Inscriptio verò huius monumenti hæc est: PAULO III.
FARNESIO Pont. Opt. Max. Ex altero latere cernitur columna,
quæ cancellis ferreis munita est, ad quam *Christus*, cum Iudæis
prædicaret, & Dæmoniacos sanaret, se fulcire solitus est, mul-
tisq; miraculis claret.

In sacello à Gregorio XIII. pereleganter exadificato, ser-
vantur Corpora Gregorij Magni, & Gregorij Nazianzeni. Sub
altari quodam, ubi S. *Andræ* statua est, conservatur caput ipsi-
us Sancti Apostoli, quod à Principe *Ethiopiæ Pio II.* Pont. Rom-
mâ usq; adportatum est. In tabernaculo quod ad manum
dextram portæ Maioris est, reservatur *sudarium S. Veronicæ*, &
speculum lanceæ, quo latus Redemptoris nostri transfixerunt; do-
no datum Innocentio VIII. à Turcar. Imperatore,

In sa-

In sacristia Pontificis videntur splendidissima *pallia* sacra, vel *casole*, quæ auro, argento, margaritis & aliis gemmis pretiosis stipendium in modum exornatæ sunt, & inter alias Henrici cuiusdam, *Angliæ Regis* palmam obtinet, *quæ unionibus pellucidis* adeo onusta est, ut *induentem grauet*, ne ultra quadrantem horæ vix sustineri possit; aliquæ etiam serico ingeniositer textæ & pictæ sunt:

In alio Conclavi nobis monstrarunt infulam vel *Coronam Pontificalem*, statuas itidem duodecim *Apostolorum*, argento fusas, *candelabra argentea* per multa, *mitras Episcopales* aliquot, *crucem*, *calicem*, *patinam*, *candelabra*, & alia ad Missam pertinentia, ex *Crystallo* egregie elaborata, *Calices argenteos deauratos* aliquot, inter quos unus, qui in electione Pontificis supra mensam imponitur, quæ ante aram sacelli collocatur, in quem singuli Cardinales sua suffragia in Chartâ scribunt, postea sic complent & obfignant, ut ipsorum nomina tantum, qui eliguntur, extant, & calici immittunt; *Chirothecas sericas*, *tibialia*, *calceos cruce signatos*; & qui Pontificem pro Vicario Ecclesiæ Universalis habent & agnoscunt, illi procumbentes crucem illam magna cum devotione & observatione exosculantur, pallium quod Pontificibus defunctis induunt, *crucem ex unionib. compositam*, cui P. P. *Quadragesimali tempore sacrificat LX. aureos*, & quilibet ex Cardinalibus unum adjicit. Reservantur deniq; in aurea cistula reliquiæ *spongia*, qua Christo acerum & fel porrectum fuit, ostenderunt etiam nobis *indusium* cuiusdam *Martyris*, qui ante multos annos crematus fuit, & *igne non consumptum* fuit, maculæq; vel guttæ sanguinis multæ apparent: item reliquias de ligno Christi: *balsamum*, quo aspergitur rosa, quam pontifex consecrat, & alicui ex Magnatibus offerre solet; *caput* cuiusdam *cremari*, quod *cute adhuc subducebatur*; *librum Evangeliorum* in membranam elegantissime scriptum, cum historijs Evangelicis magno cum artificio & labore depictis; *crucem antiquissimam*, in qua uniuersa historia Passionis Christi, exsculpta fuit, quæ cum in ignem dejecta fuisset, ignis ilico extinctus

tinctus fuit, Panniculum à Ducissa Urbinatum, ipsius manu pereleganter elaboratum, quo calicem tegunt; annulum Pontificalem, lapidem Lafuris, pectoralia lapillis pretiosissimis ornata; *navim ex crystallo, & sacrarium crystallinum, calicem ex auro puro qui XIV. libras ponderat; Crucem, in qua spina ex corona Salvatoris nostri, quæ sanguine conspurcata fuit.*

Ex sacristia magnificentissimi Palatij Vaticani, atria & conclavia intravimus, ubi nobis in tablino, vulgò *La Sala Reggia* dicta, monstrarunt varias historias & res gestas quorundam Pontificum, artificiosissimè depictas, præsertim *Friderici Barbarosse Imperatoris*, qui cum Venetijs ad Pontificis pedes se proclinaisset; Pontifex non contentus Imperatoris modestia, quod factus esset supplex, insignes in super contumelias addidit, super aspidem & Basiliscum ambulabis, cui Imperator, indignitate rei motus, respondit; Non tibi sed Petro; Pontifex verò rursus reclamavit; Et mihi & Petro: tandem absolutionem impetravit, quo exemplo miram ambitionem Ecclesiasticorum demonstrare quis potest.

Vidimus quoq; in hoc tablino, in marmore natura ductrice & ludenti, effigiem & habitum cuiusdam Pontificis, quomodo Sancta cruce benedicat.

Conclave Cardinalium, in quo cum PP. eligere volunt, Senatum habent, fenestris tantæ altitudinis, ut attingi non possint, in hoc quoq; conclavi PP. Cardinalibus in hebdomada ante festum Pascharis pedes lavare solet. In superiori ambulacrones, accuratissimè depictæ, in altero quod fornicatum & maxime sumptibus exædificatum est, cernuntur varæ & exquisitæ Provinciarum Italia ad Patrimonium Petri pertinentes deumbrationes, adjecto ipsarum climate, quæ annotare & describere mihi dignum visum est. *Ferrariensis Meridianus* in grad. long. XX XIII. & in XXXX. est ad parallelum in gradu latitud. XXXXIV. & m. XXX ut XC. ad LXIV. XV! *Etoniensis parallelus* in grad; latitud; XXXXIV. & m. XVI. eam habet rationem ad

Na
Meridia

Meridianum in gradu long. XXXIII. & m. XXX. quam XC. ad LXIII. & XXXII.

Pisauri parallelus, medius in latitud: gr. X—XXXIV. m. XXXIV. est ad meridianum medium in longitudine grad. XXV. m. XXV. ut XXXXIII. ad LX.

In agro *Anconitano* meridianum à *Piceni Meridiano* (ut ab Hydrographis ponitur) paululum declinatur, periti viri observatione animadverti, qui quidem cum sit in longitudine graduum XXXVI. m. XXXX. in ea est ratione ad parallelum suum, in qua XXXX. est ad XXXXIII. & LVII.

Avenionis Meridianus in grad. long. XXIII. m. o. eam habet rationem ad parallelum in grad. latitud. XLIII. m. LII. quam XC. ad LXIV. XLI.

Campania, hodiè terra di Lavoro, à Laborii: optima agri parte dici constat, eius metropolis est *Neapolis* Urbs vetustissima, dynastarum Regulorumq; & Ducum & Principum frequentia celeberrima: *Neapolitanus parallelus* in latitud. grad. LXI. eam habet rationem ad meridianum longitudinis grad. XXXVIII. m. XXX. q. XLV. XVII. ad LX.

Romanus parallelus in grad. latitud. XLI. m. LVI. est ad meridianum in grad. longitud. XXXVI. m. XXX. ut LXVI. & LIII. ad XC.

Umbria parallelus medius in grad. latitud. XLII. m. LVIII. est ad meridianum medium in grad. longitud. XXXV. m. L. ut LXV. ad XC.

Hinc in musæum Pontificis nos introduxerunt, ubi egregios libros, holoserico compactos vel ligatos, & umbilicis argenteis deauratis ornatos, vidimus; totam quoq; *historiam Passionis* servatoris nostri in membranam, quæ spatium paginæ in octavo instat, continebat, accuratissimè nobis descriptam monstrabant, cæteros verò libros evolere nobis non licuit.

Ex musæo deduxerunt nos per aliquot conclavia Regio more decorata, in *Gazophilazium* vel *Guardarobbam Pontificis* appellans, quo in loco præter vestimenta Pontificalia, vidimus *Cardi-*

Cardinalium pileos, quibus à Pontifice inaugurantur, marsupia quibus olim utebantur Pontifices, ut eleemosinâ & res secretas immittere possent; *cornua Rhinocerotis*, & pocula ab iisdem facta, quæ contra venenum præstare dicunt; *Vnicornu*; varia pocula & patinas argenteas; *Ova struthiocamelis*, quibus passio Christi & aliæ sacræ historiæ insculptæ fuere; *altare ex pennis pavonum*, tam exquisitè confectum, ut imagines eius pictas esse, multi autem: Solent hic quoq; advenientibus, & perlustrantibus hæc: **AGNUS DEI**, uti appellant, communicare, quæ res ex cera Punica vel alba conficitur, imagine agnus Dei vel cruce impressa, & nemini, ut attingat sacrum illud, licitum est; aut pro hæretico haberetur; sed in thecam argenteam vel ligneam quandam ponunt, vitroq; perlucido tegunt, & sedulo custodiunt, ne detrimentum quoddam patiatur, cum contra omnes Diabolicas tentationes & fulgura, præsentaneum iuvamentum & antidotum sit, colloq; appendunt, aut propè lectum, in cubiculis, clavo affigunt.

Hortum deniq; vel *viridarium* summi Pontificis, vulgò *Il Belvedere* nominatum, perlustravimus, in quo sese antiquitatis Studiosi oblectare, & animum ac oculos pascere possunt, nulli enim negatur aditus: *In illo hæstatua principaliter visuntur*:

1. *Laocoon* ille Troianus ex uno Pario saxo, cum duobus filiis adolescentibus duorum Draconum nexibus intricatus, in qua statua ad ungnem elaboranda, tres simul artifices summi, Agasander, Polydorus, & Athenodorus, Rhodij communi consilio operam ac ingenium impenderunt.
2. *Tiberis* fluvij simulacrum, cum Lupa lactante geminas, Romulum ac Remum, è marmore excellentis artificis opus.
3. *Nilus* ingens sphyngi innixus, per cuius corpus sedecim cubiti pueri lusitantes, eius fluminis incrementa notant; quorum decimus sextus humero ipsius insidens, calathum fructibus & floribus plenum capiti imponit: atq; indicat XVI. cubiti iustum Nili incrementum *Ægypto* fructuum omnium summas adferre delicias, non secus ac *XV.* securitatem & *XIV.* hilarita-

tem; reliquos inferiores, nempe si supra XIII. cubitum non ex-
crescat Nilus, famem ac penuriam Ægypto portendere, in huius
etiam basi frutices, herbæ, plantæ, Nillo peculiare ad vivum
exculptæ visuntur, ut Colocasia, calamus, papyrus, aliæq; qui-
bus Ægyptus propter Nilum est nobilis, quemadmodum & raris
animalibus in eadem basi non minus eleganter imitatis, inter
quæ sunt hyppopotami, ichneumones, trochili, ibides, scinci,
crocodili, tentyritæ.

4. *Apollinis* simulacrum marmoreum, excellentis Græci ali-
cuius manu elaboratum.
5. *Milonis* statua, alijs Antinous.
6. *Nympha* cuiusdam dormientis simulacrum è marmore mi-
ra arte factum, quidam propter aductum serpentem. Cleopatrar
imaginem esse opinantur:
7. Tria signa marmorea Dear. incognita &c.
8. *Vesta* Dæ, & *Julia* C. Petronij uxoris, statuar marmoreæ.
9. *Cybeles turrita* imago è marmore, cuiusmodi ab antiquis fia-
gebatur.
10. *Fortune* imago cum cornu Copiar.
11. *Pudicitia* & *Flora* Dæ simulacrum è marmore.
Galleria, ubi Helvetii ludum exercent, quem Galli *paistle-
maille* vocant, maximæ longitudinis est.

In Conclave Cardinalium, quod in Vaticano est, XXIX.
Octobris intromissi sumus, ubi *Clemens*, VIII. PP. ex familia Al-
dobrandina, universo confessu Cardinalium, *Audientiam*, uti
vocat, *dabat*, quod sanè iucundum visu fuit, in tam magnifico
Cardinalium numero, Pontificem præsentem loqui & benedi-
ctionem sacrosanctæ crucis cuilibet, exosculatis prius pedibus,
præbere:

Sacellum sive *Capella Pontificis*, quam aliàs *Xysti* appellant,
divini Iudicij die, quem Michaël Angelus Bonarotta mirificè
penicillo repræsentavit, exornata est, in qua PP. præsentibus
Cardinalibus sacra peragere vidimus, Musicâ instrumentali &
vocali perquam iucunda & suavisonâ addita:

2. *S. Paulus* in viâ Ostiensi, Amplum & pulchrum templum, à Constantino Magno ædificatum, longum pedes CXX latum LXXXV. Fulcitur columnis marmoreis striatis XL. alijsq; totidem rotundis & paulò minoribus; Pavimentum marmoreum, multaq; hic antiquæ Rom. inscriptiones.

Monstrabatur nobis quoq; *columna* egregiè elaborata ex templo Salomonis, Item *Crux* quæ cum *S. Brigitta* Suetiæ Regina locuta est; *Velum Maria Virginis*; *Catena S. Pauli*, & lapis magni ponderis, qui S. S. martyrum pedibus appendebatur, dum equuleo torquebantur: In alio sacello requiescunt corpora Zenonis Tribuni & sociorum militum, decem millium ducentorum. In alia propinqua ædícula, quæ à tribus fontib. nomen sibi vendicat, inter alias sanctor. reliquias videtur *columna* ad quam *S. Paulus* dum securi feriretur, est alligatus, ex cuius cervicibus primum lac, deinde sanguinem effluxisse SS. Ambrosius & Ioannes Chrysostomus memoriæ prodidere; ibidem eiusdem abscissum caput, ut vetustissima constantiq; famâ traditur, tribus se saltibus extulit, è solo autem simul atq; à pretioso capite factum est, ut ad singulos saltus, singuli quos videt; fontes eripueret, nunc à Cardinale Aldobrandino impensis maximis, sacello includuntur.

3. *S. Maria Maior* in Esquilino colle; Templum augustum, longitudine pedum CCCXLI. latitudine CXII. Pavimentum opere tessellato, atq; emblemate vermiculato, laquearia item inaurata; in quo magnificentissima capella Sixti V. in qua ipse & Pij V. corpora requiescunt. Platinæ quoq; Epitaphium legimus.

4. *S. Sebastianus & Fabianus* extra Capenam portam, templum oblongum in Viâ Appiâ, simplicis structuræ, pavimento marmoreo, & adjecto Monasterio sed deserto; *Sacellum* hic est subterraneum XII. gradibus; & Crypta ac Cœmiterium B. Calixti Papæ & Martyris; & reliquiæ multorum Martyrum atq; summorum Pontificum corpora ibi quiescunt.

5. *S. Ioannes in Laterano*; Pontificum olim Romanorum sedes in Monte Calio; cui nostrâ tempestate Sixtus V. Pont. Max.

Palatium inſtauratum à fundamentis adiecit, in quo Lateranenſis ſæpè Synodus Romæ habita fuerat; ut in hæc Baſilicâ eleganti, coronam auream accipere Rom-Impp. ſolebant; utq; pavimentum marmoreum, ſic & laquearia inaurata conſpiciuntur. Divorum hic reliquiæ multæ; *Capita principum Apoſtolorum Petri & Pauli*, in cancellis ferreis *S. Stephani tunica*, ſanguine tincta, & lapidibus perforata, aliæq; de quibus ibidem ad aram ſummam diploma legitur Sixti IV. Pont. Max.

In hoc templo Clemens VIII. altare quoddam exſtruit, in quo quatuor æneæ deauratæ columnæ, Hieroſolymitis allatæ, videntur. Ante portam auream vel Sanctam, quæ ineunte anno ſeculari, ſacro, vulgò *lubileo*, aperiri à Pontificibus de more conſuevit; juſtam *meſuram* longitudinis *Chriſti & Divæ Mariæ* vidimus, quæ omnes in longitudine excedit aut deficit; Non longè ab hinc eſt Capella, ubi *Arca fœderis, virga Aaronis & Moſis*, & menſa ſupra quam Chriſtus ultimò cum diſcipulis cænaffe dicitur, quæ omnia à Tito Hieroſolyma Romam tranſpòrtata ſunt.

In Sacello Lavacri ſeu Baptiſterii Conſtantini, membro ædi ſacræ adiecto, ubi à B. Sylveſtro Conſtantinus lavacro regenerationis tinctus fuit, additum Sacellum, mulieribus idè clauſum, quod Ioannis Baptiſtæ mortis cauſa mulier Hero dias extiterit; Viſitur hic *columna*, cui gallus gallinaceus inſidens, terq; canens, Petro ter abneganti Dominum, fuit pœnitentiæ nunciuſ. Hic Sylveſtri II. Pont. Max. Epitaphium verſibus ſcriptum legitur; & Antonii Card. Portugalenſis; Item Laurentii Vallæ, ibidem olim Canonici, qui Anno Chriſti cto. CCCC. LXV. Kal. Auguſti, quinquagenarius obiit, cum hoc Elogio;

*Laureus Valla jacet, Romana gloria lingue;
Primus enim docuit, quæ decet arte loqui.*

In propinquo eſt etiam Scala Sancta XXVIII. graduum ex marmore, quam in Pilati domo, Chriſtus Ieſus virgis cæſus, conſcendit; quæ Religionis gratiâ, rependo & oſculando, à piis quotidie frequentatur.

6. *S. Crux in Hierusalem*: Templum mundum & elegans in Cælio monte, ab Helena Constantini Magni Imp. matre ædificatum, columnis XX.

7. *S. Laurentius extra portam Esquilinam*: Ædes pulchra, marmoreis nixa columnis. Hæret huic Monasterium Canonico-regularium S. Augustini. Crypta hic qualis ad S. Sebastianum, Martyrum ossa continens plurimorum, ex Cœmiterio Cyriacæ matronæ; & reliquiæ hic B. Laurentii: Et S. Stephani prothomarty: is reconduuntur; ad sinistram altaris in muro lapis cernitur, quem crateri S. Laurentii subiacuiffe dicunt, & sanguinis crassi pinguedinisq; indicia adhuc apparent.

Sex templa portas habent æneas (quanquam & apud S. Ioannem Lateranensem etiam aliquot, sed pauca) sunt autem:

1. *S. Petrus in Vaticano*;

2. *S. Maria rotunda* *πύλων θεῶν, vetustum Urbis templum, & hodiè ferè integrum, olim Omnibus Diis sacrum, nunc B. Virgini & omnib. sanctis dicatum, forma circulari, sine columnis, contignatione, fenestris, in medio recti amplo foramine lucem præbente, intrinsecus vario marmore exornatum est, capellis magnificentissimè elaboratis, in quibus erant collocatæ statuæ Deor. Ante templum est porticus, à Mario Vipsiano Agrippa condita, & treceim maximis columnis exornata, item sepultura quædam ex Porphyrite lapide.*

3. *S. Adriannus, olim Saturni.*

4. *SS. Cosmus & Damianus, olim Castoris, & Pollucis;*

5. *S. Agnes; Et*

6. *S. Paulus in via Ostiensi;*

IX. Crypte subterranea, quæ latebræ & sepulchra Christianorum fuerunt, plenæ venerationis & visu admirabiles, quarum etiam D. Hieronymus meminit, sunt quatuor.

1. *S. Agnetis, extra Viminalem portam, est templum rotundam columnis egregiis decoratum, quod olim Bacho dicatum, cuius quoq; ibi de monumentum ex porphyrite lapide cernitur, quod*

quod rudius propter marmoris duritiem, vel artificis negligentiam vel sæculi sanè barbariem, tum in fronte & à tergo, tum dextro ac sinistro latere, totidem ac iisdem figuris in sculptū est.

2. *S. Pancratij*, extra Aureliam: }
 3. *S. Sebastiani*, extra Capenam } *portam*
 4. *S. Priscille*, extra Flaminiam }

X. *Hospitalia*, in quæ infirmi recipiuntur, & magna diligentia curantur tantà magnificentiâ, ut inter recentia Urbis monumenta, nihil fere prædicatione dignius.

Sunt autem multa, primum omnium Nationum
& mortalium;

1. *S. Spiritus*, in Vaticano;
 2. *S. Salvatoris*, in Cælio;
 3. *S. Iacobi de Augustâ* in Valle Martiâ;
 4. *S. Maria de Consolatione*, in Velaleo; Et
 5. *S. Antonij*, in Esquilino; antè fores huius Cœnobii sub columna est crux erecta, in altera parte Christi effigies, in altera Beatae Virginis, hac inscriptione subaddita:

AD MEMORIAM Absolutionis Henrici IV. Franc. & Navarra Reg. Christianissimi: Q. F. Ad XV. KAL. Octob. clp. 10. XC V.

D. O. M.

Clemente VIII. Pont. Max. F. Carolus Anisson Delphinus, Vicarius ord; S. Antonij de suo pos. V. Non. Maij M. D. XC. VI.

Deinde propria singulorum populorum; ut,

1. *S. Maria de Anima*, Germanorum & Belgarum, ubi monumenta Hadriani VI. PP. & Caroli Friderici Iuliz, Clivia & Montium Ducis; Propè januam Georgii Sautomanni Præpositi Eccl. Vratifs. Epitaphium.
 2. *S. Ludovici*, Gallorum;
 3. *S. Iacobi*, Hispanorum;

4. *S. Tho-*

4. *S. Thoma, Anglorum;*
5. *S. Petri, Vngarorum;*
6. *S. Brigide, Suecorum;*
7. *S. Ioannis in Cælio;*
8. *S. e Andree prope Argentinam, Flandrorum;*
9. *S. Ioannis Baptiste, Florentinorum;*
10. *S. Ioannis Baptiste, propè ripam Tiberis, Genuensium, à*
Mediadosfo Cicadà conditum & dotatum.

Sunt & aliæ Ædes pupillorum multæ, quas recensere nihilattinet:

XI. *Cemiteria sacra, quæ partim olim fuêre, partim nunc sunt XXVII.*

1. <i>S. Agnetis.</i>	2. <i>S. Balbinæ, Viâ Ardentinâ;</i>
3. <i>S. Calixti, ad S. Sebastianum.</i>	4. <i>Catacumbæ;</i>
5. <i>Commodilla, viâ Ostiensis;</i>	6. <i>S. Damasi;</i>
7. <i>S. Felicis;</i>	8. <i>Ad Clivum Cucumeris;</i>
9. <i>S. Felicitatis.</i>	10. <i>Cyriaci, Viâ Tiburtinâ;</i>
11. <i>Jordanorum;</i>	12. <i>Domicilli, Viâ Ardentinâ;</i>
13. <i>Nicomedis;</i>	14. <i>Ad duos Lauros;</i>
15. <i>Peregrinorum;</i>	16. <i>S. Hermetis;</i>
17. <i>S. Pontiani;</i>	18. <i>Insalarum, viâ Porru-</i> (ensis)
19. <i>S. Priscille, Viâ Salariâ;</i>	
20. <i>Vrsi Pileati, ad S. Balbinam;</i>	
21. <i>SS. Nerei & Achillei;</i>	
22. <i>Amproniani;</i>	23. <i>S. Pancratij.</i>
24. <i>Basilæ;</i>	24. <i>Prætextati Viâ Appiâ;</i>
26. <i>Calopodij Viâ Aureliâ.</i>	27. <i>Thrasonis.</i>

XII. *Bibliotheca Pontificis tres, in Vaticano Palatio; Una clau-*
sa, quæ est selectorum librorum, cui adjuncta etiam alia; Ter-
tia, quæ vulgò omnibus diebus non festivis, per duas horas pa-
ret, Græcis, Latinisq; libris calamo, si quæ in Orbe terrarum, in
membranis exaratis, instructissima, beneficio Nicolai V. Pont.

Max; Item nova Sixti V. Pont. Max; quarum inscriptiones, picturæ & carmina, singulari libro ab Angelo Rocho Episcopo, edita sunt.

4. *S. Maria* in arâ cœli; videtur *Epitaphium* Michaelis Anthonij *Marchionis Salutarum* ex Imp. Saxonum familia, qui à Francisco I. Galliarum Rege, in Italiam cum exercitu missus est, ut Romam à Carolo Borbonio Cæsaris Copiarum Præfeto, captam, ad Clementem VII. PP. in Hadriani mole obsessam, liberaret, ad hostes ab Urbe avertendos Neapolim profectus, in expugnatione Aversæ tormento bellico ictus, obiit, Anno Salutis 1528. ætat. suæ XL. Ante ianuam est Blondi sepultura.

5. *S. Maria de Populo.*

6. *S. Maria supra Minervam*; olim Minervæ Calcidia dicatum, ubi sepultura Pauli IV. P. P. ex Caraffior. familia, & Pauli Manutij Aldi F. Ad portam huius templi est quædam tabula lapidea, quæ altitudinem inundationis Tyberis denotat.

7. *S. Augustini*;

Fuerunt & aliæ apud S. Petrum in vinculis, & apud SS. Apostolos, ac Sabinam, quæ in direptione Urbis partim incendio absumptæ sunt, partim etiam prædæ fuerunt.

XIII. Horti summi Pontificis amoenissimi, quibus antiquitatis studiosi sese oblectare & animam atq; oculos pascere possunt; nulli enim negatur aditus (vide anteced: paginas;) Item aliorum multorum *ades voluptuaria ac vineæ* sed horum maximè insignium;

Illustrissimorum Cardinalium;

Bellay;

Ferrariensis;

Carpensis;

Cæsij;

Farnesij;

Visei trans Tiberim;

Soderinorum;

Achyllis Bocchij;

Boccatij;

Monachorū S. Petri ad vincula;

XIV. *Palatia principalia aut præcipua;*

1. *Conservatorum* in Capitolio;
2. *Portiorum* in Regione Pinez;
3. *DDorum* de Valle
4. *DDorum* Casarinarum;
5. *Salviati* trans Tiberim;
6. *Lateranense*, à Sixto V. ex fundamentis magnificentissimè extructum, indies magis ornatus redditur.
7. *S. Georgij* in Damaso;
8. *Cardinalis Carpensis*;
9. *D. de Rustici*;
10. *Columnesium* in Regione Trini;
11. *Colotij*, in Campo Martio;
12. *Vrsinorum*, infra Capitolium;
13. *DDorum* de Maximis;
14. *Farnesianum* in Campo Floræ: Palatium Farnesiorum per amplum ac Regiæ structuræ est, in quo mensam marmoream maximi pretij & artificij vidimus, item pontis adumbrationem, quam Alexander Farnesius supra Schaldim propè Antverpiam fecit, monstrabant nobis picturas multarum Illustrium personarum, vasa ex terra *Porcellana*, quam ex Portugallia afferunt, contra venenum valdè præstantia, patinas iridem & urceolos; argentea vasa ad tabulam pertinentia, per multa, sacerdotalia egregia vestimenta, *gladium* in Germania factum, *sub quo totum Calendarium incisum* tuit, statuas marmoreas varias & multas, ex quibus aliquot adijcere libuit: *Signum Hercules* è marmore Glytonis Atheniensis, excellentis artificis manu elaboratum. *Gladiatoris signum marmoreum*. Commodi Imp. simulacrum è marmore habitu gladiatorio, quo delectabatur, *statua vestalis Dea* è nigro marmore, caput verò pedes manusq; ex albo; *Hadriani Augusti* statua. *Bovis cuiusdam ferocientis* statua, artificiosissima & ingens, quem aliquot personæ fune ligarunt, eumq; cogere volunt, facta quondam à Taurisio & Apollonio, deinde advecta est Rhodo & primum condita in ædibus Asinij Pollionis.

Palatium quod vulgò *Montialti* nominant, ex quadrato saxo, à quodam Cardinali exædificatum, qui lusu tam multa lucratus est, ut illud extrui poterit, Apostolicæq; dono dedit Cancellariæ, in quo hodiè adhuc Cancellarius habitare solet.

Palatium *Pontificis al Monte Cavallo* perelegans est & magnificentum, in quo sellam vidimus, quæ ab infedenti circumagi poterat, quocunq; volebat, & podagricis præsertim valdè conveniens; scalæ cochlides pulcherrimæ erant, Horti variis aquarum per siphunculos salationibus irrigui, in quibus *organum pneumaticum*, quod ductu aquarum regitur, & suavissimam harmoniam edit; hisce in hortis PP. sæpius oblectari solet: Ante Palatium est bina statua Bucephali, Phidiæ & Praxitelis excellentium sculptorum opus, hac inscriptione:

1. Phidias Nobilis sculptor ad Artificis præstantiam Declarandam

Alexandri Bucephalum domantis effigiem è marmore expressit.

2. Praxiteles sculptor Ad Phidiæ æmulationem sui monumenta ingenij posteris relinquere cupiens.

Eiusdem Alexandri Bucephaliq; signa felici contentione perfecit

3. Sixtus V. Pont. Max. signa Alexandri Magni Celebrisq; eius Bucephali ex Antiquitatis testimonio Phidiæ & Praxitelis, æmulatione hoc marmore ad vivam effigiem expressa à Fl. Constantino Max. è Græcia advecta suisq; in thermis in hoc Quirinali monte collocata temporis vi deformata laceraq; ad eiusdem Imp. memoriam urbisq; decorem in pristinam formam restituta hic reponi iussit Anno *M. D. LXXXIX. Pont. IIII.*

Ante ædes Alphonfi Caraffæ Cardinalis Neapolitani, est *Pasquillus*, *sancium detinens*, qui cum Marforio clandestinus internuncius est, nam minuta quæq; quæ à Pontifice Romano & Cardinalibus, aliisq; Aulicis committuntur, licet remotis arbitris

bitris fiant, pleraq; tamen scriptis suis in lucem proferunt. Ita ut non absurdè quis dixerit, cum isthic hominibus libertas loquendi & reprehendendi vitia Potentiorum, adempta sit, lapideis statuis, cuncta quæ occultantur, veluti enuntiantibus, obturati os non posse.

15. *Cardinalis de Capite ferreo*, propè campum Floræ;

16. *Bufalorum*, in regione Campi Martij;

17. *Vrsuorum* in Campo Floræ & circo Flaminio;

18. *S. Marci*, in capite viæ latæ;

XV. *Regionum* in Urbe nomina hodie sunt XIV. olim XIX.

1. *Regio Montium*;

2. *Trivij*;

3. *Columnæ*;

4. *Campi Martij*;

5. *Pontis*;

6. *Parionis*;

7. *Harenulæ*;

8. *Eustathij*;

9. *Pineæ*;

10. *S. Angelij*;

11. *Campitelli*.

12. *Ripæ*;

13. *Trans Tiberis*.

14. *Burgi*.

XVI. *Aqua in Vrbe Tiberis & Almo flavij*; de quibus Ovidius;

Est locus, in Tyberim qualubricus influit Almo,

Et nomen magno perdit ab amne minor.

Deinde reliquæ fontium ex veteribus ductibus, quarum licet plurimæ fuerint, pauca tamen solùm Urbem nunc ingrediuntur. *Aqua Virgo* per Campum Martium deducta, à Nicolao V. Pont. Max. & Alstetina per Vaticanum restituta, ab Innocentio VIII. & nuper Salonia à Pio IV. Gregorium XIII. etiam alias reduxisse inscriptiones testantur. Nuperrimè verò Sixtum V. Pont. Max. Viâ Tyburinâ aquæductum restaurasse, & trino gurgite in Urbem induxisse, certum est, hac inscriptione addita: SIXTUS V. Pont. Max. Picens aquam ex agro Columnæ via prænect. sinistrorsum multarum collectione venarum ductu sinuoso à receptaculo Mil. XX. à capite XXII. adduxit, felicemq; de nomine antè Pont. dixit. Cæpit Pont. Anno I. absolvit III. M. D. LXXXVII.

XXVII. Campi in Urbe multi, sed nominatissimi hodiè sunt;
 1. *Vaticanus.* 2. *Agonius;* 3. *Fegulensis;* 4. *Iudæorum;*
 Et. 5. *Floræ;* à quodam scorto ædificatus Floræ nomine & populo Romano donatus.

XIX. Porticus novæ præcipuè tres sunt;

1. *Benedictionis;*

2. *In Vaticani Palatio triplicis obambulationis apertæ;*

3. *Versus hortos, Belvedere vulgò, il Curridorio nunc, Gregoriana;*

XIX. Fora sunt varia, quorum Piscarium & Olitorium dicuntur ijs adhuc esse locis, ubi fuere antiquitus; Suarium & Boarium, ubi olim Romanum;

Pistorum unum propè S. Mariam rotundam; Alterum in vico Iudæorum; Tertium prope S. Laurentium in Damaso; Quartum ad Pontem Æliani, conjuncta ferè Laniena, & macella pistoribus;

Commune omnium mercium & rerum venalium, Forum in Campo Agonio.

XX. Montes rarissimi habitantur; nam aut hortis, aut vinctis occupati sunt, aut ædificiorum antiquorum immensis ruinis;

XXI. Via multiplicis, quas Sixt. V. Pont. Max. recto tramite per Urbem statuit sumtuosè.

XXII. Sedes Pontificis nunc est contigua Basilicæ S. Petri, in quâ multa præclara præsertim Sacella, propter picturas Michaëlis Angeli Bonaroti Florentini, & aliorum, unde etiam Artifices exempla sumant. Ascensus sunt facillimi, & ædibus Palatinis accommodati ex omni parte, adeò ut etiam equo ad tectum usq; eas.

Sunt & aliæ habitationes æstivæ, apud D. Marcum, S. Mariam Maiorem, S. Ioannem Lateranum, & SS. Apostolos, in regione Trivij.

XXIII. Cardinalium Palatia, per totam Urbem dispersa, & præcipua, quæ supra commemorata, singula turres singulas adjunctas habent.

Ædes

XXIV. *Edes civium satis bella, & partim vetustatis monumentis, marmoribus, picturis, partim hortis, fontibus, nymphæis exornatæ.*

XXV. *Arx Pontificis, quam molem Adriani sive Castellum S. Angeli appellant, triplici ratione munita, & omni apparatu bellico instructa. In ea tres dies festi quorannis magnâ celebritate peraguntur, funalibus passim accensis, jaciendis ignibus arte factis, & emittendis tormentis bellicis; Vnus est S. Petri & Pauli; Reliqui duo, quibus illius temporis Pontifex suffragius declaratus, & corona postea ornatus est. Arcis custodia Viro spectatæ fidei commédatur, qui post exactam Septem annorum Præfecturam, aut Cardinalis titulo decoratur, aut aliquot millibus aureorum donatur.*

XXVI. *Aqueductus veterum; Cum receptaculis & castellis aquarum; utpote primum, Aqua Claudia, tanti sumtus, & operis, ut in illius instauratione DLX. talenta fuerint erogata;*

<p>Aquæ { <i>Martia;</i> <i>Mariana;</i> <i>Alexandrina</i> <i>Julia;</i> <i>Augustæ;</i> <i>Sabbatina;</i> <i>Anienis veteris</i> <i>Vulturnæ;</i></p>	<p>Aquæ { <i>Appia;</i> <i>Traiana;</i> <i>Tepula;</i> <i>Alfietina;</i> <i>Mercurij;</i> <i>Virginis;</i> <i>Anienis novi;</i> <i>Sabina in Avetino;</i></p>
<p>Thermæ { <i>Antoniniane;</i> <i>Deciane;</i></p>	<p>Thermæ { <i>Diocletiane;</i> <i>Variæ;</i></p>
<p>Thermæ { <i>Traiane;</i> <i>Gordiane;</i> <i>Novatiane;</i> <i>Agrippina;</i> <i>Alexandrina;</i> <i>Aureliane;</i> <i>Hadriane;</i> <i>Commodi;</i></p>	<p>Thermæ { <i>Traiani;</i> <i>Philippi Imp;</i> <i>Olympiadis;</i> <i>Neronici;</i> <i>Severi;</i> <i>Constantini;</i> <i>Domitiani;</i> } Impp.</p> <p style="text-align: right;">Fontes</p>

Fontes	{ Fauni; Juturna;	Putei	{ Probus; Aqua Salientis.
Insulae	{ Tiberina; Licaonia;	Lacus	{ Juturna; Curi;

XXVII. Fora apud veteres;

Forum	{ Romanorum;	Forum	{ Esquilinum;
	{ Pistorum;		{ Rusticorum;
	{ Traiani;		{ Anobarbi;
	{ Nerva;		{ Transitorium;
	{ Caesaris;		{ Piscatorium;
	{ Augusti;		{ Suarium;
	{ Latium;		{ Sallustij;
	{ Holitorium;		{ Diocletiani;
	{ Boarium;		{ Gallorum;
	{ Archimonij;		{ Cupidini;

XXVIII. Arcus Triumphales;

Romuli; Constantini; Titi Vespasiani; Lucij Septimij Severi; Domitiani; Traiani; Fabiani; Cælitis; Gordiani; Galieni; Tiberij; Theodosij; Camilli.

XXIX. *Amphitheatra*; Statilij Tauri; Claudij; Titi Vespasiani CL. mill. hominum capax, inter Cælium montem & Esquilias, vulgò Colosseum appellatum; à Neronis Colosso, quo in loco prius Neronis ipsius stagna fuisse Martialis sic testatur:

*Hic ubi conspicui venerabilis Amphitheatri,
Erigitur moles, stagna Neronus erant.*

Huius Amphitheatri ingentem magnitudinem & ambitum extupefacti sumus, magnificentiamq; eius admirati; videtur ibi quadratum saxum, sola calce hærens, & tam firmiter calci inhæret, ac si columna fulciretur; Romanæq; mulieres vaticinari solent, saxum illud fæminam quandam prætereuntem opprimere debere (est enim communis via per Amphitheatrum) quæ forma excellenti & pulchritudine reliquas Romanas fæminas antecederet.

Thea-

XXX. *Theatra*; Scauri; Pompei; Marcelli; Balbi; Calliculæ.

XXXI. *Circi*; Maximus; Flaminius; Agonius; Neronis Foralium; Alexandri.

XXXII. *Porticus Veterum*;

Clivi Capitolini; Palatina; Metelli; Concordiæ; Constantini; Libertatis; Q. Catuli; Augusti; Fori Augusti; Antonini Pij; Traiani; Faustinae; Liviæ; Claudiæ; Circi maximi; Amphitheatri; Neptuni; Octaviæ Sororis Augusti; Quirini; Corinthia; Mercurij; Severi; Pompeia; Panthei; Veneris Ericinæ Cn. Octavij; Iuliæ; & Tribunal Aurelium.

XXXIII. *Columnæ*: Rostrata; Antonini Pij; Traiani; Bellica; Cæsaris; Porticus concordiæ; Laetaria; Mœnia.

Ex quibus hodiè supersunt;

1. Rostrata, C. Duilij Consulis, devictis bello Punico Carthaginensibus, ob victoriam triumphum agentis; visitur in Capitolio.

Columnæ } 2. Traiani Imp. B. Petro à Sixto V. Pont. Max. dedicata;
Et
Cochlides } 3. M. Antonini Imperatoris, quam B. Paulo Sixtus V. Pont. Max. dedicavit.

4. Columna Miliaria, primi ab Urbe lapidis index, ab Imp. Vespasiano & Nervà restituta, de ruinis Suburbanis Viæ Appiæ in Capitolium translata, ubi visitur.

XXXIV. *Obelisci*; Quorum Tib; Cæsaris

1. Nunc in area D. Petri in vaticano S. Cruci consecratus à Sixto V. Pont. Max. Anno Christi clo. Io. LXXXVI. Pontificatus Anno II.

2. Augusti Cæsaris ex Ægypto advectus, è Via S. Rochi translatus ad S. Mariam Maiorem; anno insequenti Pontific. S. Crucis quoq; imposità, consecratoq; Obelisco, qui sacras Ægyptiorum notas præfert.

3. Soli sacer, è Circo Maximo, ubi jacebat, ad S. Ioannem Lateranum

teranum transiatus, atq; ere&us, S. Cruce itidem imposita; qui olim sedibus avulsus per Nilum missus Alexandriam est ab Augusto, ut Romam exornaret, quam lateritiam à se repertam, relinqueret se marmoream gloriabatur. Literas seu notas habet Hieroglyphicas inculptas, Pontific. Anno III,

4. Soli quoq; ab Augusto in Circo Maximo dicatus, è ruinis erutus, Cruciq; à Sixto V. Pont. Max. dedicatus non Soli, Anno Pontif. III. Christi 1587. translatusq; incredibili sumtu, ad Portam Flaminiam ante templum B. Virginis Populi. Sunt & alij, sed his minores, in Urbe Obelisci.

Obelisci Romam ex Ægypto allati;

Plures olim Obelisco: Romæ, quam hodiè spectantur, fuisse, ex Antiquitarum Scriptoribus apparet; Multos quidem Plinius commemorat, qui Vespasiani temporibus floruit; plures Ammianus Marcellinus, qui Iuliani Imperatoris coætaneus fuit; sed plurimos P. Victor in Regionibus Urbis Romæ numerat, duos inquam & quadraginta minores; De his legendus Bartholomæus Marianus, Andreas Fulvius, & alij; quiq; nostrâ memoriâ de Obeliscis scripserunt; Petrus Angelius Bargæus, Petrus Galefinius, & Hetruscâ linguâ Michael Mercatus. Duo Romam Obelisci Augusto regnante deveci, cum primum ipse Ægyptum; devicto ad Actium M. Antonio, atq; interceptâ Cleopatrà, in Senatus, Populiq; Romani jus, ditionemq; redigisset. Idem P. Victor VII. numerat Obeliscos, qui post in Urbem adveci sunt; Eorum duo in Circo Maximo; unus in Campo Martio; duo in Mausoleo Augusti, unus in Insulâ Tiberinâ; & unus in Vaticano Caij & Neronis Principum erat.

Octavus in hortis Sallustianis fuit, qui ab Æde S. Sufannæ Collis Quirinalis ad portam Collinam pertinebant, totamq; interiectam Vallem complectebantur; is, ut ferunt, Lunæ erat consecratus, Ægyptijq; notis, hodiè inscriptus spectatur.

Cæterum *navium inusitatae magnitudinis*, quibus Romam ex Ægy-

ex Ægypto importati sint Obelisci, meminit duarum Plinius, unius Ammianus, quæ trecentis remigibus ageretur.

Nunc de *ijs* potissimum *Obeliscis*, qui Hieroglyphicis notati signis in Urbe spectantur, paucis dicendum; Nam qui in Vaticano ad ædem S. Petri, alterq; ad templum B. Virginis Maioris est, nullas notas præferunt.

1. Qui ad D. *Ioannis in Laterano* spectatur, imaginibus, litteratis inscriptus, primum à Fl. Constantino Imp. Christianæ fidei vindice, sedibus evulsus suis, ex Ægypto per Nilum Alexandriam delatus, inde Constantinopolim, quæ tum nova Roma dicta, ibidem collocatus est. Post Constantinus eius F. Romam navim inusitata magnitudinis (de qua iam ex Ammiano dictum, trecentorum remigum fuisse) impositam, per Mare Romam transtulit, & in Circo Maximo locavit; Sixtus vero V. Pont. Max. incredibili sumtu, operâ usus Dominici Fontanæ Architecti, humo effossam instauratamq; Cruci Dominicæ, qui antea Soli esset sacer, dedicavit, posuitq; Augusto loco, ante ædem S. Ioannis Lateranam, quæ olim Pontificum sedes fuit, Anno Christi clo. Io. XXCVIII. Pontificatus verò IV.
2. Alterum item Obeliscum *Via Flaminiâ*, ad ædem B. Mariæ Populi, ut nominant, ponendum curavit; Cruce impositâ, quem Augustus Cæsar de victâ Ægypto, inde advectum & Soli consecratum in Circo collocarat.
3. *In hortis Magni Ducis Etruriæ* inscriptus Obeliscus, minor tamen visitur, quem Tarquinio Superbo regnante, in Campo Martio stetitisse putant.

In hoc amœnissimo tantoq; artificio constructo horto, maior pars *Vrbis videtur*: ibiq; hæc perlustravimus: *Palatium*, uti Regiæ ac stupendissimæ structuræ est; ita quoq; tapætis, picturis, statuis, signis, mensis ex vario marmore artificiosissime sculptis, effigibus Magnorum & Illustrium virorum, mirum in modum exornatum est. *Galleria* uti vocant, vel *Xystus*, statuis quoq; valdè adornatus cernitur, ex quibus has adijcere volui;

Niobes cum filia, Diana, Flora, Filij Niobes luētantes, Iupiter, Bacchus, Sybilla & libri Sybillini, Iuno, Pallas, Cymothea; *Cleopatra ex marmore*; M. Manlius Capitolij propugnator. Apollo cum Musis elegantissima statua. Per hortum varias aquarum frigidissimarum exaltationes vidimus, viæ planæ sunt, lauris, pinis patulis consistæ, in altiori parte habet lucus amœnissimos, & montem ex terra, hominum artificio congestum, qui densis cypressis abundat, in summitate verò aqua exilit.

4. Alter item minor, Capitolinus Obeliscus in hortis *Matthæorum Cœlimontanis*, quo donatus à S. P. Q. R. Cyriacus Matthæus è Capitolio transtulit, sed in eius summo apice paucas insculptas imagines videas; Reliqui enim omnibus lateribus inscripti sunt.

In his hortis nobis ex pario marmore statuæ excellentissimæ monstrabantur, variorum etiam canum, cervorum, aprorum ad virum deumbrationes, inter arbusa jacentes, ita ut aliquem, si quis illos non statim animadvertat, terreat, & vivos esse putet. *Theatrum* ibi satis elegans ab ipso constructum, in quo *Alexandri Magni* caput, In æde æstiva videtur *Ciceronis* caput, & mensa marmorea, in quam, ex varijs marmoribus & laspidibus, aves, flores, & alia incisa sunt.

5. Exiguus quoq; Obeliscus apparet juxta *societatis Iesu Collegium*, è regione templi S. Maguti, quod quidam S. Bartholomæi esse dicunt.

6. Permagnum quoq; videre est, Ægyptiacis plenum notis, in *Viâ Appiâ*, supra S. Sebastiani ædem in Circo seu Hippodromo Antonini Caracallæ Imp. juxta monumentum *Cæciliæ Metellæ*, qui locus vulgò à boum capitibus, *Capo di boij*; sed humi contractus tribus partibus jacet; Et mirum, non esse Romam, eadem *Pont. Max.* liberalitate translatum, atq; erectum, nisi, ut fit, plura meditantem mors immatura abrupuit;

XXXV. *Colossis* Neronis; Apollinis; Martis.

XXXVI. *Pyramides*; Caij Cestij; Scipionis ad molem *Adriani*.

Nauma-

XXXVII. *Naumachia*; Circi Maximi; Domitiani; Neronis; Cæsaris;

XXXIIX. *Septizonia*; Severi; Titij; Illud prius Sixtus V. Pont. Max. ædificans Romæ nuper sustulit.

XXXIX. *Equi*; Sciphus; Traiani; Cæsaris; Arion; Constantini; Antonini Pij in Capitolio; Phidia & Praxitelis in *Quirinali*; Domitiani; L. Veri.

XL. Sunt & alia veteris Urbis admiranda; *Statue* propè innumera;

Palatiâ antiqua, Regum Imp. virorum Illust; Domus; Horti; *Atria*; Basilicæ; *Rostra*; Curia; Luci; Vici; *Tabulæ* publicæ; *Tabernæ*; *Clivi*; *Campi*; *Carceres*; *Cellæ*; *Sepulcha*; *Aræ*; *Templa*; *Ædes sacræ*; *Delubra*; *Fana*; *Turres*; *Villæ*; *Septa*; *Sacraria*; *Scalæ*; *Puteal*, ut *Actij* & *Libonis*; *Prara*; *Pila*; *Macella*; *Officinæ*; *Bibliothecæ*; ut *Maiorum*, *Augusti*, *Vlpia*; *Marcelli* & *Pauli*;

Armamentaria; *Antra*; *Ærarium Populi Rom.* *Æquimeilium*; *Alylum*; *Vivatium*; *Cloacæ*, aliaq; de quibus varij scripsêre.

P. Victor inter Urbis ornamenta, publica; ædificia numerat; *Ædes CCCXXIII*. *Curias XXXV*. *Fora XL*. *Campos VIII*. *Capitolia duo*, quorum unum argento fuit tectum, habitq; aureas præstantissimorum hominum statuas; *Theatra*, & *Amphitheatra VII*. *Circos III*. *Obeliscos VII*. *Arcus marmoreos XXXVI*. *Portas XXXVII*. Quorum omnium numerus statusq; si cum seculo nostro conferatur, vix, quæ est rerum humanarum vicissitudo, in ipsa Româ, *Romam* invenies. Romæ absq; *licentia gladios portare non licet*.

De officijs Pontificij Palatii;

Officia & *Ministeria Pontificis* multa sunt, & superat illius *Aulæ* Magnificentiâ omnes Christianorum Principum, & tanta eius est observantia, ut ne *Cardinales* quidem, qui dignitate *Regibus* comparantur, *Urbe* exeant, nisi *petitâ* & *habitâ* *licentiâ*;

centiâ: Horum in Urbe semper ad minus XL. si non L. sunt, interdum plus minusq; juxta Pont. Max. arbitrium & citationem; ArchiEpiscopi dein plurimi, & Episcoporum magnus numerus.

In familia Pontificis;

1.	<i>Auditores Rota, seu Pontificij Indices</i>	XII.
2.	<i>Clerici Camera</i>	VII.
3.	<i>Thesaurarius</i>	I.
4.	<i>Auditor Camera</i>	I.
5.	<i>Regens Cancellaria</i>	I.
6.	<i>Prothonotarij Apostolici</i>	VII.
7.	<i>Subdiaconi</i>	VI.
8.	<i>Acolyti</i>	VIII.
9.	<i>Secretarij Apostolici</i>	VIII.
10.	<i>Corrector Cancellariæ</i>	I.
11.	<i>Summistæ</i>	I.
12.	<i>De consuetis</i>	I.
13.	<i>Abbreviatores Maiores</i>	XII.
14.	<i>Abbreviatores Minores</i>	VI.
15.	<i>Custos Cancellaria</i>	I.
16.	<i>Secretarius Scedularum</i>	I.
17.	<i>Ostiarins Cancellaria</i>	I.
18.	<i>Scriptores Apostolici</i>	CI.
19.	<i>Cubicularij Apostolici</i>	LX.
20.	<i>Scutiferi, vel dapiferi Apostolici</i>	CXL.
21.	<i>Milites S. Petri</i>	CCCC.
22.	<i>Milites S. Pauli</i>	CC.
23.	<i>Scriptores Brevium</i>	LXXXI.
24.	<i>Procuratores Pœnitentiariæ</i>	XXIV.
25.	<i>Scriptores Pœnitentiariæ</i>	XXVIII.
26.	<i>Collectores plumbi</i>	CIV.
27.	<i>Correctores pœnitentiariæ</i>	II.
28.	<i>Sollicitatores de Ianizeris</i>	C.
29.	<i>Collectores Archivò</i>	X.

30. Scripto-

30.	Scriptores Archivi	X.
31.	Magistri plumbi	III.
32.	Secretarij bullarum salariatarum	VIII.
33.	Registratores bullarum earundem	III.
34.	Magistri registrarum bullarum	III.
35.	Audiores contradictarum	XIII.
36.	Magistri supplicationum	III.
37.	Clerici registri supplicationum	VI.
38.	Notarij Camera Apostolica	IX.
39.	Scriptores registri supplicationum	XX.
40.	Notarij Auditoris Camera	X.
41.	Notarij Rota	XLVIII.
42.	Notarij vicarij Papa	III.
43.	Notarij Gubernatoris Civilis	II.
44.	Notarius Maleficiorum	I.
45.	Notarius Cancellaria	I.
46.	Præsidentes Ripa	CXLI.
47.	Portionarij	DCXII.
48.	Cursores	XIX.
49.	Servitores armorum	XXIV.
50.	Virga Rubea	XVI.
51.	Carera Sacri Palatij	LXII.
52.	Porta ferrea	XXVI.
53.	Equites levis armatura, communiter	C, vel CC.
54.	Bombardarii milites vel Sclopetarii	CCC.
55.	Helvetij custodiētes portas Palatij Pontificis & quotidianas excubias agentes CC. interdū etiam. CCC.	

Porro Colophonis loco notandum hic etiam, quod Romanum Imperium, primo sub Regibus Septem; Romulo, Numma Pompilio, Tollo Hostilio, Anco Martio, Tarquinio Prisco, Servio Tullio, Tarquinio Superbo, per annos 243. non amplius, quam usq; Portum atq; Hostiam, intra 18. miliar. processit, vel 15. tantum, quemadmodum annotavit Eutropius lib. 1. mihi pag. 10.

Sub Consulibus verò, inter quos interdum Dictatores vel Decemviri ac Tribuni militares fuerunt, per annos 447. usq; & trans Padum Italia capta est; Africa, Hispaniaq; subactæ; Gallia & Britannia tributariæ sunt factæ; Illyrici, Histri, Liburni, Dalmatæ sunt domiti; Ad Achaiam transitum est; Macedones expugnati; cum Dardanis, Mœsis, & Thracibus est bellatum; Ad Danubium est perventum; ac in Asiâ pulso Antiocho, primo pedem posuerunt Romani; Mithridate victo, Regnum Ponti est captum, cum Armenia minore, quam idem tenuerat; In Mesopotamiam progressum est, & cum Parthis sædus initum; contra Cardueno, Saracenos, ac Arabas pugnatum; Iudæa victa, Cilicia & Syria in potestatem redactæ; ac tandem in Ægyptum perventum.

Sub Imperatoribus ab Augusto, ad Theodosij Superioris, & Honorij atq; Arcadij, eius filiorum tempora, per annos 440. Cantabri, Astures, totaq; Hispania sub jugum missa est; Alpes maritimæ, Cocciaq; & Rhætia, Noricum, Pannonia, & Mœsia Imperio accesserunt; Omnis ora Danubij in Provincias est redacta; Pontus omnis & Armenia maior, Mesopotamia, Assyria, Arabia, & Ægyptus in Imperij Romani jura concessere; Atq; hoc modo his Principibus viris & Populi Romani virtute, ac immortalis rerum gloria, hoc Augustissimum Imperium ad summum fastigium perductum est; Cuius limites fuere ad occidentem Oceanus, à Septentrione Rhenus & Danubius, ab Oriente Tigris, à Meridie Atlas mons. Dionys. Gothofred. Historiæ Antiquæ lib. 2. 3. & 4.

5- 484. Viâ Latinâ Appiâ *Marinum* maximis in pluvijis equis profecti, inter nobilium villarum vastas ruinas, quæ quidem frequentes, & admodum sumtuosæ, quondam florente Rom. Imperio Tusculanum Agrum omnem, Apenniniqu; colles & clivos illos occuparunt; Hinc *Marianam Villam* antiquam, (*Marino* Castello nomen dedisse volunt) transivimus.

Hic Comites itineris sese nobis adjunxerunt, *Ludovicus Philippus Comes Palatinus Neoburgensis*, qui se Kageneckium appellabat,

pellabat, quæ familia in *Alatiâ* est, ex quâ Principis Inspector oriundus erat: Et *duo Dalbergij*, Archiepiscopi Moguntinensis patruales.

485. VELITRA, sive *Velitra*, vulgò *Belitre*, Latij in Italiâ in Viâ Appiâ oppidum, natalibus & maioribus Augusti Imperatoris celebre, à *Volscis* quondam conditum: quibus victis Romani agrum Veliternum ademerunt, ut scribit Livius lib. 6. & 8. Decad. 1. Inde Veliterni populi Velitrarum incolæ dicti, quos commemorat Plin. *Natur. hist. lib. 3. cap. 5.* Ex hoc oppidogentem Octaviam fuisse testatur Suetonius in Augusto cap. 1. Eò Coloni missi sunt, ut inquit Livius lib. 2. Decad. 1. Refert Dionysius Halicarnassæus, Romanar. Antiquit. lib. 7. Pestilentiam adeò Velitras esse depopulatam, ut ex decem partibus Veliternorum, vix una superfuert. Fuit olim antiquitate & potentia clarum, uti ex Romanâ historiâ constat; Nunc antiquitatum pauca visuntur vestigia, quamis amplum & frequens sit oppidum & ædificijs excultum satis. Ager eius fructuum omnis generis nunc etiam ferax est, ut olim propter Urbis Romæ vicinitatem villis & hortis nobilium expolitus haud dubiè fait. Numerat quidem inter generosa sui temporis vina Veliternia Plinius, lib. 14. cap. 6. quæ tamen nunc degenerarunt, ac auctoritatem amisere suam; quia propter cruditatem, austeritatemve coqui ahenosolent; Quapropter haud falso palam esse contendit idem, sua quibusq; terris tempora esse, sicut suus rerum proventus & occasus.

486. SARMONETA, vulgò *Sarmineta*, Latij in Viâ Appiâ oppidulum, situm in latissimis campis sed malè cultis; à quo non procul, ni fallor, *Tres Taberna* fuere in Appiâ Viâ celebris quondam mansio XVII. ab Aricia lapide, & ab Urbe XXXIII. velut antiqua Romanorum itineraria, & ipsa locorum distantia demonstrant. D. Lucas in Actis Apostolorum, cap. ult. vers. 15. scribit, quosdam Christiani a Religione iam initiatos fratres ab Urbe per Appiam Viam, ad *Tres Taberna*, quosdam ad Appij Forum

Forum usq; occurrisse D. Paulo Apolloto, cum à Portio Festo procuratore, sub custodiâ militum, reus è Iudæâ mitteretur Romam.

487. *Setiam*, Latij oppidum, vulgò *Sezza*, in monte à sinistris vidimus, ob vini nobilitatem, à veteribus Poëtis celebratum; de quo Martialis;

*Pendula Pontinos, qua spectat Setia campos,
Exigua vetulos misit ab Vrbe cados.*

Canz.

488. **PRIVERNUM**, vulgò *Piperno*, Latij in Appiâ Viâ oppidum, olim in planitie, nunc monti impositum, quod Amalenus fluvius lambit, unde contemplarilicet à longè Thyrreni Mediterranei maris littora, & velut à continente avulsa Promontoria, oppidis præclaris quondam exulta, nunc pene deserta. Abundat optimo Vino, quod Plin. Natur. hist. lib. 14. cap. 6. inter generosa annumerat; Ex huius opposito Castellum est vulgò

489. *Rocca Secca*, in quo D. Thomas de Aquino per integros tres annos à matre incarceratus fuisse dicitur, propterea, quòd habitum monachalem fratrum, Prædicatorum deponere nollet.

490. *Abbatiam di fossanuova*, ad sinistram reliquimus, alias *Cantica Canticorum* appellaram, & D. Thomæ Aquinatis nomine valdè celebrem.

Prandij.

491. *Taracina*, alias *Tarracina*, & *Tarricina*, vulgò *Terracina*, vetus fuit Romanorum colonia, prius Volscorum, in Campania, non procul à Caieta & Amyclis, ut est Autor Servius apud Virgilium 10. Æneid. ante Trachyna, id est, aspera, à loci asperitudine; *Anxur* primùm appellabatur, vel Volscorum lingua, ut quidam volunt, vel Græcâ potius, ut plures opinantur, à Iovis Anxuri fano celeberrimo & antiquissimo, quod ibidem constituisse Spartanos tradunt, ut & Feroniæ DEÆ in Pomptinis campis, apud Circeios & Rutilos; cum ob duras Lycurgi leges, excessissent patriâ & post longos errores, in his Italiæ maritimis oris sedem fixissent, ut Dionysius Halicarnassæus Romanar. Antiquit. lib. 2. memoriæ prodidit; Livius lib. 4. Decad. 1. inquit;

Anxur

12.

12.

Anxur fuit, quæ nunc Tarracinæ sunt, Urbis prona in paludes, editum occupat collem; Martialis;

Sive Salutiferis candidus Anxur aquis.

Meminit Iovis Anxuri & Virgilius in 8. Æneid. his verbis.

Circeiumq; jugum, queis Iupiter Anxurus oris Præsidet.

Quem locum Commentator Servius sic explicat; Circa tractum Campaniæ colebatur puer Iupiter, qui Anxurus dicebatur, quasi ἀνευ ζυγῶν, id est, sine novaculâ, quia barbam nunquam rasisset; Et alio loco, Feroniam Iunonem Virginem, ait existimâtam fuisse; veluti Iovem Anxurum, vel sine novaculâ, & perinde non abrafum, qui coleretur Tarricinæ, quæ etiam aliquando Anxur dicta fuit. Allussit ad saxosum Urbis asperumq; solum videtur Horatius Poëta, eundem Appiæ Viæ tractum pulchre describens Sermonum lib. 2.

Ora manusq; tuâ lavimus Feronia lymphâ

Milia tum præstria repsumus. atq; subimus.

Impositum saxi lateri candentibus Anxur.

Ad tertium igitur miliare à Feroniæ fano, inter. Appiam & Circeium Promontorium, posita Tarricina est, quam mari circumfusam olim fuisse testatur Solinus; Nunc oppidum est frequens, sed exiguum. Ager latere maritimo fœcundus & amœnus admodum est, olim ditium Romanorum Prætorijs, villis, prædijs, ac hortis frequentibus excoltissimus; quorum multæ sparsim visuntur adhuc reliquæ atq; ruinæ, quemadmodum & celebris illius portus ab Antonino Pio sumtuosissimè resecti.

Cercello montem in mari situm ad dextram reliquimus. Hinc duabus turibus ad mare Tyrrenum relictis, ad tertiam Regni Neapolitani fines sunt; ubi moles ex marmore erecto cernitur, hac inscriptione:

HOSPES HIC SUNT FINES Regni Neapolitani, si amicus advenis pacata omnia invenies, & malis moribus pulsus, bonas Leges, Anno 1568.

Monticello oppidum ad sinistram reliquimus.

492. *Genæ.* Hinc per Appiam Viam, silice stratum, ad oppidum *Fundi*, vulgò *Fondi*, in Latio, parvum quidem, sed situ jucundum & in planitie positum, perreximus; quod ex ruinis antiquæ eiusdem nominis Præfecturæ surrexit, cuius adhuc cernitur in vicinis paludibus vestigia prope lacum Fundanum. Cæterum Fundi nunc, ut Germani Poëtæ cuiusdam versibus obiter dicam:

*Collibus hinc, atq; inde lacu. simul a quore cinctum,
Curia cui florent hortis, & litore myrti,
Hesperidum decus, & benè olentia culta Diones.*

Nostro quidem seculo hoc oppidum insigni est afflictum calamitate per Archipyratam Caradinum Barbarosam Turcicæ Classis Præfectum; qui illud lubitâ incursione cepit, ac civibus omnibus in servitutum abductis, & ædibus sacris profanatis, totum diripuit.

Tractus omnis Româ ad Fundanum territorium ferè, est sub Romani Pontificis potestate;

Fundi verò in Regno Neapolitano situm, paret Hispaniæ Regi, sicut & reliqua Regni oppida.

Hic gladios, ligulis adstrictorij vel cruralibus baltheo alligare oportet, ne multam quis solvere cogatur.

Itri oppidum transivimus.

8. 493. *Prandij.* *Mola*, Regni Neapolitani, in littore Maris Tyrreni oppidulum, in loco amœnissimo positum, non procul à *Caieta* 10.
494. Urbe munitissimâ, vulgò *Gaëta*, ubi & portus & arx est, quam in angulo Promontorii versus orientem, posuit olim Ferdinandus Arragonum Rex, pulsus ex Regno Neapolitano Gallis. Nostrâ memoriâ Carolus V. Imp. & Rex adiecit rupem vicinam ponteque sublicio iunxit arci superiori; Atque ita moles turribus ac propugnaculis adauctas duplicavit, & promontorio toto simul incluso, Urbi fossâ murisque connexuit. Servantur arces selectissimo Hispanorum militum præsidio, nec ignotis peregrinisque datur in has accessus; imò nec civibus aut inquilinis.

Marca-

Marcano, Honorato, Traetto, castella ad finistram reliquimus. Lirus fluvius, vulgò Garigliano paludi similior ob summam tranquillitatem, pontonibus hic trajicitur;

Apparent quoq; hic aquæ ductus, Theatri & Amphitheatri ruina.

Santa Maria Piana cœnobium; non longè ab hinc ut viæ peregrinantibus planiores redderentur, colles & monticuli saxosi mira industria, pergradiculariter excisi sunt, pontesq; egregiè super amnes interlabentes strati.

495. CASCANO Vicus, propè Auruncorum Campaniæ fe-
496. licis in Regno Neapolitano oppidum *Suessam*, ubi *Palatinum Ducis Sueffani* visu dignum; Ubi egregia & plana via, Capuam usq; se extendens videtur.

In itinere, in Caietanà, quæ ad Appiam ducit, viâ, occurrunt sepulchrorum ædificia magna & antiqua, sed ruinosâ; Et in angulo, quâ se via in Appiam fundit, *M. Tullij Ciceronis sepulchrum* ostendunt Campani Antiquitatum studiosi, ex Ioviniani Pontani sententiâ, cuius ætate volunt ibidem repertum fuisse fragmentum Epitaphij Ciceronis; Non tamen tantæ videtur antiquitatis monumentum illud esse; quod rotundum opere lateritio concameratur, mediâ columnâ testudinem sustinente; Et ad dexteram introitus per scalas lapideas, patet ascensus ad superiora, quæ dumis & arbutis obsepta sunt. Cæterum meminit *Suessæ* Plin. Natur. hist. lib. 3. cap. 5. & lib. 7. cap. 17. Et *Dionysius Halicarnassæus* autor est. lib. 4. Rom. Antiquit. *Suessam* Pometiam à Pometinis Pometiâ deletâ inde pulsâ, vocari ceptam. Postea & *Auruncorum Sueffæ* dicta, teste Livio, lib. 8. Decad. 1. cum Aurunci à T. Manlio Consule Sidicinis operam ferente victi, cum liberis & uxoribus eò patriâ desertâ confugerent. Posita quidem *Suessæ* in agro Vestino ad montem *Maflicum* in Appiâ Viâ & in regione amœnâ atq; fertili; quæ aliquandiu *Vulcorum* inter præcipuas Urbes nominata, tandem Romanis cessit, factaq; colonia est, circa annum Urbis Conditionis *CCCCXLII*. ut ex Livij lib. 9. Decad. 1. colligitur.

9. 497. CAPUA, totius olim Campaniæ felicitis, vulgò *Terra di*
Frandidj. *lavoro*, caput, insolentis arrogantia proterviaq; vitio ob copiam & rerum omnium affluentiam laborans, hodiè posita est nova ad Volturri ripam, altero lapide ab antiquæ ruinis, quæ ingentes adhuc cernuntur, juxta D. Mariæ Gratiarum Ædem; ut pote portarum Urbis, theatri, aquæ ductuum; aliaq; moles imensa templorum, porticumq; , thermarum, atq; ædium amplissimarum; item subterraneæ concamerationes vastæ, & aquarum castella, visunturq; in vepribus ac dumis columnarum ac marmorum omnis generis infinita fragmina, ex quibus potentiam ac superbiam veteris Capuæ quilibet colligere faciliè potest, quamvis magnas ejus reliquias, Nova Capua, vicinæq; Urbes inde distraxerint. Strabo Capuam appellatam tradit ab agro campestri, eademq; ratione P. Virgilius Maro Campanam Urbem, & Tullius, Liviusq; frequenter, ejus *Cives & Incolas Campanos* nominare videntur à camporum uberrimorum cultu. Di odoros eam M. Genutio Agrippâ, & Curtio Chilone Cofs. conditam tradit; Liv. Decad. 1. lib. 4. à Capy Samnitium Duce dictam existimat; Alij à Falcone, sub cuius augurio condita est, qui prisca Tuscorum lingua *Capy* dicebatur; Virgil. lib. 10. *Æneid.* à Capy *Æneæ* commilitone, qui eam condiderit, dictam mavult; Cuius sententiæ subscribit & Suetonius in *Cæsare* Dictatorem, Urbis huius originè & nomenclaturam ad *Capy* conditorem referens; in cuius sepulchro æneam tabulam inventam tradit, quæ *Cæsari* necem denunciabat. Strabo quoq; inde dictam existimat, quod esset duodecim Campaniæ Urbium caput, hoc est, quod ipsa duodecima reliquis undecim præesset. Hoc certe constat, Campaniæ felicitis Urbium potentissimam fuisse & Punici belli tempore Romanæ Urbis æmulam; agri autem bonitate, nulli terrarum posthabendam, unde & *divitem Capuam* vocat Virgil. 2. *Georgic.* Talem dives arat Capua &c.

Plin. Natur. hist. lib. 3. cap. 5. à campo dictam vult. M. Tullius Cicero luxus infamia notans Capuam, luxuriam & superbiam domicilium esse ait, in Oratione de Lege Agraria, contra Rullum;

Rullum: Item in Oratione post reditum in Senatu, ubi multa de Urbis Capuæ laudibus.

Cæterum quo tempore, Nova Capua ex antiquæ ruinis excitata, quove auctore ad secundum ab istâ lapidem, traducta fuerit, non satis constat. Est quidem virisimile, quod vi metuq; barbarorum pulsi atq; dispersi cives tandem eò confluxerint, atq; sensim extra desertæ Capuæ ruinas sedes fixerint, ibidem ad Volturri ripam; ubi nunc *novam Capuam* in Urbem per amplam atq; potentem emeruisse videmus; de qua Iulius Cæsar Scaliger Poëta, non minus falsè quàm obscure cecinit:

Flammea si valeat superare superbia fastum,

Pinguem luxuriam deliciosus amor;

Hoc mollem pinges Capuam, Capuæq; colonos,

Et qua alijs visa est, nec sibi meta fuit.

Per agrum Stellatum inde, camposq; Leborinos, pergimus 3.
 498. AVERSAM, Campaniæ felicis in Regno Neapolitano oppidum, quod historiæ Neapolitanæ scriptor, Pandolphus Collenucius lib. 3. Adversam prius appellatum fuisse contendit, eò quod ibidem olim Normanni castra in ruinis Attellæ veteris munerint, adversus Capuam, Neapolimq; medio itinere novi huius oppidi initia firmantes, ubi duarum potentium Urbium vires ex eo loco divellerent. Fuit quidem *Attella* vetus Attellanus, ab antiquissimis Oscorum populis conditum oppidum, famosum imprimis ac celebre quondam Satyricis fabulis, lascivis Oscorum ridiculis, atq; dicacibus, quæ ab ipso dicuntur Attellanæ; Et hæc oppidum quidem iocis, ac salibus ridiculis, eam auctoritatem nactæ sunt postmodum, ut è municipalibus ludicris irreperiret etiam in theatra Romana: Nunc temporis autem illustrium aliquot Palatijs atq; Prætorijs Suburbanis excultum est oppidum.

300. NEAPOLIS, vulgò *Napoli*, Campaniæ felicis 2.
 Urbis clarissima, Regni Neapolitani Caput ac Metropolis, Regis Hispaniarum imperio subiecta, à Cumanis condita, & Parthenope quondam, ab una Sirenum in eo loco sepulta, fuit

fuit appellata; Quæ cum ob singularem loci amœnitatem, plurimum frequentaretur, Cumani veriti, ne Cumæ omnino desererentur, Parthenopen, habito concilio sub verterunt, quo facto, mox immani pestilentia vexati, oraculoq; admoniti, ut Urbem restituerent, instauratam protinus, tanquam Urbem novam, dixere Neapolim; Spatium complectitur magnum, posita inter amœnissimos colles, à Septentrione & Oriente, & Maris sinum, à Meridie & Occidente, è cuius portu, Misenus Mineruæq; Promontoria, celebresq; antiquitus insula, Caprea, Ischia, & Prochyte sereno cælo conspicuæ sunt; Mœnibus firmissimis munita iussu Caroli V. Imp. placidissimum ærem jucundissimum agrum, delicatissimos fructus, saluberrimas aquas, Baijs & Puteolis erumpentes habet. Extra civitatem omne frumenti genus, summamq; vini abundantiam agri ex se fundunt & gignunt. Plin. lib. 3. Natur. hist. cap. 5. huius loci ubertatem pro miraculo celebrat. Tanta collium hic est feracitas, venationis, Aucupijq; commoditas, hortorum elegantia, dulcissimorum rivulorum præstantia, sepimentorum reticulatorumq; parietum, omni florum, fructuumq; genere vestitorum pulchritudo, ut hæ commoditates simul omnes, Romanos olim in hanc Urbem pellexerint, qui studior. & ætate confectâ, quietis, otijq; causâ deliciarum etiam, voluptatisq; gratiâ, Neapolim se contulêre. Itaq; hic vitam degisse reperimus, P. Virgilium Maronem, Poëtarum omnium principem, quem Servius Georgica hic conscripsisse asserit; T. Livium Patavinum, Horatium, Claudianum, Franciscum Petrarcham, Antonium Beccadellum cognomento Panormitanum, Laurentium Vallam Romanum, Blondum Forolviensem, & alios; Quinetiam Principum, Ducum, Marchionum, Comitum, Equitum, Baronum, ac Nobilium hominum, ad eò plena hæc civitas est, ut Nobilitatis nomen quasi jure sibi vendicet; Quorum frequentia factum, ut quamplurimis Regum ac Principum Palatijs, fortissimis arcibus, amplissimisq; ædificijs, splendidissimis templis & sepulturijs hæc præ cæteris Italiae Civitatibus sit exornata.

Visu & notatu digna hic sunt:

I. *Templum Cathedrale, quod Episcopium vocant.*

In gradibus, ubi ad sanctuarium D. Ianuarij ascenditur ad latus sinistrum, præter cætera, quæ marmori incisa videntur, cernitur etiam *effigies maris & femina nuda*, stando Veneri operam dantes, dignum templo spectaculum. Fuere deniq; Philippi II. Regis Catholici in tabulis depicti triumpho & victoriæ insignes in templo appensæ, ubi videre libuit, quos sibi populos & regiones, terra mariq; in suam potestatem redegerit, & potentia sua subegerit, videretur quoq; in pariete cædes illius, qui primus vini Græci usum in regnum inuexit; hic cum aliquot amicos invirasset, illisq; hoc vinum, quod fortissimum est; bibendum proposuisset, illi postquam ebrii facti, mentis impotes redederentur, putaverunt illum toxicum illis præbuisse, illumq; interemerunt.

II. *D. Clara templum*, sacrâ Virginum societate & clarissimorum hominum sepulturis nobile; liberaliter exstructum opus ab Hispanâ Sanctia Regina, Roberti Regis conjuge, quam Agnetem alij vocant.

III. *D. Dominici fanum*, ubi simulachrum Crucifixi visitur, quod D. Thomam Aquinarem, his verbis affatum esse dicitur: *Benè scripsisti de me Thoma.*

In sacristia huius monasterij, hæc cernuntur sepulturæ:
Regis Alphonsi I. Anno M. CCCC. LVIII.

Ferdinandi I. Anno 1494.

Regis Ferdinandi II.

Reginae Johanna III. Anno 1518.

D. Isabella Arag. Du. Mediol. 1524.

Dn. Maria Arag. Marc. Vasti 1568.

D. Ferdinandi Avalos de Aquino.

Dn. Aloysij Caraffe Prin: Stilliani.

Dn. Ferdinandi Ursini Ducis Gran. 1549.

*Antonij Montali Ducis, Mariae Arag: F.
Dn. Petrus Arag: primogenitus Ducis.*

Ad ianuam huius sacristiæ, ad latus dextrum hæc scripta

sunt;

In cinerem cuncti redeunt, primæq; parenti

Quod tulit assignat, mortua facta caro.

Tunc aurum, stultos tunc quisq; relinquit honores,

Et quas in toto tempore iunxit opes.

Ergo animis mansura pijs calor, petamus,

Mentibus ex nostris sit procul omne fugax.

IV. Augustissimum Fratrum Montis oliveti delubrum, ubi Alexander ab Alexandris sepultus est.

V. Templum D. Joannis in Carbonariâ, quibusdam tamen S. Mariæ de Carbonâ, fratrum Eremitarum, in quo magnificentissimum Roberti Regis & Ioannæ primæ sororis monumentum, ex marmore candido, cum eorum imaginibus artificiosè factis, supra summam aram conspicitur;

VI. Templum D. Laurentij, fratrumq; minorum;

Sunt antiqua monumenta Roberti d' Artois, & Iohanna uxoris ipsius. Item crucifixum ex ligno integro sculptum, & imago Christi resurgentis, quæ à milite, qui pecuniam ludendo perdidit, gladio percussa & violata fuit, ex qua sanguinem effluxisse, manusq; effigiem commovisse, nobis pro verissima historia referebatur.

In Colosso eiusdem sepulchri hæc leguntur:

Quid: omnia.

Quid omnia? Nihil.

Si nihil, cur omnia?

Nihil vel omnia.

Leon Follerius IC.

Caroli Ducis Duratij sepulchrum. In circuitu verò eiusdem templi, hoc legitur Epitaphium:

Hospes quid sim, vides,

Quid

Quid fuerim, nosti,
Futurus quid si, cogita.

Erico Ruderico, Franciscus Filius.

Propè hoc templum est *forum*, in quo quis *famulos conducere* potest, nam in magna frequentia & multitudine advenientes heros ibi expectant.

In templo *S. Mariae novae*, in sacello propè ianuam, requiescit corpus B. Iacobi de Marchia, qui anno 1426. mortuus est, & nondum adhuc consumatus, ei; *ungues & capilli indies crescunt*, ut illi abscindere cogantur.

In monasterio *S. Severini* cernitur sepultura ex marmore albo, trium fratrum ex illustri familiâ, hac cum inscriptione:

Hic ossa quiescunt Iacobi Sanseverini Comitis Sapontariae veneno miserè, ob avaritiam necati, cum duobus fratribus eodem fato, eadem hora commorientibus.

Hic situs est Ascanius Sanseverinus, cui obeunt eodem veneno iniquè ac impiè commorientes fratres nec alloqui, nec videre quidem licuit.

Iacet hic Sigismundus Sanseverinus, veneno impiè absumpto, qui eodem fato, eodem tempore pereuntes Germanos fratres nec alloqui nec cernere potuit.

In sacristia huius Monasterij, videntur hæ reliquiæ, argento circumdatæ:

Capilli S. Mariae Deiparæ virginis & Iohannis Baptistæ. Reliquiæ aliquot D. Placidii, Clementis Papæ & Martyris. *Crux argentea*, quæ in medijs flammis non consumpta fuit. *Zachariæ Prophetæ, S. Iacobi Minoris, S. Antonij, Augustini & Severini brachia.* Ad fores huius sacristiæ est splendidum Epitaphium ex marmore albo Cicari.

VII. *D. Francisci templum*, cum aliis, quæ omnia recensere nimis longum foret.

IIIX. Addatur superioribus, *Ædes sacra Annuntiæ Virginis Mariae*, quam vocant, multâ religione celebris, donariisq;

locuples; ubi etiam multæ insignes ac raræ Divorum *reliquia* ostenduntur, & inter alias *infantum innocentum* ab Herode Rege, Christo Salvatore nostro nato in Bethlehem occisorum *corpuscula duo sesquipedalia adhuc integra* cute contacta; in quibus vulnerum patent hiatus in unius capite & alterius pectore.

IX. *Hospitium pauperum* templo junctum, magnitudine atq; structurâ Municipij perampli instar; in quo supra duo millia pauperum, omni generis, ægroti, senes, debiles, & ad operandum impotentes aluntur, atq; curantur pro cuiusq; conditione, ætate atq; valetudine; Plusquam octingenti utriusq; sexus orphani & exposititij, in eodem ab infantia, & vnguiculis primis educantur, literis imbuuntur, ac artibus varijs, pro ingenio ac indole cuiusq; diligenter instituuntur, ad ætatis usq; maturitatem:

X. *Gymnasium* sive *Academiam* omnium disciplinarum habet, à Friderico II. Imp. fundatam.

XI. *Forum Urbis præcipuum* formâ quadrata est, spatiosum admodum, non tamen stratum lapidibus; in medio illius furca & prosœnium ijs extructum, qui ultimo supplicio affiendi sunt; Præterea Sacellum è cuius regione fons labrum capacissimum habens.

In foro, *Il Mercato*, dicto, est quoddam humile sacellum, quo in loco Fridericus II. Marchio Badensis & ratione matris hæres Ducatus Austriæ capite truncatus, cum Conradino Duce Sueviæ, & hærede Regnor. Apuliæ & Siciliæ, à Carolo Andegavenfi Anno Christi 1268. in illoq; loco vestigia guttarum sanguinis videntur, humidusq; locus prorsus adhuc apparet.

XII. *Palatia* præ cæteris amplissima sunt;

1. Vicarij Regis cum adiuncto equili, in quo generosorum equorum armenta selecta stabulantur atq; domantur.
2. Principis de Layena ex Calabria.
3. Principis de Scalea, Siculi;
4. Principis Salernitani; nunc templum Iesuitarum ex illo extruitur:

5. Prin-

5. Principis de Bisignano;
6. Principis Urūni;
7. Princip. Caraffiorum, in quo inter alias antiquitates est Scipionis Africani simulacrum & caput equi ænei.

XIII. Illud inter præcipuas huius Urbis dotes connumerandum meritò, quod *singula propemodum domus fontes habent* copiosa ac saluberrima aquâ scaturientes, nec est ulla alia Urbs, in universâ Italiâ, quæ (quod ad aquarum copiam attinet) cum hac conferri possit.

XIV. *Plateas habet angustas, exceptis tribus*, quæ ut satis latæ, ita miræ longitudinis sunt; Superior ex his la *Vicaria* dicitur, altera *Capuana*, tertia est *è regione arcis* & ad forum usq; patet. Capuana Capuam ducit, quæ Urbs in Iure civili valde celebris est, maximè in materia Contractuum: In porta huius plateæ monumenta plurima conspiciuntur, tum constructa, cum per eam Carolus V. Rom Imp. & Neapoli Rex, primus omnium mortalium ingrederetur; id quod in simili portâ deinceps Antuerpienses imitati sunt. Ante portam Oceanus erat & Theris, deinde per plateam ipsam, commodis in locis Hercules Atlas, Perpetuitas, Religio & alia multa, quæ in triumpho Neapolitano commemorantur.

XV. Sunt præterea Neapolis *quatuor quæ* ut Græci nominârunt, Latinis *porticus*, sive *ambulacra* quadratæ formæ, circumcirca sedilia habentes, quas sedes appellant; Capuana, Nidensis, Montana, Diviq; Gregorij; In his, certis anni temporibus, Principes, Duces, Marchiones, omnesq; cæteri ordines, ad consulendam communiter de rebus publicis convenite solent. Conveniunt in ijs quoq; Mercatores singulis diebus, contractuum celebrandorum causâ, quemadmodum fieri consuevit in Angliâ Londini in Bursâ, de qua suprâ. & Venetijs, nella piazza del rivo alto.

Hieronymus Megiserus in suis delictijs Neapolitanis, numerat harum sessionum quinq; ordine sequente;

R r 3

1. Primo

1. Primo loco ponit Capuanam, & eius insignia esse dicit Equum cum freno aureo in campo rubro.

2. Nidensem, cuius insignia equus niger, absq; freno in campo aureo, Sed huic effreno equo Conradum Regem At. no. Christi, 1253. frenum imposuisse scribit hoc disticho adiecto;

Hactenus effrenis, Domini nunc paret habentis,

Rex domat hunc aequus Parthenopensis equum.

3. Montanam, cuius insignia, quinq; montes aurei.

4. Sessionem Portus, cum signo Saryri in campo argenteo. Et

5. Sessionem Portæ novæ, cum signo Portæ aureæ in campo caruleo. Vide eundem in supra allegat. delitijs Neopolit. cap. 5. pag. 42. cum seqq.

XVI. *Arces tres numero habet, quarum duæ ad mare sitæ sunt Vetus scilicet, ac Nova, tertia in altissimo monte Urbi incumbente posita.*

1. *Castrum Novum*, ut nunc appellant, ante trecentos amplius annos extructum à fratre D. Ludovici Francorum Regis, Carolo I. Neapolitanorum Rege & Andium Comite, ut Urbi & portui adversus maritimos hostium insultus effer præsidio.

Instauravit proavorū memoriâ Rex Arragonum, Alphonfus I. Gallis expulsis, Regnoq; subiugato, maximisq; operibus ampliaturum adeo munivit, ut inter Italiæ firmissimas arces nunc celebretur, cum maximè proximi Reges, Carolus V. Imp. & Philippus eius filius, nostro seculo hanc & alias eius Urbis, annona, præsidio militari valido, nec non omni apparatu bellico, ad hostes propulsandos necessario firmarint abundè.

2. *Castrum Ovi*, quod propter formam ovalem scopuli marinis undis insulæ in modum circumfusi, in quo positum est, illud nomen accepit. Conditam arcem illam Collenucius prodiit à Gulielmo III. Normanno & inde Normannorum appellatam diu fuisse: Restauravit hanc item Alphonfus I. Arragonum Rex, ornavitq; plurimum. Ad scopulum vereres Græcâ voce *Myagram* vocitasse ferunt, vel à plantæ Sylvestris nomine, vel
ob loci

ob loci atq; situs conditionem, difficilesq; elapius, quasi captorum mulcipulam.

Ex opposito in colle fuit habitatio M. Luculli, nunc cuiusdam Marchionis Trevico. Intra novum & Ovi Castellum videtur quædam antiqua turris rotunda, ex quadrato saxo ex ædificata, ex qua Gallos tres mentes se defendisse, referunt, nunc est Carcer eorum, qui patrum bona dissipant, parentibusq; inobedientes sunt.

3. *Castrum Santeremense* longè munitissimum, quod in vertice vicini Montis positum despectat, ac detegit Urbem, litora, portum atq; Maris insulas. Extruxit autem illud Caroli II. filius Robertus Rex, ante annos ducentos quinquaginta; Auxit propugnaculis magnis, reddiditq; quasi inexpugnabile Carolus V. Imp. Aug. atq; Rex. At verò Philippus eius filius, his annis præterlapsis ampliato pomerio coniunxit Urbem, eamq; prolatis ædificiis atq; Castellis magno spatio novis ædificiis suppletø adauxit. Medio clivo in ascensu montis occurrit pulcherrimum atq; sumtuosissimum templum, cum cœnobio Carthusianorum peramplo, D. Martino sacrum, è quo amœnissimus prospectus est cum in Urbem tum in ipsum Mare. Nec poterunt satis admirari, qui prius Castrum non viderunt peregrini, summis impensis atq; laboribus opera è saxo vivo excisa; plura nimium propugnacula, atq; castella, cuniculi Viæ scalæq; iumentis æquæ ac hominibus commodæ; Machinarum item atq; armorum vis ubiq; magna, nec non annonæ copia inæstimabilis; tormenta bellica prægrandia ex ære & ferro monstrantur.

XVII. Extra muros Australi parte, *mole in Mari* conspicitur, ad portus tutelam, navibus ex omnibus orbis partibus perpetuè pleni;

XVIII. Perlustranda quoq; extra Urbem, sumtuosissima *Regis Equilia*, ubi contemplantium oculos atq; animos detinent equor. pulcherrimorum pernice in stadio cursus; rotationes agillimæ, toluçim glomeratis hinc inde circulis; multiplicati
ad Vir-

ad virgulæ rectricis nutum saltus in altum quadrupedantes.

XIX. *Horti in prædijs* suburbanis, præfertim litoralibus illustrium Virorum elegantissimi; Primum enim aquæ copiâ abundant, eo studio aut industriâ ad profluendum factæ, ut etiam ex arboribus aliquando profiliat, in vasa marmorea; in quibus nunc Neptunus navigat, aquam tridente velut undas Maris percutiens, nunc Naiades aut Æolus cernuntur; Adfunt & *Fauni* & *Satyræ*, ex conchis marinis facti, eâ arte, ut sculpti, pictivè putentur magis quam compositi è tessellulis, ita omnia in ijs nativum colorem referunt: Nec defunt *Labyrinthi*, in quibus aqua per varios anfractus decurrit, modo hac modo illac *Fontes* autem in illis ad formam specus constructi sunt è lapidibus à salsugine aquæ marinæ exelis, ut aqua per eos paulatim stiller, quod admodum jucundum aspectu est: Habent enim ipsi lapides colorem nivis aut glaciei, tum etiam ornantur aliis rebus vermiculatis, gorgonia, margaritifera ac herbis quarum semina ab humore nutrita inter medios lapides pullulant. Decurrit etiam aqua è fontibus in hortos per canales pavimenti, quod marmoreum plerumq; est, vel ex tessellulis constructum, sed nihil lædit pavementum. Sunt & ipsi canales ampli ac patuli, ut tam piscibus conservandis, quam refrigerando potui inserviant; Iuxta fontes *aviaria* sunt, in quæ ex canalibus artificiosè profilit aqua, quam commodissimè excipiunt aviculæ; Continent autem pulcherrimas aves peregrinas ac sonoras. Inde deambulatoria, & in his topiaria, naves, ædificia, Centauros & alia genera animalium representantia; Extra hæc variæ herbæ, aliquando in modum *Labyrinthi* positæ, Laureta, Cupresseta, vineæ; Non raro *Labyrinthi* è buxo, hederâ, ac Myrto, prætereâ Palmæ dactyliferæ ac aliæ arborescunt. Deniq; ut nihil addam de statuis, & monumentis, ea adest copia selectissimorum fructuum, is odor, ea voluptas, ut ne in *Hesperidum* quidem hortis, ulla maior aut gratior esse potuerit; Itaq; meritò *Paradisus Italæ* dicatur.

XX. *Portus amplissimus* à tempestaibus præmunitus est aggregate latissimo per quingentos plus minus à litore passus in Mare,
brachij

brachij incurvi formâ procurrente. Is quidem vestitur atq; in altum evehitur è Mari quadrato saxo immani. Per medium aggerem fons aquæ dulcis ab Urbe tubis subterraneis deductus, in capite molis solet erumpere, cuius crater marmoreus ibidem adhuc extat; Aggeris istius initia posita constat fuisse, annos ante ducentos octoginta, à Carolo II. Rege, Gallo. Ad ampliavit maiorem in modum, operibus maximis adiectis Alphonsus I. Hispanus; qui Rex eius Urbis ædificia publica magnificentissimè provexit, & exornavit, sicut etiam Carolus V. Imp. & eiusdè filius Philippus Rex splendidissimè munierunt, excoluerunt, & adauxerunt; Stant sæpè in portu triremes ferè quadraginta, exploratorijs, navibusq; alijs onerarijs exceptis; Exspatiari hinc licet in Prætoria per sinum Maris, quem Strabo craterem vocat à formâ, ad cognoscendum disciplinam atq; labores servorum navalium, & ad perlustrandum obiter vicina littora, circumjacentes insulas ac promontoria; Misenum, Prochyten, Pithæusas, Capreas, Herculaneum, ac Athenæum sive Minervium, ubi Sirenum quondam sedes fuit, Test. Plin. Natur. hist. lib. 3. cap. 5. Promontorio nomen est, quod Ulysses ædem sacram Minervæ dedicârit in eius ora, cum Sirenum insidias evasisset ut Strabo memorat.

XXI. *Neapolis hyemem vix duobus mensibus sentit, puta mense Ianuario & Februario; frequêtes habet pluvias sine nive tamen, ac in æstate ferventissimum æstum, unde rara sunt ibi ædiû teçta, ut noctu sup ædificijs obambulare liceat, corporis refrigerandi gratiâ. Vocant hanc vulgari linguâ, gentilem, hoc est, nobilem, ut Romam amplam, quidem quoq; sanctam & antiquam, Venetias divitem, Florentiam pulchram, Mediolanum magnam, Genuam Superbam &c. ad imitationem, ni fallor Græcorû, qui ipsi quoq; præcipuas Urbes Epitheto aliquo decenti ornare solebant. Credo autem Neapolim vocari nobilem, propter multitudinem nobilium, qui in eâ habitant, & propter luxum; Non enim alibi ullo in loco Italiæ reperire licet tantam copiam generosissimorum equorum, quibus festis potissimum diebus, ad ostentationem*

nem untur, quantam ibi. Sed ut equum indigenam inde extra Regum hoc ducas, decumam solvas oportet; Venduntur autem in eâ non tantum equi & omnis generis merces, verum etiam mancipia utriusq; sexus & ætatis.

XXII. Ad *proprietates Neapolitanorum* quod attinet, delectantur illi non tam Grecis, aut Latinis literis, quàm Hetruscis, & suâ dialecto, irrident Calabros, Calabri Apulos. Utuntur autem oratione plenâ factus & iactantiæ, unde aliorum consilia respiciunt, & sua cæteris omnibus præferunt. Satis est eorum mercatoribus dedisse fidem, sed si datam fallas, strenui ultores sunt injuriæ illatæ, quemadmodum acceptorum beneficiorum maxime memores. Splendidissime victitant, & aliquando plus faceri quàm panis insumunt, Anglos & Siculos imitantes. In vestitu superbi sunt, & nimios sumtus faciunt, belli ac pacis temporibus. Optimè adoriuntur hostem, & equos summâ corporis dexteritate regunt; Perditissime amant, sed eas tantum, quæ & facie pictâ & animo elato sunt, quibus duabus rebus illorum mulieres apprimè student; Alioquin rem familiarem diligenter curant, & amatores suos religiosissime colunt. Deniq; *humani* sunt Neapolitani *erga peregrinos*, & amant eos, si quid in ijs vident eximium aut excellens, si nihil tale vident, parvi eos faciunt.

Porta hinc non clauduntur, sed Castella multos præfidia-nos milites habent Hispanos.

XXIII. Extra Urbem ex eâ parte quæ Pausilypo aduersa est, cernuntur *putei regales*, vulgari lingua *pozzi reali*, vel Pogium tegale, pulcherrimi sanè & digni, qui videantur; Est eius generis locus Romæ & Ferrariæ, *Il bel vedere* vulgò, hoc est, locus ætius, ædificiorum, hortorum, ac rivulorum, prospectus item fistusq; amœnitate elegantissimus. Hoc autem ædificium & Palatium amplissimum extructum est olim à Rege Ferdinando I. Aragonio, quo se recipere solebat, à laboribus quiescere, animumq; recreare cupiens, tanquam è negotiorum fluctibus in portum

portum tranquillum. Est formâ quadratâ & oblongâ, in cuius parietibus antiquissimæ picturæ conspiciuntur. Media area eiusdem sub dio ad lavandum destinata est, à qua tribus gradibus descenditur, quasi in labrum quoddam, ubi aqua pro libitu intronmittitur, & totam illam aream porticus amœnissima ambit. Cum hoc *lavacrum* adhuc esset integrum, & nondum à Gallis corruptum, credibile est, nullum vel magnificentius, vel amœnius eo fuisse in Vniversâ Italiâ. E regione huius Palatij, aliud ædificium aut Palatium est, & locus è quo aqua per canales, in ipsam Urbem deducitur. Inde itur in hortos, in quibus alia porticus, ante quam locus spatiosus & amplus, neglectus tamen ac arundinibus, vepribus & dumetis repletus. Hinc rursus transitus est, in alios atq; alios hortos, ac tandem ad fontem Aquæ ductuum amœnissimum, limpidissimumq; saluberrimis aquis scaturientem; Fuerunt iuxta hunc cavæ, quibus varia genera animalium includebantur, sed illæ quoq; à Gallis confractæ sunt. Ex hoc igitur loco, per ædificia olim familiæ assignata, ad primum redire licet, ubi fonticuli & blandissima aquarum præterlabentiû murmura, sylvulæ ac fructuum aspectus jucundissimus; Conspiciuntur inde vestigia Urbis Paleopolis, cuius Livius mentionem facit, lib. 8. Decad. 1.

XXIV. Est quoq; *prope Neapolim locus alius* non minus amœnus, quarto lapide ab Urbe, in pede montis Vesuvij, in quo monte Plinius Naturalis historiæ scriptor & Classis Augusti Præfectus, inter cineres periit; id quod Plinius secundus in Epistolâ quâdam testatur, cum idem mons paulò antearisset instar Ætnæ in Siciliâ; Nascitur autem ad radices huius montis vinum græcum, quod alij Pompeianum vocant, optimum & multorum auctorum scriptis celebre. *Palatium*, quod ibi extat à vicino pago nomen accepit, & *Pietra bianca* vocatur, nos Leucopietram dicere possumus, intus totum marmoreum, & opere vermiculato in ipsis cubiculis ornatum; Est in eo Nympha dormiens ac incumbens urnæ, è quâ ingens copia limpidissimæ aquæ profluit, quæ per canales marmoreos postea dilabitur, nec ullam partem

Paleopolis Urbis vestigia.

Vesuvij Montis radices.

Pietra bianca Palatium Neapoli.

partem pavimenti lædit, cum iidem canales etiam piscibus inferviant, quasi parva quædam Vivaria; Proculdubio veteres talia *ædificia* vocarunt *Nymphaa*, tam Romani quam Græci, licet hoc recens sit, & à quodam Consiliario Caroli V. Imp. circa annum Christi, ut aiunt, 1530. extractum; Habet ab unâ parte vicinum Mare, ab alijs planiciem, cuius mira fertilitas frumenti, olei, vini, & fructuum omnis generis. Difficile est credere, tamen verum, reperiri ibidem *vites*, quarum *una* interdum *profertur metretas vini X. vel XII.* hoc est, nostræ mensuræ urnas V, aut VI. vel etiam plures. Sed & illud mirum videri potest, quod quidam literis mandavit, spirante Aquilone propelli in agrum Neapolitanum ex Africâ, imprimis autem in Insulam Capream, triginta miliaribus Italicis saltem ab Urbe Neapoli per mare disitam, tantam copiam *coturnicum*, ut & glomeratim in aedem Mari vicinas cadant, & sine ullâ difficultate manibus apprehendi queant. Quin etiam inter volandum illas sæpè in triremes incidere, vi ventorum a longo itinere defatigatas.

Cæterum si quis plura de claris & eximijs hominibus, qui non modò huic Urbi, sed & Orbi universo, decori, ornamentoque fuerunt, cognoscere; Imperij etiam Gubernationisq; huius Reip. formam scire desiderat, is Campaniæ descriptionem legat apud Fr. Leand. in descript. Ital.

13.
Frandidj

501. PUTEOLI, vulgò *Pozzuolo*, oppidum Tyrrenorum, de quo Plin. lib. 3. cap. 5. Campaniæ felicis in Regno Neapolitano Civitas, ab aquæ calidæ putore dicta, ut inquit Festus, licet alij putent à multitudine puteorum, earum aquarum gratiâ factorum; Vetus scriptores *Dicaarchiam* appellant à iustitiâ administrationis. & Gubernationis; A Samis conditam vult Eusebius, eo tempore, quo Tarquinij à Bruto sunt expulsi. De situ huius, licet aliqui contenderint, putarintq; eo in loco olim fuisse, ubi nunc sunt ruinæ, nimirum in radice collis, vel paulò remotius, tamen descriptio veterum errorem hunc convincit; & verius est, in colle fuisse, in quo etiam hoc tempore adhuc sunt præcipua ædificia; quanquam fieri potest cæteras ruinas partem aliquam

8.

aliquam illius fuisse, vel suburbia, aut loca Suburbiiis vicina. In ipso oppido nihil ferè visu dignum, præter *templum*, quod *antiquissimum* est, ac eà industrià exstructum, ut facile agnoscas Ethnicum fuisse. Sunt præterea ei insculpta nomina Architecti, ac illius cuius in honorem ædificatum fuit, quemadmodum porticus in frontispicio tituli fragmentum testatur, his verbis;

L. Calpurnius, L. F. Templum,
Augusto, cum ornamentis, D. D.

In pariete Templi sinistro;

L. Coccejus, L.

L. Postumi, L.

Auctus, Architect.

Non tempus edax rerum, non hostiles injuriæ tot seculorum spatio, soliditatem eius ædificij convellere potuerunt; Nam ex quadris marmorum trabibus ita compactum est, ut uno ex saxo videatur, & vix juncturas ostendat; At terræmorum impetus crebri non nihil illud conquassarent, ut tympani sive tecti dexter deciderit angulus, cum tituli parte, & scissuræ quædam videantur. Aliæ, quæ plures ibidem ædes sacræ fuerunt, vel funditus interièrè, vel graviores passæ sunt injurias. Cernuntur & ossa ibidem *prægrandia* corporis humani, quibus Pomponius Lætus diligentissimus indagator antiquitatis hanc inscriptionem fecit:

*Huc quicumq; venis, stupefactus, ad ossa Gigantum
Cur sint Hærusco condita, discè, solo.*

*Tempore, quo domitis iam victor agebat Iberis
Alcides, captum longa per arva pecus.*

*Colle Dicarchæo, clavaq; arcuq; Typhones
Expulit, & cessit noxia turba DEO.*

*Hydruntemq; petit pars altera, & altera Thuscos,
Inerit victus, terror uterq; loco.*

*Hinc bona posteritas, immanità corpora servat,
Et tales mundo testificatur avos.*

Antequam Neapoli digressi, Puteolos veniremus, transe-
 §02. undus nobis prius fuit *Pausilypus*, mons arduus quidem vi-
 neis tamen pulcherrimis excultus, & villis etiã olim, ut ex Plinio & alijs constat, opulenti habitatus, qui instar Promontorij
 procurrit in Mare Siculum, viamq; inter Neapolim & Puteolos
 præcludit, atq; summo cum labore, molestiãq; viatoribus super-
 randus erat, vel ambitu longo circumeundus, priusquam maiorum
 industriã perfoderetur; At verò per imas radices, atq; intima
 viscera pertusus, viam itinerantibus recto tramite planam,
 atq; facilem aperire cepit. Hinc quidem ab antiquo Græci non
 inepto videntur montem insignisse nomine, *πρωσιλυπον*, appel-
 lantes, velur adeptorem molestiarum atq; laboris; quo cognomine
 & Iovem ipsum celebrârunt Græci veteres, ut apud Sophoclem
 legimus. Mons quidem pertusus est ad passus plus minus
 mille, viãq; per fodinam illam pater lata pedes XII. ac tori-
 dem alta; qua, sicuti Strabo testatur, duo contraria plaustra, simul
 commeare & transire possunt; Speluncam appellat ipse;
 Seneca cryptã Neapolitanam, item carcerem longum & obscurum
 appellat, in quo nil aliud, quã ipsas tenebras videre est, vulgò
Grotta di Napoli; Afferit tamen Strabo, per crepidinem montis
 olim fenestras plures varijs locis ex alto lumen infudisse;
 Quibus omnibus demum, vel terræmotu, vel negligentia temporum
 obturatis, tenebras profundas, speluncam longissimam illam
 obsedisse non est mirum; Hoc quando contigerit, in obscuro
 nunc item est. Petrus Ruffianus Siculus, Episcopus Luccrinus,
 ante sua tempora, scilicet ante annos CL. plus minus, *foramina*
 quibus lumen admitteretur, in eã cryptã fuisse *nulla*, testatur;
 Obstructas item ferè ruinis atq; vepribus utrinq; fauces,
 ut ingressus absq; lumine cunctis esset perhorrendus. Tunc
 Arragonum Regem Alphonsum I. in potestatem provinciã redactã,
 complanasse, dilatasteq; viam ac fauces; perforasse montis
 dorsum, atq; duas aperuisse fenestras, quæ lumen obliquum
 in mediam speluncam ex aduerso nunc infundunt. Tanquam
 nix quædam in parsa solo, lux illa transeuntibus apparet à longè
 resplen-

resplendens in obscuro, priusquam fenestræ videri possunt. Est item in tenebræ viæ medio *Sacellum* exiguum excisum in pariete saxeo, in quo nocte dieq; lampas ardens viatoribus æternæ lucis memoriam suggerit, nec non in tabulâ pictâ nostram Salutem è Virgine matre D. Mariâ natam ostendit. Ad amplavit opus immortalitate dignum, restauravitq; magnificè nostrâ memoriâ, *Petrus Toletanus*, dum Caroli V. Imp. auspicijs Regnum Neapolitanum administravit. Itaq; nunc tam recto tramite via per montem ducta est, uti cryptam intrantibus lumen à longè, veluti sidus quoddam per ostium, adversum resplendet, ad quodeuntes in tenebris iter dirigant: quibus item facile atq; jucundum est, obvios quosq; per lumen illud in speluncam intrantes, tanquam *pygmæos* procul, vel *equites*, vel *pedites* cernere; Quisnam primus animo Xerxeio tam immensum opus aggressus fuerit, aut quo tempore factum sit, ferunt variæ eruditorum sententiæ. Vulgò putatur, si quis in hoc specu occidat aliquem, eum nullo modo posse egredi, idq; usû comperturna aiunt.

Occurrit exeuntibus crypta, paulatim *Sulphureus odor*, per aëra sparsus, ex diversis terræ cavernis hinc inde promanans; 503. Nec diu post conspicitur *Lacus Anianus*, Amphitheatri in Lago di modum circularis, & collibus undiq; conclusus, atq; per apertum ferro montem videntur immentæ Maris undæ, excisi rupium parietes, caviq; specus, ad piscium stabula atq; recessus facti, sed arenis & limo nunc, ædificiorumq; ruinis oppleti; Fundum in medio non reperiri refert Fr. Leand.

504. Nec procul inde monstrantur *Cella Sudatoria D. Germani* concameratæ, sub quibus è solo calidi vapores erumpunt vehementes, ut si quis vel nudus introierit, repentè sentiat extrahi è corpore sudores quam maximos. Itaq; consulunt hæc *vaporaria* plurimum podagricis, evacuantq; noxios & nimios humores, ulcera interiora sanant, & valent ad *multiplices corporum morbos*.

Est in iisdem collibus & littore locus, quem Itali vulgò vocant

505. vocat *La grotta del Can*, nos antrum caninū possumus red-
dere, *specus plenus lethalis aëris*, & qui nullum animantium genus
vivum ferat. Eius altitudo pedes VIII. aut IX. latitudo circi-
ter VI. nec ultra passus IIII. in ipsum collem protenditur, ac de-
orsum paulatim declinat, calidum humidumq; spiritum exha-
lans, quod vel manu immisā deprehendere licet. Acepit ex eo
nomen, quod, quicumq; illuc veniunt, experimenti causā canem
aliquem in illum protrudere soleant; quem cū mortuo similim
confestim extrahant, & aquā perfundant è vicino lacu sumtā, vi-
tæ & vigori pristino restitunt. Plin. Natur. hist. lib. 2. cap. 93.
ait, in Suesiano, Puteolanoq; agro reperiri specus, quos *spiracula*
vocat, alij Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalan-
tes, quorum hic unus esse potest.

Non procul ab hoc loco *planicies* ampla conspicitur figu-
ræ circularis, *sulphure rota flavescens*, quæ ipsa quoq; lacum pecu-
liarem habet, sed non magnum. Cum ergo soli illius materia
ex mero sulphure constet, eademq; accensa ebulliat Strabo *Forū*
506. *Vulcani*, illum locum appellavit, vulgò *La Solfataria*: alij
Campum Phtegri nominarunt, ut Virgilius. Propè lacum cer-
nuntur *Tuguriola* aliquor, è *frondibus* constructa, & juxta ea for-
nices, in quibus sulphur coquunt. Ab his, si ad lacunas ipsas,
quis progrediatur (vix enim merentur nomen lacus) videt illas
densissimum fumum evaporare, & *aquam ferventissimam* ebulli-
re. Fama est, nec à vero dissentit, si animal aliquod in eas projij-
cias, & parvā morā interpositā, idem inde rursum eximas, præ-
ter ossa nihil reperiri. Conspiciuntur autem circa has lacunas,
infinita cruces lignea, quas in extremā illorum otā, quasi metas
quasdam, instar columnarum Hercules, posuerunt ad daculi qui-
dam, cum accessus ad eas valdè periculosus sit. Nam quocunq;
incedas, percipis auditu subterraneam concavitatem, è qua ex
improvviso interdū erumpunt sulphuræ flammæ, & penam su-
munt de audaculis istis; quia levis & arida est illius soli superfi-
cies, nec ubivis in eā expatiari licet. Notum est, Plinium Natu-
ralis historię scriptorem, multis quidem suspectum, quod Græ-
corum

corum more falsa veris miscuerit; At qui ista vidit, maiorem ei fidem adhibet, de his aut similibus rebus differenti. Verissimum enim est, quod ille alicubi præclare ait, diffusam per omnia naturam, subinde aliter atq; aliter, tanquam numen quoddam erumpere.

Cum ex hâc amplâ ac profundâ planitie in collem reditur, videntur in radicibus eiusdem amœnissimus locus, & ad litus maris *Puteoli*, de quibus supra. Incolæ huius oppidi, omnes ferè sunt piscatores, & magnum quæstum percipiunt ex ijs, qui videndarum Antiquitatum causa eò veniunt. Locum enim illis operas suas, & monstrant antiquitates in toto illo tractu Maris. Extra oppidum sunt *Monasteria* aliquot, & *Palatia* Nobilium satis elegantia. Conspiciuntur quoq; vestigia antiquissimorum ædificiorum Romanorum; cum certum sit Urbis Romanæ Proceres, in his & vicinis locis, de quibus hætenus dictum, & adhuc dicendum est, delicias suas habuisse, ut patet tam ex Epistolis Ciceronis, quàm ex Polybio, Dionysio Halicarnassæo, & Livio.

507. In horto Franciscanorum visu dignus est *Terminus*; juxta oppidum *fornices*, & *concamerationes* sunt aliquot, quas putant *thermas* fuisse. Si ascendis ad *Monasterium* vides tres egregias *columnas*; Sin ex eodem descendis, *Amphitheatrum* amplissimum, formâ ovali, foris Romano illo corruptius, intus integrius; Nam & sedilia habet, quamvis aliquibus in locis, terra vel arbutis obruta, & ambitum muri integrum valde altum. Non longè ab illo est aliud *ædificium concameratum* miræ artis ac structuræ, multis cellulis distinctum, unâ sabinde in alias ducente. Habent enim singulæ cellulæ portas IV. per quas in coniunctas

508. & vicinas itur, unde suspicari licet, olim *Labyrinthum* fuisse, Itali vocant, *le Camerette* Cernuntur præterea in sinu *Puteolano*, *ingentes pile* maximi pontis, à litore *Puteolano*, in oppositum litus Maris constructi, à *Caligulâ* Imperatore, ut scribit *Dion Nicaeus* in Vita *Caij Caligulæ*, & *Sætonius* in *Caligulâ*, cap. 19. his verbis: *Novum præterea, atq; inauditum genus pertracta-*

ſpectaculi excogitavit. Nam Baiarum medium intervallum & Puteolanas moles, trium millium & ſexcentorum ſerè paſſuum, ponte coniunxit, contractis undiq; onerarijs navibus, & ordine duplici ad ancoras collocatis, ſuperieſtoq; aggere terreno ac directo in Appiæ viæ formam. Per hunc pontem ultrò citro commeavit biduo continenti &c.

Detinent hic peregrinum ſpectatorem non immeritò tanta rerum miracula, paſſim occurrentia. Nam exeuntibus ad littus, apparent à longè, tanquam alti in undis tumuli, vel colles aliqui, Gigantea veteris portus opera; Pilæ nimirum vaſtiſſimæ, quæ XIII. turrium quadratarum inſtar, è mari exurgentes, fornicibus denſiſſimis connexæ pontis in formam quondam omnes quæ fuerunt. Nunc verò tempeſtatibus, ac vetuſtate, ſtructure tam ſtupendæ ſoliditas divulſa eſt, & concamerationes collapſæ, multis in locis pilas ab invicem ſepararunt, ut ab unâ nunc in aliam non pateat tranſitus. Univerſum opus lateritium eſt, reſtudinesq; ſpiſſas ac fornicatas è lateribus coctis in quadrum bipedalis latitudinis citius credere eſt terramotum quam fluctuum vehementes impetus diſſolviſſe. Latiffimi pontis formâ procurriſſe conſtat in Mare, & circumſpectendo ſe non nihil arcus in modum, littus atq; Auernum reſpexiſſe; Atq; ita defendiſſe portum, adverſus tempeſtates & æſtus aperti Maris; cuius impetum periculofum ſpiſſitudo pilarum facilè coërcebat. Fornicibus idcirco concavum ac pervium opus, antiquitas feciſſe videtur, ut fluxu atq; refluxu continuo, limum expurgarent undæ marinæ, quem rivi & aquæ pluviales, è continenti & vicinis collibus deſtuentes in portum ingerunt; qui alioquin congeſtus ibidem, annorum paucorum intervallo profunditatem illius adimpleret, niſi per meatus undæ, inter pilas ingruentes, limum ac terram è ſolido Maris fundo diſciterent & everrerent; Quod ſanè vitium in Neapolitano portu & in multis alijs aggerè continuo ſeptis, nunc primùm agnoſcitur.

Cæterum cum pulveris Puteolani hinc inde apud Autores, ob raras eius virtutes, ſæpe ſit fiat mentio, placuit ex Vitruvij

lib. 2. cap. 3. hæc paucula saltem de eo hic adijcere verba: Est etiam genus pulveris, inquit, quod efficit naturaliter res admirandas: Nascitur in regionibus Baianis, & in agris municipiorum, quæ sunt circa Vesuvium montem, quod commixtum cum calce & cemento, non modo cæteris ædificijs præstat firmitates, sed etiam moles quæ construuntur in Mari, sub aquâ solidescunt &c.

309. Potrò in sinu Puteolano conspicitur etiam *Caprea Insula*, vulgò *Caprij*, ultra Surrentum Campaniæ Urbem circiter passuum octo millia sita, cocurnicum multitudine nobilis, quæ ex Italia volantes, illic principio Autumnus capiuntur, in quam Tiberius Cæsar, cum plebis conspectum fugiens solitudinem quæreret, se recepit, Tacitus memorat lib. 4. Annal.

Illud silentio prætereundum non est, quod in eo loco agri 310. Puteolani, quem *Triperegulam* vocant, & juxta quem *Academia* seu villa *Ciceronis* olim multorum opinione fuit, ante paucos annos patrum memoriâ, nimirum Anno Christi 1538. in fine mensis Septembris cum ferè biennio totus ille regionis tractus crebris terræmotibus fuisset concussus, Mons quidam eruperit *Mons* è terrâ, qui adhuc extat, & in ambitu circitur quatuor millia passuum *Novus*. De quo Simon Portius Philolophus Neapolitanus ita scribit: Puteolorum regio fuit biennio ferè magnis terræmotibus agrata, ut nulla in eâ superesset domus integra, quæ proximam minabatur ruinam. At die 27. & 28. Septemb. Anno Christi 1538. perpetuis diebus & noctibus terra est commota; Mare passibus fere 200. recessit, quo loco Accolæ ingentem piscium multitudinem ceperunt, & aquæ dulces erant. Die verò 29. magnus terræ tractus qui inter radices montis *Gauri*, (quem *Barbarum* vulgè appellant) & Mare juxta Avernum jacet, sese erigere videbatur, & montis subitò nascentis imitari figuram. Eo ipso die, horâ noctis 2. hic terræ tumulus aperto veluti ore, magno cum fremitu, miros evomuit ignes, pumices, lapides, cinerisq; fœdi tam magnam copiam, ut quæ adhuc extabant Puteolorum ædificia operuerit, herbas omnes texerit, arbores fre-

gerit, pendentemq; vindemiam, ad sextum usq; lapidem in cineres verterit, aves & nonnullas quadrupedes bestias interemerit. Fugientibus per tenebras Puteolanis cum natis & uxoribus, magno eiulatu Neapolim sese recipientibus, cinis propè voragineus erat ficus, longè verò lutofus & humidus cecidit. Sed quod omnem superat admirationem, mons circum eam voragine, (nunc dicitur *Mons novus*) ex pumicibus & cinere plusquam 1000. passuum altitudine, unâ nocte congestus aspicitur, in quo multa inerant spiramenta, è quibus nunc duo superfunt, alterum juxta Avernum, alterum in medio montis. Averni magna pars operata cinere. Balnea ita tot seculis celebrata, quæq; tot ægris salutem præstabant, cinere sepulta jacent; Durat hoc incendium usq; ad hanc diem, cum aliquâ tamen intercapidine. Hactenus Portius. Præcesserunt hunc montem per aliquot dies, continui terræmotus, ut ante dictum, & incendia materiæ sulphuræ, illiusq; liquoris, quem vulgò *Oleum Petra* vocant. Postea excrecente igne in justam flammam, & materiâ aliquantulum consumptâ, secutæ sunt eiaculationes cinerum & lapidum, importunissimi venti, & tanta aëris perturbatio, ut tota Mundi machina ruitura videretur.

Porro mons iste *Tripergulanum vicum* per amplum, cum § 11. celeberrimis balneis, penitus absorbit & lacum *Lucrum* totum, à lucro, propter multitudinem piscium, qui ibi capiiebantur, sic dictum, Averniq; magnam partem saxis, cineribus, & terrâ complevit. Lacum Averni.

§ 12. Ad *Lacum* verò *Averni* quod attinet, is veluti in secessu quodam est, collibus verius quam montibus seprus, figuræ orbicularis iustæ magnitudinis, in quo nautæ negant fundum reperiri posse. Accepit autem nomen, à gravissimo exhalationum odore, qui ex ipso ascendit, & avibus perniciosissimus esse dicitur, ut Virgil. 6. *Æneid.* annotavit, cum ait;

*Inde ubi venère ad fances graveolentis Averni
Tollunt se celeres; Et paulo post:*

Quare

Quam super haud ulla poterant impune volucres

Tendere iter pennis; talis sese halitus atris

Faucibus offundens supera ad convexa ferebat,

Vnde locum Graij dixerunt nomine Avernum.

Mare mortuum nunc appellant Avernum, quod eius faucibus oppletis arenâ stagnum vel palus videatur;

Est autem Averno vicinum, & ut Virgilius ait *Æneid.*

ad sinistram lacus:

Excisum Euboica latus ingens rupis in Antrum,

Quo lati ducunt aditus centum, ostia centum,

Vnderuunt totidem voces, responsa Sibylla.

Antrū

Sibylla

Cumæa.

§ 13.

Et paulò pòst eodem lib:

Talibus ex adito dictis Cumæa Sibylla

Horrendas canit ambages, antròq; remugit

Obscurus vera involvens &c.

Descendendum ad radices montis, ubi tenebrosus ingressus in specum, in quem nos funalibus accensis ingrediebamur, Mercurium nostrum sequentes. Erat is ingressus initio satis latus & altus, pòst aliquantò fiebat angustior, tandem rursùm se dilatabat in planitiem, cuius longitudo LX. passuum ferè, latitudo X. Inde via in concamerationes aliquot miras, & centum illis superioribus prorsus dissimiles; maiores enim sunt & altiores. Præterea à alio ordine, & inæquali soli planicie inter se distant, habent aditus nunc acclives, nunc declives, parietes vetustate corruptos & squalidos, unde totus locus aspectu horridus. Est inter has sive cellulas, sive concamerationes una, quam Sibyllam inhabitasse perhibent, quadratâ formâ olim Musejario opere ornata, ut Bacchi templum juxta Romam. Ac licet teserulæ emblematum omnes propemodum inde exemptæ sint, ab his qui cognoscendarum antiquitatum studio istic fuere; conspiciuntur tamen in eâ adhuc passim vestigia quædam veteris ornatus, quo argumentomoti, Sibyllæ eam tribuunt; quia omnium elegantissima est, & loco Aaverni vicina, undiq; conti-

nua cæteris cellulis, unico ostiolo patens. E regione autem ostij arcus est in muro vel pariete, eâ formâ ac si caminus fuisset, qui tamen eo in loco esse non potuit. Porrò ex hac cellulâ itur in aliud conclave quasi in aululam quandam, cuius longitudo passuum circiter viginti duorum, latitudo octo; in qua cum tantam copiam vespertilionum inveniremus, ut glomeratim parietibus adhererent & conspecto funali nobis molesti essent, pedem inde retroferre cogebamur, eademq; viâ reverti, quâ ingressi eramus has sive cellulas sive concamerationes. Mirum autem quantum illâ iudicium spectatorum perturbent, ut vix idæam aliquam totius huius ædificij mente concipere possint; Etiam harum quoq; haud exiguus numerus in istâ cellulâ, quam ob copiam aquæ, quæ ibi reperitur, *balneum Sibyllæ* vocant. Cæterum sunt in his cellulis interdum parietes intermedij, in parte superiore aperti, & in aliquibus illarum reperitur subinde terra congesta, ut in alijs centum cellulis, de quibus paulò post dicendum erit. Verùm, totum hoc ædificium medio in monte constructum, lumine cælesti planè caret; itaq; nullâ conjecturâ, nullis argumentis assequi potuimus, quidnam aliquando fuerit, aut in quem usum constructum.

Hæret adhuc nunc temporis opinio apud Campanos atq; vulgus imperitum, ab Averno, vel inferis istâc, *Christum Servatorem nostrum*, morte per mortem domitâ retulisse spolia opima; sanctorumq; patrum animas ex infernis carceribus extractas per montem, Averno & novo Monti vicinum traduxisse, qui propterea *Christi Mons* nunc etiam appellatur. Suffragan- *Mons* § 14. tur huic opinioni veteres, item Poë. & quidam de balneis *Christi* Puteolanis scribentes, ut Alcadinus;

*Est locus, effregit quo portas Christus Averni,
Et Sanctos traxit lucidus inde Patres.*

Item Eustasius de Matera;

*Est locus australis, quo portam Christus Averni
Fregit & eduxit mortuus inde suos.*

Quinetiam creditum fuit, ob propinquas circumquaq;
feruentium aquarum scaturigines, lacum istum ex aquis Stygijs
vel infernis Acherontis fluvij venis ortum suum habere, ideoque
vocari quoque paludem Acherusiam; Nec ab eadem opinione
Maro Poëta discrepare videtur canens;

Quando hic inferni ianna Regis

Dicitur, & tenebrosa palus Acheronte refuso.

Sed hanc auxere vanam credulitatem tam locorum con-
ditio, quam naturæ rara miracula vulgò stupenda; quod abruptis
ferè montibus cinctus in profundâ valle lacus olim sylva-
rum densitate tenebrosus, horridus & incultus, accessum vix ad-
mitteret, ventisque difficulter pervius, tetros ab imo sulphureosque
exhalaret odores, quibus supravolantes aves, ut supra dictum
est, enecabantur;

§ 15. Extra hæc montium aut collium septa, quæ Averni lacum *Acade-*
ambiunt, Puteolos versus, Academia Ciceronis villa olim fuit, *mia Ci-*
§ 16. porticu & nemore insignis; nunc eo in loco sunt Thermae *ceronis*
eiusdem Ciceronis nomine celebres. Ceperunt autem hæc post *Villa.*
obitum illius, sub Antistio quodam successore, in eadem villâ; *Thermae*
olim i bagni di Frittole à frictione seu fricando, nunc di Tritole *Cicero-*
corruptè vulgò dictæ; quas versibus celebravit Laurea Cicero-
nis libertus in honorem patroni, ut Plin. Natur. hist. lib. 31. cap.
2. scribit his verbis: *Digna memoratus villa est ab Averno lacu*
Puteolos tendentibus, imposita littori, celebrata porticu ac ne-
more, quam & vocabat M. Cicero Academiam, ab exemplo
Athenarum, ibi compositis voluminibus eiusdem nominis, in
quâ & monumentum sibi instauraverat, ceu verò non & in to-
to terrarum Orbe fecisset. Huius in parte primâ exiguo post
obitum ipsius, Antistio veterere possidente, eruperunt fontes ca-
lidi perquam salubres oculis, celebrati carmine Laureæ Tullij,
qui fuit è libertis eius, ut protinus noscatur etiam ministerium
eius ex illâ maiestate. Ponam enim ipsum Carmen dignum
ubique; & non ibi tantum legi;

*Quo iua, Romana vindex clarissima lingua,
 Sylva loco melius surgere iussa vires;
 Atq; Academiæ celebratam nomine Villam,
 Nunc reparat cultu sub potiore verus;
 Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ,
 Languida quæ infuso lumina rore levant;
 Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
 Hoc dedit; hæc fontes nunc patescit ope.
 Ut quoniam totum legitur sine fine per orbem,
 Sint plures oculis, quæ medeantur aquæ.*

Situs harum Thermarum amœnissimus est, & ad radicem
 collis domus aliquot positæ, aliæ alijs elegantiores, præraq; ha-
 miles, & bonæ ex parte desertæ; Mense tamen Maio incolun-
 tur; Confluit enim tum temporis ad eas magna multitudo ho-
 minum, sanitatis conservandæ causâ, vel etiam recuperandæ,
 eò quod saluberrimæ sint propter varietatem metallorum, sul-
 phuris, nitri, salis ac bituminis, quo titulo etiam Plinius præal-
 legato loco eas commendat, & addit quasdam solo vapore pro-
 deesse.

517. A Ciceronis Academiâ non adeò procul distitam fuisse
 Romanorum doctissimi M. Terentij Varronis Villam, ex Aca-
 demicarum quæstionum exordio colligitur, sed locus ubi fue-
 rit, ignoratur.

518. Distantâ Thermis Ciceronis *Cumæ*, tertio propemodum
 lapide, de quâ quidem Urbe verè dici potest id, quod in pro-
 verbio est; *Cumæ* fuit. Nam ex tam amplâ ac celebri Urbe ni-
 hil ferè nunc restat, præter ruinas, quas pauci aliquot piscatores
 inhabitant, & monumenta quædam, sed vetusta admodum ac
 consideratione digna, præsertim in eo loco, quem *Loca vallo*
 vulgò nominant. Est tibi arcus triumphalis satis integer, & *tem-
 plum Apollinis*, de quo ita Virgil. 6. *Aneid.*

*At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
 Præsides, horrendaq; procul responsa Sibylla Ec.*

Livius testatur lib. 8. Decad. 1. hanc Urbem à Cumæis Euboia populis & Chalcidensibus extructam; Strabo vero lib. 5. non tam ab eo seculo illam commendat, quo strui cepta est, vel ab ipsis fundatorib⁹; quàm à monumentis & Antiquitatibus. Ait enim sumtu atq; copiâ præcelluisse omnibus alijs Siciliae & Italiae Civitatib⁹; Quo minus falsum illud est, quod Blondus scripsit, unâ Româ exceptâ nullibi in Europâ reperiri tot sumtuosissimorum ædificiorum ruinas, quot intra Cumam & Baias; Nec dubiû quin opulentiss. ac populosissima olim hæc Urbs fuerit. Constat enim Parthenopen vel Neapolim ex eâ cepisse missis inde in hanc civibus, ut supra videre est. Sed placuit hîc Jacobi Sannazarij de Cumarum ruinis sequentes ascribere verficulos, ex lib. 2. Elegiar.

*Hic ubi Cumæa surgebant in chytâ famæ
Mœnia, Tyrreni gloria prima Maris;
Longinquis quo sæpè hospes properabat ab oris,
Visurus tripodas, Delie magnetuos.
Et vagus antiquos intrabat navita portus
Quærens Dædalia conscia signa fugæ;
(Credere quis quondam potuit, dum fata manebant?)
Nunc sylvæ agrestes occulit alta feras.
Atq; ubi fatidica latuère arcana Sibylla,
Nunc claudis saturas vespere pastor oves.
Quæ prius sanctos cogeat curia patres,
Serpentum facta est, alitumq; domus.
Plenaq; tot passim generosis atria ceris,
Ipsa suâ vandem subruta mole jacent.
Calcanturq; olim sacris onerata trophæis
Limina; distractos stegit herba Deos.
Tot decora, artificumq; manus, tot nota sepulchra;
Totq; pios cineres una ruina premit.
Et jam intra solusq; domos, disjectaq; passim
Culina setigeros advena figit apros, &c.*

Cæterum nos his ruinis relictis continuum montium tractum in eodem litore sequentes, pervenimus ad montem, in quo § 19. iterum *thermæ* erant. Is cum intus haud dubie vehementer ardeat, foris tamen nihil tale præ se fert. Ingrediebamur autem in ipso, primum amplam & præaltam *Cameram*, cuius parietes & fornix antiquo & vermiculato opere olim ornata fuere, id quod reliquæ illius testantur. Habet hæc Camera aditum satis amplum, & intus ad utrumq; parietem *lectisternia murata*, quibus pulvinaria imponuntur, ut qui lavarunt, in ijs quiescant. In ipso porò ingressu duo labra quadrata, & è regione ipsas thermas duos pedes profundas egregiè temperata, nullius gravis odoris, nec quicquam sulphuris habentes, sed nitrosas & aluminosas tantum. Est autem specus patula, è qua aqua erumpit, tam commodè excavata, ut plures simul in eà lavare queant; verùm quanto longius in eà proceditur, tanto ferventior est ipsa aqua. Ferunt hæc balnea *saluberrima* esse, præterquam quod amœna quoq; sunt propter vicini Maris undas, è quibus murmura & susurri gratissimi excitantur. Extra hanc specum *scala* est, plus minus XX. graduum, per quos obliquè ascenditur *ad sudatorium*, sic enim vulgari linguâ vocant. In illud ingressus patet, antri instar, satis altus, non tamen latus, lumen cœli passim per foramina excipiens, ut sine tædâ vel face in eo progredialiquantulum possis. Inde duplex via, quarum illa quæ ad sinistram est, multa *lectisternia muralia* continet, eiusdem utilitatis cum superioribus, & tota protenditur in montis latus, ac in præruptâ quâdam eius parte definit; altera ad viscera montis inclinât, ut verisimile sit in ardentissimis ipsi⁹ cavernis eam desinere. Nos accenso funali tantum progrediebamur in ea, quantum præ calore poteramus. Ac initio quidem solummodo teporem quandam sentiebamus, post ulterius in eà progredientes calorem magnum, qui cum superiora peteret, mirè offendebat caput, atq; eò magis, quò progredieremur longius, ut humi aliquantisper reperere cogeremur. Cum igitur sudore propemodum difflueremus, licet omnibus vestibus exuti, ac funale nimio æstu

æstu liquefceret, pedem retroferre cogebamur; & eadẽm viã quã ingressi eramus, reversi, in inferioris partis huius montis balneis, de quibus paulò antè dictum est, nos abluebamus.

§ 20. Porrò intra hunc locum & Puteolos est *Fons aqua dulcis*, in ipso mari, non procul à continenti adhuc exiliens cum impetu vehementi, cuius scatebra in fundo pelagi tranquillè ex arenis emicans spectaculo semper est, & ingentem cunctis præbet admirationem.

Non procul àhinc venimus ad *Viam Attellanam*, de quã sciendum, esse eam ab utrãq; parte plenam collapsarum tabernularum, quarum forma partim quadrata, partim rotunda; & sunt in his tabernulis testudines vel arcus, in quibus loculi & urnæ conspiciuntur, ut conijceremus illa ædificia olim sepulturæ destinata fuisse, quamvis accolæ illius loci in eum usum illa extructa dicebant, ut res venales in ijs haberentur, & ex ea per § 21. suasionem, vulgari linguã vocant, *Il Mercato de Sabato*. Certum enim est de mortuorum hominum corpora apud veteres comburi solita, & cineres in urnas reconditos. Illud mirum, quod quidam è socijs nostris, ex urnã quadam eximebat partem cranij capitis humani miræ densitatis. Nam indicium erat, non cineres tantum, verum ossa quoq; cadaverum aliquando in hĩce localis conservata fuisse, postquã caro illorum à Sarcophagis consumpta esset. E: at ista cranij portio, contactu initio satis dura, quãprimum verò ætẽm sentiret, mollescebat, & tandem in pulverem resolvebatur. Putant tamen nonnulli hunc locũ fuisse *Circum*, in quo olim *dies Minervæ festivi* celebrabantur, quorum solemnitas quinq; erat dierũ, cum post Iduum Martiarum diem, qui ater habebatur, cepisset, unde appellatio *quinquatriorum* facta est, quasi quinq; ab atro die; Solebant per eos dies adduci & invitari in ludos Scholastici, addonari præmiolis, quemadmodum ex Ovidio apparet lib. 3. Factor;

Quin-
quatria
festum
Minervæ.

Discipulos attrahit illa novos.

Quæ consuetudo in quibusdam Germaniæ locis in diem

V v 2

D. Grego-

D. Gregorio sacrum rejecta est; Eo enim propemodum tempore *Quinquatria Roma* & alibi celebrata fuerunt.

§ 22. Inde digressi pervenimus ad *Centum Cellas*, vulgò *Centio Camerelle*, qui locus sic dictus, quod nihil aliud præter cameras vel cellulas in se contineat, unâ subinde in alias ducente. Situs eius in colle est hodiè. An autem olim quoq; fuerit, dubitari posset propter ruinas & fornices, quorum aliquot seiuncti sunt à reliqua structurâ ædificij, ut vero simile sit, multò capacius fuisse & elegantius. Has igitur ingressi ruinas, iterum pervenimus ad ædificium amplum quadratum ac columnis quadratis ordine quadruplici constructum; ad quarum unam foramen erat, per quod dux noster inspectionis harum antiquitarum se demittebat, ut nos in eo exciperet & descensuris opem ferret. Tum verò in ambitum quendam veniebamus plenum cellulis, ut vocant, quæ ipsæ quoq; omnes formâ quadratâ erant, sed aliæ alijs capaciores. Inde in alias cellulas & ambitus patebat viâ, distinguebatur enim pluribus anfractibus ipsum ædificium. Erat præterea aded intricatum propter similitudinem cellularum, ut non sine causâ quidam putarint, olim Labyrinthum fuisse, è quorum numero est Antonius de Ruffis Calaber, quem tamen existimo, formâ potius commotum, ut ita sentiret, quàm alijs circumstantijs. Nos aquarum conservandarum causa factas eas esse iudicamus; Nam per concamerationum testudines spiracula & foramina sunt, per quæ tanquam è puteis aqua in usum quemlibet hauriri poterat.

Ad sextum ab Urbe Neapolitanâ lapidem, vidimus etiam § 23. locum, quem Itali vulgò, *La Piscina mirabile* vocant. Ingrediebamur molem quandam grandem, oblongam, quadrangularem, ac fornicatam, ut ita dicam, & templi formam præ se ferentem: Habebat in longitudine quatuor ordines columnarum quadratarum, quibus fornices sustententur; & quilibet ordo continet columnas XII. ut sint numero XLVIII. diversæ magnitudinis & figuræ. Quod cum mirum videretur his, qui unâ necum has antiquitates perlustrabant; nihil mirum est, inquam, cum

cum gravissimi autores literis mandant, *Diana Ephesina templum* CXXII. columnas habuisse, quarum quælibet LX. pedes alta esset. Descendebamus autem duobus gradibus undiq; continuis; sed fenestræ nullæ aderant, nec ullum aliquod illarum indicium; lumen Solis tamen hinc inde per rimas incidebat, alioquin ædificium ipsum satis erat integrum. Itaq; ne divinare quidem licebat, in quem usum olim extructum fuisset, multò minus asseverare. Sunt qui putant fuisse Piscinam, cum ex formâ illius loci, tum ex Plinio, qui scribit Natur. hist. lib. 9. cap. 55. apud Baulos in parte Baiarâ piscinam habuisse Hortensium Oratorem pro murenis, quarum unam adeo perditè dilexerit, ut exanimatam desesse credatur. Blondus Luculli domum fuisse existimat. Alij scribunt Antoniam uxorem Drusi, murenis illud ædificium extruxisse. Quanti autem piscium vivaria, & in primis murenarum à veteribus æstimata fuerint, ex probatissimis authoribus intelligi potest, & coniecturam intuentibus auget, quod in ipso Monte seu colle potius, illa adhuc conspiciuntur, quæ apud eundem Plinium, in allegato lib. 9. cap. 54. leguntur, dum ait; Veteres, ut Lucullum & Hortensium, montes summis impensis excidisse, quò Mare admitterent.

524. De *Marij villâ* suffragatur idem Plinius Natur. hist. lib. C. Mar. 18. cap. 6. Posuit, inquit, in Misinensi villam C. Marius septies *rij Villa*, Consul, sed peritiâ castrametandi, sic ut comparatos ei ceteros, *postea* etiâ Sylla Felix cæcos fuisse diceret. Hæc à Lucullo possessa & *Luculli* ampliata fuit, Miseno proxima, quâ classis portum spectat; Scribit ita de hæc villâ Plutarchus in vitâ Luculli, Vitar. Tom. 2. Iam illa in orâ Maris, & apud Neapolim ædificia, cum exhaustâ infernè terrâ Colles peniles effecisset, cursusq; in Mari, & piscosos transitus ædibus suis circumduxisset, habitationes in Mari extruxisset ut inspexit Tubero Stoicus, Xerxem eum togatum nominavit. Habebat & in Tusculano habitationes, ex quibus tanquam speculâ, circumspicere vicina poterat, cubiculis & ambitu onibus apertis; In eas cum Pompeius venisset, reprehendit Lucullum, quod ad altatem, optimè accommodasset

ædes, sed ita ut hyeme habitari non possent: Cui Lucullus subridens; Adeonè, inquit, minus tibi Gruibus & Ciconijs sapere videor, ut non possim secundum anni tempus locum mutare? Hactenus Plutarchus. Suetonius in Vita Tiberij, cap. 73. memorat; Tiberium Cæsarem ingravescente vi morbi retentum paulò post obiisse in Villâ Lucullianâ, octavo & septuagesimo ætatis anno, tertio & vigesimo Imperij, decimo septimo Calend. Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, & C. Porcio Nigro Cofs. Fr. Leand. in descript. Ital.

525. *C. Julij Cæsaris* autem *Dictatoris Villa* supra Baias in monte fuit, quod ex Taciti verbis colligitur, qui XIV. Annalium scribit; Agrippinam occiso Nerone, tandem domesticorum curâ, levem accepisse tumulum, viam Miseni propter & villam Cæsaris Dictatoris: Et visuntur adhuc eius insignia fundamenta supra Templum Veneris, cuius ruinæ suum vetus nomen adhuc retinent.

526. *Magni Pompeij villam* locant in monte tertio, inter Avernum & vicinum Sudatorium Tritulinum, aiuntq; restare cognominis vestigia in loco, & repertam ibidem olim esse Pompeij Magni statuam; Scipio Mazzella de Antiquit. Puteol. cap. 21. Hercul. Prodic. & c.

527. Visu dignum in hoc tractu quoq; est *Miseni Promontorium*, Virgiliano carmine celebriusq; auctorum scriptis famosum & immortalè. Mons ille procurrens in Mare, sicut olim, ita nunc etiam, cryptis atq; cavernis multis pertusus, atq; concavus est, ut admodum appositè Poëta ingeniosus ac locorum illorum gnarus, *Aërium* prius appellatum fuisse canat, quasi propter meatus & concavitates ventosum. Insuper sub eodem, mortuo & immolato ad Avernum, ut Servius tradit, Miseno tubicini, remigiq; suo sepulchrum Æneam posuisse, qui inquit Æneid. lib. 6.

*Imponit suaq; arma viro, remumq; tubamq;
Monte sub Aërio, qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumq; tenet per secula nomen.*

Insinu-

Infinuans & designans per remum ac tubam, montem illum celebrem perpetuò futurum, propter Classem atq; bellicarum navium stationem, quam ibi juxta Misenum Augustus Imperator ad tutelam Maris inferi Mediterranei tunc collocaverat primum. Accommodavit stationem illam M. Agrippa, sicut à Dione memoratur, bello Siculo contra Sex. Pompeium, Præfectus Classis ab Augusto factus, atq; in eo sinu Maris posuit, qui inter Misenum & Cumas collibus cinctus instar lunæ corniculatæ incurvus & inflexus erat; loco nimirum capacissimo, vel maximè Classi oportuno, propter vicinos Maris sinus triplices ab altero Miseni Latere, inter Baias & Puteolos ingruente; Bajanum videlicet, Lucrinum & Avernum lacus; quædam Maris otia pulchrè nuncupatos à Luc. Floro lib. 1. cap. 16.

§ 28. Iam vero tandem B A I A S, Campaniæ civitatem pervenientes, à Baio Vlyssis socio illic sepulto sic nuncupatas, vidimus earundem Antiquissimarum pulcherrima fundamenta pleraq; pelago demersa in undis. Oppidi vix ullæ in continenti reliquias; balnearum atq; thermarum cavernæ & ædificia vetusta, & admirandi operis extant circumquaq; in vicinis montium clivis & radicibus. Interim multæ structuræ in cineribus incendiolorum sepultæ jacent, multæ vastis terræmotuum voraginibus absorptæ sunt. Portus Bajani veteres pilas ex cocto latere maximas Puteolanae molis instar, sumtibus immensis factas, inter fluctus scopulorum extantes formâ vidimus; sicut & claustrorum moles ac fundamenta, quæ quondam pisciferos, Lucrinum Avernumq; lacus, adversus aperti Maris tempestates muniebant; Ab

§ 29. Hercule primum *aggerem* iactum ferunt, longitudine *Herculeus* stadiorum octo, latitudine qua duo vehicula commeari poterant, ut Strabo testatur, cum Geryonis boves traducere vellet *ger*.

Grata posteritas illum ad Baulos propterea à templo rotundo coluit, cuius adhuc ostenduntur reliquias, quemadmodum & Veneris & Dianæ templorum; Nos his ruinis relictis cymbam tandem nostram conscendimus, Puteolos reverfuri.

§ 30. Hic inter navigandum, viam silice stratam vulgò *Via Si-* *Via Si-*
licata

licata di Selci, quæ in hodiernum usq; diem pacatis & consisten-
 tibus undis passim in fundo cernitur, vidimus, cum olim isthac *Selch*
 terrâ transiretur, ubi nunc navigio proficisci oportet; Postea nobis
 sese offerebant præalti montes, ad quorum radices erant continuæ
 ædificiorum ruinæ, unde facile conijciebamus, eo in loco ingens
 oppidum aliquando fuisse, sed frequenti terræ motu dejectum &
 desertum ab incolis. Apparebat enim expressa figura devastatæ
 Urbis vel oppidi, vepribus & arbutis iam frondescentis; pauca
 ædificia inhabitabantur à pauperibus quibusdã navicularijs
 quod portus ibi satis tutus sit. Hæc cum videremus, venit nobis
 in mentem id, quod alicubi Servius Sulpitius ad Ciceronem scribit,
 cum ex Asia aliquando reverteretur, & ab Ægina Megaram
 versus navigaret, cadaveribus Oppidorum se circumdatum
 fuisse. Erant enim ante nos vestigia illius Civitatis, de quâ
 modò dictum est, à tergo Cumæ, ad alterum latus Baiæ, nec
 longè aberant Puteoli, quæ oppida cum quodam tempore
 florentissima fuissent, nunc prostrata jacent ante oculos.
 Itaq; mirabamur conditionem ac fortunam rerum humanarum,
 & cogitabamus, quid de nostris regionibus aliquando
 futurum esset, quæ neq; ita excultæ sunt, neq; tantis opibus
 fertæ, neq; famâ adeò celebres, ut istæ olim; eò facilius eas
 interire. Memineramus etiam illius, quod Pyrrham & Antifsam
 Urbes circa Meorim, Elicem & Buram in sinu Corinthio
 Pontus abstulerit, quarum vestigia nunc in alto apparent, ut
 inquit Plin. Natur. hist. lib. 2. cap. 92. Et noti de his sunt
 versus Ovidij;

*Si queras Helicem & Burin Achæidos Urbes,
 Invenies sub aquis; & adhuc ostendere nautæ
 Inclinata solent cum mœnibus oppida mersis.*

Evidens hoc argumentum fragilitatis humanæ, & quàm
 nihil stabile nec perpetuum sit in vitâ.

Cornz.

Neapolis, de qua supra.

14.

§ 3 L. Vidimus Sepulchrum P. Virgilij Maronis, faucibus Montis Pau-

3.

is Pausilypi, quæ Neapolim spectant, planè vicinum, in dè con-
tiguum, sub quo *laurca* sua sponte crevit; Inscriptio verò eius
monumenti, quæ à Canonicis Regularib. renovata, hæc est:

Qui Cineres tumuli hæc vestigia conditur olim.

Ille hoc qui cecinit, pascua, rura Duces.

Con. Reg. M. D. LIII.

Ac verosimile est eo in loco Maronem sepultum fuisse in
Sacello quodam, quod adhuc supereft, sed versus in eo delati
sunt, ut hinc inde ex ijs vix literam aliquam agnoscas, monu-
mentum verò nullum conspicitur, unde veritas manifestè de-
prehendatur. Suffragantur tamen huic nostræ sententiæ, plu-
ra veterum Poëtarum testimonia, nempe quòd Virgilius, cum
Brundusij moreretur, corpus suum huc transferri ac sepeliri hic
voluerit. Servius Commentator illius, altero lapide à Neapoli
viâ Puteolanâ propè fauces perfossæ per Pausilypum cryptæ mo-
numentum eius fuisse scribit. Locum nunc ostentant accolæ,
monstraturq; è vicinis hortis S. Severini. Monachi dicunt fu-
isse supra sepulchrum statuam æneam, astu sublatam à Mantua-
nis, & ab illis adhuc hodie asservari, quod an verum sit, dubium
est. Visitur quidem Mantuæ inter alia rara, antiquissima statua,
cui prædicti versus insculpi sunt, sed an illa aliundè eo translata
sit, nec ne, quoq; in ambiguo est. Scribunt parè modo Ennio
Poëtæ olim à Scipionibus statuam fuisse positam.

532. Non procul inde à Pausilypo, *Aëtij Synceri Sannazarij*
Poëta, Virgilij æmuli, *domus* visu digna, quæ ex testamento in
Cænobium versa, Templum habet B. Virgini dicatum. Est ibi
marmoreum Sepulchrum affabre sculptum; Hinc Orpheus seu
Apollo, illinc Sibylla sive Musa, è marmore condidissimo, cum
hoc Petri Bembi Cardinalis Epigrammate.

D. O. M.

Da sacro cineri flores, hic ille Maroni
Syncerus Musâ proximus, ut tumulo.

X:

Vixit

	Vixit An. LXXII. obiit, Anno clj. Io. XXX.		
18.	<i>Neapoli</i> , mulis conductitijs discessimus,		
Coenæ.	<i>Capua</i> , de qua supra.		16.
Prandij.	<i>Cascano</i> , de quo supra.		15.
19.	<i>Mola</i> , de qua supra.		20.
Coenæ.	<i>Fundi</i> , de quo supra.		10.
Prandij.			
20.	Cum in reditu ulterius profecturi, sumto prandio hoc opido egrederemur, <i>telenij custodes</i> , eo loci à Rege Hispaniarum constituti, nos ante portam prætolabantur, exploraturi, num quid de rebus extra Regnum hoc evehi prohibitis, nobiscum haberemus? Sedulâ autem inquisitione habitâ, cum nihil tale reperiri posset, tandem nos dimittebant. Accesserant nobis in hoc reditu comites itineris <i>Abrahamus à Bibran de Kitzlitzreben</i> Nobilis Silesius, & <i>Ioannes à Kotteritz</i> , Nobilis è Marchiâ Brandeburgensi, quartanâ tum fortè febris laborans, quam cum uni ex <i>telenij custodibus</i> , ipsius reculas nimis diligenter perscrutanti, donarij loco offerret, Italus autem hanc additâ humilimâ gratiarum actione recusaret, nobis omnibus risum movebat.		
Coenæ.	<i>Privernum</i> , de quo supra.		22.
21.	<i>Sarmoneta</i> , de qua supra.		12.
Prandij.	<i>Velitra</i> , de quibus supra.		15.
Coenæ.			
Prandij.			
22.	§ 33. FRASCATO, vulgò, Oppidulum ad radices Apennini Montis situm, in quo Paulus III. Romanor. Pontifex, magnis sumptibus splendidum extruxit Palatium, quo se, præsertim æstatis tempore, quiescendi à laboribus & negotiorum fluctibus, ac refrigerandi potissimum causâ, quasi in portum tranquillum recepit. Plæriq; autumant, Lucullanam hic olim fuisse villam, nec longè abhinc distantem agrum Tusculanum, M. Tullij Ciceronis quæstionibus Tusculanis immortalẽ.		
Coenæ.	<i>Roma</i> , de qua supra. In Sactario Pontificis Palatio Vati-		12.
23.	cani vicino & Templo D. Petri adiuncto fuimus.		
Prandij.	§ 34. TIBUR, vulgò <i>Tioli</i> vel <i>Tivoli</i> , Civitas in Sabinis, deci-		16.
24.	mo sexto ab Urbe lapide, crebris fontibus irrigua, & singulari aëris		

aëris temperie commendata. Ovid. 4. Factor. origine Græca, à Tiburto, Catillo, & Corace Amphiarai Vatis liberis, post prodigiosum patris ad Thebas interitum communiter condita, & à Tiburti nomine, qui ex tribus natu maximus erat, Tibur appellata. *Perlustrandi hic sunt sumtuosissimi illi horti*, quos Hippolytus Atestinus Ferrariensis Cardinalis amplissimus ibidem inclivo montis, cum permagnifico Prætorio, statuis antiquis, picturis, & regiâ prorsus supellectile pleno, ante annos aliquot intruxerat, prisca luxus & splendoris ad imitationem.

Horti singuli in classes pulcherrimè distributi suis hemicyclis exedris & peristylis ornatissimis sparsim distinguuntur; adèd ut ab una parte in aliam inambulantibus per ambulacra frondibus concamerata, pergulasq; & vias, hedera semper virenti rectas, inter spirantium atq; ridentium undiq; florum atq; herbarum plagas, mirificam præbeant speciem, varietateq; sua detineant atq; morentur omnium animos & oculos, dum interrim nec fatiare spectatorem infinita statuarum ac fontium miracula possint. Cernuntur deniq; in arborum ramis avicularum canorarum imagunculæ plures, quæ velut automata quædam plaudunt alis, cantillantq; concentu dulcissimo, quasi vivæ, per ramorum secretas fistulas arte hydraulica, ventis & aquarum motu concitata. Cum autem artificie procurante, proditin conspectum ex latibulis bubo, subito conticescunt omnes, & eodem postea subducente, concinnunt deniq; suaviter. Miraberis quoq; ibi hydragulum, multis fistulis politissimis compactum organum, quod non follibus, sed aquis agitatum, reddit permultiplices sonos, musicum concentum artificiosissimum.

Visu quoq; & admiratione dignus inprimis hic est præ-
Anienis fluxus ex altis rupibus *lapsus*, & ut secundum illud
 ceps *Anienis fluxus* ex altis rupibus *lapsus*, & ut secundum illud
 Poëta. Anienis
fluxus
cataractæ.

Prætere cursu

Fument, ac multâ sudent aspergine cantes.

Vix unquam igitur ibi nebula, ventiq; defant. Et quem-
 admodum ascendentes à cataractis in altum nubes sudo fere-
 noq;

noq; cælo; sic & in Solem obiectæ irides frequentissimè procul intuentibus apparent. Famâ, veterumq; scriptis fluuius hic celebris est; ex monte Trebanorum oriens, tres amœnitate nobiles lacus, qui & Oppido ipsis subjecto nomen *Sublaqueum* dederit, perfluit. Plin. Natur. hist. lib. 3. cap. 12. Sublaqueum dici oppidum, & inde in Tiberim deferri aquas asserit. Inde per montes & sylvas decurrens juxta Tibur, ex editissimis rupibus præcipitatur in subjectos campos, maximo cum fragore, molas aquarias plurimas varijs locis exercens. Alicubi inter scopulos & saxa delapsus, sui magnam partem recondit, quam alibi tamen in descensu largiter revomit. Quin ad montium radices per imam planiciem è gelidis venis sulphureis, per subterranea metalla derivatis sparsim erumpit, quas *Albulas* vocant à colore ferri lætis, cui similes videntur; Medicâ virtute multa pollere dicuntur, tam in potu quàm balneis, ut Strabo restatur. Plin. Natur. hist. lib. 3. cap. 2. eas vulneribus etiam mederi scribit. Cæterum *coluerunt* inprimis *Herculem* Tiburtes singulari religione, *velut tutelarem* ac Græcanici generis Deum; cuius festo quotannis die, magna ibidem populi multitudo confluere ad sacra fuit solita; Et Hercules quidem templum autumant illud fuisse peritit antiquitatum, quod sub monte ad viam Tiburtinam videtur. Fuit & altera ibidem ædes Herculis Saxani, sicut docet titulus antiquus marmoris insculptus, qui translatus nunc extat in foro, parieti domus privatæ infertus huiusmodi;

Herculi Saxano Sacrum.

Ser. Sulpitius Trophimus,

Ædem, Zothecam, Culinam,

Pecuniâ suâ, à Solo restituit,

Idemq; Dedicavit, K. Decemb.

L. Turpilio, Dextro, M. Maëcio Rufo. Cos.

Eutyclus Ser. Peragendum curavit.

Ædes autem hæc ubi fuerit, obscurum nunc est. Colligunt tamen nonnulli differentiæ causâ Saxanum Herculem ideo nuncupasse Tiburtes, quod eius ædes in saxo posita fuerit, non

non secus ac apud intubres, Mediolanà huius templi, *Hercules in petra*, dictus fuit. Videndum itaq; num quæ adhuc extat in rupe posita non procul à Cataractis ædes rotunda sine tecto, sumtuosi operis, ex marmore atq; artis eximia; Saxani sit Hercules & culti ibidem; ut scilicet Anienis alveum compesceret & agros ab inundationibus tueretur. Huius enim DEI in tutelâ terram firmam esse putabat vetustas, qui idcirco colebatur in terrarum finibus propè portus, navalía, fluminumq; præcipitia. Quin & in Prætorio Tiburti, cum cæteris Dijs Hercules, non secus ac Romæ in Capitolio Iupiter, colebatur; nec non inter ordines concillij publici atq; sacerdotiorum, Augustales Herculanei dicti sunt ibidem, & magnæ dignitatis erant; quod ipsum per titulos & Epigraphas ex marmoribus antiquis ibi collectas, abunde probatur; E quibus exemplum unum vel alterum hinc adijcere lubet.

Tibur in S. Vincentij sacrâ Ede.

Herculi Tiburt. Vi&t. & cæteris Dijs

Præt. Tiburt. L. Minicius Natalis

Cos. Augur. Leg. Aug. Pr. Pr.

Provinciæ Moesiæ. Infer

Votis Susc.

Ibidem in descen-

su montis in ipsâ

viâ fragmentum; C.

Sextilius V. V. Ti-

burtium Lib. Ephe-

bus Herculanius, Augustalis.

Item in summo templo.

C. Albius, Livilla, L. Thymetus, Herc. Augustalis.

Illustravit item Tibur antiquissimis temporibus Sibyllarum decima, quam *Albuncam* Latini, *Leucotheam* Græci nominarunt, divinis eam colentes honoribus; ideoq; lucum cum delubro fonteq; propter aquarum albularum eiusdem cum ipsâ nominis illi sacrarunt supra Tibur in montibus, ubi natam, oraculaq; dedisse ferunt; cuius Maro Poëta *Æneid.* 7. & eius commentator Servius, item Horatius lib. 1. Carm. oda. 7. & eius Interpreteres Dionysius Lambinus, & Iacobus Cruquius, mentionem faciunt.

In via quoq; nobis occurrit Plautiorum Sylvanorum in-

gens *mausoleum*, ex saxo quadrato constructum, juxta pontem qui viam antiquam ibi ab utraq; fluminis ripa coniungit.

Hæc verò Elogia mausoleo adscripta sunt: T. PLAVTIO M. F. SILVANO ÆLIAN. Pontif. Sodali Aug. IIIvir. A. A. A. F. F. Q. T. I. Cæsaris Legat. Leg. V. in Germania Pr. V. R. B. Legat. & Comit. Claud. Cæsaris in Britannia Contuli Procasia Legat. propræt. Mœsia, in qua plura quam centum Mill. ex numero transdanuvianorum ad præstanda tribus cum Conjugibus ac liberis, & Principibus aut Regibus suis transduxit. Ob motum objectum Sarmatar. compressit; Quamvis parte magna exercitus ad expeditionem inarmandam misisset. Ignotos antea ut infensos P. R. Reges signa Romana adoraturos in ripam quam tuebatur perduxit, Regibus Bastarnarum & Roxolanor. filios Dacorum fratrum captos ut hostibus ereptos remisit. Ab aliquis eorum obsides accepit, per quem pacem Provincia & confirmavit & protulit. Scytharum quoq; Regem ac Heronenfi, quæ est ultra Borustenen obsidione summoto, primus ex ea Provincia magno tritici modo annonam P. R. adlevavit, hunc Legatum in Hispaniam ad Præfectur. Urbis remissum, Senatus in Præfectura Triumphalibus ornamentis honoravit. Auctore Imp. Cæsare Augusto Vespasiano verbis ex oratione Q. I. S. S. Mœsia ita præfuit, ut non debuerit in me differri honor. Triumphalium eius ornamentorum, nisi quod latior ei contigit morâ titulus Præfecto Urbis, hunc eadem præfectura Urbis Imp. Cæs. Aug. Vespasianus iterum Cofs. fecit.

Alia inscriptio:

M. Plautius M. F. A. N. Silvanus Cofs. VIIvir Epulon. huic Senatus triumphalia ornamenta decrevit, ob res in Illyrico benè gestas, Lartianus C. N. F. Uxor A. Plautius M. F. Ugu-
lanus Vix. Ann. IX.

Cœnz.

Roma, de qua supra,

fuius in Bibliothecâ Vaticanâ, quam commentario eruditissimo illustravit Angelus Roccha à Camerino; Item in hortis Pon-

tis Pontificis, quos *Belvedere* vulgò indignant, Itemq; in Monte *Cavallo* sive *Caballo* vulgò, olim *Quirinali* dicto; ubi Palatium Pontificis sumtuosissimum, cum adjunctis hortis amœnissimis, undiq; salientis aquæ copîa irriguis perlustravimus.

27.

Admissi sumus in secretius Summi Pontificis cubiculum, seu *Cameram secretiorem*, quam vulgò *il studiolo del Pontifice* nominant; Item in *Cameram*, quam vulgò *Guàrdarobbe* appellant, ubi præciosiores Pontificis vestes, seu habitus Pontificalis asservari solet.

Vidimus in super eodem die Palatium Farnesiorum; nec non Palatium unâ cum adjunctis hortis, Magni Hetruriæ Ducis; utraq; picturis, emblematis, statuis, pyramidibus, porticibus, Xystis, atq; regiâ supellectile ornatissima, & instructissima; de quibus, qui plura desiderat, is videat Ducis Viæ, quatri duo lustrandis Rom. Urbis antiquitatibus caput 8. Ex Iacobi Boissardi Vesuatini Topographiâ V. Rom. Festum Omnium Sanctorum hoc die summâ cum solennitate Romæ celebrari vidimus; formâ ac modo ferè tali; Sub exortum Solis, in Mole D. Adriani ad Tiberim, sive Castello Sancti Angeli, ut nunc vocant, primùm in omnibus tribus contignationibus infimâ, mediâ, ac superiore, displosa sunt omnia tormenta bëllica, magno edito strepitu ac fragore; Securus deinde est Campanarum pulsus in omnibus templis, quotquot Romæ, vel circa sunt; Summus ipse Pontifex Clemens VIII. à toto Cardinalium cætu comitatus, & magnâ satellitum stipatus catervâ, in sellâ curuli insigni levatus, humeris Sellariorum, id est, leſticariorum hominum in templum D. Petri in Vaticano delatus, Missæ interfuit, Cardinali Cajetano missificante; Missâ verò finitâ, Pontifex ipse, eodem comitatu, ordine & pompâ, à Sellarijs suis in Palatium suum huic templo contiguum, humeris gestatus est.

Novem.

1.

I.
xxx.

535. *Monte rose* vicus, Latinis *Rosulum* dictus, vicinum habens lacum eiusdem nominis.

32.

Tran-

Crescunt circa Montem Faliscorum, ut supra quoq; dictum, Vina generosissima, *Muscetellina* vulgò nuncupata, quæ nullibi in Italiâ adeo suavia, dulcia & delicata reperiuntur; ex quorum nimia ingurgitatione, cum Sacrificulus quidam valde bibulus hîc esset demortuus, servus eius in perpetuam rei memoriam loco Epitaphij, in lapidem sepulchralem hæc verba incidi curavit; *Propter EST EST Dominus meus mortuus est*; Bina enim istâ vocis *EST* inscriptione in ædibus publicis seu diversorijs, & per servum, qui herum justo intervallo eques præcedebat, facta repetitione, vinum notabatur optimum.

Volsenitum, vulgò *Volfena* ad locum eiusdem nominis situm, transivimus.

S. Lorenzo della grotta.

4. 540. A QUILA, Ptolomæo, Tusciæ mediterraneæ oppidum, 12.
 Prandij. vulgò *Acquapendente*, sub Romani Pontificis dominatu, sicut & reliqua omnia à Româ ad fines usq; ditionis Magni Hetruriæ Ducis; Fr. Leand. in descrip. Ital. Hic in magno versabamur periculo, ob ignem in Camino prandij nostri causâ, ab hospite accensum; quia totus Caminus inflammatus incendij metum vicinis incutiebat, sed flamma tamen DEI beneficio, tandem est extincta, & ignis sopitus.

5. 541. *Radicozano* vulgò, Castellum munitissimum cacumini 15.
 Cœnz. montis impostum, Magni Hetruriæ & Florentiæ Ducis; Pons d' Arbia, Lucinano.

Prandij. 542. *Forniero* vicus ignobilis Tusciæ in Italiâ. 24.

Cœnz. 543. SENA, vulgò *Siena*. Tusciæ vel Hetruriæ in Italia oppidum est sub imperio Magni Hetruriæ Ducis, jacet in colle, præcellis est cinctum crepidinibus tophitis, frequentia nobilium ædificiorum nitet, è quibus Ædes maxima D. Virgini Matri sacra, splendidis ac sumtuosis, quæ in totâ Europa sunt, Fanis annumeranda, sive pretium marmoris, ex quo tota incrustata est, sive excellentiam operis ac artificij, quo facta, spectes, ubi sacellum quoq; videtur, in quo res gestæ Ænæ Silvij depictæ sunt. 18.

In templo S. Dominici, Germanorum sepulchretum.

Claret illustri Academia, atq; ob puritatem linguæ Tuscanæ sive Hetruscæ, reliquis omnibus Italiæ Civitatibus antefertur, quâ de causâ Nationes etiam extræ, quæ studiorum & linguæ purioris Italiæ addiscendæ gratiâ in Italiâ peregrinantur, hunc locum, præ cæteris, ubi aliquandiu commorentur, eligunt, moti quoq; fortassis optimâ victus ratione, & salubri aëris temperie, quâ gaudet.

Porro Senarum Civitas est adeò antiqua, ut eius origo apud probatos auctores nullibi reperiat. Meminit huius Cornelius Tacitus lib. 20. Annalium, Coloniam Senensem eam appellans; quæ verba de alia Senâ, quæ etiamnum hodiè in Piceno extat, & *Senegallia* vulgò dicitur, nequaquam intelligi possunt, ut aliqui falso opinantur. Siquidem tempore Taciti & Plinij, ea Civitas Piceni, non iam amplius Sena, sed *Senogallia* seu *Senogallia* vel *Senegallia* appellabatur; Quod ex verbis Plinij & Claudij Ptolomæi liquidò constat. Plinius enim Coloniam Senensem lib. 3. Natur. hist. cap. 5. inter mediterraneas Hetruriæ Colonias disertè enumerat, idemq; paulò post, etiam Senegalliam in sexta regione Italiæ collocat. Ptolomæus verò, non solum in Latinis ac typis excusis, sed etiam in Græcis, iisdemq; antiquissimis, & manuscriptis codicibus, Senam inter mediterraneas Etruriæ Civitates, Senam vero Gallicam (sic enim eam nuncupat) inter alias Senonum Civitates, propè Anconam & Fanum Fortunæ recenser.

Palatium hic magnificentum, in quo Prætor cum optimatibus habitat.

Hospitale, cuius fundator B. Soror qui per 1000. annos integer & incorruptus reservatus, videtur.

9.
Coenz. 544. *Bonitium*, vulgò *Poggibonzi*, q. d. *Foggio Bonitio*, id est, 14.
Collis Bonitius, Tusciæ in Italiâ oppidulum, sub Imperio magni Hetruriæ Ducis.
10.
Prandij. & 545. FLORENTIA, Hetruriæ Metropolis, & Magnorum Hetruriæ Ducum sedes, olim *Fluentia*, quod ad Arni fluminis fluenta 16.

enta extructa sit, sic dicta, unde Catoni & Plinio Fluentini populi, qui nunc Florentini nomine magis auspiciato vocantur, ut in quadam Epistolâ Angelus Politianus scribit, vulgò *Fiorenda*. Urbs est in Italiâ omnium florentissima, ad utramq; fluminis Arripam sita, quatuor eximijs pontibus juncta, ab Oriente & Septentrione collibus amœnissimis, & undiq; fructiferis arboribus vestitis cincta, medijs Theatri instar, Occidentali latere pulchram in planiciem incedens, Apennini aliquot brachijs contra vim externam & incurfiones munita, videturq; ferè umbilicum Italiæ tenere. Nobili gente frequens perpetuò fuit, & si cui familias honestas, hinc tanquam è seminario in alias Urbes Italiæ profectas, cognoscere libebit, commentationes in Dantem Aldigerium Christophori Landini adeat, is enim operis eius initio multis hæc de re tractavit. Florentiam duplices habuisse muros, eosdemq; à Phefulanis sive Fesulanis & Barbaris esse dejectos, ac Cives desertâ Urbe in vicina oppida concessisse, tradit idem Landinus; Desolatam ita Urbem, ad Annum Christi DC. CCII. jacuisse, quo Carolus Magnus Româ, ubi tum Imperator Cæsar Augustus appellatus erat, in Galliam tendens, hic dies aliquot constitit, captusq; loci conditione, mœnium novorum fundamenta, longe prioribus ampliora iussit inchoari, proposito etiam edicto, ut passim dispersi cives ad instaurandam Urbem redirent. Hoc itaq; tempore novis muris cincta fuit. Ad eò splendidis magnificisq; ædificijs sumtuosissimâ structurâ ornatis tam divino cultui, quam Civium usui destinatis Florentia nitet, ut quemadmodum *Venetia dives, Mediolanum magnum, Genua superba, Bononia fertilis, Ravenna antiqua, Neapolis nobilis, ac Roma sanctâ*, ita Florentia tanquam flos atq; pulchritudo Italiæ, *Florentia bella* sit nominata.

Platea silice quadrato strata; factionibus, tumultu populari, finitimorum armis sæpius agitata; negotiationibus dives, opibus ampla, vestitu gravis, tora magna, frequens & exulta. Viri in ea facundi, mulieres pulchræ & sermonis elegantia Hetrusciscæteris præstantes.

Visu & notatu digna sunt hic;

I. *Nobilissima Urbis fana*, in primis autem admirabile illud D. *Mariae Floridae Templum* cathedrale, totum ex marmore crustatum, cum hemisphaerio stupendi operis; ibi in templo propè januam hæc inscriptio legitur:

Qui calum cecinit mediumq; — tribunal

Lustravitq; animo cuncta Poëta suo.

Doctus adest Dantes sua quem Florentia sepè

Sentit Consilijs ac pietate patrem.

Nil potuit tanto mors, sæva nocere Poëta

Quem vivum virtus carmen imago facit.

Sepulchrum Petri de Tolletto. In summitate ubi fenestræ sunt, conspicitur *foramen rotundum*, per quod Prid. Idus Iunij, Sol splendit, & definitum circulum, qui in pavimento templi est, attingit, nulloq; alio anni tempore fieri solet.

Iuxta hoc templum stat turris eximia tintinnabulorum, tota item marmorea modicoq; pòst intervallo, veterrimum Martis templum, formâ rotundâ magno ingenio constructum, & nunc D. Joanni Baptistæ sacrum, valvæ habet ex are fusili opere, tam raro artificio factas, eas præsertim, quæ contra fanum vel templum D. Mariæ Floridæ sunt, ut omnes omninò quibus ingenij vis est ulla, reliquâ in Europâ totâ similes esse nusquam arbitrentur: Item duæ columnæ Pisaniæ ablatae, ex quibus fortunam & infortunium ipsorum conjecturare poterant. Omnes infantes nullo alio in loco, quam in hoc fano per totam Urbem & in confinio baptisari solent.

In templo S. Crucis hæc inscriptio legitur: Michaëli Angelo Bonarottio, è vetusta Simoniorum familia, sculptori, pictori, & Architecto, fama omnibus notissimo, Leonhardus, patruo amantissimo, & de se optimè merito, translatis Roma, eius ossibus, atq; in hoc templo maiorum suorum sepulchro conditis, cohortante serenissimo Cosmo Med. Magno Hæturiz Ducce, P. C. Anno Sal. M. D. LXX. vix. Ann. LXXXVIII. M. XL. dies XV.

Turrim

Turrin huic templo contiguam Florentini exadificare cœperant, sed ipsis à Duce prohibitum, cum ex illâ tormentis maioribus castellum peringere potuissent.

Circa hoc templum est *forum peramplum* & spatiosum, in quo Nobilitas Florentina torniamenta & alia Equestria exercitia exercere solet, Item Ludum quendam, *del Calcio* appellatum.

Templum della Nunziata, vel Annuntiationis, celebre est, propter multorum Pontificum, Regum, Magnatum, aliorumq; vota, quæ ibi depicta, scripta, & appensa videntur. Hic imago Deiparæ Virginis à D. Luca depicta, cernitur; In nocte Natalitiorum hymnos aliasq; cantiones canere solent, ad quas audiendas frequens plebis accursus.

Sancta *Maria Novella*, sacellum habet familiæ de Gaddi, marmoribus & petris pretiosis clarum, ibiq; hospitale, in quo pueri nefando Sodomix scelere infecti servantur.

In templo D. *Laurentij*, ubi Magnorum Ducum sepulchretum, videntur vexilla appensa, hac inscriptione addita, prope ad altare.

En vexilla vides Marcelli insignia Bacci,

Invictas cuius tremuerunt aquora puppes

Testis Gallorum Henricus Rex, testis Hetruscus

Dux Cosmus, certatim hunc clarum heora canentes.

M. D. LXIIII.

Pauli Iovij Novoc. Episcopi Nucerini monumentum.

Sancta *Maria nova*, hortis, & cellis vino optimo repleti, abundat, & quotannis ex vino 70000. coronatos solvunt. Ibi *camiterium* in quo XXIII. horis, corpora absumuntur.

In monasterio S. *Marci* habitavit Hieronymus Savanarola, qui postea anno 1498. in foro, quod est prope Palatium publicum, combustus fuit; Sacellum hic splendidum & egregium Salviatorum. In foro huic templo contiguo, ingens columna erecta cernitur.

L' Abadia, Monasterium, quod reliqua impensis superat,

Yy 3

à Mar-

à Marchione Brandenburgico exstructum, cuius monumentum tale habet:

V G O N I, Othonis III. Imp. Affini ac Comiti, Marchioni Brandenburgensi, Etruriæq; præfecto, qui D. Benedicto hoc olim, & sex alia cœnobîa condidit, pij huius loci Monachi de se benemerito, sepulchrum vetustate attritum instaurarunt Anno Salutis, M. CCCC. LXXXI. H. M. H. N. S. Obijt Anno Salutis Po. XII. Kal. Ianuarij.

Al monte Domini, tum temporis, Virginiaum monialium Musica choralis, multas alias excelebat.

II. *Misericordie Ades*, uti Xenodochia, Orphanotrophia cæteraq; loca pietatis ergò constituta XXXVII. hic esse dicuntur.

III. *Ades* censentur *Plebanica* sive Parochiales XLIV.

IV. *Prioratus* XII.

V. *Conventus* virorum mulierumq; sacri LXXXVI.

VI. *Collegia* puerorum IX.

(mero.

VII. *Sodalitates* virorû, quas Fraternitates vocant, maximo numero.

IX. *Bibliotheca* ad D. Laurentium instructissima habens 4800. Exemplaria manuscripta.

IX. *In foro* primario, vulgò *la piazza della signoria*, dicto, statua visitur Equestris ex solido ære, cum hac inscriptione:

C O S M O M E D I C O, Magno Etruriæ Duci Primo, Pio, Felici, Invicto, Iusto, Clementi, sacrae militiæ, pacisq; in Etruria auctori, Patri & Principi Oprimo, Ferdinandus F. Magnus Dux III. crexit. Anno M. D. XCIII.

In cyppo, æneæ tabulæ hæc inscripta: PROFLIGATIS hostibus, in deditionem acceptis Senensibus, Plenis Liberis Sen. PL. suffragijs Dux Patriæ renuntiatur, ob Zelum Religionis præcipuumq; iustitiæ studium.

X. In eodem foro *Fons est salientis aqua*, statuis æneis & marmoreis insignis.

XI. *Palatium Magni Ducis Etruriæ* magnificentissimum, picturis, sculpturis, statuis æneis & marmoreis undiq; exornatum; in cuius Camera, rebus preciosis assignata, præter vasa aurea & argen-

argentea plurima, atq; magnam regiae supellectilis copiam, vidimus *Pandectas Florentinas*, holoserico rubro obductas, & fibulis atq; clausuris argenteis ornatas, multorum doctissimorum virorum scriptis celebratas, atq; hic maximi thesauri loco reconditas. Xystus Principis, varijs Ducum, aliorumq; Magnarum effigibus & statuis exornatus, ubi sphaera Caelestis cum globo ingentis magnitudinis. Prætercâ vidimus hic in Gazophylacio Ducis, præter alias res infinitas, rarissimi pretij & admiratione dignas *clavum ferreum* dimidiâ ex parte factum *aureum*, à Leonhardo Thurneissero Germano, quo experimento certitudinem artis chymicæ demonstrare voluit. Item *Ensem Caroli Magni*, *Mensam* scribendo accommodatam, quæ gemmis, margaritis & lapidibus pretiosis maximi valoris exornata fuit, *Margaritam* magnitudinis & grossitiei, ovi Columbini. Effigies quædam ex lapide Turcico vulgò *Türckisch*, exsculpta. *Cornu Rhinocerotis*, *Cochlea* & Corallini lapides, *Cultri Damasceni* permulti.

Guarda

robba,

vulgò.

Il Studiò.

lo vulgò.

XII. *Palatium Pithi*, vulgò *Palazzo de Pitti*, sumtuosissimum sic dictum à Lucâ Pitti conditore, cuius hæredes id postea Ducissæ Leonoræ, Cosmi Medices, Magni Hetruriae Ducis conjugio, pro certo pretio vendiderunt. Ingresso hoc Palatium à dextro latere, duo *Magnetes* eximia magnitudinis sub porticu apparent; Sub alterâ verò porticu depictus cernitur *Mulus* cum hoc disticho;

*Lecticam, lapides, & marmora, ligna, columnas,
Vexil, conduxit, traxit & ista tulit.*

XIII. *Transitus* ex hoc Pithi Palatio, per & supra domus priorum *secretior est*, in istud prius, ita ut Dux unâ cum familiâ à nemine conspectus, hinc ire & redire possit tutò & commodè.

In *guardaroba* vel *Gazophylacio* Ducissæ egregiæ & Regiæ vestes, tegumentis ornatae videntur: Item hortum amœnissimum, in quo *Crater* ex *solido lapide*, in rotunditatem LX. ulnas complectentem; *Grotta* itidem duæ *pulcherrimæ*; *Mensa* ex *Amethysta Orientali*, 30000. coronatorum pretio aestimata.

In pla-

In platea quæ vocatur *strada larga*, est *Domus Medicorum*, cum privata Personæ vel cives Florentini essent, hodieq; in ædificata remanet; In illa Alexander Medices quoq; interfectus fuit.

XIV. *Duas* Florentia habet *arces fortissimas*, unam in planicie, alteram in colle positam, ex quibus Civitas ab hostili impetu defendi; & si vel ipsa aliquid contra Magistratum machinari velit, in officio quoq; contineri possit.

XV. *Porta* numerantur hic IX.

Porta	1.	S. Nicolai;	Porta	6.	S. Pratenfis;
	2.	S. Miniatis;		7.	S. Galli;
	3.	S. Georgij;		8.	S. Pinti;
	4.	S. Petri Gattolini;		9.	S. Crucis.
	5.	S. Friani;			

Solet quoq; Magnus Dux, *Leones Leanas, Pantheras, Ursos* alere, quibus populo interdum spectacula edere solet. In platea *di Corso* videtur *lapis*, in quo hæc quondam inscripta fuere, quæ nunc ad murum ædium vicinarum vituntur:

Σ Υ Ν Θ Ε Ω.

B. Zenobius puerum sibi à matre Gallica Romam euntem creditum, atq; interea mortuum, dum sibi Urbem Iustranti, eadem reverfa hoc loco conquerens occurrit, signo Crucis ad vitam revocat, Annò Sal. CCCC.

Intra Pontem *Rubeconte* & *Ponte vecchio* ad murum, videtur monumentum *Equi Caroli Cappelli*, Venetor. Legati hæc inscriptione:

*Non ingratus herus sonipes memorande sepuchrum
Hoc tibi pro meritis hæc monumenta dedit.*

Obfessa Urbe M. D. XXXIII. Id. Martij.

Agli ruinati, in via *de Warde*, videtur locus, ubi nullæ ædes firmæ stare possunt, ubi hæc inscriptio legitur:

Huius montis ædes; Soli vitio ter collapsas, ne quis denuo restitueret, Cosmus Med; Florentinorum Senensium Dux IL. vetuit. O Tobri M. D. LXV. Comæ.

Comœdias hic singulis noctibus, excepto quadragesimo tempore, hyeme peragere solent.

Civibus *gladios gestare* non licet, nisi Equites vel milites sint, Studiosis alijsq; peregrinis concessum.

Mola Monctaria quoq; hic visa digna, in qua imagines & subscriptiones nummorum artificiosissimè premuntur, & non cudentur uti alibi fieri solet.

Hac quoq; in Urbe *Annum Jubilaum*, quem Romæ celebrare non potuimus, hic celebravimus; facta est sub nocte in vigilijs Natalitiorum Christi, magna ignium missilium eiectione, cum explosione & maximo boatu tormentorum, & multis alijs quæ gaudij Nuncium Populo publicabant. Clemens VI. Jubilaum, quem Bonifacius VIII. anno Centesimo celebrari jusserrat, transfudit in annum Quinquagesimum; Sixtus IV. deniq; temporis interstitium contraxit, ad annos XXV. ratus vitam hominis, mille casibus & periculis expositam, rarius ad Quinquagesimum annum pervenire.

Paulò antè, Florentiâ Romam discesserat *Fridericus Dux Wirtembergicus*, quem in diversorio Angeli conspiciebamus.

Commorati sumus in hac pulcherrima Urbe, hyemis transgenda & exercitiorum quorundam, linguæ nimirum purioris addiscendæ gratiâ, in Februarium usq; sequentis anni, per quod temporis spatium Nobilissimus Rehdigerus, sub Magni Ducis Equorum Magistro, Dn. *Rusticone* optimo viro, elegantem equitandi vel Equos domandi artem & rationem, diligentius addidicit; hæc cum in pace jucunda, in bello utilissima, imò necessaria sit, à teneris annis, Nobili viro percipienda omnino erit, ut non solum equis cum gratia insidere, eos cursu & recursum incitare, sistere, de via desistere, per salebras ijs decurrere, deniq; in orbem agere, & ad omne opus bello necessarium usurpare sciat; sed etiam perfectè naturam equorum teneat.

12.
Prandij,

§46. In Palatio æstivo & voluptuario magni Hetruriz Ducis, vulgò *Pratolino* dicto, fuimus, quod ob situs amœnitatem, stru-

Zz

cturz

Æuræ magnificentiam & elegantiam, retum singularium & rarissimarum copiam, atq; fontium salientis aquæ abundantiam, visu dignum & jucundissimum est.

Cœnz.

Florentia, de qua paulò antè.

5.

*Petraia**Castello*

} Palatia Magni Ducis ad dextram reliquimus.

9.
Cœnz.*Prato* oppidulum transivimus.

§ 47. *Pistoria*, vel *Pistorium*, vulgò *Ristoja*, Civitas Magni Hetrurix Ducis in Italiâ, quam Ptolomæus inter mediterraneas Tusciæ Civitates ponit; Est enim inter Florentiam & Lucam.

30.

In summo templo tale monumentum ex marmore albo videtur, hac inscriptione: Cinio eximio Iuris interpreti, Bartoliqu; Præceptori dignissimo, populus Pictorienfis Civi suo B. M. fecit; Objit Anno 1316. *Sacellum Sancti Iohannis* rotundum ex opposito templi videtur.

Saravalle castellum ad dextram reliquimus.*Montecattini**Massa**Colle**Bugignano**Mons Busanus.**Borge* vicum transivimus.

} Oppidula in collibus sita ad dextram reliquimus.

Non longe ab hinc videtur pons vetus & destructus, ad quem prælabens torrens Lucentes à Dominio Magni Ducis separat.

10.
Prandij.
&
Cœnz.

§ 48. *L u c a*, Tusciæ Civitas in Italiâ, & libera Romani Imperij Urbs, sub protectione tamen Hispaniarum Regis, à qua Lucentes, qui in eâ habitant, vel qui inde orti sunt; sic dicta à Lucumone Hetruscorum Rege, secundum Strabonem lib. 5. Fuit olim unâ cum adiacente regione, virorum probitate florens, & robore militari præstans ac equitum multitudine, ex quibus Senatus militares cepit ordines.

10.

Propugnaculis, fossis & vallibus hodie est munitissimâ; Duobus

bus montibus inclusa, aquis irrigua, populosa & negotiationum plena, templis ædificijsq; magnifica & splendida, plurimos Dominos exiguo tempore experta, suis legibus utitur, & libertatem à Cæsare Rudolpho pecunia emit.

I I.
Prandij. 549. PISA, vel *Pisæ* in plurali, Tusciæ oppidum in Italiâ sub imperio Magni Ducis Hetruriæ, olim sui Iuris, felix & potens, non solum ante rei Romanæ florem, sed etiam illâ iam vigente, ac item multis annis postea fuit, quod docent insignes victoriæ navales quas habuit; inter *Arnam* & *Anserem* amnes à Pisæis Elidis populis conditum, qui Nestorem ad Ilium secuti, in reditu tempestate disiecti, alij quidem Metapontum, alij littus Tyrrenum tenuerunt, ubi à nomine relicte patriæ Pisas condiderunt; Strabo lib. 5. Virgilius Pisas Alphæas cognominat, lib. 10. *Aeneid.*

7.

Hoc parere jubent Alpheæ ab origine Pisæ,

Vrbs Hetrusca solo. sequitur pulcherrimus Astur.

Cui consentit illud Rutilij Numantij in 1. lib. sui Itinerarij.

Alpheæ veterem contemtor originis Urbem

Quam cingunt geminis Arvus & Anser aquis.

Visu & notatu digna hic sunt;

I. *Templum Cathedrale* sive primarium, totum ex marmore LXXXIV. columnis, Hierosolymâ post excidium eò translatis, uti fama est, intrinsecus splendide exornatum; in quo inter alias Sanctorum reliquias monstrantur quoq; peregrinis aliquot lapides, quibus S. Stephanus occisus fuisse perhibetur.

II. *Turris* hic templo vicina, non tamen contigua, tota quoq; marmorea, & inclinata, arte & industriâ Architecti Ioannis ab Oeniponte Germani, velut indicat Epigraphe, Anno Christi 1174. 1. Mensis Augusti oblique sic structa (similis inclinata isti Afnellorum Bononiæ, de qua supra) habens à fundamentis ad summitatem usq; CLIII. gradus.

III. Ante hoc templum Cathedrale supra columnam visitur

Z z 2

Olla

Olla aenea, tributū à Iulio Cæsare ibi collecti index, quemadmodum testantur verba ibidem insculpta.

IV. *Templum D. Ioannis* rotundum plumbo tectum cum portis æneis.

V. *Cemiterium Campi Sancti*, vulgò *Il Campo Santo*, portibus plumbo tectis interius undiq; exornatum, in quo præter alia multa virorum Illustrium monumenta & Epitaphia, visu dignum est Sepulchrum Philippi Decij Iurisconsulti excellentissimi, Item *Matthai Curtij*, *Petri Angeli Bargæi*, Poëtæ & Oratoris excellentiss. qui mortuus est anno 1596. Kal. Mart. Vixit annis LXXVIII. mens. X.

VI. *Academia Illustris* ante paucos annos hic instituta, in qua Germani præ reliquis Nationibus multis gaudent privilegijs.

VII. *Hortus Medicorum* pulcherrimus, habens in superiore ædium adjunctarum contignatione Cameram satis amplam, rebus rarissimis & visu dignissimis refertam.

VIII. *Palatium Ferdinandi Medici*, Magni Ducis Hetruriæ, in quod admissi, vidimus Ducem ipsum, unâ cum serenissima Christianâ Lotharingâ &c. conjuge, toto gynecæo & illustri familiâ tripudiantem, & Bacchanalia celebrantem.

IX. *Palatium Equitum Auratorum S. Stephani* Cruce rubrâ signatorum, quod Amphitheatri formam refert, in cuius foro videtur *marmorea statua Cosmi Magni Ducis Hetruriæ*, huius ordinis Authoris, collocata anno 1596. à Ferdinando eius filio.

Hic silentio non est prætereundum, Equites istos ordinis S. Stephani, qui & *Pisani* vulgò dicuntur, quotannis in festo Bacchanalior. pugnam instituere pedestrem, in Arni fluvij. qui per Urbem labitur ponte, modo fermè tali; Dimidia illorum pars ab unâ fluminis ripâ, reliqui ab alterâ constituti, & clypeis saltem ligneis, cæteris armis omnibus sepositis, accincti congregiuntur, in magnâ populi frequentia, spectante etiam ex vicinis ædibus hanc palæstram ipso Magno Duce cum totâ familiâ illustri (sicut id fortè tum fiebat cum ibi præsentibus luctam hanc simul

mul aspiceremus) atq; de pontis medio sive centro cominus acriter pugnant tandem, donec pars altera cedere cogatur. Victores applaudente populo ornantur elogijs & donarijs more ibi recepto.

Finita sic lucta, Magnus Dux chorzas & saltationes in Palatio Medicæo instituere iussit, quibus interfuere Dux ipse, Ducissa, quæ est ex domo Lotharingica, Iohannes, frater Ducis, & Virginius Ursinus.

Statua marmorea moderni Ducis, ponè fluvium à Pisanis erecta videtur, qui hanc Urbem in pristinum florem & magnificentiam sublevare studet.

Armamentarium, cum aliquot Galeris vidimus.

Optimi hic quoq; pugiones summo artificio & industria elaborati, conficiuntur.

Cœna. § 50. LIBURNUS PORTUS Tuscorum, Ptolomæo lib. 3. 16.
cap. 2. vulgò *Il porto di Livorno*; Fr. Leand. in descript. Ital. Ad hunc portum, paucis abhinc annis, cum antea Castellum solummodò hic esset, extrui ceptum est oppidum, à Magno Hetruriæ Duce Ferdinando, propugnaculis, vallis & fossis munificentissimum, platearum dispositione elegantissimum, & pro ratione temporis, licet ædificijs undiq; nondum sit excultum, tamen incolis diversarum Nationum frequentissimum.

Hic exsiccatas paludibus & Morum arborum insiris, ærem multò salubriorem reddiderunt, cum antea nemo ferè propter paludem fetorem habitare illic potuerit.

Inter Pisam & Portum Liburnum sylvæ est perpetuo virens, arbore, ilicis folia, & structum ferente, quæ suber appellatur, plena; unde cortex subereus, Pantoffelnholz.

12. Cœna. § 51. *Pisa*, de qua paulo ante. 16.
14. Cœna. *La Scala*, publici diversorij locus solitarius. 15.
15. Prandij. *Florentia*, de qua supra. 25.
& Cœna. § 52. *Scarperia*, Oppidulum à Florentinis, postquam Pistorien- 5.
Cœna. ses sibi subiecissent, conditum, uti Blondus autor est.
18.

- Antequam huc veniremus per pontem lateritium, fluvium *Scoam* transivimus, in quo multa aurata alijq; optimi pisces capiuntur, sed piscari iridem à Magno Duce severè prohibitum.
19. Prandij. 553. *Firenola*, vel *Fiorenrola*, Magni Ducis Hetruriae oppidulum in summitatibus Apennini situm. 7.
- Cenæ. 554. *Scaricalasino*, q. d. Onere leva asinum, vicus Apennini ignobilis, sub territorio Bononiensi. 10.
20. Prandij. 555. *Casanova*, ædes diversorij publici, in territorio Bononiensi, ad radices Apennini. Hic Apenninũ, plus eundo quã equitando, ob maximam nivis copiam, superavimus, & maiori cum difficultate hoc factum fuisset, si non paucis antè diebus, Illustrissimus Dux Wirtenbergicus, magno cum labore & sumptibus, viam nobis aperuisset.
- Cenæ. *Bononia*, de qua supra; quibus adde, quod de eã Mantuanus scribit his verbis; 15.
- Qua magna potensq;*
Imperat Emilio vicina Bononia Rhevo.
- Nos Quadragesimæ tempus in hac studiorum Almã ad festum Paschatis usq; transegimus, absq; omni fastidio.
- Aprilis. III. Apr: Equis Bononia discessimus. 20.
3. *Pannora* fluvium traiecimus.
- Cenæ. 556. *MUTINA*, vulgò *Modena*, sub Imperio sui Ducis, qui inde Dux Mutinensis appellatur, Insubrum vel Longobardiae sive potius Galliae Cisalpinæ in Flaminia Civitas, Romanorum Colonia, in qua Antonius Decium Brutum obsedit, quam tamen Hirtius & Panfa consules Antonio devicto liberarunt; Inde *Mutinensis color* dictus est, à Mutinensibus lanis, ex quibus nativo colore panni fiunt & Mutinenses vestes; Cæterum Plin. Natur. hist. lib. 2. cap. 83. de portento, quod in agro Mutinensi acciderit, ita scribit; Factum est semel, quod equidem in Hetruscæ disciplinæ voluminibus inveni ingens terrarum portentum, Lucio Marcio. Sex. Julio Coss. in agro Mutinensi. Namq; montes duo inter se concurrerunt, crepitu maximo assultantes, recedentesq; inter eos flammã, fumoq; in cælum exeunte, interdiu, ©

terdium spectante Viâ Emiliâ, magnâ Equitum Romanorum, familiarumq; & Viatorum multitudine. Eo concursu Villæ omnines elisæ, animalia permulta, quæ intra fuerant, exanimata sunt, Anno ante *socialè bellum*; quod haud scio, an funestius ipsi terræ Italiæ fuerit, quàm civile. Hæctenus Plinius.

Porrò clades plures, easq; exitiales, labascente Imperij Romani potentiâ, barbararum Nationum inundatione, Mutinam esse passam constat, quam D. Ambrosius in Epistolâ quadam ad Faustinum inter desertas ac ruinosas sui temporis Cisalpinæ Galliæ ad *Emiliam viam* Urbes numerat. Opinari igitur eam à Gothis & Langebardis sæpè excisam fuisse, haud est absurdum; cum diu Langebardorum temporibus deserta iacuerit; Quibus Caroli Magni cæcis victoriâ, atq; Pipino eius filio Italorum Rege constituto, tum primùm hanc Urbem voluit (quæ nunc *Emiliam* occupat, & nonnihil à veteris Mutinæ in altiore loco positæ ruinis distat) à fundamentis fuscitatam fuisse à Nobilium Civium reliquijs; Qui sublato barbarico metu, novi Oppidi mœnia ac portas, suis, amicorum atq; clientum sumptibus ac labore construxere. Meminit huius Cicero in Epist. famil. lib. 12. Epist. 5. & 6. Et Livius decad. 4. lib. 1. circ. fin. testatur; Mutinam Romanorum Coloniam crescente Imperio deductam simul cum Parmâ, Anno V. C. 570. Nec dubium quin succedentibus seculis, Romano stante imperio, floruerit admodum, cum frequens eius apud Historiæ Scriptores fiat mentio, doceantq; hoc insuper antiquæ marmorum inscriptiones, quæ plurimæ ibidem & pulcherrimæ adhuc extant.

Hinc curru discessimus *Secchia* fl. trajecimus.

4. 557. REGIUM LEPIDI, vulgò *Reggio Lepido*, Galliæ Cisalpinæ, sive Longebardiæ aut Insubriæ in Italiâ oppidum, sub imperio Ducis Mutinensis, populo frequens, omnibusq; rebus necessarijs affluens; agro amœno, ubere, fecundissimoq; circum, certat antiquitate cum alijs vicinis Urbibus; *Emiliæ viæ* impostum, Romanorum est Colonia, cuius celebrem M. Tullius, Strabo & (Tacitus alijsq; veteres mentionē fecere; Sed quando primùm,

mum, vel quorum auspicijs deducta sit, non planè liquet; Quia tamen *Regium Lepidi* ab initio semper nuncupatù fuerit, plures opinantur, à M. Lepido, qui *Æmiliam* viam Anno ab V. C. 567. straverat, vel conditam vel deductam paulò post fuisse. *Linza* fluvium, suprà pontem lateritium admodum longum transivimus.

Coenz.

558. P A R M A, Gallia Cispina, Insubria aut Longobardia oppidum, sub imperio sui Ducis, ex illustri Farnesiorum familia oriundi, à Thuscis, qui Longobardiam diu possederunt, olim conditum, aedificijs hodiè splendidum, opulentiàq; florens. Principum enim ac Illustrium familiarum Palatia atq; mansiones habet multas, & civium ditiorum multitudine plenum est. Ager circumquaq; est fecundissimus ac amœnissimus, omnium frug. matq; fructuum abundans; optimi vini, olei, lactis, & casei copia, ubiq; terratum celebris. Itaq; *Parma* non solum cum vicina *Placentia*, verum etiam cum cæteris Cispinae Galliae præclaris Urbibus certare suis opibus potest, nec inter eas præteriti, in quibus *Dia fortuna*, rerum omnium Copia: cornu suum benigniter effundere videtur. Posita est *Parma*, in *Æmiliae* viæ plano, quinis ab Apennino passuum millibus, flumineq; irrigatur eiusdem nominis, quod Suburbia ad Occasum vergentia separat ab ipsa Civitate, transitus tamen ponte lateritio rursus jungitur. An vero flumini nomen Urbis dederit, an ab eodem acceperit, obscurum est. Non enim memini antiquorum quempiam *Parmam* fluvium nominasse; Urbis quidem *Parmæ* apud Livium, Polybium, Ciceronem, aliosq; classici auctores, celebris ac crebra fit mentio; Quæ Romanorum facta Colonia est simul cum Mutinà, florente Repub. post V. C. Anno DLXX. Q. Fabio Labeone, M. Claudio Marcello Cos. deductis eò binis civium millibus in agro, qui proximè Boiorum antè Tuscorum fuerat, iam tum appellatam fuisse *Parmam* ex Livio, Polybio, cæterisq; colligere est. An aliud nomen antea habuerit, nobis quidem non liquet. Qui *Chrisopolim* prius dictam volunt, neutiquam satisfaciunt. Itaq; magis co-

gis eorum nobis opinio placet, qui à scuti rotundi formâ Coloni-
 am in plano positam, antiquitus Parmam nominatam putant.
 Cuius vocis significatiô Varro ex verustâ Gallicâ lingua prodi-
 disse videtur, cum *Parmam* dici vult *scutum*, quo pedites uteban-
 tur, quia è medio in omnes partes par esset. A scuto igitur vel par-
 mâ nomen aptius Urbi est; quæ colonos ac Cives semper habuit
 nobiles, Martios ac animotos, ingenioq; non solum ad litera-
 rum studia & ad Reip. gubernationem, ut ostendunt exempla
 Cassij Poëtæ & Macrobij viri ingenio & doctrinâ præstantis &c.
 Sed etiam ad rem militarem aptissimo. Quorum indolem ita
 depingit in Parmâ suâ Iulius Scaliger;

Inventum medijs præclarum nomen in armis

Prædita quo sit gens ignea Marte docet.

Ingenium rapidum facili flammatur ab irâ,

Sed viget in patulo pectore purus amor.

Magnanimo. præmium est, non displicuisse pudori,

Hoc satis, officijs cedere turpe putat.

Præterea quoq; *greges ovilli* amplissimi hic aluntur, nobi-
 litate vellerum inprimis laudati, de quibus Martialis;

Tondet & innumeros Gallica Parma greges.

Idem alibi.

Velleribus primis Apulia, Parma secundis

Nobilis, Alinum tertia laudat ovis.

Templum *Cathedrale*, *Baptisterium rotundum* & *S. Iohan-*
nis monasterium, visu digna sunt;

Apud *Capuccinos*, in ingressu ianuz monumentum hoc
 illustre legitur:

Alexander Farnesius, Belgis devictis, Francisq; obsidione
 levatis, humili hoc loco eius Cadaver reponeretur, mandavit,
 Tert. Nonas Decemb. c15. 15. XCII. Et ut secum Mariæ Lu-
 sitan. conjug. opt. ossa jungerentur, illius testamentum secutus
 annuit.

Palatium Ducis splendidissimum.

AAA

Tarvis

Tarum fl. tranſivimus.

Caſtello gueſſo ad ſiniſtram reliquimus.

- Prandij. 559. FIDENTIA, vulgò *Firenzuola*, Ducis Parmenſis in Galliâ Ciſalpinâ ad viam Æmiliam, vicus haud ignobilis, quem non Fidentiam, ſed *Fidentiolum* nunc eſſe arbitrantur quidam. 15.
- Coenz. 560. PLACENTIA, vulgò *Piacenza*, Civitas Ducis Parmenſis in Galliâ Ciſalpinâ ad *Trebium* amnem, ſitu eſt amœniſſima, pulcherrimiſq; ſemper ædificijs ornata fuit, uti plures inde nominatam à placendo *Placentiam* autument. Poſita eſt etenim juxta Padum loco perſucundo, campis & agris collibuſq; cinctâ fertiliſſimis, vino, oleo, frumento, fructuumq; omnis generis optimorum copiâ abundantibus. Plana pratis & paſcuſ fecundiffimis beantur, manuſactis viciniorum fluminum ductibus irrigua; ex quibus pecuariæ rei ſumma oportunitas, & quaſtus uberrimus Urbi eſt. Cui idcirco famam non ignobilem ubiq; terrarum *Caſei ibidem conſecti* præſtanſtiâ parit; qui tantâ copiâ & tam boni ſaporis hinc exportatur, ut qui ſummum commendationis gradum caſeo quaerunt, eum Placentinum eſſe dicant. Habet idem ager *ſalſos fontes*, ex quorum liquore ſal coquitur candidiſſimus. Habet *ferrifodinas*, nec deſunt ſylvæ, ſaltuſq; venationibus apti; igitur ob tantam ſitus commoditatem, rerumq; omnium abundantiam, Urbs aſſiduè nobilibus Civium familijs multis excolitur, & mercatoribus frequens eſt. Placentiam primùm à Romanis deducta Colonia eſt, ingruentibus in Italiam cum Annibale Pœnis; Anno poſt. V. C. DXXXVI. in agro à Gallis capto, ut Livius autor eſt Decad. 3. lib. 7. Deduxere III viri, ſimul cum Cremona & Latinas ambas fecere, quibus frequens huius Coloniz mentio apud Livium eſt, & alios veteres hiſtoricos, ut ſtante imperio Romano plurimùm floruiſſe haud dubiè conſtet. Bellis civilibus tamen infelicioꝝ, quàm externis, ut bello Virelliano, contra Othonem, teſte Tacito Hiſt. lib. 2. cum in oppugnatione acerrimâ pulcherrimū Amphitheatri opus extra oppidum conſlagraret. 10.

Visu & notatu digna hic sunt.

I. *Monasterium novum* sumtuosè extructum à Philippo Hispaniarum Rege Catholico.

II. *Templareliqua*, & magnifica Civium ædificia.

III. *Fons vetustissus* & præclarus ab Augusto Cæsare nomen adhuc habens.

IV. *Muri novi, propugnacula* amplissima, quibus nunc Urbis hæc inter alias Italiæ tutissimas habetur, quæ prius varijs afflictæ bellis, vi sæpius expugnata, incensa ac direpta, plurimis annis fœdè vastata jacuerat.

V. *Castrum vel Arx* unâ cum aggeribus, fossis, muris, turribus, ac propugnaculis ingentis sumtus, ac operis ingeniosi, pro huius ævi solertiâ, munitiones ac structuræ ad Urbem coërcendam hostilesq; impetus propulsandos accommodatæ. Excitare ceperat hanc molem Petrus Algisius, Placentinorum Parmensiumq; Dux primus, verùm eâ nondum perfectâ, inimicorum insidijs circumventus ac miserè fuit trucidatus.

Ante hanc Urbem, *Columna dua* positæ videntur, ultra quas, nec arbores nec vineta plantare licet.

Trebium fl. nave traieimus secunda; Castellum ad dex-

6. tram S. Georgio.

Prandij. § 61. *S. Iohannis vicus*, vulgò *S. Giovanni Castello*, Fr. Leand. in 10. descript. Ital.

Cœnz. § 62. *Voghera* vulgò, vicus haud ignobilis, antiquitus *Viche-* 15. *ria*, ab Antonino autem in suo Itinerario Vicus *Fria* dictus.

Torrone oppidum cum castello transivimus. *Scrivia* fl. tra-

7. jecimus.

Prandij § 63. *SERAVALLE, Castello* vulgò. Oppidulum Liguriæ Cis- 15. alpinae in Italiâ, ad fauces & angustias montium situm, & inde sic denominatum, q. asi *Serra Vallis*, ferrifodinis & ferrarijs officinis atq; gladijs ibi fabricatis est nobile.

Cœnz. § 64. *Pedagio*, Vicus ignobilis Liguriæ in Italiâ. Montes Li- 15. guriæ ascendimus. *Pozzenera* vallis.

8. 565. GENUA, vulgò *Genoa*, Ligurum in Italiâ caput, Ligustico adiacens Mari potens, superba, atq; antiquissimâ originis civitas, in radicibus Apennini montis, vel à Iano Italiæ Rege, ac deinde à Iano Troianorum Rege aucta, vel à Iano Genio Prisco, vel à Gemino Ægyptio Phærontis socio, vel à Genuo Saturni filio, primùm ædificata, vel deniq; à situ curvaturæ genu respondente denominata perhibetur. Situ tali est; fronte meridiem spectat, amplissimè circa littus consurgens, dorso Septentrioni obverso, leniter in planiciem, veluti ad quiescendum descendens, montium innixa radicibus, quorum à tergo Itra sævorum Septentrionalium ventorum afflatum vallo munitur, non tota montosa, nec vicissim tota plana. Livius Decad. 3. lib. 8. scribit; quod Mago Amilcaris filius ex minore Balearium Insulâ, ubi hybernarat, Iuventute lectâ in Classem impositâ, in Italiam, XXX. fermè rostratis navibus, & multis onerarijs, XII. millia peditem, duo fermè Equitum trajecerit, Genuamq; nullis præsidijs maritimam oram tutantibus, repentino adventu ceperit atq; vastaverit; Eam tamen postea, C. Servilius Consul restauraverit, ut refert idem Livius Decad. 3. lib. 10. *Insigni portu, fortissimâ mole, securæ stationis causâ præmunito, mercatuq; amplissimo nobilis est. Semper autem & in negotiando industrios, & ad res summas, tam terrâ quam Mari gerendas, homines genuit præstantes; Qui sæpius infideles Christianorum hostes armis oppresserunt, sæpè debellârunt Pisanos, sæpè item à Venetis, alijsq; potentissimis populis atq; Regibus spectabiles retulerunt victorias, ut aliquando ad Tanaim usq; fines imperij sui producerit, Theodosiâ (quæ hodie *Cassa*) suæ dirionis effecerint, *Cyprum, Lembum, Chium* insulas & *Peram* Thraciæ Urbem in potestatem suam redegerint: de quorum elogijs vide libellum Oberii Foglietta, in linguâ vulgari Genuæ editum; Vnde tantis incrementis, tum populi ac ædificiorum quorundam integrè ex marmore constructorum, tum opum crevit hæc Civitas, ut nomen adepta sit *Genua Superba*. Hodie toti *Liguria & Corsica* imperat. Variam Reip. formam diversis temporibus habuit,*

habuit, nunc Hispaniarum Regem agnoscit patronum; & à Duce annali electione designato, gubernatur ac regitur.

Fortè tùm temporis cum hic essemus, processio solemnitas ad Divorum templa habebatur, cui intererat ipse *Dux Genuensis*, à dextero latere ab Hispaniæ Regis Legato, à sinistro autem à Principe Massæ comitatus, & holosericâ veste rubrâ talari indutus, reliquis Senatoribus omnibus holoserico nigro, ad talos usq; amictis, sublequentibus, in magno populi concursu.

Visu & notatu digna hic sunt;

I. Templâ.	}	1. <i>S. Petri</i> in Arena;
		2. <i>S. Nicolai</i> ;
		3. <i>S. Marci</i> ;
		4. <i>S. Laurentij</i> ;
		5. <i>S. Catignagni</i> ;
		6. <i>S. Bartholomæi</i> .

II. *Palatium publicum* sive Domus Senatoria, in quâ praesidiij loco, semper sunt quingenti milites Germani, unâ cum Capiteo & signifero; Ducis Genuensis est sedes.

In conclavi ubi Consilium habetur, aliquot *Ducum statuae* videntur, ubi etiam statua Principis Dorici cernitur, hac inscriptione:

Andræ Dorici, quod Rempublicam diutius oppressam, pristinam in libertatem vindicaverit, patri proinde patriæ appellato, Senatus Genuensis, immortalis memor beneficii, venti posuit.

III. *Palatium Andræ Dorici Principis* ante portam D. Thomæ magnificentissimum, in quod admissi, in Gazophylacio vidimus res raras magniq; pretij, inter quâs *Mensa tota argentea*.

Palatium quoq; Caroli Dorici, egregium, situm in *strada nova*, quæ platea omnium elegantissima & pulcherrima in tota Urbe habetur, & plurimis magnificentissimis Palatijs referta, inter quæ Pallavicinorum *columnas* duas ex *Lydio lapide* habet,

Spinolarum, Grimaldorum celebre quoq. *Femina hic viris
precedunt, cristasq; gestant virgines*, & varijs vestium coloribus,
incolontæ incedunt, quod viris huius civitatis denegatur, qui
saltem nigris vestibus vestiri coguntur, sine cristis incedentibus,
dextram uxoris, semper relinquentibus, & pœnæ loco Carolus
V. viris indidit, qui etiam propugnacula destruxit, & in Castelli
locum, Castellaccio dictum, patibulum exædificari mandavit.

IV. *Piscationes Corallij lapidis* hîc sunt frequentes.

V. *Italorum* de hac Urbe *proverbium*;

Huomini senza fede, Donne senza vergogna;

Maria senza pesci; è Aria senza uccelli;

Hoc est; Homines sine fide; Mulieres sine pudore; Mare
sine piscibus; & Aer sine avibus.

VI. *Specula in Mari*, in cuius apice fax ardens in laterâ de no-
ctæ contpicitur, indicij loco navigantibus ibidem accensa.

VII. *Triginta Parociae* hîc numerantur, inter quas D. Laurentij
Cathedralis & primaria est.

VIII. Fana est constans ultra 8000. *textores sericorum*, & *pan-
ni holoserici*, quos Sericarios quidam appellant, hîc reperiri.

11.

Prandij.

Pedagio, d: quo suprà.

15.

Cœnæ.

Seravalle, de quo suprà.

15.

12.

Prandij.

Foghera, de quo suprà.

15.

Padum fluvium traiecimus, Italij Il Pò dictum. *Gravallon*

si. traiecimus.

Cœnæ.

566. TICINUM, Nobile Insubrum, sive Gallia transpadana
oppidum, vulgè *Papia & Pavia*, Ostrogothorum & Langebar-
dorum olim sedes, à Levis & Maricis Liguribus ad amnem eius-
dem nominis, non procul à Pado conditum, ut Plin. auctor est
Natur. hist. lib. 3. cap. 17. Alij à Gallis Boijs ac Cœnomannis
extractum volunt, quos Eutropius & Paulus Diacnus sequi
videntur. Oppidum hoc Romano succumbente imperio, pri-
mum ab Hunnis Atylâ Duce; mox ab Odovacre, Herulorum
Rege vi expugnatum, direptum & muris complanatis incen-
sum

16.

sum fuit. Postea Langebardi id tenuere, ac sedem Regni fecere, multisq; præclaris ædificijs excoluere, quorum Paulus Diaconus meminit lib. 15. 16. & alibi. Nunc in Ducatu Mediolanensi, sub Hispaniæ Regis imperio floret.

Visti & notata digna hic sunt.

- I. Divæ *Clare Monasterium* à Peterito conditum;
- II. D. *Mariae Perticulis ades* à Theodolinâ Reginâ extructa.
- III. D. *Petri, Cæli aurei Cænobium*, à Luitprando Rege fundatum; in quo D. *Augustini corpus*, ab eodem Rege è Sardinia deportatum servatur, in monumento marmoreo.
- IV. D. *Francisci Templum*, in quo Baldi I Cti effigies & monumentum cernitur.

In circuitu huius Monasterij talis inscriptio legitur:

D. O. M.

Capto à milite Cæsareo, Francisco 10. Gallorum Rege, in agro Papiensi, Anno M. D. XXV. XXIV. Febr. inter alios Proceres, qui ex suis in prælio occisi sunt, occubuerunt duo Illustrissimi Principes, Franciscus Dux Lotharingiæ, & Ricardus *de la Poole* Anglus, Dux Suffolciæ, à Rege Tyranno Henrico VIII. pulsus regno, quorum corpora hoc in Cænobio & ambitu per annos LVII. sine honore tumulata sunt; tandem Carolus Parcherus à Morley, Ricardi proximus consanguineus; Regno Angliæ à Regina Elisabètha. ob causam fidei eiectus, beneficentia tamen Philippi II. Regis Catholicij, Hispaniarum Monarchæ Inuictissimi, in statu Mediolanensi sustentatus; hoc qualescunq; monumentum, pro rerum suarum tenuitate, charissimo propinquo, & Illustrissimis Principibus posuit V. Septembr. M. D. LXXXII. & post suum exilium, anno XXIII. maiora & honorificentiora commendans Lotharingicis.

Viaor precare quietem.

- V. *Academia Illustris*, à Carolo IV. Romano Imperatore, Anno Christi c10. CCC. LXI. hic instituta.

Collegio

VI. *Collegia* aliquot sumtuosissime extructa; inter quæ Pontificis & Can: Botomæi egregia.

VII. *Statua* celebris ac pervetusta equestris *ex ære*; quam Antonini Pij quidam esse colligunt, ex vultus lineamentis & barbæ forma.

VIII. *Castrum Galeatii* Primi Ducis; *Lancea* prævalida & longa *Orlandi*.

Pons lapideus 260. passuum supra *Ticinum*.

13. § 67. Hinc in viâ Mediolanum versus non nihil descedentes ad *Carthusianorum Cœnobium* amplissimum de rhedâ descendimus, vulgò *Certosa di Pavia*; cuius Templum ex vario precio-^{Certosa}soq; marmore â fundamentis excitatum, historiârum sculpturis ac statuâ exornatum artificiosissimis, â primâ fronte ingredientibus Religionem incutit, & introgressos Maiestate quâdam augustâ suspensos tenet; dum offeruntur oculis tot picturæ, altaria & sacraria, auro, argentoq; ditissima; ædiculæ marmoreæ, monumentis pulcherrimis decoratæ. Condidit Templum ac Cœnobium *Ioannes Galeatius Vicecomes*, primus Infubiæ Dux, atq; locupletissime dotavit; cuius in æde sacrâ sumtuosissimum ex marmore sepulchrum cum statuâ ac imagine ad vivum factâ visitur hac inscriptione addita: ION. Galeacio Vicecomiti, Duci Mediolanensi primo, ac priori eius uxori, Chartusiani memores, gratiq; posuere, M. D. LXII. Die XX. Decemb.

Adiunctum in tabulâ marmoreâ literis inauratis, rerum ab ipso gestarum elogium præclarum, ac lectu valdè dignum. Visu digna sunt hic in Sacrarijs & ædiculis præciosa & rara *Principum Donaria*, *Divûm reliquia*, atq; pulcherrima quæq; *Templi ornamenta*; Item sumtuosissima ipsius Monasterij ædificia, porticus militariæ, Sacerdotum habitacula cum hortis, pomariis lacus, nosocomium apparatusimum & alia.

Præterea apparent in itinere vivarij capacissimi septa, alias *Leporarium*, vulgò *il Barco*, *murus lateritius*, sed magnâ ex parte, nunc dirutus & dejectus; qui milia passuum viginti in quadrum circumductus concludebat aliquando arva, sylvas & prata feris

enutri-

enutriendis destinata; in quibus olim apri, cervi, damae, capreoli, lepores, & id genus animalia ad venatum continebantur. Autor eius operis idem Ioannes Galeatus Dux fuit, qui Cœnobium condidit. In iisdem septis castra sua metatus erat Franciscus I. Galliarum Rex, Ticinum obsidione premens, cum à Carolo V. Imperatoris Ducibus, Lanõjo & Borbonio, victus prælio caperetur cum Rege Navarræ & præcipuis Galliarum Principibus Anno post Christum natum clo. Io. XXV.

Pinaccavicum transivimus.

Prandij. § 68. MEDIOLANUM, vulgò *Milano*, potentissima Italiæ Civitas, universæ Galliæ Cisalpinæ Metropolis antiquissima, titulo Ducatus insignita, sub Hispaniarum Regis imperio, eximia dignitatis mercaturâ & opibus abundè florens, inter maximas Europæ totius censetur; Auctores sunt Strabo, Livius, atq; Polybius, Bellovesum Cætarum Regem, Tarquinio Prisco Romæ regnante, cum magnâ Biturigum, Arvernorum, Carnutum, Æduorum, aliorumq; populorum multitudine ex Galliâ ulteriore transcendisse Alpes, atq; pulsis Etruscis ac Liguribus, Insubrium agros occupasse; & inter duos amnes *Ticinum*, *Abdunamq;* hanc Urbem condidisse, Celticâq; voce ab ipso situ, quod inter fluvios esset media, *Mittellandum*; vel, ut quidam interpretantur, ab agro vernantè *Meylandum* appellasse; quo nomine in præsentia adhuc à Germanis nuncupatur; posterius vocem in *Mediolanum* mutarunt. Est autem *ager Mediolanensis* tam cœli temperie, quàm soli fertilitate, atq; affluentia rerum copiâ ditissimus; Vnde Civitas ipsa populosa, ob Alpium vicinitatem & proprijs sulca viribus, Insubrium caput semper est habita. Et quamvis frequenter internecinis attrita bellis funditus Urbs excisa, ad extremum etiam hostili aratro sulcata fuerit; floridior tamen usq; resuscitata mox excrevit in altum, ut inter potentes Urbes Italiæ nunquam postrema fuisse videatur. Romani paulò ante bellum Punicum secundum, M. Marcello & Cn. Scipione Coss. Galliæ Transpadanæ partem, quam Boij ac Iusubres tenebant, in potestatem redegerunt; Insubribus atq; Transalpinis Ger-

nis Germanis M. Marcelli Consulis ductu prælio ad Clastidium superato & occiso Rege Virдумato. Quâ victoriâ Mediolanum, Comum, Acerræ, pluresq; Urbes Transpadanæ in ditio- nem populi Romani tum concessêre, Galliaq; Cisalpina tota mox Provinciæ formam accepit. Itaq; Mediolanum deinceps sub Romanorum tutelâ florens, haud mediocriter crevit, maxi- mē Cæsarum Imp. quorundam auspicijs, qui Urbis elegantia & opportunitate capti, quod nimirum Transalpinis Provincijs esset vicina, in quibus belli materia vix unquam deerat; ibi se- dem figere, delectus habere, ac legiones inde traducere trans Alpes solebant. Constat Traianum Mediolani Regiam ædifi- casse, qui locus adhuc nomen Palatij servat; moram sæpius tra- xisse Hadrianum; Item Maximianum Herculeum, qui mœni- bus hanc Urbem ornavit, murumq; secundum adjecit, eamq; amplificavit, & ædem Herculi in eâ posuit, quæ nunc D. Lau- rentio Martyri est dicata; Philippum etiam Imperatorem Chri- stianum hâc in Urbe resedisse, & post eum, Constantium, Con- stantinum, Iovinianum, Valentem, Valentinianum, Theodosi- um, atq; ante hos, Antoninos pluresq; alios Imperatores; qui Urbem hanc ædificijs publicis exornarunt; Quemadmodum Epigrammate suo declarat Aufonius Poëta de eâ sic scribens;

*Et Mediolani mira omnia, copia rerum,
Innumera cultiq; domus, sacunda virorum
Jugenia, antiqui mores; tum duplici muro
Amplificata loci species, populiq; voluptas
Circus, & inclusi moles cuneata theatri;
Templa, Palatinaq; arces, opulensq; moneta,
Et regio Herculei celebris sub honore lavacri,
Cunctaq; marmoreis ornata peristyla signis,
Mœniaq; in Valli formam circumdata limbo.
Omnia qua magnis operum velut amula formis
Excellunt, nec juncta premit vicinia Roma.*

Floruit igitur mirificè, quamdiu Romanum stetit Impe- rium, sed eo succumbente, Hunnorum, Gothorum, atq; Lan- gardo-

gebardorum mox vastationibus patuit; ac intestinis læpè bellis fatiscens, funditus aliquando destructa est. Varia & funesta eius excidia Gibellinorum etiam & Guelphorum exitiabiles, univèrsæ Italiæ factiones, Anno Christi, M. CCC. X. Mediolani natas. Sebast. Munst. lib. 2. suæ Cosmograph. cap. 20. recenset. Suburbia longa lataq; admodum habet, quibus plurimum augeatur, plærisq; tam ingentibus, ut cum magnis Italiæ Civitatibus certent. U. b. em ipsaq; Suburbia, latæ aquarum fossæ cingunt; per quas undiq; navigijs annonæ copia defertur tam magna, nihil ut non vili hic pretio fiat. Summam meherclè admirationem habet, omnium rerum quæ sunt ad usum mortalium utiles & necessariæ, huius Urbis insignis abundantia, copiaq;. Tam multa sunt hic, tamq; diversa artificum genera, tantaq; frequentia ut indè Vulgi sit natum Proverbium; *Qui Italiani rescere totam velit, eam destruere Mediolanum debere*; nimirum quo ex his sedibus, artificum & opificum examina per omnes Italiæ partes spargantur.

Quinetiam liberales disciplinæ hic cultæ fuerunt, siquidem Virgilius Mediolani literis operam dedit.

Visu & notatu digna hæc sunt;

I. *Summum Templum* in foro, *Domum* nunc appellant vulgò; Basilica est peraugusta, sumtus immensi ac amplitudinis, artificijq; tant', ut pauca prorsus, quæ in Orbe Christiano nunc extant templa huic conferri posse plæriq; existiment, siue magnitudinem ac architecturam ædificij spectes, siue pretia materiarum æstimes. Resplendet etenim non solum intus forisq; crustis marmoreis intecta, verùm etiam artificiosarum ex marmore Pario statuarum incredibili multitudine circumquaq; perornata est, ut integros dies spectatorum oculos artium ac historiarum varietate detinere possit. Ostenduntur peregrè advenientibus in Sacratio rara *donaria Archiepiscoporum, ViceComitum ac Ducum* vasa ac vestes ex auro & argento, gemmis & margaritis preciosissimis expolitæ; Reliquiæ Divorum in perornatis ac inæstimabilibus conditorijs positæ. Videtur quoq; sumtuoso

sum ex *Lydio lapide monumentum*, Marini Caraccioli, Neapolitani, Item Medices figuris elegantissimis ex orichalco conflatis, exornatum. Ascenditur deniq; in turris ornatissimæ huic Basilicæ adjunctæ molem altissimam, unde contemplari licet Urbis Suburbiorumq; situm planum, regionisq; circumvicinæ spatium ac conditionem. Obstupescunt peregrini pulchritudine situs atq; amplitudine, adeò ut *Provinciam non Urbem*, se videre putent.

In conventu Canonorum sunt duæ *statuæ Adami & Evæ*. Archiepiscopus & Canonici, in uno eodemq; Palatio, quod in duas areas divisum, habitant.

II. Templum D. *Virginis Gratiarum* Arci vicinum, ubi videtur *edicula maximi sumtus & artificij marmorea*, quam ibidem olim Dux Ludovicus Sfortia magnificentissimè jusserrat excitari cum sepulchro, & ad vivum exsculptis imaginibus ipsius & Beatricis Uxorissuæ: Sed ut rerum humanarum exitus incerti sunt, fefellit consilium eius fortuna, nec condi tam splendido in tumulo potuit; nam hostium dolo captus, ac in ulteriorem Galliam deductus, *Avarici Biturigum* fato concessit; unde & imperfectum monumenti opus adhuc jacet.

III. Cœnobium in *signe Prædicatorum*, cum præclarâ Bibliothecâ, celeberrimis Italiæ totius addendâ.

IV. *Ædes D. Ambrosij* in Nemore vetusta ac celebris, ubi olim Reges Italiæ atq; etiam Cæsares, coronâ investiebantur ferreâ, tanquam ferro atq; armis Imperium eos nancisci oporteret. Instituisse morem, voluit quidam, Ostrogothorum Regem Theodericum, Odovacre ad Veronam devicto; Alij à Carolo Magno inventum tradunt, post Langebardos subactos, & eorum Regem Desiderium captum. Est in eodem Templo gemmis decoratum ac laminis aureis vestitum *altare*, æstimationis XXIIIX. *millium aureorum*, ab Angelberto Pusterlano Archiepiscopo tantis impensis olim decoratum, in quo D. Ambrosius divina sapiens administravit; & eius ossa sub eodem in profundo puteo recondita feruntur. Item *liber vetustissimus* in papyro scriptus,

scriptus, manu, ut fertur, ipsius D. *Ambrosij*: Ostenduntur hic insuper variæ in Sacratio Divorum reliquiæ; atq; inter eas *æneus serpens*, in marmoreâ columnâ positus, munus à Theodosio Aug. quondam allatum Mediolanum, cum uno clavo ex ijs, quibus in cruce Servator noster fixus fuerat. *Clavus* autem in D. *Tecla templo* servatur; Serpentis ænei imago habetur pro eadem, quam Moyses in deserto Iudæis suis fabricaverat.

V. D. *Tecla* Templum, sanctis Divorum reliquijs multis augmentum. Vix quippiam Mediolani antiquius hoc templo; quod à Christianis primum Servatori nostro, & D. Mariæ Virgini matri eius consecratum fuerat, postea in D. *Teclæ* commutatum. At multis ante propagatum Evangelium seculis, *Minerva Parthenon* amplissimum, eodem in loco stetitisse aiunt; Deamq; ibidem, ut Polybius etiam suffragatur, præcipua antiquitûs religione cultam fuisse. Hinc plures opinantur, nomen olim Regionis atq; Urbis hoc templum dedisse; ut præcæ Celtarum, ac nunc etiam Germanicâ linguâ, *Wegdelandt* hoc est, Virginis regio vel terra Mediolanum dicatur; Quâ quidem in sententiâ fuisse *Andræam Alciatum* Iuris Consultum, in omni disciplinarum genere præcellentem Virum, ipse in Emblematis hoc Epigrammate testatur;

*Quam Mediolanum sacram dixere puella
Terram, nam verus hoc Gallica lingua sonat.
Culta Minerva fuit, nunc est ubi nomine Tecla
Mutato, matris Virginis ante Domus.*

VI. D. *Laurentij* sanum ingens, in ruinis templi Herculis exciratum, quod Maximianus Herculeus, ut supra iam dictum, Diocletiani in Imperio Collega, ibidem in patria, (ut tradunt quidam) suâ, sumtuosissimum extruxerat, cum thermis eiusdem nominis Herculeis. Extant adhuc XVI. striatæ columnæ marmoreæ peralta, operis magnificentissimi vestigium; porticus olim sive propilæi Thermarum, aut templi dicti reliquiæ.

VII. *Edes D. Celso sacra*, à Landulpho de Carcano, Archiepiscopo Mediolanensi fundata; qui mortuus est, Anno Christi 988.

VIII. *Monasterium D. Victoris* antiquissimum, post Apostolorum mox tempora fundatum, referente Paulo Morigiâ Mediolanensi, in lib. 1. De Nobilit. Mediolani. cap. 16.

IX. *D. Eustorgij* templum; in quo *trium Magorum*, vulgò *Regum*, ab Oriente in Iudæam venientium, & recens natum puerum Iesum in oppido Berlehem adorantium *corpora*, Constantinopoli eò translata aliquandiu religiose asservata fuisse; postea verò Mediolano per Fridericum Barbarossam Imperatorem funditus exciso, Coloniam Agrippinam delata esse, constans est fama.

X. *Curia vetus*, ubi modicum D. Gothardi sanum, nobilibus aliquot Vicecomitum sepulchris decoratum.

XI. *Xenodochium* vel *Nesocomium Suburbanum*, iugerum aliquot spatio amplissimum, quod viâ Bergomati quadratâ formâ à Sfortijs Ducibus inchoatum impentâ maximâ fuit, sed neutiquam absolutum. In quo tradunt tot habitationes agrorum conceptas ac designatas fuisse, quot dies annus vertens complectitur.

XII. *Regium Porta Iovia Castrum*, quo in Europâ nullum est famâ celebrius, ob eius magnitudinem, operum ac munimentorum amplitudinem; Iustæ etenim Urbis capacitate, Vicos, plateas, foras, palatia, fabricum, omnisq; generis mechanicorum artificum tabernas operarias in se complectitur, nullius opis indigens externæ; sed comæatu, annonâ, omniumq; rerum copiâ, bello, paceq; necessariarum abundans. Effundit oppidorum instar, undequaq; Vasta propugnacula; circumambiant fossæ latissimæ profundis amnibus perflæ & utrinq; parietibus lateritijs evectæ. Muri crassitudine stupendi fulciunt aggeres latissimos, & meatibus concameratis pervios; è quorum pinnis & fenestellis, per Castri totius & propugnaculorum circuitum exerunt ampla capita tubi ænei ingentes, tormentorum bellicorum prægravia pondera, rotis ferratis imposita; qui sulphureo pulvere inflammati, globos ferreos, pondo DCCC. vel amplius evomere in hostem, vel adversam molem possunt, atq; obstacula

stacula quæq; maximo cum fragore prosternere; Sunt hic præsidij loco, *militæ* semper 700. *Hispani*; Et 40. *Satellites Germani*, custodia Capitanei supremi sive Castellani destinati. Visu dignum in hoc Castro *Armamentarium* amplitudine capacissimum, & armorum, telorumq; omnis generis ornatissimorum infinitâ copiâ refertum. Præterea *Mola aquadica* ad farinam pinfendam, in hac Arce consideratione est dignissima, cui aqua nullâ ratione demi vel subtrahi potest, ne cuniculis quidê; Nam fossæ scaturiginibus & venis aquarum perennibus undiq; sunt plenæ.

XIII. *Armamentarium Palatii*, in quo videntur arma multiplicia pretio, artificio & elegantia Principibus magnis quibusq; digna; sunt enim non solum, auro argento, coloribusq; per encausticen exornata sed etiam cælaturâ artificiosissima per fabricam elaborata.

XIV. Reperiuntur *ad Ianum porta interioris*, qua Bergamo intratur, & rursus in porticu Basilicæ S. Stephani plura *Epitaphia Romana*, è quibus hæc;

C. Firmius, C. L.

Flaccus.

Sagarius.

Sibi. Et

Lychoridi. L.

Fauftæ. L. V.

Fido, L. V.

Nymphæ, L. V.

Actæ, L. V.

H. M. H. N. S.

Aliud;

P. Valerio. P. libert. Palat.

Tacito.

VI. Viro Seniori.

Et Augustali.

Effigies Ampionis & eti-

C. Cassius,

Sopater Linarius,

Sibi Et. Cassiæ. C. L.

Domesticæ Linar.

Patronæ, Et

Cassiæ, Suavi L.

Et Cassiæ Primigeni. L.

Aliud;

Viva Fecit.

Tito Iunio, T. L.

Ampioni.

Iunia, T. L. Difeto.

Sibi & Patrono suo fecit.

Aliud;

D. M.

Kardo. Augg. Lib.

Ex Proc. Pantermina,

am Iu-

am Iunia, Disetonis in frontispicio saxi eiusdem, ad vivum exsculptæ sunt.

Lupuli, Cum Fills, Coniugi. Incomparabili.

In porticu templi in Nemore S. Ambrosij est tabula lapidea, in qua Epitaphium & formula Legati cuiusdam sic extat:

Petrônio Iucundo.
VIVIRO, SEN.

Petronia, Mirand. Patrono.

Quæ HS. CCCC. Leg. Possessorib.

Vici. Bardomici. In; Itaruam.

Tuend. Et. Rosa. Quodannis
Ornandam.

Rursus à portâ Ludovicâ, non procul ante fores Palatij cuiusdam ara marmorea quadrata, in cuius uno latere *Diana Lucifera*, ut eam nuncupat Tullius, exsculpta est, cum erectâ face in manibus, quapropter & *Facelinam* eam appellavit Lucilius, Sattyrarum tertio, cum dixit:

Et Rhegyna videbis

Mœnia, tum Liparas, Facelina templa Diane.

Nam & apud Liparitanos tali formâ colebatur *DEA*, ad cuius pedes item canis venaticus exsculptus sedens ac *DEAM* observans; in altero latere *simulacrum* est *Apollinis Medici* incumbentis tripodi, rejectâ à tergo pharetrâ, cum lauri ramo in dextrâ, unde Daphnites vel Daphnæus à Græcis appellatus est; Medicam enim vim plurimam Laurus in se habet, quam *boni Genij plantam* appellabant Veteres Romani, persuasumq; habuere, locum, ubi *Laurus* esset, neq; à sacro ullo morbo, neq; à Dæmone infestari. Quare non solum Apollini dedicata, sed etiam eius filio *Æsculapio*, nec non Hygeiæ nepri salutariferis *Dijs*. Quin & animantia bruta pleraq; istius plantæ vel arboris vires hominibus præmonstrare videntur. Palumbes etenim, graculi, merulæ, ac perdices, quoties ægrotare ceperint, Lauri baccâ vel folio comesto, sibi ipsæ medentur, ut & animalia plura. Deniq;

Lauri

Laurifolia rebus quibuscunq; cum immiscetur, vel supernè insternuntur, à corruptionibus & vitio diu eas conservare, ex Demagerronte Cæsar de re rusticâ memoriæ prodidit. Ad Apollinis pedes stat *cythara*, in bicorni testudine concinnata, & adiacet involutus Python serpens; quæ Dei sunt insignia; Nam inde Pythius ac Cytharædus à Poëtis nuncupatur. In aræ eiusdem frontispicio hoc vorum exsculptum legitur;

Æsculapio & Hygiæ
Sacrum.

C. Oppius, C. L. LEonas.
VI. Vir & Aug.
Honoratus. In. Tribu.
CL. Patrum. Et. Liberum.
Clientium. Et. Adscensus.
Patroni. Sanctissimis
Communicipibus suis. D. D.
Quorum. Dedicatione
Singulis Decurionibus
II. Et. III. Augustalibus;
Colonis, Cenam. Dedit
L. D. D. D.

XV. *Fora & Plateæ* per totam Urbem quadratis saxis sunt constructæ.

XVI. *Portas habet* Mediolanum XXII. quarum singulæ, si forsitan ita necessitas postularet, XI. Civium millibus turati posset ac defendi, ne utiquam annumeratis extraneis & inquilinis.

XVI. Aprilis equis hinc discessimus maximis in pluvijs.

§ 69. *Trezzo*, Galliæ Transpadanæ in Italiâ oppidulum, à Vicecomite Bernabo ad Addam fluvium, Anno Christi 1370. conditum.

Addam fl. trajecimus, ubi fines sunt Ducatus Mediolanensis.

§ 70. BERGOMUM, vulgò *Bergamo* Galliæ Transpadanæ, in Italiâ

16.
Cenæ.

20.

17.
Prandij.

10.

Ccc

Italiâ

Italiâ oppidum, sub imperio Venetorum, ab Arnulpho Imperatore quondam captum, teste Luitprand. cap. 7. & Blond. lib. 2. De eius origine sic scribit Plin. Natural. hist. lib. 3. cap. 17. Orobiorum stirpis esse Comum atq; Bergomum & Liciniforum & aliquos circa populos, auctor est Cato, sed originem gentis ignorare se fatetur.

Arcem Bergomum habet fortissimam in editiore colle positam.

Cœnz. 571. *Palesol*, vicus Italiæ in Galliâ Transpadanâ ignobilis, Venetæ ditionis. 10.

18. Frandij. BRIXIA, vulgò *Brescia*, Galliæ Transpadanæ in Italiâ Venetorum oppidum, à Germanis in Italiam transeuntibus conditum, teste Polybio & Livio. 10.

Cœnz. 572. *Guidesol*, Galliæ Cisalpinæ & Transpadanæ in Italiâ pagus. 16.

19. Frandij. & Cœnz. 573. MANTUA, vulgò *Mantua*, Langebardiæ sive Galliæ Cisalpinæ & Transpadanæ in Italiâ Civitas clarissima, in medio stagni, quod *Mincius* fluvius efficit, sita, sub imperio sui Ducis, ex illustrissima Gonzagarum, & Marchionum Montisferrati familiâ, longâ serie prognati; Constat hanc antiquitate, cum quavis Italarum Urbium cœtare posse. Ante Romam etenim non solum, sed etiam ante Troiæ excidium, (quod Romæ natalem, ut Eusebius, D. Hieronymus aliq; testantur, annis plusquam CD XXX. præcessit) conditam fuisse probat Leander Albertus, & ante Christum natum annis clo. C. LXXXIII. Quemadmodum igitur antiquitate præcellit alijs, sic extra controversiam nobilissima est eius origo; quam probatissimi quiq; auctores ab *Oeno Bianoro* Etruscorum antiquissimo Rege conditam fuisse consentiunt, constatq; Civitatem ab initio fuisse ex tribus nobilissimis populis, nempe Tuscis, Thebanis externis & Venetis vicinis. *Ocnus* enim conditor Tiberini Tusci Regis, atq; *Mantus* Thebanæ filius, eam à nomine matris suæ Mantuam appellavit, ut inter alios Poëtarum Princeps *Mario Manuanus* ipse *Æneid* lib. 10. testatur, qui nobilitatem patriæ suæ celebrans,

celebrans, Mantuam avis divitem, gentem illi triplicem, ac populos sub gente quaternos, ipsam caput, & populis Tusco de sanguine vires, ab origine fuisse canit; magis eam illustrans ingenio carminibusq; suis, quàm vel longa Tuscorum Regum series, vel ipsius Urbis ædificiorum magnitudo nobilitare unquam potuit; Quemadmodum Iulius Scaliger Poëta perdoctus & ingeniosus Maronem imitando, de eadem eleganter scribit;

Maxima cum veteri turgeret Etruria Regno,

Sceptraq; terrarum jungeret anctæ mari;

Mole novâ tumuit, solijsq; excrevit avitis,

Ut premeret forti jura aliena pede.

Inde est in superas deducta colonia terras,

Non tamen his potuit Mantua tota dari.

Clara viris, felix Ducibus, divo inclita Cygno,

Quem virreis aluit Mincias Andis aquis.

Mantua Dives avis magno non cesserit orbi;

Tota tamen parte hæc vincitur ipsa sui.

Urbs quidem ut situ est munitissima, sic & ædificijs publicis privatisq; per ampla; rectis ac spatiosis plateis apparet admodum decora & venusta, abundat mercibus, omniumq; rerum necessariorum copiâ, propter aquarum commoditatem; Etenim populus ipse, ut ad arma, literas, artes; ita ad mercaturam, aliasq; negotiationes valde gnavus & promptus est.

Visu & notatu digna hic sunt;

I. Magnificæ ædes sacræ, *Templa, & Porticus;*

In templo primario S. Andreæ sacrum, *campana* videtur, quæ octo vicibus studio *perforata* est, & tamen sonum edere perhibent.

In templo Sancti Francisci, sub cuius porta *caput Virgilij è saxo*, hoc Epitaphium legitur:

Francisci Gonzagæ militis & Iuris utriusq; Doctoris pro se & suis.

- S. Dominici, multis memorabilibus monumentis clarum,
 II. *Palatium Ducis* spatiosum & sumtuosum; in cuius Gazophylacio res rara & præciosissima conspiciuntur.
 III. *Cæsaris Gonzaga* ades opulentæ, ubi Deorum artificiosæ statuæ plures, & aliquæ Imperatorum marmoreæ ad vivum factæ imagines, Corinthia signa, ac ærea sigilla infinita.
 IV. Splendidissimâ in *Curia Senatus*, pernobilis ille *locus* est, quem *cryptam* vocant, vulgò *La grotta*, rebus preciosissimis refertus, expletusq; ab Isabella Francisci Marchionis ultimi uxore. Multa hic antiquitatis monumenta singularia, multa signa mirabilia cernere est.

Inter cætera *duo Cupidines* sunt, vetustus unus, alter recens; hunc si prius videas, opus admirabile iudicaveris, si cum primo conferas, tantum differre videbitur, quantum à vivo animal exanime. Cum maximo etiam gemmarum, & preciosissimorum vasorum ex auro argentoq; numero, *cornu* insigne cernitur *Momocerotis*, præcipuâ proceritate mirabile, paululum tamen ad extremum caput arrotum; Sunt etiam hic *Organa musica* solido ex *alabastro* peringenti sumtu facta, suavissimam harmoniam eudentia.

- V. *Prætorium Andrea Mantenga* famosi artificis nobilissimis picturis decoratum; in quo cernuntur septem eius tabulæ peramplæ, in quibus Cæsaris Dictatoris Triumphus Gallicus arte tam excellenti depictus est, ut inter celeberrima præclarissimaq; summorum pictorum opera meritò cenferi queant.
 VI. *Armamentarium* omnis generis armis instructissimum, in quo lancea Rodomonti & magnum testudinis *operimentum*.
 VII. *Stabulum* & Equilia Ducis.
 VIII. *Villa Suburbana* ornatissima, quam *Teiam*, ni fallor, vulgò vocant, à primo Duce Mantuanorum Friderico, quem Carolus V. Augustus inauguraverat, sumtuosè constructa. Vidimus amœnissimum illius loci tractum, vineas & hortos excultissimos; ac deniq; *Prætorium* amplissimum, in quo præter picturas, incrustationes, ornamentaq; cætera exquisita, admirationi est peram-

per amplum concameratum atrium, in cuius laqueato cælo, Iovis & Deorum adversus Gygantes prælia figuris ferè colossæis, summo cum artificio sunt depicta; Ubi insuper *Echo* tacitè ac submissè loquentium verba in parietum angulis ita plenè . ut intelligi possint, reddit auscultantibus, & aurem ad verso parieti applicantibus, per passus plus minus viginti.

In alio conclavi, *historia* & facta *Iulij Cesaris* ex gypso elaborata. Tabulæ itidem vel *mensa marmorea* elegantissima plurimæ cernuntur.

Judais, hac in Civitate, *Omnia vectigalia oppignorata* fuere, qui advenas & inquilinos maximo fœnore onerant.

20. Prandij. §74. *Sanguene*, *Langebardiæ*, *Galliæ Cispalinæ* aut *Insubriæ* in *Italiâ* pagus. 16.

Lagnano oppidulum ad *Athesim*. Hinc à via desectimus & in *salebrosa* via *Arquadam* venimus.

Cenæ. §75. *Montagnano*, *Galliæ Cispalinæ* sive *Insubriæ* aut *Langebardiæ* oppidulum, de quo supra. 10.

21. Prandij. §75. *ARQUADUM*, vulgò *Arquato*, *Galliæ Cispalinæ* sive *Langebardiæ* aut *Insubriæ* in *Italiâ* oppidulum, *Venetæ ditionis*, in *Euganeis* collibus situm, *Francisci Petrarchæ* ædibus & sepulchro *marmoreo* nobilitatum cum hac inscriptione; 10.

Viro insigni *Francis. Petrarchæ Laureato*, *Franciscanus De Brofano Mediolanensis*, gener individua conversatioe, amore, propinquitate, & successione memoria.

In superiori tumba parte hæc leguntur;

*Frigida Francisci lapis hic regit ossa Petrarchæ,
Suscipe Virgo parens animam. fate Virgine parce,
Fessaq, iam terris Cæli requiescat in Arce.*

M. CCC. LXIII. XVIIII. Iulij.

§76. *Palatium* magnificentissimum, illustris *Obiciorum* familiaræ, cum adjunctis hortis, vineis & viridarijs amplissimis & ærenissimis, ad *Medoaci fluminis* ripam constitis, paululum de via desectentes, vidimus.

Cœnz.	<i>Patavium</i> , de quo supra.	8.
Cœnz.	<i>Venetia</i> , de quibus supra.	25.
24.	Cum in hac Urbe per Mensem ferè integrum ex Medico- rum consilio commorati essemus, tandem nave conscensâ in pa- triam redituri iter ingressi, in Oppidulum <i>Mestre</i> vulgò, à <i>Sabellico</i> <i>Mensura</i> nominatum, vesperi pervenimus; <i>Hercules</i> <i>Prodicius</i> <i>Mestresium</i> vocat, ad <i>Musonis</i> fluvij ripam positum oppidum, non procul ab eius ostio, & Venetorum stagnis qui- bus illabitur. Opulentum quondam Emporium statis nundini- nis frequens & celebre, excultum ædificijs publicis atq; privatis, veluti ruinæ demonstrant, sed superiorum temporum bella impen- sè vastarunt illud, ut vile iam stabulariorum atq; nautarum municipium quoddam esse videatur.	5.
19.	Frändij. 578. <i>TARVISIUM</i> , vulgò <i>Trevigi</i> , Marchionatus, vulgò <i>Marca Trivigiana</i> , titulo insignis, oppidum Galliæ Cisalpinæ in Italiâ, Venetæ ditionis, rerum omnium copiâ adfluens. Totiæ Regis Ostrogothorum fuisse patriam, Gothicæ historiæ prod- unt, nec antiquior eius oppidi apud veteres auctores memoria reperitur. Quare quàm firma sit eorum conjectura, qui ex <i>Plini</i> lib. 3. conjecant, à <i>Taurisanis</i> populis <i>Taurisum</i> appellari de- bere, facilè liquet. Sedes postea fuit <i>Langebardorum</i> Princi- pum. Edificia quidem vetera demonstrant, olim admodum floruisse, licet aliquando <i>Rotharis</i> <i>Langebardi</i> , <i>Acciolini</i> <i>Ty-</i> <i>ranni</i> , aliorumq; injurias fenserit.	12.
Cœnz.	579. <i>CASTELLOFRANCUM</i> , Oppidum nobile, in Alpi- bus Italiæ, ad amnem <i>Musonium</i> sub Venetorum imperio.	
20.	Frändij. 580. <i>Carpene</i> , pagus in Italiæ Alpibus.	20.
	<i>Claus</i> vel <i>Claustrum</i> , propugnaculum in montes & saxa ædificatum, & fumi solummodo ascendi potest, ubi Venetorum Cum Germanico Imperio fines.	
Cœnz.	581. <i>Grimm</i> , Vicus in Italiæ Alpibus ignobilis.	10.
Frändij.	582. <i>Burgum</i> , in Alpibus Italiæ, ad fines <i>Teriolanæ</i> ditionis positum.	10.
21.		

Cœna. 583. TRIDENTUM, vulgò *Trento*, inter Italiæ Alpes oppidum ditionis Teriolanæ, Episcopatu infigne, nec non Concilio patrum memoriâ ibi celebrato nobile, ad *Athesim* fluvium situm; Incolæ huius oppidi Italiam versus habitantes, Italicâ lingua; Germaniam versus Germanicâ utuntur. Idem discrimen in vestitu.

20.

Templum *Cathedrale* egregium, Item *D Petri templum*, in quo *infans à Iudæis interfectus* videtur. In templo *della Madonna*, Concilium celebratum fuit.

22. Prandij. 584. *Novoforum*, vel *Novum forum*, vulgò *Meremarcus* Comitatus Tirolensis intra Alpes oppidulum.

4.

Cœna. 585. POZZENUM, Blondo *Banzanum*, Italis *Bolgiano* sive *Bosano*, Germanis *Pozzen* Comitatus Tirolensis in Alpibus municipium perlatum ac opulentum emporio; Nam statim anni temporibus celebrantur hic nundinæ, ob loci oportunitatem, quibus eò confluunt Mercatores, ex Italiâ, Galliâ, Germaniâ, & Illyrico.

3.

23. Prandij. 586. *Clusa*, vulgò Italis *Chinfa*, Germanis *de Clausen* ab angustijsviarum nomen hoc sortita.

6.

Cœna. 587. *Bensser* Vicus Teriolanæ ditionis ignobilis, paucis constantis ædificijs, ad recipiendos tantum hospitio peregrinantes accommodatis, forsitan à Valle *Passer* cuius *Sebast. Munst.* meminit, lib. 3. suæ *Cosmograph.* cap. 280. paucis quibusdam literis immutatis sic dictus.

3.

24. Prandij. 588. STERCINGUM, vulgò *Sterzingen* *Stiriacum* nonnulli vocant, Comitatus Tirolensis oppidum, argentifodinis celebre, non minus quam *Suacium* in *Oeni* valle.

3½.

Hic incipiunt *juga Rhetica* ad radices *Pyrenæi* montis, quem Germani *den Brenner* vulgò appellant, de quo *Pœta* Germanus;

Cum nive tincta coma est, glacie riget aspera barba.

Exuperato *Monte Pyrenæo*, vicinus in viâ *columnam*, cum eretâ *tabulâ* erectam, in qua pulcherrimè *sculpturâ* representatur duorum fratrum maximorum Imperatorum eò loci congressus

gressus lætissimus, Caroli V. videlicet per Italiam ab Africanâ Con-
Tuneti expeditione redeuntis in Germaniam ad Imperij res *gressus*
post longam absentiam constituendas; & Ferdinandi Cælaris, *duorum*
fratri desideratissimo, quem à multis annis non viderat, cupi-
dissime oviã occurrentis. Mentionem huius columnæ facit *Impp.*
Germanus ille Poëta suprà citatus in suo Itinerario his versibus:

*Hic post longa duo congressi tempora fratres,
Carolus Hesperij victor, Ferdnandus Eois;
Cum patrijs cuperent propellere sinibus hostem,
ffmanum, atq; Ducum longas componere lites.*

- œcenæ. § 89. *Steinachium*, vulgò *Steinach* Comitatus Tirolensis op- 3.
pidum exiguum.
25. § 90. OENIPONS, quibusdam *Enipontus*, vulgò German. 32.
Frändij. *Insprug* nitidissimum & omnium elegantissimum, Comitatus
Tirolensis Oppidum primarium, *Oeno* flumine, unde & nomen
habet, irriguum, in quo *Camera* & *Parlamentum* est eius ditionis,
quo omnes aliorum iudiciorum appellationes diriguntur, se-
dem etiam & aulam, eius regionis Principes sibi delegerunt,
nec immeritò. Si etenim vicini soli fertilitatem, omne frumen-
ti genus & præcellentis vini copiam magnâ ex se ubertate fun-
dentis consideres, si nobilitata pascuis & irrigata fontium per-
ennitate arva, si convalles amniculorum murmure lætas; Si
deniq; Venatio te capiat atq; delectet, statim ubi deserueris op-
pidum, passim *Cervorum* & *Rupicaprarum* greges in montium
jugis, in nemoribus atq; campis, venantibus occurrunt, qui ca-
num latratu & indagantium sagacitate turbati, opimam jucun-
damq; insectantibus prædam suppeditant. Cumq; universus
hic Comitatus, in ipsis ferè Alpibus inter Bavariam & Italiam
consistat, stupendæ altitudinis hic vitiferos, illic sylvosos mon-
tes, & inaccessa hominibus juga perpetuâ nive candentia habet.
Quinetiam argentifodinis hic Comitatus, in primis apud oppi-
dum *Schwaas*, cuius superius quoq; facta est mentio, adeò di-
tes est, ut non modò Ducatui valdè opulento præferri, sed eti-
am Re-

am Regno comparari posse videatur. Nam, uti Cuspinianus in sua Austrasiâ auctor est, pendet suo Principi quotannis ordinariè *tercentum millium aureorum nummum*. Insuper est & in eo *aris metallum omnium præstantissimum*, cum vix alibi ad eò ductile reperitur. Vix verbis exprimi potest, quanta sit huius loci, cum amœnitas, tum fertilitas. Videtur siquidem benignissima tellus mater, hunc sibi delegisse locum, in quem omnium præstantissima dona, quæ terræ ex se viscera gignere solent, largissimè contulit. Quamobrem non immeritò Tirolensis Comitatus Domini Oenopontem oppidum, inclytam sibi sedem delegerunt, quo fit, ut passim ædes vivo ex lapide constructas, tanto artificio, decore ac sumtu ostendet, ut stuporem potius, quàm admirationem spectantibus cieant.

• Visu & notatu digna hæc sunt:

- I. *Cœnobium Patrum Societatis Iesu;*
- II. *Franciscanorum Monasterium cum Templo pulcherrimo,* religionis ac pietatis opera magnifica, quæ D. Ferdinandus, Aug. è quadrato saxo, magnis impensis construxit. Præter alia huius templi ornamenta, in primis conspicuum est in eius medio intrantibus, obvium *Imp. Maximiliani monumentum*, artificio, signis & marmorum variorum pretio sumtuosum & augustum, quod avo pij nepotes Carolus V. & Ferdinandus Augg. posuêre. Morantur ad venarum atq; intuentium oculos artificiosissima signa, imagines ac tabellæ in lateribus monumenti, ex Pario marmore, in quibus eiusdem Maximiliani Augusti res pace belloq; præclarè gestæ, opere sculptili pulcherrimè representantur. Circumstant ab utroq; monumenti latere per intercolumnia templi veterum *Austria domus Heroum*, humanâ staturâ maiores, imò decempedales *eneæ statuæ*, ad vivum in habitu atq; armaturâ antiquâ, pro more cuiusq; seculi factæ, cum titulis & elogijs suis, haud mediocrem Majestatem præ se ferentes.

Inter quæ fuere Gothofredi Bullionij, Palestinæ ac Hierosolymorum primi Christiani Regis, spineam coronam gestantis statua. Item Clodovei, Philippi, & Caroli Audacis, Ducum

Ddd

Burgun-

Burgundiæ. In sacello quodam fuit monumentum *Ferdinandi Imperatoris, & Philippina Welfera*, Augustanæ, cui Epitaphium fieri fecit, Conjugem suam charissimam appellantem.

III. *Palatium Austriæ Archiducum*, quod antea multorum Cæsarum Austriacorum fuit domicilium, ubi atria, camera, porticus, sacella, Xysti supellectile regia, auleis, picturis, ornamentisq; omnibus instructissimi; Et horti artificiosis fontium scaturiginibus amœni.

IV. *Armamentarium Palatij*, ubi per spatiosa tabulata monstrantur arma, telaq; omnis generis, exuvia, & hostium spolia insignia, Persici *acinaces, sagares* (ut nunc etiam vocant) *Scythicæ, samatera* Dacicæ, *sarissa* Macedonicæ, Ithyreij arcus & sagittæ, nec non pharetræ, varijs picturis & coloribus ornata. Sed inprimis placet hic *Equestrium statuarum turma* barbarorum Principum ac Ducum veris armis, ac spolijs opulentissimis instructa; & visuntur in suo singuli apparatu bellico, vestituq; militari, Numidæ, Mauri, Parthi, Thraces, Thessali, Pannonæ, cataphractiq; Germani.

V. *Prætorium* magnâ ex parte *deauratum*, & juxtâ domus laminis argenteis contexta, à Maximiliano I. Cæsare ædificata; &c.

591. Iuxta *Cirellum* pagum Augustana via, trium ferè horarum itinere ab Oeniponte, montes sunt, venationibus Ibicum & Rupicaprarum oportuni, ubi imminent viæ regię scopuli in cœlum erecti abruptissimi, murorum solidorum ingentium formâ, montium parietes idcirco vocant. Ad quorum radices in rupe non altâ supra viam Principes Austriaci *domum* habent *venatoriæ* cum porticu, unde prospici commodè venatio à longè potest. Videtur non procul indè *loculus* in sublimi rupis pariete, in quadrum excisus, & in eo posita *imago Crucifixi Servatoris nostri lignæ, altitudinis*, ut ferunt, *quadraginta circiter pedû*, quæ ab imo cernentibus *vix bipedalis* apparet. In memoriam rarissimi casus ibidem positam esse, docet exemplo suo Maximilianus I. Cæsar, *Friderici Aug. F. qui imperito proflus ardore, juveniliq; nimia*

Domus venatoriæ.

Locus ubi Maximilianus I.

Fridericimia

nimia audacia, feras interfecando, (ut Cacoëthes illud venandi in adolescentibus Principibus plarumq; vehementer flagrare sollet) eo loci scandendo sic aberravit, ut nec pedem referre nec ulterius progredi posset, nisi in præcipitium. Stetit attonitus in abrupto loco infelix ille Princeps, temeritatem suam culpans ipse, famis diræ longâ tabe, vel morte violentâ, vitam ibidem finiturus. Stupor animum, horror & tremor artus occupaverit, & obversata est ubiq; tristissima mortis imago. Si altum respicit, nivosa cacumina & scopulorum ingentes minæ capiti imminent, ut Silij Poëtæ verbis utar:

Obrutus saxis, abeuntq; in nubila montes.

Sub pedibus occurrunt tartareus veluti abyssus,

Et regni pallentis hiatus

Ad manes imos, atq; atræ stagna paludis.

A tergo & lateribus Marpesitæ cantes, non ferro, non flammis, non aceto Punico domandæ viarum accessus ocludere. Nec funes aliave instrumenta, quibus extraheretur è periculo, ad ipsum alicundè protendi potuere, nec semita quæpiam lapicidarum labore menstruo parari. Steterè hinc inde gregatim Comites ac ministri, consilij prorsus inopes, Dominumq; suum miserum à longè non sine lachrymis prospectant, quem tamen juvare non poterant. Ipse autem cum iam noctes atq; dies integros duos, in tam afflictò statu, continuè permaneret, nec ulla salutis spes residua videretur esse, mortalis huius vitæ cupidinem pius princeps abijcere, & quâ ratione tutius beatoris vitæ cœlestem in locum transire posset, cogitare cepit. Appellat ergo magnâ voce suos, jubetq; ut quamprimum Sacerdotes sacrosanctam Dominici corporis Eucharistiam adferrent, & è viciniore, quo possent, loco sibi monstrarent; ut, quando corpus mortali cibo reficere non daretur, saltem oculos à longè, mentemq; immortali viatico, quantum concederetur, non nihil muniret, Deumq; Servatorem suum præsentem adoratione potestremâ sibi reconciliare posset. Satisfactum tam pio Principis desiderio quam diligentissimè. Sed luctus intereâ magnus per

Caligat in altis

*ci Aug.
F. Casar
depra-
hensus
in sco-
pulis de-
vità do-
sperare
cepit.*

*Domi-
nici cor-
poris
Sacra-
menti
Maxi-
miliano
Casari
ostensum.*

universam provinciam spargitur, tamã tam acerbi casus divulgatã. Deplorabant parentes dilecti ac unici filij sortem infelicem, & infamam orbitatem detestabantur. Curia, Senatus, ac ordines universi crudeli fato spei optimæ Principem Adolescentem sibi sublatum mœrebant. Populus omnis publicè vota pro Principis sui salute suscipiebat; In Urbibus, oppidisque singulis templa atq; ædes sacras, magna utriusq; lexis frequentia supplicibus circumibat, iram divini numinis deprecando. Flectere cœlestium iram, mortalia vota piaseq; preces, veluti miraculo quodam tum enituit. Cum enim iam ope destitutus humanã, Maximilianus in scopulo curã fragilis vitæ prorsus abjectã, nil aliud quàm immortalitatis Deiq; Servatoris sui contemplatione semet occuparet, audit non procul à se strepitum, circumspiciensq; videt, arreptare per rupis costas juvenem quendam ignotum, habitu rusticum, dimovere ingentia saxa, & callem parare. Qui cum ad ipsum accessisset, porrectã dexterã; Maeste, inquit, animo, virtuteq; tua Princeps, vivit & adest, qui te servare potest; Depone metum omnem, & me sequere, acturum te in tutiora loca traducam. Uti Sol per densã nubes clarior emergit, ita mox anxij pectoris angore deterso serenior redijt animus, confidenterq; Ducem sequitur. Et paulò post in patientiore viã positus, semet ex Orci faucibus ereptum videt, liberatorisq; sui industriam non satis admirari potest. Ad descendentem deinde fit magnus comitum ministrorumq; nobilium concursus, ubi inter congratulantium turbas, ducem suum perdidit. Pallidus & inediã languidus excipitur equo, domumq; cum summã lætitiã à suis reducit, lactu publico confestim in maximum gaudium converso. Postero die cum læti Patris edicto promulgato dux ille ubiq; terrarum quæreretur, quò præmio meritò posset honorari, nec diu quæsitus inveniretur, cognitũ pariter & vulgò creditum est, Euangelum custodem, bonumve Genium fuisse, à Deo missum, ut adolescentem Principem ad maxima Reip. Christianæ commoda, & ad Austriacæ domus incrementum grande ab immaturã morte servaret. Quam opinionem postea,

Vota pro salute Principis.

Deus precibus ac votis piorum flebitur.

Quo patet morie evaserit è scopulo ereptus Maximilianus Caesar.

postea res ab ipso præclare gesta plurimum confirmarunt. Ad
rei memoriam pius Princeps semitam lapicidarum labore mu-
niri, & in eodẽ periculi sui loco Crucifixi Servatoris nostri ima-
ginem conspicuam è viâ poni curavit, uti peregrinantes divini
auxilij gratiam ubiq; pijs esse paratam in periculis, inde cogno-
scerent. Hanc *Maximiliani Cesaris fortunam*, Germanus Poëta
quidam non indoctè sic attigit, in Hodæporico sive Itinera-
rio suo;

*Postera rore levi virides Tithonia campos
Sparserat ad scopulum cursu pervenimus altum.
Hic ubi sectatus ter Maximus Emilianus
Alta in rupe capras, finisset turpiter avum,
Ni Deus ad maiora virum servasset, opemq;
Auxilio agricolæ penè ipsa in morte tulisset.*

Meminit item Georgius Sabinus in Itineris Italici Ho-
dæporico suo his versibus;

*Jamq; tenebamus, qua spumifer æstuat Oenus
Ardua carpentes, sub juga montis iter,
Cuius in abrupto per noctes vertice Cesar,
Dive ruis quondam Carule sedit avus.
Sylvestres quando Capreas, Damusq; bicornes,
Ausus in aereâ figere rupe fuit.
Culmen & ascendit juvenis temerarius, unde
Cum vellet, potuit non revocare gradum.*

Immò Maximilianus ipse poëtico, de diversis suis periculis
edito opere, vulgari linguâ conscripto, cui *Querendane* indidit no-
men, de suo hoc casu *resatur*; fingens invidiam & curiositatem
quasi, personas quasdam comicas, quas ratione ac prudentiâ
suâ vitaverit, viceritq; & prostraverit, ut olim Hercules qui re-
lictâ voluptate, per saxa per ignes laborem est consecutus. Her-
cul. Prodic. Theat. Ubiium.

592. *Stesfeldt* Comitatus Tirolensis pagus, in cuius templo
videtur locus, ubi cum quidam nobilis, maiorem & grandiozem

D d 3

3:
hosti-

- hostiam à Sacrificio peteret, quam alijs distribueret, eamq; Sacrificulus pro suo lubitu & mandato, nolens velens præberet, quam cum attingeret, subito in terram declinantem, manu altate apprehendit, quod etsi lapideum, digitos tamen adeo impressit, ac si ex cera illud fuisset, hodieq; vestigia pedum & digitorum manus ipsius conspiciuntur.*
26. Prandij. 593. *Wartirch* Comitatus Tirolensis pagus. 6.
 Cœnæ. 594. *Schongaviuum*, vulgò *Schaga* Germaniæ superioris oppidulum. 3.
27. Prandij. 595. *Soya* Germaniæ superioris pagus. 5.
 Cœnæ. 596. *LANDSBERGUM*, vulgò *Sandsberg* elegans Bavaricæ ditionis in Germaniâ superiore oppidum, in editiore loco positum. 3.
- Prandij. 597. *AUGUSTA VINDELICORUM*, vulgò *Augsburg* Civitas Imperij celeberrima & perverusta in Germaniâ superiore, post funestam Varianam cladem subactis Vandalis ab *Octaviano Augusto* expugnata, restaurata, aucta, & tribus Romanorum millibus ad habitandum tradita. Strabolib. 4. Hinc Augusti nomen est sortita atq; *Augusta* nuncupata. Hungari tum eam invasere, quibus ab *Othone* primo, gravi prælio factis, Romano imperio restituta est. Sita est inter pisculentissimorum fluminum *Vinda & Lechi* confluentiam, & ex vetustissima Suevorum gente, quæ à *Iaphet* descendisse, & hanc primum inhabitasse provinciam fertur, originem sumsisse, constanti annalium testimonio perhibetur. Politiam quàm optimè constitutam habet, de qua *Achilles Caslarus Medicus*, hunc in modum scribit; Civitas nostra, celeberrima habet omnis generis *Panoplia*, præcipuè zneorum tormentorum, quæ bombardas vocamus, aliquot domos, elegantissimâ copiâ refertissimas, simul & publicas aliorum artificum, tum tabernas, tum officinas operosissimas, quibus non tam toti orbi usitatissima, quàm Mercatorum suorum numerosissimis monopolijs notissima, paucis retrò annis evasit; Adhæc pauperum curam unicè gerit. Extant etenim præter *Xenodochia, egrorum ac orphanorum hospitalia*, speciales adhuc
 zes

ædes, quibus gratis vel peste infecti, suo foventur tempore, vel Gallicâ luc hîc laborantes curantur, vel deniq; leprosi teorsim adservantur. Deinde ingenti eleemosynâ, tum reliquos inopes liberalissimè levat. tum studiosos pueros non parùm multos ex his domi humanioribus literis emancipat, forisq; stipendijs non pœnitendis alit. Quin vel soli *Fuggari* penuriâ laborantibus, sed frugi municipibus, Anno Christi 1519. suprâ centum habitationes, tanquam justam civitatulam, de suo, apud Iacobinum Suburbium fundarunt. Iam quâ æquitate, clementiâ & providentiâ *Magistratus*, quâm politicè hîc polleat, quave prosperitate, industriâ, humanitate & virtute reliqui cives inter sese aut cum alijs, tum in negotijs vel apud *Antipodes* acutumq; Mundi polum gerundis, tum in educandorum liberorum honestissima liberalitate, tum deniq; in domesticæ supellestilis nitore, ad insolentiam usq; certent, nemo facile dixerit; Hactenus Cassarus.

Cæterùm præter iam commemoratâ, visu & notatu digna hîc sunt;

- I. *Templa*, quorum primarium Episcopale satis amplum, B. Mariæ Virginî sacrum est; Templum S. Ulrici.
- II. *Curia*, sive Domus Senatoria magnifica, aliquot comitijs Impetij ibi habitis nobilitata;
- III. *Armamentaria*, varijs & diversis armorum generibus instructissima.
- IV. *Granaria*, omni frumentorum genere refertissima.
- V. Sumtuosissima Fuggatorum, & aliorum Civium illustriorum *Palatia atq; adificia*;
- VI. *Plateæ* ample ac nitidæ;
- VII. *Machina horaria* artificiosissimâ magni pretij;
- IX. *Munitiones Urbis*, ut sunt Muri, Propugnacula, fosse;
- IX. *Introitus* in Urbem *secretior*, vulgò der *Einlaß* / per quem quilibet & eques & pedes de nocte, modo nomen suum det extubias agentibus, intromittitur.

Notatu

X. Notatu quoq; digna est, singularis *Senatus huius Urbis hospitalitas & munificentia* erga peregrè advenientes, quos plarumq; vino honorario in diverforium misso excipere & dignari solet, sicuti & nobis ipsis accidit; quã de re placuit hic ascribere ex *Hodæporico Itineris Italici Georgij Sabini* sequentes versiculos;

*Danubij verò postquam trajecimus amnem,
 Annis in Euxinum qui mare fertur aquis.
 Vindelica portas & celsa subivimus Urbis,
 Quæ vetus Augusti mœnia nomen habent.
 Hic nitidas auro, pictasq; coloribus edes,
 Ac solido tectas vidimus are domos.
 Regia qua possint equare Palatia Romæ,
 Hinc aliquis magnas æstimet Urbis opes.
 Nec formosa tibi dubitem conferre puellas
 Tyndari, Vindelica quas peperere nurus;
 Summus Agenoreâ pro virgine Iuppiter optet
 Has, magis & raptâ Gnoside Bacchus amet.
 Ignea sideris contendunt lumina stellis,
 Purpureas vincunt ora colore rosas;
 Collatum flavis habetur crinibus aurum,
 Sithoniam superant candida colla nivem.
 Tanta puellares commendat gratia formas,
 Tantus inest castis virginibusq; decor.
 At novus his quando succedit mœnibus hospes,
 Qui genus à priscis nobile ducit avus:
 Aut quicumq; caput per honestas extulit artes,
 Principis aut aliquod nomine munus obit;
 Hospes ut adventum primoribus indicet Urbis,
 Legibus Ædiles constituere suis.
 Ergo salutaros cum nos exceperat hospes,
 Sanguine quo nati simus, & unde, rogat.
 Auditi ubi claris nos esse parentibus ortos
 Consulibus, quales simus & unde refert.*

*Ad nos continuo missis de more Senatus
Vina satellitibus multa ferenda dedit.*

*Duximus ad mediam læti convivio noctem.
Siccag, perlunimus pectora nostra mero.*

XI. *Fons aqua salientis* fortè tum temporis in foro, quod vinarium vulgò vocant, splendidissime incipiebat extrui.

Alius deniq; *fons salientis aque ante ipsam Curiam* positus videtur, cum Augusti ænea statua alijsq; simulachris & statuis additis, cum hac inscriptione:

IMP. CÆS.	ANNO A
DIVI F.	COL. DED.
AUGUSTO	M. D. CV.
PARENTI	IOAN. VEL-
COLONIA	SERUS
AUGUSTA	IVIR PRO-
VINDEL.	BAVIT.

Videtur quoq; *machina trusatis*, ubi per tubos plumbeos, aqua in altum truditur & attollitur, & in quoddam receptaculum recipitur, ex quo deniq; aqua per totam urbem perducitur, vulgò *der Wessertshurn* appellatur.

XXXI. Maij curru hinc discessimus.

Frandij. § 98. *Brugl* vel *Prugt* oppidum Bavaricæ ditionis in Germaniâ superiore. 5.

Cœnz. § 99. *MONACUM*, sive *Monachium*, vulgò *München* Germanicè, Ptolomæo *Abadiacum*, oppidum Bavaricæ præclarissimum, & totius Germaniæ, quorundam opinione nitidissimum, ab *Alterno* conditum, ab Henrico IV. ampliatum, juxta *Isaram* vel *Isaurum* fluvium (quinon procul à *Pletlingio*, Istro sive Danubio associatur) situm. Sunt tamen, qui primitus Anno Christi M. C. LXXV. muro hanc Urbem investitam fuisse ab *Othone* Duce Bavaricæ, scribant. Habet situm amenissimum, & Arcem in plano ornatissimam, Ducum Bavaricæ sedem, ubi continuo nutriuntur *Leones*, & *Leonæ* catulos parere solent. 4.

Ecc

Visu

Vifu & notatu digna sunt hęc præter templa;

I. *Collegium Societatis Iesu* unâ cum templo adjuncto, aded magnificum & sumtuosum, ut nullum huic simile neq; in Italiâ, neq; Galliâ nobis videre contigerit, licet & illud, quod Romæ Cardinalis Farnesius magnis impensis extrui curavit, sit visu & admiratione dignissimum, ob summum splendorem & magnificentiam.

II. *Principis Gazophylacium*, magnâ rerû rarissimarum & preciosissimarum copiâ refertissimum. Ubi inter alia vidimus *hyderam* item *nucleum*, in quem C VII. capita insculpta & excisa erant, multæ deniq; Urbes artificiosissimo opere sculptili adumbratæ erant.

III. *Edes privatorum*, picturis ornatissimæ, & iustâ Symmetriâ, sibi invicem ita correspondentes, ut non facildè domus una ab alterâ discerni queat,

IV. *Platea nitidæ & amplæ.*

V. *Pomœrium Urbis* valde amœnum, fortè tum temporis undiq; pervium, ob festum corporis Christi, quod ibi maximâ cum pompâ ac solemnitate, in magnâ populi frequentâ celebrabatur.

Iunij.	2.	600.	<i>Hohelummern</i> / Bavaricæ ditionis in Germaniâ pagus.	4½
Prandij.			<i>Pfassenhofen</i> / vicum transivimus.	
Cœnæ.	601.		<i>Reichartshofen</i> Bavaricæ pagus in Germaniâ.	3½
Prandij.	602.	3.	INGOLSTADIUM, vulgò <i>Ingelsstadt</i> / Bivaricæ ditionis in Germaniâ oppidum, initio non magnum, formâ ferè in oblongum quadratâ, nimirum ijs limitibus circumscriptum, quos hodiè quoq; <i>turres vetustæ</i> tres; <i>Campanaria</i> , in D. Virginis Cœmiterio; <i>Srrigilaria</i> , malefactorum custodiæ addicta, & <i>Iudæa</i> , uti vulgò nuncupantur; Item <i>Arx antiqua</i> evidenter demonstrat. Anno Christi, M. CCC. XII. prolatis primûm pomœrijs in duplum ferè ampliatum fuit, figurâ ferè ovali inductâ, nisi quâ à meridie, angulus unus & alter incurrit. Inde verò cum sedem & Domicilium eo in oppido haberet Illustrissimus Princeps <i>Ludovicus</i> , cognomento <i>Barbatus</i> , Bavaricæ Dux & Comes	3.
			Morta-	

Mortanij, opus istud ampliati mœnium circuli, tandem ipsius dominatu absolutum est, Anno Christi, M. CCCC. XX. Idem anno post quinto, die Maij XVIII. primum lapidem D. Virginis templo, ut nova esset Parochia, extruendo ipse collocavit, donarijsq; illud preciosissimis hodiè quoq; extantibus locupletavit. Anno Christi, M. CCCC. LXXI. Ludovicus Dux Bavarix, Comes Palatinus Rheni, Princeps suo seculo belli pacisq; artibus longè clarissimus, Magniq; nomen, non magis corporis proceritate, quam ingentibus rebus gestis promeritus, idem oppidum fundato liberaliter Gymnasio publico, omnium disciplinarum studijs exornavit, ædem quoq; D. Virginis Canonico Collegio aucturus, nisi ei operi iam penè consummato mors ipsum eripuisset. Arcè novam à parte Orientali huius filius Georgius Princeps opulentissimus incredibili impensâ adiecit, domicilium, ob multas insignes commoditates, amœnitatesq;, quovis profectò Monarchâ dignum. Huius quoq; ætate rivulus, è Danubij proximiorè alveo, distante ab oppido paulùm ultra passus mille, qui & maior erat, ad mœnia defluens, paulatim ita ampliatus est ob evidentes oppidanorum utilitates, ut iam annis plurimis, hic tertius fluminis alveus, sit omnium maximus, solusq; navigabilis. Demum verò Illustrissimus Princeps Wilhelmus, utriusq; Bavarix Dux & Comes Palatinus Rheni, Anno Christi, M. D. XXXVIII. idem oppidum eâ munitione circumvallare cepit, ac sumtu incredibili opus perfecit, cuius similem rerum periti in Europâ extare non putant. Oppidi situs undequaq; in plano est, præterquàm quod Danubium versus à meditullio aliquantum in declivè vergit. Regio item adjacens universa planiciem habet, nisi quod in Septentrionem, quacunq; abeunti, emenso ferè miliari Germanico uno, collis non excelsus, ad Sylvestria subeundus est, rivo seu fossâ verius eadem ex parte benè profundâ & limosâ, aquâ voraginosa, ad millia passuum duo ab oppido intercurrente.

Præter Collegium Academiæ amplum & magnificum, visu quoq;

tu quoq; dignum hic est *Societatis Iesu Collegium*, splendore suo istud longè superans, unà cum adjuncto Sacello.

Hinc Danubio secundo nave Ratisbonam descendimus.

Canz. 603. RATISBONA, German. *Regensburg* Reginoburgum 9.
4. alijs, insignis & vetusta Imperij in Bavaria Urbs, ad ripas Danubij sita in commodissimo loco, ubi quatuor concurrunt flumina. Supra enim Urbem *Labar & Nab* ingrediuntur Danubium, & infra amnis *Regen*. Augustam Tiberiam à primo conditore hanc Aventinus nominat. Quondam Metropolis Romanorum militum excubantium in Imperij limitibus, unde & *Colonia Quartanorum* dicebatur, quod quarta Legio Italica hic stationem firmam haberet; Quam Theod. Dux Nortgoia, unà cum Christianis expugnata Ratisbona, Anno Christi 503. dissipavit & perdidit. Deinde verò Arnolphus Imperator restitutam adauxit. Firmissimo ponte lapideo XXIV. arcuum Civitas hæc cum suburbio jungitur; prope quem lapidi insculpta leguntur hæc sequentia; D. & perpetuæ Securitati. Iul. Maurit. eius pient; Vix. Anno XLII. Roafriti sœminæ reverendis. & filij filæ obitis, & Iulæ Nonnæ matris pient. Vix. An. LXXX. Iul. & Victorinæ Socru, Vix. An. LX. Item vivis Aurelig. Aur. militari fil. & amicis quorum in monumento Cinesia & Ribebesca, & amici eorum siti sunt, & post horum obitum eorum ossa recondi in eorum sepulchro permisit. Marcus Aurelius militaris omnibus hæredibus monumentum extruxit, & omnibus Legion. IIII. ita vivus vivis fecit.

Porrò claret hodiè *Ratisbona* Episcopatu & Comitij sœpenerò ibi celebratis. Et hic etiam sunt Visu digna: *Templum Cathedrale* peramplum & magnificum, cuius sedem Pontificalem *Wolfgangus* & *Erhardus* Episcopi, propter vitæ sanctitatem & crebra miracula, olim in Divorum numerum relati, nec non *Albertus Magnus* sui sæculi in literis & Philosophia phoenix unicus plurimum illustrarunt. Prope Chororum sepulta sunt viscera *Maximiliani II. Augusti. S. Emerammi monasterium*. vetustate & ædificijs august. n. ab Arnulpho Imperatore muris in-

ris inclusum & adornatum, in quod ipse victor, à Normanno-
rum cæde rediens, Dionysij Areopagitæ ossa transtulisse dicitur,
cum libro Evangeliorum, aureis literis ornatissimè decripto.
Et Pons lapideus, cuius paulò ante facta est mentio; Item Curia
vel domus Senatoria.

Hemtau oppidulum transivimus.

9.			
Cœnz.	604.	Widenshofen/ Bavaricæ ditionis in Germania pagus.	5.
Frändij.	605.	NEOFORUM, German, Newmarckt/ elegans Nortgoiæ vel Bavaricæ Palatinatus in Germania, Electoris Palatini ad Rhe- num oppidum.	5.
Cœnz.	606.	ALTORFFIUM, vulgò <i>Altordff</i> / ol in Bavaricæ ditionis in Germania pagus; nunc sub Norinbergens. imperio, unâ cum arce adjunctâ, mœnibus cinctum & Civitate donatum; nec non Academiâ ante paucos annos à Senatu Reipub. Norinbergens. ibi fundatâ clarum.	3.
Frändij.	607.	NORINBERGA, vel <i>Nurnberga</i> , vulgò <i>Nürnberg</i> / Urbs Romani Imperij, totâ Germaniâ & Europâ celeberrima; Emporium Germaniæ amplissimum, magnificis operibus publi- cis & privatis ornata; <i>Arcem</i> habet <i>Regiam</i> , in colle Urbi im- minente vetustissimam, ex quâ in Urbem & extra patet prospè- ctus, à quâ Civitati nomē inditumputatur. Verusti codices eam <i>Arcem Castrum Noricum</i> appellant, quod Urbs hucusq; pro cu- stodiâ habuit. <i>Aneas Sylvius</i> in Europæ descriptione cap. 39. Dubium esse inquit, Norimberga Franconiæ an Baioariæ cedat. Interluit Urbem amnis <i>Pegnizius</i> cum XI. pontibus lapideis, duas Urbis partes conjungentibus. Est autem in agro sterili & atenoso condita, atq; ob eam rem industrioso gaudet populo. Omnes enim plebei homines sunt opifices ingeniosissimi, aut plærumq; negotiatores prudentissimi, repertores & Magistri subtilium operum, quæ hominibus non parùm conducunt. Habet Rempub. optimâ politiciâ illustrem, & in Burggraviorum S. Imperij ordine, alterum dignitatis locum obtinet. Apt. ssi- ma Imperatorum sedes, <i>Urbs libera</i> & in medio ferm. è <i>Germania</i> sitâ; numeratur inter novas, cum nulla in eâ inveniantur anti- quitatis	3.

quitatis vestigia, nec à veteribus mentio de eâ fiat, nisi quod Arx ipsa, tanquàm vetustatis monumentum à multis commendatur. Cõstat enim Nurnbergam aut Castrum eius, tempore Caroli Magni in rerum naturâ fuisse. Siquidem habent historia, Carolum Tassiloni Duci Bavarorum indixisse bellum, & illum tripartito exercitu oppugnasse; Unus juxta Nurnbergam & loca vicina sua firmavit castra; alius ad Danubium confedit; tertius verò, cui Pipinus Caroli filius præfuit, ad Tridentum defedit. Ferunt etiam nonnulli, hanc Urbem sub initijs eius quæ parva fuerunt, sub dominio fuisse Nobilissimi Comitis Francorum Alberti, qui per fraudem Hattonis Episcopi Mogantienf. captus, & à Ludovico Rom. Rege obruncatus fuit, & tunc Civitatem vel locum illum in jus Imperij transiisse. Et postquàm in ditionem Imperij venit, summâ fide, constantiâ, & officio Rom. coluit Imperium, Regibusq; Romanis semper fidem servavit; In discordiâ tamen Cæsarum gravia pertulit damna, præsertim cum Henricus IV. & V. pater & filius inter se discordes essent. Tunc enim *Noricum Castrum* fuit obsidione cinctum & *expugnatum*. Postcâ Conradus Suevus Rom. Rex Urbem restauravit circa annum Christi 1140. & insigne Monasterium & Abbatiam ordinis D. Benedicti ad S. Ægidium nuncupatum, in celebriori Urbis loco fundavit. Deinde temporibus Caroli IV. maiore ambitu & novis mœnibus fuit aucta. Hodie verò munitissima est, altis scilicet mœnibus, antemurali ingenti fossâ, infinitis turribus & propugnaculis. Habet *Senatum* & Magistratum à plebe *distinctum*. Nam vetustiores Cives Rempub. administrant, & interim plebs suis rebus studet, de publicis minimè curiosa. Hercynia Sylva olim occupavit fundum Nurnbergenfis Civitatis, sed temporum successu, pro magnâ parte excisa fuit; Reliquiæ vident semper hyeme & ætate. *Pegnitijs* & *Regnitijs* duo amnes paulò infra Urbem concurrentes, unam efficiunt fluvium, qui ad Septentrionem lapsus infra Bambergam Mœno fluvio miscetur. Regnitijs quem alij vocant *Rednitijs*, originem ducit à Wyssenburgo, quod oppidum ad Meridiem est Nurn-

est Nurnbergæ. De hoc amne historici sic scribunt; Moranti Carolo Magno apud Ratisbonam propter Hunnos, persuasum est fore, ut à Rheno in Danubium enavigari posset, si intra Radiantiam (hic est Rednitius) & *Altmuniam* fluvios fossa duceretur, quæ esset capax navium; quia horum fluviorum alter Danubio, alter Rheno miscetur. Confestim Rex ad locum opportunum accelerat, ac magnâ hominum multitudine congregatâ, totum Autumni tempus in hoc consumsit. Ducta est itaq; fossa inter prædictos fluvios, duûm millium passuum longitudine, trecentorum pedum latitudine, sed frustra; nam propter continuas pluvias & humum naturâ paludosam, opus subsistere non potuit, sed quantum interdium egestum fuerat, tantum de nocte terrâ rursus relabente subsidebat. Ad hoc rumor increbuit, infideles irruisse intra limites Christianorum; quapropter Imperator discedere coactus cepum laborem deseruit. Aiunt prope Wyssenburgum huius rei adhuc apparere vestigia. Anno Christi 1538. Nurnbergenfes renovaverunt Castrum suum, dilatârunt & muniêrunt illud fortissimis propugnaculis, in quorum fundamento posuerunt nummos quosdam magnos aureos, argenteos & aneos, tali inscriptione signatos:

DEO Opt. Max.

S. P. Q. N. muros arcis non satis firmos ad sustinendos hostiles impetus, & justâ spatiorum adjectione, & multis subinde egestis ruderibus à fundamentis, magnâ cum laude erexit ac novos fecit, Imp. Carolo V. Cæs. P. F. semper Aug. rege Hispan. catholico, Archiduceq; Aust. &c. Et Ferdinan. fra. eius, regè item Rom. Hungar. & Bohem. Romaniq; Imp. successore &c. Patribus verò P. Christophoro Tetzelio, Leonh. Tucherò & Sebald. Pfintzingo, Anno Christi M. D. XXXVIII. Mens. Aug.

Hac omnia unum nummi latus continet.

Præter iam commemorata visu & notatu di-

gna hîc sunt;

I. *Templa*, quorum primarium D. *Sebaldo* sacrum est; qui primus eius regionis incolæ, ad fidem Christianam, vitæ sanctitate pellexit, post Caroli Magni tempora.

S. Lau.

S. *Laurentij* amplissima *Basilica*: Epitaphijs hic non utuntur Patritij, sed gentilitia ipsorum arma, in clypeis ligneis depicta, muro appendunt, vel Genealogica quadam serie in tabulis quibusdam, qui hoc vel altero anno, quo ve mense & die mortuus fuerit, ordinatim inscribunt, ita ut quasdam tabulas reperias, quæ ante quingentos annos inchoatæ fuerunt & longa serie continuatæ.

II. *Curia* vel domus Senatoria, magnificentiæ plena; in ea sæpius totius Germaniæ Principum, ac Legatorum Comitia ac Conventus Imperatorum auspicijs convocati fuerunt, solemnes alioquin civium nuptiæ, & chorearum spectacula publica, magnâ cum hominum frequentia ibidem quoq; celebrata.

III. *Prytanem*, in quo prandentibus quotidie duobus Senatoribus, admittuntur etiam cives primarij, unâ cum convivis, quos honoris gratiâ secum forsitan adducunt, plebe penitus exclusâ.

IV. *Fors* in quorum primario, vulgò *der Herren Markt* / fons salientis aquæ splendidissimus visitur, statuis hostium patriæ ad vivum adumbratis, insignitus.

V. *Armamentaria*, vario ac diverso armorum genere instructissima.

VI. *Granaria*, frumento & rebus ad victum necessarijs refertissima.

VII. Numerantur in hac Urbe 28. *platea & vici*.

VIII. Sunt hic 116. *pusei aquarum*, & duodecim *fontes* ex truncis aquam evomentes.

IX. Sex magnæ *porta*.

1. Lauffensis;	} <i>Porta</i> ,	} 5. Vivariensis;	
2. D. Virginis;			6. Castrensis;
3. Hospitalis;			7. Duæ minores;
4. Nova;			8. Werdenfis & 3. Halleren-

X. *Balnea communia* tredecim; (sis.)

XI. *Civitas duplici muro* cingitur, & continet in ambitu 183. *turres*; præter propugnacula.

XII. *Arx sive Castrum*, in editiore Urbis loco positum, de quo supra quoq. mentio facta, ubi *puteus* in vertice collis in saxa excisus, tantæ profunditatis, ut aqua visum fallat, citius tamen aqua rotis machinarijs, miro ingenio factis, magna facilitate extrahitur: Videntur quoq. calceorum terreorum *vestigia* in saxo, qui unguis *Equi*. *Apellis de Geilingen*, inducti fuere, qui isto equo intidens, supra latissimam fossam sua dexteritate profiliit.

XIII. Iunij Norinbergâ curru discessimus.

Lauff oppidulum transivimus: *Notenburg* arcem Franco-

13.	Coenæ.	608.	<i>Herbyrugk</i> Nortgoiæ sive Bavarix Palatinatus oppidulum, sub potentia Norinbergenfium.	4.
14.	Prandij.	609.	<i>Sultzbach</i> Nortgoiæ sive Bavarix Palatinatus oppidulum sub imperio Comitum Palatinorum.	3.
			<i>Herschau</i> celebratum oppidulum transivimus.	
	Coenæ.	610.	<i>Schutthutzen</i> pagus Nortgoiæ sive Bavarix Palatinatus ignobilis.	
	15.			
	Prandij.	611.	<i>Wainhausen</i> oppidulum ad fines Regni Bohemix.	4.
	Coenæ.	612.	<i>Gravenberg</i> Regni Bohemix oppidulum.	2.
	Prandij.	613.	<i>Roccejan</i> pagus in Regno Bohemix.	4.
	16.			
		614.	<i>PELSINA</i> mvel <i>Pelznam</i> , vulgò <i>Pysen</i> Oppidum Regni Bohemix elegantissimum, in transitu vidimus, è quo paulò antè <i>Rudolphus II.</i> Romanor. Imp. discesserat, cum mensibus antea ctis ob pestilentix contagium, Pragâ se eò contulisset; meminit huius Oppidi <i>Aeneas Sylvius</i> in historia Bohem. cap. 1.	
	Coenæ.	615.	<i>Rochezana</i> vulgò <i>Roccejan</i> Regni Bohemix oppidulum, de quo <i>Aeneas Syl.</i> hist. Bohem. cap. 45.	4.
	17.			
	Prandij.	616.	<i>Verona</i> , vulgò <i>Deraun</i> Regni Bohemix oppidulum totum ferè, paulò antequam eò venissemus, exustum; Epitom. Theat. Ortel.	5.
	Coenæ.	617.	<i>PRAGA</i> , <i>Babienum</i> & <i>Marobudum</i> Aventino; <i>Casturgis</i> <i>Prolomæo</i> dicta; Eam aggere ac muro <i>Primislaus III.</i> Bohemorum Dux cinxit, & cum de nomine disceptaretur, iussit <i>Litussa</i>	3.

bulla Primislai Uxor ex artificibus, qui primo occurreret, rogari, quid ageret, ac ex primo eius verbo vocari Oppidum. Interrogatus fortè faber lignarius quispiam, quid ageret, respondit; *Se limen facere*, quod Bohemicè *Praha* dicitur, indeq; nomen Urbi darum. Sed corrupto vocabulo postea Pragam dixere; *Æneas Syl.* in hist. Bohem. cap. 6.

Est autem *Praga* Regni Bohemiæ Metropolis amplissima Præfulum, Principum, ac Regum inclyta sedes, Imp. Caroli IV. Patria, ad ripam *Muldaviæ* fluminis, in amœnissima & patentissima valle, inter colles & vineta, cœlo saluberrimo sita, in tres divisa est partes, seu Civitates, nempe *Pragam veterem, Novam, & Parvam*, quæ singulæ suam peculiarem habent iurisdictionem, suumq; proprium Senatum.

Praga vetus, dextrum latus *Muldaviæ* occupat; in ipsâ vallis planicie, universa magnificis adornata operibus, inter quæ celebriora habentur:

- I. *Prætorium* seu Senatoria domus cum turri;
- II. *Læta Curia* cum Templo Deiparæ Virginis;
- III. *Academia* Imperatoris Caroli IV. cum alijs nonnullis collegijs;
- IV. *Emporium* Pannicidarum & Pellionum;
- V. *Curia* vetus, vulgò *Rychta*;
- VI. *Dua domus* quondam *Regiæ*, in quarum unâ iam cuditur moneta;
- VII. *Xenodochium* apud pontem;
- VIII. *Templa* alia multa, suos habentia Parochos;
- IX. *Schole* suis insignitæ nominibus;
- X. *In turri Prætorianâ* est insigne *Horologium*, cui par vix in toto orbe terrarum reperiri, multi & quidem præstantes artifices putant, quantum ad artis excellentiam attinet; nam si æterna spectetur forma, elegantiora multa alia inveniri non negant. Continet autem hoc *horologium* revolutionem totius anni cum recto cursu Solis & Lunæ, numeroq; certo Mensium atq; Dierum, & assignatione Calendarij seu festorum integri anni,

anni, habens item ortum & occasum, meridiemq;, altitudinem Solis & Lunæ, Solstitia, æquationes vel æquinoctia, quantitates dierum & noctium, novilunia, oppositiones & quadras Lunæ, cum cælesti cursu congruentes, juxta motum non solum naturalem sed violentum quoq;, similiter ortum atq; occasum XII. Signorum Zodiaci, numerum item horarum triplicium, videlicet integri & dimidij, ut vocant, horologii, atq; horarum inæqualium seu planetarum omni tempore concordantium; quas horas ostendit una & eadem manus seu index, qui mobilis existens cum ipso Sole, de uno signo Zodiaci aliud, per unum gradum singulis totius anni diebus transit. Infra spheram horologii, fornicatus est alia grandis sphaera, cui inscriptum est *Diarium* seu *Calendarium*, ubi Angelus à latere collocatus, quotidie præsentem diem virgulâ longâ demonstrat.

XI. Parte eâ quæ magis vergit ad flumen inflexum versus Septentrionem, *Judei* suas fixerunt *sedes*, quæ magnitudinæ suâ justum oppidum adæquare possunt.

Novam Pragam à Veteri distinguit fossa quædam, olim quidem profunda, & utriq; munita muro, sed quæ iam labefactatis mœnibus, magnâ ex parte complanata, in areas & hortos cessit. Hæc quoq; Civitas ampla est, & ultra aliquot nobiles colles protenditur, quorum;

- I. Sancti *Caroli*, sive Monachorum;
- II. Sanctæ *Catharinæ* vel Monialium;
- III. S. *Apollinaris*;
- IV. Monasterium *Slavorum*;
- V. *Vissegradum*; appellant, in quo ruinæ veteris Arcis hodie conspiciuntur.
- VI. Habet quoq; insignem *Curiam*; Et
- VII. *Sacras ades* multas.

Parva Praga sinistrum *Muldavix* latus tenet. Est autem à Veteri Praga in Minorem seu *Parvam* *pons supra Mulda-* Pons
viam amplissimus ex quadrato saxo constructus, in XXIV. ar- Pragæns.
cus seu fornice porrectus, habens in aditu & exitu, duas infi-

gnesturres pervias, quo ponte in tota Europâ vix est celebrior alter, si robur spectes; *Longitudo* huius est, 872. cubitorum Pragenſium; *Latitudo*, quantum quatuor currus, iuxta se colloca- ti, occupare poſſunt.

Minori Pragæ ab unâ parte conjungitur oppidulum *Au- gerd*; ab alterâ parte Colli, in quo præter oppidum *Hradezan*, ita est *Arx S. Wenceslai*, hodie *Regum domicilium*, Palatio magnificentiſſimo, & Templo B. Viti auguſtiſſimo maximè conſpicua. Palatium eſt ampliſſimum in longitudine 212. in latitudine 30. pedes continens; Supernè miro artificio eſt camere- ratum, nulla intercolumnari baſi ſeu fulcro ſuſtentatum; Infernè pavimentum tam firmum habet, ut aliquot centariæ Equi- tum in eo conſiſtere & haſtis concurrere poſſint, quale certamen ſeu torneamen eo in loco fuit inſtitutum Anno Chriſti 1549. in præſentiâ Mauritiij Saxonix Electoris. E ſublimi pendent *qua- tuor candelabra*, ex Aurichalco fabrefacta, magnitudine & ope- re illuſtria, *Senatus Norinbergensis* ad Caſarem Ferdinandum *honorarium* munus. In Templi adyto ſive introitu ſecretiore, hæc habetur inſcriptio; Anno Ieſu Chriſti ſalu. 923. Sanctus *Templi cathedrale.* Wenceslaus Martyr & Dux Patriæ, poſt martyrium aviæ ſuæ Ludmillæ, primum hic B. Vito Martyri templû ædificavit; quod S. Wolffgangus Episcopus Ratiſbonenſis, conſecravit, & Anno 968. Boleslaus Pius Episcopi ſedem fecit, cuius ſecundus Episcopus S. Adalbertus, Anno 998. apud Prutenos martyrio corona- tus, & ex Gneſnâ Civitate huc translatus, peculiare Sacellum adeptus eſt; Atqui Spitigneus II. Dux, Anno 1060. poſt S. Pro- copij obitum, annis ſeptem è templo S. Viti, ac item S. Adalber- ti, unum idq; auguſtum, conſtruxit; Sed cum hæc omnia Anno 1142. hoſtili Arcis direptione corruiſſent, Rex Ioannes primus, Anno 1344. chori huius fundamenta jecit, atq; in Metropolita- nam Eccleſiam erexit; Filius autem Carolus IV. Roman. Imp. etiam Sigismundi Regis & martyris, multorumq; Sanctorum reliquijs, Anno 1366. ditavit, & muneribus auxit; Quibus Rex Wenceslaus, eiſdem Caroli filius, Anno 1392. poſteriore *templi*

templi huius partem adiecit, deinde caui publico, Anno 1541. exiſta, Ferdinandus I. Romanor. Hungariæ & Bohemiæ Rex, Anno 1555. eadem hæc & inſtauravit & ornavit. Hæc tenus Inſcriptio.

In hoc templo viſu digna ſunt, *buſtaregia*, in quibus ſacent Imperator Carolus IV. eiſq; conjuges; Blanca, Anna una, & altera, Elitabeth, & Filius Wenceslaus, Romanorum ac Bohemiæ Rex, nec non Ladislaus & Georgius, Bohemiæ Reges; Regina Anna inviſtiſſimi Cæſaris Ferdinandi conjunx. Deniq; Maximilianus II. Anno Salutis 1577. eò Ratiſbonâ translatus. Et hæc conditoria ſunt contigua. In alijs autem ſacellis & diverſis locis eiſdem templi extant varia monumenta Epiſcoporum, Principum & Regum, & in his quoq; Ottocari Regis, qui cum Imperatore Rudolpho I. Habſpurgenſi prælio decertans, victus & trucidatus eſt. Animoſus ſanè Rex, qui maluit cadere, quàm cedere illi, quem antea habuit miniſtrum Aulae ſuæ Praefectum. Adde tumulum Barbaræ conjugis Sigismundi Cæſaris, juxta quem viſitur Sacellum memoratu dignum, ab Imperatore Carolo IV. magnificentiſſimè exstructum, lapidibus viridibus & puniceis, inſtar gemmarum relucentibus, & auro intertexto ornatiſſimè variegatum, in quo Sacello Corpus S. Venceslai, Bohemiæ Ducis & martyris tumulatum quieſcit. Et tanta præſcorum Regum in hunc Divum tutelarem fuit obſervantia & religio, ut corona Regni, non alio loco, quàm in ſepulchro, & ſuper capite huius S. Martyris reſpoſita ſervaretur. Atq; hæc conſuetudo, ab aliquot ſeculorū ſerie perſiſtit immota, uſq; ad turbulentiffima Ziliæ tempora, ubi cum propter civiles factiones, tumultus tumulu cumularetur, corona in Arcem Karlſtein, ut pote in tutiorem cuſtodiam translata eſt.

Non longè ab hoc Cathedrali Templo verſus Orientem *Monaſterium* Solem, ſitum eſt *Monaſterium* Deo Dicatarum *Virginum*, toto ſterium Regno *vetuſtiſſimum*. Nam à Duce Vratiſlao, S. Venceslai pa- D. Ge- tre erectum eſt, D. *Georgio ſacrum*, in quo templo Vratiſlaus *orgio ſa-* ipſe, cum matre ſua S. Ludmillâ, & nepote Bohuſlao Pio qui- *crum.*

escit. Sacerdos, aliàs *Abbatissa*, huic Cœnobio præfecta, pastoralibaculo utitur, & Principis defungitur honore, quin etiam ipsius præsentia requiritur in coronandâ Regina.

Est & ab aliâ Arcis huius templi parte, aliquantò remotius *Monasterium*, vulgò *Sirahovv*, aliàs *Mons Sion* dictû, quod juxta ipsa Urbis mœnia in admodum arduo colle, *Petrin* dicto, ædificatû, sepulcorâ Vladislai Primi Bohemiæ Regis, qui ipsum condidit, celebre est & clarum. *Monasterium*
Sirahovv.

Nec silentio prætereundus est *hortus Regius* amœnissimus, juxta fossam Arcis altissimam situs, varijs arboribus ac stirpibus, non tantùm domesticis sed & peregrinis ex Italiâ, Hispaniâ, & alijs longinquis Regionibus huc allatis & plantatis instructissimus, opereq; topiario fragrantissimus. Hic videre licet mala Punica, Citria, Limonia & Aurantia, non infeliciter provenire, olera & herbas exurgere, intra laminas ferreas, instar literarum formatas, & apto contextu Orationem Dominicam exprimentes. In hoc orto aluntur *Leones*, intra ligneos cancellos inclusi, nec non mirandum ex *Indiâ animal*, quod anteriore parte Cervam, reliquo corpore Camelam mentitur; de quo Andreas Matthiolus comment. in Dioscoridem. *Hortus*
Regius.

In penitiorè huius viridarij secessu, habetur domus elegantissima faxea, ad refectionem, deambulationem & omnem prospectum concinnatissima; nam duos habet ambitus, inferiorem & superiorem; Inferior est porticus, columnis teretibus æquali interstitio, circumquaq; positis; Superior est subdialis, cuius extremitates sunt continua series lapidum, in quibus variæ imagines ex veteribus historijs & Poëtis artificiosissimè excisæ, jucundissimum præbent spectaculum. Ab hoc orto unius stadij interstitio extat *vivarium Regium*, muris longo circuitu septum; Sed non est conferendum ad novum illud, quod Serenissimus Archidux Austriæ Ferdinandus, quatuor à Pragensi Castro stadijs distitum condidit, & spatiosissimo murorum ambitu cinxit, in cuius meditullo, magnificentissimum cultissimumq; *Palatium*, ad figuram *Stellæ*, fabricatum, unde ei nomen datum. *Vivarium*
Regiũ.
Palatium
Stellæ.
tum.

23. tum. Pavimentum habet ex marmore tessellato nitidissimum,
 Cœnz. & conclavia multa picturis elegantissimis ornata.
24. 618. *Budinum*, vel *Wudinum*, Regni Bohemiæ oppidulum. 5.
 Cœnz. 619. *Graby* Regni Bohemiæ oppidulum. 6.
25. Prandij. 620. *Gravenstein* Regni Bohemiæ oppidulum ad Misniæ fi- 3.
 nes, paret unâ cum adjunctâ arce familiæ Schönbergicæ.
- Cœnz. 621. **FRIBERGUM**, Misniæ oppidum nobile, vulgò *Freiberg*,
 bergi; ob fodinarum metallicarum præstantiam opibus affluens,
 in radicibus Sudetum montium, quâ parte Misniam spectant, si-
 tum, atq; à rivulo, vulgò *Münzbach* dicto, intersectum; Non
 procul inde est *Mulda* fluvius, cuius ope ligna, rei domesticæ &
 ædificij necessaria, ex Bohemiâ advehuntur. Anteportam D.
 Petri *fons est lepra curande* idoneus. Primâ fundatione constru-
 ctum est hoc Oppidum, ab Orhone Marggravio, Conradi Marg-
 gravij filio, Friderici Oenobarbi Imperatoris temporibus, ante
 annos CCC. LXXVII. Imperij sui Anno XIX. Duo hoc loci fue-
 runt pagi, sub dominio Cœnobij veteris Cellæ; Alter *Losnitz*
 ab influente rivulo; Alter *Christiani pagus* cognominatus, pro
 quo deinde Rupsense oppidulum, Cœnobium recepit. *Vena*
auro grävada, & eâ quidem, non hominum industriâ & arte,
 sed fortunato & mirabili casu inventæ, augustissimum hæc Op-
 pido dedere initium. Quemadmodum enim equus calce fer-
 reâ reconditam nigri plumbi venam, in monte Golslaro inte-
 gumentis nudavit, ita vehiculi rota juxta hoc oppidum fortui-
 tō venas aperuit. Quod Georgius Agricola lib. 1. de veteri-
 bus & novis metallis, his verbis describit: Ad *Salam* flumen
 Straboni non ignotum, est *Hala*, quæ quondam pagus fuit, hoc
 tempore Urbs est ampla; locus certè iam inde à Romanorum
 temporibus, illustis & clarus falsis fontibus, de quib⁹ Hermun-
 duri cum Cattis certârunt. Hincigitur, cum quidam quadrigæ,
 ut etiam nunc fit, *salem* rectâ per Misniam vehunt, in Bohemi-
 am, eius condimenti, vel hodiè non minus ac olim inopem, in
 orbitâ vident *galenam* torrentibus detectam, quam quia similis
 esset Golsarianæ, in eorum conjectam apporant Golsariam;
 nam

nam ijdem vectores, solebant ex eadem Urbe, *plumbum magnum* evehere; ex quâ galenâ, cum multo plus argenti, quàm ex Goslarianâ conficeretur, aliquot metallici contulerunt se ad illum locum Misniz, in quo nunc Freibergum est oppidum. Non multo post tempore, hi qui Cellerfeldij fodiebant argenti metalla, & eorum Magister, qui certis de causis Principi Vici Brunonis, gravis & acer inimicus erat, machinis ac scalis confectis, ac relicta Saxonîa, cum illis coniuncti & confociati sunt. Ex quibus Freibergi pars, quam nostris etiam temporibus fossores incolunt, *Saxonum oppidum* est nominatum, sicuti vetustatis monumenta apertè loquuntur.

Visu digna sunt hinc inprimis, *Aula Electoralis*; & in primario Templo *Mausolea* trium Saxoniz Electorum; Mauritij, Augusti & Christiani sanctuosiissimè extracta.

26.
Brand.j.

622. DRESA, vulgò *Dresda*, *Dresden* Misniz in superiori Saxonîa oppidum, situ alpeccetiq; amœnissimum, valido murorum circuitu, fossis, propugnaculis, ad hostium propellendos infusus probe munitum, publicorum ædificiorum aliarumq; privatarum ædium singulari nitore, cum præcipuis Misniz Urbibus decertat. Ab Albi fluvio irrigatur, cuius margines *pons* stupendâ ob longitudinem serie *ex saxo durissimo fornicatus* conjungit, *Dresden* habens in citeriori latere *Dresam* antiquam frequenti habitati-
one celebrem. Quod ad loci, aërisq; salubritatem attinet, eam quidem exuberans soli fertilitas, grataq; cœli clementia, tantam suppeditat, ut Illustrissimi Saxoniz Duces, Principes Electores ad hanc potissimum Urbem commigrârint, multisq; alijs florentissimis Ditionis suæ Civitatibus relicta, in hanc perpetuam vitæ sedem & domicilium fixerint.

Visu & notatu digna sunt hinc;

- I. *Templum* Oppidi primarium D. Petro sacrum.
- II. *Arx*, omnium sanè iudicio, qui eam viderunt, magnificentissima, quadrato & secto ad regulam saxo, ingenti sumtu constructa, & oportunitas defensionem muris, machinisq; mixtè excolta atq; conspicua.

Gazophy-

III. *Gazophylacium Arcis* sive Aulae Electoralis, in quo videntur res ob singularem artem & ingens precium rarissimæ; Variæ horarum machinæ, picturæ & sculpturæ; quas tamen omnes pretio longè superate dicitur *Cornu Monocerosis* in tertio conclavi, catenâ aurea trabi superius appensum.

IV. *Armamentarium Illustrissimi Saxonie Ducis Electoris*, omni armorum ac machinarum genere, globorum item, ac pulveris nitrici maximâ copiâ instructissimum; in quo thoraces ferrei & copiosa cataphractorum armatura, cæteraq; bello necessaria singulari diligentia ac curâ asservantur, quibus amplissimus exercitus contra quoscunq; motus, subito armari ac instrui potest. Quod si hoc loci Scorpiones, Falcones, Mortarios, Ruptores, aliaq; stupendæ magnitudinis ac ponderis tormenta muralia, eorumq; nitorem ac formas, enodare recensere quis vellet, verendum, ne veritatis limites egressum existiment, qui tantum, tamq; magnificum rerum bellicarum apparatus nunquam viderunt. Illud interim constanter affirmari potest, non ullum in univ. à Germaniâ Armamentarium reperiri, quod huic Diefensi non deferat palmam.

V. *Territorium* huic Uibi vicinum, ob lætam agrorum fertilitatem, quocunq; oculos veteris, amœnissimi horti, arboribus herbisq; generosis culti, exornant, in quibus parietes reticulati, variorum fructuum ubertate, magnâ cum volupate spectantium latissimas consistasq; areas cingunt.

Bndissima, vulgò *Bausen* elegans Lusatiz superioris oppidum, de quo supra.

623 *Reichenbath* Oppidulum Lusatiz Superioris.

Gorsitium, vulgò *Börsitz*, nobilissimum Lusatiz Superioris oppidum, ædificiorum nitore atq; frequentia clarum, minorum fossarumq; ambitu, situ montoso, & *Nissa* fluminis propinquitate firmum, ex quo molitores, cerevisiarij, tintores, alijq; eius Oppidi Cives infinitas commoditates percipiunt. Eius transitus ponte ligneo, tecto percommodè clauso, opportunè coniungitur. Præ cæteris autem tam publicis quam privatis ædificijs ma-

no sumtu perfectis, *Templum D. Petro dicatum; & Curia sive Domus Senatoria*, præclara turri conspicua, eminent. Oppidum ipsum primâ fundatione constructum, Anno post Christum natum, M. C. XXXI. eius annales perhibent. Funesto verò deinde incendio, Anno patræ Salutis M. CCC. XXXI. immitis Vulcani feritate consumtum, ut ne unica quidem domus remanserit. Post eam autem ruinam, anno ferè octavo, venustè reparatum, hoc est ab Orbe redempto, M. CCC. XL. Bohemiæ Regno subditur, cuius etiam hoc tempore dominium fideliter agnoscit. Quonam autem modo ad Bohemiæ coronam pervenerit, Ioannes Dubravius lib. 21. de rebus Bohemicis refert;

1.	Vide etiam de hoc oppido supra pag. 3.	
Prandij.	<i>Boleslavia</i> , vulgò <i>Bunzel</i> / Silehæ inferioris oppidum; de quo supra.	5.
Cœnz.	<i>Hannovia</i> , vulgò <i>Hayn</i> / Silesiæ Inferioris oppidum, de quo supra.	3.
2.	624. <i>Panthen</i> / Pagus in Silesiâ, uno miliari Lignicio distans, Nobilissimi <i>Wolffgangi à Rottkirch</i> , cum quo Argentorati & Geneva strictam & arctam amicitiam habuimus.	3.
Prandij.		
Cœnz.	<i>Novoforum</i> , vulgò <i>Stenmarck</i> / Silesiæ oppidum; de quo supra.	3.
3.		
Prandij & Cœnz.	625. <i>Marckschick</i> / Pagus in Silesiâ, Nobilissimi & Strenui Viri, <i>Henrici à Rottkirch</i> .	2.
4.		
Prandij & Cœnz.	<i>Vratislavia</i> , vulgò <i>Breslau</i> / totius Silesiæ caput ac Metropolis; de qua supra.	2.
	<i>Itineris Italici & reditus in Patriam computatio efficit;</i>	2186.
	<i>Totius autem huius Itinerarij supputatio efficit;</i>	3446.

*GRATIARVM ACTIO PRO CON-
CLVSIONE SIVE EPI-
LOGI LOCO.*

GLoria, laus & honor sit tibi **DEO** Opt. Max. trino & uni, totius Mundi Opifici, & rerum omnium in eo contentarum Gubernatori liberrimo ac dispensatori munifico, quod peregrinationi nostræ benedicendo, per Angelum tuum bonum, nos eductos, per multa ac varia rerum discrimina, cervicibus nostris sæpè impendentia, deductos, ac tandem salvos & incolumes in patriam reductos, hætenus etiam clementer conservare dignatus es: Da quæsumus Pater benignissime, ut in posterum quoq; , verbo potentia, & Spiritu oris tui regamur, atq; in omnem veritatem ducamur, donec tandem, vitæ hujus miseræ & caducæ peregrinatione piè & feliciter absoluta, in cœlestem Patriam traducamur, qui vivis ac regnas per omnia secula seculorum, Amen.

Index Locorum, Rerum & Verborum in hoc Itinerario contentorum Alphabeticus.

A.		A.	
Abbatia Italia di fossa nuova in Campania felici;	306	Agenticum vulgò Provin. Gallie oppidum.	170
Abbativilla, vulgò Abbeville, Picardia in Gallia oppidum;	165	Ager Veronensis.	201
Abdua fluvius vallis Telinia.	194	Agger Hercules in sinu Baiano.	343
Ablii Gallie oppidulum.	81	aguillon Gasconia oppidulum.	57
Abundantia Coturnicum & Perdicum in Gallia Narbonensi.	52	Ahal domus publica Londani in Angliâ.	132
Academia Ciceronis, Villa, in agro Putcolano & Baiano.	335	Alenspach Vicus Abbatie Reichenaviensis ad Rhenum.	26
Academix Cantabrigiensis in Anglia fundatio.	139	Alla Madonna de gli Angeli Monasterium in Italia in Valle Perusina.	270
Academix Oxoniensis in Anglia Collegia.	141	Alle Deytgen / Vicus Hassia in Germania.	178
Acheren pagus Imperialis in Alsatia.	14	Alfonne Gallie Narbonensis oppidulum.	54
Acidula aqua in Alsatia in valle D. Petri.	15	Altorfium vulgò Altorf Norinbergensium in Germania oppidum.	405
Acronius lacus, prope Constantiam.	27	Ambacium sive Ambasium vulgò Amboise, Gallie in Turonibus oppidum.	69
Actij Synceri Sannazarij sepulchrum prope Pauslipum Neapoli.	345	Ambianum, vulgò Amiens Picardie Metropolis in Gallia.	165
Adriatici Sinus litus.	222	Ambitus maioris Basilee.	23
Adamia mala.	198	Amphitheatrum Burdegalense in Gallia.	60
Adda fluvius Gallie Transpadanae in Italia.	385	Amphitheatrum Nemausense in Gallia.	50
Aeolia prope Vicentiam.	233	Amphitheatrum Putcolanum in Italia.	329
Erona Schola illustri Vindisforij in Angliâ.	151	Amphitheatrum Veronense in Italia.	Am-199
Agenna sive Arinum, vulgò Agen oppidum Episcopale in Gasconia.	57		

I N D E X.

- Amtheil Vicus in Anglia. 141
- Ancona vel Ancon Italia in Pi-
ceno oppidum. 264
- Andreas Alciatus. ICtus, Profes-
sor Avenionensis. 48
- Angliæ descriptio brevis. 154
- Anianus lacus in Agro Puteola-
no. 327
- Anienis Cataracta ad oppidum.
Tybur Italia in Latio. 347
- Antiquitates Genevenses. 40
- Antiquitates Puteolis circa mo-
nasterium Franciscanorum. 329
- Antrum Caninum in Agro Pu-
teolano. 328
- Antrum Sibyllæ Cumææ in Agro
Puteolano & Baiano. 333
- Anxur, nunc Terracina, vulgò
Terracina, Campania in Italia
oppidum. 306
- Aquæ Acidula in Alsatia in val-
le D. Petri. 15
- Aquæ Helveticæ. 30
- Aquila vel Aquila, vulgò Acqua
pendente Tuscia Mediterranea
in Italia oppidum. 353
- Araris & Rhodani Confluentia. 46
- Arberg Bernacum in Heluetia op-
pidulum. 34
- Aræ tres Castri Windsorj in
Anglia 147
- Area Lusoria Lugduni in Gallia
vulgò Belle Cour. 45
- Argentiheil Gallia oppidulum in
territorio Parisiensis. 110
- Argentina sive Argentoratum li-
bera Imperij in Germania Vrbs. 314
- Argentinenfis Republica forma. 9
- Ariminum vulgò Rimini Flami-
nia in Italia oppidum. 257
- Arintianum, vulgò Arignano, op-
pidulum Flaminia in Italia. 374
- Armamentarium Londini in
Anglia. 130
- Atrovium vulgò Arax Bernacum
in Heluetia oppidulum. 32
- Arquadam, vulgò Arquato, Gal-
lia Cisalpina in Italia oppidu-
lum. 389
- Arsenale. g. d. Ars navalis, Ar-
mamentarium Venetorum. 230
- Attesiga Vicus Venetorum. 203
- Arula fluvius Helvetia. 189
- Arx Bastilia Parisijs in Gallia. 98
- Arx luparia Parisijs in Gallia. 103
- Arx Regia Praga in Bohemia. 412
- Arx sive Turris Londinensis in
Anglia. 130
- Arx Gradara in Italia. 260
- Atelli marini pisces. 62
- Assilium vulgò Assi Italia in val-
le Perusia oppidum. 271
- Astacus sive Gammarus marinus. 62
- Atax, vulgò Aude, Gallia Nar-
bonensis fluvius. 53
- Ateste, vulgò Este, Venetorum in
Longbardia oppidum. 234
- Attellana via in agro Cumano. 339
- Atella vetus Oscorum in Cam-
pania felici olim oppidum. 311
- Avaticum vulgò Baurges en Ber-
Ggg 3 ry Bi-

I N D E X.

<i>Biturigum in Gallia oppidum.</i>	74. 75	<i>Bada sive Badena, Heluetia oppidum.</i>	38
<i>Aubure Gallia pagus in Campania.</i>	171	<i>Badena Marchia Badensis in Germania Metropolis.</i>	14
<i>Avenio, vulgò Avignon, Provincia in Gallia oppidum.</i>	47	<i>Badenwylser oppidulum Marchionum Badensium.</i>	188
<i>Avernus Lacus in Agro Puteolano & Baiano.</i>	332	<i>Baterræ, vulgò Betsiersi Gallia Narbonensis oppidum.</i>	53
<i>Aversa vel Adversa Campania felix in Regno Neapolitano oppidum.</i>	311	<i>Bagnarea, vicus Italia.</i>	352
<i>Augid Oppidulum Prage in Bohemia.</i>	412	<i>Baiæ Campaniæ Civitas olim pulcherrima in litore Maris Mediteranei, nunc in ruinis planè deformata.</i>	348
<i>Augusta Rauracorum, vulgò Augst pagus in Heluetia.</i>	24	<i>Baigne Gallia vicus in ducatu Burgundia.</i>	171
<i>Augustales Herculanæi apud Tiburtes.</i>	349	<i>Balneoregium vulgò Bagnarea, vicus in Italia.</i>	352
<i>Augusta Vindellicorum, vulgò Augspurg Imperij Civitas in Germania superiore.</i>	398	<i>Barcking, vicus in Anglia.</i>	159
<i>Avis Paradisi Vindisoriij in Anglia.</i>	150	<i>Bar sur leigne Gallia oppidulum in Campania.</i>	178
<i>Aula V Vitehal Londini in Anglia.</i>	127	<i>Barttfirch Comitatus Tirolensis pagus.</i>	398
<i>Auneau Gallia oppidulum.</i>	80	<i>Banlea Rauracorum Augustani Heluetia.</i>	17. 24. 175
<i>Aurelia vulgò Orleans, nobilissimum Gallia Celticæ oppidum.</i>	71	<i>Basilica D. Adriani Nemausi in Gallia.</i>	50
<i>Autum habet Tolosanum Proverbum.</i>	56	<i>Basilta Arx Parisiis in Gallia.</i>	98
<i>Autonij Poëta patria.</i>	60	<i>Bavillon pagus in Gallia.</i>	170
<i>Autonne Gallia oppidum in ducatu Burgundia.</i>	172	<i>Baume les Nonnes Burgundia commutatus in Gallia oppidulum.</i>	174
		<i>Beau Regard Arx in Gallia ad Ararum fluvium.</i>	43
		<i>Bemheim Germania oppidulum in Marchia Badensi.</i>	187
		<i>Belle Court Lugduni in Gallia.</i>	45
		Belle	

I N D E X.

- Belle Ville Gallia oppidulum ad Ararim fluvium. 43
- Benacus Lacus in Italia. 197
- Bensfeldt Episcopatus Argentiniensis in Germania oppidum. 16
- Bensheim Palatinatus in Germania oppidum. 178
- Beraun vulgò Latine Verona Regni Bohemiz oppidum. 409
- Bercken Alsatia in Germania oppidum. 16
- Berdun Gallia pagus in Aquisania. 57
- Berengarij error damnatus. 68
- Berga Thuringia in Germania oppidulum. 5
- Bergomum vulgò Bergamo Gallia Transpadana in Italia oppidum. 33
- Berna Civitas Helvetiorum. 385
- Bettmehlingen Hercinie, sive Martiana Sylva in Germania pagus. 25
- Bensper / Vicus Teriolana ditio- nis in Germania ignobilis. 391
- Briessen Vicus Alsatia in Germa- nia. 188
- Bihelum Vicus Marchia Baden- sis. 14
- Bisogna Venetorum intra Alpes ad lacum eiusdem nominis op- pidulum. 195
- Bispecudes in anno. 273
- Bisontium, alias Visontium & Vesuntio, vulgò Besansan, utri- usque Burgundia Metropolis in Gallia. 172
- Biffart Arx sive palatium in Gal- lia propè Lutetiam Parisiorum. 170
- Bituriges vulgò Bourges, Gallia in Aquitania oppidum. 74
- Blagnack Gallia oppidulum in Aquitania. 57
- Blaye Arx in Gasconia, Sauto- num Promontorium. 61
- Blœsa, vulgò Bloys, Gallia oppi- dum ad Ligerim fluvium. 69
- Bockritsch pagus in Anglia. 139
- Bogenli Gallia oppidum ad Li- gerim fluvium. 71
- Boleslavia Silesia oppidum. 3
- Boltanū, alias Pozzenum, vulgò Ital. Bolgiano & Bolfano Ger- man. Poyzen Comitatus Tiro- lensis in valle Athesina oppi- dum. 391
- Bonfigo, pagus Italia. 234
- Bonitium vulgò Poggibonzi Tu- scia in Italia oppidum. 354
- Bonnehiere pagus in Gallia. 110
- Bononia Italia in langebardia Vrbs amplissima. 241.366
- Bononia sive Bolonia vulgò Bou- loigne Gallia oppidum muni- rissimum. 163
- Botton pagus in Anglia. 141
- Braunack Arx Bernatum in Hel- vetia. 32
- Breno Venetorum vicus in Alpi- bus. 195
- Brenta fluvius Italia. 217
- Breutelle Picardie in Gallia op- pidulum. 168
- Bri-

Brigantinus lacus.	27	politani oppidum in Italia.	308
Brissacum, Archiducum Austria in Germania ad Rhenum oppidum.	16	C. Julij Cæsaris villa in agro Baiano.	342
Brittæ vel correctionis domus Lædini in Anglia.	132	C. Marij villa, postea Lucullij in agro Baiano.	341
Brixia vulgò Brescia Venetorum in Langobardia Italia oppidum.	195-386	Calcium vulgò Calais Gallia oppidum munusissimum.	162
Bruck Helvetia oppidulum.	180	Caligulæ Imperatoris pons Puteolis.	322
Brugæ Bavarica divisionis in Germania oppidum.	401	Cambetes vicus Germania, vulgò Großtembs.	17
Brye Conte Robert, vicus in Gallia.	170	Camboritum, Cantabrigium & Cantabrigia, vulgò Cambridge Anglia oppidum.	139
Bucentaurus Navis Ducis Veneti.	231	Caninum antrum in agro Puteolano.	323
Budissina vulgò Bauden Lusantia in Regno Bohemia oppidum.	3-417	Cantabrigiensis Academia in Anglia fundatio.	138
Budinum vel Wudinum Regni Bohemia oppidulum.	415	Cantuarium, aliàs etiam Cantuaria, vulgò Canterbury Anglia oppidum.	159
Rühren pagus Germania superioris.	26	Caprarola, vicus nobilis in Italia.	352
Burdegala, vulgò Bordeaux, Gasconia in Gallia Metropolis.	58	Caprea vulgò Caprij Insula in Mari Tyrrheno.	331
Burdegalenfis Portus.	60	Capua Campania felicis olim in Italia caput, Regni Neapolitani nunc oppidum.	316
Burgum in Alpibus Italia oppidulum ad fines Terrolana divisionis.	390	Caracas, m sive Carrasso, Gallia Narbonensis oppidum.	54
Burla Londinensis in Anglia.	131	Carnutes Gallia oppidum in Bæotia.	80
Cadillac Gasconia in Gallia oppidulum.	58	Carpenè pagus Italia in Alpibus.	390
Cæli na vulgò Cesena, Flaminia Provincia in Italia oppidum.	256	Casa nuova, diversorium publicum in Italia ad radices Apennini montis.	366
Cajeta vulgò Gaëta Regni Neapolitani oppidum in Italia.	308	Calca	

I N D E X.

Calcano vicus <i>Campania felicit</i> <i>in Regno Neapolitano.</i>	309	Censura <i>morum apud Geneven-</i> <i>ses.</i>	38
Cassij poetæ patria <i>Parma.</i>	369	Centum Cellæ, vulgò <i>Cento Ca-</i> <i>merelle in agro Baiano.</i>	340
Castanet <i>Gallia Narbonensis op-</i> <i>pidulum.</i>	55	Cercello <i>mons Campana in Ita-</i> <i>lia.</i>	307
Castel á l' air, <i>Arx Gallia in In-</i> <i>sula & rupe Rhodani.</i>	47	Certosa di <i>Pavia, Carthusiano-</i> <i>rum Cœnobium in Italia, inter</i> <i>Ticinum & Mediolanum.</i>	376
Castellofrancum, <i>Oppidum no-</i> <i>bile in Alpibus Italia, Veneta</i> <i>ditionis.</i>	390	Cervia <i>oppidulum Flaminia pro-</i> <i>vincia.</i>	256
Castellum <i>Papa in Comitatu A-</i> <i>venionensi in Gallia.</i>	47	Chanseau <i>Gallia vicus in duc-</i> <i>tu Burgundia.</i>	171
Castellum <i>S. Andrea in Gallia</i> <i>Avenioni oppositum.</i>	47	Charènton <i>Gallia oppidulum ad</i> <i>Marona & Sequana confluen-</i> <i>tiam.</i>	170
Castellum <i>S. Michaëlis in Aquis-</i> <i>tania Gallia Provincia.</i>	57	Chasteau <i>neuf Arx in Gallia u-</i> <i>nà cum pago.</i>	80
Castel Novo d' Ari, <i>Gallia Nar-</i> <i>bonensis oppidum.</i>	55	Chasteni <i>Gallia pagus in Sant-</i> <i>nibus.</i>	62
Castellon sur Loyre <i>Gallia Celti-</i> <i>ca oppidulum.</i>	80	Chasteleraut <i>Gallia oppidum in</i> <i>tractu Pictaviensi.</i>	67
Castois <i>Arx Gallia in Gasconia.</i>	58	Chastillon <i>Gallia oppidum in</i> <i>Ducatu Burgundia.</i>	171
Castri <i>Vindisori in Anglia tres</i> <i>area.</i>	147	Chastres <i>Gallia oppidum.</i>	81
Cataractæ <i>Anionis ad oppidum</i> <i>Tybur in Italia.</i>	347	Chaumont <i>Arx in Gallia.</i>	69
Cataractæ <i>Rheni in Helvetia pro-</i> <i>pè Scaphusiam.</i>	28	Chepsted <i>pagus in Anglia.</i>	113
Cathedrale <i>Templum Praga in</i> <i>Bohemia.</i>	412	Chorea <i>Mortuorū Basilea Rau-</i> <i>racorum in Helvetia.</i>	23
Carolica vicus <i>Italia.</i>	260	Christi <i>Mons in agro Puteolano</i> <i>& Baiano.</i>	334
Cellæ <i>Sudatoriz D. Germani in</i> <i>agro Puteolano.</i>	327	Chy <i>Gallia vicus in Campana.</i>	171
Cella <i>Ratolfi ad lacum Venetū</i> <i>in Germania, Archiducum</i> <i>Austrie oppidum.</i>	26	Ciceronis <i>Sepulchrum.</i>	309

Hhh Cice-

I N D E X.

Ciceronis Academia, Villa in agro Puteolano & Bajano.	335	Colmaria Imperij in Alsatia oppidum.	17
Therma ejusdem in Agro Puteolano & Bajano.	335	Comum, vulgò Caumont, Arx Gallie in Gasconia.	58
Civitas Magalonenſium in Gallia Narbonenſi.	53	Concilia Turonenſia in Gallia.	68
Civitas Pariſienſis in Gallia.	92	Confluentia Araris & Rhodani.	46
Civitas Venetorum vicus in Alpibus.	195	Confluentia Mœni & Rhœni.	6
Cirellum pagus Comitatus Tirolenſis in Germania propè Oenipontem.	394	Congreſſus duorum Fratrum Imp. ad radices Pyrenai Montis in Comitatu Tirolenſi.	392
Clairmont, Gallia oppidulum.	168	Conſtantia vulgò Coſtenſ vel Coſſinſ Imperij quondam in Germania, nunc Austria Archiducum oppidum.	26
Clairvou, Wirtembergici Ducis ad Burgundia fines oppidum.	174	Cornu Monocerotis, Vindiforij in Anglia.	150
Claremontium Superius & Inferius, Gasconia in Gallia oppida.	57	Cornutus Homo Pariſiſ in Gallia.	101
Clauena Ital. Chiavenna, German. Cläven Rherie oppidum.	193	Coſtozza vulgò, lat. Cuſtodia, vicus Venetorum in Langebardia propè Vicentiam.	233
Clauſa vel Cläuſtrum, propugnaculum.	391	Coturnicum & Perdicum abundantia in Gallia Narbonenſi.	52
Cluſa, Ital. Chiuſa, German. die Cläuſen in Comitatu Tirolenſi.	391	Item in Inſula Caprea.	331
Collegia Academica Cantabrigie in Anglia.	139	Coupet oppidum Bernatum in Sabaudia.	38
Collegia Academica Londini in Anglia.	133	Cumæ, Civitas olim Campania felix in Italia potens & ſplendida, nunc ruinis planè deformata.	336
Collegia Academica Oxonij in Anglia.	141		

I N D E X

Cumæa Sibyllæ antrum in
agro Puseolano & Baja-
no. 154
Curia, Rhetia oppidum Epi-
scopatu clarum. 192
Cuson pagus in Gallia Lug-
dunensi. 43
Cygnes, pagus in Gallia. 170

D.

Dantis Aldigerij Poëta sepul-
chrum. 253
Danubij fl. fons & origo. 26
Darmstadt / oppidum Germa-
nie unâ cum Arce Lād-
graviorum Hassie. 178
Delphini, pisces Marini. 61
Depa vulgò Dieppe, Nor-
mandie in Gallia oppi-
dum. 112. 164
Descriptio pontis Londinen-
sis in Anglia. 114
Descriptio Thamesis fluvij in
Anglia. 114
Desenzano, Insubria sive
Gallie Cisalpina in Italia.

Venerorum oppidum. 197
Die Hütte / Germania pagus
in Palatinatu. 176
Dignitates precipue & offi-
cia in Regno Gallia. 107
Disnach / vicus in Helve-
tia. 190
D. Hadriani Basilica Nema-
si in Gallia. 50
D. Marci Templum Venetiis
in Italia. 219
D. Marci Thesaurus Veneti-
is in Italia. 221
Divio, vulgò Digior, Burgun-
dia Ducatus in Gallia Me-
tropolie. 171
D. Hilarius Episcopus Picta-
viensis. 65
Dola, vulgò Dole Burgundie
Comitatus in Gallia oppi-
dum munitissimum. 172
Dolehen / pagus in Helve-
tia. 190
Domus Martia Basilee Rau-
ratorum in Helvetia. 22
Domus Pilati Vienna in
Gallia. 46
Hhh 2 Domus

I N D E X.

Domus Catharine Medicee Reginae Parisijs in Gallia.	105	Edelo, Venetorum in Alpibus oppidulum.	195
Domus Senatoria Londini in Anglia.	128	Eglisau Tigurinorum in Helvetia oppidulum.	29
Domus venatoria in pago Cirello prope Oenipontem.	394	Ehingen Germania oppidulum.	26
Donetschingen Vicus Germania una cum arce Comitum Furstenbergicorum.	25	Christem Vicus Germania in Alsatia.	16
Dotes Gallie pagus in Normadia.	112	Elmerode Germania pagus in Hassia.	5
Douzel Gallie Narbonensis oppidulum.	54	Elsberg, Vicus in Anglia.	141
Draci navis in Anglia.	134	Episcopus Pictaviensis D. Hilarius.	65
Dracones marini venenati.	62	Epitaphium Rosamunda in Anglia.	146
Dresa, vulgò Dresdeni Misnia in Germania oppidum Electorale munitissimum.	416	Equan Arx in Gallia.	168
Dubis sive Burgundia, vulgò le doubts.	172	Equestris Periscelidis ordo, sive Garettery Equites in Anglia.	147
Dubis pagus vallis Telinia sive vulturena.	194	Eremita Sacellum in Anglia visudignum.	58
Dabris, vulgò Dover Anglia oppidum.	160	Erphordia Thuringia Metropolis.	4
Ducis Venetorum Palatium.	223	Error Berengarij damnatus.	68
Eiusdem Navis Bucentaurus.	231	Eschingiacus vicus Germania una cum Arce Comitum Furstenbergicor.	25
Duellium, Arx in Germania fortissima Ducum Vircebergensium.	26	Elcue pagus in Gallia ad Ligerim amnem.	69
Dunovium, vulgò Gall. Thonon Sabaudia oppidum.	35	Eselo Venetorum in Alpibus oppidulum.	195
E.		Ettenheim Germania oppidulum.	15
Eberstadt, Germania Vicus.	178	Ettenheim Germania vicus in Palatinatu.	178
Ebridunum, vulgò Yverdun Bernatu in Sabaudia oppidum.	35	Excommunicatio Friderici Barbarossa Imperatoris.	68

I N D E X.

F.

Falconera Castellum Italia.	263	Forniero Vicus ignobilis Tuscia in Italia.	353.
Fanum Fortunæ, Piceni seu Um- bria in Italia Flaminia Rom. Pontificis oppidum.	263	Forum Vulcani in agro Puteola- no.	328
Faventia, vulgò Faenza Anglia in Italia oppidum.	252	Fossa davolo.	260
Feldb:ch) Monasterium in Hel- vetia.	28	Francisci Dracinauis in Anglia.	134
Ferraria, vulgò Ferrara, Duca- tatus Ferrariensis in Italia ca- put.	235	Francisci Serafici patria.	271
Ficardo Castellum Italia.	267	Granden hat) Electoris Palatini in Germania nō procul à Rhe- no oppidum.	7
Fidentia, vulgò Frenzoula, Du- catus Parmensis in Langebar- dia ad viam Emilianam oppi- dum.	370	Frankfordia seu Francofortum ad Moenum Imperij oppidum.	5.176
Fischberg Bernatum in Helvetia Xenodochium.	34	Francolino pagus Italiae in Du- catus Ferrariensi.	235
Fiorenzola vel Fiorenzola, Italia oppidulum, in Apennino Mon- tesium.	366	Frascato Italia in Latio oppidum Romani Pontificis.	346
Fleurmont, Austriaca domus in Helvetia oppidulum.	175	Strawenberg) Regni Bohemia op- pidulum.	409
Flinnvolt, pagus in Anglia.	113	Strawenbrun) Monasterium in Helvetia.	33
Florentia, vulgò Fiorenza He- trurie in Italia Metropolis.	354	Strawenstem) Regni Bohemia op- pidulum ad fines Misniae.	415
Fons aquæ dulcis in Mari in agro Puteolano & Baiano.	339	Fridberga Wederovia oppidum Imperiale in Germania.	5
Fons & origo Danubij fl.	26	Fribergum vulgò Grenberg) Mis- nia in Germania oppidum.	415
Fontenbleau, Regia Arx in Gallia.	168	Friburgum Brisgoia in Germa- nia oppidum.	15
Fontes Rheni fluvij.	193	Fidelicus Barbarossa Imperator excommunicatus.	68
Forma Reipub. Argentinensis.	9	Frumenti trituratione in Gallia Narbonensi.	52
Forma Reipub. Genevensis.	37	Fürstenburg Arx & oppidum in Germania, Comitum Fürsten- burgicorum.	26
		Hbb 3	Fulgium

I N D E X.

Fulignium, vulgò Fuligno, Umbria in Italia oppidum.	270	Genua, vulgò Genoa, Liguria in Italia caput.	372
Fundatio Academiae Cantabrigiensis in Anglia.	139	Gercean, Gallia oppidum.	80
Fondi, vulgò Fondi Italia in Latio, Regni Neapolitani oppidum	308	Germersheim, oppidum Germaniae in Palatinatu.	187
G.		Gersingen, Comitum Fürstenbergicorum in Germania oppidulum.	26
Gajum, vulgò Gez, Sabaudia oppidum.	42	Gizean Gallia Narbonensis oppidulum.	53
Ga'genheim Germania pagus.	187	Gignes.	170
Galieni Palatium Burdegala in Gallia.	60	Görlitzheim Germania vicus in Palatinatu.	176
Galleria.	284	Gorlicium Lusatia in Regno Bohemia oppidum.	3.4.17
Galliae Regum insignia liliorum unde.	150	Gothi Thuringia in Germania oppidum.	5
Gamboltschin pagus in Alpibus Rhaeticis.	193	Graben Marchia Badensis in Germania oppidulum.	8.176
Gamicium Lusatia in regno Bohemia oppidum.	3	Grab, Regni Bohemia oppidulum.	4.15
Gamirus marinus sive Astacus.	62	Gianada Aquitania in Gallia oppidum.	57
Gardius Pons in Gallia Narbonensi.	49	Gransonium, vulgò Granson, Bernarum in Sabaudia oppidum.	35
Gard Sec in Italia.	197	Gratiarum actio pro conclusione hujus itinerarij, sive Epilogi loco.	419
Garetherii Equites in Anglia.	147	Gravesenda, Anglia oppidulum.	159
Garumna Gallia fluvius.	56	Grimin, vicus in Italia Alpibus ignobilis.	390
Genabum, vulgò Gyan, Gallia oppidum.	80	Gronvidge, Arx Regia in Anglia.	134
Geneva Sabaudia sive Allobrogum oppidum.	35	Pro-Rohr, pagus in Germania.	28
Geneuenses Antiquitates.	40	Prostemb, Germania pagus.	17. 188
Geneuensis Reipub. forma.	37	Grunc.	
Genevenium Censura morum.	38		
Genovesæ Simulacrum Parisiens in Gallia.	87.		

I N D E X.

Eruneberg, <i>Hassia in Germania oppidulum.</i>	5	Herculeus <i>agger in sua Bajano.</i>	343
Guidetol, <i>Gallia Transpadana in Italia pagus.</i>	386	Herculis <i>Templa apud Tibur-</i>	
Gundelfingen, <i>Germania pagus.</i>	15	res	348
H.		Herschau <i>celebratum oppidulum</i>	
Habitus <i>Rusticorum in Aquitania, Galliarum Provincia.</i>	56	Palatinatus.	409
Habsburgk <i>Arx in Helvetia.</i>	189	Herbrunqz <i>Nortgoia sive Bavaria Palatinatus oppidulum.</i>	409
Hadriani <i>Imp. Basilica Nemausi in Gallia.</i>	50	Heu, <i>Gallia oppidulum in Normandia.</i>	164
Hagona, <i>Misnia in Germania oppidum.</i>	4	Hieronymi <i>Pragensis supplicij locus.</i>	27.28
Haldenstein, <i>Arx Helvetia.</i>	192	Hilarius <i>Episcopus Pictaviensis.</i>	65
Hamproncourt, <i>Arx Regia in Anglia.</i>	151	Hochberg / <i>Arx in Germania, Marchionum Badensum.</i>	15
Hannovia <i>Silesia in Regno Bohemia oppidum.</i>	3	Hochst / <i>Oppidulum Archi-Episcopi Moguntini in Germania.</i>	6
Hartzan <i>pagus in Anglia.</i>	138	Hofe Nach / <i>Germania oppidulum.</i>	26
Heersfeldt / <i>Hassia in Germania oppidulum.</i>	5	Hohe Habel <i>Arx in Germania.</i>	26
Heidelberg, <i>Palatinatus in Germania oppidum primum.</i>	8.178	Hohe Kirch / <i>Lusatia in Regno Bohemia pagus.</i>	3
Heluetica <i>æquæ.</i>	30	Hohesumern / <i>Bavaria ditionis in Germania pagus.</i>	402
Helueticorū <i>pagorum Senatus, ubi & quo ordine quotannis habeatur.</i>	30.31	Hohensteg / <i>Arx in Germania.</i>	25
Henley <i>oppidulum in Anglia.</i>	146	Hohestaffeln / <i>Germania Arx.</i>	26
Hennichen / <i>Germania pagus.</i>	176	Hohentwiel / <i>lat. Duelliu, Arx in Germania Ducum Wirtembergensium.</i>	26
Heppenheim / <i>Germania oppidulum unicum Arce.</i>	178	Homo <i>cornutus Parisiis in Gallia.</i>	191
Herba <i>Negotiana sive Tobaca.</i>	133	Horti <i>rota, Gallia amœnissimi & celeberrimi.</i>	81
Herchingen <i>pagus in Helvetia.</i>	32	Hortos <i>in Gallia Narbonensi irrigandi modus & ratio.</i>	51
Herculanei <i>Augustales apud Tiburtes.</i>	349	Hortus <i>Regius Praga in Bohemia.</i>	414
		Hietmille <i>vicius in Gallia.</i>	163
		Hungen	

I N D E X.

<i>Mungen Wederovia in Germania oppidulum.</i>	5		
I.			
<i>Il Mercato di Sabato in agro Cusmano.</i>	339		
<i>Imola Italiae in Emilia oppidū.</i>	251		
<i>Ingolstadium Bavariae divisionis in Germania oppidum.</i>	402		
<i>Insignia litorum Gallia Regumundē.</i>	150		
<i>Insula D. Georgij in Gasconia.</i>	58		
<i>Insula in Arari propē Lugdunū Gallia, vulgò l' Isle.</i>	43		
<i>Insula Muranum in sinu Venetico.</i>	231		
<i>Interamna, vulgò Tarani Umbria in Italia in via Flaminia oppidum.</i>	271		
<i>Ioannis Hussi supplicij locus.</i>	27. 28		
<i>Irenaus Lugdunensis in Gallia Episcopus.</i>	45		
<i>Iselsbrugg / Hassia pagus in Germania.</i>	176		
<i>Menacum Thuringia in Germania oppidum.</i>	5		
<i>Iter Argentinense.</i>	1		
<i>Iter Badense & Friburgense.</i>	14		
<i>Iter Francofurtense Cambij causa.</i>	176		
<i>Iter Gallicum & Anglicum.</i>	42		
<i>Iter Helveticum & Genevensē.</i>	16		
<i>Iter in Italiam per Alpes Rheticas, & Reditus in patriam per Comitatum Tirolensem.</i>	189		
<i>Itri oppidum regni Neapolitani.</i>	308		
			K.
		<i>Kembsheim Germania pagus.</i>	157
		<i>Kenkingen / Archiducum Austriae in Germania oppidulum.</i>	15
		<i>Kingston vicus in Anglia.</i>	153
		<i>Konigsfelden Monasterium Bernatum in Helvetia.</i>	189
		<i>Kuppenen Germania pagus.</i>	15
		<i>Kunsberga, Lusatia in Regno Bohemia oppidum.</i>	4
		<i>Kyais Volturena sive Telinia valis pagus.</i>	194
		L.	
		<i>Labyrinthus Puteolis in Italia.</i>	329
		<i>Labaste oppidulum Italia.</i>	270
		<i>La casa nuova, diversoriū publicum Italia in Umbria.</i>	270
		<i>La Chapelle saint Memeing, Gallia pagus.</i>	71
		<i>Lacus Acronius sive Brigantinus in Germania.</i>	27
		<i>Lacus Anianus Italia in agro Puteolano.</i>	327
		<i>Lacus Avernus Italiae in agro Puteolano & Bajano.</i>	332
		<i>Lacus Benacus in Italia.</i>	197
		<i>Lacus Lemanus in Sabudia.</i>	35
		<i>Lacus Lucrinus Italiae in agro Puteolano & Bajano.</i>	332
		<i>Lacus Neocomensis in Burgundia & Sabaudia finibus.</i>	34
		<i>Lacus Tigurinus in Helvetia.</i>	29. 190
		<i>Ladenburg Episcopi Wormatiensis in Germania oppidum.</i>	178
		<i>La Grāge, adus splicidae in Gallia.</i>	170

I N D E X.

La Grotta del Can antrum Caninum Puteolis in Italia.	328	Laut erbach <i>Alsatia in Germania pagus.</i>	15
La Magistere Gallia vicus in Aquitania.	57	Laut erberg Episcopi Spirensis in Germania oppidulum.	187
La Maison rouge, Normandia in Gallia.	111	Le Camerette Puteolis in Italia.	329
Landtsbergum, Bavarica dittonis in Germania oppidulum.	398	Leſti Regii Vindiſorij in Anglia.	150
Landſtreen Mons in Luſatia propè Gorlucium.	3	Leitten vicus in Anglia.	141
Lagnaro, oppidulum ad Athesin.	389	Le Mas d' Agenois Gallia in Gaſconia oppidulum.	57
Langenſtein Germania vicus.	178.	Lentzburgum Bernatū in Helvetia oppidulum unā cum Arce.	32
La Nivoyre vel Neuſoyre Gallia pagus in Pictavia.	64	Leon le ſaulnier Gallia in Comitatu Burgundia oppidulum.	42
La Piſcina mirabile in agro Baſiano.	340	Le Pont jugeois, Normandia vicus in Gallia.	110
La Poincte de Muſſagk, Gallia pagus in Aquitania.	57	Leuca Officina, vulgò Luzziſina, portus Italiae propè Venetias.	217
La Reole Gallia in Gaſconia oppidulum.	58	Liburnus, Portus Tuſcorum in Italia, vulgò il porto di Livorno.	365
La Scala, publici diverſorij locus Italiae in Hetruria.	365	Siechtenau Comitum de Hanau in Germania oppidulum.	8.14
La Solfataria propè Puteolis in Italia.	328	Siechteneck Arx Comitum à Tübingen in Germania.	15
La Turre caſtellum.	234	Lignicium, Sileſia in Regno Bohemia oppidulum.	3
Latitudo Lutetia Pariſorum in Gallia.	106	Liliorum inſignia Gallia Regum undè.	150
Lauffenberga Archiducum Auſtriae in Germania oppidulum.	25	Limagus ſtuvius Helvetia.	189 191
La Voulte Delphinatus in Gallia oppidulum.	46	Linās Gallia oppidulum.	85
Lauff oppidulum Noribergenſe.	409	Linckenau Germania pagus ad Rhenum.	8
Lauretum, Piceni ſeu Marca Anconitana in Italia oppidulum.	267	Linſelbach Germania pagus.	5

I N D E X.

Lingon Gallia in Gasconia oppidulum.	58	Lucius Portius Lugdunensis Orator insignis.	45
Lipsia, Misnia Metropolis in Germania.	4	Lucrinus lacus Italia in agro Puteolano & Bajano.	332
Liris fluvius in Regno Neapolitano.	309	Lucena, Misnia oppidulum.	4
L' Isle Comitatus Montis Belgardi in finibus Burgundia oppidulum.	174	Leucopetra, Misnia oppidulum.	4
Littus Adriatici Sinus in Italia.	222	Lucullivilla in agro Bajano.	319
Locus Supplicij Joannis Hussii & Hieronymi Pragensis.	27. 28	Lucus Sancto Petrinus Basilea Rauracorum.	22
Locus ubi Maximilianus I. Frederici Aug. F. Caesar deprehensus in scopulis de vita desperare cepit.	394	Ludun. Gallia in Aquitania oppidulum.	47
Lonado, vicus Insubria sive Gallia Cisalpina in Italia.	197	Sigen Misnia in Germania oppidulum.	4
Londinensis Pontis in Anglia descriptio.	114	Lugdunum, vulgò Lyon, Gallia oppidum, à quo Gallia Lugdunensis.	43
Londinensis Reipublice status in Anglia.	129	Lunell, Gallia Narbonensis oppidulum.	52
Londinum rotius Anglia caput atq; Metropolis.	113	Luparia Arx Parisiis in Gallia.	103
Longitudo Lutetia Parisiorum in Gallia.	106	Lusarche Gallie oppidulum.	168
Lovanium, vulgò Lovan, Ducatus Burgundie in Gallia oppidum.	42	Lesignan Gallia Narbonensis oppidulum.	54
Lovero, Venetorum in Italia oppidulum.	195	Lutignan Gallia oppidulum in Tractu Pictaviensi.	64
Loupian, Gallia Narbonensis oppidulum.	53	Luteria Parisiorum, Regni Gallie caput atq; Metropolis.	85
Luca Tuscia in Italia oppidum.	362	Ejus Longitudo & Latitudo.	106
		M.	
		Macerata Umbria in Italia oppidum.	269
		Macrobii patria Parma.	369
		Madenhood, vicus in Anglia.	146
		Magalonsium Civitas in Gallia Narbonensi.	53
		Magistere Gallia vicus in Aquitania.	57

I N D E X.

Maguntia sive Moguntia Archi- Episcopi Moguntini in Germa- nia Civitas & Sedes.	6	in Ducatu Burgundia oppi- dum.	
Maiclie Gallia portus in Santo- nibus.	61	Masenheim Germania pagus in Alsatia.	43
Maladrie pagus in Gallia.	80	Maulfolea Electorum Saxonie.	16
Malamocco lat. Mathamacum oppidulum & portus Maris Adriatici ad Sinum Veneticū.	233	Maximilianus I. Cesar propē Oe- npointem in scopulis deprehē- sus de vita desperare cepit.	395
Mante Gallie oppidulum.	110	Mediolanū, vulgō Milano, Du- catu sui in Italia Metropolis.	377
Mantua Langebardia sive Gallia Cisalpina & Transpadana op- pidum sub Imperio sui Ducis.	386	Mellinga, Mellingen Helvetie oppidulum.	32
M. Tullii Ciceronis sepulchrum.	309	Menstra, aliās Mestresum, Ve- netorum in Italia oppidulum.	390
M. Varr nis Villa in agro Cumāo.	336	Mercato di Sabato in agro Cu- mano.	339
Marctseisheim Episcopi Argenti- nensis in Germania oppidulum.	188	Mercten pagus in Helvetia.	158
Marene Gallia oppidulū in San- tonibus.	62	Metaurus, amnis Italiae.	263
Mare, pagus in Gallia ad Ligerim fluvium.	69	Meun Gallia oppidum ad Lige- rim amnem.	72
Marinum, Italiae oppidum in via Latina Appia.	304	Miseni Promontorium in litore Bajano.	342
Marmande Gallia oppidulum in Gasconia.	58	Modus & ratio hortos irrigandi in Gallia Narbonensi.	57
Maronis Sepulchrum Neapoli propē Pausilypum.	344	Moeni & Rheni confluentia.	6
Marquise Gallie vicus.	163	Mörte, Domus venatoria Hassie Landgravij in Germania.	5
Marschwiß Silesie pagus.	418	Moirant Comitatus Burgundia oppidulum in Gallia.	42
Martia domus Basilea Rauraco- rum in Helvetia.	22	Mola Regni Neapolitani in Italia oppidulum.	308
Martinus Episcopus Turonensis in Gallia.	68	Molendina Tolosana in Gallia.	56
Massa oppidulum Italiae.	362	Molendinum, diversorium in Lusatia.	3
Maticona, vulgō Miascon Gallie		Momyß pagus Helvetie.	159
		iii 2	Monnaum.

I N D E X.

Monacum sive Monachium Ba- varica di. onis in Germania oppidum.	401	Montereau Gallia pagus.	74
Monasteria duo Pragæ Minoris in Bohemia.	413. 414	Monterose, Lat. Rosulum, Italia vicus.	351
Monasterium S. Blasii in Helve- tia.	34	Montes Pyrenæi in Gallia.	54
Monocerotis cornu Vindisori in Anglia.	150	Montfaucon Arx Comitatus Burgundia in Gallia.	174
Mons Busanus.	362	Montis Veluvii radices in Cam- pania felici prope Neapolim.	323
Mons Anconitanus Italia.	263	Morbenium, vulgò Morbeng, Vulturena sive Telinia vallis oppidulum.	194
Mons Beligardi primarium Co- mitatus oppidum ad fines Bur- gundia & Helvetia.	174	Morgenstern Cœnobium Virginū in Lusatia.	3
Mons Christi in agro Puteolano & Bajazo.	334	Morniack Gallia Castellum in Santonibus.	61
Mons Faliscorum sive Phalisco- rum, Tuscia in Italia oppidum.	352	Morsee Bernatum in Sabaudia oppidulum.	35
Mons novus Puteolis in Italia.	331	Mortuorum chorea Basilea Rau- racorum in Helvetia.	23
Mons Oresto in Italia.	274	Morum censura apud Geneven- ses.	38
Mons Pessulanus Gallia Narbo- nensis oppidum.	52	Moulan, Gallia oppidulum.	110
Mons Pyrenæus in Alpibus Rhe- ticis & Comitatu Tirolensi.	362	Muca oppidulum Umbria.	279
Mons Setius in Gallia Narbo- nensi.	53	Mucciæ Philosophi parria.	269
Montagnano Venetorum in Ita- lia oppidulum.	234	Mühlberg Marchia Badensis in Germania oppidulum.	8
Montbazan Provincia Turonē- sis in Gallia oppidum.	67	Mulda, fluvius.	415
Monte Cagiano oppidulum Ita- lia.	269	Müllien; vicus in Helvetia.	190
Monte Cattini oppidulū Italia.	362	Multitudo Scorpionum in Gal- lia Narbonensis.	53
Monte Limar, Gallia in Delphi- nati oppiduli. m.	46	Muranū Insula in sinu Venetico.	231
		Muscattellina vina.	353
		Mutina, vulgò Modena, Gallia Cisalpina in Italia oppidū, sub Imperio sui Ducis.	366.

Dadelöhr/

I N D E X.

N.

Diadelöhr / lapis perforatus in Hassia,	5	Neutrich/pagus in Lusatia.	4
Diäbt / Archi Episcopi Mogun- tinenfis in Germania oppidu- lum.	6	Neurode oder Neuberberge Ger- mania pagus.	5
Narbo sive Narbona, primarium Gallia Narbonensis oppidum.	53	Nevvhelm, Arx Regia in An- glia,	146
Narnia, Umbria in Italia, in via Flaminia oppidum.	272	Nieder Stöffeln Germania Arx.	26
Narrmerck / Arx Germania.	28	Nittelbet, pagus in Anglia.	146
Navigatio ex Gallia in Angliã.	112	Noneluch, Arx Regia in An- glia.	153
Navis Francisci Draci in Anglia.	134	Nopenavium, Germania oppi- dulum in Episcopatu Argenti- nensi.	15
Navis Veneti Ducis Bucentau- rus.	231	Norinberga vel Nurnberga, Im- perij in Germania Vrbs.	405
Naumburgum Misnia in Ger- mania oppidum.	4	Noviodunum, vulgò Nyon, Ber- narum in Sabaudia oppidum.	35
Neapolis Campania felicis in Ita- lia Vrbs clariss.	311	Noviomagus, vulgò Mogē, Gal- lia in Campania oppidulum.	170
Negarina.	202	Novoforum, Comitatus Tirolen- sis in Germania oppidulum.	391
Negotiana herba sive Tobaca.	153	Novoforum Silesia oppidum.	3
Nemausum Gallia Narbonensis oppidum.	50	Nouva Rhetia vicus ad Telinia vallis initium.	193
Neocomensis Lacus.	34	Novus Mons Puteolis.	331. 332
Neocomum, Ducis Langevilla- ni in Gallia, ad fines Burgun- dia oppidum.	34	Nyort, Gallia oppidulū, in Tra- ct. Pictaviensi.	64
Neeforum, vulgò Neuma ckt /		O.	
Nortgoja in Germania oppidū.	405	Obern, vicus in Anglia.	141
Nerburgē / Arx in Germania.	28	Obersehen / Palatinatus in Ger- mania oppidulum.	176
Neuburgē / Germania oppidulum ad Rhenripam.	176	Obiciorum Palatium in Italia ad ripam Medoaci fluminis.	389
Neufvoypagus in Gallia.	74	Oericulum, vulgò Otriculo, Um- bria in Italia oppidum.	273
Neubausen / Electoris Palatini in Germania oppidum.	176	Oenipons vulgò Inspruck / Co- mitatus	

I N D E X.

<i>emittatus Tirolensis in Germania Metropolis.</i>	392	Palatium Gallieni Burdegala in Gallia Aquitana.	60
Offenburgum, Imperij in Germania oppidum.	15	Palatium Neapoli, Pietra bianca vulgò dicta.	323
Officia & dignitates præcipua in Regno Gallia.	107	Palatium Obiciorum in Italia ad Medoaci fluminis ripam.	389
Officina Tormentaria Parisiis in Gallia.	98	Palatium Stelle Praga in Bohemia.	414
Oicum Petra in agro Puteolano.	332	Palatium Tutela Burdegala in Gallia Aquitana.	60
Olten Solothurensum in Helvetia oppidulum.	32	Paleopolis Urbis in Campania felici vestigia.	323
Oppenheimum Palatinatus in Germania oppidum.	7	Paleopol, Gallia Transpadana vicus ignobilis in Italia.	386
Ordo Equestris in Anglia.	147	Panni Anglici.	14
Ogelium, vulgò Orgelet, Gallia in Comitatu Burgundie oppidum.	42	Pannora fluvius Italia.	365
Oscarus fluvius Burgundia.	171	Pantalo domus solitaria Umbria in Italia diversorio publico destinata.	271
Osimo castellum Italia.	267	Panthen Silesia pagus.	418
Ostrea Anglicana.	134	Panthenau pagus in Germania.	17
Otmarschen! Archiducum Austriae in Germania vicus.	17	Papia & Pavia vulgò, lat. Ticinum, Gallia Transpadana in Italia oppidum.	374
Oxonientes Schola publica in Anglia.	143	Paradisi avis Vindisori in Anglia.	150
Oxonienſis Academia Collegia.	141	Paradysus delitiarum.	218
Oxonium, vulgò Oxenford, celeberrimum Anglia oppidum.	141	Parisiſorum Lutetia, Regni Gallia caput atq. Metropolis.	85
P.		Parlamentum Londini in Anglia.	115
Padus fluvius Italia.	374	Parma, Gallia Cisalpina in Italia oppidum. sub imperio sui Ducis.	368
Padus pagus Rhetia.	193	Passi Poete & Macrobyj patria.	369
Passenhofen vicus Bavaria.	402	Patavium, vulgò Padova. Venetorum in Gallia Cisalpina oppidum.	203
Pagorum Helveticorum Senatus ubi & quo ordine quotannis habeatur.	30. 31	Paulus	
Palatium Ducis Venetius in Italia.	223		

I N D E X.

Paulus <i>Castrensis</i> Professor <i>Avenionensis</i> .	48	Piscina mirabilis in agro <i>Bajano</i> .	348
Paulus <i>Philippus</i> mons propè <i>Neapolim</i> .	326	Pistoria vel Pistorium, vulgò <i>Pistoja</i> , <i>Tuscia</i> in Italia oppidum.	363
Pedagio, vicus <i>Liguria</i> in Italia.	371	Piacentia, vulgò <i>Piazenza</i> , <i>Civitas Ducis Parmensis</i> in <i>Gallia Cisalpina Italia Regione</i> .	370
Pelina, vel <i>Pelzna</i> vulgò <i>Pls</i> , sen <i>Regni Bohemia</i> oppidum.	409	Plateæ <i>Londini</i> in <i>Anglia</i> .	133
Perdicum & <i>Coturnicum</i> abundantia in <i>Gallia Narbonensi</i> .	52	Poëtæ <i>Ausonij</i> patria.	60
Peritcelidis <i>Equestris</i> ordo in <i>Anglia</i> .	147	Pöffen, <i>Germania pagus</i> in <i>Alfaria</i> .	188
Perpetuus <i>Turonensis</i> Episcopus.	68	Poggib nzi vulgò, Lat. <i>Bonitium</i> , <i>Tuscia</i> in Italia oppidulum.	354
Perusia, vel <i>Perusum</i> , vulgò <i>Perugia</i> , <i>Hetruria</i> in Italia oppidum.	270	Poincte de <i>Mussagk</i> <i>Gallia pagus</i> in <i>Aquitania</i> .	57
Petchiera, <i>Venetorum</i> in <i>Gallia Cisalpina</i> oppidum.	197	Passy <i>Gallia oppidulum</i> in <i>Tractu Parisensi</i> .	110
Petraja, <i>Palatium Magni Ducis Hetruria</i> .	362	Pompeij Magni <i>Villa</i> in agro <i>Bajano</i> .	342
Picquigny, <i>Picardia</i> in <i>Gallia oppidulum</i> .	165	Pons <i>Dresensis</i> in <i>Misnia</i> .	416
Pictavia sive <i>Pictavis</i> , vulgò <i>Poitiers</i> , <i>Pictavorum</i> in <i>Gallia Metropolis</i> .	64. 65	Pons <i>Gardius</i> , vulgò <i>le pont du Gar</i> , propè <i>Nemausum</i> in <i>Gallia Narbonensi</i> .	49
Pictaviensis Episcopus <i>D. Hilarius</i> .	65	Pons <i>Praagensis</i> in <i>Bohemia</i> .	411
Pierreficte pagus in <i>Gallia</i> .	74	Pons <i>Puteolanus Caligula Imperatoris</i> in Italia.	329
Pietra <i>biascka</i> <i>Palatium Neapoli</i> .	323	Pons <i>S. Spiritus Gallie</i> in <i>Aquitania</i> oppidum.	46
Pilati domus <i>Vienna</i> in <i>Gallia</i> .	46	Pont de l'Arche <i>Normandia</i> in <i>Gallia oppidum cum Arce</i> .	111
Pisa, vel <i>Pisa</i> in plurali, <i>Tuscia</i> oppidum in Italia.	363	Pontel jar, pons & turris in <i>Comitatu Montis Belizardi</i> .	174
Pisani <i>Equires</i> .	364	Ponti <i>Londinensis</i> in <i>Anglia descriptio</i> .	114
Pisaurum, vulgò <i>Pesaro</i> , <i>Umbria</i> in Italia oppidum.	260	Porte <i>Urbis Lōdinēsis</i> in <i>Anglia</i> .	116
		Port	

I N D E X.

Port de Pisles Gallia pagus in Picflavia.	67	Pulvis Puteolanus in Italia.	330
Portus antiqus Puteolanus in Italia.	330	Puritanorum Secta in Anglia.	140
Portus Burdegalenfis in Gallia.	60	Puteoli, vulgò Puzzuole, Cam- pania felicit in Regno Neapo- litano Civitas.	324
Portus Liburnus Tufcorum in Italia.	365	Pyrenæi montes in Gallia.	54
Portus S. Marie, Gallia oppidu- lum in Gasconia.	57	Pireneus mons in Alpibus Rhoec- ticis & Comitatu Tirolenfi.	391
Portus vici Maiche, in Gallia a- pud Santones.	61	Quercus memorabilis Basilea Rauracorum in Helvetia.	22
Porterino Umbria vicus ignobi- lis in Italia.	270	Quineckburg Castellum in An- glia.	159
Pozzenum, Ital. Bolfano, Germ. Pozzen / Comitatus Tirolenfiſ oppidum.	391	Quinquatria feſtum Minerva.	339
Præterium Londinense in An- glia.	126	Queiſſa fluvius.	3
Praga, Regni Bohemia caput atq; Metropolis.	409	R.	
Pratolino vulgò, domus æſtiva & voluptuaria Magni Heururia Ducis in Italia, propè Floren- tiam.	361	Rudicofano, Tuſcia Castellum munitiffimum in Italia.	353
Prato oppidulum Heururia.	362	Ragatz, Ficus in Helvetia.	192
Privernum, vulgò Piperno, Italia in via Appia oppidum.	306	Rapersvila Helvetia oppidum.	190
Promontorium Miſeni in litore Bajano.	342	Raſtadt / Marchia Badenſis in Germania oppidulum.	8
Promontorium Santonum in Gallia, Blaye Arx.	61	Ratisbona, vulgò Regenspurgt Imperij in Germania Vrbs.	404
Publicæ Scholæ Oxonienses in Anglia.	143	Raß/Rhoetia vicus.	193
Publij Virgilij Maronis Sepul- chrâ propè Pauſilypâ Neapoli.	344	Ravenna, Sabinorum in Italia oppidum.	252
		Regii lecti Uindiforij in Anglia.	150
		Reginæ Domus Pariſiis.	105
		Regium Lepidi, Gallia Ciſalpinga in Italia oppidum.	367
		Regum Gallia litorum inſignia unde.	150
		Reichartshofen / Bavarica ditio- nis in Germania pagus.	402
		Reichau	

I N D E X.

Reichau sive Reichenau / Monasterium Germania in Insula Rheni.	28	Roche fort Gallia Arx in Constatu Burgundia.	172
Reichenbach / Lusatia in Regno Bohemia oppidulum.	417	Rochezana, Regni Bohemia oppidum.	409
Reichenweyer oppidulum Alsatia.	16	Rockemauro Gallia Arx in Insula & rupe Rhodani.	47
Reipublicæ Argentinensis forma.	9	Rocque de Thau, Gallia pagus in Santonibus.	61
Reipublicæ Genevensis forma & status.	37	Rodersdorf / Germania pagus in Thuringia.	4
Reipublicæ Londinensis in Anglia status.	129	Rodigium, vulgò Rovigo, Venetorum oppidulum in Romanio-la Transpadana.	235
Reuchen / Germania pagus Imperialis.	14	Roma, Regina Urbium, Orbis Christiani caput.	274. 346. 350
Reylingen / Germania pagus.	8	Rosamundæ Epitaphiū in Anglia.	146
Rheinau / Monasterium in Helvetia, ad Rhenum fluvium.	29	Rosulum vulgò Monterose, vicus in Italia.	351
Rhein Zabern / Germania oppidulum.	187	Rotenburg / Arx Franconia.	409
Rheni cataractæ propè Scaphusiam.	28	Rothomagus, vulgò Rouen, Normandia Metropolis in Gallia.	111
Rheni & Mœni confluentia.	6	Rubico, fluviolus in Apennino Monte nascens ac inter Ravennam & Ariminum in Mare Adriaticum insuens.	257
Rheni fluvij fontes.	193	Ruhdingen Arx in Germania.	26
Rhinfeldia Archiducum Austria in Germania oppidulum.	25	Rupella, vulgò Rochelle, Gallia in Santonibus oppidum munitissimum.	62
Rhodani & Araris confluentia.	46	Rusticorum habitus in Aquitania Gallia provincia.	56
Ribero, Gallia pagus in Santonibus.	61	Rye Portus & Oppidulum in Anglia.	113
Ricinetum, vulgò Recanato, Umbria in Italia oppidum.	269		
Rimon pagus Gallia Narbonensis.	49		
Ricoltellia Venetorum in Insularia oppidum.	197		
Rocca Secca, Italia Castellum in via Appia.	306		

I N D E X.

Sabothe, Gallia pagus in Gasconia.	58	Saint Valoir Gallia oppidulum in Delphinatu.	46
Sacconium, Archiducum Austriae in Germania ad Rhenum oppidulum.	25	Saint Veit, Gallia pagus in Comitatu Burgundiae.	172
Sacellum Eremita in Gasconia visu dignum.	58	Salinae in Gallia apud Santones.	62
Sacellum S. Romani Rothomagi in Normandia.	112	Salinae in Italia, inter Ravennam & Casenam, circa Cerviam oppidulum.	256
Sacrum Caesaris, vulgò San Cerre Gallia Celtica oppidulum.	79	Sallenstein Germania Arx.	28
Saint Andre Gallia Castellum recta Avenioni oppositum.	47	Sals Germaniae oppidulum in Palatinatu.	187
Seyffersdorff.	3	Santa Mariae Portus, Gallia oppidulum in Gasconia.	57
Saint Bar, Gallia pagus in Champagna.	171	Santi Blasii Monasterium in Helvetia.	34
Saint Cauls, pagus in Gallia.	79	S. Mariae Bericomonis monasterium in Italia.	234
Saint Gemi, oppidulum prope Lugdunum in Gallia.	46	Santi Clavi Oppidulum Gallia in territorio Parisiensi.	110
Saint Germain, Arx Regia Gallia in Tractu Parisiensi.	110	Santi Hadriani Sacellum Gallia in Normandia.	111
Saint Len, Gallia oppidulum.	168	Santi Jacobi, vulgò S. Jacomo, Templum in Rhoetia Alpina.	193
Saint Macaire, Gallia oppidulum in Gasconia.	58	Santi Joannis vicus Italia, vulgò S. Giovanni Castello, in via Amylia.	371
Saint Maixant, sive Maxene Gallia oppidulum in Tractu Pictaviensi.	64	Santo Claudium, Gallia oppidulum, in Comitatu Burgundiae.	42
Saint Maur des fosses, Arx Regia in Gallia.	170	Santo Dionysium Gallia oppidulum in territorio Parisiensi.	108
Saint Maure, Gallia oppidulum in Tractu Pictaviensi.	67	Santo Petrus Lucus Basilea Rauracorum in Helvetia.	22
Saint Seigne, Gallia Monasterium cum vico in Ducatu Burgundia.	171	Santus Martinus, Turonensis Episcopus in Gallia.	68
		Santeda	

I N D E X.

Sandect <i>Arx in Germania.</i>	28	Scoa <i>fluvius Heurrria.</i>	366
Sanguene <i>pagus in Italia.</i>	389	Scorpionū <i>multitudo, in Gallia Narbonensi.</i>	53
Sannazarij <i>Sepulchrum Neapoli prope Pausilypum.</i>	345	Secchia <i>fluvius Italia.</i>	367
Santonum <i>Promontorium Elaye Arx in Gallia.</i>	61	Seesfeldt <i>Germania pagus, in Comitatu Tirensi.</i>	397
Sarmoneta, <i>vulgò Sarmineta, Italia in via Appia oppidulum.</i>	305	Seletitadium <i>Germania in Alsatia oppidum Imperiale.</i>	16
Sarunegans, <i>vulgò Sargans, Helvetia oppidulum.</i>	191	Semprij <i>Bernatum in Sabaudia oppidum.</i>	35
Saravalle <i>Castellum in Heurrria.</i>	362	Sena, <i>Italia in Tuscia oppidum, vulgò Siena.</i>	353
Saravalle <i>oppidulum Umbria.</i>	270	Senatoria <i>domus Londini in Anglia.</i>	128
Saspyach <i>Germania pagus Imperialis.</i>	14	Senatus <i>Pagorum Helveticorum, ubi & quo ordine quotannis habeatur.</i>	30
Scaphusia, <i>oppidum Helvetia.</i>	28	Sena <i>gallia Italia in via Flaminia oppidum.</i>	263
Scaricalasino <i>Italia vicus in Apennino Monte ignobilis.</i>	366	Sepulchrum <i>Aelij Synceri Sannazarij Neapoli prope Pausilypum.</i>	345
Scarperia, <i>Italia oppidulum in Heurrria ad radices Apennini.</i>	365	Sepulchrum <i>M. Tully Ciceronis.</i>	309
Schellenburgt <i>Germania Arx in Misnia.</i>	4	Sepulchrum <i>Publij Virgilij Maronis Neapolis prope Pausilypum.</i>	344
Schönfeldt, <i>Misnia pagus in Germania.</i>	4	Sepulchrum <i>Petri de Tolletto.</i>	356
Schönstj <i>Monasterium in Helvetia.</i>	191	Seravalle <i>Italia oppidum in Liguria.</i>	371
Scholæ <i>publica Oxonienses in Anglia.</i>	143	Seria, <i>vulgò Sezza, Italia oppidum in Latio.</i>	308
Schongavium, <i>vulgò Schagat, Germania Superioris oppidulum.</i>	398	Setius <i>Mons in Gallia Narbonensi.</i>	53
Schürstüthen <i>Germania pagus in Nortgoia ignobilis.</i>	409	Sibylla <i>Cumea antrum in agro Puteolano & Bajano.</i>	333
Schwarzach <i>Cænobium Virginum Marchia Badensis in Germania.</i>	14		

I N D E X.

Silefiæ Metropolis Uraristavia.	2	Stellhofen/ Marchia Badensis in Germania oppidulum.	8. 14
Silicata via Italia in sinu Bajano.	343	Strela, Germania in Misnia oppi- dulum.	4
Simulachrum D. Genovesæ Pa- risiis in Gallia.	87	Studioforum vita in Anglia.	143
Sinus Adriaticus litus.	222	Sudatorix Cella D. Germani in Italia in agro Puteolano.	327
Sirmio Catulli poeta patria.	198	Suessæ Campaniæ felicis & Regni Neapolitani in Italia oppi- dum.	309
Soave, Italia Castellum cum Op- pidulo, ditionis Venetæ.	202	Sulzbach/ Nortgoja sive Bava- ria Palatinatus in Germania oppidum.	409
Solothurum Helvetia oppidum.	32	Supplicii locus Joannis Hussii & Hieronymi Pragensis.	27. 28
Somarotheca Theodorici Ostro- gothorum Regis.	255	Sudre fluvius in Gasconia.	61
Sondriû Volturæna svæ Telmia vallis oppidum.	194	Suru, Gallie pagus ad Ligerim, amnem.	69
Songen, Gallia Arx in Santoni- bus.	61	Syllen See/ Germania pagus.	5
Soya/ Germania superioris pa- gus.	398	Sydre potus ex pomis, in Normã- dia provincia.	112
Speluga, vulgò Spluge/ Rhoetia vicus in summis Alpibus.	193	T.	
Spello, oppidulum Umbria.	270	Tabernæ vitraria Murani in Italia.	231
Spira, Germania oppidum Impe- riale.	7. 185	Tallon, Gallia oppidulum fortif- simum in Ducatu Burgun- diæ.	171
Springlingen/ Germania pagus.	177	Taracina vel Tarricina, vulgò Terracina, Campaniæ in Italia oppidum.	306
Stranes, vicus in Anglia.	151	Tarne Gallie fluvius in Aquita- nia.	57
Status Reipublica Londinensis in Anglia.	129	Tarus fluvius Italia.	370
Stectbohren/ Germania oppidu- lum.	28	Taruifium	
Steinachium Comitatus Tirolen- sis in Germania oppidulum.	392		
Stein/ Germania oppidulum.	28		
Stellæ Palatinum Praga in Bohe- mia.	414		
Stercingam, Comitatus Tirolen- sis in Germania oppidum.	391		

I N D E X.

Tarvisium vulgò Trevisi, Italia in Marchionatu Trevisano oppidum.	390	Tigurum Helvetia oppidum pri- marium.	29
Telinia vallis sive Volturena.	194	Tobaca, sive Negotiana herba.	133
Tel. Oppidulum cum Arce in Co- mitatu Montis Belgardi.	175	Toissii oppidum & Arx Gallie sub imperio Sabaudie Ducis.	43
Templa Herculis apud Tiburtes.	348	Tolentinum, Umbria in Italia oppidulum.	269
Templum cathedrale Prage in Bohemia.	412	Tolosæ, Gallia Narbonensis oppi- dum, & Aquitania Metropo- lis.	55 56
Templum D. Marci Venetiis in Italia.	219	Tolosana Molendina.	56
Terminus Puteolis in Italia.	329	Tornovium, vulgò Fornæ, Gal- lie in Ducatu Burgundie oppi- dum.	42
Thamesis fluvij in Anglia descri- ptio.	114	Trebius fluvius Liguria.	378
Theatra Londini in Anglia.	132	Treca, vulgò Trois Campania Metropolis in Gallia.	170
Thebal Arx in Anglia.	138	Tres aræ Castri Vindisforij in Anglia.	147
Theodorici Ostrogothorum Re- gis Somatotheca.	255	Tres Tabernæ in Italia in via Appia.	306
Thermæ Ciceronis in agro Pu- teolano & Bajano.	335	Trevou, Regionis Donbes in Gal- lia Metropolis.	43
Thermæ in agro Bajano & Pute- olano.	338	Trezzo, Gallia Transpadana in Italia oppidulum.	385
Thesaurus D. Marci Venetijs in Italia.	221	Tridentum, vulgò Trento, oppi- dum in Italia Alpibus ditonis Tertiolana.	391
Thonon Sabaudie oppidum.	35	Triperegula, in agro Puteolano in Italia.	331
Thonunenis, Gallia oppidulum in Gasconia.	57	Trituratio frumenti in Gallia Narbonensi.	52
Tiberis sive Thybris Italia fluvius celeberrimus.	274	Tuderinū, vel Tuder, vulgò To- di, Umbria in Italia oppi- dum.	271
Tibur, vulgò Tivoli vel Trivoli, Ita- lia oppidum in Latio.	346		
Ticinum, vulgò Pavia & Pavia, Gallia Transpadana in Italia oppidum.	374		
Figurinus lacus in Helvetia.	29		

I N D E X.

Tumba Lapidea Lunaris Burdegala in Gallia.	61	Vernon Gallie oppidulum.	110
Tumbridge pagus Anglia.	113	Verona, Gallia Cisalpina in Italia oppidum.	198-234
Turnoniũ, vulgò Tournon, Gallia in Delphinatu oppidum.	46	Verona vulgò Veravun / Regus Bohemie oppidum.	409
Turonensia Concilia in Gallia.	68	Veronense Amphitheatrum in Italia.	199
Turonensium Episcopi, S. Martinus & S. Perpetuus.	68	Veronensis ager.	201
Turo, vulgò Tours, Provincia Turonensis in Gallia Metropolis.	67	Vestigia Urbis Paleopolis.	323
Turris D. Marci Venetijs in Italia.	222	Vesantio, vulgò Besançon, utriusq; Burgundia in Gallia Metropolis.	172
Turris Londinensis in Anglia.	130	Vesuvij Montis in Italia radices.	323
Tuscia, vulgò Thoses / Rhoetia inter summas Alpes oppidulũ.	193	Via Atrellana Italia in agro Cumano.	339
Tutelæ Palatium, Burdegala in Gallia.	60	Via Silicata Italia in Sinn Bajano.	343
V.			
Vadutz Rhoetia pagus.	193	Vicentia, vulgò Vizenza, Italia in Gallia oppidum.	202-234
Valentia, Gallia in Delphinatu oppidum.	46	Vicus Eschingiacus in Germania Comitum Furstenbergicorum.	25
Vallis Telinia sive Volturena.	194	Vicus S. Crucis in Germania.	17
Vallis Policella in Italia.	202	Vicus Tripergulanus.	332
Vasiege, pagus in Gallia Narbonensi.	55	Vienna Gallie in Delphinatu oppidum.	46
Vas magnum Heidelbergæ.	184	Vie saine Arx Regia in Gallia.	170
Velitra sive Velura, vulgò Belitre Italia in via Appia oppidum.	305	Villa C. Julij Cesaris in agro Bajano.	342
Venatoria domus in Cirello pago propè Oenipontem.	394	Villa C. Marij postea Luculli in Bajano.	341
Venetia, Italia urbs potentissima.	217	Villa Ciceronis Academia in Puteolano & Bajano.	335
Venetorum Ducis Palatium.	223	Villa M. Varronis in agro Puteolano & Bajano.	336
		Villa nuova pagus Italia.	202
		Villa	

I N D E X.

Villa Parisiensis in Gallia.	97	Vniuersitas Parisiensis in Gallia.	85
Villa Pompeij Magni in agro Bayano.	342	Voghera vulgò, lat. vicus Iria in Italia via Emilia.	371
Villa, Volturnena sive Telinia vallis vicus.	195	Volsenitù vulgò Italia Volsena.	353
Ville Franche Gallia Lugdunensis oppidulum.	55	Volturnena sive Telinia vallis.	194
Ville Franche, Gallia Narbonensis oppidulum.	43	Vratislavia Silesia Metropolis.	2
Villeneuve, Gallia oppidulum Avenioni oppositum.	47	Vshnach / Helvetiorum oppidulum.	191
Ville Feinte Gallia Narbonensis oppidulum.	55	Vulcaniforù in agro Puteolano.	328
Billingen / Archiducum Austria in Germania oppidum.	25		
Vinditorium, Regium Castrum in Anglia.	147	W.	
Ejustres aree.	147	Waldtschutt / Archiducum Austria in Germania ad Rhenum oppidum.	25
Vinry Gallia oppidulum ad Ararim fluuium.	43	Waldtschuffe / Austriaca domus in Heluetia pagus.	171
Vinum Lindenselsi.	184	Wallenstet / Helvetia oppidulù.	191
Virechasteau, Gallia Arx in Comitatu Burgundia.	42	Ware vicus in Anglia.	139
Virgilij Sepulchri Neapoli prope Paustlypum.	344	Wartenberg Arx in Germania Comitum Fürstenbergicorum.	26
Vita Studiosorum in Anglia.	143	Wemhausen / oppidulum in finibus Regni Bohemia.	409
Viterbum, vulgò Viterbo, Tuscia in Italia oppidum.	352	Weinheim / Germania oppidulum in Palatinatu.	178
Vitratrix Taberna Murani in Italia.	231	Weissenfels / Germania oppidulum in Misnia.	4
Viuarium Regium Praga in Bohemia.	414	Wessin / Helvetia oppidulum.	191
Viuier, Lat. Viuarium Gallia in Delphinatu oppidum Episcopale.	46	Wertingen / Monasteriù in Helvetia.	30
		Wettlesvicus in Anglia.	141
		Wildenhofen / Barvarica diuisionis in Germania pagus.	405
		Wiellenberg curris.	30

I N D E X.

Wisthofen/ Monasterium in Helvetia.	28	Episcopus Argentinenfis in Germania oppidum.	14
Witchall Aula Regia Londini in Anglia.	127	Yverdun, lar. Ebrodunum. Bernatum in Sabaudia oppidum.	35
Wittelebach/ Heluetia vicus.	32		
Wistffel pa-us in Anglia.	159	Z.	
Wodstucke Arx Regia in Anglia.	144	Zell / Archiducum Austria in Germania oppidum.	26
Wormatia, Germania ad Rhenū oppidum Imperiale.	7. 176	Zem, Rhoetta pagus ditionis Venete.	195
Wudinum vel Budinum Regni Bohemia oppidulum.	415	Zockezan Regni Bohemia pagus.	409
Warcena, Germania oppidum in Misnia.	4	Zuerzunde/ Rhoetta vicus.	193
Y.		Zwinaenberg Germania oppidulum una cum Arce in Palatinatu.	178
Ypergroecia, vulgò Oberkirch			

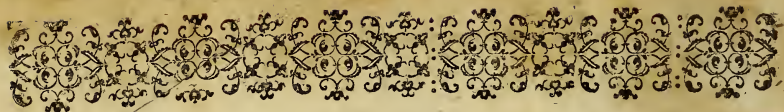
CORRI

CORRIGENDA.

*Prior numerus paginam: posterior lineam
ejusdem denotat.)*

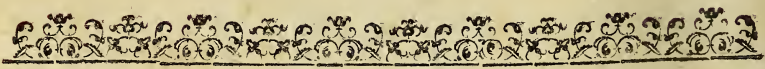
P Agina 1. linea 7. lege Avum. 3. 14. Hohelirch. 4. 7. destinatus. 8. 10. Eytelberg. 11. 6. Pucitiis.
12. 33. Prytanæum. 17. 20. Cambetes. 17. 22. littore. 21. 7. xxxvi. 22. 23. lucus. 23. 23. curave.
re. 27. 17. horrore. 47. 7. exercitium. 45. 16. commemorat. 48. 7. venisset. 49. 1. funus. 52. 2. con-
tinguum. 51. 9. celebratur. 53. 3. multitudo. 53. 25. fluvius. 55. 1. Poincte. 57. 31. Aguilon. 57. 32.
conspetum. 57. 19. Tarne. 57. 33. Thonunenis. 58. 15. Sabothe. 60. 18. Burdegalam. Burdegalen-
sis. 60. 29. demiffiorem. 61. 5. inffit. 61. 11. Blaye. 62. 5. Chasteni. 64. 22. Isle. 64. 27. Nyort. 64. 32.
ante. 65. 18. folummodò. 68. 11. habita. 68. 12. Perpetuus. 68. 20. Berengarij. 69. 19. inæquali. 69. 20.
exornat. 70. 8. vicini. 70. 17. redditibus. 71. 17. Memeing. 79. 30. San Cerre. 80. 19. Maladric. 82. 14.
Cotyçi. 80. 32. Aunæu. 83. 9. somni. 85. 6. exitus. 85. 13. Lutetia. 85. 24. dicitur. 85. 29. altera. 87.
1. cujus. 83. 26. mathemata. 89. 4. videbitur. 90. 19. tumulum. 91. 8. Senense. 91. 15. una. 92. 10. Ci-
tè. 99. 4. Cœnobium Cœlestinorum. 104. 33. columnis. 106. 13. appòfita. 108. 1. præ. 110. 14. Ar-
110. 32. Bonnehiere. 112. 4. orichalco. 113. 20. Tumbridge. 115. 15. porrò. 129. 13. Guliel. Cambden
gentheil. 131. 8. Anna Bolenia. 131. 10. detenta. 132. 5. Britvvæl. 133. 1. Iobaca. 133. 11. quinde-
cim. 133. 31. nitidas. 134. 10. Cambd. 144. 18. proveftioris. 150. 26. locum. 151. 28. Hampton
curt. 152. 32. ditiffima. 153. 1. pulvinaria. 153. 6. atq;. 159. 3. Gravesenda. 163. 19. Marquife. 165. 15.
Picquigny. 166. 17. potitus. 163. 3. moriens. 168. 33. Fontèbeleau. 170. 22. Provins. 170. 31. fodiant.
171. 8. Bar fur Seigne. 171. 10. Aubutre. 171. 27. Digion. 172. 22. Vifontium. 174. 19. Clairvon. 187.
30. oppidulum. 189. 13. Monpff. 190. 8. Difonach. 190. 10. Rapersvila. 191. 3. Schdath. 191. 3.
Wadug. 194. 9. Mœrbeng. 197. 17. Defenzano. 197. 20. Ricolletta. 217. 14. Luzzi. 263. 2. antiqui.
269. 21. Tolentinum. 271. 23. Taderinum. 307. 28. turribus. 322. 6. Græcis. 322. 25. præfidarios.
327. 34. qucm. 329. 32. Caligulæ. 339. 16. di Sabato.

*Cætera errata Typographica corrigere candidus
Lectôr dignabitur.*

AUSON. EPH:

*Hac semita Cali est,
Qua Proceres abire pii: quag, integer olim
Raptus quadrijugo penetrat super aethera curru
HELIAS, Et solido cum corpore pravius HENOCHI.*

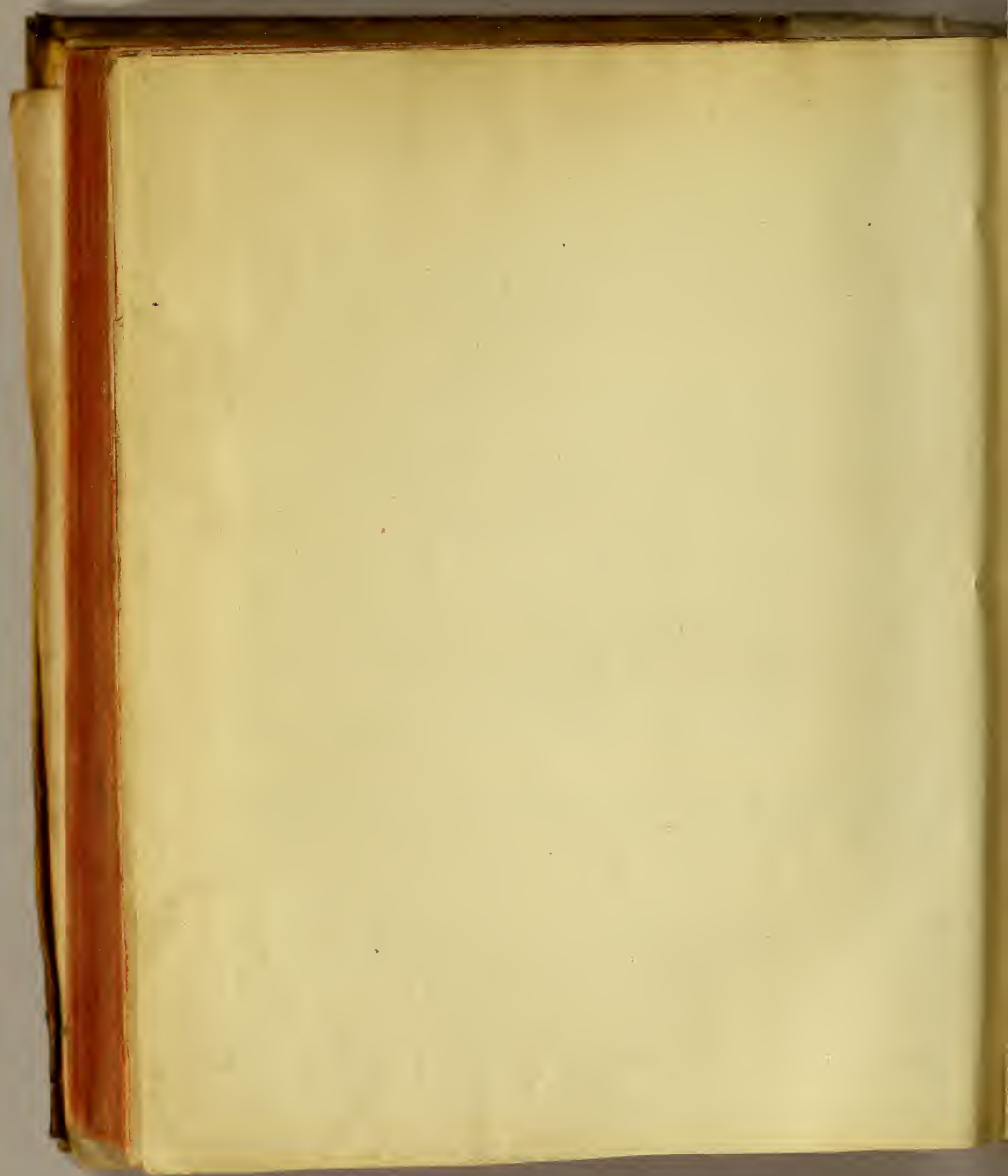
NORIBERGÆ.

Typis Abrahami Wagenmanni.

M. D. C. XII.

J612
H5281

1597

shiloh

h

1715

